το κελάρι δίνει λαβή στην ποιότητα
Αν θέλετε να απολαύσετε μια —κυριολεκτικά— χειροποιαστή εμπειρία παράδοσης και ποιότητας στο κρασί, πάρτε στα χέρια σας ένα μπουκάλι Κελάρι του Clauss.
Ένα μπουκάλι μοναδικό, που "κρατάει" μια σπάνια κληρονομιά, από τις λαβές των αμφορέων και των οινοχόων της Μυκηναϊκής Πελοποννήσου, ως τα ασημοπλούμιστα σκεύη και τα μπουκάλια κρασιού του ενετικού πελοποννησιακού πριγκηπάτου.
Και μέσα σ' αυτό το μοναδικό μπουκάλι, ένα μοναδικό κρασί. Φτιαγμένο με την πείρα και την αγάπη του οινοποιού που ξέρει να αξιοποιεί με τον καλύτερο τρόπο το θαυμάσιο πελοποννησιακό αμπελώνα, πάνω από έναν αιώνα τώρα.
Κελάρι του Clauss σε λευκό, ροζέ, ή κόκκινο.
Η επιλογή της απόλαυσης, είναι στο χέρι σας.
το 1861 Οινοποιεί
ΑΧΑΪΑ CLAUSS

Του ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΑΣΙΜΑΤΗ
Φωτ.: ΘΕΜΑ/ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΤΣΙΚΑΣ

«ΒΛΕΠΕΤΕ; ΔΕΝ ΕΧΩ ΚΑΝΕΝΑ ΚΟΜΠΛΕΞ...»

Αντεξουσιαστής και υπουργός. Αριστερός και δεξιός. Συνθέτης και πολιτικός. Ρεαλιστής και ρομαντικός. Ο Μίκης Θεοδωράκης υπεραμύνεται των πολιτικών του αλμάτων, δεν πιστεύει σε τουρκική επίθεση, οραματίζεται ένα τοπίο ελληνοτουρκικής φιλίας. Ξεσπαθώνει εναντίον κνιτών και πασοκτζήδων και μιλά για το νέον εθνικόν χρέος...

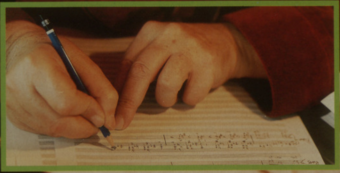

Οσοι δεν τον έχουν «απορρίψει» (είτε συμφωνούν μαζί του είτε όχι) συγκλίνουν, πάντως, μεταξύ τους στην άποψη ότι ο Μίκης Θεοδωράκης είναι ένας ρομαντικός. Ακόμη και ορισμένοι συνάδελφοί του - υπουργοί, πρώην και νυν - το λένε με διαφορετικό τρόπο: «Ο κ. Θεοδωράκης είναι ένας καλλιτέχνης...».

Η έννοια «ρομαντικός» έχει βεβαίως θετικές αλλά και αρνητικές αποχρώσεις. Στο πλαίσιο των τελευταίων, μερικοί του προσάπτουν το χαρακτηριστικό της «καλλιτεχνικής εγωπάθειας». Ο κ. Θεοδωράκης, όπως λέγεται στους κύκλους των πολιτικών του αντιπάλων, αισθάνεται ταγός και πιστεύει ότι του αρμόζει κάποια ιδιαίτερη «αριστοκρατική» μεταχείριση...

Αλλοι πάλι, αυστηρότεροι αυτοί, ισχυρίζονται ότι ο κ. Θεοδωράκης έχει το χαρακτηριστικό να πιστεύει ότι οι καλές προθέσεις και οι αγώνες δεν πάνε χαμένοι στο τέλος. Ετσι, συνεχίζουν, ο κ. Θεοδωράκης κατέληξε σήμερα «συνοδοιπόρος της δεξιάς», καθώς και «σταυροφόρος της ελληνοτουρκικής φιλίας - ένας Μπρανκαλεόνε της εξωτερικής πολιτικής»...

Ο κ. Θεοδωράκης, με τη γνωστή, ιδιότυπη ευθύτητα που τον χαρακτήριζε πάντοτε, δέχθηκε να ανοίξει τα χαρτιά του στο «ΕΨΙΛΟΝ». Παρουσιάζει, λοιπόν, τις γνωστές για τον ιδεαλισμό τους ιδέες (παλιές και «νέες»), με τη διαφορά ότι - πλέον - ορισμένες χρωματίζονται από έναν ειδικού τύπου «ρεαλισμό»: Αναγορεύει τη Ν.Δ. σε «όργανο της ιστορίας». Διατρανώνει την πίστη του στο μέλλον της ελληνοτουρκικής φιλίας. Δηλώνει ότι... δεν μπορεί να φαντασθεί την εισβολή Τούρκων σε ελληνικό έδαφος και προτείνει, ως εκ τούτου, τη μείωση των στρατιωτικών δαπανών. Υπαινίσσεται την εμπιστοσύνη του στο θετικό ρόλο των Αμερικανών για τα εθνικά μας θέματα. Παρατηρεί ότι σήμερα στην Ελλάδα οι όροι «δεξιά» και «αριστερά» έχουν σχεδόν αντιστραφεί. Αποτιμά το ρόλο του στην κυβέρνηση, ως συμβόλου και συμβούλου. Επιτιμά τους «νεοσοβινιστές». Και κάνει έκκληση στον ΣΥΝ να μην υποκύψει στις σειρήνες της «αντιδεξιάς υστερίας».

Παλαιότερα ο κ. Θεοδωράκης, υπουργός ων, είχε προκαλέσει θόρυβο με τις «προχωρημένες» απόψεις του για τις ελληνοτουρκικές διαφορές και το Αιγαίο. Εξακολουθεί να μένει πιστός στην πολιτική της ελληνοτουρκικής φιλίας, ως μέσο επίλυσης των διαφορών αυτών; «Κάποτε, ο πρόεδρος της δημοκρατίας είπε ότι το Αιγαίο δεν είναι θάλασσα ελληνική: Είναι θάλασσα με ελληνικά, τουρκικά και διεθνή ύδατα. Πιστεύω ότι με βάση αυτή τη ρεαλιστική θέση θα μπορέσουν να λυθούν οι όποιες διαφορές μας. Αυτές οι διαφορές είναι αποτέλεσμα των τουρκικών φανατισμών και προκλήσεων που δημιουργούν επικίνδυνες εντάσεις. Εύχομαι, όμως, να είναι αληθές αυτό που οι τούρκοι επίσημοι έχουν δηλώσει πολλές φορές, ότι δηλαδή δεν διεκδικούν τίποτε. Δυστυχώς, το μίσος μεταξύ των δυο λαών είναι καλλιεργούμενο από τουρκικής πλευράς και, εξ αντανακλάσεως, από ελληνικής. Υπάρχει φυσικά η υφαλοκρηπίδα. Αν και όταν λυθεί αυτό, τότε θα μπορέσουμε να εξετάσουμε ρεαλιστικά και όχι υποθετικά το πρόβλημα της εκμετάλλευσης του υποθαλάσσιου πλούτου. Μέχρι τότε, επιβάλλεται να επικρατήσουν η σύνεση και η λογική για να προχωρήσουμε στην εκμετάλλευση των μη αμφισβητούμενων περιοχών του Αιγαίου».

Εντούτοις, οι τούρκοι επίσημοι δεν σταματούν να κάνουν και «εμπρηστικές» δηλώσεις, όπως οι πρόσφατες του κ. Ντεμιρέλ για τα Δωδεκάνησα.

Μου είναι δύσκολο να φαντασθώ ότι μπορεί να έχουμε εισβολή στη Χίο, στη Σάμο ή στη Θράκη.

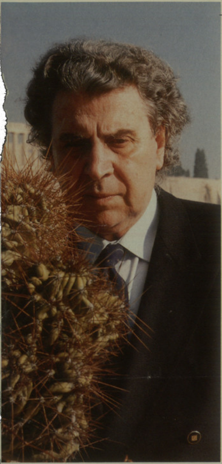

«Αυτές οι δηλώσεις», λέει ο κ. Θεοδωράκης, «γίνονται στο κλίμα ιστορικών, θεωρητικών συζητήσεων με δημοσιογράφους. Κι εγώ θα έλεγα σ' έναν τούρκο δημοσιογράφο ότι ήταν λάθος μας να αφήσουμε τη Μικρά Ασία - κάτι που πιστεύω. Τι αντίκρισμα, όμως, έχουν τέτοιες δηλώσεις στην πραγματικότητα; Δεν σημαίνει βεβαίως ότι μπαίνουμε σε μια διεκδίκηση σημερινή... Κι όσο για τους δικούς μας ''νεοσοβινιστές'', που κόπτονται για την εθνική ομοψυχία, μπορεί κανείς να πιστέψει σήμερα ότι υπάρχει το κλίμα της εθνικής έξαρσης που θα οδηγούσε τους νέους μας στη θυσία για τα ιδανικά; Να πάνε να σκοτωθούν για τα ιδανικά; Πώς είναι δυνατόν να μιλάμε γι' αυτά, όταν εμείς καλλιεργούμε το γραικυλισμό, ροκανίζοντας τον πολιτισμό, το ήθος και την παράδοσή μας;».

Τι Τούρκοι, τι Γερμανοί!

Ποια βάση μπορεί να έχει, όμως, η ελληνοτουρκική φιλία του κ. Θεοδωράκη, όταν υπάρχει το προηγούμενο της μεταχείρισης των Αρμενίων και των Κούρδων, καθώς και της εξόντωσης των ελληνικών κοινοτήτων από τους Τούρκους; Με την απάντησή του, ο κ. Θεοδωράκης δίνει ένα δείγμα του ιδεαλισμού που προσιδιάζει σε καλλιτέχνες:

«Τι να πούμε τότε για τους Γερμανούς; Τι να πουν οι Γάλλοι και οι Πολωνοί για τους Γερμανούς; Θα έπρεπε βάσει των γεγονότων του αιώνα μας να πούμε ότι πρόκειται για μια φυλή που φέρει μέσα της το σπέρμα της αγριότητας και της καταστροφής; Εγώ δεν δέχομαι να καταργήσω την ανάλυση της κοινωνικής εξέλιξης, προς χάρη μιας φυλετικής προσέγγισης που ορίζει ότι υπάρχουν καλές και κακές φυλές από γεννησιμιού τους. Δεν είμαι υπερασπιστής των εγκλημάτων που διέπραξαν κατά καιρούς οι Τούρκοι εις βάρος μας. Η οικογένειά μου είχε ιστορία στον αγώνα κατά των Τούρκων κι εγώ μεγάλωσα μέσα στο κλίμα αυτό... Αλλά, βλέπετε, δεν έχω κανένα κόμπλεξ. Ακόμη και με τους αντιπάλους μου είμαι πολύ large. Εδώ δεν έχω κόμπλεξ με τη δεξιά, την οποία πολέμησα... Δεν αισθάνομαι, λοιπόν, υπόλογος απέναντι σε κανέναν, ούτε a priori υπερασπιστής των Τούρκων. Βλέπω, όμως, μερικά ιστορικά προηγούμενα: Τι έγινε ανάμεσα σε άλλους λαούς που τους χώριζε ''προαιώνιο'' μίσος. Πιστεύω στη διαλεκτική εξέλιξη. Ακόμη κι αν δεχτούμε ότι για τόσο καιρό επικρατούσαν στην Τουρκία οι ''κακοί'', δεν μπορούμε να αγνοούμε τους ''καλούς''».

Είναι επόμενο ο κ. Θεοδωράκης να μην αποδέχεται τη θεωρία του εγγενούς επεκτατισμού του τουρκικού καθεστώτος και να αποκλείει την επανάληψη του «πειράματος» της Κύπρου στη Θράκη.

«Ο επεκτατισμός είναι ανιστόρητος, για τώρα. Εγώ δεν μπορώ να φαντασθώ - και το λέω ξεκάθαρα - ότι, αν δεν γίνει ο τρίτος παγκόσμιος, είναι δυνατόν να έχουμε την εισβολή μιας χώρας σε μια άλλη. Μου είναι δύσκολο να φαντασθώ ότι μπορεί να έχουμε εισβολή στη Χίο, στη Σάμο ή στη Θράκη. Αν γίνει κάτι τέτοιο, πιστεύω ότι η αντίδραση του ΟΗΕ και της Ευρώπης θα είναι καταλυτική. Και κυρίως, η Τουρκία θα γραφεί στο index των λαών. Οποιοσδήποτε είναι επιτιθέμενος, σήμερα, στον ευρωπαϊκό χάρτη, είναι λεπρός. Μπορείτε να φαντασθείτε τους Γερμανούς να μπαίνουν στο Βέλγιο ή τους Ισπανούς στην Πορτογαλία;».

Αναλογίζεται κανείς εάν ο κ. Θεοδωράκης προχωρεί πολύ, εξομοιώνοντας σχεδόν τους Τούρκους με τους Ισπανούς ή τους Γερμανούς.

«Οι ίδιοι οι Τούρκοι το λένε, ότι δεν έχουν κατασταλάξει ακόμη - είναι νομάδες. Καταβάλλουν όμως προσπάθειες να εξευρωπαϊστούν - οι οποίες καμιά φορά είναι κωμικές, όπως όταν είσαι σ' ένα εστιατόριο όπου το μαγνητόφωνο παίζει Μότσαρτ ενώ απ' έξω υψώνονται οι μιναρέδες... Εμείς, πάντως, θα πρέπει να παίρνουμε τα μέτρα μας, ώστε να είμαστε κατοχυρωμένοι απέναντι σε μια ενδεχόμενη επέμβαση ορισμένων - και τρελών ακόμη - που θα μπορούσαν να επικρατήσουν και να βρεθούν μ' αυτό τον τεράστιο στρατιωτικό και οικονομικό μηχανισμό στα χέρια τους. Από την άλλη μεριά, η μεγαλύτερη ασπίδα μας είναι η Ευρώπη και η ένταξή μας στη Δυτικοευρωπαϊκή Ενωση. Αυτό τώρα προσπαθεί να πετύχει η κυβέρνηση, πράγμα που αρνήθηκε να κάνει το ΠΑΣΟΚ για λόγους ιδεολογημάτων».

Γιατί δηλαδή να μην περικόψουμε τις δαπάνες για την άμυνα;

Η βεβαιότητα του κ. Θεοδωράκη για την ανεδαφικότητα των αντιλήψεων περί τουρκικού επεκτατισμού φτάνει μέχρι του σημείου να προτείνει τη μείωση των στρατιωτικών ➪

δαπανών: «Αυτές τις αντιλήψεις περί επεκτατισμού τις κατατάσσω στην περιοχή των μαζικών ψυχώσεων. Δεν είναι λογικά αυτά... Κι έχουν ένα αποτέλεσμα: Δημιουργούν κράτος φοβίας και συντηρούν το 7,2% του προϋπολογισμού για στρατιωτικές δαπάνες. Δεν είναι δυνατόν η Ελλάδα να είναι πρώτη στο ΝΑΤΟ σ' αυτόν τον τομέα! Πώς, δηλαδή, η Γαλλία, μια ατομική δύναμη, έχει μόνο 3%; Το έχω προτείνει και, βεβαίως, το προτείνω και τώρα: Να μειωθούν οι στρατιωτικές δαπάνες μας κατά 2% τουλάχιστον, όπως είχε το θάρρος να κάνει η Τουρκία. Γιατί εμάς, ούτως ή άλλως, μας προφυλάσσει η παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων!».

Σχετικά με το Κυπριακό και το ρόλο του αμερικανικού παράγοντα, οι εκτιμήσεις του κ. Θεοδωράκη χαρακτηρίζονται από τον ίδιο τύπο ρεαλισμού:

«Η εκτίμηση του ρόλου των ΗΠΑ δεν μπορεί να μπερδεύεται με ιδεολογήματα. Είναι εξ αντικειμένου σοβαρός και, σε πολλές περιπτώσεις, καθοριστικός. Η χώρα μας οφείλει να έχει καλές σχέσεις με όλους όσοι επηρεάζουν τα εθνικά μας θέματα, δίχως αυτό να σημαίνει ότι προβαίνει σε υποχωρήσεις ή παραχωρήσεις. Η για εσωτερικούς λόγους όξυνση των σχέσεών μας με την Τουρκία και τη μόνη σήμερα υπερδύναμη είχε αποτελέσματα καταστροφικά για μας. Το ψευδοκράτος του Ντενκτάς ήταν το αποκορύφωμα της μυωπικής και ανεύθυνης πολιτικής του ΠΑΣΟΚ στο πεδίο αυτό. Στους αντίποδες της πολιτικής της αγκύλωσης, του στείρου φανατισμού και του ''τίποτα'', βρίσκεται η υπεύθυνη πολιτική του διαλόγου που προωθεί επίμονα η παρούσα κυβέρνηση. Και είναι ευτύχημα ότι το ίδιο σκέπτονται και οι κύπριοι υπεύθυνοι».

Πάει το Λαύριο. Πέρασε. Ηταν ένα σύμπτωμα που πάει, πέρασε. Πήγε κάτω ο κ. Καλαντζάκος και τελείωσε το Λαύριο.

Ομως, εξίσου αντικειμενική είναι και η γεωπολιτική αναβάθμιση της Τουρκίας. Γεγονός που δεν μπορεί να αγνοηθεί από τους Αμερικανούς και πιθανόν να οδηγήσει σε δυσμενή για την Ελλάδα «επίλυση» του Κυπριακού.

«Κάθε μεγάλη δύναμη θα προτάξει τα συμφέροντά της, ασφαλώς. Εμείς ας κάνουμε το χρέος μας, χωρίς υποχωρήσεις. Ας αναγνωρίσουμε το ρόλο της Αμερικής, χωρίς παραχωρήσεις. Μην ξεχνάμε ότι και η Ελλάδα είναι ''κλειδί'': γεωγραφικό και πολιτιστικό. Δεν είναι για πέταμα. Ανήκει στην Ευρώπη. Δεν είμαστε τυχαίοι... Και οπωσδήποτε οι Αμερικανοί θα ήθελαν οι δυο ''δικές τους'' χώρες, σ' αυτό το σημείο του χάρτη να έχουν καλές σχέσεις. Αν μέσα στα συμφέροντά τους εμπίπτουν οι καλές σχέσεις Ελλάδας - Τουρκίας και η επίλυση του Κυπριακού, εμείς γιατί να είμαστε a priori εναντίον τους; Επειτα, υπάρχει το θέμα του image των ΗΠΑ. Δεν μπορούν να είναι συνεχώς με το μέρος μιας χώρας που συστηματικά παραβαίνει τις αρχές του ΟΗΕ. Το Κυπριακό παραμένει ένα αγκάθι, ένα πρόβλημα. Και οι Αμερικανοί θέλουν να το λύσουν».

Προβλήματα πολιτικής γεωγραφίας

Το ίδιο πεισμένος δείχνει ο κ. Θεοδωράκης και όσον αφορά τον πολιτικό και τον κυβερνητικό του ρόλο: «Εχω απολύτως πεισθεί ότι τη σύγχρονη δεξιά θα τη βρούμε μέσα στην ιδεολογία και την πρακτική εκείνων, που με το πρόσχημα ότι χτίζουν τον κομμουνισμό ή τον αραβικό σοσιαλισμό, καταλήγουν στον πιο ευτελή νεοφασισμό. Ανήκα στην αριστερά, με την έννοια του λαϊκού κινήματος και όχι ως κόμμα. Ετσι και σήμερα δεν ανήκω στη Ν.Δ., όμως συνυπάρχω με ένα μεγάλο λαϊκό κίνημα του οποίου η δυναμική εκφράζει το εθνικό συμφέρον. Πάντως, με τα συμβαίνοντα διεθνώς, αλλά και στη χώρα μας, οι όροι ''αριστερά'' και ''δεξιά'' είναι όχι μόνο ξεπερασμένοι αλλά μπορούν να αναγνωσθούν και ανάποδα».

Μπορεί, δηλαδή, η σημερινή δε-

ξιά να εκπροσωπεί τα ιδανικά της αριστεράς; Και πώς συμβιβάζεται η έννοια του λαϊκού κινήματος με τα γεγονότα της Πάτρας (που οδήγησαν στο θάνατο του καθηγητή Τεμπονέρα), την περικοπή των συντάξεων των αντιστασιακών, τις παρακολουθήσεις της ΕΥΠ και το Λαύριο;

«Η προηγούμενη κυβέρνηση είχε αναπτύξει πολύ μεγαλύτερη δραστηριότητα στην καταστολή... Κάθε κυβέρνηση τα κάνει αυτά... Για μένα η εξουσία είναι κάτι κακό. Είμαι αντιεξουσιαστής. Τώρα, αν βρέθηκα υπουργός είναι άλλη υπόθεση... Οσο για την αντίστροφη ανάγνωση των όρων "δεξιά" και "αριστερά", σήμερα για τη χώρα μας υπάρχει ένας μονόδρομος: Από το βυθό προς την επιφάνεια. Δεν υπάρχουν δεξιά και αριστερά. Και επιπλέον, όπως επισήμανε και ο Γρηγόρης Γιάνναρος στο τελευταίο του βιβλίο, η κυβέρνηση αυτή δεν έχει εφαρμόσει ακόμη ταξική οικονομική πολιτική. Η πολιτική της είναι υπερταξική - για όλους. Αυτή τη στιγμή η Ν.Δ. είναι ο πολιτικός οργανισμός που, περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον, στέκεται μακριά από ιδεολογήματα και, γι' αυτό, ο περισσότερο ρεαλιστικός».

Στην εκτίμηση του κ. Θεοδωράκη για την κατάσταση στο Λαύριο, θα μπορούσε πιθανώς να «αναγνωσθεί» μια ένδειξη αυτού του ρεαλισμού: «Πάει το Λαύριο. Πέρασε. Ηταν ένα σύμπτωμα που πάει, πέρασε. Πήγε κάτω ο κ. Καλαντζάκος και τελείωσε το Λαύριο. Μπορεί κανείς να ισχυρισθεί σήμερα ότι υπάρχουν πεινασμένοι στην Ελλάδα; Το πρόβλημά μας είναι... πώς θα αδυνατίσουμε. Μη γελιόμαστε: Είμαστε πρώτοι σε φαγάδικα, σε σκυλάδικα και σε κατανάλωση ουίσκι. Σήμερα, στην Ελλάδα - για να αντιστρέψω το ευφυολόγημα του Γεωργίου Παπανδρέου - οι άνθρωποι ευημερούν και οι αριθμοί δυστυχούν, όπως και το κράτος».

Με την τόλμη που τον διακρίνει, ο κ. Θεοδωράκης δεν διστάζει να αποτιμήσει την πολιτική του συνεισφορά: «Η ανατροπή του μετώπου Ν.Δ. και ΣΥΝ (που για μένα αποτελούσε μια θετικότατη εξέλιξη - εγώ πάντοτε ήμουν υπέρ των κυβερνήσεων συνεργασίας) και η δημιουργία ενός νέου συσχετισμού, ΠΑΣΟΚ και ΣΥΝ εναντίον της Ν.Δ., ήταν εκτός των υπολογισμών μου. Αυτός ο δυσμενής πολιτικός συσχετισμός με ανησυχεί: Μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στον κοινωνικό συσχετισμό δυνάμεων. Και μάλιστα σε μια εποχή που η Ν.Δ. είναι το όργανο της Ιστορίας. Οπου δεν υπάρχει καμία άλλη κυβέρνηση - το πιστεύω ακράδαντα - τόσο αποφασισμένη να προχωρήσει στον εκσυγχρονισμό και τον εξευρωπαϊσμό της χώρας. Γι' αυτό το λόγο συμμετέχω στην κυβέρνηση με ρόλο πρωτίστως συμβολικό και, δευτερευόντως, συμβουλευτικό. Αλλωστε, ο πρωθυπουργός, αποδεικνύοντας έμπρακτα την ευρωπαϊκή και δημοκρατική νοοτροπία της κυβέρνησης, μου "επιτρέπει" να έχω τις απόψεις μου και να τις διατυπώνω δημοσίως».

Και τα μεν σύμβολα υφίστανται τη φθορά της χρήσης· όσο για τους συμβούλους...

«Το τι πέτυχα, με τη συμμετοχή μου στην κυβέρνηση θα φαινόταν αν έφευγα. Τη στιγμή αυτή εκφράζω ένα χώρο ανώνυμο, μη οργανωμένο. Είναι οι αριστεροί που μετατοπίστηκαν προς τη Ν.Δ. στις εκλογές του Απριλίου του '90. Ασκώ επιρροή σ' αυτό το ευρύ φάσμα ανθρώπων, που ανήκουν στην αριστερά χωρίς λάβαρα και σημαίες. Τους εκπροσωπώ άτυπα, ως ο γνωστότερος απ' όλη αυτή τη μάζα - δεν τους καθοδηγώ. Πιστεύω όμως ότι η δική μου τάση τους επηρέασε να ψηφίσουν τη Ν.Δ.».

«Ηρωική συμφωνία»

Αναμφίβολα, η στάση του κ. Θεοδωράκη έχει ένα «ηρωικό» στοιχείο, όπως και η μουσική του. Πιστεύει, όμως, ότι θα δικαιωθεί στο τέλος;

«Ούτε μια στιγμή δεν αμφιβάλλω! Οπως το 1973 επέλεξα τον Καραμανλή, ως αρνητική επιλογή έναντι του Παπαδόπουλου και δικαιώθηκα, έτσι και τώρα επέλεξα το Μητσοτάκη (πέρα από την προσωπική μας φιλία...) ως άρνηση προς τον Παπανδρέου. Του έχω απόλυτη εμπιστοσύνη. Αλλά του το λέω καθαρά: "Δεν είμαι οπαδός σου, δεν δέχομαι a priori τις αποφάσεις ούτε τις δικές σου ούτε της ΚΥΣΥΜ". Γι' αυτό συμμετέχω στο ΚΥΣΥΜ».

Και συμφωνεί σε όλα;

«Σε πολλά δεν συμφωνώ. Και αν οι αντιρρήσεις μου φθάσουν σε όριο μη αποδεκτό από τις αρχές μου και τη συνείδησή μου, θα παραιτηθώ αμέσως. Οπως έφτασα να παραιτηθώ με την υπόθεση των αντιστασιακών. Αυτή τη στιγμή, με τη Ν.Δ. με συνδέει ένα μίνιμουμ εθνικής ανάγκης και τίποτε άλλο: ένα εθνικό χρέος». ➪

Ωστόσο, ορισμένοι κύκλοι υποστηρίζουν ότι η κυβέρνηση χρησιμοποιεί το ρομαντισμό του κ. Θεοδωράκη για να προωθεί δοκιμαστικά αντιλήψεις που η ίδια δεν θέλει να ενστερνιστεί ανοιχτά. Και μόνο η σκέψη, προκαλεί την ειρωνική αντίδραση του κ. Θεοδωράκη: «Ημουν ποτέ ετερόφωτος; Πάντοτε ήμουν ο κατεξοχήν ανεξάρτητος άνθρωπος. Δέχομαι βέβαια επιδράσεις αλλά ποτέ δεν υποκύπτω σε έξωθεν επιταγές. Τα περί ελληνοτουρκικής φιλίας τα αναπτύσσω από το 1975... Απλώς, αυτή η ανάλυση που κάνω για την Τουρκία με φέρνει πιο κοντά στο Μητσοτάκη και στον Καραμανλή».

Δηλαδή, ο πρωθυπουργός συμμερίζεται τις απόψεις του για τα ελληνοτουρκικά;

«Εχουμε κοινές απόψεις σε πολλά ζητήματα. Εγώ στον Οζάλ πήγα το μήνυμα ότι ο Μητσοτάκης έχει το όραμα να επαναλάβει την προσέγγιση Βενιζέλου - Ατατούρκ. Ενα όραμα που κανείς δεν μπορεί να κατακρίνει...».

Μεγάλο κίνδυνο, κατά την άποψη του κ. Θεοδωράκη, αποτελεί το κίνημα του «νεοσοβινισμού», όπως το αποκαλεί: «Ο νεοσοβινισμός μας προέκυψε από τη λαϊκίζουσα ψευδοαριστερά και, δυστυχώς, σήμερα πλήττει και μέρος της παραδοσιακής αριστεράς.

Προσφάτως, προσχώρησε στο νεοσοβινισμό και ο εγκέφαλος της «17 Ν», όπως φαίνεται και από την προκήρυξη για τη δολοφονία του τούρκου διπλωμάτη. Η βάση του εντοπίζεται στη θεαματική μετακίνηση της αντιδραστικής ιδεολογίας και νοοτροπίας, από την άκρα δεξιά στην άκρα ψευδοαριστερά. Γεγονός που αντιστοιχεί στη μετακίνηση λαϊκών μαζών προς τ' αριστερά μετά την πτώση της χούντας. Ποιοι είναι οι νεοσοβινιστές δεν χρειάζεται να το πω. Τους καταλαβαίνετε... Το κέντρο τους βγαίνει από το χώρο του ΠΑΣΟΚ. Αλλά έχει και η Ν.Δ. από αυτούς. Δεν είναι μια κομματική τάση. Είναι διαστρωματικό φαινόμενο και, δυστυχώς, έχει πιάσει πολύ στους διανοούμενους».

Κι άλλα υποψήφια μέλη της... Εταιρείας

Πώς σχολιάζει την επισήμανση του Κώστα Λαλιώτη για την αναγκαιότητα της ίδρυσης μιας «Νέας Φιλικής Εταιρείας»;

«Συμφωνώ καταρχήν με το πνεύμα της πρότασης - της οποίας την πατρότητα έχει, άλλωστε, ο Κώστας Πυλαρινός. Ο μεν Λαλιώτης τη βλέπει πιο πολύ σαν μια αμυντική πολιτική, ο δε Πυλαρινός σαν μια επιθετική πολιτική απέγαντι στον παντουρκισμό και τον πανσλαβισμό. Χωρίς να υποτιμώ αυτούς τους κινδύνους, πιστεύω εντούτοις ότι ο μεγαλύτερος κίνδυνος βρίσκεται στο σημερινό αφελληνισμό της νεολαίας. Και θα μου επιτρέψετε να πω στον κ. Λαλιώτη ότι συνέβαλε και αυτός, όπως και τα στελέχη της ΚΝΕ και σημερινοί του φίλοι, στο χτύπημα της έντεχνης λαϊκής μουσικής, με κάθε μέσο, για κομματικούς λόγους (υπογραμμίζω τον καταλυτικό ρόλο του τραγουδιού στη διαμόρφωση του ψυχισμού των νέων). Γιατί; Για να με σβήσουν από τον πολιτικό χάρτη εξαφανίζοντας τη μουσική μου, που - κρίνοντας πολύ σωστά - καταλάβαιναν ότι με δένει με το λαό. Ο,τι δεν κατάφερε η χούντα και η ΕΡΕ, το πέτυχαν σε μεγάλο βαθμό τα επιτελεία της ΚΝΕ και του ΠΑΣΟΚ... Χωρίς μνησικακία, πάντως, χαίρομαι που ο Λαλιώτης καταλήγει στο σωστό συμπέρασμα, έστω και αν ξεκινά από άλλη αφετηρία: Οτι, δηλαδή, υπάρχει εθνικός κίνδυνος στον οποίο θα πρέπει να αντιδράσουμε πριν να είναι αργά. Ελπίζω πως θα συμφωνήσει ότι ο πυρήνας της δράσης μας θα πρέπει να είναι πολιτιστικός».

Η συζήτηση με το Μίκη Θεοδωράκη είναι όσο χειμαρρώδης και η μουσική του. Αναγκάζεται κανείς να σταχυολογήσει ορισμένες από τις απόψεις που εκθέτει:

★ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΘΥΝΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ: «Βαριά ευθύνη, για τις οπισθοχωρήσεις και την αργοπορία του κυβερνητικού έργου, είναι ότι δυστυχώς υπάρχει και σήμερα ένα μεγάλο μέρος στελεχών της κυβέρνησης και της παράταξης που δεν έχουν σαφή αντίληψη της βαθύτερης ιδεολογίας, νοοτροπίας και πρακτικής της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ, η οποία είναι αρνητική σε όλα, ανεξάρτητα από κάθε έννοια εθνικού και λαϊκού συμφέροντος».

★ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΘΑΡΣΗ: «Οτι η δίκη δηλητηρίασε τον τόπο θα συμφωνήσω. Η δίκη, όμως; Ή μήπως όλοι αυτοί οι θλιβεροί μάρτυρες; Ορισμένοι από τους οποίους είναι, υποτίθεται, ταγοί του έθνους. Και ανασκεύαζαν μπροστά στις κάμερες τις πασίγνωστες δικές τους καταγγελίες - και ένορκες καταθέσεις».

★ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟ: «Είμαι βέβαιος ότι σύντομα θα βγούμε από το καινούριο λούκι της "αντιδεξιάς υστερίας", στο οποίο έντεχνα προσπαθούν να βάλουν την αριστερά η "Αυριανή" και ο Παπανδρέου (...). Το πρόβλημα είναι ότι, όπως και στην περίοδο του ΕΑΜ και της ΕΔΑ, συνυπάρχουν δημοκρατικές και ολοκληρωτικές αντιλήψεις και πρακτικές. Στις δυο προηγούμενες επικράτησαν οι σκληροπυρηνικοί. Αραγε θα αντέξουν τώρα οι δημοκρατικοί; Το χρέος για την προώθηση του εθνικού - κοινωνικού συμβολαίου, καθώς και για την έξοδο από το πολιτιστικό τέλμα, ανήκει κατεξοχήν στις δημοκρατικές δυνάμεις του ΣΥΝ».

★ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ: «Ποιος άνθρωπος στον τόπο αυτό δεν καταλαβαίνει ότι το κύριο όπλο της τρομοκρατίας είναι η ανοχή της αντιπολίτευσης, από την κορυφή μέχρι τη βάση; (...) Προκειμένου να μη στερεωθεί η σημερινή κυβέρνηση και ειδικά ο Μητσοτάκης είναι προτιμότερο η οικονομία μας να διαλυθεί και η λύση του Κυπριακού να ματαιωθεί. Στον στόχο αυτό συμπίπτουν (εξ αντικειμένου) η αντιπολίτευση εκ μέρους της αντιπολίτευσης και η ένοπλη αντιπολίτευση της τρομοκρατίας».

★ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΗΧΗΣΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΟΥ: «Είναι αλήθεια πως, αν και σπάνια παρακολουθώ το ραδιόφωνο, δεν μου έτυχε ποτέ να ακούσω τραγούδι μου. Τραγούδια εκείνης της εποχής και της τεχνοτροπίας, ναι. Δικά μου, όχι. Δεν πειράζει. Στο κάτω κάτω, η μουσική μου ούτε χάνει ούτε κερδίζει από την αποσιώπησή της ή την προβολή της. Εξάλλου, σε κάθε εποχή και σε κάθε λαό, αντιστοιχούν όχι μόνο οι πολιτικοί αλλά και οι συνθέτες που του αξίζουν». Ε

Είναι αλήθεια πως, αν και σπάνια παρακολουθώ το ραδιόφωνο, δεν μου έτυχε ποτέ να ακούσω τραγούδι μου.

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Η τηλεοραση επηρεαζει την κοινωνικη ζωη περισσοτερο απο καθε αλλη εφευρεση. Πριν την τηλεοραση,τα βραδυα τα διαθεταμε στην οικογενειακη ζωη (ομιλουσα), στος συντροφιες με τις συζητησεις,στο διαβασμα και γενικα,σε αυτομορφωτικες δραστηριοτητες και στη διασκεδαση,μεσα απο την οποια αναπτυσσοταν η φιλια, η πρωτοβουλια και κυριως η δημιουργικη επαφη με τον αλλον.

Σημερα,με την τηλεοραση,δημιουργουμε πολιτες παθητικους,αμιλητους,μοναχικους και αντικοινωνικους.Αυτη ειναι η πρωτη αρνητικη πλευρα του φαινομενου: ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ.

Η δευτερη συνδεεται με τα ΚΕΝΤΡΑ ΕΞΟΥΣΙΑΣ,καθε εξουσιας,δηλαδη ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ-ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗΣ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ και ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ. Αυτος που ελεγχει την τηλεοραση ειναι ο φαρας και ο παραληπτης ειναι το φαρι πιασμενο μεσα στο διχτυ ή κλεισμενο μεσα σε ενυδρεια-μικρα ή μεγαλα.

Ποιοι ελεγχουν σημερα τα προγραμματα; Το Κρατος-Κομμα και το Κρατος-Κεφαλαιο. Δεν υπαρχει Κρατος-Λαος.

Και τι θα πει Λαος;

Οχι φυσικα,εννοια αφηρημενη αλλα παρουσια συγκεκριμενη,σε ιστορικη,θαλεγα, διασταση. Πραγμα που λειπει. Γι αυτο,οσα λεγονται σημερα τα θεωρω σκετη φιλολογια.

Αλλαγη στην Τηλεοραση σημαινει,πρωτα απο ολα,Αλλαγη Κοινωνικη.

Αρα,το προβλημα ειναι πολιτικο,οχι οργανωτικο.

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

ΜΙΚΗ

Σου δίνω μιά έκθεση-περιγραφή δικών μου απόψεω αναφορικά με την ΕΡΤ βασιζόμενη στις εμπειρίες μου από την Ελληνική Τηλεόραση. Ελπίζω να την δημοσιεύσω σε κάποιο περιοδικό.Ισως στον Οικον. Ταχυδρόμο.Ξέρεις κάποιον εκεί ;

Ο ίδιος μπορείς να κάνεις χρήση τού κειμένου όπως εσύ νομίζεις. Καλό θάταν να έδινες ένα αντίγραφο στον Μητσοτάκη.

<u>ΤΩΡΑ:</u> Ο ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ είναι ο άνθρωπος από την Ν.Δ. που έχει χρεωθεί θέματα Τηλεόρασης στην Θεσσαλονίκη.Νομίζω πως χρειάζεται μιά ενημέρωση από σένα γιατί η στάση του απέναντί μου απ ότι έμαθα δεν ήταν θετική.

ΕΠΙΣΗΣ: Ο άνθρωπος που ΧΩΡΙΣ ΛΟΓΟ - ΧΩΡΙΣ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΟΠΛΟ ΤΗΝ ΛΑΣΠΟΛΟΓΙΑ ΣΕ ΑΦΑΝΤΑΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ,και κυρίως Υ Π Ο Υ Λ Α με κατηγορεί από την πρώτη μέρα που ήρθα στην Ελλάδα,xxx είναι ο "δημοσιογράφος" τού ΕΛ. ΤΥΠΟΥ ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ,από τούς κύριους εκπρόσωπους τής Ν.Δ. στην Θεσσαλονίκη. εδώ
Είναι ότι χειρότερο μπορεί να έχει η Ν.Δ. xxxxxxxxx,που με την στάση του διαψεύδει και καταρακώνει την πολιτική συναίνεσης τού ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ,μια και οι"δραστηριότητές"του δεν αφορούν μόνο εμένα αλλά κάνει πόλεμο λάσπης στους πάντες.
Ειδικά για μένα διοχετεύει "υλικό" και σε αθηναϊκές εφημερίδες όπως την ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ,xxx ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ και αλλού.
Σχετική συζήτηση είχα με τον ΒΟΥΛΤΕΨΗ που σε εκτιμάει πάρα πολύ, και μου υποσχέθηκε να κάνει ότι μπορεί.

Ελπίζω να σε δώ για λίγο και να τα πούμε από κοντά.

Ο Στεφανίδης είναι ακόμα .... εδώ.

Γιώργος 416 702

MIKIS THEODORAKIS

Είμαστε μιά σύγχρονη κοινωνία — που έχει εξασφαλίσει [illegible] τη μέγιστη παραγωγικότητα σε έναν [illegible] από καιρό όχι [illegible] πολύ καιρό τεχνικό μισό — Χάρη στο [illegible] αυτόνομο δυναμισμό στη μεγάλη της — που σε αντίθεση με τον αποστεωμένο δημόσιο τομέα — αναπτύσσουν επαγγελματική πρωτοβουλία σε όλους τους τομείς της παραγωγής — Από την άποψη του ψυχισμού [illegible] πρέπει να κοινωνικοποιήσει το [illegible] [illegible] την εθνική ομοψυχία που θέλει να ενδυναμώσει ταυτόχρονα την κοινωνία.

Η εικόνα θα είναι περισσότερο από θετική αν έλειπε η ασφυκτική αποστελείωση που αμαυρώνει αυτή την εικόνα της σύγχρονης Ελλάδας —

Τα φαινόμενα της γραφειοκρατίας, της παρα-οικονομίας, [illegible] και γενικά μιά γενικευμένη ηθική έκπτωση θα έδειχναν ότι όλοι οι υπεύθυνοι, ομολογούσαν ότι αισθάνονται : ότι δηλαδή [illegible] η πνευματική υποδομή των δύο μεγάλων κομμάτων φέρουσα το δημόσιο με βάση που δεν αντέχει η εθνική μας οικονομία.

"Οργανισμό Αρχαίου Θεάτρου" που νά παθαίνει μόνιμους
αντρικούς καί γυναικείους Χορούς, πού αποτελούν τή ραχοκοκ-
καλιά σέ κάθε παράσταση. Ό Οργανισμός αυτός
θα κωδικοποιήσει τήν αγνώστη ερμηνευτική παράδοση
καί έχοντας όλα τά μέσα θά προχωρήσει σέ νέες
αναζητήσεις, νέους δρόμους, νέα επιτεύγματα. Ας
μήν ξεχνάμε ~~...~~ πως ότι καλύτερο έχουμε νά δείξουμε
στόν κόσμο είναι οί παραστάσεις του Αρχαίου Δράματος.

Γιά τή σύγχρονη ανεξάρτητη δημιουργία, αυτή πού θά
εκφράσει μέ τόν καλύτερο τρόπο τή σύγχρονη Ελλάδα,
είναι απαραίτητη ή ουσιαστική επαφή τής ανεξάρτητης
δημιουργίας μέ τίς ευρύτερες μάζες.
Γιά τό σκοπό όμως αυτό πρέπει νά υπάρχει ένα
Κοινό ~~...~~ ενημερωμένο, ανυψωμένο καί υπεύθυνο.
~~...~~ Μόνο μέσα σέ
τέτοιες προϋποθέσεις μπορεί νά κινηθεί υπεύθυνα
καί δημιουργικά ό ανεξάρτητος άνθρωπος. Γιατί θά
αισθάνεται επάνω του τόν έλεγχο, όχι πιά από
μιά κλίκα "έσπριτ", ούτε από τήν άμορφη μάζα

τών ~~...~~ [illegible], αλλά
από τό ενημερωμένο, ανυψωμένο, υπεύθυνο καί σέ ηθική
έξαρση [illegible] πού ~~...~~ είναι αυτός
πού δημιουργεί τή νέα καθημερινή νεοελληνική πραγμα-
τικότητα μέ τό νού καί τό μόχθο του, όπως είναι
αυτός ό φορτισμένος μέ τή νεοελληνική μνήμη καί
παράδοση.

63

καλοί όσοι έχουν αισθήσεις και μάλιστα πολιτικές και συγχρόνως έχουν το θάρρος και τις δημο-σιοποιούν. Ας κάνω λοιπόν και τέλος τη ΔΗΛΩΣΗ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ πού και τόσα χρόνια εχθροί και φίλοι με τόσο πάθος μού αιτούν.

« Εγώ, ο Μιχαήλ Θεοδωράκης του Γεωργίου κάτοικος Αθηνών, μουσικοσυνθέτης, δηλώνω ότι αποκηρύσσω μετά βδελυγμίας όλες μου τις πολιτικές δηλώσεις και πράξεις μου. Υπόσχομαι να μην ασχοληθώ εφ' εξής πλέον με κείνο πού με έχει [illegible] η Ελεύθερη Ελληνική Κοινωνία: δηλαδή με μουσική και το χορό (μπαλλέτο) και με γενικά τις Τέχνες, θα [illegible] το κόμμα στις [illegible] μου με την [illegible] την οποία μου επέβαλε το Ελληνικό Σύνταγμα. Θα σέβομαι δε τους νόμους του Κράτους και όλη [illegible] και [illegible] [illegible] και [illegible] του Ελληνικού Λαού. Τέλος υπόσχομαι ότι δεν αρκείται να [illegible], [illegible] ποτέ [illegible] δεν [illegible] [illegible] όργανον κόμμα, [illegible], ούτε [illegible] κρατικό αξίωμα [illegible] για τον εαυτό μου αι βαθειές [illegible], ικανοποιήσω στο [illegible] [illegible] και κάθε άλλων υποχρεώσεων πού είναι και ή [illegible] και [illegible] [illegible] του καλού Ελεύθερου πολίτη »

[illegible]

ΟΝΟΜΑ - NAME	ΤΗΛΕΦΩΝΑ - TELEPHONES γραφειο - office	σπιτι - home

~~Εδώ θα λέξει [illegible] μιά μπαλλέτο στην Όπερα. Μετά από Φεβρουάριο, στις 13 Μαΐου,~~ που γίνεται κι αυτό μπαλλέτο. Επί τη συμφωνία των Χορευτών της Όπερας. Μετά στον Φεβρουάριο, στις 13 Μαΐου, θα ξεκινήσει μιά μεγάλη παραγωγή μπαλλέτο, μέ το "Ζορμπά," σε έργο του Κώστα.

Αναφέρομαι μόνο σ' αυτά τα δύο μπαλλέτα και τις 4 όπερες για να δείξω ότι ο χρόνος μου είναι ήδη κλεισμένος για πέντε ακόμα χρόνια.

Αυτή η επιλογή μου πέραν του ότι είναι δικαίωμά μου σα δημιουργός και μέσο και σαν μιά καλλίτερη εκπλήρωση του χρέους μου απέναντι στην πατρίδα μου.

~~[illegible]~~. Διεκδικώ κι αυτό λοιπόν. Δεν μετανοιώνω. Όμως καμμιά δύναμη δεν είναι πιά ικανή για νά με αποσπάσει από το δημιουργικό μου έργο, όπως συνέβει στο παρελθόν. Στο μεταξύ — ευτυχώς — έχουμε Δημοκρατία, συντεταγμένα κόμματα και πλήθος επαγγελματιών πολιτικών για να ασχοληθούν με τα κοινά. Από την άλλη, σήμερα η κοινή γνώμη, τα μέσα ενημέρωσης, η πολιτεία έδειξαν ότι οι καλλιτέχνες όπως εγώ είναι καλοί μόνο όταν βρίσκονται στη φυλακή και στις εξορίες. ~~[illegible]~~ Δεν είναι

ΧΨ
ΩΖ

ὁ Τρούμαν εἶναι ἀπογελοίστατος. Ἄλλος γιά τή συμπατριώτη του. Ἄλλος γιά τή συμμαχία του. Ἄλλος γιά τή ἀντιπαλότητα του. Ἄλλος γιά τή κατοίκους τῆς Ὀκλαχόμα. Καί τέλος ἄλλος γιά τή φρικτή καταστροφή στή Χιροσίμα.

Τί εἶναι ὁ Τρούμαν γιά μᾶς; Σ' αὐτή ποιό δραματική στιγμή στή ἐθνική μας ζωή ἀποφάσισε νά βοηθήσει τούς μισούς γιά νά ἐξοντώσουν τούς ἄλλους μισούς. Τό χειρότερο λοιπόν πού θά μπορούσαμε νά πούμε ὅτι γιά τούς Ἕλληνες ὁ Τρούμαν εἶναι σύμβολο ἐθνικῆς διαίρεσης καί ἐμφύλιου διχασμοῦ.

Καταλαβαίνω τούς πολιτικούς ἐκπροσώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῆς παράταξης πού νίκησε νά θέλουν νά δείξουν τόσο δημόσια τήν εὐγνωμοσύνη τους ἀπέναντι στό σωτήρα τους.

Δέν καταλαβαίνω ὅμως καθόλου τούς σημερινούς κυβερνήτες. Τή στιγμή πού θέλουν νά δείξουν στούς Ἕλληνες γιά ὅτι εἴμαστε τόσο ἀνεξάρτητοι καί ὑπερήφανοι ὥστε νά ἀπαιτοῦμε συγγνώμη ἀπό τίς ΗΠΑ, προβαίνουμε σέ μιά ἐνέργεια πού δείχνει ἀκριβῶς τό ἀντίθετο.

3222978
Κοίτα [illegible]
ΝΕΑ

Μαργαρίτης

ΙΔΡΥΜΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Αντικείμενο: Ελληνικό Τραγούδι

Ελληνική Μουσική

Γνώση καί ανάλυση για το

α) Σύγχρονο Λαϊκό Τραγούδι
β) Εντεχνο Λαϊκό Τραγούδι
γ) Μετασυμφωνική Μουσική
δ) Συμφωνική Μουσική

Βασικές ιστορικές περίοδοι καί βασικοί συνθέτες

Τραγούδι
α) Περίοδος 1940–1950
β) Μάνος Χατζιδάκις
γ) Μίκης Θεοδωράκης
δ) Ελληνικό τραγούδι 1960–1970

Συμφωνική Μουσική
α) Εθνική Σχολή
β) Περίοδος 1950–1970

Τάξεις
Μουσικής Ανάλυσης
Σύνθεσης και
Ερμηνείας

Συνθέτες
Διευθυντές Ορχήστρας
Ερμηνευτές οργάνων
Τραγουδιστές

ΜΕΣΑ Α΄

Διδασκαλία Μουσικής και Οργάνων

Τάξεις Θεωρίας και Σολφέζ
Αρμονίας
Αντίστιξης
Φούγκας
Ιστορίας της Μουσικής
Ιστορίας της Ελληνικής Μουσικής

Τάξεις Οργάνων

α) Κλασσικά: Πιάνο, Βιολί, Βιολοντσέλο, Πνευστά, Κρουστά

β) Σύγχρονα: Κιθάρα, Μπουζούκι, Ντράμς, Σαντούρι

Τάξη Διεύθυνσης Συμφωνικής Ορχήστρας
Διεύθυνσης Λαϊκής Ορχήστρας

Τάξη Χορωδίας (Κοντογεωργίου)

Τάξη Παιδικής Χορωδίας (Τυπάλδος)

Γενικό Τμήμα :

α) Ιστορίας της Τέχνης
β) Φιλοσοφίας της Τέχνης
γ) Αισθητικής
δ) Ιστορίας Νεοελληνικής Τέχνης
ε) Ελληνικής Λογοτεχνίας
στ) Ελληνικής Ποίησης
ζ) Στιχουργικής

ΜΕΣΑ Β΄

Γιά το σύγχρονο ελληνικό τραγούδι

1.- Κατάταξη - ανάλυση

2.- Τάξεις για συνθέτες

3.- Τάξεις για τραγουδιστές
(διδασκαλία τραγουδιών-ερμηνεία-δημιουργία ρεπερτορίου)

4.- Τάξεις για ενορχηστρωτές - διευθυντές λαϊκών συγκροτημάτων

Για την ελληνική συμφωνική μουσική

1.- Κατάταξη - ανάλυση

2.- Τάξεις για συνθέτες

3.- Τάξεις για ερμηνευτές (Μαέστροι κ.λ.π.)

Π α ρ α τ η ρ ή σ ε ι ς

1.- Γιά την τέλεια γνώση και ερμηνεία της Νεοελληνικής μουσικής είναι απαραίτητη η τέλεια γνώση της κλασσικής.

2.- Ετσι στις τάξεις λ.χ. των οργάνων θά διδάσκεται το ρεπερτόριο όπως ακριβώς και στα καλλίτερα Ωδεία.

3.- Στις τάξεις της θεωρίας, εκτός απ΄την Κλασσική, θα προστεθούν γνώσεις

α) Βυζαντινής Μουσικής

β) Δημοτικής Μουσικής

καθώς και

γ) διδασκαλία των ΔΡΟΜΩΝ,

δηλαδή όλο το σύστημα της MODALE Μουσικής (Τροπικής):

Αρχαίο Ελληνικό

Βυζαντινό

Αραβικό - Τουρκικό

Ρεμπέτικο

Το **ΙΔΡΥΜΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ**

ανήκει (από κάθε άποψη) στους

Μάνο Χατζιδάκι και

Μίκη Θεοδωράκη

οι οποίοι είναι υπεύθυνοι γιά το περιεχόμενο
τη λειτουργία
το προσωπικό
τις εκδηλώσεις
τα διπλώματα κ.λ.π.

διευθύνεται από τη Μαργαρίτα Θεοδωράκη

Οι οικονομικές σχέσεις καθορίζονται με συμβόλαιο.
Αφαιρουμένων των εξόδων (μισθών κ.λ.π.) τα πιθανά κέρδη διανέμονται εξ ημισείας στους Μάνο Χατζιδάκι και Μίκη Θεοδωράκη.

ΚΤΙΡΙΟ

1.- Αίθουσες διδασκαλίας οργάνων
2.- Αίθουσες διδασκαλίας θεωρητικών και αναλύσεων
3.- Μουσική Βιβλιοθήκη
4.- Μικρή αίθουσα για μινι-συναυλίες κ.λ.π.
5.- Συνεργασία με την Ορχήστρα Χρωμάτων (μάθημα ορχήστρας)
Συνεργασία με τη Μόνιμη Λαϊκή Ορχήστρα (Παλλάς).

...ΤΟΥΝΑ ΜΑΣ

πέτρα που θα πετάξεις, εκεί κάτω, **ήταν και είναι** οι Μπαρουτόμυλοι.

– Γιατί δεν έχουν βάλει τσιμεντένια πεζούλια, εδώ στις άκρες του δρόμου, όπως σε άλλους τόπους που έχουν βράχια;

Μην φοβάσαι φίλε μου, είναι στέρεος ο δρόμος. Υπάρχει και η Αγία Ελεούσα μας, που θυμίζει κάτω είναι χαράδρα. Κοίτα απέναντι την Δημητσάνα, λες και είναι κτισμένη πάνω σε σαμάρια τα σπίτια της. Το Γυμνάσιο λίγο πιο πέρα. Μαθητές από την Ζάτουνα, πάντα με τα πόδια έφταναν εκεί χειμώνα, καλοκαίρι. Κάτω, για δες είναι το καταπράσινο

Γράφει ο δάσκαλος ΝΙΚΟΣ ΚΟΥΓΙΟΥΦΑΣ

Παλιοχώρι και εκεί ψηλά στα έλατα το μικρό Ζυγοβίτσι. Στο βάθος δεξιά, στην μια πλευρά της χαράδρας είναι το Κρυφό Σχολειό και απέναντί του το Μοναστήρι του Προδρόμου. Πιο εδώ το άλλο γνωστό Μοναστήρι των Αιμυαλών με τον λινό των Κολοκοτρωναίων. Στο βάθος η Μεγαλόπολη, που την νύκτα φαίνεται φωτισμένη. Για δες τώρα φίλε μου εδώ, μετά τον βράχο. Να η Ζάτουνα η ζηλεμένη. Φτάσαμε. Αυτή είναι η εκκλησία της η Παναγία που γιορτάζει στις 15 Αυγούστου. Δίπλα το Σχολειό μας, και εδώ μπροστά στον πλάτανο γίνεται το πανηγύρι μας. Και εδώ στην πλατεία μας δίπλα στον Αϊ-Γιώργη το μικρό μας καφενείο με τους κατοίκους της Ζάτουνας. Είναι ο Μάστρο Χρόνης, ο Γιάννης ο Κανελάκος, ο Λίας, η Τασία, ο Γιώργος ο Σωτηρόπουλος. Να και ο Παναγούλης με τον Χριστάκο, ο Παναγής, ο Μούτσης. Να και ο Δημητρούλης με τον Ρήγα που μυρίστηκαν καλοκαίρι και ήρθαν πρώτοι από την Αθήνα. Κάθονται όλοι μαζί, μια παρέα, όπως τα παλιά χρόνια και απολαμβάνουν τον ήλιο. Είναι η ώρα 11 το πρωΐ. Κτύπησε το ρολόγι στο καμπαναριό του Αϊ-Γιώργη και ακούστηκε ο ήχος της καμπάνας μέχρι το Διάσελο, πλημένος από τον καθαρό αέρα της Ζάτουνας.

– Μόνον αυτοί μένουν εδώ; Είναι έρημο το χωριό σας. Τι κάνουν όλοι μαζί εδώ;

Περιμένουν επισκέπτες, μιλάνε για τα καινούργια και τα παλιά. Ξυπνάνε όλους τους πεθαμένους, τους βάζουν στους δρόμους, βγάζουν και τους μαγαζάτορες έξω από τις πόρτες των μαγαζιών τους, τους αγωγιάτες με τα ζώα τους στον δρόμο. Μιλάνε για γιορτές, για πανηγύρια. Για το χτες. Ξυπνάνε πρωΐ και παρακαλάνε τον ήλιο να φωτίζει τη Ζάτουνα και τους Ζατουνίτες όπου και να βρίσκονται. Χτες η τηλεόραση είχε μια κωμωδία με τον Μεγάλο και αγαπητό σε όλη την Ελλάδα Ζατουνίτη ηθοποιό Μίμη Φωτόπουλο. Αυτόν σχολιάζουν τώρα. Το πατρικό του σπίτι ήταν εκεί στην πάνω βρύση. Έφυγε μικρός από εδώ, αλλά γύρισε λίγο καιρό πριν πεθάνει, για ένα προσκύνημα. Αλλά και τώρα γυρίζει ξανά, έρχεται μέσα από την Τηλεόραση, το ραδιόφωνο και χαίρονται ιδιαίτερα οι Ζατουνίτες.

– Αυτή είναι η Ζάτουνα; Ο τόπος εξορίας; Ήρθαν και έρχονται από παντού για να δουν αυτό τον τρόπο, πριν λίγο καιρό ήρθαν και Ιταλοί και έβγαλαν και φωτογραφίες.

– Μα πού είναι οι φυλακές;

Δεν έχουμε φίλε μου φυλακές.

– Και πού είχαν τότε το Θεοδωράκη;

Να εδώ σ' αυτό το σπίτι του Βεροιόπουλου τον είχαν. Εδώ έμενε και έγραψε και τα τραγούδια του. Στο παράθυρό του τον έβλεπαν οι φύλακες και σκύλιαζαν. Τον έβλεπαν τα παιδιά της Ζάτουνας να περπατάει με ψηλά το κεφάλι και έπαιρναν θάρρος.

Εδώ έγραψε και τραγούδι για την Ζάτουνα. Έγραψε τις γνωστές **Αρκαδίες.** Έκανε και θέατρο στην Αθήνα με θέμα την Ζάτουνα. Το Αρκαδία – Ζάτουνα. Εδώ φιλοξενήθηκε ο Μίκης.

– Έρχεται ο Θεοδωράκης στη Ζάτουνα;

Έρχεται. Ήρθε και θα ξανάρθει. Στα πέρατα του κόσμου έκανε γνωστή την Ζάτουνα, ο καλλιτέχνης Μίκης. Γιατί εδώ τον έφερε η χούντα τότε. Εδώ τον φύλαγαν οι χωροφυλάκοι. Αυτοί που φαρμάκωναν τα σκυλιά για να μην γαυγίζουν, που φώναζαν γιατί τα πρόβατα βέλαζαν και φοβέριζαν τους Ζατουνίτες.

Την Ρωμιοσύνη και την Ζάτουνα μην την κλαις, φίλε μου. Αλλά μας **υποσχέθηκε,** ότι εκεί πέρα στο αλώνι του Κινινή θα δώσει την μεγάλη του συναυλία, μαζί του θα φέρει και άλλους καλλιτέχνες.

Περιμένουμε φέτος, μετά την Ιταλία νάρθει και η σειρά της Ζάτουνας.

Η Ζάτουνα, φίλε μου, είχε αρκετά μαγαζιά, περισσότερες από 40 ταβέρνες που γέμιζαν κρασί Ζατουνίτικο και έπιναν ντόπιοι και φερμένοι, γλένταγαν, χόρευαν και γλεντούσαν, παντρεύονταν. Εδώ ήταν περισσότεροι από 3.000 κάτοικοι. Τρεις ενορίες είχε το χωριό. Τα σπίτια τα παλιά, φανερώνουν το μεγαλείο του χωριού. Σήμερα έχουμε Πρόεδρο, νέο άνθρωπο και μορφωμένο, και παιδιά στην Αθήνα, επιστήμονες. Έχουμε και τον Σύλλογο που κάνει πολλά για τούτο το χωριό.

Και όλοι μαζί όταν βρουν χρόνο τρέχουν στο χωριό. Έχουν νερό όλα τα σπίτια και περισσότερα από 100 τηλέφωνα έχει το χωριό. Ο δρόμος φτάνει από την Ράχη στον πάνω Μαχαλά. Και η Αθήνα θα απέχει σε λίγο 3 ώρες από την Ζάτουνα. Γίνονται και Δωρεές από τους συμπατριώτες για έργα κοινωφελή στο χωριό. Σε λίγο θάρθει και το νερό από το Βουρλάγκαδο. Έχουμε και το πέτρινο Σχολείο μας που μπορεί να γίνει ένα θαυμάσιο λαογραφικό Μουσείο. Αθλητικές εγκαταστάσεις στο παλιό Γυμναστήριο, θα γίνουν σε λίγο, για νάχουν τα παιδιά τον δικό τους χώρο το καλοκαίρι. Γιατί εδώ το καλοκαίρι γεμίζει κόσμο, από Ζατουνίτες και φίλους τους. Θα φτιάξουμε και Ξενοδοχείο.

Όπως είδες, φίλε μου, τόσα σου είπα για το χωρίο μας τη Ζάτουνα.

Η Ζάτουνα δεν πέθανε, δεν την αφήνουν οι Ζατουνίτες να πεθάνει. Γιατί έρχονται εδώ, φέρνουν μαζί και τα παιδιά τους. Αναπνέουν καθαρό Ζατουνίτικο αέρα, μακριά από το άγχος της πόλης.

Αυτή είναι η Ζάτουνα, φίλε μου.

Αυτό είναι το χωριό μου...

ΖΑΤΟΥΝΑ

ΜΑΡΚΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΑΡΚΙΩΤΩΝ
ΤΑΧ. Δ/ΝΣΗ Γ. ΣΟΥΡΗ 3
ΓΑΛΑΤΣΙ Τ.Κ. 111 47 - ΑΘΗΝΑ

Το Δ.Σ. του Συλλόγου των Μαρκιωτών ανακοινώνει:

Ύστερα από δειγματοληπτικό έλεγχο που έγινε στο πόσιμο νερό του χωριού (σύμφωνα με τις υποδείξεις ειδικού σε θέματα νερού χημικού) και των ανάλογων χημικών εξετάσεων που έγιναν για τυχόν μικρόβια, οι απαντήσεις έδειξαν ότι όλα τα μικρόβια κ.λ.π. ήταν κάτω από τη βάση (χημικώς ανεκτά), οπότε και δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα καταλληλότητας νερού.

Λόγω του ότι πολλοί πατριώτες μας ζητούν να μάθουν πού θα πληρώνουν τη συνδρομή τους για την εφημερίδα, ανακοινώνουμε ότι μπορούν να στέλνουν τη συνδρομή τους ή απ' ευθείας στον κ. Νίκο Φίλη, στην οδό Πλ. Β. Σοφίας αριθ. 14 Τ.Τ. 171-23 ΝΕΑ ΣΜΥΡΝΗ ή σε οποιοδήποτε μέλος του Δ.Σ. του Συλλόγου μας.

Το Δ.Σ. του Συλλόγου των Μαρκιωτών εκφράζει τα βαθειά του συλλυπητήρια στις οικογένειες των εκλειπόντων συμπατριωτών μας, και για κάθε έναν εκλειπόντα διέθεσε το ποσό των 5.000 δρχ. αντί στεφάνου στο λογαριασμό υπέρ ανεγέρσεως οστεοφυλακείου στο Νεκροταφείο του χωριού μας.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΖΑΤΟΥΝΑΣ - ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Η εφημερίδα μας πήρε από το ·ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΝΑΥΠΛΙΟΥ «Ο ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ», επιστολή με την οποία ζητάνε από το Ναύπλιο συνεργασία μεταξύ ΖΑΤΟΥΝΑΣ – ΝΑΥΠΛΙΟΥ. Εμείς την δημοσιεύουμε, ελπίζοντας ότι **κάτι καλό,** θα βγει αν συνεργαστεί το χωριό μας με το ΝΑΥΠΛΙΟ. Άλλωστε κοινούς ΙΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΔΕΣΜΟΥΣ έχουμε με την πιο πάνω πόλη. Μας γράφουν από το ΝΑΥΠΛΙΟ, με ημερομηνία 12 Μαΐου 1988.

«Ο Σύλλογος, ο οποίος έχει ιδιαίτερους δεσμούς με την Ζάτουναν, επιθυμεί την συνεργασίαν σας, λόγω των ιστορικών δεσμών της πόλεώς μας μετά του συμπατριώτου σας Σταΐκου Σταϊκοπούλου, τον οποίον η πόλις του Ναυπλίου ιδιαιτέρως τιμά την 29η και 30η Ν/βρίου εκάστου έτους, επέτειον της αλώσεως του Παλαμηδίου, εκπορθητής του οποίου, ως γνωστόν, υπήρξε ο Στάικος Σταϊκόπουλος.

Η πόλις έχει τιμήσει τον Στάικον Σταϊκόπουλον δια της ανεγέρσεως ανδριάντος εις τους πρόποδας του Παλαμηδίου, ο δε Σύλλογος προσφάτως εξέδωκεν ιστορικήν μελέτην του ήρωα, αντίτυπα της οποίας διαθέτομεν.

Έχομεν την γνώμην ότι με την συνεργασίαν ΖΑΤΟΥΝΑΣ – ΝΑΥΠΛΙΟΥ πολλαπλώς θα ωφεληθούν αι δύο πόλεις.

Προς τον σκοπόν αυτόν και δια τον καταρτισμόν προγράμματος, μια προσωπική επαφή θα αποτελέσει ένα σημαντικό ξεκίνημα.

Περιμένομεν απάντησίν σας δια να προγραμματίσωμε από τούδε τας εκδηλώσεις δια τον προσεχή εορτασμόν της αλώσεως του Παλαμηδίου, οι οποίοι θα λάβουν χώρα, συμφώνως τω σχετικώ Διατάγματι περί εορτασμού της επετείου την πρώτην Κυριακήν μετά την 25η Νοεμβρίου, την 26η και 27η Ν/βρίου, λεπτομερείας των οποίων θα καθορίσωμεν.

Μετά τιμής
Ο Πρόεδρος
Τάκης Τούμπας
Ο Γραμματεύς
Μιχ. Γιαννόπουλος

Το Μ

Στο χωριό μας Μάρκου ζούσαμε πριν 30 χρόνια περίπου σε μια εποχή που σκεπτόμαστε να πλυθούμε με πολύ νερό ακόμη και να πιούμε πολύ, ή να ποτίσουμε τα ζωντανά μας.

Όλα τα ρούχα μας πήγαιναν στην επάνω βρύση για πλύσιμο. Εκεί χορταίναμε το νερό εμείς και τα ζώα μας.

Το νερό απ' το βαρέλι στο σπίτι ήταν πολύ ακριβό, γιατί έπρεπε να κουβαληθεί βαρέλι – βαρέλι ζαλιά στην πλάτη από κατσικόδρομο. Μήπως κάποιος απ' τους μεγαλύτερους δεν το θυμάται;

Τότε λοιπόν, σημειώστε το, τότε, που είχαμε αυτό το μεγάλο πρόβλημα, δείχνοντας κατανόηση σ' αυτήν την μεγάλη ταλαιπωρία μας για το πολύτιμο αγαθό, το νερό, που μας έλειπε, η οικογένεια Α. Χριστοδουλόπουλου μας προσέφερε, με προφορική δωρεά, τα 8/10 του νερού που είχε στην αποκλειστική της χρήση στο κτήμα της, στην Καρυά.

Και θα πρέπει να θυμόμαστε ασφαλώς τις ειλικρινείς ευχαριστίες που δείξαμε.

Θα πρέπει να θυμόμαστε ακόμη ότι και στα πρακτικά του Συλλόγου Μαρκιωτών που είχε την πρωτοβουλία γι' αυτή την ύδρευση του χωριού αναγνωριζόταν η προσφορά αυτή σαν ευεργεσία και πλάκα μαρμάρινη ΕΥΕΡΓΕΤΩΝ έχει γίνει, η οποία δεν τοποθετήθηκε όπως είχε αποφασίσει το Δ.Σ. των Μαρκιωτών, λόγω μετριοφροσύνης της οικογ. Αν. Χριστοδουλόπουλου. Επίσης να σημειώσετε ότι το τότε Κοινοτικό Συμβούλιο με ημερομηνία   πήρε την υπ' αριθμ.   σχετική απόφαση ώστε να υπάρχει και γραπτή δέσμευση για όλους. Και από τότε και για αρκετά χρόνια μετά,

ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΔΡΟΥΛΙΑΣ
INSURANCE AGENT
ΠΡΑΚΤΟΡΕΥΣΕΙΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧ/ΣΕΩΝ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ 12
ΛΕΩΦ. ΣΥΓΓΡΟΥ 134 & ΛΑΓΟΥΜΙΤΖΗ (γωνία)
ΑΘΗΝΑ 11 741 – ΤΗΛ. 92.15.321 - 92.16.165

Ιερό προσκύνημα στο Μεσολόγγι

Ο λόγος του ποιητή και ακαδημαϊκού

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

για το Μεσολόγγι

«Οταν ένα Εθνος πεθαίνει μέσα στις ψυχές των πολιτών του, ο θάνατός του δεν είναι έπειτα παρά θέμα τυπικής διαδικασίας.

● Με την ευκαιρία του πρόσφατου εορτασμού της εξόδου του Μεσολογγίου, που πάντα είναι επίκαιρη και με την άδεια του μεγάλους μας ποιητή και Ακαδημαϊκού Νικηφόρου Βρεττάκου δημοσιεύουμε το μεγαλύτερο μέρος από την μνημειώδη ομιλία του για το Μεσολόγγι.

● Το «ΡΗΜΑ» με τη δημοσιευσή τουτ αυτή αποτίει ελάχιστο φόρο τιμής στους αθανάτους προγόνους μας.

● Τονίζουμε ιδιαίτερα εδώ, ότι οι επισημάνσεις που κάνει ο ποιητής μας με την ευκαιρία του προσκυνήματος αυτού, είναι περισσότερα από κάθε άλλη φορά επίκαιρες.

«...Από τα παιδικά μου χρόνια είχε εντυπωθεί πολύ βαθιά μέσα μου το δέος που μου προξένησε η ιστορία της Εξόδου. Και το δέος αυτό το κουβαλούσα στην ψυχή μου μαζί με άλλες πολύτιμες εμπειρίες αυτής της ζωής. Με τη συνοδεία του ίδιου αυτού δέους, προσέρχομαι σήμερα εδώ ως ομιλητής. Και πρέπει να ειπώ ότι ο λόγος μου αυτός μου επιβάλλεται από την πρόσκληση. σας γιατί ο ίδιος εγώ είμαι υπέρ της ευλαβικής σιωπής.

Ο Chennechot στον πρόλογο της ιστορίας του για την Ελληνική Επανάσταση, γράφει: **«Και τα ερείπια του Μεσολογγιού είναι γιομάτα από μια τέτοια ομιλιτικότητα, που κανείς άλλος λόγος δεν μπορεί να συγκριθεί μαζί της».**

Θα έπρεπε την ημέρα της επετείου αυτής, να βρίσκεται συγκεντρωμένο γύρω από το Μεσολόγγι **όλο το έθνος**. Να έχει περικυκλώσει, νοερά, τον ιερό αυτό τόπο με την αφοσίωσή του και με την πίστη του, όπως εδώ και 163 χρόνια τον είχαν περικυκλώσει τ' ασκέρια του Κιουταχή και του Ιμπραήμ.

Δεν με διακατέχει κανενός είδους σωβινισμός ή προγονοπληξία. Φτάσαμε όμως στο σημείο να θεωρούμε αναχρονισμό την αναφορά στην ιστορία μας, **ενώ δεν δημιουργήσαμε τίποτα άλλο μεγάλο για να μπορούμε να ακουμπήσουμε** και χωρίς κάποια στηρίγματα και κάποιες ρίζες, δεν μπορεί να πάει μπροστά το έθνος. Κατά τα άλλα, εκείνοι, οι πρόγονοί μας δηλαδή, υπήρξαν αυτό που γνωρίζουμε ότι υπήρξαν. Αλλά για μας, σημασία έχει μόνον αυτό που εμείς είμαστε αυτή τη στιγμή. Στους παλαιούς οφείλουμε ό,τι οφείλει και όλος ο κόσμος. **Εμάς, δεν θα μας εξαγιάσει η καταγωγή μας, αν δεν μας εξαγιάσουν τα έργα μας.**

Οτι ήταν να λεχθεί εδώ σ' αυτό τον τόπο και την ιστορία του, έχει λεχθεί. Δεν υπάρχει λόγος να το επαναλαβαίνουμε. Εκείνο που θα επιθυμούσαν οι νεκροί, αν μπορούσαν να επιθυμούν ακόμη, θα ήταν να ερχόμαστε εδώ και να τους εξιστορούμε τα πεπραγμένα μας. Να τους λέμε **τι την κάναμε την Ελευθερία που μας έδωσαν.** Τι φτιάξαμε μ' αυτή. Και το σπουδαιότερο απ' όλα να τους αναφέρουμε πόσο κοντά και πόσο μακριά βρίσκεται η ψυχή μας από την ψυχή του Μεσολογγιού. Αν διατηρήθηκε η ηθική συγγένεια μαζί τους. Αν έχουμε το δικαίωμα να συνδιαλεγόμαστε με κούφια λόγια μαζί τους και να τους λέμε «πατέρες».

Επιτρέψτε μου να εκφράσω τον προσωπικό μου φόβο. Νομίζω πως αποσυρόμαστε από το προσκήνιο της ιστορίας. Πως αποκρυνόμαστε από τους δασκάλους μας. Γιατί πιστεύω πως πρώτος δάσκαλος στην ιεραρχία έρχεται η πράξη και δεύτερος ο λόγος. Πολλά έθνη αποσύρθηκαν από το προσκήνιο της ιστορίας. Πολλές γλώσσες έπαψαν να μιλιούνται. Και η ανθρωπότητα βέβαια μπορεί να υπάρξει χωρίς την Ελλάδα, αλλά η ηθική δεοντολογία μας λέει πως δεν επιτρέπεται να υπάρξει δίχως αυτή. Υπάρχουν πράγματα τα οποία πρέπει να μείνουν και να μείνουμε και μεις κοντά τους. Το Μεσολόγγι π.χ. δεν χωράει σε κανένα ξένο Μουσείο όπως χώρεσε η Νίκη της Σαμοθράκης στο λούβρο του Παρισιού...

Η φωνή που εξέπεμψε το Μεσολόγγι, το οποίο εμποδισμένο από τα βαρβαρικά στίφη εκτινάχτηκε προς τα πάνω, ήταν ένα ηχηρό «παρόν», προς όλο τον κόσμο. Ηταν το ελληνικό «παρόν» που εξεπέμφθη στο πείσμα των ανίερων «Ιερών Συμμαχιών» που η γνώμη τους για τους Ελληνες εκφράστηκε από το στόμα του ιδίου του Μέτερνιχ: **«πρόκειται για καμμιά τριακοσαριά χιλιάδες άτομα που θα πρέπει να κρεμαστούν, να στραγγαλιστούν, να παλουκωθούν».** Για να προσθέσει: **«Αυτό άλλωστε θα είναι ένα ασήμαντο γεγονός για την Ευρώπη».** Ασήμαντο γεγονός η εξόντωση ενός λαού, που ανέδειξε το ίδιο το ανθρώπινο γένος και εκόσμησε την ιστορία του.

* * *

Θα μου επιτρέψετε να κάνω μια παρένθεση για να σας θυμίσω με πόσους εχθρούς παλεύει αυτός ο λαός και πόσο άκαμπτα και αποφασιστικά το πνεύμα του αντιστέκεται. Σ' ένα Συνέδριο που θα γινόταν στη

η μίμησι δεν ήταν δουλική, αφού τα περισσότερα κομμάτια πληρούσαν και τελικά προήγαγαν τα κριτήρια αισθητικής. Την εποχή εκείνη εμφανίσθηκαν **και τα πρώτα δείγματα του «ελληνικού ρόκ»**· πέραν ωρισμένων σοβαρών προσπαθειών η τάσι αυτή ήταν πλήρης, άνευ όρων και κακόγουστη αντιγραφή των δυτικών ροκ ακουσμάτων με απαράδεκτες εν πολλοίς διασκευές, ερμηνείες και παραλλαγές. **Ηταν η εποχή της «φαρφίσσας», του αισχρού αυτού οργάνου, που γελοιοποίησε και εξευτέλισε κάθε ίχνος αυθεντικού οργανικού ήχου.**

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΗΧΟΣ

Εν συνεχεία αυτή την δεκαετία τού 60 ως τις μέρες μας αυτά τα υπάρχοντα από τότε είδη διατηρήθηκαν ως προς τον πυρήνα τους, αλλά **εξελίχθηκαν και μορφοποιήθηκαν ανάλογα με τις συνθήκες που επέβαλαν οι καιροί**. Ετσι το μεν λαϊκό τραγούδι κατήντησε **«σκυλάδικο» των κέντρων και των πιάτων**, το δε ελαφρό - έντεχνο - ελαφρολαϊκό συγχωνεύθηκε σ' αυτά τα **εύπεπτα ποπ τραγουδάκια που ακούγονται ευχάριστα ακολουθώντας τις προδιαγραφές της διεθνούς μουσικής γλώσσας τους**. Πλάι σ' αυτά εξακολουθεί την πορεία του και το λεγόμενο **«ελληνικό ρόκ» (όρος από μόνος του αντιφατικός)**.

Βεβαίως δεν αποκλείονται και οι σοβαρές προσπάθειες, πλην κρίνονται απομονωμένες και ελάχιστες.

Η ΚΡΙΣΙ ΣΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τα σύγχρονα λοιπόν τραγούδια πάσχουν. Η κρίσι στο τραγούδι είναι βαθειά και επικίνδυνη. **Η έλλειψι μουσικής και γενικώτερης παιδείας, το διεθνές μάρκετινγκ, η επιδίωξι του σουξέ από τις εταιρείες, η μαζική παραγωγή δίσκων, τραγουδιστών και τραγουδοποιών επέβαλαν άμουσους συνθέτες, ατάλαντους στιχουργούς και άφωνους τραγουδιστές.** Ο στίχος και η μουσική επένδυσι συναγωνίζονται σε απουσία αισθητικής και ποιότητας και κυρίως μαρτυρούν μια συγκλίνουσα, ισοπεδωτική τάσι που έχει προσβάλει όλα τα είδη.

Ουσιαστικά δεν υπάρχουν είδη σήμερα. Τείνουν όλα να εξομοιωθούν. Από πλευράς στίχου μεταχειρίζονται **σλόγκαν**, δεν προβληματίζουν, λανσάρουν έναν τύπο χαζοχαρούμενης διασκέδασης (εξαμερικανισμένης), προσπαθούν να φανούν έξυπνα, αλλά μένουν **«εξυπνακίστικα»**.

Στο επίπεδο του ήχου, το άκουσμα είναι ψεύτικο, όπως υπαγορεύεται από την επιβεβλημένη **ντισκοποίησι** και **ηλεκτροποίησι. Ακόμη και τα σύγχρονα λαϊκά στον ήχο δεν απέχουν πολύ από την «ντίσκο».**

Φυσικά το γεγονός ότι η ελληνική κοινωνία διέρχεται παντοειδούς μορφής κρίσι - ηθική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική, πολιτική - δικαιολογεί και το καθρέφτισμά της στο ελληνικό τραγούδι. Σημαντικό ρόλο εν προκειμένω παίζουν και τα **Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης**. Τα ραδιόφωνα δυστυχώς ακολουθούν αβασάνιστα τις απαιτήσεις του ευρέος κοινού και παρουσιάζουν κατά προσηρμοσμένες συνταγές ό,τι πιο εύπεπτο εξοστρακίζοντας και καταδικάζοντας σε απόρριψι όλα τα άλλα είδη.

Τα φαινόμενα είναι τόσο σύνθετα και η κρίσι εξεχόντως προϊούσα που στην κατακλείδα αυτής της αναφοράς η γεύσι που μένει δεν μπορεί παρά να είναι δυσάρεστη. Μουσικολόγοι και ίσως κοινωνιολόγοι μπορεί να καταγράψουν, προσδιορίσουν και ερμηνεύσουν αυτή την κρίσι. Εμείς δεν μένει παρά να αγωνιστούμε ώστε να αποσοβηθή. Γιατί μόνον σ' αυτήν την περίπτωσι, θα δικαιούμαστε - όπως και πρέπει - να είμαστε αισιόδοξοι, αφού η αισιοδοξία δεν είναι η ελαφρότητα αλλά το αποτέλεσμα ενός αγώνα.

ΠΟΙΟΣ ΕΧΕΙ ΤΗΝ ΕΥΘΥΝΗΝ;

ΤΟΥ ΑΙΔ. ΖΑΝΟΥ ΓΟΥΓΟΥΤΗ DETROIT ΗΠΑ

Από το 1985 ως τα μέσα του περασμένου χρόνου έχουν υποστεί την ποινήν του θανάτου 3.400 ως κακούργοι. Και οι περισσότεροι, το 65%, στην Αφρική, στη Μέση Ανατολή και στην Κίνα. 125 χώρες διατηρούν την θανατικήν ποινή και 35 την έχουν καταργήσει.

Τίθεται το ερώτημα: Εμείς «οι πολιτισμένοι» πόσο είμεθα υπεύθυνοι δια τους 3400 που τους κρέμασαν ως κακούργους;

Και αυτοί οι ίδιοι πόση ευθύνη εχουν διά την διαγωγή των;

Μήπως η έλλειψη ηθικοπνευματικών αξιών του πολιτισμού της εποχής μας εδημιούργησαν την ενοχήν των «κακούργων;».

Ο κακούργος είναι δημιούργημα της κοινωνικής ζωής; ή παιδί του προβληματικού εαυτού του;

Μπορεί να διασωθεί και πώς;

Η ψυχοβιολογία και εγκληματολογία τί φρωνούν;

Και ημείς ως εκκλησία ποιά είναι η αποστολή μας, δια τους προβληματικούς αυτούς αδελφούς μας;

Είναι βέβαιο ότι χρειάζονται την ψυχοπνευματική μας κατανόηση και την χριστιανικήν μας βοήθεια ως άξιοι λύπης αδελφοί μας.

Ο ιερεύς Ζάνος Γούγουτας απέστειλε δωρεά 1000 δολλαρίων στη θεολογική αδελφότητα «ΖΩΗ» για αγορά θρησκευτικών βιβλίων στις φυλακές της Ελλάδος. Τα βιβλία αυτά θα δοθούν στους φυλακισμένους της χώρας μας.

18

Ευρωπαίος, μάθε για την Ευρώπη».

Η συντριπτική πλειοψηφία του ελληνικού λαού θέλει η χώρα μας να είναι μέλος μιας Ενωμένης Ευρώπης, **αλλά σε καμμιά περίπτωση χωρίς την ιστορία της.** Εκφράζοντας τα αισθήματα των αναγνωστών μας και με την ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη, παρακαλούμε την Γενική Δ/νση πληροφόρησης, Επικοινωνίας και πολιτιστικών θεμάτων των Βρυξελλών, στην οποία φθάνει το «ΡΗΜΑ» (όπως μας είπε το γραφείο της Ελλάδος) **να κοινοποιήσει τη διαμαρτυρία μας αυτή σε κάθε αρμόδιο της κοινότητας.**

Οπως γράφει ο ο εκλεκτός συνεργάτης μας, ιστορικός κ. Δημ. Μπογδανόπουλος:

«Θα ήταν ασύλληπτα τραγικό να δεχθεί κανείς ότι οι επίγονοι μιας εποχής δεν έχουν το δικαίωμα να μάθουν την ιστορία τους την αληθινή».

Μετά το Τσερνομπίλ

Πριν 4 χρόνια στις 26 Απριλίου 1986, συνέβη μια από τις μεγαλύτερες ανθρώπινες τραγωδίες. Ηταν το πυρηνικό ατύχημα στο εργοστάσιο του Τσερνομπίλ. 30 άτομα μας είχαν πεί τότε, ότι έχασαν τη ζωή τους κατά τη διάρκεια της καταστροφής. **Φέτος μάθαμε ότι ήσαν 300, ίσως σε λίγα χρόνια μάθουμε ότι ήσαν πολύ περισσότερα.**

Εκείνο όμως που τελικά δεν θα μάθουμε ποτέ, είναι πόσες χιλιάδες ακόμα έχουν πεθάνει ή πρόκειται να πεθάνουν, **από λευχαιμία και άλλες μορφές καρκίνου,** λόγω της ραδιενέργειας που διέφυγε, η οποία ήταν όση περίπου από 1.000 βόμβες της Χιροσίμα.

Οι 135.000 περίπου κάτοικοι που ζούσαν κοντά στο εργοστάσιο και απομακρύνθηκαν (μετά από μέρες δυστυχώς), αλλά και αυτοί που ζουν γύρω από την απαγορευμένη αυτή ζώνη, ζουν συνεχώς με τον εφιάλτη του θανάτου.

Στη νεκρή πλέον πόλη Πριπιάτ, σαν ειρωνεία της τύχης παραμένει μια ταμπέλα, η οποία γράφει: **«Η υγεία του λαού, είναι υγεία του κράτους».**

Σύμφωνα με το πρόρισμα της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας «Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ», αν συνεχιστεί η άνοδος που παρουσιάστηκε τα τελευταία χρόνια, **το 2000 ένας στους τρείς Ευρωπαίους θα έχει προσβληθεί από κάποια μορφή του.** Το ατύχημα του Τσερνομπίλ έχει σημαντική ασφαλώς συμμετοχή σ΄ αυτό, όπως και σε άλλες ασθένειες.

Σήμερα ο κόσμος αλλά κυρίως η Ευρώπη είναι γεμάτος από πυρηνικά εργοστάσια. Η χώρα μας βρίσκεται σε πυρηνικό κλοιό. Ενα παρόμοιο ή μεγαλύτερο πυρηνικό ατύχημα, είτε από λάθος του ανθρώπινου παράγοντα, όπως στην περίπτωση του Τσερνομπίλ, είτε από άλλη αιτία (π.χ. μεγάλος σεισμός) δεν είναι καθόλου απίθανο να συμβεί.

Τα βασικά συμπεράσματα μετά από την μεγάλη αυτή τραγωδία ήσαν τα εξής:

α) Η επιστήμη και η τεχνολογία ήσαν ανέτοιμες να αντιμετωπίσουν επαρκώς ένα τέτοιο ατύχημα.

β) Το κοινό δεν ήταν καθόλου σχεδόν ενημερωμένο.

γ) Φάνηκε ξεκάθαρα πόσο αναγκαία είναι η διεθνής συνεργασία, η άμεση γνωστοποίηση των πυρηνικών ατυχημάτων και το κυριότερο η βελτίωση της ασφάλειας των πυρηνικών αντιδραστήρων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ:

Με βάση τα πιο πάνω η κοινότητα μετά το ατύχημα προέβη σε σοβαρές πρόσθετες ενέργειες, όπως:

1) Τον Ιούνιο του 1986 ενέκρινε πρόγραμμα εργασίας για την εφαρμογή των διδαγμάτων του ατυχήματος, όσον αφορά:

α) την Προστασία της υγείας του κοινού β) την ασφάλεια των εγκαταστάσεων γ) Την Πυρηνική έρευνα.

2) Το Σεπτέμβριο του 1986 υπέγραψε μαζί με τα κράτη μέλη την διεθνή σύμβαση της Βιέννης, για την άμεση γνωστοποίηση των πυρηνικών ατυχημάτων και την παροχή βοήθειας σε περίπτωση ατυχήματος.

3) Το Δεκέμβριο του 1987 απεφάσισε να δημιουργήσει νέο σύστημα άμεσης ανταλλαγής πληροφοριών, σχεδιασμένο ειδικά για τις περιπτώσεις κινδύνου ανάγκης.

4) Το 1988 η επιτροπή υπέβαλε σχέδιο για την ενημέρωση του κοινού. Το κείμενο αυτό αφορά τόσο την διαρκή προληπτική πληροφόρηση, όσο και την πληροφόρηση σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

5) Παρακολουθεί την εξέλιξη των επιστημονικών γνώσεων

6) Ελέγχει την εφαρμογή των οδηγιών που καθορίζουν τους βασικούς κανόνες για την προστασία της υγείας του κοινού.

7) Δημοσιεύει εκθέσεις για τα επίπεδα ραδιενέργειας στο περιβάλλον.

8) Παρακολουθεί ιδιαίτερα το θεμα της απόρριψης των ραδιενεργών αποβλήτων.

9) Γίνεται συνεχής έρευνα πάνω στο θέμα της ασφάλειας των αντιδραστήρων.

* * * *

Θα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε, ότι τουλάχιστον στο άμεσο μέλλον θα «ζούμε» με τους αντιδραστήρες και την πυρηνική ενέργεια. Εκείνο που μένει είναι να ελαχιστοποιηθούν οι κίνδυνοι, τόσο στο να αποφευχθεί ένα νέο ατύχημα, όσο και στην αντιμετώπισή του, σε μια τέτοια ενδεχόμενη περίπτωση.

Η ΕΟΚ μπορεί και πρέπει να προσφέρει περισσότερα στον τομέα αυτό.

Πρέπει να τονιστεί όλως ιδιαιτέρως ότι η ραδιενέργεια δεν έχει ούτε σύνορα, ούτε όταν ξεφύγει «μαζεύεται». Μετά το ατύχημα μόλυνε λίγο πολύ όλο το Βορ. Ημισφαίριο που κατοικούν 3,5 δισεκατομμύρια άνθρωποι. Μέσα σε 12 ημέρες πέρασε τον Αντλαντικό και έφτασε μέχρι και στην Βορ. Αμερική.

Ελληνική μουσική και νεοέλληνες

του ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΣΚΑΡΠΕΛΛΟΥ

Επιχειρώντας μια προσέγγισι της καταστάσεως που επικρατεί στην ελληνική μουσική σε διαχρονικό και συγχρονικό επίπεδο, μέχρι στιγμής είδαμε την εν χρόνῳ πορεία της μουσικής μας έχοντας αφήσει εκτός αναφοράς το καθ' εαυτό ιδιοσυγχρονικό πλαίσιο. Και ενώ οι εκτιμήσεις μας για παλαιότερες φάσεις που ίσως εκφράζονται και πρέπει να εκφράζωνται και σήμερα δικαιολογούν την εν γένει και παγχρονική αντίληψι αυτού του κολοσσιαίου πολιτιστικού μορφώματος, είναι απαραίτητη και η καθαρώς ειδική αντιμετώπισι της σύγχρονης μουσικής ψυχαγωγίας των Ελλήνων. Ας μιλήσουμε πιο απλά:

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το ελληνικό τραγούδι στις μέρες μας έχει καταστή αντικείμενο ευρύτατων συζητήσεων και αντεγκλήσεων, πράγμα βέβαια που μαρτυρεί και την σημαντικότητά του. Είναι το τραγούδι αναγκαίος σύντροφος του ανθρώπου και ιδίως του Ελληνα που εν τέλει δεν μπορεί να εμπνευστή να εκφραστή, να επιβιώση χωρίς αυτό.

Εν τούτοις το ελληνικό τραγούδι σήμερα διέρχεται σοβαρώτατη κρίσι. Πριν προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τα συστατικά αυτής της κρίσης, ας διαγράψουμε εν τάχει **τα είδη του ελληνικού τραγουδιού.** Αναπόφευκτη είναι κάποια χρονική αναγωγή, αφού ωρισμένα είδη ξεκίνησαν νωρίτερα, αλλά εξακολουθούν να τέρπουν μέχρι σήμερα έχοντας ακόμη μέλλον και υπόστασι.

ΤΟ... ΑΠΟ ΚΑΘΕΔΡΑΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Στις αρχές του αιώνα μας, παράλληλα με την εδραίωσι του καθωσπρεπισμού στην μουσική μας έκφρασι, αναπτύχθηκε και μια έντονη λαϊκή τάσι ως αντίδρασι στο κίβδηλο καθεστώς και ως γνήσιο ελληνικό είδος που δικαίωνε τις προγονικές ρίζες. Ετσι αφ' ενός η ευγενής **αστική κοινωνία που ουσιαστικά δεν είχε πολιτισμική επίγνωσι ούτε καν αυτοσυνειδησία, από εμμανή πιθηκισμό, ψυχαγωγείτο από τραγούδια γραμμένα κατά μίμησιν ευρωπαϊκών ρυθμών, μελωδιών - όπως από ανάλογους χορούς.** Οι μουσικοί αυτοί τρόποι ήσαν εντελώς ξένοι στην ελληνική κουλτούρα, ενώ η δουλική μίμησι έκανε τα ασμάτια αυτά να αποτελούν καχέκτυπα της δυτικής παραγωγής.

Η ΛΑ·Ι·ΚΗ ΑΝΤΙΠΡΟΤΑΣΙ

Αφ' ετέρου, **η γνήσια λαϊκή έκφρασι, που αντλούσε από τὴν τεράστια βυζαντινή και δημοτική παράδοσι, πέρασε σε αντεπίθεσι προτείνοντας την δική της αισθητική: Το ρεμπέτικο τραγούδι.** Ενδεχομένως στην αρχή να ξεκινούσε και να απευθυνόταν σε περιθωριακές ομάδες· η ουσία είναι όμως ότι επιβίωσε και εξαπλώθηκε εν αντιθέσει με τα δύσπεπτα καθώς - πρέπει τραγούδια που συν τω χρόνω απερρίφθησαν.

Το ονομαζόμενο λαϊκό τραγούδι, παράλληλα με το ρεμπέτικο, ήλθε ως ευρύ τερη κατηγορία και ίσως μεταγενέστερη με μεγαλύτερη γκάμμα θεματολογίας, οργάνων, μουσικής πλοκής και με περισσότερες προσμείξεις και επιρροές από παραπλήσια είδη.

ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '60

Στην δεκαετία του '60 είχαμε στον χώρο του ελληνικού τραγουδιού πραγματικό οργασμό που διοχετεύθηκε σε δύο πορείες: **Στο έντεχνο - ελαφρό - λαϊκό**

αφ' ενός και στο λεγόμενο «νέο κύμα» αφ' ετέρου. Ετσι το μεν λαϊκό μετεξελίχθηκε και κάπου συναντήθηκε με το έντεχνο (Κουγιουμτζής, Λοΐζος, Καλδάρας), το δε «κλασσικό» έντεχνο εμφανίσθηκε σε διάφορες παραλλαγές. Καθοριστική ήταν η παρουσία των κορυφαίων συνθετών **Θεοδωράκη, Χατζιδάκι, Ξαρχάκου και Σαββόπουλου,** οι οποίοι - καθένας σε κάποιο βαθμό - συνέζευξαν αρμονικά το λαϊκό και το έντεχνο, το παραδοσιακό και το προσωπικό, το ελληνικό και το ξένο.

Το «νέο κύμα» πάλι μπορεί να τοποθετηθή στην ακραία «πτέρυγα» του έντεχνου. Ηλθε ως ισχυρή επανάστασι στο τραγούδι με έντονο ρομαντισμό και σοβαρή πάλι επιρροή από την ξενική τεχνοτροπία. Εν τούτοι

ΚΑΘΑΡΣΗ ΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ

Τονίζει σε άρθρο του ο Μίκης Θεοδωράκης

Όπως στο πολυσήμαντο και οξύ θέμα της τρομοκρατίας, οι θέσεις του υπουργού κ. Μίκη Θεοδωράκη ήταν ξεκάθαρες, έτσι και στο θέμα της κάθαρσης, είναι κρυστάλλινες και διαυγείς.

Με την ειλικρίνεια, την απλότητα και τον αυθορμητισμό που τον διακρίνει, ο... σχεδόν συμπολίτης μας πολιτικός και μουσουργός (μένει τον περισσότερο καιρό στο Βραχάτι), σε βαρυσήμαντο άρθρο του στον «Ε.Τ.» της 19.11, βάζει τα πράγματα στη θέση τους και καλεί όλους ν' αναλάβουν τις ιστορικές ευθύνες τους απέναντι στον τόπο.

Έτσι, μεταξύ άλλων, σταχυολογούμε τα πιο κάτω: «Εξαιτίας ενός και μόνον ανθρώπου (σ.σ.: εννοεί τον κ. Ανδρ. Παπανδρέου), η Ελλάδα πορεύεται άραγε προς μια καινούργια εμφύλια σύρραξη; Αυτό ορισμένοι το ήθελαν πάρα πολύ.

»Ποιος ευθύνεται για την οξύτητα; Ποιος ευθύνεται για τ' αδιέξοδα; Ο μόνος που δεν ευθύνεται είναι ο ελληνικός λαός, όπου και αν ανήκει. Από κει και πέρα, ας αναζητήσουμε τους υπεύθυνους μέσα στους νόμους, στα κόμματα και στον ημερήσιο Τύπο.

»Η ηθική καταδίκη του Ανδρέα, έχει ούτως ή άλλως καταγραφεί οριστικά, τελεσίδικα και με ανεξίτηλη μελάνη πάνω στην ιστορική συνείδηση του λαού.

»Απλώς, αυτός ο ίδιος ο λαός θα καταδικάσει με τον ίδιο αμείλικτο τρόπο όσους σήμερα δειλιάζουν, δολιχοδρομούν, υποχωρούν, εκθέτοντας έτσι και ντροπιάζοντας το χθεσινό εαυτό τους.

»Ας μη μας εντυπωσιάζουν οι σφαδασμοί μιας ομάδας εξουσιαστών, τη στιγμή που συνειδητοποιούν ότι έχασαν για πάντα την εξουσία, που τόσο μαστορικά και σατανικά έχτιζαν τόσα χρόνια.

»Αν αυτοί που έσπρωξαν τα πράγματα στο σημείο που βρισκόμαστε σήμερα, δεν μπορούσαν να προβλέψουν τις συνέπειες, τότε είναι επιπόλαιοι και επικίνδυνοι...

»Αν πάλι τα γνώριζαν, αλλά τώρα για οποιαδήποτε σκοπιμότητα κάνουν πίσω, τότε είναι πονηροί και εξίσου επικίνδυνοι.

»Αν θέλουμε να διατηρήσουμε αλώβητη την ενότητα του λαού, θα πρέπει να ξαναδώσουμε τη δύναμη και την ορμή στο μέτωπο των δυνάμεων για την ΗΘΙΚΗ ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΗ της εθνικής μας ζωής. Από κει και πέρα, ας υψωθούν οι όποιες πολιτικές διαφορές και κομματικές σκοπιμότητες.

»Ορισμένοι από μας τολμήσαμε ακόμα και την υπέρβαση του εαυτού μας, προκειμένου να υπηρετήσουμε αυτή την ύψιστη εθνική σκοπιμότητα. Ας μη μας απογοητεύσουν. Ας σκεφθούν μόνο ότι για να φτάσουν πολίτες με το δικό μας παρελθόν να δώσουν σήμερα τα χέρια στους χθεσινούς πολιτικούς τους αντιπάλους, αυτό σημαίνει ότι ακολουθούν μια πανεθνική - παλλαϊκή επιταγή με μέγεθος ιστορικό, που υπερβαίνει τους κομματικούς "πατριωτισμούς" και τα πολιτικά παιχνίδια...

»Και αλίμονο σε κείνους που θα αγνοήσουν τη φύση, το χαρακτήρα, τις επιδιώξεις και τα μεγέθη αυτής της εθνικής συγκυρίας και θα υποπέσουν στο σφάλμα να τα χρησιμοποιήσουν για ευτελείς σκοπούς».

Οι σκέψεις αυτές, όταν διατυπώνονται από μια προσωπικότητα με τις αγωνιστικές περγαμηνές του Μίκη Θεοδωράκη, προσλαμβάνουν ιδιαίτερη βαρύτητα. Γιατί ο πολιτικός αυτός δεν είναι ο διάσημος μουσικός μόνον. Είναι ο ανιδιοτελής πατριώτης, του οποίου ο σκληρός και δόλιχος δρόμος φωτίστηκε από την αδιάκοπη πληθωρική προσφορά του. Η πολιτική ζωή του Μ. Θεοδωράκη, καταυγάζεται από το πνεύμα της θυσίας και της απεμπόλησης οιουδήποτε συμφέροντος.

ΔΥΟΡΟ

Πτυχιούχος αρμονίας του Εθνικού Ωδείου Αθηνών

ΠΑΡΑΔΙΝΩ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

(αρμόνιο-θεωρητικά)

Διδαχθείτε τώρα μουσική από μουσικό, που συνδυάζει τα προσόντα του καθηγητή Ωδείου και του επαγγελματία αρμονίστα.

ΤΗΛ. (0741) 23.211 — ΚΟΡΙΝΘΟΣ

ΠΑΝ. Γ. ΣΤΑΘΗΣ

ΙΑΤΡΟΣ ΜΑΙΕΥΤΗΡ ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΣ ΓΥΝΑΙΚΟΛΟΓΟΣ

Πλήρης Μαιευτικός και Γυναικολογικός έλεγχος

Ανώδυνος τοκετός - Υπερηχογράφημα - Λαπαροσκοπήσεις

ΤΕΣΤ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ (ΠΑΠ ΤΕΣΤ)

ΙΑΤΡΕΙΟ ΚΟΛΙΑΤΣΟΥ 37 ΚΟΡΙΝΘΟΣ (πλησίον ΚΤΕΛ Αθηνών)

Τηλ. ιατρείου: 23588. κλινικής 22121, οικίας 25760

ΔΗΜ
Κ Ο
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ:
ΘΩΜΑΣ ΘΩΜΑΤΑΔΗΣ
ΔΕΚΑΠ

ΠΡΟΣΕΞΤΕ ΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ

Αρθρο του
Ιατρού
κ. Χρήστου
Σεργεντάνη

«Όποιος θέλει το καλό μου, με κάνει και κλαίω».
Ελληνική λαϊκή παροιμία

Είναι εκτός πάσης αμφισβητήσεως ότι η εφημερίδα αυτή, από το πρώτο φύλλο που εξέδωσε, και έκτοτε ανελλιπώς μέχρι σήμερα μάχεται στο πλευρό της Νέας Δημοκρατίας, στηρίζει τις θέσεις της, προβάλλει το πρόγραμμά της και αγωνίζεται διά την εδραίωση της κυβερνήσεως στην εξουσία.

Επειδή πιστεύει ότι δεν υπάρχει άλλο πολιτικό σχήμα, άλλο κόμμα ή και συνασπισμός κομμάτων, που να μπορούν σήμερα να βγάλουν τη χώρα από τη δεινή κρίση, στην οποία τη βύθισε η πασοκική λαίλαπα, που επί οκτώ χρόνια διέλυε τα πάντα.

Η πάγια, όμως, και σταθερή μας αυτή θέση δεν μας εμποδίζει να διακηρύξουμε προς κάθε κατεύθυνση την αλήθεια. Δεν μας εμποδίζει να πούμε ότι η κυβέρνηση δεν εφαρμόζει σε όλη του την έκταση το πρόγραμμα, το οποίο προεκλογικά εξήγγειλε. Δεν απόφυγε την αλαζονεία της εξουσίας — κύριο γνώρισμα της πασοκρατίας — και οι υπουργοί της δεν έσκυψαν κοντά στο λαό, δε βρέθηκαν κοντά του, όπως άλλωστε και οι βουλευτές, για να αφουγκραστούν τα προβλήματά του, τον πόνο του και τους καημούς του.

Πολύ χρόνο διέθεσαν, όπως διαπίστωσε και ο ίδιος ο κ. πρωθυπουργός, σε φιέστες, δεξιώσεις, ταξίδια, κοσμικές συγκεντρώσεις και άλλες άσχετες με τα συμφέροντα του κράτους και του λαού παραστάσεις.

Γι' αυτό επιβάλλεται η άμεση παρέμβαση του κ. Μητσοτάκη, ώστε να βελτιωθεί η κυβερνητική πολιτική στην Κορινθία. Ο νομός μας θα μπορούσε να είναι ο πιο δυναμικός της χώρας, αφού διαθέτει όλα τα προσόντα και τις προϋποθέσεις για το σκοπό αυτό. Έχει απεριόριστες παραγωγικές δυνατότητες και γειτνιάζει με την πρωτεύουσα.

Κατά τα διαρρεύσαντα εννέα χρόνια κανένα έργο δεν ολοκληρώθηκε και κανένα πρόβλημα σημαντικό του νομού μας δεν λύθηκε. Σήμερα, δεν αποκαθίστανται οι αδικίες που έγιναν. Το πρόβλημα των ανέργων παραμένει άλυτο και οξύ. Η αντιμετώπιση των νέων που προσφεύγουν στα πολιτικά γραφεία των Αθηνών για την ικανοποίηση δικαίων αιτημάτων του είναι απαράδεκτη. Η επιλογή στελεχών για την απάνδρωση προβληματικών επιχειρήσεων και άλλων σημαντικών θέσεων δεν είναι αξιοκρατική. Η δημόσια διοίκηση, παρά τις φιλότιμες προσπάθειες του Νομάρχη, ταλαιπωρεί τους πολίτες, ανίσχυρη να δώσει τις αρμόζουσες λύσεις, γεγονός που οφείλεται — εκτός των άλλων — και στην παρουσία στελεχών του ΠΑΣΟΚ, στη διεύθυνση οργανισμών, τραπεζών, κ.λπ. Όλοι αυτοί σκόπιμα ταλαιπωρούν τους πολίτες, ώστε να τους αναγκάσουν να αγανακτούν εναντίον της κυβερνήσεως και της Ν.Δ. γενικότερα.

Αποζημιώσεις δεν έχουν δοθεί ακόμα σε όσους αγρότες επλήγησαν από ξηρασία, πυρκαγιές και πρόσφατα από πλημμύρες.

Πρέπει, όμως, κάποτε κάτι να γίνει. Να γίνει ευαγγέλιο το πρόγραμμα της Ν.Δ. για την αξιοποίηση του νομού μας. Να υλοποιηθούν οι υποσχέσεις της κυβερνήσεως. Να ξυπνήσουν και να δουλέψουν επιτέλους οι άνθρωποι της δημοσίας διοικήσεως.

Να εγκαταστήσουν τα γραφεία τους στην Κορινθία οι βουλευτές μας, ώστε να γνωρίζουν, κάθε στιγμή, τι συμβαίνει στην αστυνομία, στη νομαρχία, στην εφορία, στα καταστήματα, στη λαϊκή αγορά, στα χωράφια, παντού όπου αναπτύσσονται δραστηριότητες, ώστε να καταλάβουν τι συμβαίνει και να δίνουν τις αρμόζουσες λύσεις.

Να δουν πώς λειτουργούν τα σχολεία, τα νοσοκομεία, τι ελλείψεις υπάρχουν, πού οφείλεται η κακοδαιμονία μας και να παρέμβουν. Η Κορινθία τους χρειάζεται συνεχώς κοντά της και όχι μόνο στα εγκαίνια και τις δεξιώσεις. Τους χρειάζεται ακόμη για να πουν την αλήθεια στο λαό για τα κυβερνητικά μέτρα, για τον τρόπο επιλογής των συνεργατών, των υπευθύνων και κυρίως να του λένε πάντοτε την αλήθεια.

Η παρέμβαση του κ. Μητσοτάκη είναι αναγκαία.

Α ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΤΑΧΥΤΗΤΕΣ

Ήρθε η ώρα ν' «ανεβάσετε» τις στροφές!
Αλλάξτε λοιπόν ταχύτητα και περάστε στον κόσμο του STARLET 1,0 lt. Στον κόσμο της σύγχρονης τεχνολογίας και των υψηλών επιδόσεων.
Γνωρίστε το νεύρο του δυνατού, 12βάλβιδου STARLET. Πιάστε τα 100 χλμ. σε 13,5". Νοιώστε την απόλυτη ασφάλεια που δίνει το δεμένο αμάξωμα και τα δυνατά του δισκόφρενα. Δείτε τι σημαίνει οικονομία... Καίει μόλις 4,7 λίτρα στα 100 χλμ.
Αποκτήστε σήμερα το δυναμικό STARLET.
Μπείτε στον κόσμο των «υψηλών στροφών»!

STARLET 1,0 lt - 999 κ.εκ. και 1,3 lt - 1295 κ.εκ.

12 μήνες εγγύηση με απεριόριστα χιλιόμετρα

ΚΑΙΕΙ ΚΑΙ ΑΜΟΛΥΒΔΗ ΒΕΝΖΙΝΗ ΧΩΡΙΣ ΚΑΜΙΑ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ

STARLET
TOYOTA
Πρωτοπορία για δική σας ευχαρίστηση.

ADEL/SAATCHI & SAATCHI ADVERTISING

Παίξτε ελληνικά! Μια κυβερνητική έκκληση για προβολή της ελ

ΖΗΤΩ ΤΟ ΕΛΛΗ

λληνικής μουσικής, που βρίσκει θερμή ανταπόκριση

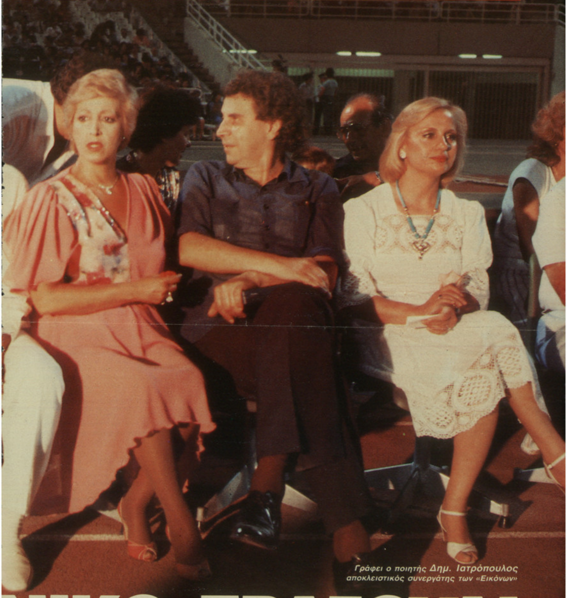

Γράφει ο ποιητής Δημ. Ιατρόπουλος αποκλειστικός συνεργάτης των «Εικόνων»

ΝΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Και, ξαφνικά, όλα άλλαξαν για το ελληνικό τραγούδι! Ο Δημήτρης Μαρούδας, αναπληρωτής υπουργός Προεδρίας, με μια απροσδόκητη έκκλησή του, όχι μόνο από τις εφημερίδες, αλλά κι απ' το ίδιο το σκληρό στην αλήθεια του τηλεοπτικό γυαλί, ανέβασε το θερμόμετρο του πενταγράμμου, στα ύψη!

Μουσική, περισσότερη ελληνική μουσική και τραγούδι, περισσότερο ελληνικό τραγούδι σ' όλα τα ραδιόφωνα, και μάλιστα σε ζώνες υψηλής ακροαματικότητας!

Ενας υπουργός! Στην Ελλάδα! Κι απ' την τηλεόραση!

Δίκαια γιορτάζουν οι συνθέτες, οι ποιητές, οι τραγουδιστές, οι μουσικοί, δίκαια, μέσα στα ποδοσφαιρομπασκετικά δισεκατομμύρια, επιτέλους σκέφτονται με γαλήνη, πως καλά κάνανε και πήγανε στα ωδεία, στα πανεπιστήμια, πως καλά κάνανε και φάγανε τη ζωή τους στη γλυκιά περιπέτεια του φα ματζόρε και στη μοναχική διαδρομή της μπαλάντας και του δεκαπεντασύλλαβου.

Ετσι, φόρεσα τα γιορτινά στην ψυχή μου κι ανοίχτηκα σε μια εκδρομή· ν' ανταμώσω όσους βρήκα σε ένα μόνο πρωινό, και θα δείτε ποιοι είναι, απ' τους αγαπημένους μου σύντροφους της μοναξιάς, απ' τους χαρισματικούς μου φίλους, απ' αυτούς που ενώ το κοινό χαίρεται τις δημιουργίες τους, εγώ μόνο ξέρω από μέσα, τον πόνο, το άγχος, τη λαχτάρα, το ψυχικό ξεδίπλωμα και την τρεμούλα της καρδιάς, προκειμένου να γραφτεί ένα τραγούδι! Πολλούς δεν τους βρήκα. Ξέρω πως συμφωνούνε με τους άλλους. Γιατί το ελληνικό τραγούδι, όπως είπε χαρακτηριστικά ο Μίκης, στην κηδεία του γλυκού εκείνου κι αλησμόνητου τροβαδούρου, του Μάνου Λοΐζου, «είναι το μεγαλύτερο κόμμα στην Ελλάδα».

Κόκκινη κλωστή δεμένη, στην ανέμη τυλιγμένη, λοιπόν!

Με τη σειρά που τους πέτυχα.

Απόστολος και Κώστας Καλδάρας.

Μίμης Πλέσσας. Γιάννης Παυλόπουλος.

Μάνος Χατζιδάκις, Μαρία Φαραντούρη, Μανώλης Μητσιάς.

«Αδελφοί της μεγάλης περιπέτειας του ελληνικού τραγουδιού, πώς βρίσκετε την έκκληση του Δημήτρη Μαρούδα;».

Εσύ, ας είσαι η αρχή, συνθέτη, επιστήμονα, πνευματικέ άνθρωπε, που τόσες δεκαετίες τώρα προσφέρεις άδολα τη μουσική σου αγάπη και την ίδια την ψυχή σου στη μοίρα του τραγουδιού:

ΜΙΜΗΣ ΠΛΕΣΣΑΣ:

— Κάλλιο αργά παρά ποτέ!!!

Θα'πρεπε εμείς να το έχουμε βροντοφωνάξει, αλλά όταν ο κερδώος Ερμής βρίσκεται πίσω από την πόρτα, τότε, «στου κουφού την πόρτα όσο θέλεις βρόντα». Η Πολιτεία θα έπρεπε να έχει δείξει τη στοργή της σ' αυτά που υπήρξαν πολιτιστικές και πολιτισμικές στιγμές της διαδρομής του τραγουδιού μας. Αντ' αυτού, ίσως χωρίς να το θέλει, βοήθησε την προπαγάνδα και την επιβολή ξενόφερτων ακουσμάτων. Πιστεύω πως η έκκληση του υπουργού θα'πρεπε να μας βρει όλους σύμφωνους και έτοιμους για μια νέα μάχη, που η νίκη της δεν θα είναι δική μας αλλά των παιδιών και των εγγονών μας.

Κι εσύ, Γιώργο, που η παρουσία σου σήμανε το γάμο της ευγένειας με το ταλέντο;

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΑΤΖΗΝΑΣΙΟΣ:

— Ολοι οι καλλιτέχνες που ασχολούνται με το ελληνικό τραγούδι, νομίζω, δεχόμαστε με μεγάλη ικανοποίηση την έκκληση του υπουργού και πιστεύω πως θα παίξει πολύ μεγάλο ρόλο για το ελληνικό τραγούδι στο άμεσο μέλλον και παράλληλα θα ενθαρρύνει όλους τους δημιουργούς που, κατά κάποιον τρόπο ήταν απογοητευμένοι - να ξεκινήσουν μια καινούρια αρχή για να πάρει το ελληνικό τραγούδι τη θέση που του πρέπει, που του ταιριάζει στον τόπο μας.

Εσύ, κυρ - Απόστολε, ζωντανή ιστορία του τραγουδιού και Καραϊσκάκη του ρεμπέτικου πίνακα του Θεόφιλου και μάστορα της μουσικής αγάπης;

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΛΔΑΡΑΣ:

— Ασφαλέστατα υπέρμαχος! Γκρινιάζω και φωνάζω από χρόνια για το ελληνικό τραγούδι. Γιατί πιστεύω ότι εξαιτίας της ασυδοσίας μερικών, συντελείται στις μέρες μας ο «αφελληνισμός των ελληνοπαίδων». Ευχαριστώ πάρα πολύ και ιδιαίτερα τον κ. Μαρούδα, γι' αυτή την έκκληση...

Θάνο μου, επαναστάτη, που έσπασες τις φόρμες και με το χρίσμα της δωρεάς έβαλες το μυαλό να συλλειτουργήσει με την καρδιά μες στις μπαλάντες σου;

ΘΑΝΟΣ ΜΙΚΡΟΥΤΣΙΚΟΣ:

— Γενικά θεωρώ την έκκληση του κ. Μαρούδα θετική. Εχω όμως δύο επιφυλάξεις. Πρώτα απ' όλα, «ελληνικό τραγούδι» δεν σημαίνει τίποτα, γιατί υπάρχουν και τα υποπροϊόντα και πρέπει να διευκρινιστεί όχι βέβαια από τον κ. Μαρούδα, αλλά από τους υπεύθυνους, Και δεύτερον, πράξη!

Μια βόλτα τώρα, στους προέδρους των σωματείων μας. Ο Γιώργος, ο αγαπημένος, ο δημοφιλής, ο κύριος του τραγουδιού, κι ο συνάδελφος των συναδέλφων, τι έχει να μας πει; Ενας συνθέτης που περηφανεύεται να λέει πως πριν απ' όλα είναι μουσικός...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ:

(πρόεδρος Ενωσης Δημιουργών Ελληνικού Τραγουδιού):

— Ηδη σαν Ε.Δ.Ε.Τ. στείλαμε συγχαρητήριο τηλεγράφημα στον κ. Μαρούδα. Προσωπικά νομίζω πως είναι η πρώτη φορά που υπουργός από μόνος του ενδιαφέρθηκε για το ελληνικό τραγούδι. Αυτό είναι μια καλή αρχή και αν οι Ρ/Σ ανταποκριθούν στην έκκληση του υπουργού θα ωφεληθούν τόσο οι ίδιοι όσο και το κατατρεγμένο ελληνικό τραγούδι, που έχει δικαίωμα να ζήσει, αν όχι σε καλύτερη θέση απ' το ξένο, τουλάχιστον επί ίσοις όροις...

Κι ο σύντροφός μου, ο Λευτέρης, ο λαϊκός ποιητής μιας ολάκερης γενιάς, ο «Λευτέρης» μας, πρόεδρος τώρα, τι λέει για την έκκληση Μαρούδα;

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ:

(πρόεδρος Ενωσης Μουσικοσυνθετών - Στιχουργών Ελλάδας):

— Συμφωνώ με την έκκληση του κ. Μαρούδα την οποία και θεωρώ αναγκαία γιατί το είχαν παρακάνει πια οι Ρ/Σ της ελεύθερης ραδιοφωνίας. Το πρόβλημα έχει πολλές όψεις! Σε καμιά άλλη ευρωπαϊκή χώρα δεν ακούγεται τόσο ξένο τραγούδι όσο στη χώρα μας. Στην Ισπανία — με νόμο — το εγχώριο τραγούδι παίζεται σε ποσοστό 80% έναντι 20% του ξένου, στη Γαλλία το γαλλικό τραγούδι παίζεται σε ποσοστό

Χαρακτηριστικό είναι ότι στο σπίτι των περισσοτέρων ατόμων που ξέρουν κάποιο μουσικό όργανο, υπάρχει και κάποιο άλλο άτομο που παίζει μουσικό όργανο.

Οι μισοί περίπου από τους ερωτώμενους Έλληνες είναι αρκετά ικανοποιημένοι από τη μουσική κίνηση στη χώρα μας (είμαστε ένας ευτυχισμένος λαός τελικά). Οι υπόλοιποι, οι μη ικανοποιημένοι, λένε ότι φταίει η «κακή εκπαίδευση», η «χαμηλή ποιότητα μουσικής» και η «εμπορικότητα».

Δεύτερος στις προτιμήσεις του κοινού ο Σταύρος Ξαρχάκος. Ποσοστό προτίμησης 19%

Μάνος Χατζιδάκις, από τους πιο αγαπημένους Έλληνες συνθέτες: ποσοστό προτίμησης 17%

Ποια είναι η λύση;

Σαν κύρια λύση για τη βελτίωση της μουσικής κίνησης στον τόπο μας οι περισσότεροι βλέπουν τη βελτίωση του μαθήματος της μουσικής στο σχολείο.

ΤΟ «ΠΟΥ» ΚΑΙ ΤΟ «ΠΟΣΟ» ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Οι Έλληνες ακούνε πιο συχνά μουσική από δίσκους και κασέτες – κυρίως οι νέοι.

Πολύ συχνά επίσης ακούνε μουσική από το ραδιόφωνο – κυρίως οι γυναίκες. Αξιοσημείωτη είναι η έξαρση της ραδιοφωνικής ακρόασης που παρατηρείται στην περιοχή της Θεσσαλονίκης.

Λιγότερο συχνά ακούνε μουσική από την τηλεόραση, ενώ οι ζωντανές συναυλίες έχουν ακόμη πιο περιορισμένο κοινό. Τέλος, οι φιλόμουσοι που πηγαίνουν στη Λυρική Σκηνή είναι ελάχιστοι. Χαρακτηριστικό είναι ότι το ποσοστό αυτών που ακούνε «ζωντανά» κλασική μουσική (συναυλίες, όπερα) φαίνεται να μην ξεπερνά το 3%.

Όσον αφορά τώρα τα Φεστιβάλ Αθηνών (Ηρώδειο) και Επιδαύρου συνηθίζουν να παρακολουθούν το 6,4% των Ελλήνων, ενώ τις εκδηλώσεις του Λυκαβηττού τακτικά το 8,8%.

Γενικό συμπέρασμα, λοιπόν, είναι ότι περίπου οι μισοί Έλληνες δεν έχουν πάει ποτέ σε οποιουδήποτε είδους συναυλία. Κι αυτοί είναι κυρίως άτομα μεγάλης ηλικίας, κατωτέρων κοινωνικοοικονομικών τάξεων και κάτοικοι μικρών πόλεων και χωριών.

Εξάλλου, από την έρευνα συνάγεται ότι το πιο νεανικό κοινό είναι αυτό του Λυκαβηττού, ενώ το πιο ώριμο, από πλευράς ηλικίας, είναι το κοινό της Λυρικής. Τέλος, το κοινό που παρακολουθεί συναυλίες φιλαρμονικών ορχηστρών είναι το... κοινό της Κέρκυρας.

Ζήτω το ελληνικό τραγούδι, λοιπόν; Μα ποιο ελληνικό τραγούδι; Ίσως αυτό που μας παρουσίασε με μια μικρή δόση ειρωνείας στις τηλεοπτικές εκπομπές του ο Διονύσης Σαββόπουλος. Το ίδιο που ακούμε στους γάμους, στα πανηγύρια, στα κατώγια της Ομόνοιας, στα κέντρα της Λεωφόρου Συγγρού (και όχι μόνο), στις συχνότητες του ραδιοφώνου, εκεί που μπερδεύονται οι πειρατικοί σταθμοί με το Τρίτο Πρόγραμμα. Οι Έλληνες αυτά τα τραγούδια ξέρουν, αυτούς τους ήχους αναγνωρίζουν κι αν τους αγαπούν τους τραγουδούν. Και θα τους τραγουδούν πάντα σε πείσμα όλων των «Κασσανδρών» που ολοφύρονται πως θα χαθούμε ως έθνος αφού αφομοιώνουμε κάθε λογής υποκουλτούρα. Όμως φαίνεται πως και σε πείσμα της υποκουλτούρας θα υπάρχουμε πάντα, «και την ωραία μας νιότη θα ζηλεύει η ιστορία». Γιατί τούτος ο πολύπαθος λαός πέρασε από πολλά πάθια και επέζησε όλων. Κι είναι πολύ δύσκολο να χαθεί ή να τελειώσει με ένα... «Με τελείωσες...». ▲

Το πιο νεαρό κοινό είναι εκείνο που παρακολουθεί τις συναυλίες του Λυκαβηττού. Ενώ το πιο ηλικιωμένο είναι το κοινό της Λυρικής

ΟΙ ΠΙΟ ΑΓΑΠΗΜΕΝΟΙ ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΜΑΣ

	%
Θεοδωράκης	33
Ξαρχάκος	19
Χατζιδάκις	17
Λοΐζος	14
Μαρκόπουλος	8
Σαββόπουλος	7
Χατζηνάσιος	6
Κατσαρός	6
Τσιτσάνης	6
Μπετόβεν	4
Σπανός	4
Μικρούτσικος	2
Παπαδόπουλος	3
Μπαχ	3
Κηλαηδόνης	2
Νικολόπουλος	2
Καλδάρας	2
Βαμβακάρης	2
Μότσαρτ	2
Ντίλαν	2
Μητσάκης	2
Κουγιουμτζής	1
Καζαντζίδης	1
Μούτσιος	1
Τσαϊκόφσκι	1
Παπαθανασίου	1
Σοπέν	1
Χατζής	1
Μόρισον	1
Μπραμς	1
Λένον	1
Νταλάρας	1
Βέρντι	1
Βιβάλντι	1
Άλλοι ξένοι	6
Άλλοι κλασικοί	6
Άλλοι Έλληνες	12
Δεν γνωρίζω	28

ΜΑΡΩ ΚΑΝΙΟΓΛΟΥ: *«Μια νέα άποψη»*

Η γραμμή είναι ευρηματική... Ο σχεδιασμός των ρούχων δεν σταματά στο συνδυασμό των υφασμάτων, είναι πιο απαιτητικός. Τα μοντέλα της Μάρως Κανίογλου δεν είναι απλά, έχουν τη δική τους γοητεία. Αποτελούμενα συχνά από τρία κομμάτια δουλεμένα σε καλά υφάσματα, όπως το καθαρό λινάρι ή μετάξι, δημιουργούν μια νέα γυναικεία προσωπικότητα που χαρακτηρίζεται με δύο λέξεις: «δυναμισμός και θηλυκότητα». Μέσα στο πνεύμα και τις απαιτήσεις του 1987, η Μάρω παρουσιάζει μια κολεξιόν συναγωνίσιμη με τα ευρωπαϊκά στάνταρντς.

Λινά ταγιέρ με φαρδιές αλλά μεσάτες ζακέτες. Φούστες ίσιες και στενές που σταματούν στο γόνατο. Εφαρμοστά τοπ που καταλήγουν σε βολάν και «ντύνουν» τους γοφούς. Κοφτά φίνα κεντήματα που στολίζουν διακριτικά την πλάτη ή τα μανίκια. Λινά μαντό για να φορεθούν πρωί και βράδυ... Αυτά είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της κολεξιόν Margon. Μιας κολεξιόν που το κάθε μοντέλο της μπορεί να συμπληρώνει το άλλο, δημιουργώντας μια ολοκληρωμένη γκαρνταρόμπα για όλες τις ώρες της ημέρας. Η Μάρω Κανίογλου είναι ευρηματική. Ανακαλύψτε την!

23

Η ΠΡΟΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΕΙΡΗΝΗΣ

Του Αντ. Τσολομπού

Σαν όνειρο μου ήρθε στην ιδέα να περιγράψω αυτές τις δύο γραμμές ενόψει του συνεδρίου της εργατικής κίνησης της ειρήνης και να περιγράψω σαν παλαίμαχος και ένας από τους ιδρυτές του κινήματος της εργατικής κίνησης για τον αφοπλισμό και την ειρήνη, που την ονομάσαμε τότε στο τέλος του 1958. Μετατρέψαμε τη συνδικαλιστική επιτροπή για την προάσπιση των συνδικαλιστικών θεσμών σε εργατική κίνηση για τον αφοπλισμό και την ειρήνη. Επικεφαλής και πρόεδρος ήταν ο Χατζηδημητρίου Σίμος, συνταξιούχος συνδικαλιστής, ο οποίος είχε διατελέσει γραμματέας της Ομοσπονδίας Αρτεργατών και γενικός της ΓΣΕΕ. Στη Γραμματεία της Κίνησης ήταν ο Αντώνης Τσολομπός, ο Ευάγγ. Τσακίρης και οι απόντες Ιωάννης Λαγός και Βασίλης Σαμαράς. Οι δυσκολίες κατά την εποχή εκείνη ήταν πολλές γιατί το κίνημα της ειρήνης, είχε κατορθώσει ο καπιταλισμός να πείσει τις κυβερνήσεις που επηρέαζε βέβαια, ότι είναι κομμουνιστική προπαγάνδα και καταλαβαίνει κανείς και εδώ στη χώρα μας, που κυριαρχούσε η Δεξιά, με πόσο αγώνα κατορθώσαμε να κρατήσουμε και να βλέπουμε με ικανοποίηση κάποιο αποτέλεσμα.

Τα πρώτα βήματα

Τα πρώτα μας βήματα ήταν στα σωματεία αφού διευρύναμε την επιτροπή. Σε κάθε συνέλευση σωματείου πήγαινε και ένας της επιτροπής και μιλούσε για την ειρήνη. Η επιτροπή μας σιγά - σιγά ξαπλώθηκε σε όλη την Ελλάδα και αργότερα και στο διεθνή συνδικαλιστικό Κίνημα Ειρήνης. Θυμάμαι εκδρομή που οργανώσαμε στην Πάτρα με τρία πούλμαν και στην πλατεία όπου σταθμεύσαμε ήλθε η αστυνομία και μας είπε να κατεβάσουμε τα πανό και τις αφίσες από τα πούλμαν, πως αντέδρασε ο λαός της Πάτρας και αναγκάστηκε ο επικεφαλής να πάρει τη δύναμή του και να αποχωρήσει. Αφού κάναμε ένα χαιρετιστήριο κύκλο στα Ψηλά Αλώνια, πήραμε την

επιστροφή προς την Αθήνα. Μια άλλη μεγάλη εκδήλωση που όσοι συμμετείχαν και ζουν θα θυμούνται, το τρένο της ειρήνης που πήγαμε στη Χαλκίδα 3.000 περίπου εκδρομείς και μια αμαξοστοιχία στολισμένη με πανό και συνθήματα υπέρ της ειρήνης πηγαίνει στη Χαλκίδα. Βεβαίως υπήρχε και μια επιτροπή προσωπικοτήτων με επικεφαλής τον αείμνηστο κ. Ζάκα αλλά με περιορισμένη δραστηριότητα, γιατί όπως είπα και πιο πάνω δινότανε από την κυβέρνηση ο χαρακτηρισμός της κομμουνιστικής προπαγάνδας.

Διεθνές Συνέδριο

Η επιτροπή μας πήρε μέρος στο πρώτο παγκόσμιο συνέδριο της ειρήνης που έγινε στη Μόσχα. Από την Ελλάδα η αντιπροσωπεία ήταν γύρω στους 30, είμαστε 5 συνδικαλιστές: ο Τσολομπός Αντώνης, ο Λαγός Ιωάννης, ο Βασίλης Σαμαράς, ο Νεφελούδης ο Βασίλης και ο Φούτρος, πρόεδρος πότε των εμποροϋπαλλήλων του Πειραιά. Το συνέδριο κράτησε μια βδομάδα περίπου και έγινε στη μεγάλη αίθουσα του Κρεμλίνου. Απ' τις προσωπικότητες που μου ήταν και πολύ γνωστή ήταν ο αείμνηστος Γρηγόρης Λαμπράκης, ο μπάρμπα Κώστας, όπως αποκαλούσαμε τον Βάρναλη, δικηγόροι, απόστρατοι κλπ.

Η αντιπροσωπεία μας είχε θυμάμαι ιδιαίτερη εκτίμηση. Στο συνέδριο συμμετείχαν γύρω στις 70 χώρες, ο Βάρναλης πήρε τη θέση στο Προεδρείο γιατί είχε τιμηθεί με το βραβείο Λένιν.

Σ' αυτό το συνέδριο ένας καθηγητής Ιάπωνας μας παρουσίασε στην έδρα δύο παιδιά που είχαν γεννηθεί από γονείς που είχαν προσβληθεί από ραδιενέργεια από το βομβαρδισμό της Χιροσίμα και όπως μας εδήλωσε ο καθηγητής ήταν καταδικασμένα σε αργό θάνατο. Νομίζω όσοι ζούνε απ' την αποστολή, θα θυμούνται αυτή τη σκηνή. Γεγονός είναι ότι από τότε μέχρι σήμερα βλέπω με μεγάλη μου χαρά αλλά και ικανοποίηση το κίνημα της ειρήνης να έχει γιγαντωθεί, που να αναγκάσει το τέρας του καπιταλισμού να κάνει πίσω, γιατί οι λαοί έχουν αντιληφθεί ότι ένας πυρηνικός πόλεμος θα είναι η καταστροφή του πλανήτη μας. Γι' αυτό χρειάζεται μέσα στα καθημερινά μας προβλήματα να δεσπόζει και το πρόβλημα της ειρήνης να ζήσουν οι νέες γενεές χωρίς άγχος και με προσανατολισμό μια καλύτερη ζωή. Ο αγώνας συνεχίζεται.

Αντώνης Τσολομπός
Βετεράνος της Εργατικής Κίνησης για τον αφοπλισμό και την Ειρήνη

Η ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ ΧΤΙΖΕΙ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ

Ο **Ουμπέρτο Λοπέζ**, πρύτανης του Παν/μίου της Μανάγκουα και ο **Οττάβιο Μαρτίνες** πρύτανης του Παν/μίου της Λεόνε, που πρόσφατα επισκέφθηκαν την πατρίδα μας, μιλάνε στο περιοδικό μας για τις ανάγκες του λαού τους για τις προοπτικές για Ειρήνη στην περιοχή τους.

***ΕΡ.:** Κε Λοπέζ, πώς βλέπετε τις προοπτικές για Ειρήνη στη χώρα σας και σε όλη την Κεντρική Αμερική;*

Απάντηση: Η επανάσταση της Νικαράγουα βρίσκεται αυτή την εποχή, σε πολύ καλή κατάσταση. Μετά τη συμφωνία που υπογράψαμε με τις άλλες χώρες της Κεντρικής Αμερικής, η κυβέρνηση στη χώρα μας δέχτηκε να αναλάβει όλες τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτήν.

Το μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε είναι η αποπληροφόρηση που καθοδηγείται από την κυβέρνηση των ΗΠΑ.

Η κυβέρνησή μας δέχτηκε τους όρους της συμφωνίας γιατί πάνω απ' όλα λαχταράει την Ειρήνη τόσο στη χώρα μας όσο και σε όλη την Κεντρική Αμερική.

Η τελευταία συμφωνία με τους Κόντρας αποβλέπει την επίτευξη της Ειρήνης μέσα σε αυτό το χρόνο.

Ο λαός μας έχει ήδη εκφράσει την επιθυμία του για ειρήνευση. Δε θα δεχτούμε όμως με κανένα τρόπο, η συμφωνία να επιβληθεί από τους Αμερικάνους. Δε θα δεχτούμε οι Αμερικάνοι να επέμβουν στη συμφωνία αυτή.

Ο λαός μας είναι έτοιμος να δεχτεί μια συμφωνία για Ειρήνη. Είναι όμως και έτοιμος να πάρει τα όπλα, αν χρειαστεί.

Η συμφωνία που υπογράψαμε δεν ήταν αποτέλεσμα αδυναμίας μας, αλλά επιθυμία μας για να τελειώσει επιτέλους η αιματοχυσία στη χώρα μας.

Ο λαός στήνει το μέλλον του

Ο λαός μας, συνεχίζει ο κ. Λοπέζ, έχει δεσμευτεί να δουλεύψει σκληρά. Ήδη αλλάξαμε το νόμισμα, πράγμα που μας βοήθησε στη σταθεροποίηση της οικονομίας.

Με αυτό τον τρόπο αχρηστεύθηκαν και τα χρήματα που είχαν κατορθώσει να συσσρεύσουν οι αντεπαναστάτες, στην προσπάθειά τους να χτυπήσουν την οικονομία της χώρας μας.

Αυτή τη στιγμή όλος ο λαός δουλεύει για Ειρήνη και πρόοδο.

Με Ειρήνη κερδίζουμε τον πόλεμο

***Ερ.:** Κε Μαρτινέζ, τι σημαίνει η Ειρήνη για το Λαό της Νικαράγουα και για όλους τους λαούς της Κεντρικής Αμερικής;*

Απάντηση: Εμείς στη Νικαράγουα πιστεύουμε ότι ο καλύτερος τρόπος να κερδίσουμε τον πόλεμο είναι οι προσπάθειες για Ειρήνη στην περιοχή.

Ειρήνη για μας, σημαίνει μια καλύτερη ζωή για το λαό μας. Σημαίνει λιγότερα όπλα, καλύτερη οικονομία.

Ο πόλεμος έχει προκαλέσει τεράστιες απώλειες στη χώρα μας.

Ο λαός μας υπέφερε 40 χρόνια από τη δικτατορία και πάνω από 7 χρόνια από τις επεμβάσεις που οργανώνονται και χρηματοδοτούνται από τις ΗΠΑ. Είναι καιρός να αναπνεύσει τον αέρα της Ειρήνης.

Ο λαός μας έχει παράδοση στους αγώνες. Πρέπει όμως κάποτε να αρχίσει να χτίζει το μέλλον του. Κάτω από την καθοδήγηση της Επαναστατικής Κυβέρνησης και προπάντων με Ειρήνη, θα τα καταφέρει.

Στις 28/3/1988, με πρόσκληση της ΑΚΕ, ΕΕΔΥΕ και ΕΕΔΔΑ ο ελληνικός λαός σε συγκέντρωση στα Προπύλαια του Παν/μίου, διατράνωσε την αντίθεσή του για την αμερικάνικη επίθεση στην Κεντρική Αμερική και ιδιαίτερα στη Νικαράγουα και στον Παναμά και έκφρασε την αλληλεγγύη του στον ηρωϊκό λαό της Νικαράγουα και σ' όλους τους λαούς της περιοχής που αγωνίζονται για Εθνικής Ανεξαρτησία και Ειρήνη.

Η δόνηση, μεγέθους 5,9 βαθμούς της κλίμακας Ρίχτερ, το επίκεντρο της οποίας προσδιορίστηκε 30 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της αιγυπτιακής πρωτεύουσας, καταγράφηκε από τον σεισμογράφο στο σεισμολογικό σταθμό του Μαθιάτη, είπε από μέρους του Τμήματος Γεωλογικής Επισκόπησης ο κ. Θεόδουλος Πανταζής, υφηγητής-επίκουρος καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Επίσης, όπως ανέφερε, καταγράφηκαν και οι μετασεισμικές δονήσεις που επακολούθησαν.

ΑΦΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Ο Κεμάλ Ατατούρκ και οι δυνάμεις του κατά την περίοδο 1919-1922, είναι υπεύθυνοι, σύμφωνα με τουρκικά αρχεία, για τον αφανισμό ελληνικών χωριών του Πόντου, με την καταστροφή των οποίων ολοκληρώθηκε η γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού, που είχε αρχίσει μετά το 1915.

Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται στις εισηγήσεις που ακούστηκαν στο διήμερο συμπόσιο για τη συμπλήρωση 70 χρόνων από τη Μικρασιατική Καταστροφή, που οργάνωσε ο τομέας της Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας και Λαογραφίας του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ...

Αυτονομία στη Βόρειο Ηπειρο! Αυτό ζήτησε με ψήφισμά του το Παγκόσμιο Συνέδριο Βορειοηπειρωτών, μετά από τριήμερες εργασίες. Στο ψήφισμα ζητείται η εφαρμογή του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας της 17ης Μαΐου 1914, το οποίο προέβλεπε άνοιγμα σχολείων, αυτοδιοίκηση, λειτουργία εκκλησιών και δικαστηρίων, τη δημιουργία αστυνομίας με την υποστήριξη της ελληνικής κυβέρνησης και των διεθνών οργανισμών.

Στο συνέδριο έλαβαν μέρος ο Ελληνας συγγραφέας Νίκος Γκατζογιάννης, εκπρόσωποι της Πανηπειρωτικής Ομοσπονδίας ΗΠΑ, Καναδά, Αυστραλίας, του Συλλόγου Βορειοηπειρωτών, της Κεντρικής Επιτροπής Βορειοηπειρωτικού Αγώνα, της Συντονιστικής Φοιτητικής Επιτροπής Βορειοηπειρωτικού Αγώνα, της Πανηπειρωτικής Συνομοσπονδίας Ελλάδας, κ.ά.

Το συνέδριο παρακολούθησαν, επίσης, οι βουλευτές του κόμματος «Ομόνοια», κ.κ. Κυριαζάτης, Κίκης, Ζιάκας και Μπαζιόνης. Σκοπός της διοργάνωσής του ήταν η καλύτερη οργάνωση των βορειοηπειρωτικών φορέων, προκειμένου να βοηθήσουν στην επίλυση των συσσωρευμένων προβλημάτων, τόσο στο εθνικό θέμα, όσο και στην οικονομική, κοινωνική, πολιτική κατάσταση της Βορείου Ηπείρου και των Βορειοηπειρωτών ιδιαίτερα.

Το πρόβλημα των αλβανικών προκλήσεων και των πιέσεων απέναντι στους Βορειοηπειρώτες, απασχόλησε ιδιαίτερα τις εργασίες του συνεδρίου και για την αντιμετώπισή του, όπως τονίζεται στο ψήφισμα, είναι αναγκαία η οικονομική ενίσχυση των Βορειοηπειρωτών από την Ελλάδα όσο ποτέ άλλοτε, και η συσπείρωσή τους γύρω από το κόμμα «Ομόνοια».

«ΓΙΝΟΜΑΣΤΕ ΣΥΝΗΓΟΡΟΙ»

Ο πρώην υπουργός Εξωτερικών, Αντώνης Σαμαράς, μετά την παραίτησή του από βουλευτής, είπε:

«Πιστεύω ότι έκανα τα μέγιστα δυνατά σ' αυτή τη μάχη, για να πείσω τους συναδέλφους μου. Ο πρωθυπουργός, δυστυχώς, δεν το δέχθηκε. Τους αναγνωρίζει το δικαίωμα να αυτοαποκαλούνται "Μακεδόνες". Και είπα στην Κοινοβουλευτική Ομάδα: Ετσι θα συμβεί; Εμείς, οι καταγγέλλοντες από δεκαετίες τους Σκοπιανούς, για την κλοπή του ονόματός μας, εμείς οι καταγγέλλοντες, να γίνουμε αυτόκλητοι συνήγοροι των καταγγελλομένων; Με άλλοθι το δήθεν εφεύρημα του πολέμου; Δήλωσα καθαρά ότι στα θέματα συνείδησης δεν χωρούν υποχωρήσεις. Παραιτούμαι με συνέπεια από το αξίωμα του βουλευτή. Δεν δημιουργώ πρόβλημα στο κόμμα. Δεν χάνει την έδρα μου, δεν διασπάται η ενότητα». Στη φωτογραφία, ο πρώην υπουργός με τον πρωθυπουργό.

ΑΛΛΟΠΡΟΣΑΛΛΟΣ, ΑΛΛΑ...

Η αλλοπρόσαλλη πολιτική του Μίκη Θεοδωράκη είναι γνωστή. Δεν έμεινε πολιτικός χώρος που να μην ασπαστεί ή να επαινέσει.

Αλλά, ο Θεοδωράκης θα είναι από τις λίγες μορφές του Ελληνισμού, που θα μείνουν αιώνιες. Μετά από πενήντα, εκατό, διακόσια, πεντακόσια χρόνια κανένας δεν θα ξέρει ποιός ήταν π.χ. ο Μητσοτάκης, ο Παπανδρέου, ο Καραμανλής.

Ολοι, όμως, κάπου θα διαβάσουν, θα μελετήσουν, θα μάθουν για το Μίκη Θεοδωράκη. Είναι ο μεγάλος συνθέτης που με τη μουσική του δημιούργησε μια «νέα Ελλάδα».

Πριν λίγες μέρες, ο τέως υπουργός της Νέας Δημοκρατίας επιτέθηκε κατά των βουλευτών της Ν.Δ., κατηγορώντας τους ότι δεν έχουν την απαραίτητη ωριμότητα, χαρακτηρίζοντας τραγικό το θέαμα που εμφανίζουν με τις διαφωνίες τους.

Να, λοιπόν, που, όπου και αν ανήκει ο Μίκης Θεοδωράκης, βρίσκει τον τρόπο να είναι στην επικαιρότητα...

ΘΕΣΗ ΣΤΟΝ ΟΗΕ

Η Ελσα Σταματοπούλου είναι η υπεύθυνη του Κέντρου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην έδρα των Ηνωμένων Εθνών. Πρόκειται για μια σημαντική θέση, την οποία κατέχει Ελληνίδα.

Η κ. Σταματοπούλου έχει δώσει αρκετές διαλέξεις στον ελληνοαμερικανικό χώρο, για τ' ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ έχει μιλήσει σε διεθνή συνέδρια.

. Η συμβολή της στην προάσπιση των δικαιωμάτων κάθε ανθρώπου, κάθε λαού, κάθε χώρας, είναι τεράστια.

Η Ελσα Σταματοπούλου, με πολυετή πείρα στον τομέα αυτό και με πολύπλευρες γνώσεις και εμπειρίες, προωθεί τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών για ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Είναι ασυμβίβαστη με το άδικο και διακρίνεται για τη μαχητικότητά της, μπροστά σε παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου.

Ακόμα μια Ελληνίδα που τιμά τη Γενέτειρα...

Η ΔΙΚΗ ΑΡΧΙΣΕ

Για τέσσερα χρόνια σχεδόν απασχόλησε τον Ελληνικό λαό. Τ' όνομά του συνδέθηκε με την παρακμή και τη φθορά της ελληνικής κοινωνίας.

Ο Γιώργος Κοσκωτάς δικάζεται, αλλά, πλέον, δεν συγκεντρώνει σε μεγάλο βαθμό τα φώτα της δημοσιότητας. Η δίκη του άρχισε στις 19 Οκτωβρίου και αναμένεται να διαρκέσει αρκετούς μήνες, μια και είναι εγγεγραμμένοι 300 μάρτυρες κατηγορίας και υπεράσπισης, ενώ οι κατηγορούμενοι έχουν 60 συνηγόρους.

Η δίκη του Γ. Κοσκωτά και των 27 άλλων κατηγορουμένων, για το ομώνυμο σκάνδαλο, που συντάραξε την πολιτική και κοινωνική ζωή της Ελλάδας, θα είναι ένα σημαντικό βήμα για την εδραίωση της δικαιοσύνης στη Γενέτειρα.

ΕΜΕΙΝΕ ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΘΟ

Ηταν από τους καλλιτέχνες που θα συμμετείχαν στη συναυλία για τη «Χαμένη Ατλαντίδα». Μια συναυλία, που, τελικά δεν έγινε, παρόλο που θα γινόταν στο περίφημο «Κάρνεγκι Χολ».

Η Μπέσυ Αργυράκη συμπλήρωσε είκοσι χρόνια στο ελληνικό τραγούδι. Είκοσι χρόνια γεμάτα δεκάδες επιτυχίες, που είναι ταυτισμένες με την ελληνική ποπ μουσική.

Μιλώντας στο περιοδικό μας, κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στη Νέα Υόρκη, αναφέρθηκε στις πρόσφατες επιτυχίες της και κυρίως για το πρώτο βραβείο που πήρε, σε παγκόσμιο φεστιβάλ τραγουδιού.

Η Μπέσυ Αργυράκη θα γιόρταζε τα εικοσάχρονά της στο ελληνικό τραγούδι, με την εμφάνισή της στο «Κάρνεγκι Χολ», που είναι τ' όνειρο χιλιάδων καλλιτεχνών.

Δυστυχώς, πήγε μέχρι τα καμαρίνια, αλλά δεν ανέβηκε στη σκηνή του Κάρνεγκι Χολ...

1430

EURO MEDIA ADVERTISING

Κυριακή η επίδρασή του είχε πιο γρήγορο ρυθμό. Έχασα 5 κιλά! Τρελλάθηκα από τη χαρά μου γιατί έχανα βάρος χωρίς να έχω σταματήσει το φαγητό. Αυτό ήταν για μένα η βεβαίωση ότι πίνοντας το τσάι **NAN YU** από την Κίνα, μπορείς πραγματικά να χάσεις τα περιττά κιλά σου.

ΣΕ 21 ΜΕΡΕΣ, ΕΧΑΣΑ 16 ΚΙΛΑ!

Ήταν κάτι το φανταστικό! Λες και κάθε πρωί κάποιος μου έλεγε τι έπρεπε να κάνω για να χάνω ακόμη περισσότερα κιλά. Ξανάβρισκα τον καλό εαυτό μου. Δεν είχα πια νεύρα και άγχος. Αισθανόμουν πάλι όμορφη και σίγουρη για μένα.

Την τρίτη εβδομάδα ήμουν το κάτι άλλο! Είχα χάσει άλλα 5 κιλά χωρίς τον παραμικρό κόπο. Δεν αισθανόμουν πείνα, ούτε ένοιωθα κουρασμένη. Το πρωί που ζυγιζόμουν δεν πίστευα στα μάτια μου. Αφού, πήγαινα στο φαρμακείο για να ξαναζυγιστώ.

Απίστευτο! Μετά από μερικές ημέρες ακόμη είχα χάσει 18 κιλά, ενώ ταυτόχρονα έτρωγα ότι ήθελα, και αυτό ήταν πολύ σημαντικό για μένα. Τρελλαίνομαι για τη μαγειρική και ο άντρας μου είναι ενθουσιασμένος με τα φαγητά μου.

Τίποτα όμως πια, δεν με κάνει να ξαναπαχύνω. Δεν ξέρω τι συμβαίνει, αλλά κάτι άλλαξε μέσα μου. Εδώ που τα λέμε, δεν με νοιάζει να ξέρω τι είναι αυτό. Το

μόνο που μετράει για μένα, είναι ότι δεν είμαι πια παχειά και ότι δεν ξαναπαχαίνω.

ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗ ΓΕΝΝΑ ΜΟΥ ΔΕΝ ΞΑΝΑΠΑΧΥΝΑ!

Όταν γέννησα τον γιό μου έχασα τα κιλά της εγκυμοσύνης και μάλιστα και μερικά κιλά επιπλέον, χωρίς να στερήσω τον εαυτό μου το παραμικρό. Γι' αυτό συμβουλεύω τους φίλους μου που έχουν κάποιο πρόβλημα βάρους, να πίνουν το κινέζικο τσάι **NAN YU**. Όσοι το δοκίμασαν είναι πραγματικά ενθουσιασμένοι.

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΑΔΥΝΑΤΙΣΕΤΕ 5 ΚΙΛΑ ΤΗΝ ΕΒΔΟΜΑΔΑ!

Πίνοντας 3 φορές την ημέρα ένα έως δύο φλυτζάνια τσάι **NAN YU** ένα τέταρτο πριν το φαγητό, μπορείτε να χάσετε από τις πρώτες κιόλας ημέρες 2-3 κιλά.

Σιγά-σιγά θ' αποκτήσετε το κανονικό βάρος χωρίς να το καταλάβετε. Θα είστε κομψή και γεμάτη αυτοπεποίθηση. Και το πιο σημαντικό: Δεν θα ξαναπαχύνετε!

ΘΕΛΕΤΕ, ΟΠΩΣ Η ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥ, ΤΟ ΚΑΝΟΝΙΚΟ ΣΑΣ ΒΑΡΟΣ;

Θέλετε να ξεχάσετε όλα τα περιττά κιλά και να αισθάνεστε άνετα; Ακολουθείστε, λοιπόν, το παράδειγμα της Χριστίνας και όλων όσων ακολούθησαν αποκλειστικά και μόνον την αγωγή με το **NAN YU** για να αποκτήσουν το ιδεώδες βάρος τους και το κυριώτερο: Να παραμείνουν σ' αυτό!

Ήρθε η στιγμή ν' αποκτήσετε ωραία γραμμή με την εκπληκτική μέθοδο που σας προσφέρει το τσάι **NAN YU**. Θα αδυνατίσετε χωρίς κόπο, ενώ ταυτόχρονα μπορείτε να τρώτε ό,τι "τραβάει" η όρεξή σας!

ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΤΕΙΤΕ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Μέσα σ' ένα μήνα θα έχετε αποκτήσει το ιδεώδες βάρος. Για την 14ήμερη χρήση το κόστος είναι 2.950 δρχ., και για τη μηνιαία αγωγή 5.900 δρχ.

Το τσάι **NAN YU** δεν προκαλεί καμία απολύτως παρενέργεια. Εάν δεν έχετε κανένα πρόβλημα πίνοντας γενικώς τσάι, δεν έχετε κανένα πρόβλημα και με το τσάι αδυνατίσματος **NAN YU**.

Ζητήστε λοιπόν, αμέσως, το ιδανικό τσάι αδυνατίσματος **NAN YU** στέλνοντάς μας το κουπόνι παραγγελίας.

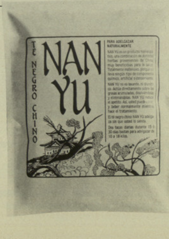

ΓΙΑ ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ (01) 3465602, 9921923

Μπορείτε, επίσης, αν θέλετε να το προμηθευτείτε από τα γραφεία μας, στη διεύθυνση: ΤΕVINA ΕΛΛΑΣ Ε.Π.Ε.
Τριών Ιεραρχών 38, (Άνω Πετράλωνα), 11851 ΑΘΗΝΑ

ΚΟΥΠΟΝΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ: ΤΕVINA ΕΛΛΑΣ Ε.Π.Ε.
ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ 38, 11851 ΑΘΗΝΑ

ΝΑΙ, θέλω να δοκιμάσω αμέσως το κινέζικο τσάι **NAN YU**. Αποστείλετε μου το ταχυδρομικώς.

- ☐ Μια συσκευασία για 15 ημέρες, τιμή 2.950 δρχ.
- ☐ Δύο συσκευασίες για 1 μήνα, τιμή 5.900 δρχ.

Θα πληρώσω με αντικαταβολή στο ταχυδρομείο όταν πάω να παραλάβω την παραγγελία μου, μετά την ειδοποίηση που θα μου στείλουν.

Δια παραγγελίες εκτός Ελλάδος το ποσόν προκαταβάλλεται. Στις ανωτέρω τιμές δεν περιλαμβάνονται ταχυδρομικά τέλη.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ____________________

ΟΔΟΣ: ____________ ΑΡΙΘΜ.: ____________

ΤΑΧΥΔΡ. ΚΩΔ.: ____________ ΤΗΛΕΦΩΝΟ: ____________

ΠΟΛΗ (ή κοινότης): ____________ ΝΟΜΟΣ: ____________

Ο ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ επισκέφθηκε τον Κρητικό ζωγράφο ΔΟ

Ανάμεσα σε αεροπλάνα, συναυλίες, χειροκροτήματα και κρητικές μαντινάδες, ο Μίκης Θεοδωράκης έκανε και εκείνος τη δική του «Αναφορά στο Γκρέκο» στο Τολέδο. Γονάτισε στο μαξιλάρι του... ασπάστηκε με ευλάβεια το προσευχητάρι του...

Κείμενο – φωτό:
Φωτεινή Χαραλαμπίδου

2

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

ΗΝΙΚΟ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ στο σπίτι του...

❶ *Αποψη του Τολέδο. Σε ηλικία 35 χρονών το 1576 μετά από τη Βενετία και τη Ρώμη ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ήρθε και έμεινε για πάντα εδώ στο Τολέδο, την έως τότε αυτοκρατορική πρωτεύουσα της Ισπανίας.*

❷ *Ο Μίκης Θεοδωράκης μπροστά στον πίνακα του Γκρέκο «Τα Δάκρυα του Αγίου Πέτρου».*

❸ *«Ολη μας η ζωή "παππού" ήταν ανήφορος. Ανήφορος και γκρεμός και ερημία». Συγκλονιστικές οι στιγμές στο Casa del Greco όταν ο Μίκης γονατίζει στο προσευχητάρι του Γκρέκο κάτω από τον Εσταυρωμένο.*

❹ *Μίκης στο Τολέδο... «Πάντα το έλεγα ότι ήμουν κάποιος που με το κοντάρι του χτυπάει τους ανεμόμυλους... ένας Δον Κιχότης...», με αυτά τα λόγια προλόγισε τον εαυτό του ο Μίκης στην Ισπανία.*

ΣΤΟ ΤΟΛΕΔΟ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΤΟΛΕΔΟ

❶ ***Deodorakis, El Greco, ο Ελληνας, στην επιβλητική σκηνή του Μουσείου της Σάντα Κρουζ στο Τολέδο.***

❷ ***Ο Μίκης Θεοδωράκης και ο Γιώργος Νταλάρας ξεναγήθηκαν στο σπίτι του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου που σήμερα είναι Μουσείο από το διευθυντή του.***

❸ ***Ο Γκρέκο είναι παντού στο Τολέδο ακόμα και στις ταμπέλες των ξενοδοχείων. Ο Ελληνας ήταν και είναι ανεξάντλητη πηγή χρωμάτων για την πόλη.***

ΣΕ «Κατάσταση πολιορκίας» κηρύχθηκε το Μουσείο της Σάντα Κρουζ στην Ισπανία από τις μελωδίες του Μίκη Θεοδωράκη.

Ο Ελληνας συνθέτης εκτός από τις επιτυχημένες συναυλίες που έκανε, επισκέφθηκε στο Τολέδο το σπίτι του μεγάλου Κρητικού ζωγράφου Δομήνικου Θεοτοκόπουλου.

Ημαστε στη φημισμένη αυτοκρατορική πολιτεία ένα ταραγμένο, ανοιξιάτικο, απόγευμα. Λαμπερός ήλιος, συννεφιά, ξαφνικές θύελλες και ξανά λιακάδα, έπαιζαν ένα παράξενο κυνηγητό, που με τον ερχομό της νύχτας παραμέρισαν, για να δώσουν τη θέση τους στη βουβή ηρεμία της μοναδικής μεσαιωνικής πολιτείας.

Παρακολουθώντας με δέος τα φωτισμένα κάστρα, τους τεράστιους πύργους, τα μουράγια, τη μυθική Μητρόπολη, ξεφυλλίζω αχόρταγα τα κείμενα του μεγάλου Κρητικού επισκέπτη του Τολέδο, του Νίκου Καζαντζάκη. Πέρασαν πάνω από 40 χρόνια από τότε που ο Νίκος Καζαντζάκης, για πρώτη φορά, έφθασε σε τούτα τα μέρη, ψηλαφώντας τα ίχνη του «παππού».

Ο «παππούς», που όταν η Ιερά Εξέταση τον ρώτησε:
«Πούθεν ήρθες! Γιατί ήρθες;», αυτός αποκρίθηκε:
«Δεν έχω να δώσω λόγο σε κανένα!».

Φέτος κλείνουν 450 χρόνια από τότε που ο Ελ Γκρέκο άνοιξε για πρώτη φορά τα μάτια του κάτω από τον ουρανό της Κρήτης, το 1451.

Της Κρήτης που, αν και ποτέ του δεν απαρνήθηκε και πάντα τον συνόδευε στην τρικυμισμένη του ζωή, στάθηκε μικρή για να χωρέσει το γίγαντα της παγκόσμιας ζωγραφικής.

Μετά τα πρώτα του μαθήματα που τον μύησαν στα μυστικά της κρητικής ζωγραφικής παράδοσης, ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, σε ηλικία 18 χρόνων έρχεται στη Βενετία όπου και γίνεται γνωστός σαν ο ζωγράφος Ελ Γκρέκο. Μετά από 13 περίπου χρόνια στη Βενετία φτάνει στην παπική Ρώμη, την οποία επίσης εγκαταλείπει μετά από μερικά χρόνια, για να εγκατασταθεί για πάντα στο ξακουστό Τολέδο.

Στο Τολέδο, που αγάπησε και αφιέρωσε 37 χρόνια καλλιτεχνικής δημιουργίας. Στο Τολέδο, όπου άφησε την τελευταία του πνοή, στις 7 του Απρίλη 1614.

Και όμως!
Ο Γκρέκο είναι σαν να μην έφυγε ποτέ από τα στενά του Τολέδο.
Η μεγάλη του ψυχή δεν έπαψε ποτέ να καταχτυπάει τα φτερά της πάνω από ανθρώπους και κάστρα.

Πάνω από ολόκληρη την Ισπανία. Εδώ, τον Δομήνικο Θεοτοκόπουλο, όλοι τον ξέρουν Ελ Γκρέκο: ο Ελληνας.

Και όμως όλοι τον θέλουν δικό τους.

Τον Ελληνα, που σαν μαγνήτης τραβάει από τα πέρατα της Γης γνωστούς και άγνωστους, βουβούς προσκυνητές κάτω από τους μυθικούς πίνακές του.

Ενας άλλος Κρητικός έφθασε απόψε στο Τολέδο.

Η πόλη του παράδωσε ένα από τα διαμάντια της, το ξακουσμένο Μουσείο της Σάντα Κρουζ, όπου θα ακουστούν ελληνικές φωνές.

«Επιφάνεια», «Αβέρωφ», «Κατάσταση Πολιορκίας», «Raven», «Επιζών», είναι οι τίτλοι των έργων, που παρουσίασε στο Τολέδο ο Μίκης Θεοδωράκης. Μαζί του ο Γιώργος Νταλάρας, η Μαρία Δημητριάδη, η χορωδία της Μουσικής Ακαδημίας της Δρέσδης και ορχήστρα που θα διευθύνει ο συνθέτης.

Του ζητάμε να μας μιλήσει για το μεγάλο «σύντεκνο».

«Ελάτε μαζί μου αύριο στο σπίτι του», μας λέει.

37 χρόνια βρυχιόταν ο Ελ Γκρέκο στο Τολέδο.

Μέσα στην Ισπανία του καθολικισμού, προκάλεσε όσο λίγοι την Ιερά Εξέταση, δίνοντας τη μορφή της Παναγίας σε μια Εβραία στους πίνακές του!

Να 'ταν μόνο αυτό;

Με τη γυναίκα αυτή έκανε το μοναδικό του γιο χωρίς να την παντρευτεί ποτέ! Και όμως οι ιεροεξεταστές δεν τον πείραξαν. Το 'ξεραν και έκαναν πως δεν το 'ξεραν.

Στο Μουσείο Ελ Γκρέκο περίμεναν όλοι τον Μίκη Θεοδωράκη. Τα μουσικά ακούσματα της περασμένης βραδιάς είναι ακόμα νωπά. Κάποιος από τη διεύθυνση ►

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΤΟΛΕΔΟ

❶ Κυπαρίσσια στην αυλή του σπιτιού του Ελ Γκρέκο. Το τοπίο θυμίζει έντονα την Ελλάδα.
❷ Ο Μίκης για τις συναυλίες με τον Γιώργο Νταλάρα και τη Μαρία Δημητριάδη: «Αυτές τις συναυλίες τις κάνω για τον εαυτό μου. Παρουσιάζω έργα που δεν μπορούν να παιχτούν σήμερα στην Ελλάδα...».
❸ Μνημείο για τον Δομήνικο Θεοτοκόπουλο. Ο τάφος του Ελ Γκρέκο έχει χαθεί.

του Μουσείου αναφέρεται στις περιγραφές του Καζαντζάκη. Ένας άλλος στα κείμενα του Γιώργου Σεφέρη.
«Κράτησα τη ζωή μου ταξιδεύοντας σε κίτρινα δέντρα...».
«... Αυτές τις συναυλίες τις κάνω για δική μου ανάγκη.

Είναι έργα που δεν μπορούν να παιχθούν στην Ελλάδα. Διάβασε την «Αναφορά στον Γκρέκο» και θα καταλάβεις. Ναι, την «Αναφορά», που μου έκανε δώρο ένας αξιωματικός της Χωροφυλακής, υπεύθυνος για τη φρούρησή μου στη Ζάτουνα», είπε ο μεγάλος συνθέτης και σήμερα υπουργός Πολιτισμού.

Στο σπίτι του Ελ Γκρέκο, σημερινό μουσείο με το ίδιο όνομα, ο διευθυντής του ξεναγεί: «Εδώ είναι το δωμάτιο που ο Ελ Γκρέκο εργαζόταν. Εκεί είναι το γραφείο του. Να, τα γράμματά του. Είναι στα ελληνικά, όπως ελληνικά υπέγραφε τους πίνακές του.

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος Κρης εποίει.
Και εκεί είναι το ιερότερο μέρος του σπιτιού του.
Το προσευχητήριο του Γκρέκο.
Ο Μίκης Θεοδωράκης πλησιάζει με αργά βήματα.

Σηκώνει την κόκκινη κορδέλα και μπαίνει στον απαγορευμένο χώρο. Από πάνω, στον τοίχο καρφωμένος ο Εσταυρωμένος.

Γονατίζει στο μαξιλάρι του Γκρέκο.
Σκύβει το κεφάλι για να το ακουμπήσει μαζί με τα χέρια του στο προσευχητάρι.
«Παππού, αγαπημένε.

Πόσος καιρός πέρασε από την νύχτα εκείνη που κοιμήθηκα στο Τολέδο, κι οσμίστηκες πως έφτασε ένας Κρητικός στη γειτονιά σου και σηκώθηκες από το μνήμα σου, γίνηκες όνειρο κι ήρθες και με βρήκες.

Μια αστραπή! Τρεις αιώνες!

Ποιος μπορεί στον αέρα της αγάπης να ξεχωρίσει την αστραπή από την αιωνιότητα!

Πέρασε από τότε μια ζωή. Τα μαύρα μαλλιά άσπρισαν τα μηλίγγια βούλιαξαν, τα μάτια θάμπωσαν.

Ετριξε το δοξάρι στα χέρια του Θεού: Στα χέρια του δαιμόνου: Δεν μπόρεσα ποτέ να ξεχωρίσω. Μα χαιρόμουν που ένιωθα μια δύναμη πολύ πιο μεγάλη από τη δύναμή μου, πολύ πιο αγνή να με αρματώνει με σαΐτα και να ρίχνει...
...Ολη μου τη ζωή ήμουν ένα δοξάρι σε ανήλεα αχόρταγα χέρια. Πόσες φορές τ' αόρατα χέρια τέντωσαν, παρατέντωσαν το δοξάρι και το άκουγα να τρίζει, να σπάσει.

«Ας σπάσει, φώναζα. Με είχες μαθές προστάξει παππού να διαλέξω. Διάλεξα!

Και τώρα αχνίζει το δειλινό απάνω στους λόφους, μεγάλωσαν οι ίσκιοι, γέμισε ο αέρας πεθαμένους. Η μάχη σκολάζει. Νίκησα; Νικήθηκα; Τούτο μονάχα ξέρω».

Στο Μουσείο της Σάντα Κρουζ, η συναυλία τελειώνει.

Η τεράστια αίθουσα σε σχήμα σταυρού, δονίζεται από τις επευφημίες του κοινού, αποχαιρετώντας τον ψηλό επισκέπτη από την Κρήτη.

Τρεις ώρες τώρα τράνταζε τους θόλους με τους κεραυνούς του, δίνοντας ζωή στους εκατοντάδες πίνακες, που χρόνια περίμεναν μια τέτοια βραδιά.

Μα πιο πολύ την περίμενε ο παππούς.
Πρώτος στη σειρά, χαμογελούσε σίγουρα μέσα από τα χρώματά του για σύντεκνό του, που μετά από τετρακόσια χρόνια ήρθε να του κάνει τη δική του «Αναφορά».

Χαμογέλαγε όλο το βράδυ, ο «παππούς», βλέποντας τα τεράστια χέρια να αναδιπλώνονται ασταμάτητα, βλέποντας τα σφαλιστά μάτια και τον ιδρώτα να μουσκεύει το κουρασμένο κορμί.

«Αχ, πόσο σε νιώθω σύντεκνε Μιχάλη.

Αληθινός Δον Κιχότης, εδώ στη χώρα του Θερβάντες, αποζητάς με αγωνία να εκραγείς. Όπως και ο άλλος με την «Αναφορά» του, μου 'ρθατε εδώ στο Τολέδο, γεμάτοι πληγές, ψάχνοντας για λύτρωση μακριά από τον τόπο που μας γέννησε...

Κι όμως, μου αρέσει η παρέα σας.

Γεμάτοι πληγές εσείς, γεμάτοι κόκαλα οι δικοί μου άγιοι, ελάτε όλοι μαζί να πιούμε ένα ρακί στην υγειά της Κρήτης.
Και μαζί να θυμηθούμε και να τραγουδήσουμε τη μαντινάδα του Χαρίδημου...
«Σαν τη λογιάσεις μια δουλειά όρτσα και μη φοβάσαι,
αμόλα τη τη νιότη σου και μην τηνε λυπάσαι».

Στο Τολέδο κοντεύει να ξημερώσει, αλλά ποιος να κοιμηθεί.
Ποιος θέλει να χάσει τέτοια γιορτή.
Όλο το Τολέδο έχει μαζευτεί απ' έξω από τη Σάντα Κρουζ για να ακούσει τις κρητικές μαντινάδες και τα ποτήρια που τσουγκρίζονται.

Και είναι τέτοιες οι στιγμές που οι άγγελοι του Γκρέκο κατεβαίνουν από τους τοίχους για να πάρουν μέρος στο μεγάλο γλέντι, που έστησαν απόψε στο Τολέδο τα τρία πληγωμένα θεριά της Κρήτης... ■

CARRON
ή...τύπου CARRON;

CARRON βέβαια!
Γιατί οι CARRON δεν είναι απλά «νεροχύτες»... Είναι η ιδανική λύση για κάθε σύγχρονη κουζίνα! Και δεν είναι τυχαίο ότι οι CARRON είναι οι πρώτοι σε πωλήσεις σ' όλη την Ευρώπη. Είναι λοιπόν φυσικό πολλοί να προσπαθούν να τους μιμηθούν. Αλλά, οι αυθεντικοί CARRON υπερέχουν.
Χάρη στο επαναστατικό τους υλικό silquartz, σύνθεση ορυκτού χαλαζία και σκληρού ακρυλικού ξεπερνούν κάθε τεστ αντοχής.

- αντοχή στα χτυπήματα (δε σπάνε, δε χαράζουν)
- αντοχή στις πιο υψηλές θερμοκρασίες (μέχρι και 230°C)
- αντοχή στα οξέα και τ' απορρυπαντικά (δεν αλλοιώνονται)

Οι CARRON είναι εργονομικά σχεδιασμένοι και συνοδεύονται από χρήσιμα αξεσουάρ, που κάνουν πιο εύκολη και γρήγορη την καθημερινή δουλειά στην κουζίνα.
CARRON είναι μόνο οι CARRON*!

ΕΓΓΥΗΣΗ 5 ΧΡΟΝΙΑ

CARRON
Οι αυθεντικοί

* ΑΠΟΦΥΓΕΤΕ ΤΙΣ ΕΓΧΩΡΙΕΣ ΑΠΟΜΙΜΗΣΕΙΣ ΜΕ ΞΕΝΙΚΕΣ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ.
ΑΝΑΖΗΤΗΣΤΕ ΤΟ ΣΗΜΑ **CARRON** ΣΤΗΝ ΠΙΣΩ ΟΨΗ ΤΗΣ ΓΟΥΡΝΑΣ

ΓΕΝ. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ: ΑΦΟΙ ΜΠΑΚΛΑΤΣΙΔΗ, 14ο χλμ. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ - ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ, 570 01 ΘΕΡΜΗ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: (031) 46 3003, TELEX: 412 918 BAKL GR, FAX: (031) 46 3135

TARGET

Strike
Ta hit της χρονιάς

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ
«Είμαι πολιτικά μονογαμικός»

Ο Μίκης Θεοδωράκης και το « Άξιον Εστί» στο «Ηρώδειο». Ενα τέταρτο του αιώνα από τότε που γράφτηκε το έργο. Δύο γενιές γαλούχησε. 1988 σήμερα, κατάντησαν πια ένας ρομαντικός... εφιάλτης 'κείνες οι μέρες, που παρέες-παρέες μαζευόμασταν να τ' ακούσουμε από ένα πικάπ που 'χε χαλάσει το σασί του. Γιατί, αν η Ασφάλεια σ' έπαιρνε χαμπάρι, ήταν το ίδιο σαν να τραγουδούσες στο Σύνταγμα το «Πέσατε θύματα αδέλφια εσείς». Ύμνος της γενιάς του 1960 το « Άξιον Εστί»...

Είκοσι πέντε χρόνια από τότε και τ' ακούμε πια και σε άψογη πιστότητα από τα στέρεο. Η Ασφάλεια πια δεν μας κυνηγά. Εκεί που 'χαμε τις αφραγκιές μας 'κονομήσαμε κι αυτοκίνητο, έχουμε κομπιούτερ στα σπίτια μας και μπορεί αύριο ν' αγοράσω και μια ζόντιακ. Η Δεξιά βρίσκεται κάμποσα χρονάκια στην αντιπολίτευση, ο 9,84 ευχαρίστως μεταδίδει το « Ενα το χελιδόνι», ο κ. Μητσοτάκης είναι αρχηγός της ΝΔ κι η Ντόρα με τον Παύλο Μπακογιάννη από τους φανατικότερους ακροατές του Θεοδωράκη.

Στο «Ηρώδειο» πάντως θ' ανταμώσουμε. Ο Μίκης και οι συν αυτώ. Ύστερα από την πρόταση του Γιώργου Νταλάρα στον «ψηλό», θα ξανακούσουμε το « Άξιον Εστί». Ευκαιρία γι' απολογισμό ή στο κάτω-κάτω (για μερικούς) δυο ώρες ευχάριστες. Στο πρώτο μέρος της συναυλίας θα παιχτούν έξι τραγούδια που έγραψε ο Μίκης πάνω σε ποίηση Λόρκα. Κιθάρα θα παίξει ένας από τους δέκα καλύτερους κιθαριστές στον κόσμο. Ο Κώστας Κοτσιώλης. Θα τραγουδήσουν η Μαρία Φαραντούρη και ο Πέντρος Πανδής.

Κι ο Μίκης. Αχ αυτός ο Μίκης που, ό,τι και να κάνει, σε κάνει να γίνεσαι οπαδός του κάθε φορά που μιλάει, κι ακόμα χειρότερα για τους εχθρούς του, όταν διευθύνει. Αυτό το τάνκερ στη... λίμνη των Ιωαννίνων. Ή εμείς δεν τον καταλάβαμε ποτέ ή αυτός, παντοτινός επαναστάτης, νόμισε πως θα μας πείσει ότι μπορεί αυτούς τους βράχους να τους φτιάξει κήπο που ν' ανθοβολεί χειμώνα - καλοκαίρι.

– Αλήθεια. Πιστεύεις ότι θα 'χει απήχηση το έργο στη νέα γενιά;

«Ο Νταλάρας μου έκανε την πρόταση και εγώ τη δέχτηκα. Τη δέχτηκα επειδή ο Νταλάρας είναι ένας άξιος ερμηνευτής που συνεχίζει αυτή τη σχολή των λαϊκών τραγουδιστών κι, επιπλέον, έχει μια επαφή με την καινούργια γενιά. Ίσως έτσι η νέα γενιά να ενδιαφερθεί γι' αυτό το έργο. Βέβαια, την εποχή που γράφτηκε το " Άξιον Εστί" υπήρχε μια άλλη σχέση ποίησης και νέων ιδεών. Τώρα δεν ξέρω... Πιθανόν, όμως, να γίνονται ανακυκλώσεις στην κοινωνία. Εγώ πάντως δεν το εξετάζω έτσι. Το βλέπω σαν μια ευκαιρία να παιχτεί ξανά το έργο».

> «Είμαι ο μόνος που δεν μπορώ να μετατοπιστώ, γιατί εγώ κάθομαι πάνω στο " Άξιον Εστί", στον "Επιτάφιο" και στη "Ρωμιοσύνη"». Στο «Ηρώδειο» στις 16 Σεπτεμβρίου ο συνθέτης παρουσιάζει το « Άξιον Εστί» που, όπως λέει ο ίδιος, δεν είναι ένα έργο, είναι μια ολόκληρη ζωή

Του ΑΡΗ ΣΚΙΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

– Δεν θα μπορούσαμε όμως να παραβλέψουμε την πολιτική σημασία του έργου και την επιρροή που άσκησε τότε στο λαό. Με βάση αυτή τη σημασία νομίζεις ότι κάτι έχει αλλάξει μετά από τόσα χρόνια;

«Εγώ πιστεύω ότι εδώ και πολλά χρόνια έχει αρχίσει μια γιγαντομαχία που έχει πολιτικές και πολιτιστικές διαστάσεις, ανάμεσα σε δύο αντιλήψεις. Ο βασικός άξονας αυτής της γιγαντομαχίας είναι πολιτιστικός. Η μια αντίληψη θέλει έναν πολιτισμό με ελλαδικό κορμό, που όμως θα είναι ανοιχτός σε όλες τις ξένες επιρροές, τις οποίες θ' αφομοιώνει. Η άλλη αντίληψη θέλει έναν πολιτισμό που να στηρίζεται στα ξένα στοιχεία, πασπαλισμένον όμως με κάποια ελληνικά...».

– Αυτό συνέβαινε και στην εποχή των «Λαμπράκηδων»...

«Ναι, αλλά κορυφώθηκε τώρα. Αυτή η σύγκρουση γίνεται σε όλες τις σχολές της Τέχνης στην Ελλάδα. Να πάρουμε για παράδειγμα τον Θεόφιλο και τον Τσιτσάνη. Αυτοί οι δύο εκφράζουν βασικά το ελληνικό στοιχείο με τις επιρροές που είχε ο καθένας τους. Ο Τσιτσάνης, αίφνης, είχε ανατολίτικες επιρροές, αλλά ήταν Ελλαδογενής. Η σύγκρουση αυτή που σου είπα είχε τις συνέπειές της στη γλώσσα. Έτσι, εδώ στην Ελλάδα δημιουργήθηκαν οι δύο ποιητικές σχολές. Η ποιητική σχολή γύρω από τον Σεφέρη, ανήκει κατ' εμέ στη δεύτερη περίπτωση. Έχει σαν πρότυπα τον Τ.Σ. Έλιοτ, τον Ελυάρ και αντιμετωπίζει τον Θεόφιλο και το δημοτικό τραγούδι σαν κάτι τι το δευτερογενές».

– Αυτό ασφαλώς είχε την προέκτασή του και στην πολιτική...

«Βέβαια. Είναι εύκολο να διακρίνεις ποιο κίνημα ξεκινούσε μέσα από καθαρά ελληνικές αξίες κι εμπλουτιζόταν από ιδέες της εποχής και ποιο, επηρεασμένο βασικά από ξένα πρότυπα, εμπλουτιζόταν από ελληνικά στοιχεία. Ο "Επιτάφιος" για μένα είναι το έργο που υπέστη τ' αποτελέσματα αυτής της γιγαντομαχίας. Γι' αυτό χώρισε κάθετα το λαό και πέρασε και μέσα από την Αριστερά. Γιατί η Αριστερά δεν είναι μονοκόμματη. Είναι κι αυτή διηρημένη στις δύο αυτές τάσεις. Γι' αυτό, τότε, χτύπησαν τον "Επιτάφιο" και η Αριστερά και η Δεξιά και το Κέντρο, γι' αυτό όμως αργότερα τον αποδέχτηκαν και οι τρεις τους. Αυτός ο πολιτιστικός διαχωρισμός πάει πολύ πιο βαθιά από αυτούς τους διαχωρισμούς που έχουμε στο ποδόσφαιρο, στα κόμματα ή στις άλλες μας προτιμήσεις. Είναι ο βαθύτερος διαχωρισμός που έχουμε στην Ελλάδα».

– Κι είναι τόσο δύσκολο να προσεγγίσουμε μια κοινά αποδεκτή επιλογή;

«Εγώ νομίζω ότι με τους "Λαμπράκηδες" και με το έντεχνο λαϊκό τραγούδι, που κορύφωμά του για μένα είναι το " Άξιον Εστί", πλησιάσαμε πάρα πολύ κοντά στο να πετύχουμε την πρώτη λύση. Διότι αυτή η πρώτη λύση βρήκε και το αντίστοιχό της στον πολιτικό τομέα. Οι "Λαμπράκηδες" ήταν ένα άλλο κόμμα, μια άλλη αντίληψη και μια άλλη θεωρία. Άλλος στόχος ζωής. Είμαι απόλυτα βέβαιος ότι η δικτατορία ήρθε για να διαλύσει αυτό το μεγάλο κίνημα».

– Τυπικά, ίσως, γιατί οι «Λαμπράκηδες» είχαν ήδη διαλυθεί...

«Το πάμε κάπου αλλού τώρα. Οι "Λαμπράκηδες" διαλύθηκαν με απόφαση του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΕ. Είναι όμως ολόκληρη ιστορία αυτό. Ίσως γιατί οι "Λαμπράκηδες" είχαν υπερκεράσει την καθυστέρηση που είχαν οι Έλληνες κομμουνιστές την εποχή εκείνη και έβλεπαν πιο μπροστά. Μέσα στους "Λαμπράκηδες" θα δεις όλα εκείνα τα στοιχεία που εμφανίστηκαν αργότερα σαν ανανέωση του κινήματος, σαν ευρωκομμουνισμός ή σαν περεστρόικα. Ήταν ίσως το πρώτο αναγεννητικό κίνημα στον τομέα της ευρύτερης Αριστεράς. Της Κομμουνιστικής Αριστεράς. Οι "Λαμπράκηδες" σήμερα μπορούν να συγκριθούν μόνο με τους Σαντινίστας. Η μόνη διαφορά είναι ότι εμείς είμασταν πιο πλατύ κίνημα. Διότι είχαμε πετύχει αυτούς τους δύο στόχους που σου είπα πριν. Την πολιτική και πολιτιστική επανάσταση ταυτόχρονα. Αυτό όμως απειλούσε ουσιαστικές δομές της εξουσίας, ακόμα και της Αριστεράς. Γι' αυτό νομίζω ότι σ' αυτή τη γιγαντομαχία χάσαμε. Οι "Λαμπράκηδες" έχασαν, γιατί χτυπήθηκαν σε πολύ τρυφερή ηλικία. Αν αντέχαμε ένα δυο χρόνια ακόμα, θα στέριωνε το κίνημα, όπως θα στέριωνε και το έντεχνο λαϊκό τραγούδι. Από 'κει και ύστερα όμως, όλα ήρθαν εναντίον μας. Η χούντα μας χτύπησε, η Αριστερά μας χτύπησε, η Δεξιά μας χτύπησε, το Κέντρο μας χτύπησε. Μας χτύπησαν όλοι αυτοί, γιατί ποιοτικά ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία».

– Κι ενώ όλα αυτά συμβαίνουν, δεν πάει καιρός που βγήκες να κάνεις πρόταση αναδημιουργίας των «Λαμπράκηδων». Δεν νομίζεις ότι οι «Λαμπράκηδες» είναι μια κατάσταση που ανήκει πλέον στο παρελθόν;

«Οι άνθρωποι ναι, ίσως ανήκουν στο παρελθόν, αλλά οι ιδέες είναι πάντοτε πρωτοπόρες. Με τη διαφορά, ότι στο μεταξύ έχουμε ραγδαίες εξελίξεις στον κοινωνικό τομέα. Ιδιαίτερα στα προηγμένα καπιταλιστικά κράτη, όπου η τεχνολογία έχει ανατρέψει τελείως τις παραγωγικές σχέσεις...».

– ...ή και τις ιδεολογίες.

«Αυτές τις έχει ξεπεράσει. Οι ιδεολογίες κατ' εμέ είναι ξεπερασμένες. Αυτή τη στιγμή εκείνο που μας λείπει είναι ένα όργανο ανάλυσης...».

– Μήπως αυτή σου η τοποθέτηση οφείλεται στην κατά Μασσαβέτα (που είναι και επίκαιρος) πολυγαμική σου σχέση με την πολιτική;

«Μα γι' αυτούς είναι πολυγαμική. Εγώ είμαι μονογαμικός. Εγώ υπερασπίζομαι μόνο αυτή την ιδέα που σου λέω και μπορώ να το αποδείξω αυτό περισσότερο από κάθε Έλληνα με το έργο μου, με τη δράση μου και με τη στάση μου, την ουσιαστική κι όχι τη γραφική ή την κοινωνική. Στους μεγάλους κινδύνους και στις ώρες των μεγάλων επιλογών βρέθηκα πάντοτε μπροστά. Άλλωστε, εκεί που βρίσκομαι εγώ, κατά καιρούς πέρασαν και άλλοι, με τη διαφορά ότι εγώ παραμένω, ενώ όλοι οι άλλοι πέρασαν και έφυγαν. Όλοι πέρασαν, δεν το άντεξαν κι έφυγαν. Εγώ δεν έφυγα καθόλου. Τότε που έφυγα από το ΚΚΕ, ένας γραμματέας του ΚΚΕ στη Νάπολι της Ιταλίας, με βρήκε και μου είπε: "Μετατοπίστηκες Μίκη". Του είπα: "Είμαι ο μόνος που δεν μπορώ να μετατοπιστώ, γιατί εγώ κάθομαι πάνω στο « Άξιον Εστί», στον «Επιτάφιο» και στη «Ρωμιοσύνη»". Κι όταν λέω " Άξιον Εστί" δεν είναι ένα έργο. Είναι μια ολόκληρη ζωή. Οι άλλοι πέρασαν κατά καιρούς μόνο. Κι ο Μασσαβέτας πέρασε κάποτε. Ήταν γραμματέας στους "Λαμπράκηδες", μετά πήγε στο ΠΑΣΟΚ, αργότερα έγινε αντι-ΠΑΣΟΚ. Εγώ πού να πάω; Όλη μου αυτή η πορεία στην ΕΑΜογενή Αριστερά είχε ένα μόνο κριτήριο: Ποιοι θα μπορούσαν να συνεργασθούν μαζί μου προκειμένου να εφαρμόσουμε αυτή την Ελλαδολατρεία. Προϋπόθεση γι' αυτό ήταν η συνένωση των προοδευτικών δυνάμεων. Των κομμουνιστών δηλαδή. Όταν είδα ότι αυτό πια δεν γίνεται, ότι ξεπεράστηκε κι ότι κάπου άρχισε να φαίνεται ρομαντικό, κάθησα στο περιθώριο. Όχι όμως για να αποστρατευθώ, αλλά για να σκεφθώ».

– Και μια και το 'φερε η κουβέντα: Είσαι ένας από τους λίγους που θα μπορούσε να έχει άποψη πάνω στην πρόσφατη επίθεση που δέχτηκε ο Γιώργης ο Μασσαβέτας. Αλήθεια, πιστεύεις ότι ο Μασσαβέτας θα μπορούσε ποτέ να είχε παίξει αυτόν το ρόλο που του αποδίδει ο Τόμπρας;

«Ο Μασσαβέτας υπήρξε ένας γραμματέας των "Λαμπράκηδων". Το μόνο που ξέρω εγώ είναι ότι το 1974, όταν κάναμε προεκλογική περιοδεία, ο Μασσαβέτας σαν υποψήφιος του ΠΑΣΟΚ έβγαλε μια εφημερίδα. Η εφημερίδα αυτή ασχολιόταν ►

◀ από την αρχή ως το τέλος με το να μου ρίχνει βόρβορο. Λάσπη. Ήταν κάτι το απαράδεκτο που δεν μπορούσα με τίποτα να το κατανοήσω. Αυτό με πλήγωσε βαθιά. Από κει και πέρα δεν έδωσα καμιά σημασία στον Μασσαβέτα. Κι αυτά όλα που άκουσα τελευταία δεν με απασχολούν καθόλου».

«Στόχος μου η Ελλαδολατρεία»

– Σου αποδίδουν όμως, Μίκη, κάποιες, κατά καιρούς, πολιτικές... μεταμορφώσεις.

«Καμιά μεταμόρφωση δεν έχω. Είμαι πάντα ο ίδιος. Η ζωή μου είναι ίδια, η πολιτική μου ίδια, εγώ ούτε που άλλαξα. Τα κόμματα αλλάζουν, η ιδεολογία μου είναι ίδια. Εγώ τι άλλαξα; Με το κριτήριο της Ελλαδολατρείας όταν βρίσκομαι με την πλάτη κολλημένη στον τοίχο κοιτάζω το λιγότερο κακό κι έχω το θάρρος να το πω. Αν κάποτε είπα μπράβο στον Καραμανλή, ήταν γιατί νόμιζα ότι εκείνη τη στιγμή έπαιζε ένα ρόλο που βοηθούσε να γλιτώσουμε από το κακό. Και νομίζω ότι δικαιώθηκα σ' αυτό. Αυτή τη στιγμή, ας πούμε, αν δίνω το χέρι μου στον Ανδρέα, στον οποίο καταλογίζω άλλες αδυναμίες (ας μη μιλήσουμε γι' αυτά τώρα που είναι άρρωστος), το έδωσα γιατί η πράξη που έκανε να δώσει το χέρι στους Τούρκους είναι εθνική. Θεωρώ χρέος μου, λοιπόν, να πω "μπράβο". Όλα τ' άλλα που λέγονται εναντίον μου είναι μια ρηχότατη προπαγάνδα που νομίζω πως μόνο ρηχοί άνθρωποι μπορούν να την πιστέψουν. Εγώ δεν έχω αλλάξει. Ένα στόχο έχω: Την Ελλαδολατρεία, που αν ερχόσουν εδώ, στην Αρένα της Ιταλίας, θα την έβλεπες από την αρχή ως το τέλος. Αυτό δεν πιάσατε εσείς στην Ελλάδα: Ότι εδώ στην Ιταλία, από την αρχή μέχρι το τέλος, επί δύο ώρες ακούγονται τραγούδια που σας γαλούχησαν, χορεύει ο μεγαλύτερος χορευτής του κόσμου, ο Βασίλιεβιτς, και οι Ιταλοί ουρλιάζουν από κάτω. Αυτό είναι μια λατρεία για την Ελλάδα. Είμαι Ελλαδολάτρης. Τίποτα άλλο δεν είμαι. Όλα αλλάζουν γύρω μου και μόνο εγώ είμαι το ακίνητο σημείο του στερεώματος. Και θα το δείξει η ζωή αυτό».

– Μήπως η υπέρμετρη φιλοδοξία σου σε ζημιώνει;

«Και η κουτσή Μαρία έχει φιλοδοξίες. Άνθρωπος χωρίς φιλοδοξία είναι νεκρός. Το θέμα είναι αν αυτή η φιλοδοξία είναι σύμφωνη με τις αξίες σου, αν αξίζει να την έχεις και σε τι αποσκοπεί. Είναι ντροπή να λένε αυτά για μένα, όταν εγώ είμαι αυτός που δημιούργησα το "Πατριωτικό Μέτωπο" και ίδρυσα τους "Λαμπράκηδες". Είναι αστεία όλα αυτά».

– Μήπως αυτή η φιλοδοξία σε οδήγησε σε λάθη...

« Όταν μπαίνεις σ' ένα στίβο όπου γίνονται διάφορες ίντριγκες και καλείσαι να κάνεις κάποιες επιλογές, οπωσδήποτε θα κάνεις λάθη. Ευτυχώς, όμως, εγώ δεν μπήκα σε μεγάλα πολιτικά παιχνίδια. Όταν μπήκα στα πολιτικά παιχνίδια, μπορεί να έκανα λάθη. Έκανα λάθη, γιατί δεν είμαι ούτε παίχτης ούτε χαρτοπαίχτης. Και τι λάθη δηλαδή έκανα; Ότι πήγα με το ΚΚΕ ή ότι δεν πήγα; Αυτά είναι μικροπράγματα. Αυτά για μένα έχουν σχέση με μια ομάδα διακοσίων ανθρώπων οι οποίοι είναι στην Αθήνα σε μια τσουκάλα και βράζουν στο ζουμί τους. Βλέπουν τα πράγματα μέσα από τη σκοπιά τους και νομίζουν ότι είναι το κέντρο του κόσμου. Στο μεταξύ

από το 1983

Στις αίθουσές μας ποτέ πάνω από 5 άτομα.

ΑΓΓΛΙΚΑ;
Μιλήστε σήμερα με την ...
interlingua®

...το πρωτοποριακό και μοναδικό για την Ελληνική πραγματικότητα παιδαγωγικό σύστημα, που διαθέτει:

- **6 εκπαιδευτικά μέσα:**
  1. **Groups 2-5 ατόμων**
  2. **Βιντεομαθήματα**
  3. **Slides**
  4. **Εργαστήριο γλώσσας**
  5. **Καθηγητές Πτυχιούχοι Παν/μίων**
  6. **Ασκήσεις με κομπιούτερ**
- **Παιδικά-Εφηβικά Προγράμματα**
  (τα παιδιά ξεκινώντας από την Ε΄ τάξη του Δημοτικού μπορούν στο τέλος της Β΄ Γυμνασίου να δώσουν εξετάσεις για Lower. Τελειώνοντας την Α΄ Λυκείου δίνουν εξετάσεις για Proficiency).
- **Για μεγάλους ειδικά προγράμματα**
  (σε 10 μήνες λύνεται το πρόβλημα της γλώσσας)

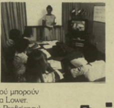

κι ακόμα η Interlingua διαθέτει:
- **τμήματα TOEFL**
- το πιο **έμπειρο επιτελείο Καθηγητών** (όλοι πτυχιούχοι ξένων και Ελληνικών Πανεπιστημίων) με Δ/ντή Εκπαίδευσης τον κ. **BRYAN WHITTON** τ. Καθηγητή του Πανεπιστημίου Λονδίνου.
- μοναδικό **εργαστηριακό εκπαιδευτικό υλικό** (βιβλία, δισκέτες κομπιούτερ κ.λ.π.)
- το **θεσμό των tutors**
- **Εκπαιδευτικό Κέντρο Έρευνας**

interlingua®
...my choice for English

Το σύστημα Interlingua εφαρμόζεται στα παρακάτω φροντιστήρια:

ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ: Θηβών 273, τηλ. 57.48.658
ΚΑΛΛΙΘΕΑ: Σοφοκλέους 100, τηλ. 95.25.859
ΜΑΡΟΥΣΙ: Δήμητρος 5 - τηλ. 36.38.474
ΑΘΗΝΑ: Ακαδημίας 59-61 - τηλ. 36.41.454 - 36.45.563 (Κτίριο Λυρικής Σκηνής). Πανεπιστημίου 57, Χαρ. Τρικούπη 18
ΓΛΥΦΑΔΑ: Ι. Μεταξά 11, τηλ. 89.80.452
ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: Ερμού 53, τηλ. 235.777
ΠΑΤΡΑ: Πλ. Γεωργίου 25, τηλ. 278.473

30

όλα αλλάζουν γύρω τους, ο κόσμος αλλάζει, οι ιδέες αλλάζουν κι αυτοί νομίζουν ότι είναι το κέντρο του κόσμου. Αστεία πράγματα δηλαδή».

«Βρισκόμαστε σε πλήρες αδιέξοδο»

– Ε, δεν μπορείς ν' αρνηθείς ότι δικαιολογημένα προκάλεσε αίσθηση η προσέγγισή σου στον Ανδρέα.

«Εδώ με είχαν τελείως θαμμένο κι όταν είπα μια καλημέρα στον Ανδρέα, γράφτηκαν δυο χιλιάδες άρθρα. Ίσα-ίσα, αυτό δείχνει ότι δεν μ' ενδιαφέρει, διότι δεν έχω κανένα πιστεύω ώστε να πω ότι "αυτό είναι το πιστεύω μου". Γιατί όποιος πει "έχω αυτό το πιστεύω", είναι ψεύτης. Εγώ τώρα ετοιμάζω το Συνέδριο Ειρήνης στους Δελφούς, χωρίς παρωπίδες. Έφτιαξα μάλιστα κι ένα μανιφέστο. Εκεί είναι οι ιδέες μου τις οποίες προσπαθώ να συζητήσω με τους φίλους μου. Ψάχνω να πιαστώ από κάπου. Κάνω μια νέα ανάλυση. Εγώ άμα πιστεύω σε κάτι, μπορεί ν' ανέβω στο Σύνταγμα και να πω στους φίλους μου "εδώ είμαι". Αυτή τη στιγμή βρισκόμαστε σε πλήρη ακινησία και σε πλήρες αδιέξοδο. Έφυγε ο Ανδρέας για το Λονδίνο και μας έπιασε πανικός».

– Κι η σημερινή Αριστερά;

«Δεν ασχολούμαι. Είμαι λίγο μακριά κι αυτό είναι κάτι που μ' ενοχλεί συναισθηματικά. Εγώ εκεί την πάτησα. Εμένα κανένας δεν μπορεί να με παγιδεύσει. Αυτοπαγιδεύομαι. Όλα αυτά τα λάθη που λες πως έχω κάνει, είναι συναισθηματικού χαρακτήρα. Υπάρχει αυτή η βαθιά σχέση που έχω με την παράταξη στην οποία μεγάλωσα και η οποία με γαλούχησε. Μου προκαλεί μεγάλο πόνο να βλέπω αυτά που συμβαίνουν στην Αριστερά».

– Και μια και πολυσυζητιέται το 2000 που 'ρχεται, πώς νομίζεις ότι μας βρίσκει;

«Βρισκόμαστε στο τέλος ενός αιώνα που στη διάρκειά του έγιναν πόλεμοι, επαναστάσεις, χύθηκε αίμα και καλλιεργήθηκαν όνειρα εκατομμυρίων ανθρώπων. Βρισκόμαστε στο τέλος του αιώνα και το συμπέρασμα είναι απογοητευτικό. Υπάρχει μια απογοήτευση, αν και η ανθρωπότητα προχώρησε. Αυτό όμως που λέμε απελευθέρωση του ανθρώπου, ελευθερία και δημοκρατία, δεν το είδαμε. Άσε που έχουμε τον μεγαλύτερο πληθυσμό της Γης υποσιτιζόμενο. Αλλά και στο χώρο των προηγμένων κρατών φαίνεται σε ποιο σημείο βρισκόμαστε, από τους δρόμους που ακολουθεί η νεολαία».

– Ναι. Είναι γεγονός ότι κατά καιρούς τάχθηκες εναντίον των ροκάδων, τους οποίους δεν μπορούμε ν' αγνοήσουμε, έστω σαν ένα κοινωνικό φαινόμενο.

«Μόνο σαν κοινωνικό φαινόμενο μπορούμε να τους δούμε. Κι αυτό φαίνεται από ένα πράγμα: Από την ανάγκη της νεολαίας να βρει έναν τρόπο διασκέδασης ή ντυσίματος που να διαφέρει από τους άλλους. Αυτές οι τεράστιες συναυλίες που γίνονται, γίνονται, ακριβώς, για να βρίσκονται όλοι μαζί. Πού πάνε, δεν τους απασχολεί. Αυτό όμως δεν είναι θέση. Είναι άρνηση. Γι' αυτό η κατάσταση αυτή πρέπει ν' απασχολήσει όλους εμάς τους άλλους. Εγώ νομίζω ότι υπάρχει μια σήψη γενικότερη την οποία αισθάνονται περισσότερο οι νέοι, οι οποίοι δεν μπορούμε να πούμε ότι έχουν τη δυνατότητα αυτή τη στιγμή να βγουν και να πουν κάτι άλλο μόνοι τους. Εγώ πιστεύω ότι όλα αυτά τα όνειρα που δημιουργούν είναι χάρτινα και διαρκούν τόσο, όσο ένα κοντσέρτο».

ΑΡΗΣ ΣΚΙΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

αναγνωρισμένες
ΣΧΟΛΕΣ ΞΥΝΗ
ΚΡΑΤΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ: Φ.421/765/76166 ΦΕΚ 638/27-7-78 & Φ.431/181/Ε6459 ΦΕΚ 385/2-7-81

σίγουρο μέλλον

ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
& ΔΙΑΤΡΗΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΩΝ

Οι αναγνωρισμένες ΣΧΟΛΕΣ ΞΥΝΗ εξασφαλίζουν

- ΚΡΑΤΙΚΟ ΠΤΥΧΙΟ
- ΑΝΑΒΟΛΗ ΣΤΡΑΤΟΥ
- ΑΡΙΣΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- ΑΡΙΣΤΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ
- ΠΛΗΡΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΞΑΣΚΗΣΗ ΣΕ ΥΠΕΡΣΥΓΧΡΟΝΟ COMPUTER CENTER
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ
- ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
- ΜΕΙΩΜΕΝΟ ΕΙΣΙΤΗΡΙΟ
- ΔΙΕΘΝΗ ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ
- ΥΠΟΤΡΟΦΙΕΣ
- ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑ 41 (ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ) • ΤΗΛ.: 3608.039 - 3640.337 8
ΠΑΤΗΣΙΩΝ 31 & ΣΟΛΩΜΟΥ • ΤΗΛ. 5227.217

MEDITERRANEAN COLLEGE

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ
ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΑΙΤΗΣΕΩΝ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΕΤΟΥΣ 1988-89
για απόφοιτους Λυκείου

Γίνονται δεκτές αιτήσεις εγγραφής για το ακαδημαϊκό έτος 1988-89 (μόνο στο central office) για τις πιο κάτω ειδικότητες:

PENNSYLVANIA UNIVERSITIES CURRICULA

1. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ
System Analysis - Computer Programming - Management Information Systems - Microcomputer Software - Computer Engineering.
2. ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
Management Science - Marketing - Finance - Cost Accounting - Credit Analysis - Sales Management - High Level Programming Languages
3. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
Child Psychology - Educational Psychology - Industrial Psychology - Supervision - Pedagogical Sciences - Abnormal Psychology.
4. ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΣ - ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
Radio and T.V. Production - Public Relations - Communications Theory - Broadcast Writing and Reporting - Mass Media Management

VILLANOVA UNIVERSITY PROGRAM

1. ENGINEERING
Civil Engineering - Aeronautical Engineering - Mechanical Engin. - Bioengineering - Chemical Engineering - Operations Research.

Τα προγράμματα σπουδών είναι τριετούς φοίτησης και οδηγούν στην απόκτηση Bachelor's, Master's ή PhD.

Το Mediterranean College είναι αναγνωρισμένο κέντρο σπουδών από διεθνείς φορείς και Πανεπιστήμια. Στην Ελλάδα λειτουργεί σαν εργαστήριο ελεύθερων σπουδών βάσει του Ν. 9/9-10/35.

CENTRAL OFFICE: 98, Akadimias Str., Tel.: 3646022 - 5228955
USA office: 980, Carver Str., Philadelphia, PA 19124 USA
DOWN TOWN CLASSES: a) 31, Patision Str., b) 98, Akadimias Str.
OTHER CAMPUSES (to open soon): Marousi - Kifisia - Glyfada

INTERSHOW

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΝΔΥΜΑ
ΧΕΙΜΩΝΑΣ 88~89

Η ΠΙΟ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΜΟΔΑΣ Σ' ΟΛΗ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Μιμή Ντενίση και η Τούλα Ιωαννίδου, παρουσιάζουν τις βραβευμένες στο κοινό: Φωτέτσου Αλίνα, Ελπιζλή Ντίνα, Καλομπράτσου Ντίνα, μαζί με τα μαννεκέν Μαρίω Δάνου και Μάνια.

Ο Μιχάλης Ασλάνης, ο Μάκης Τσέλιος του οίκου Billy Bo, η Ρούλα Παπουτσή και ο Νίκος του οίκου Νίκος-Τάκης, ενώ βαθμολογούν.

Δύο εκδηλώσεις αυτή την σαιζόν τάραξαν τα λιμνάζοντα νερά της ελληνικής αγοράς στον κλάδο της Ένδυσης:

Η Έκθεση ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΝΔΥΜΑ με 350 κατασκευαστές ενδυμάτων που συγκέντρωσε 15.000 επισκέπτες καταστηματάρχες από όλη την Ελλάδα και ο ΧΟΡΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΔΑΣ που οργάνωσε το INTERSHOW στα πλαίσια αυτής της έκθεσης.

Στα ΑΣΤΕΡΙΑ της Γλυφάδας με τους ήχους της ορχήστρας του Γιάννη Βογιατζή, είκοσι περίπου μαθητές σχολών σχεδίου παρουσίασαν τις δημιουργίες τους σε μια επιτροπή από σαράντα πρόσωπα και στους τριακόσιους περίπου Έλληνες κατασκευαστές που παρευρίσκοντο. Η πολυπληθής επιτροπή αποτελείτο:

α) από συντάκτες Μόδας μεταξύ των οποίων η Βίκυ Βαλαβάνη, η Μάρβα Βελιανίτη, η Λίαν Βέρμερ, η Κατερίνα Βιντζηλαίου, η Καίτη Πετροπούλου και η Κατερίνα Τερζοπούλου.

β) από κατασκευαστές ενδυμάτων όπως: Η Σίσσυ Σταύρακα, η Μαριάνα Κοδωνά, η Ρούλα Παπουτσή, η Μαργαρίτα Μπρόγερ, η Κική Στεργιοπούλου και ο Νίκος - Τάκης.

γ) μέλη της Υψηλής Ραπτικής μεταξύ των οποίων: ο Μάκης Τσέλιος του οίκου BILLY BO ο Φιλήμων και ο Μιχάλης Ασλάνης.

Τα βραβεία επέδωσε η Μιμή Ντενίση συνοδευόμενη από τον Ντίμη Κρίτσα.

Το πρώτο βραβείο 100.000 δρχ. που χορηγεί κάθε χρόνο το INTERSHOW το πήρε η ΦΩΤΕΤΣΟΥ ΑΛΙΝΑ. Το δεύτερο βραβείο αξίας 50.000 δρχ. το χορήγησε η φίρμα FIDELE και το πήρε η ΝΤΙΝΑ ΚΑΛΟΜΠΡΑΤΣΟΥ. Το τρίτο βραβείο 50.000 δρχ. που χορήγησε η φίρμα GIORGIO ANTRES το πήρε η ΝΤΙΝΑ ΕΛΠΙΖΛΗ.

Καινοτομία του φετεινού διαγωνισμού το βραβείο CELESTINO που χορήγησε ο Πέτρος Παπαπαύλου και από φέτος και κάθε χρόνο ο πρώτος νικητής θα επισκέπτεται μια έκθεση Μόδας στο Παρίσι εντελώς δωρεάν για να ενημερώνεται.

Και τα τρία παιδιά αρκετά συγκινημένα ευχαρίστησαν το κοινό και την οργανώτρια Τούλα Ιωαννίδου η οποία προέτρεψε τους Έλληνες κατασκευαστές που παρευρίσκοντο, να εκμεταλλευθούν το πολύτιμο δυναμικό της νέας γενιάς ελλήνων σχεδιαστών ώστε το 92 που είναι προ των πυλών να μας βρει οχυρωμένους με αυθεντική Ελληνική Μόδα.

Η Κατερίνα Τερζοπούλου με τους υπεύθυνους της Intershow, Τούλα Ιωαννίδου και Πέτρο Παπαδόπουλο.

ΞΕΝΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

EL PAIS

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΝΑ

Το πρόβλημα της ένωσης της Γερμανίας έχει ασκήσει μια σταθερή και ισχυρή επιρροή στην εξέλιξη της Ευρώπης και του κόσμου, σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο. Βρισκόταν στο επίκεντρο της αντιπαράθεσης ΗΠΑ - ΕΣΣΔ, που έφερε τον πλανήτη στα πρόθυρα του πυρηνικού πολέμου σε στιγμές μεγάλης έντασης. Γι' αυτό το λόγο, η ταχύτητα και η σχετική ευκολία με την οποία λύθηκε αυτό το πρόβλημα, ξεπέρασε όλα τα προγνωστικά. Έντεκα μήνες μεσολάβησαν από τότε που έπεσε το Τείχος του Βερολίνου ως τις επίσημες τελετές που έφεραν, με κάθε λαμπρότητα, στην παγκόσμια σκηνή την ενωμένη Γερμανία. Απλώς, τη Γερμανία.

Αν, όμως, προκάλεσε έκπληξη ο ιλιγγιώδης ρυθμός της διαδικασίας αυτής, δεν ήταν μικρότερη και η έκπληξη για την ευκολία με την οποία κράτη και λαοί, που στο παρελθόν είχαν υποφέρει από την ισχύ της μίας και μοναδικής Γερμανίας — μεταξύ άλλων, η Πολωνία, η Γαλλία, η ΕΣΣΔ — δέχθηκαν τη νέα πραγματικότητα: μια ισχυρή Γερμανία στο κέντρο της ηπείρου, που από σήμερα θα αποτελεί έναν από τους καθοριστικούς παράγοντες για την Ευρώπη.

Γιατί αυτός ο παθιασμένος ενθουσιασμός για τη νέα Γερμανία; Μια σειρά ιστορικών παραγόντων μας επιτρέπουν να σκεφτούμε ότι αυτή η Γερμανία έχει σπάσει οριστικά, και όχι μόνο όσον αφορά την τακτική των πολιτικών της, τους δεσμούς με τα κακά πνεύματα του παρελθόντος, που πολλές φορές αιματοκύλησαν την Ευρώπη. Σήμερα η Γερμανία δεν γεννιέται ως αποτέλεσμα ενός στρατιωτικού θριάμβου, όπως όταν το 1871 ο Βίσμαρκ πραγματοποίησε την πρώτη γερμανική ένωση. Δεν γεννιέται ούτε ως άμεσος καρπός ενός σαρωτικού εθνικιστικού κύματος, που θα ωθούσε τους Γερμανούς των δύο πλευρών να ενωθούν. Η διαδικασία ήταν πιο πολύπλοκη. Η Γερμανία γεννιέται στο πλαίσιο μιας τεράστιας πολιτικής αναταραχής, που απλώνεται σε ολόκληρο το ανατολικό τμήμα της γηραιάς ηπείρου: την κατάρρευση των κομουνιστικών συστημάτων.

Στην περίπτωση της Γερμανίας, αυτή η κατάρρευση οδηγούσε αναπόφευκτα στην ενότητα. Και η διαδικασία προκάλεσε μια ευρεία διεθνή συμφωνία, χάρη στην οποία κατέστη δυνατό να έρθουν σε πέρας, με σχετική ευκολία, όλες οι νομικές αλλαγές — στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, στην Ατλαντική Συμμαχία, στις συμφωνίες Ανατολής - Δύσης που είχαν υπογραφεί στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου — αλλαγές απαραίτητες ώστε να μπορεί σήμερα η Γερμανία να είναι ένα και μοναδικό κράτος και — επιπλέον — κυρίαρχο και ανεξάρτητο. Η σημερινή γερμανική ενότητα, λοιπόν, είναι καρπός μιας πολύπλοκης συγκυρίας, τόσο γερμανικής, όσο και ευρωπαϊκής: χωρίς αμφιβολία, η θέληση των Γερμανών είχε αποφασιστική σημασία, αλλά ήταν επίσης απαραίτητη η συλλογική ευρωπαϊκή θέληση, η οποία δεν δίστασε να υποστηρίξει το ιστορικό γεγονός που γιορτάστηκε στις 3 Οκτωβρίου.

Αλλά αν το κλίμα, την ημέρα του εορτασμού, δεν ήταν τόσο θερμό, όσο πριν από 11 μήνες μπροστά στην Πύλη του Βραδεμβούργου, όταν έπεσε το Τείχος, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το γκρίζο χρώμα των γεγονότων σκοτείνιασε πολλές αυταπάτες. Κυρίως, μεταξύ των κατοίκων της πρώην Ανατολικής Γερμανίας, που πίστεψαν ότι, με την ένωση, θα κατάφερναν να αποκτήσουν τη δυνατότητα να ζουν, από τη μια στιγμή στην άλλη, όπως οι Δυτικογερμανοί. Αλλά, πίσω από την πόρτα, παραφύλαγε η ωμή οικονομική πραγματικότητα.

Η οικονομική διάσταση. Η διαφορετική αποδοτικότητα της βιομηχανίας, η διαφορετική παραγωγικότητα των επιχειρήσεων και η καθαρή αξία αγοράς των δύο μάρκων, ήρθαν στο προσκήνιο με τον καθορισμό της συναλλαγματικής ισοτιμίας των δύο νομισμάτων. Μόλις πέρασε ο πρώτος ενθουσιασμός, οι πολίτες της Ανατολικής Γερμανίας έφτασαν στην ιστορική στιγμή της ένωσης πνιγμένοι από τη διπλή επιρροή του πληθωρισμού και της ανεργίας, ως βασικά αποτελέσματα της εισόδου τους στο νέο οικονομικό σύστημα.

Το βασικό ερώτημα είναι πώς θα απορροφηθούν αυτά τα εκατομμύρια των εργαζομένων σε ζημιογόνες επιχειρήσεις, η ύπαρξη των οποίων είναι μάλλον αδιανόητη, σε μια αγορά, όπου οι σύγχρονες δυτικογερμανικές επιχειρήσεις θα επιβληθούν. Έχει εκτιμηθεί ότι 3 με 4 εκατομμύρια (σε ένα σύνολο ενεργού πληθυσμού 9 εκατομμυρίων) εργαζομένων σε επιχειρήσεις της Αν. Γερμανίας, θα χάσουν τις δουλειές τους, λόγω ανικανότητας των επιχειρήσεων αυτών να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες του ανταγωνισμού.

Το ευρωπαϊκό ζήτημα. Από την άλλη πλευρά, η Γερμανία βγαίνει στη σκηνή σαν ενωμένο κράτος, τη στιγμή που δέχεται από γείτονες, φίλους και συμμάχους σοβαρά αιτήματα. Έχει αναλάβει σοβαρές δεσμεύσεις με την ΕΣΣΔ, τόσο για να διευκολύνει την απόσυρση των στρατευμάτων της, όσο και για να τη βοηθήσει οικονομικά. Με την ΕΟΚ, βρίσκεται σε μια διαδικασία επιτάχυνσης της νομισματικής και πολιτικής ενοποίησης.

Αν, όμως, στην αρχή η Γερμανία έκανε απλώς νερά, όσον αφορά το ρόλο της στην Ευρώπη, σήμερα υπάρχουν κάτι παραπάνω από συμπτώματα για τις φιλοδοξίες των κυβερνώντων να επιβάλουν έναν διαφορετικό ρυθμό στη νομισματική και οικονομική ενοποίηση της Ευρώπης.

Αλλά, αν η Γερμανία έδειχνε σημεία υπαναχώρησης από τη διαδικασίας, της ευρωπαϊκής ενοποίησης, στην οποία ως τώρα υπήρξε κινητήρας, το αποτέλεσμα θα ήταν αρνητικό. Μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα διατηρήσει τη θέλησή της και θα την εκδηλώνει με τον πιο έντονο τρόπο, ή με πιο έντονο στο μέτρο που θα αυξηθεί και το βάρος της. Οι ηγέτες της Γερμανίας πρέπει να το συνειδητοποιήσουν και να συμβάλουν με τη δράση τους στο να αυξηθεί η εμπιστοσύνη που τους έδειξαν οι Ευρωπαίοι. Αλλά, το τι θα αντιπροσωπεύει η Γερμανία στο τέλος του αιώνα εξαρτάται επίσης από εμάς τους Ευρωπαίους, από το αν θα ξέρουμε να δώσουμε στην οικοδόμηση της Ευρώπης, τη ζωντάνια που χρειάζεται.

«ΕΑΝ ΧΡΕΙΑΣΤΕΙ ΘΑ ΓΙΝΩ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ»!

Ο Μίκης είναι απρόβλεπτος! Ταξιδέψαμε μαζί του στο Κάιρο για την παράσταση του «Ζορμπά» στην εντυπωσιακή όπερα της αιγυπτιακής πρωτεύουσας. Όπως και να το κάνεις όμως, με τον Θεοδωράκη η κουβέντα γυρνά πάντα στα πολιτικά...

Κείμενο - Φωτογραφίες: Άννα Μιχαλιτσιάνου

Ο ταξιτζής με τα ελαχιστότατα αγγλικά του προσπαθούσε να καταλάβει σε ποια κοινότητα ανήκουμε. Αφού βεβαιώθηκε ότι δεν είμαστε ούτε Ιταλοί ούτε Ισπανοί, ξεκαθάρισε την εθνικότητά μας με ένα επιφώνημα: Α΄, Ζόρμπα! Ποτέ δεν φανταστήκαμε ότι ένας ταξιτζής στο Κάιρο θα μπορούσε είτε να έχει δει την ταινία του Κακογιάννη είτε να θυμάται τη μουσική του Θεοδωράκη. Αποδείχτηκε όμως ότι ο Ζόρμπας, επί το ελληνικότερο Ζορμπάς είναι μεγάλη φίρμα ακόμη και στην Αίγυπτο.

Τα εισιτήρια των συναυλιών του Μίκη Θεοδωράκη, εισιτήρια 3 παραστάσεων είχαν εξαντληθεί. Στην εντυπωσιακή όπερα του Καΐρου ο «Ζορμπάς» του Μίκη Θεοδωράκη απομάκρυνε – έστω για λίγο – τα σύννεφα του πολέμου. Το δε κοινό ήταν τόσο ζεστό που μπιζάρισε δύο φορές το συνθέτη.

Ο μορφωτικός ακόλουθος στο Κάιρο Κωστής Μοσκώφ καταβάλλει μια έντονη προσπάθεια. Επιχειρεί το σχεδόν ακατόρθωτο: να περισώσει και να διασώσει την ελληνική πολιτιστική κληρονομιά στην κοντινή Αίγυπτο. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας οργανώθηκε, με μεγάλη επιτυχία τελικά, η συναυλία του Μίκη Θεοδωράκη, ακολουθεί ένα μεγάλο αφιέρωμα στον Καβάφη και μια έκθεση του Γιώργου Λαζόγκα. Κομιστής μηνύματος του πρωθυπουργού, ο Μίκης Θεοδωράκης συναντήθηκε με τον πρόεδρο Μουμπάρακ, μια συνάντηση που διήρκεσε δύο ώρες! Τι είπαν; Ένα είναι βέβαιο και έγινε γνωστό ότι ο κ. Μητσοτάκης συμφωνεί με την πολιτική του Αιγύπτιου προέδρου στον Κόλπο.

Το «ΕΝΑ», ευκαιρίας δοθείσης, είχε μια συνομιλία με τον υπουργό και συνθέτη, της οποίας παραθέτουμε τα πιο σημαντικά σημεία.

ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Έχω την αίσθηση ότι η συμβολή μου στην υπόθεση της Ν.Δ. ήταν σημαντική. Και βοήθησα στο να γείρει η ζυγαριά προς τη μια πλευρά. Πιστεύω ότι σαν και μένα είναι χιλιάδες και χιλιάδες, απλώς εγώ τους προσωποποιώ. Αρκεί να δει κανείς τα ποσοστά. Από το 41% ως το 48 που έφτασε το Νοέμβριο.

Επομένως η θέση μου μέσα στη Ν.Δ. δεν είναι η θέση ενός οργανικού υπουργού. Εγώ είμαι κάποιος σύμμαχος, κάποιος συνεργαζόμενος. Εκπροσωπώ αυτό που είμαι εδώ και 50 χρόνια μέσα σε ένα χώρο, ξένο σε μένα. Από κει και πέρα πρέπει να είμαι μαζί και χώρια. Θα 'λεγα ότι η παρουσία μου πλάι στη Ν.Δ., πλάι στον Μητσοτάκη είναι πιο πολύ συμβολική. Όπως δήλωσα, παραμένω ανεξάρτητος. Διαφοροποιούμαι.

Έχω ακόμη τη δυνατότητα να διατυπώνω τη φωνή της Αριστεράς και να είμαι, ανα πάσα στιγμή, έτοιμος να πάρω το καπέλο μου και να φύγω, εφόσον φυσικά νομίζω ότι ο δρόμος που χαράξαμε μαζί έχει κάνει μια παράκαμψη. Έχω εγκαταλείψει άλλα πράγματα, εξίσου σπουδαία, όταν διαπίστωσα ότι έπαψαν να με εκφράζουν. Λοιπόν δεν θα μπορούσα να μείνω

κάπου, αν δεν πίστευα ότι αυτό εξυπηρετεί το εθνικό συμφέρον. Δεν το λέω ως απειλή. Είναι μια πραγματικότητα. Είμαι έτοιμος ανά πάσα στιγμή αντί να είμαι ο υπουργός Άνευ Χαρτοφυλακίου να είμαι ο 151ος βουλευτής ανεξάρτητος μέσα στη Βουλή και να παίξω το ρόλο που μου αρμόζει και μου ανήκει. Βγήκα οπωσδήποτε με τη σημαία της Ν.Δ. και όπως έχω πει δεν πρόκειται ποτέ να πάω ενάντια σ' ένα κόμμα με το οποίο εξελέγην αλλά μπορώ να διαφοροποιούμαι και να παλεύω μέσα από τη Βουλή για προβλήματα τα οποία εγώ νομίζω ότι δεν ήταν μέσα στη δική μας συμφωνία.

ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Εγώ είμαι ευτυχής γιατί εκπροσωπώ όλο το αριστερό κίνημα αυτή τη στιγμή από μια θέση ισχύος. Αυτό που μπορώ να κάνω μέσα στο υπουργικό συμβούλιο υπέρ των εργαζομένων και της Αριστεράς είναι πολύ σημαντικό. Από την άλλη μεριά είμαι έτοιμος να εκφράσω όλο και πιο οργανωμένα την προοδευτική δυναμική που έχει συνθλίψει τα σύνορα Δεξιάς - Αριστεράς - Κέντρου δημιουργώντας μια νέα βασική αντίθεση. Σήμερα η αντίθεση δεν είναι Δεξιά - Αριστερά - Κέντρο, σήμερα η αντίθεση είναι πρόοδος και συντήρηση. Και αυτή την πρόοδο και τη συντήρηση τη βλέπω σε όλα τα κόμματα. Μέσα στο ΚΚΕ, μέσα στο Συνασπισμό, στο ΠΑΣΟΚ και στη Ν.Δ. υπάρχουν προοδευτικοί και συντηρητικοί. Η φιλοδοξία μου είναι να βοηθήσω να δούμε ποια είναι αυτή η προοδευτική δυναμική που μπορεί κάποτε να καταλήξει σ' ένα τεράστιο προοδευτικό κίνημα εναντίον των συντηρητικών όλων των χρωμάτων.

Ο υπουργός άνευ Χαρτοφυλακίου στο ελληνικό νεκροταφείο Αλεξάνδρειας

Μίκης Θεοδωράκης, Κώστας Μοσκώφ στο ελληνικό προξενείο της Αλεξάνδρειας

Στο ελληνικό Πατριαρχείο Αλεξάνδρειας

Θεοδωράκης, Μυρτώ, Μοσκώφ, στο -ελληνικό νεκροταφείο στην Αλεξάνδρεια. Προσκύνημα στον τάφο του Καβάφη

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΛΗ ΑΝΑΛΟΓΙΚΗ

Είμαι υπέρ ενός συστήματος το οποίο θα μπορέσει να δώσει μια κυβέρνηση στον τόπο. Εγώ θα ήθελα ένα σύστημα σαν αυτά που υπάρχουν στην Ευρώπη.

ΓΙΑ ΤΑ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Τα μέτρα που πήραν στα ασφαλιστικά ταμεία ήταν δίκαια. Η διάγνωση ήταν σωστή με τη διαφορά ότι η εγχείρηση πάνω στον ασθενή έγινε χωρίς αναισθητικό. Και όταν με ρώτησαν τι είναι το αναισθητικό, απάντησα ότι είναι το αίσθημα της κοινωνικής δικαιοσύνης. Θα έπρεπε, παράλληλα με τα μέτρα αυτά να ληφθούν έκτακτα μέτρα για ορισμένους πλούσιους. Ρώτησα μάλιστα συγκεκριμένα τον πρωθυπουργό τι δίνει αυτός που κερδίζει ένα εκατομμύριο την ημέρα στην κοινή τραγωδία;

Εγώ θα ήθελα και το λέω και θα το ξαναπώ. Μπήκαν έκτακτα μέτρα, τα οποία και εκείνοι παραδέχτηκαν ότι δεν είναι ακόμη αυτά που έπρεπε να είναι. Δεδομένου ότι είναι γνωστό πόσο η κρατική μηχανή εξαρτάται από τους πολύ πλούσιους, επώνυμους, Α.Ε. κ.λπ. χρειάζεται να μπει κεφαλικός ονομαστικός φόρος των 10.000 πλουσιότερων Ελλήνων. Πρόταση που έκανα στο Υπουργικό Συμβούλιο και προκαλώ από το «ΕΝΑ», ΠΑΣΟΚ, Συνασπισμό και κυρίως τη ΓΣΕΕ, να δώσουν λίστες με ονόματα και να μας πουν τι πρέπει να πληρώσουν αυτοί. Να είναι μια οικουμενική απόφαση. Να μην είναι μόνο της Ν.Δ. Να γίνει μια λίστα με όλους εκείνους που κατά τη γνώμη τους κερδίζουν από 500.000 δρχ. μέχρι 1.000.000 την ημέρα.

Ανώνυμες εταιρίες που κερδίζουν ανάλογα και κρύβονται πίσω από φορολογικά τερτίπια, να αρθεί το απόρρητο της φορολογικής δήλωσης και να τοιχοκολληθούν σε όλα τα σταυροδρόμια της Ελλάδας ώστε όλοι οι Έλληνες πολίτες να μπορούν να ξέρουν τι πληρώνει ο καθένας.

Τί κοινό έχουν εκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο;

Ασφάλεια στη ζωή τους!

Με την παγκόσμια σιγουριά της μεγαλύτερης Ολλανδικής και μιας από τις μεγαλύτερες Ασφαλιστικές Εταιρίες στον κόσμο. Την εμπιστεύονται, γιατί γνωρίζουν ότι βρίσκεται πάντα δίπλα τους, υλικά και ηθικά, λειτουργώντας με ανθρώπινα κριτήρια.

Οι φίλοι μας λένε Εν-Εν

10 ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Nationale-Nederlanden

εγγύηση για το παρόν και το μέλλον

ΓΝΩΜΗ/FCB NN/2/89

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΤΗΣ NATIONALE-NEDERLANDEN 8 ΤΡΙΣΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΔΡΧ.

της ΑΝΝΑΣ ΜΙΧΑΛΙΤΣΙΑΝΟΥ

Ο Μίκης Θεοδωράκης στην είσοδο του σπιτιού του Καβάφη

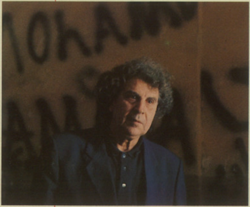

Ο Κωστής Μοσκώφ στο διάδρομο με τα σπασμένα παράθυρα

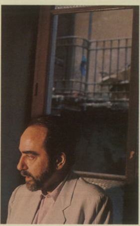

Παραδοσιακή εικόνα της Αλεξάνδρειας έξω από το σπίτι του Καβάφη

Όταν περπατάς σε μια παραλιακή λεωφόρο μιας ξένης χώρας που γνώρισε ελληνικές δόξες, κακά τα ψέματα, συγκινείσαι. Πολύ περισσότερο όταν η ατμόσφαιρα θυμίζει τη Θεσσαλονίκη. Περί **Αλεξάνδρειας** ο λόγος. Ο Άλλος Τόνος βρέθηκε στην άλλοτε κοσμοπολίτικη και σχεδόν ελληνοκρατούμενη Αλεξάνδρεια. Στην πόλη του Καβάφη. Στην πόλη των χαμένων ονείρων. Στην πόλη των ανεπιστρεπτί κατεστραμμένων μεγαλείων.

Αφορμή για το ταξίδι στάθηκε ο «Ζορμπάς». Το μπαλέτο του Μίκη Θεοδωράκη που ανέβηκε στην Αλεξάνδρεια και στο Κάιρο και το οποίο δεν έτυχε να δω στο Ηρώδειο.

Ζορμπάς λοιπόν και Αλεξάνδρεια ακουστικά δεν ταιριάζουν καθόλου. Αισθητικά μοιάζει να συγκρούονται καθοριστικά. Κάπου μάλιστα διάβαζα για τον «ζορμπαδισμό» ως ένα φαινόμενο φολκλορικό και λαϊκίστικο που «διεκδικεί» μια θέση στο τέλος του 20ού αιώνα. Βλέποντας την παράσταση, σαφώς προκατειλημμένη αρνητικά, γιατί ούτε στον ίδιο Τόνο ούτε σε Άλλο μπορεί να θεωρηθεί το φολκλόρ ως σύγχρονη τέχνη και καλόν είναι να παραμένει στο ράφι, να το κατατρώγει η σκόνη, βλέποντας λοιπόν την παράσταση (χωρίς το μπαλέτο) ξαφνιάστηκα. Ευχάριστα. Πολύ ευχάριστα. Μπορεί ο Μίκης Θεοδωράκης να προκαλεί παλιούς φίλους και αντιπάλους, μπορεί να αμφισβητείται από ορισμένους ο πολιτικός του λόγος, **ο «Ζορμπάς» όμως είναι μια σημαντική μουσική στιγμή.** Ο συνθέτης μοιάζει να πέτυχε το ακατόρθωτο. Γιατί κανένας μας δεν θα μπορούσε να φανταστεί ότι λαϊκά τραγούδια όπως ο «Επιτάφιος», ή «Το τραγούδι του νεκρού αδελφού», που σφράγισαν μια εποχή, θα μπορούσαν να γίνουν συμφωνικό έργο. Θα μπορούσαν να ξεπεράσουν την εποχή, όχι μόνο που γράφτηκαν αλλά και σηματοδοτούν. Και όμως. Έγιναν συμφωνικό έργο μεγάλης αισθητικής απόλαυσης. Και όταν έφθασε το κρίσιμο μουσικά σημείο, με το πασίγνωστο συρτάκι, ένα μουσικό κομμάτι που σφραγίζει την τουριστική Ελλάδα, όλοι οι ποταμοί της οργής φούσκωσαν, έτοιμοι να πνίξουν όχι μόνο αυτό το μέρος του έργου αλλά το σύνολό του. Και όμως. Και στο σημείο αυτό μας περίμενε η έκπληξη. Αυτό το τόσο φορτισμένο με συγκεκριμένες εικόνες μουσικό μέρος, ο συνθέτης το κράτησε μόνο σε δύο νότες. Δύο μέτρα, κάνοντας αμέσως ένα γύρισμα που όχι μόνο σε τίποτα δεν θύμιζε πια συρτάκι, ήταν ένα δυναμικό, δυνατό συμφωνικό κομμάτι.

Η έκπληξη θέλησε η Αλεξάνδρεια να αποκτήσει για μία στιγμή το παλιό της μεγαλείο. Η έκπληξη θέλησε και το πέτυχε Αλεξάνδρεια και «Ζορμπάς» να ταιριάξουν αρμονικά. Γιατί αν εξαιρέσει κανείς τον τίτλο του έργου που παραπέμπει σε άλλες αισθητικά εποχές, το ίδιο το έργο, η μουσική και τα χορωδιακά μέρη δεν έχουν καμιά σχέση με τον ίσως αρνητικά φορτισμένο Ζορμπά.

Η κυρία με τα μπικουτί και οι άλλες κυρίες στην ετοιμόρροπη σκάλα

Το ευχάριστο συναίσθημα τσαλάκωσε η σχεδόν αγωνιώδης αναζήτηση του σπιτιού του **Καβάφη.** Ήταν αδύνατον να το βρούμε. Τριγυρνούσαμε με ταξί. Ψάχναμε περπατώντας, προσπαθούσαμε μάταια να διαβάσουμε τις πινακίδες των δρόμων, ειςπράττοντας αντί της πληροφορίας την αισθητική απόλαυση της αραβικής γραφής. Θαρρείς και μας αρνιόταν ο Καβάφης.

Δεν ήταν δύσκολο. Αλλά πώς να βρεις ένα δρομάκι, σε μια φτωχική και μάλλον κακόφημη – λόγω της φτώχειας – συνοικία στην Αλεξάνδρεια, όταν κανένας περαστικός ούτε καταστηματάρχης της περιοχής δεν γνώριζε τίποτα περί Καβάφη! Κι ενώ αυτοί αγνοούσαν τον ποιητή, εμείς ρωτούσαμε για το σπίτι του! Μπορεί να έπρεπε να γίνει έτσι.

Και φθάσαμε. Το κτίριο ετοιμόρροπο. Τζάμια σπασμένα, εξώπορτα προς κατεδάφισιν. Συνθήματα στους τοίχους της εισόδου υποδήλωναν άραγε τι; Κανένας δεν κατάλαβε. Η εικόνα παρέπεμπε σε σπίτι που έχουν καταλάβει οι αναρχικοί. Ήταν έτσι; Ίσως εμείς διαθέταμε πλούσιο σε εικόνες υλικό. Απόδειξη; Πέντε λεπτά αργότερα μία νεαρή κυρία, με μπικουτί στα μαλλιά, άνοιξε την πόρτα της και μας κοιτούσε μάλλον αποφημένη. Η κυρία με τα μπικουτί μένει ακριβώς απέναντι από το διαμέρισμα που ανήκε στον ποιητή. Στον ίδιο ακριβώς όροφο. Με ευγένεια μας μίλησε στην ακατάληπτη για μας γλώσσα, ενώ αμέσως μετά δύο άλλες παρόμοιες κυρίες ξεπρόβαλαν στη σκάλα. Δεν μπορεί λοιπόν σ' αυτό το σπίτι να έμεναν αναρχικοί. Εκτός πάλι αν οι αναρχικοί της Αιγύπτου είναι αλλιώτικοι από τους δικούς μας.

Ανεβαίνοντας την ετοιμόρροπη σκάλα (με σιγουριά κάποιος μας είπε ότι δεν αντέχει δέκα ανθρώπους ταυτόχρονα), με τη βεβαιότητα ότι θα μπούμε μέσα στο ποιητικά σκοτεινό διαμέρισμα του Κωνσταντίνου Π. Καβάφη, προσκρούσαμε ξανά στην άρνηση του ποιητή. Η πόρτα παρέμενε αμετάκλητα κλειστή. Ο ποιητής δεν μας θεωρούσε καλοδεχούμενους. Στην πραγματικότητα βέβαια, μόνο ο κ. Στρατηγάκης έδωσε χρήματα για την αγορά του σπιτιού του Κ. Π. Καβάφη. Ένα ισχυρό μέρος των Ελλήνων της Αλεξάνδρειας αντιστέκεται. Οι λόγοι: Η κακή περιοχή και το γεγονός ότι πρόκειται για διαμέρισμα.

Ο Κωστής Μοσκώφ επέμενε. Ο Κωστής Μοσκώφ, μορφωτικός ακόλουθος στο Κάιρο, επιμένει. Ο επίτιμος πρόεδρος των Ελλήνων της Αλεξάνδρειας **κ. Σούλας,** συμφωνεί. Το σπίτι πρέπει να αγοραστεί. Είναι πολύ σημαντικό. Οι προσπάθειες συνεχίζονται κι ελπίζουμε, όχι σαν των συφοριασμένων, σαν των Τρώων. Οι συναισθηματικοί αλλά και ιστορικοί λόγοι αγοράς αυτού του διαμερίσματος είναι τεράστιοι. Στο κάτω - κάτω και τόσα χρήματα σπαταλιούνται, δεν αξίζει 30 εκατομμύρια ένα Εθνικό Κεφάλαιο, όπως ήταν και παραμένει ο Καβάφης;

ΒΙΚΥ ΠΑΓΙΑΤΑΚΗ

ΚΡΙΟΣ

21 ΜΑΡΤΙΟΥ - 19 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Περισσότερο από σας είναι τώρα οι «άλλοι»: σύζυγος σύντροφος, συνεργάτες που έχουν τον πρώτο λόγο σε κάποιες ενέργειες και αποφάσεις που σίγουρα θα επηρεάσουν και σας, γι' αυτό φανείτε πιο διαλλακτικοί και συνεργάσιμοι όσο και αν πιστεύετε ότι κάτι τέτοιο δεν εξυπηρετεί τις... υψηλές σας βλέψεις. Είναι αλήθεια ότι το μυαλό σας δουλεύει και θα συνεχίσει να δουλεύει αυτό το χειμώνα με ταχύ ρυθμό, πράγμα που θα σας επιτρέψει να δείτε πιο καθαρά και τις πλευρές που αγνοούσατε ή δεν μπορούσατε να διακρίνετε τόσο στην εργασία ή τις συνεργασίες και τις σχέσεις με οικείους σας όσο και με τα αισθηματικά. Θα διαπιστώσετε το πόσο υπερβολικοί και άδικοι είσαστε με κάποιους, ενώ υπερεκτιμήσατε χωρίς σοβαρό λόγο την αξία κάποιων άλλων. Όσοι είστε αδέσμευτοι ή και οι... ανήσυχοι μέχρι τις 23 θα έχετε να επιλέξετε μέσα από ερωτικές προσφορές. Κολακευτείτε αλλά μη βιαστείτε να επενδύσετε.

ΤΑΥΡΟΣ

20 ΑΠΡΙΛΙΟΥ - 20 ΜΑΪΟΥ

Το ενδιαφέρον σας μεταφέρεται ολοκληρωτικά στα επαγγελματικά και οι ιδέες που θα κατεβάσετε ξύνοντας το... κεφάλι σας αυτό τον καιρό φαίνεται πως θα σας βοηθήσουν αρκετά. Η ευσυνειδησία σας αυξάνεται – ας κάνετε και αλλιώς – συλλαμβάνετε τον εαυτό σας να είναι έτοιμος ή πιο έτοιμος για καινοτομίες ή αλλαγές και όπως κι εσείς θα διαπιστώσετε, θα διαθέτετε αμεσότητα στην έκφραση. Οι δραστηριότητες μάλιστα που έχετε σκοπό να ξεκινήσουν από τις 20 και μετά να θυμάστε ότι θα έχουν μεγαλύτερη επιτυχία αν δεν είστε αναγκασμένοι να δίνετε λόγο σε κάποιον άλλον αλλά βασίζονται σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο βαθμό ανεξαρτησίας. Μπαίνουν κάποια μικρά ή μεγαλύτερα απαγορευτικά που συσσωρεύουν κάποια εμπόδια και προέρχονται από το Δημόσιο, τη Δικαιοσύνη, τους ξένους, το εξωτερικό ή την πολιτική κατάσταση που επικρατεί. Η κατάσταση καλυτερεύει μετά τις 24.

ΔΙΔΥΜΟΙ

21 ΜΑΪΟΥ - 21 ΙΟΥΝΙΟΥ

Όπως έχετε ήδη καταλάβει, οι ρυθμοί σας παντού έχουν ενταθεί, πρέπει δηλαδή να γίνετε κυριολεκτικά... χίλια κομμάτια για να μπορέσετε να σπρώξετε τα πράγματα να τραβήξουν μπροστά στα επαγγελματικά και να φροντίσετε και τα τόσα βάσανα ή βασανάκια που εμφανίζονται και μπερδεύονται μέσα στα πόδια σας καθημερινά. Δεν θα πρέπει να ξεχάσετε ότι αυτός ο μήνας και μέχρι τις 25 προσφέρει κάποιες ευκαιρίες στο να βρεθούν λύσεις – ή μερικές λύσεις μια που όλα είναι σχετικά – στα θέματα που σας απασχολούν και ακόμα να φέρετε κάποια ισορροπία στις σχέσεις σας. Αν θα χάσετε τώρα δεν είναι επειδή η «τύχη» είναι εναντίον σας αλλά επειδή εσείς, όπως είστε ανήσυχοι, κουρασμένοι, λυπημένοι, πονεμένοι ή απογοητευμένοι, αφήστε το ηθικό σας να σπάσει και να σας εγκαταλείψει. Ένα ταξίδι, και εύχομαι για καλό, είναι πιθανό. Καλά, καλύτερα, καλούτσικα αλλά όχι αδιάφορα τα αισθηματικά. Αφήστε τις εξάρσεις και πάρτε την τρυφερότητα.

ΛΕΩΝ

23 ΙΟΥΛΙΟΥ - 22 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Θα μου πείτε ότι οι συνθήκες γύρω σας δεν είναι και τόσο ευοίωνες για να σκοπεύετε εσείς σε πολύ καλύτερα πράγματα, όμως στην πραγματικότητα είναι τώρα που πρέπει να κάνετε μια γερή προετοιμασία για κάτι που θέλετε να πετύχετε και που ίσως το τοποθετείτε γύρω στα μέσα Νοεμβρίου. Τώρα είναι ένα καλό διάστημα για να επανεξετάσετε κάποιες προηγούμενες θέσεις σας, να ξανασυζητήσετε με κάποιο άλλο άτομο του στενού σας περιβάλλοντος, κάποιες ιδέες σας και πάνω απ' όλα να συζητήσετε τις απορίες σας, τις επιφυλάξεις σας ή τους φόβους σας. Η συζήτηση τώρα μπορεί να σας δώσει τη δυνατότητα να διαλύσετε παρεξηγήσεις του πρόσφατου παρελθόντος και να σας ανοίξει το δρόμο για μια εσωτερική αποδέσμευση από πρόσωπα και καταστάσεις και βέβαια για μια καλύτερη ζωή τελικά. Μέχρι τις 24 έχετε ενδείξεις εύνοιας παντού. Επιταχύνετε λοιπόν τους ρυθμούς σας και μην πετάξετε στο καλάθι τα... πορίσματα των σκέψεών σας.

ΠΑΡΘΕΝΟΣ

23 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ - 22 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Φυσικά και μπορούσαν να είναι πιο ευχάριστα τα πράγματα αν δεν ήσασταν υποχρεωμένοι να εργάζεστε, να λειτουργείτε ή και να ζείτε υπό πίεση, αλλά αν δεν μπορείτε να αλλάξετε τις καταστάσεις εξαιτίας του κόστους που θα έχουν, τότε πρέπει να συμβιβαστείτε με την ιδέα και να δεχτείτε ή να ανεχτείτε αυτό που σας ενοχλεί. Είναι πιθανόν να μην έχετε την ελευθερία κινήσεων που θα επιθυμούσατε, με αποτέλεσμα να γκρινιάζετε και βέβαια αυτό δεν θα προσφέρει τίποτα, αντίθετα θα προβληματίσει και θα ενοχλήσει τους άλλους χωρίς βέβαια να θεραπεύσει εσάς. Το χειρότερο είναι ότι καθώς η γενικότερη κατάσταση είναι ρευστή, δεν μπορείτε να κάνετε πρόγραμμα και η αίσθηση ότι βρίσκεστε επάνω σε μια... τσουλήθρα που δεν είναι ορατό το τέρμα της είναι πιθανή. Πρέπει να καταβάλετε αγώνα για να μη χειροτερέψουν οι σχέσεις σας, επαγγελματικές, οικογενειακές ή αισθηματικές, αλλά αυτό να γίνει αν αξίζει τον κόπο να διατηρηθούν.

ΖΥΓΟΣ

23 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ - 23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

Η αλήθεια είναι ότι έχετε μια τάση για... ανεδαφικές σκέψεις, συλλογισμούς και παρατηρήσεις αυτό τον καιρό και θα πρέπει να προσπαθήσετε να προσγειωθείτε και να συμβαδίσετε με την απλή πραγματικότητα αν θέλετε κάποιο σχέδιο ή πρωτοβουλία σας να έχουν καλύτερο αποτέλεσμα από τις 25 και μετά. Ο καιρός αυτός πραγματικά δεν είναι άσχημος για σας και με καλύτερη οργάνωση και ρεαλιστικότερη προσέγγιση ατόμων και καταστάσεων θα μπορέσετε να ξεκινήσετε σιγά - σιγά ένα ξεκίνημα ή αλλαγές που επιθυμούσατε, σχεδιάζατε ή απλώς ονειρευόσασταν από παλιά. Υπάρχουν βέβαια ακόμα φανερές δυσκολίες και εμπόδια που αφορούν το σπίτι, κάποιο δικό σας άτομο ή θέματα περιουσιακά αλλά αν δεν αποφασίσετε να τα λύσετε με βιαιότητα, εγωισμό, έπαρση, θα μπορέσετε να πετύχετε πιο πολλά. Δεν είναι ακριβώς άσχημα και δίνουν πολλές υποσχέσεις τα αισθηματικά μόνο που πρέπει να αποφύγετε λάθη του παρελθόντος.

ΤΟΞΟΤΗΣ

23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ - 21 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

Μετά από τα αδιάκοπο... σφυροκόπημα που δέχεστε από πολλές πλευρές αυτό τον καιρό, το διάστημα μέχρι τις 24 Οκτωβρίου φέρνει κάποιες δυνατότητες για να επιταχυνθούν κάποιες ισορροπίες τόσο στα επαγγελματικά όσο και στα αισθηματικά. Η αλήθεια είναι ότι όλο αυτό τον τελευταίο καιρό από το Σεπτέμβριο και μετά αναγκαστήκατε εκ των πραγμάτων να αντιμετωπίσετε προβλήματα περισσότερο πρακτικά που απαιτούσαν μια διαρκή επαγρύπνηση από την πλευρά σας και δυστυχώς δεν θα πρέπει ακόμα να χαλαρώσετε την προσοχή σας. Δεν πρέπει να εμφανιστείτε ανέτοιμοι και ανοργάνωτοι, απέναντι στις δύσκολες απαιτήσεις αυτού του καιρού. Η επιθυμία σας για μια βελτίωση, επέκταση και άνοδο επαγγελματική και κοινωνική φαίνεται σωστή και παρ' όλο που οι περισσότεροι για ένα μεγάλο ακόμα διάστημα θα λετουργήσετε υπό πίεση, να μη χάσετε την αισιοδοξία σας. Οι αγαπημένοι φίλοι είναι κοντά σας και βοηθούν στόχους.

ΑΙΓΟΚΕΡΩΣ

22 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ - 19 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

Ο Σεπτέμβριος σας έδωσε κάποια μικρά πλεονεκτήματα που τώρα πρέπει να φροντίσετε να τα διατηρήσετε, γιατί ο δικός σας τρόπος σκέψης και συμπεριφοράς μπορεί από ανάγκη επιβολής, επικράτησης, και ολίγης... μεγαλομανίας να επιδράσει στα σχέδιά σας ανασταλτικά ή και ανατρεπτικά. Ένας ανώτερος του οποίου έχετε κερδίσει τη συμπάθεια έχει πρόθεση και μπορεί να σας βοηθήσει. Εσείς θα φροντίσετε να είστε αντικειμενικοί, ειλικρινείς και αμερόληπτοι, γιατί υπάρχει κίνδυνος να γίνει κάποιο μπέρδεμα που θα εμπλακείτε και οι δύο. Προτιμήστε μέχρι τις 24 Οκτωβρίου να κάνετε όλες σας τις ενέργειες και τις δραστηριότητες και διατηρείτε μετριοπάθεια και καθαρότητα αν δεν θέλετε να γευτείτε διαψεύσεις και απογοητεύσεις. Μεγαλώνει η ανάγκη ανεξαρτητοποίησης επαγγελματικά, οικογενειακά, αισθηματικά και πραγματικά μπορεί να ήρθε η ώρα αλλά δεν βοηθούν ακόμα ολότελα οι περιστάσεις. Καλύτερα σιγά - σιγά.

ΥΔΡΟΧΟΟΣ

20 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - 18 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Υπάρχουν πάντα βέβαια κάποιοι ενδόμυχοι φόβοι και κάποιοι περιορισμοί που δημιουργήθηκαν στο παρελθόν από έλλειψη γνώσης ή υπευθυνότητας και που αποτελούν ένα φρένο σχετικά με την ελεύθερη έκφρασή σας αλλά ισοζυγίζοντας τώρα τα πράγματα θα δείτε ότι μπορείτε να πετύχετε κάτι απ' αυτά που προσδοκάτε. Μέχρι τις 25 Οκτωβρίου πρέπει να δραστηριοποιηθείτε πιο έντονα, να πλησιάσετε χρήσιμα σε σας πρόσωπα, να βρείτε τρόπους να... σπρώξετε κάποιο ουσιώδες θέμα και να κάνετε ένα βήμα προόδου στα επαγγελματικά αλλά και στα προσωπικά. Η συνεργασία με ένα άλλο πρόσωπο – ή μια άλλη δύναμη – φαίνεται πως έχει κάποια οφέλη, αλλά πιστεύω ότι περισσότερο μπορεί να είναι περιστασιακά. Μέχρι την άνοιξη πάντως του επόμενου χρόνου θα επωφεληθείτε αρκετά. Ένα ταξίδι, συμβόλαια, πνευματική ή καλλιτεχνική εργασία, και θέματα Δημοσίου ή Δικαιοσύνης πηγαίνουν καλύτερα. Ασφαλώς ευνοούνται και τα αισθηματικά.

άλλη κλάση

ŠKODA Favorit 1300

ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟ **BERTONE**

1300 ΚΥΒ. 63 ΙΠΠΟΙ DIN
5 ΘΕΣΕΙΣ, 5 ΠΟΡΤΕΣ, 5 ΤΑΧΥΤΗΤΕΣ
ΑΝΑΔΙΠΛΟΥΜΕΝΑ ΠΙΣΩ ΚΑΘΙΣΜΑΤΑ
2 ΕΞΩΤ. ΚΑΘΡΕΠΤΕΣ ΡΥΘΜΙΖΟΜΕΝΟΙ
ΑΠΟ ΜΕΣΑ, ΖΩΝΕΣ ΜΠΡΟΣ-ΠΙΣΩ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΝΑΡΤΗΣΗ ΜΠΡΟΣ-ΠΙΣΩ
ΟΜΟΡΦΟ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
ΑΞΙΟΠΙΣΤΟ, ΣΙΓΟΥΡΟ, ΚΑΘΑΡΟ

ΒΙΑΜΑΡ Α.Ε. ΣΥΓΓΡΟΥ 137 ΤΗΛ. 9323.951-3

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟ

Σε πλήρη αρμονία, όπως λέει, με τον εαυτό του, ο μεγάλος συνθέτης μιλάει για τον κομμουνισμό, τον Γκορμπατσώφ, την κάθαρση και την τρομοκρατία και, φυσικά, για τις πολιτικές του επιλογές, σίγουρος πως τον «χτυπάνε επειδή λέει την αλήθεια».

από την Άννυ Χέρρα Ζυμαράκη

Στο λουσμένο από το φως του Παρθενώνα λιακωτό του σπιτιού του, ο Μίκης Θεοδωράκης ξεκινά την κουβέντα μας φανερά θυμωμένος με τους δημοσιογράφους που, όπως λέει, πριν κάνουν την κριτική τους πρέπει να ξέρουν την πορεία κάθε καλλιτέχνη: «Διότι ένα έργο είναι προβληματισμός, έχει μια διαδρομή. Και μπορεί να χρειαστεί από μια ώρα, έως ένα και δύο ή και περισσότερα χρόνια προετοιμασίας, για να τελειώσει. Έπειτα, ό,τι τελειώνει καταχωρείται και προχωρείς παραπέρα. Υπάρχει, ας πούμε, μια μνήμη συλλογική και υπάρχουν και οι ενδιάμεσοι, δημοσιογράφοι, κ.λπ., οι οποίοι βοηθούν στο να επεκταθεί αυτή η μνήμη. Όχι να την αγνοούν...».

– Γράφετε μουσική και όταν ασχολείστε ενεργά με την πολιτική;

– Ακούστε. Εγώ δεν μπορώ ν' αποχωριστώ με τίποτα τη διαδικασία της σύνθεσης. Είναι κάτι πάνω από μένα. Καταλαβαίνετε, πρόκειται για μια βιολογική λειτουργία. Είναι σαν μια εγκυμοσύνη, που φυσιολογικά πρέπει να λήξει, να αποδώσει καρπό. Θέλω, λοιπόν, να πω, ότι όταν μπει μέσα μου το μικρόβιο της δημιουργίας και καθήσω στο γραφείο μου για να δουλέψω, τότε όλα τ' άλλα φαίνονται αστεία. Είναι σαν κάποιος που δεν έχει πάει ποτέ στο γήπεδο, να δει ξαφνικά να παίζουν ξύλο για το ποδόσφαιρο. Τί θα κάνει; Θα γελάσει. Θα πει «δεν είμαστε καλά, παίζουν ξύλο για το ποδόσφαιρο;». Έτσι κι εγώ: Όταν μπει μέσα μου ο πυρετός της σύνθεσης, η πολιτική μου φαίνεται αστεία. Και αυτό είναι το πρόβλημά μου: Το πρόβλημα της συνύπαρξης του συνθέτη με τον πολιτικό. Όταν ήμουνα π.χ. πρόεδρος των Λαμπράκηδων ή βουλευτής, ήμουνα καλός σ' αυτή τη δουλειά. Δεν διέφερα από τους άλλους. Από τη στιγμή όμως που μ' έπιανε ο πυρετός της σύνθεσης, δεν με ενδιέφερε ούτε η οργάνωση ούτε το κόμμα ούτε η πορεία.

– Πάντως, στο υπουργείο Πολιτισμού θα μπορούσατε να κάνετε και τα δύο πράγματα που σας ενδιαφέρουν: και τη συνθετική δουλειά σας και πολιτική.

– Όχι, δεν είναι αυτό που με ενδιαφέρει. Σας λέω, με ενδιαφέρουν τα εθνικά μεγέθη. Αν θέλετε, σκέφτομαι όπως ο λαός, ο οποίος μια φορά δίνει 52 τοις εκατό στον Γεώργιο Παπανδρέου, την άλλη 53 τοις εκατό στον Καραμανλή, την άλλη 48 τοις εκατό στον Παπανδρέου γιο, μετά 46 τοις εκατό στον Μητσοτάκη. Τί θα πει; Είναι επιπόλαιος αυτός ο λαός; Αλλάζει; Όχι. Ο πολιτικός αλλάζει. Άλλος ο Καραμανλής του '50-'60, άλλος του '70. Πρέπει να έχεις τη δύναμη να το κρίνεις αυτό. Ο Μίκης Θεοδωράκης έφερε τη μουσική άνοιξη της δεκαετίας του '60, κι έκανε γνωστό τ' όνομά του και την ελληνική μουσική (όπως κύκλους τραγουδιών έως

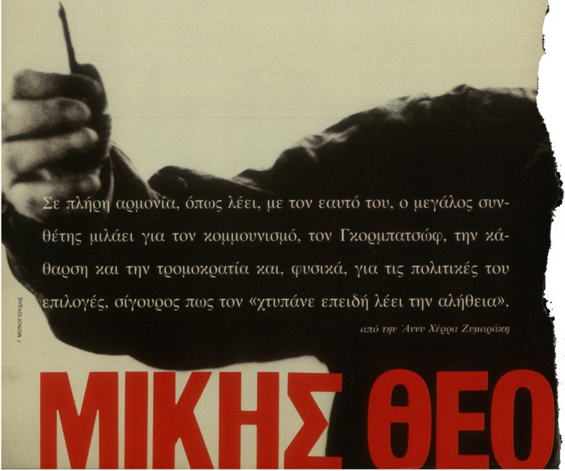

Γ. ΜΟΝΟΓΙΟΥΔΗΣ

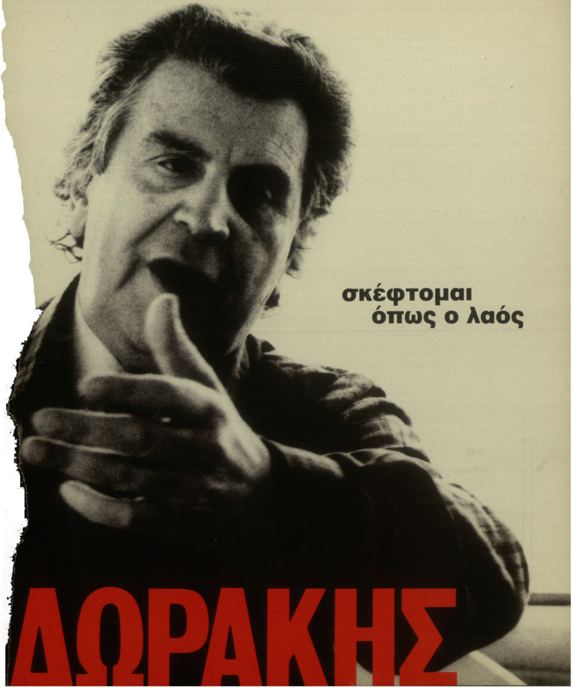

σκέφτομαι
όπως ο λαός

ΔΩΡΑΚΗΣ

στο κείμενο ήταν "δεν είναι μόνο"

Πιστεύω πως μέσα σ' ένα εθνικό σύνολο όπου όλα είναι συμβιβασμός, υπολογισμός, φόβος, πρέπει να υπάρχουν μερικοί που να μπορούν να λένε φωναχτά όσα οι άλλοι μονάχα σκέφτονται και ψιθυρίζουν.

συμφωνικά έργα, που του πήραν, όπως λέει, πολλά χρόνια μοναξιάς για να γίνουν) στα πέρατα του πλανήτη (2.000 συναυλίες). Αγωνίστηκε, εξορίστηκε, διώχθηκε πνευματικά και απειλήθηκε σωματικά. Τώρα, δεν φαίνεται να πτοείται από την κριτική ή και τη λάσπη που του ρίχνουν.

Κομμουνιστής από το 1943, μέλος του ΚΚΕ από το 1943 έως το 1949, άρχισε, μετά τη Μακρόνησο, να διαχωρίζει τη θέση του.

– Τώρα είστε κομμουνιστής; Διότι σας κατηγορούν για δεξιό από τότε που υποστηρίξατε τον κ. Μητσοτάκη (απ' αφορμή την έκδοση του βιβλίου του) και δεχτήκατε να μπείτε στη λίστα επικρατείας της Νέας Δημοκρατίας.

– Κομμουνιστής με ποια έννοια; Της Κατοχής; Του Εμφυλίου; Του Στάλιν; Του Μπρέζνιεφ: Του Γκορμπατσώφ; Της ΕΔΑ; Των Λαμπράκηδων; Του ΚΚΕ; Της ΕΑΡ ή του Συνασπισμού; Η έννοια κομμουνιστής, μέσα μου, από την ώρα που γεννήθηκε, σήμαινε «εκείνος που τα δίνει όλα για την πατρίδα και για τον λαό. Εκείνος που η μόνη του αμοιβή είναι οι διωγμοί και ο θάνατος». Το ίδιο πιστεύω και τώρα. Μόνο που λιγόστεψαν τρομακτικά αυτού του είδους οι κομμουνιστές. Εγώ δεν πήγα ποτέ με κανέναν. Είμαι αυτός που είμαι. Έγινα αυτός που έγινα. Οι καταστάσεις, τα πρόσωπα, οι σχέσεις αλλάζουν γύρω μας κι εμείς τις δεχόμαστε όπως είναι, προσπαθώντας, χωρίς να αφομοιωθούμε μέσα σ' αυτές, να τις οδηγούμε προς το καλύτερο. Αυτή είναι, σε πολύ αδρές γραμμές η πολιτική φιλοσοφία μου. Ο κ. Μητσοτάκης, λένε, είναι δεξιός. Ο Κύρκος, αριστερός. Ο ένας είναι έτσι. Ο άλλος είναι αλλιώς. Εγώ, γιατί να μην έχω το δικαίωμα να είμαι «το έργο που προσφέρω», «οι πράξεις που κάνω», «οι αποφάσεις που παίρνω» και «οι κίνδυνοι που επιλέγω», αφού πιστεύω ότι έτσι υπηρετώ;

– Πριν από τις εκλογές του Ιουνίου, πήρα μια συνέντευξη από τον κ. Κύρκο, ο οποίος απαντώντας σε σχετική ερώτησή μου μού είπε, αφού πρώτα εξέφρασε τον θαυμασμό του προς τον δημιουργό, ότι «ο Μίκης είναι εκκρεμές. Φοβάμαι ότι τώρα το εκκρεμές εκτροχιάστηκε».

– Γιατί προτιμάτε τις ετικέτες από την ουσία; Πείτε μου πρώτα, σε ποιες δημόσιες πράξεις έχω προβεί; Σε ποιους αγώνες έχω εμπλακεί; Τί έργα έχω προσφέρει; Και μετά, αφού ξεδιπλώσετε τη ζωή μου μπροστά στους αναγνώστες σας, τότε ρωτήστε πρώτα τον εαυτό σας, αν ό,τι έχω προσφέρει και προσφέρω είναι «δεξιό», «αριστερό», «εκκρεμές» ή «αντιδραστικό».

– Ώς και «μεταμορφωμένο διάβολο» έχω ακούσει να σας αποκαλούν. Πείτε μου πως αισθάνεστε κ. Θεοδωράκη; Άγγελος ή διάβολος;

– Είμαι οπωσδήποτε ένας δαίμονας για μερικές κατηγορίες Νεοελλήνων. Κατ' αρχάς, για τους επώνυμους και άλλους παράγοντες και τα κοινωνικά στελέχη, που όσο σιώπησαν επί χούντας, τόσο ξελαρυγγιάστηκαν να φωνάζουν «αντίσταση» μετά την πτώση της. Εν συνεχεία, έρχονται οι όψιμοι «αριστεροί». Πολλοί απ' αυτούς, οι πιο ηλικιωμένοι, την εποχή του εμφύλιου υπήρξαν κομμουνιστοφάγοι! Πώς να μου συγχωρήσουν που δεν τους δέχομαι για συντρόφους μου αριστερούς; Που αποκαλύπτω την αληθινή τους φύση; Έπονται όλοι οι παράγοντες του πολιτικού και καλλιτεχνικού μάρκετιγκ, που εκτρέφουν και εκτρέφονται με τον λαϊκισμό. Στόχος τους, όπως και των προηγούμενων, είναι τα τρία φωτεινά κινήματα που σημάδεψαν τον ελληνικό λαό: Της Έντεχνης Λαϊκής Μουσικής, των Λαμπράκηδων και του Πατριωτικού Μετώπου, όπου συμμετείχα, και γι' αυτό πρέπει να καταστραφώ πάση θυσία. Κι εγώ και τα κινήματα και όλοι όσοι ευτυχήσαμε να ζήσουμε όλες αυτές τις υπέροχες εμπειρίες. Ήδη σας ανέφερα, όχι μόνο κατηγορίες πολιτών, αλλά και κατεστημένα ολόκληρα που καλλιεργούν στους αφελείς αυτή την εικόνα του δαίμονα. Στόχος τους, δυστυχώς, δεν είναι το ξερίζωμα του έργου μου. Το μίσος και το πάθος τους φαίνεται ότι είναι τόσο ισχυρά, ώστε δεν διστάζουν να προβαίνουν σε ενέργειες σκοταδιστικές, που ερημώνουν και ντροπιάζουν τον λαό και την πατρίδα μας.

– Είστε ευχαριστημένος με ό,τι κάνατε ως τώρα;

– Είμαι υπερήφανος για το έργο μου και τους αγώνες μου. Και το μεν και οι δε, πήγασαν από την ελληνική πραγματικότητα. Κάθε μου πράξη, κάθε μου πρωτοβουλία ξεκινά από μία μοναδική αφετηρία: Πώς θα ωφελήσω τον ελληνικό λαό, πώς θα υπηρετήσω καλύτερα την πατρίδα μου. Η διαφορά μου από τους άλλους έγκειται στο γεγονός ότι δεν πιστεύω στις κάθε λογής σκοπιμότητες, πολιτικές, κομματικές, συντεχνιακές, φιλικές, οικογενειακές. Με ενδιαφέρει κάθε φορά το όλον, το σύνολο, το Έθνος, ο Λαός, ο Άνθρωπος σαν μία ολότητα. Είμαι απόλυτος. Το ξέρω. Όπως ξέρω πως αυτό είναι η μεγάλη μου δύναμη και η ακόμα μεγαλύτερη αδυναμία μου. Πιστεύω όμως, πως μέσα σ' ένα εθνικό σύνολο, όπου όλα είναι συμβιβασμός, υπολογισμός, φόβος, θα πρέπει να υπάρχουν μερικοί, που να μπορούν να λένε φωναχτά όσα οι άλλοι σκέφτονται και ψιθυρίζουν. Και τότε, το τίμημα είναι ένα: Ο προπηλακισμός και το κώνιον.

– Ξεκινώντας από το «Καραμανλής ή τανκς», συνεχίσατε με την ένταξή σας στο ΚΚΕ, αποχωρήσατε, φύγατε από την Ελλάδα, ξαναγυρίσατε και «φλερτάρατε» με τον Α. Παπανδρέου, πριν καταλήξετε στη Νέα Δημοκρατία. Αυτό που δημιουργεί απορίες είναι το πώς σχεδιάζατε να συνεργασθείτε με το ΠΑΣΟΚ ενώ κατηγορείτε τώρα τον αρχηγό του ως ηθικό αυτουργό της "17 Νοέμβρη", υπενθυμίζοντας μάλιστα και παλιότερες, αμέσως μετά την πτώση της χούντας δηλώσεις του, περί οργάνωσης παρανόμων ομάδων κ.λπ.

– Ο κορμός της ερώτησης, με την εναλλαγή των αντιθέσεων (Καραμανλής, ΚΚΕ, Παπανδρέου), στοχεύει στο αιώνιο τροπάριο που θέλει να με δείχνει ανακόλουθο. Αυτά τα επιχειρήματα μου θυμίζουν τα αφρόψαρα, αυτά που είναι ανυποψίαστα για τα βάθη των ωκεανών. Το ίδιο ανυποψίαστα παραμένουν τα ευδαιμονισμένα πλήθη των ψηφοφόρων, όπως τα έχουν καταντήσει, από τα βάθη της δικής μας πρόσφατης ιστορίας. Για όσους γνωρίζουν, είναι γνωστό ότι ανήκα κι εγώ σε ένα εθνικό- λαϊκό-πολιτικό κίνημα, πολύ γενικότερο και ουσιαστικότερο από τις σημερινές κομματικές συγκυρίες. Ανήκα στο Πατριωτικό Αντιδικτατορικό Μέτωπο, που ανέλαβε την ευθύνη, τη στιγμή που οι πιο πολλοί είχαν λυγίσει και σιωπήσει, να απαλλάξει τη χώρα μας από τη χούντα και να την οδηγήσει στην πλήρη απελευθέρωσή της. Πρέπει να ξέρετε, ότι αυτός που συμμετέχει σε τέτοιου είδους κινήματα, επειδή σε τέτοιες περιπτώσεις οι στιγμές είναι καίριες, κρίσιμες (και το τίμημα, άλλωστε, είναι θάνατος), διαποτίζεται από τη μεγίστη εθνική ευθύνη. Αυτή που τον κάνει να βλέπει το γενικό και όχι το μερικό. Όποιος συμμετέχει στην αντίσταση «παντρεύεται» τον Λαό, την Ελλάδα, το Έθνος. Τον ενδιαφέρουν τα μεγάλα, τα εθνικά μεγέθη. Από κει και πέρα, τα πολιτικά παιχνίδια που ακολουθούν είναι γι' αυτόν, απλώς παιχνίδια. Μιλήσατε για Καραμανλή-ΚΚΕ-Παπανδρέου-Μητσοτάκη. θα σας μιλήσω κι εγώ για τη δεκαετία του '30: Λαϊκό Κόμμα, Ριζοσπάστες, Φιλελεύθεροι. Τη δεκαετία του '60: ΕΡΕ, Ένωση Κέντρου, ΕΔΑ... Πόσες εποχές, πόσα κόμματα, πόσες ετικέτες. Ποιος τα θυμάται; Όμως, ένας λαός, μία Ελλάδα πάντοτε. Αυτό μένει. Βάζοντας λοιπόν, πρώτα το γενικό και μετά το μερικό, πρώτα το Εθνικό και μετά το κομματικό, κρίνω καταστάσεις, κόμματα και πρόσωπα. Επιλέγω και προχωρώ. Δεν δένομαι με κανέναν. Δεν πιστεύω σε κανέναν. Πιστεύω στην ιδέα Ελλάδα, στην ιδέα Λαός, στην ιδέα Τέχνη, στην ιδέα Άνθρωπος. Όποιον τα βοηθά όλ' αυτά, τον επικροτώ. Όποιον τα βλάπτει, τον χτυπώ.

»Όσο για τη σχέση Α. Παπανδρέου-17 Νοέμβρη-σκάν-

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

δαλα, αυτά τα συνειδητοποίησα μέσα στον τελευταίο χρόνο. Έως τότε, οι διαφωνίες μου οφείλονταν αποκλειστικά σε διαφορά πολιτικών εκτιμήσεων. Έχω βαρεθεί να διαψεύδω ότι δεν υπήρξε ποτέ, ούτε υποψία κυβερνητικής ή άλλης συνεργασίας με το ΠΑΣΟΚ. Ότι όλ' αυτά οφείλονται στον άγριο πόλεμο φθοράς που μου γίνεται. Όμως, για ποιο λόγο να μην συνομιλήσω με τον πρωθυπουργό της χώρας γύρω από θέματα εθνικά; Με κατηγορείτε λοιπόν, ότι ενώ συνομιλούσα τότε, τώρα τον κατηγορώ για ηθικό αυτουργό. Απορώ. Γιατί άλλο το τότε και άλλο το τώρα. Τότε, και η αριστερά, λ.χ. δεν διατηρούσε μαζί του άριστες σχέσεις, ενώ τώρα τον έχει παραπέμψει στο Ειδικό Δικαστήριο; Τί άλλαξε; Ποιος άλλαξε;

—Πιστεύετε ότι κινδυνεύετε από τη 17 Νοέμβρη;

—Εσείς τί λέτε; Ναι, κινδυνεύω. Θεωρητικά, κινδυνεύω. Εγώ δεν το αισθάνομαι αυτό, διότι δεν αισθάνθηκα ποτέ φόβο, αλλά εν πάση περιπτώσει, λογικά...

—Γιατί μπήκατε εσείς μπροστά και τούτη τη φορά, ενώ, λογικά, πρέπει να υπάρχουν κι άλλοι που γνωρίζουν πράγματα, αλλά αποφεύγουν να μιλήσουν για τη 17 Νοέμβρη;

—Με ρωτάτε γιατί μπήκα μπροστά «και τούτη τη φορά;». Ώστε έχω μπει και άλλες φορές μπροστά; Πώς έτσι ξαφνικά ξύπνησε κάποια μνήμη; Γιατί με μένα συνηθίζεται, τελευταία, να υπενθυμίζονται άλλα πράγματα: Ο αφρός. Και να θάβεται συστηματικά η ουσία των πραγμάτων.

—Πώς θα εξαρθρωθεί κατά τη γνώμη σας η 17 Ν;

—Τα ψάρια πιάνονται με δίχτυα. Τα δίχτυα θέλουν ψαράδες. Όταν τους ψαράδες τους έχουν στείλει να κόβουν ξύλα στα βουνά, τότε δεν υπάρχει άλλος τρόπος παρά ν' αδειάσει η δεξαμενή. Τα ψάρια θα μείνουν στον πάτο.

—Έως πού θα φτάσει η υποστήριξή σας στη Νέα Δημοκρατία; Υπάρχει περίπτωση να την αποσύρετε κάποια στιγμή και να περάσετε σε άλλον πολιτικό σχηματισμό;

—Όσο θα έχει τη θέληση να χτυπήσει την τρομοκρατία και να ολοκληρώσει την κάθαρση που υποσχέθηκε η κυβέρνηση Τζαννετάκη θα την υποστηρίξω. Όσο για το δεύτερο σκέλος της ερώτησής σας, σας λέω ότι δεν με ενδιαφέρουν οι πολιτικοί σχηματισμοί. Τους θεωρώ όλους ξεπερασμένους.

Παραμένω βουλευτής Επικρατείας συνεργαζόμενος με τη Νέα Δημοκρατία, με την ελπίδα ότι ο λαός θα της δώσει αυτή τη φορά αυτοδυναμία. Τότε, σας υπόσχομαι να σας δείξω πώς εννοώ την κάθαρση.

—Για πείτε μου, η Νέα Δημοκρατία είναι πράγματι συντηρητικό κόμμα, όπως συνήθως την χαρακτηρίζουν;

—Οι τάσεις πρόοδος, συντήρηση, αντίδραση, συνυπάρχουν, σήμερα, και στα τρία μεγάλα ελληνικά πολιτικά κόμματα. Με τη διαφορά, ότι οι ιστορικές κληρονομιές είναι διαφορετικές: Η Νέα Δημοκρατία κληρονομεί τη συντήρηση. Το ΠΑΣΟΚ τον φιλελευθερισμό. Και η Αριστερά την πρόοδο. Όλ' αυτά όμως, κρίνονται συναισθηματικά. Στην πράξη, και μέσα στη δοκιμασία της μεταχουντικής δημοκρατίας, έγιναν τόσο βαθιές ζυμώσεις, με αποτέλεσμα οι ετικέτες να μην αντιστοιχούν απολύτως στο περιεχόμενο. Το ίδιο άλλαξε και η εκλογική πελατεία. Παιδιά δεξιών έγιναν αριστεροί. Παιδιά αριστερών, κεντρώοι. Κεντρώων δεξιοί κ.ο.κ. Έπειτα, άλλος ο δεξιός του '49 κι άλλος του '89. Μείνανε τα ρούχα... Έφυγαν οι άνθρωποι... Όμως όλοι είναι εξίσου υπεύθυνοι —αναφέρομαι στα κόμματα, κυρίως— για το ότι δεν έκαναν καλή χρήση της δημοκρατίας. Σε σχέση ιδιαίτερα με τους ώριμους και συνετούς συνεταίρους μας της ΕΟΚ, πορευτήκαμε με ελαφρότητα και χωρίς ευθύνη. Έτσι, φτάσαμε στο χείλος της καταστροφής, όχι μόνον οικονομικής, αλλά, πολύ χειρότερα, ηθικής και πολιτιστικής. Μπαίνουμε έτσι στην τελευταία δεκαετία πριν από το 2000 χωρίς οικονομική υποδομή, χωρίς αναπτυξιακή προοπτική και με βαριά τραυματισμένη την εθνική μας ταυτότητα.

—Έχετε κατηγορηθεί ότι συνομιλείτε με τον τέως βασιλιά.

—Δεν νομίζετε ότι είναι κωμικό να θέλουν να μου βάλουν και την ετικέτα του βασιλόφρονα; Έτσι που πάνε θα με βγάλουν σε λίγο χουντικό... Ίσως-ίσως, ακόμη και βασανιστή στη Μακρόνησο...

—Δουλεύετε πολύ για την ελληνοτουρκική φιλία. Νομίζετε ότι μπορεί ποτέ να είναι ειλικρινής έναντι της χώρας μας η επίσημη τουρκική διπλωματία;

—Καμιά διπλωματία δεν μπορεί να είναι ειλικρινής, διότι, απλούστατα, τότε δεν θα ήταν διπλωματία. Οι διπλωμάτες, γενικώς, υπάρχουν για να μας τυλίγουν. Οι λαοί, όταν το μπορούν, πρέπει να κόβουν με το σπαθί τους γόρδιους δεσμούς.

—Θα ήθελα να μου λέγατε ποιος είναι ο «δημοκρατικός πολίτης». Τί στοιχεία συνθέτουν αυτή την έννοια;

—Έλληνες δημοκρατικοί πολίτες άνω των 35 ετών μπορεί να λέγονται αυτοί που πάλαιψαν ενάντια στη Χούντα, χωρίς να υπολογίσουν θυσίες. Κάτω και άνω των 35 ετών, ελεύθεροι δημοκρατικοί πολίτες είναι όσοι διαθέτουν κρίση, αδέσμευτη γνώμη και όσοι μπορούν και δεν παίρνουν ωφελήματα από την κατάχρηση εξουσίας κάθε μορφής, ιδιαίτερα της κομματικής εξουσίας. Διότι η δημοκρατία δεν συμβιβάζεται με το ψέμα και με τη βία, τόσο τη φυσική όσο και την ηθική. Το ψέμα, ο εμπαιγμός, η δημοκοπία, ο λαϊκισμός είναι μορφές βίας.

—Έχετε λόγους να πιστεύετε ότι το ΠΑΣΟΚ επιχειρεί να εκφοβίσει τους δικαστές σε σχέση με την έρευνα για τη 17 Νοέμβρη;

—Τί άλλο είναι η παρέμβαση Ροκόφυλλου; Σε τί αποσκοπούσε; Λέτε να το έκανε μόνον από σέβας προς τους νόμους; Απλούστατα, γνωρίζουν την ακεραιότητα, το ήθος, αλλά και την αξία του εισαγγελέα κ. Τσεβά και κάποιοι φοβούνται ότι αυτή τη φορά η ανάκριση θα πάει σε βάθος. Θα φθάσει στους υπεύθυνους...

—Πιστεύετε ότι τελικά θα γίνει κάθαρση;

—Τί εννοείτε; Αν πιστεύετε πως κάθαρση σημαίνει δυοτρεις δίκες που πιθανώς δεν θα εξετάσουν την ουσία, γιατί τα αδικήματα θα έχουν παραγραφεί, κάνετε λάθος. Παραμένω βουλευτής Επικρατείας συνεργαζόμενος με τη Νέα Δημοκρατία με την ελπίδα ότι ο ελληνικός λαός θα της δώσει αυτή τη φορά αυτοδυναμία. Τότε, σας υπόσχομαι να σας δείξω πώς εννοώ στην πράξη την κάθαρση. Εν πάση περιπτώσει, αν δεν γίνει κάτι τέτοιο, υπάρχουν πάντοτε τρόποι να τιμωρηθούν παραδειγματικά όλοι όσοι έκλεψαν δημόσιο χρήμα και σήμερα μας λοιδορούν πάνω από το σωρό του κλεμμένου θησαυρού.

—Νομίζετε ότι το ΠΑΣΟΚ έκανε κακό στην Αριστερά;

—Ό,τι απέμεινε από τις θυσίες των Ελλήνων αριστερών, ήταν αυτό το νέο ήθος που δημιουργήθηκε για πρώτη φορά στη χώρα μας: Πολυδιάστατο ήθος που ήταν θυσία για το λαό, στάση ζωής, συμπεριφορά, αυτοθυσία, καθαρότητα, έφεση προς το ωραίο και το αληθινό. Αυτό το ήθος, το ΠΑΣΟΚ το έκανε σύνθημα, πανώ, σλόγκαν. Εκλογικό νόμισμα με το οποίο αγόρασε ψήφους. Στο τέλος, έμεινε ένα κουρέλι. Έτσι το ΠΑΣΟΚ ξανασκότωσε τους νεκρούς. Ξαναβασάνισε τους βασανισμένους, γιατί εμπορευματοποίησε το ιδανικό για το οποίο όλοι αυτοί τα θυσίασαν όλα.

—Πιστεύετε ότι το ΠΑΣΟΚ μπορεί να κερδίσει τις επόμενες εκλογές;

—Η μεγαλύτερη εθνική τραγωδία μετά τη δικτατορία υπήρξε το 41 τοις εκατό που δόθηκε στους υπεύθυνους για την κατάντια της χώρας μας.

—Γιατί φύγατε το '81;

—Τί προσφέρει η Ελλάδα στην Ευρώπη, τον κόσμο, που δεν υπάρχει αλλού; Τον πολιτισμό, την ψυχή της. Η Γερμανία, ας πούμε, βγάζει τις Μερσεντές. Η Ιαπωνία τα κομπιούτερ. Ε, αυτό τον πολιτισμό είδα πρώτα να θίγεται το 1981 κι έφυγα. Δεν μπορούσα να παλέψω. Και αυτός ο αμοραλισμός, ο λαϊκισμός, όλ' αυτά τα εις... ι- *Συνέχεια στη σελίδα 158*

Με μια αξιόλογη καριέρα ηθοποιού πίσω της, ξαναδοκιμάζει τώρα τις δυνάμεις της σ' ένα θέατρο, όπως το είχε ονειρευτεί.

Μπέτυ Αρβανίτη

Τα τρία τελευταία χρόνια νιώθω σαν να αρθρώνω ξανά πράγματα, σαν να ξεκινάω ένα καινούργιο αλφάβητο. Ένα αλφάβητο όπου οι συμβιβασμοί δεν έχουν πια θέση. Άλλωστε, δεν είμαι από τους ανθρώπους που θέλουν να βολεύονται, να την βγάζουν εύκολα. Το να επαναπαύομαι, λοιπόν ή να συντηρώ μια κατάσταση, είναι πράγματα που ανέκαθεν με κούραζαν θανάσιμα. Γι' αυτό και οι σχέσεις μου είναι συνήθως γεμάτες ένταση, καθόλου ήπιες και ήρεμες. Αλλά εγώ έτσι βλέπω τη ζωή γενικά. Πιστεύω, δηλαδή, πως για να εισπράξεις κάποια πράγματα, πρέπει πρώτα να τα ψάξεις σε βάθος. Από εκείνη, φυσικά, τη στιγμή έχεις και τις περιπέτειές σου, καθώς δεν γίνεται να ζήσεις έντονα, χωρίς συγχρόνως να τραυματιστείς ή, το λιγότερο, να ταλαιπωρηθείς. Παρ' όλ' αυτά, πάντα στη ζωή μου ρίσκαρα, γι' αυτό άλλωστε την έχω πατήσει αρκετές φορές. Αλλά πιστεύω πως μόνον αν γνωρίσεις τί θα πει δυστυχία από πρώτο χέρι, θα μπορέσεις κάποτε να νιώσεις την ευτυχία στη ζωή σου».

Πρόσωπο με πρόσωπο

Η ευτυχία για την Μπέτυ Αρβανίτη, που φέτος ανεβάζει τους *Δανειστές* του Στρίντμπεργκ στο δικό της (εδώ και τρία χρόνια) θέατρο, στην *Πράξη*, είναι η αίσθηση, όπως λέει, ότι ζει και προχωράει μπροστά.

«Αγαπώ τη ζωή και θέλω να την εισπράξω όλη», λέει, «αλλά και να εξαντλήσω το μάξιμουμ των δυνατοτήτων μου πριν πεθάνω. Χωρίς να πει κανείς πως δεν έχω εμπειρίες, πως δεν υπάρχει μια ολόκληρη ζωή πίσω μου, έχω την αίσθηση πως ακόμα δεν έχω ζήσει χίλια πράγματα, νιώθω σαν να μην τα έχω καν μυριστεί! Κι άλλωστε, ακόμα κι όσον αφορά τη δουλειά μου, πιστεύω πως μονάχα τα τρία τελευταία χρόνια άρχισα να ζω δημιουργικά, από τη μέρα δηλαδή που ο Περικλής Μουστάκης κι εγώ αποκτήσαμε δικό μας θέατρο. Με αυτά που λέω, δεν σημαίνει πως πετάω τίποτα από την προηγούμενη ζωή μου, απλά οι καλές στιγμές και φάσεις που πέρναγα στο παρελθόν, δεν τύχαινε να ολοκληρωθούν. Τουλάχιστον, τώρα ελπίζω για πρώτη φορά πως

Ζυγός

23 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ - 23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

Αισθήματα Η ειδυλλιακή ατμόσφαιρα των σχέσεών σας δοκιμάζετε αυτό το διάστημα. Μετά τις 2 Φεβρουαρίου οφείλετε να επανεξετάσετε τις ερωτικές σας σχέσεις και με ειλικρίνεια να αναρωτηθείτε γιατί βρίσκεστε μαζί με τον άνθρωπο με τον οποίο είστε ζευγάρι. Καιρός ν' αποφασίσετε αν θα φύγετε ή αν θα μείνετε. Κι αν μείνετε, πλησιάστε, φροντίστε να βελτιώσετε τη σχέση αυτή. **Κοινωνική ζωή** Μετά την 1η Φεβρουαρίου έχετε την ανάγκη να δραστηριοποιηθείτε, για να δείτε αποτελέσματα στα θέματα της καριέρας σας. Η εγωκεντρική συμπεριφορά μπορεί να λειτουργήσει εις βάρος σας σε κοινωνικές ή εργασιακές επαφές. Αποφύγετε να καλλιεργείτε πλάνες
Οικονομικά. Καιρός να κάνετε ένα καινούργιο ξεκίνημα για να βγείτε από το οικονομικό αδιέξοδο, που βρίσκεστε τώρα. **Υγεία** Οι ενοχλήσεις στο στομάχι σας εξακολουθούν. Ο κίνδυνος υποτροπής αυξάνει για όσους έχουν συναισθηματικά προβλήματα. **Συμβουλή** Θυμηθείτε ότι γεννηθήκατε για να ζείτε σε αρμονία με το περιβάλλον σας.

Σκορπιός

24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ - 22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

Αισθήματα Η αισθηματική σας κατάσταση παραμένει απροσδιόριστη. Γνωριμίες κατά τη διάρκεια εκδρομών ή στον σχολικό χώρο για τα νεώτερα άτομα, θα προσκρούσουν σε υφάλους. Κάποια σχόλια που προέρχονται από κοντινά σας πρόσωπα, σας αναστατώνουν και υπάρχει κίνδυνος να ξεσπάσετε στον σύντροφό σας. Πλησιάστε τον σύντροφό σας, προσπαθήστε να ζήσετε με όσο γίνεται περισσότερη επικοινωνία αυτό το διάστημα. **Κοινωνική ζωή** Όσοι εργάζονται σε χώρο εντύπων ή μέσων μαζικής ενημέρωσης, θα πρέπει να αποφύγετε συγκρούσεις με συναδέλφους σας. Καθυστερήσεις σε θέματα της καριέρας σας μπορεί να αυξήσουν την επιθετική σας διάθεση. Τα κοντινά συγγενικά σας πρόσωπα και κάποιοι γείτονες, ανίδεοι για το τί σας συμβαίνει, μπορεί να γίνουν στόχος σας. **Οικονομικά** Ο κύκλος των απρόοπτων εξόδων φαίνεται να κλείνει. **Υγεία** Προσοχή χρειάζεται, γιατί σας απειλούν ατυχήματα κατά τη διάρκεια μετακινήσεων. **Συμβουλή** Κάντε αλλαγές στο σπίτι σας και στη σχέση σας με τους γονείς σας.

Τοξότης

23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ - 21 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

Αισθήματα Η ρομαντική διάθεση και η καλή σας πρόθεση γίνεται εμφανής στον σύντροφό σας, από τον νέο τρόπο συμπεριφοράς, που σας χαρακτηρίζει. Το να ανταλλάσσετε απόψεις, το να μοιράζεστε τις σκέψεις και τις ιδέες σας μ' αυτόν που αγαπάτε, είναι ένας τρόπος για να συσφίξετε τη σχέση σας και να αυξήσετε την κατανόηση του ενός προς τον άλλο. **Κοινωνική ζωή** Μια επικοινωνία με τα αδέλφια σας μπορεί να σας διαφωτίσει σε πολλούς τομείς και να αποβεί χρήσιμη. Η έκλειψη στις 9 Φεβρουαρίου θα σας κάνει να καταλάβετε ποια βαθύτερη ανάγκη σας σπρώχνει να βοηθάτε και να συμβουλεύετε άλλους και να διακρίνετε πού αυτό ήταν θετικό και πού αρνητικό για σας. Πάρα πολλή από την ενέργειά σας καταναλώνεται στην αναζήτηση νέων οικονομικών πόρων. **Οικονομικά** Έσοδα και έξοδα ιδιαίτερα αυξημένα αυτό το διάστημα. Αποφύγετε τις σπατάλες.
Υγεία Αθληθείτε όσο μπορείτε. Το σκι και το ποδήλατο μπορεί να αποδειχθούν ιδανικές λύσεις. **Συμβουλή** Αξιοποιήστε κάθε ευκαιρία που θα σας δοθεί μεταξύ 8 και 10 Φεβρουαρίου.

Αιγόκερως

22 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ - 19 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

Αισθήματα Δίνετε ιδιαίτερη βαρύτητα στη συναισθηματική σφαίρα αυτό το διάστημα. Συζητήστε με τον σύντροφό σας και ξεκαθαρίστε τί ακριβώς θέλετε τώρα. Η έκλειψη μπορεί να σας αποκαλύψει τις πραγματικές προθέσεις ή προσδοκίες του συντρόφου σας. Αν αυτά, που σας προσφέρει δεν σας είναι αρκετά, προχωρήστε πιο πέρα, για να μην απογοητευθείτε στο τέλος. **Κοινωνική ζωή** Πλάθετε μια. εικόνα κύρους, δύναμης και πρωταγωνιστικού ρόλου. Είναι σημαντικό για σας να έχετε κάποια πρόσωπα να καθοδηγείτε, όμως η παρουσία τρίτων ατόμων δεν πρέπει να σας απομακρύνει από τους πραγματικούς σας στόχους. Είναι βασικό να ελέγξετε αν χρησιμοποιείτε σωστά τους οικονομικούς σας πόρους και να καταλάβετε ότι πρέπει να απαλλαγείτε από κάθε τι που δεν φάνηκε χρήσιμο σε σας. **Οικονομικά** Ξεκαθαρίστε τις οικονομικές σχέσεις με τα στενά συγγενικά σας πρόσωπα. **Υγεία** Είναι πολύ πιθανό οι ενοχλήσεις αυτού του διαστήματος να είναι καθαρά ψυχοσωματικές. **Συμβουλή** Έχετε πολλά όνειρα. Για να υλοποιηθούν όμως πρέπει να αρχίσετε να δράτε πιο ρεαλιστικά.

Υδροχόος

20 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - 18 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Αισθήματα Η έκλειψη στις 9 Φεβρουαρίου μοιάζει να σφραγίζει έναν κύκλο γεγονότων. Αν η σχέση σας είναι δυνατή και ισότιμη, τότε οι διαφορές που μπορεί να προκύψουν μπορεί να φέρουν ένταση, αλλά όλα γρήγορα θα ξεπεραστούν. Ένα νέο πρόσωπο θα παρουσιαστεί και ίσως καλύψει τα κενά της τωρινής σας σχέσης. **Κοινωνική ζωή** Η στιγμή απαιτεί από σας να αποτραβηχτείτε στη δεύτερη σειρά. Μπορεί να αισθανθείτε παραγνωρισμένοι, να νιώσετε ότι κανένας δεν σας προσέχει και δεν αντιλαμβάνετε την προσφορά σας. Αυτή, όμως, δεν είναι παρά μια εσφαλμένη άποψη. Αυτό που διαδραματίζετε τώρα, δεν είναι παρά μια εμπειρία που σας διδάσκει πώς να κινήστε παρασκηνιακά προς όφελός σας. **Οικονομικά** Ίσως χάσετε κάποιες οικονομικές ευκαιρίες, αλλά γρήγορα θα σας δοθούν νέες. **Υγεία** Όλα τα χρόνια προβλήματα υγείας πρέπει να ξαναελεγχθούν. **Συμβουλή** Φροντίστε να είστε συνεργάσιμοι με τους ανωτέρους σας.

Ιχθύες

19 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ - 20 ΜΑΡΤΙΟΥ

Αισθήματα Τα αισθηματικά δεν φαίνεται να σας δημιουργούν ιδιαίτερο πρόβλημα. Η κατάσταση παραμένει σταθερή. Κάποιες νέες γνωριμίες που ίσως παρουσιαστούν, μπορεί να φαίνονται γοητευτικές και ενδιαφέρουσες, αλλά δεν θα έχουν διάρκεια, γιατί ό,τι λάμπει δεν είναι πάντα χρυσός. **Κοινωνική ζωή** Μετά τις 4 Φεβρουαρίου χρειάζεται να επανεξετάσετε τις σχέσεις με τον κοινωνικό σας περίγυρο, καθώς και τις φιλικές σας σχέσεις. Κατά τη διάρκεια της έκλειψης, θα συνειδητοποιήσετε ότι ήρθε η στιγμή να ξεκόψετε από κάποιους υποτιθέμενους φίλους. Περάστε από τη σκέψη στη δράση, αν θέλετε να πετύχετε οικονομικά και επαγγελματικά. **Οικονομικά** Οι εξελίξεις στον χώρο της καριέρας σας είναι πηγή ευχάριστων οικονομικών εκπλήξεων. **Υγεία** Είναι πιθανή κάποια αδιαθεσία, που τα βαθύτερα αιτιά της έχουν να κάνουν με τη συναισθηματική σας ζωή. **Συμβουλή** Θα χρειαστεί να επωμισθείτε πολλαπλές ευθύνες κατά τη διάρκεια της έκλειψης για να σιγουρέψετε τη θέση που κατέχετε.

Χριστίνα Λουκά

Διευθύνσεις

Από τις σελίδες 50-55

ANNA WALTERS: Πινδάρου 25, τηλ 364-1780 **BORA POSITION**: *Soto Center*, Πατησίων 128, τηλ 346-6552 **BENETTON**: στα καταστήματα *Benetton*, τηλ 322-6531. **COLUMBIA**: στα καταστήματα οπτικών, τηλ 324-2020. **ESPRIT**: στα καταστήματα οπτικών, τηλ 324-2020. **ELEVEN**: Ερμού 11, τηλ 322-4791. **HARVEST**: Αλωπεκής 33, Αθήνα. **ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ**: Π. Ιωακείμ 4, τηλ 322-2218. **KOOKAI**: Ερμού & Βουλής, Π. Ιωακείμ 12, τηλ 721-6154. **MISS RAXEVSKY**: Βουκουρεστίου 27, τηλ 361-2911. **MAX MARA**: Κανάρη 19, τηλ 360-2142. **ΜΟΣΧΟΥΤΗΣ**: πλ. Κολωνακίου, τηλ 363-3398. **MYRAL**: Σκουφά 33, Αθήνα. **ΠΕΤΡΙΔΗΣ**: πλ. Κολωνακίου, τηλ 723-8434. **R BIS**: Π. Ιωακείμ & Ηροδότου, τηλ 721-7430. **ROSE MARIE**: Βουκουρεστίου 36, Αθήνα. **SARELLAS**: Τσακάλωφ 30, τηλ 363-3194. **SOTRIS**: Λεβέντη 3, τηλ 722-3686. **TESSERA**: Τσακάλωφ 7, τηλ 364-4258. **FOLLI-FOLLIE**: στα καταστήματα *Folli-Follie*, τηλ 323-2487. **FRAGONARD**: Κριεζώτου 9, τηλ 362-3185. **VARLAS**: Λεβέντη 7, Αθήνα. **VOGUE**: στα καταστήματα οπτικών, τηλ 324-2020.

Από τις σελίδες 56-67

ARTISTI ITALIANI: Κανάρη 5. τηλ 363-9085. **CASIO**: ρολόγια, σε επιλεγμένα καταστήματα του είδους. **CHEVIGNON**: χονδρική διάθεση Σ. Τζιούφας, Κεφαλληνίας 46, τηλ 862-8071. **DEFILE**: Π. Ιωακείμ 11, τηλ 721-5236. **ESTHIS**: Μασσαλίας 9, τηλ 364-3794. **FREE SHOP**: Σκουφά 15, τηλ 363-6309. **J.P. GAULTIER**: γυαλιά, χονδρική διάθεση *Prisma*, Πινδάρου 13, τηλ 364-2797. **JUNIOR GAULTIER**: βλ. *J.P. Gaultier*. **KOOKAI**: Π. Ιωακείμ 12, τηλ 721-6154. **LUISA**: Σκουφά 17, τηλ 364-6079. **MUCH MORE**: Π. Ιωακείμ 1, τηλ 722-3440. **P.X.**: Σόλωνος 46, τηλ 364-1541. **POWDER**: Σόλωνος 46, τηλ 360-6649. **PHILEAS**: Αναγνωστοπούλου 23, τηλ 364-8278. **SISLEY**: Σκουφά & Ηρακλείτου, τηλ 363-6309. **SOTRIS**: Λεβέντη 3, τηλ 722-3686. **TESSERA**: Τσακάλωφ 7, τηλ 361-6258.

Από τις σελίδες 68-73

AREA: Π. Ιωακείμ 25, τηλ 721-7900. **ARTISTI ITALIANI**: στα καταστήματα *Artisti Italiani*, τηλ 363-9085. **BERLIN**: Ομήρου 62, τηλ 364-1622. **ΓΡΙΝΤΕΛΑ**: Καψάλη 7Β, τηλ 723-1767. **DEFILE**: Π. Ιωακείμ 11, τηλ 721-5236. **ZIG-ZAG**: Πινδάρου & Σόλωνος, τηλ 363-7319. **GALERIES JADE**: Αναγνωστοπούλου 3, τηλ 362-1590. **LOUIS NICOL**: Ξάνθου 5, τηλ 364-2903. **MAO**: Πινδάρου 11, 360-3275. **MISS RAXEVSKY**: Βουκουρεστίου & Σόλωνος, τηλ 361-2911. **P.X.**: Σόλωνος 46, τηλ 364-1541. **POWDER**: Σόλωνος 45, τηλ 360-6649. **R-DESIGNERS**: Ηρακλείτου 14, τηλ 364-5985. **SOTRIS**: Λεβέντη 3, τηλ 722-3686· Φ. Νέγρη 18, τηλ 822-2450. **ΣΤΡΟΓΓΥΛΟΣ**: Σταδίου & πλ. Κλαυθμώνος, τηλ 322-9493-7. **TESSERA**: Τσακάλωφ 7, τηλ 364-6258. **FREE SHOP**: Σκουφά 15, τηλ 363-6309. **VOGUE**: σε επιλεγμένα καταστήματα οπτικών, τηλ 324- 2020.

Από τις σελίδες 110-111

ΑΚΡΟΝ: Σταδίου 26, Αθήνα. **Αφοί ΔΙΑΜΑΝΤΗ**: Ερμού 33-35, Αθήνα· Ελ. Βενιζέλου 83, Καλλιθέα. **KOSTA BODA**: καταστήματα σε όλη την Ελλάδα. **CRYSTAL DE SEVRES**: Βαλαωρίτου 9, Αθήνα. **MARABOU**: Σκουφά 26, Αθήνα. **ΟΥΤΟΠΙΑ**: Σκουφά 26, Αθήνα. **ΟΥΤΟΠΙΑ ΑΝΤΙΚΕΣ**: Σκουφά 26, Αθήνα. **ΡΙΖΑ**: Σκουφά & Βουκουρεστίου, Αθήνα.

Δευτερεύοντα μαθήματα με πρωτεύοντα ρόλο

Συνέχεια από τη σελίδα 136

του ναυτικού, του αρχιτέκτονα κ.λπ.

Η παρέμβαση του γονιού μπορεί να είναι αποτελεσματική, και μάλιστα καθοριστικής σημασίας, όταν γίνεται προς μια ορισμένη κατεύθυνση. Και η κατεύθυνση αυτή είναι η όσο το δυνατόν περισσότερη επαφή του παιδιού με μεγάλα έργα τέχνης. Αντί να φαντασιώνουμε, σε κάθε κίνησή τους, την έκφραση ενός ταλαντούχου καλλιτέχνη, μπορούμε να δημιουργήσουμε εμείς ταλαντούχους θεατές, δίνοντας την ευκαιρία στα παιδιά να βλέπουν και να ακούνε. Ζωγραφική, γλυπτική, χορό, μουσική. Χωρίς ακαδημαϊκά σχόλια και επεξηγήσεις. Χωρίς κριτική. Κυρίως χωρίς κριτική. Ταλαντούχος και εκπαιδευμένος θεατής δεν είναι εκείνος που καταλαβαίνει και μπορεί να κρίνει την τέχνη, αλλά αυτός που αισθάνεται την τέχνη. Ο παθητικός θεατής και ο παθητικός ακροατής είναι ένας δημιουργός. Η επαφή μας με την τέχνη είναι μια κατευθυνόμενη μεν, αλλά αναμφισβήτητη δημιουργία. Το είπε ο Σαρτρ, αναφερόμενος στη λογοτεχνία πως «το διάβασμα ενός βιβλίου αποτελεί κατευθυνόμενη δημιουργία», αλλά σίγουρα η δημιουργική αυτή διαδικασία επεκτείνεται και σε όλες τις άλλες μορφές της τέχνης. Αυτό περίπου θα πρέπει να εννοούσε και ο μουσουργός Μενέλαος Παλλάντιος, όταν έλεγε ότι «μουσικός λαός δεν θεωρείται εκείνος που διαθέτει μεγάλο αριθμό Ωδείων, αλλά εκείνος που εκπαιδεύεται για να γίνει παθητικός ακροατής. Εκείνος που ξέρει ν' ακούει μουσική».

Τα πρωτεύοντα μαθήματα εξασκούν και αναπτύσσουν την ορθολογική σκέψη. Τα δευτερεύοντα οργανώνουν και εκπαιδεύουν το συναισθηματικό μέρος της ανθρώπινης φύσης. Βοηθάνε το παιδί αφ' ενός μεν να εκφράσει το συναισθηματικό του κόσμο, αφ' ετέρου να γνωρίσει, να προσεγγίσει και να λειτουργήσει με την τέχνη. Και η επαφή μας με την τέχνη δεν πρέπει να συγχέεται με τη δόξα του καλλιτέχνη. Σκοπός της είναι η επιβίωση της ανθρώπινης ευαισθησίας και ιδιαιτερότητας. Η απελευθέρωση της βαθιάς και επαναλαμβανόμενης ανθρώπινης αγωνίας. Η επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, μέσω αυτού του ακαθόριστου στοιχείου, του αόρατου και πανταχού παρόντος, που αναγκαστικά και αδέξια αποκαλούμε *ψυχή*.

Σε μια εποχή που, είτε επειδή είναι μεταβατική, είτε επειδή είναι το αποτέλεσμα πολλών γνώσεων, σημαντικών λαθών και απέραντης αλαζονείας, αρρωσταίνει συστηματικά η ψυχή του ανθρώπου, αυτά τα δευτερεύοντα μαθήματα μπορεί να αποδειχθούν ύψιστης σημασίας. Γιατί, όπως έγραψε ο Αϊνστάιν στο βιβλίο του *Πώς Βλέπω τον Κόσμο*, «ο άνθρωπος μέσα από την τέχνη δημιουργεί ένα κοσμοείδωλο και αντικαθιστά με αυτό τον κόσμο της ύπαρξης. Φτιάχνει, μέσα απ' αυτό, το κέντρο έλξης της συναισθηματικής του ζωής, για ν' αναζητήσει εκεί τη γαλήνη και τη σιγουριά, που είναι ασύλληπτα στον στενό κύκλο της προσωπικής και ταραγμένης ύπαρξής του».

Κανείς δεν μπορεί να κακομάθει ένα μωρό

Συνέχεια από τη σελίδα 134

τηση «είναι δυνατόν να κακομάθει κανείς ένα μωρό» και το υπάκουο ακροατήριό μου, ίσως μόνο για να μ' ευχαριστήσει, μου λέει: Όχι! Όλα αυτά ισχύουν, το έχω εξηγήσει αυτό, για όσο είναι μωρό-μωράκι, γιατί με τον καιρό, πρέπει να μάθει και να περιμένει και ν' αντέχει κι όλα τα άλλα, που καταλήγουν στην αρχή της πραγματικότητας. Κάθε φορά όμως, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, «τυχαία» μαθαίνω, ότι γυρίζουμε σπίτια μας και υπερισχύει η θεωρία του «να μην το παραπαίρνεις αγκαλιά το μωρό, γιατί θα κακομάθει». Τί θα πει «παραπαίρνεις αγκαλιά»; Υπάρχει πιο γλυκό, πιο μοναδικό πράγμα; Πότε θα έχεις ξανά αυτή την τύχη; Και πώς θα τα βγάλει πέρα ένας άνθρωπος σ' αυτή την άγρια και δύσκολη ζωή, άμα δεν την έχει ξεκινήσει με γερές βάσεις, αυτοπεποίθηση και δύναμη; Μα τι λέγαμε τόσην ώρα;

Τα γράφω λίγο έντονα, αλλά, φυσικά, ξέρω ότι μωρό του είναι του καθενός και έχει όλο το δικαίωμα να το μεγαλώσει όπως ακριβώς θέλει, όπως τον βολεύει κι ανάλογα με το τί άνθρωπο θέλει, τελικά, να διαμορφώσει. Για ένα απορώ και λέω μήπως αξίζει τον λόγο ν' αναρωτηθούμε. Γιατί φαίνεται να υπερισχύει ακόμα η θεωρία ότι μπορείς να κακομάθεις ένα μωρό, ενώ υποτίθεται ότι ξέρουμε τόσα πολλά πλέον για τα βρέφη; Δεν έχω την απάντηση, γι' αυτό φρόντισα το ερώτημά μου να είναι στο τέλος της σελίδας, ώστε να σας αφήσω με τις σκέψεις σας. Την άλλη φορά, θα πω για την επιμονή μας να τα κακομαθαίνουμε αργότερα. Να το παράδοξο.

Μίκης Θεοδωράκης

Συνέχεια από τη σελίδα 34

σμός που μας έφτασαν στην παραπομπή του τότε πρωθυπουργού στα δικαστήρια, όλ' αυτά χτύπαγαν κατ' ευθείαν την ψυχή του ελληνικού λαού. Κι έγινε μια καμένη γη. Ξέρετε τί έχω ακούσει για τα κριτήριά τους; Ότι όταν επρόκειτο να γίνει μια διεθνής συμφωνία, το πρώτο πράγμα που ζητούσαν ήταν όχι κάτι καλό για την Ελλάδα, αλλά τί θα έχει καλή ή κακή απήχηση στους ψηφοφόρους. Αν θα φέρει ψήφους. Μου έλεγαν: «Εμάς δεν μας ενδιαφέρουν τα μεγάλα έργα και τα έργα υποδομής, μεγάλες γέφυρες, μεγάλα στάδια. Απόδειξη ότι ο Καραμανλής έβαλε τα θεμέλια για τα μεγάλα έργα κι εμείς τα τελειώσαμε. Εκείνο που έχει σημασία είναι να κάνουμε μικρά έργα, τα οποία να φέρνουν ψήφους σε τοπικό επίπεδο. Παράδειγμα: Αν κάνεις τη γέφυρα της Λευκάδας, που είναι πολύ μικρό έργο, παίρνεις πολύ περισσότερες ψήφους, συγκεκριμένα των Λευκαδιτών, παρά αν κάνεις ένα μεγάλο εθνικό έργο, που θα τελειώσει πολύ αργότερα και δεν θα φαίνεται έργο του ΠΑΣΟΚ». Γι' αυτό σας λέω. Για μένα, τα σκάνδαλα δεν περιορίζονται στα τέσσερα-πέντε

μεγάλα. Σκάνδαλα σε μικρότερη κλίμακα έγιναν παντού, σε όλη τη χώρα, σε πόλεις και χωριά. Πρέπει, λοιπόν, όλοι αυτοί οι πονηροί τυφλοπόντικες, που κατάκλεψαν τα δημόσια ταμεία, να αποκαλυφθούν. Και αυτό είναι και το νόημα της δικής μου, της εκλογικής, αν θέλετε, συμπαράταξης με τη Νέα Δημοκρατία. Γιατί μου φαινόταν ότι η Νέα Δημοκρατία ήταν το μόνο κόμμα, το οποίο είχε μέτωπο με το ΠΑΣΟΚ για πάρα πολλούς λόγους, το κόμμα, το οποίο ήταν αποφασισμένο να χτυπήσει την πασοκική λογική και τακτική με δύο κυρίως αιχμές: Την κάθαρση και την τρομοκρατία.

—Δεν ήταν το ΚΚΕ, αυτό το κόμμα, κ. Θεοδωράκη;

—Θα μπορούσε να ήταν. Αλλά έχει βοηθήσει πολύ το ΠΑΣΟΚ μέχρι ενός σημείου και έπειτα το ΚΚΕ δεν έχει ακόμη τη δύναμη να απολυτρωθεί από τις κατά τη γνώμη μου λαθεμένες αναλύσεις που έκανε παλιά σε σχέση με το ΠΑΣΟΚ, τις δυνάμεις της αλλαγής κ.λπ. αυτή την πονηρή άποψη, του κ. Λαλιώτη νομίζω: Από δω οι προοδευτικές δυνάμεις, από κει οι συντηρητικές. Άποψη στην οποία εγώ αμέσως απάντησα «από δω το 60 τοις εκατό υπέρ της κάθαρσης κατά των σκανδάλων και από κει το 40 τοις εκατό κατά της κάθαρσης, υπέρ εκείνων που κατηγορούνται για τα σκάνδαλα». Εκεί είναι η πραγματική τομή, που επέβαλε ο ελληνικός λαός. Η ιστορική τομή. Όμως, η ηγεσία του κόμματος του Συνασπισμού δεν μπορούσε να απογειωθεί, φορτωμένη καθώς είναι με παλιές και πρόσφατες αξεπέραστες, όπως φαίνεται αμαρτίες, για να δει καταπρόσωπο και γενναία, την καινούργια ελληνική πραγματικότητα και να προτείνει, τόσο στη Νέα Δημοκρατία όσο και σε δυνάμεις που μπορούσαν να φύγουν από το ΠΑΣΟΚ, ένα μίνιμουμ πρόγραμμα. Όμως, στην ουσία, οι ηγέτες της Αριστεράς υπήρξαν συνυπεύθυνοι για τη μαζικοποίηση, την άνοδο, τον θρίαμβο και τη σήψη του ΠΑΣΟΚ, μια σήψη που πέρασε δυστυχώς στο εθνικό σώμα. ΠΑΣΟΚ και Συνασπισμός στις κορυφές δεν έπαψαν ποτέ να είναι συγκοινωνούντα δοχεία. Κάτω, στη βάση, οι αγνοί αριστεροί είναι καταδικασμένοι να ανακαλύπτουν πάντα εκ των υστέρων τις μυστικές και απόκρυφες αποφάσεις ηγετών, που επί μισόν αιώνα επιμένουν να αποδεικνύουν ένα μόνο πράγμα: Ότι χάνουν συστηματικά το τρένο της Ιστορίας.

—Πώς σας φάνηκε η υποψηφιότητα της κ. Μαρίας Φαραντούρη με το ΠΑΣΟΚ;

—Πιστεύω ότι ήταν ένα καίριο λάθος, από κάθε άποψη και μια προσβολή στη δική της, την προσωπική ιστορία. Το μόνο που τη δικαιολογεί είναι ότι, πράγματι, οι ηγέτες του ΠΑΣΟΚ γέμισαν τη ζωή της με οράματα, εμπειρίες, αγώνες και, προπαντός, με υπέροχα τραγούδια, που την έκαναν να γίνει αυτή που είναι. Είναι, λοιπόν, δυνατόν να φανεί τώρα αχάριστη απέναντί τους; Της προσέφεραν τόσα πολλά και τώρα εκείνη τους το ανταποδίδει...

—Πώς βλέπετε να βγαίνουμε από τον φαύλο κύκλο;

—Δεν βλέπω, δυστυχώς, να βγαίνουμε. Ίσως η Ευρώπη μας κάνει να ξυπνήσουμε, κάποτε, απότομα. Δεν βλέπετε πως η χώρα μας έχει πέσει σε δήθεν «αριστερό» λήθαργο;

Ο Μίκης Θεοδωράκης αναπολεί τις δύσκολες στιγμές της ζωής του με παράπονο, ίσως και με θυμό καμιά φορά, αλλά δίνει πάντα την εντύπωση ότι μόνο δύναμη παίρνει από τις επιθέσεις που τον έχουν για στόχο.

—Αλήθεια, ποιο ήταν το μεγαλύτερο μάθημα της ζωής σας;

—Η αποτυχία μου στις βουλευτικές εκλογές του 1974.

—Η μεγαλύτερη γκάφα σας;

—Που μίλησα για τη διάσπαση του ΚΚΕ στον Σερβάν-Σρεμπέρ μέσα στο αεροπλάνο που μας μετέφερε από την Αθήνα στο Παρίσι, την ημέρα που με «απήγαγαν». Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να δηλώσει στη «Μοντ» ανακρίβειες, που με ανάγκασαν να βαδίζω την Πρωτομαγιά πλάι στον Ζωρζ Μαρσαί, για ν' αποδείξω ότι παραμένω κομμουνιστής. Στην πραγματικότητα όμως δεν ανήκα πια σε κανένα κομμάτι του ΚΚΕ.

—Ποιο ήταν το μεγαλύτερο λάθος σας;

—Το ότι άφησα τους παλιούς της ΕΔΑ, που είχαν εξαφανισθεί μετά το πραξικόπημα, να ξαναπάρουν θέσεις-κλειδιά μέσα στο Πατριωτικό Μέτωπο.

—Έχετε συναντήσει τον Γκορμπατσώφ; Ποια είναι η γνώμη σας γι' αυτόν;

—Είναι τόσο μεγαλειώδη, τρομακτικά και υπέροχα αυτά που έφερε και αυτά που θα φέρει η παρουσία του, που δεν χωρούν, όχι σε μία απάντηση, αλλά ούτε μέσα σ' ένα βιβλίο.

—Ποια προσωπικότητα σας επηρέασε περισσότερο στη ζωή σας;

—Ο Βασίλης Ζάννος, που εκτελέστηκε την άνοιξη του 1948.

—Τί θα θέλατε να διορθώσετε απ' όσα ζήσατε ώς τώρα;

—Θά 'θελα να μην είχε υπάρξει χούντα και όλα να είχαν συνεχιστεί από εκεί που τα αφήσαμε στις 20 Απρίλη 1967.

—Τί θα θέλατε να μη ζήσουν τα παιδιά και τα εγγόνια σας.

—Τον πόλεμο.

—Τί ρόλο έχουν παίξει στη ζωή σας οι γονείς σας;

—Οι γονείς μου είναι για μένα το παν. Όταν έχασα τον πατέρα μου, τα πράγματα δεν είχαν πια την ίδια γεύση για μένα.

—Είστε θρήσκος;

—Είμαι θρήσκος υπό την έννοια ότι πιστεύω στην Παγκόσμια Αρμονία. Ο Νόμος της Συμπαντικής Αρμονίας είναι ενιαίος και βρίσκεται οπουδήποτε υπάρχει ζωή. Από το Άτομο ως τους Γαλαξίες. Θεωρώ τον εαυτό μου τυχερό διότι υπήρξα συνθέτης. Έχω έτσι τη δυνατότητα να ασχολούμαι άμεσα με τους αρμονικούς νόμους και να δημιουργώ μικρούς ηχητικούς κόσμους, των οποίων ο νόμος ταυτίζεται με τον Νόμο της Συμπαντικής Αρμονίας. Αν αυτός ο νόμος είναι ο Θεός, τότε πιστεύω στον Θεό.

Σε πολύμηνη περιοδεία στην Ευρώπη αυτόν τον καιρό, μετά τον Ζορμπά, συμφωνική όπερα που του παρήγγειλε η Όπερα της Βερόνας (και που παρουσιάστηκε ώς μπαλέτο, στην Αρένα της Βερόνας τον Αύγουστο του 1988 —με μεγάλη επιτυχία, ο κόσμος χειροκροτούσε όρθιος επί 23 λεπτά), ο Μίκης Θεοδωράκης, ετοιμάζει τώρα τη Μήδεια. Ελπίζει να τελειώσει τη σύνθεση αυτής της όπερας την ερχόμενη άνοιξη «και αν σας ενδιαφέρουν οι λεπτομέρειες, ο ρυθμός εργασίας μου πάνω στη σύνθεση αυτή είναι, κατά μέσον όρο, εφτά ώρες την ημέρα».

—Για να τελειώσουμε, κ. Θεοδωράκη, πείτε μου, τα έχετε καλά με τον εαυτό σας;

—Ο εαυτός μου είναι αυστηρός. Είναι απόλυτος. Για να τα έχω καλά μαζί του, είμαι υποχρεωμένος συχνά να κάνω πράξεις που τις καταδικάζει η λογική μου και τις αποκρούει το συμφέρον μου. Δεν είναι ούτε από ευχαρίστηση, ούτε από απερισκεψία, ούτε από αυθορμητισμό που μπαίνω μπροστά. Γνωρίζω πολύ καλά, έως τις τελευταίες λεπτομέρειες, το τίμημα που πρόκειται να πληρώσω. Όμως, από την άλλη πλευρά, δεν μπορεί να υπάρξει δύναμη που να μ' εμποδίσει να βρίσκομαι πάντα σε πλήρη αρμονία με τον εαυτό μου.

Η Όπερα της Βαστίλλης

Συνέχεια από τη σελίδα 103

Από όλα τα μεγάλα έργα με τα οποία ο Μιττεράν θέλησε να σφραγίσει το πέρασμά του από την προεδρία, αυτό αντιμετώπισε τη μεγαλύτερη εχθρότητα και τις περισσότερες κριτικές. Το 1986 είχε τεθεί το θέμα αλλαγής του προορισμού του κτιρίου ή ακόμα και διακοπής των εργασιών. Στις πολιτικές έριδες και στις γραφειοκρατικές καθυστερήσεις, προστέθηκαν οι διενέξεις στο εσωτερικό της παλιάς Όπερας του Παρισιού και οι αντιρρήσεις του γειτονικού νοσοκομείου, που φοβόταν ότι η νέα όπερα θα έκοβε τη θέα των αρρώστων του! Για τρία χρόνια εκτυλίχθηκε ένα πραγματικό μελόδραμα με επίκεντρο την Όπερα της Βαστίλλης, με διαδοχικές παραιτήσεις, απομακρύνσεις, ανοιχτές ή κλειστές επιστολές και δημόσιες αντιδικίες.

Δύο ουσιαστικά στοιχεία της Όπερας κινδύνεψαν να μην υλοποιηθούν: τα ενσωματωμένα εργαστήρια σκηνικών, που διασφαλίζουν τη συνοχή του έργου, και η μεταβαλλόμενων διαστάσεων αίθουσα, που του εξασφαλίζει την πρωτοτυπία. Η πρώτη περικοπή θα σήμαινε οικονομίες 1,5 τοις εκατό του συνολικού προϋπολογισμού, και σε αντάλλαγμα θα έπρεπε να διατηρηθούν τα σημερινά εργαστήρια, που βρίσκονται πολύ μακριά από το κέντρο και είναι πολύ άβολα. Όσο για την αίθουσα με τις μεταβαλλόμενες διαστάσεις, με ακουστικά χαρακτηριστικά, που προσαρμόζονται σε διαφορετικά ρεπερτόρια, και με τεχνικό εξοπλισμό, που επιτρέπει μεγάλη ευχέρεια χρήσεων, η Όπερα της Βαστίλλης λίγο έλειψε να στερηθεί έναν χώρο, όπου οι σημερινοί δημιουργοί, συνθέτες και σκηνογράφοι, θα μπορούν να πειραματίζονται, να κάνουν καινοτομίες και να επινοούν νέες μορφές δημιουργίας για το μέλλον. Σήμερα το κτίριο έχει σχεδόν ολοκληρωθεί, αλλά τα προβλήματα της διαχείρισης και του προγράμματος παραμένουν και θέτουν σε κίνδυνο την πραγματική έναρξη της λειτουργίας της Όπερας. Μόλις πρόσφατα αποφασίστηκε οριστικά η κατανομή ανάμεσα στο Παλαί Γκαρνιέ και τη νέα Όπερα: στη Βαστίλλη θα είναι ο πυρήνας, το κέντρο βαρύτητας της λυρικής δραστηριότητας στο Παρίσι, ενώ η παλιά όπερα θα μεταβληθεί σε ένα είδος θυγατρικής και θα αφιερωθεί κυρίως στο μπαλέτο. Παρ' όλα τα προβλήματα, και παρ' όλο που δεν θα σταθεί αμέσως στο ύψος των φιλοδοξιών και των προσδοκιών, σύντομα αυτός ο νέος ναός της λυρικής τέχνης θα ανοίξει τις πόρτες του για όσους λατρεύουν την ανθρώπινη φωνή. Ίσως η Όπερα της Βαστίλλης να ξαναδώσει στο Παρίσι την ακτινοβολία ενός διεθνούς κέντρου της όπερας, που για πολύ καιρό στερήθηκε.

40 ΧΡΟΝΙΑ

Σε δεκαπέντε μέρες, η *Γυναίκα* κλείνει τα 40 χρόνια της. Είπε, λοιπόν, στο επόμενο τεύχος της να γνωρίσει σε σας, τις παλιές και νέες φίλες της, τους συντάκτες και τους συνεργάτες της και το σπίτι της και να σας δείξει πώς γεννιέται κάθε τεύχος της και τί... περνάει ώσπου να φτάσει στα περίπτερα. Είπε, ακόμα, να σας δείξει πώς γίνεται ένα ρεπορτάζ μόδας, να σας ξαναθυμίσει τί είχαν πει κάποτε τα σημερινά πρόσωπα της επικαιρότητας σε παλιές συνεντεύξεις τους και να σας πάρει μαζί της σ' ένα ταξίδι στον κόσμο της μόδας, από το '50 ώς το '90.

ΓΥΝΑΙΚΑ

14 Φεβρουαρίου

Ακόμα, στο ίδιο τεύχος: Μια μεγάλη αποκαλυπτική συνέντευξη με την ΜΕΛΙΝΑ ΜΕΡΚΟΥΡΗ. **Το Έητζ στην τέχνη** Μια έκθεση στη Νέα Υόρκη προβάλλει με συγκλονιστικό τρόπο την αρρώστια του αιώνα. **Το σεξ μας τραβάει από τη μύτη** Οι σεξουαλικές επιθυμίες περνούν από τον έλεγχο της όσφρησης. **Το μακιγιάζ της νέας δεκαετίας** Οι νέες τάσεις που θα επικρατήσουν στο μακιγιάζ ώς το 2000. **Αποκριάτικος μπουφές** Για να φάτε ελαφρά, να πιείτε αρκετά και να χορέψετε τρελά. **Γλεντήστε χωρίς μεθεόρτια** Τί να κάνετε πριν, κατά και μετά το φαγοπότι, για να μην το πληρώσετε ακριβά. **Η ομορφιά ανθίζει στα 40** Συμβουλές και προϊόντα για υπέροχες γυναίκες των σαράντα χρόνων.

στο επόμενο τεύχος

CONTINENTAL Advertising

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΕΙΝΑΙ ΧΩΡΟΣ ΖΩΗΣ
ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ ΔΙΝΕΙ ΖΩΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ

έπιπλα • φωτιστικά • υφάσματα • δώρα

ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ Α.Ε.Β.Ε.

• **ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ:** ΜΕΣΟΓΕΙΩΝ 490
ΤΗΛ.: 6398466-6570743
• **ΓΛΥΦΑΔΑ:** ΓΡΗΓ. ΛΑΜΠΡΑΚΗ 18
ΤΗΛ.: 8981519-8981520

τα είδη μας θα τα βρείτε

• **ΑΘΗΝΑ: ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ:** ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ - Μεσογείων 490, • **ΓΛΥΦΑΔΑ:** ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ - Γ. Λαμπράκη 18 • **ΕΚΑΛΗ:** ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ - Λ. Θησέως 23 • **ΧΑΛΑΝΔΡΙ:** ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ, Λεωφ. Πεντέλης 10, • **ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ:** ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ - Τσιμισκή 109 • **ΚΑΛΑΜΑΡΙΑ:** ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ -Ανδριανουπόλεως 71-73 • **ΚΑΛΑΜΑΤΑ:** ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ -Ομήρου & Φιλελλήνων • **ΚΑΡΔΙΤΣΑ:** ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ - Αλαμανή 22 • **ΚΕΡΚΥΡΑ:** BELLO - Εθν. Αντιστάσεως 2, Νέο Λιμάνι • **ΚΟΡΙΝΘΟΣ:** ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ - Πατρών 54 • **ΗΡΑΚΛΕΙΟ:** ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ - Θεοτοκοπούλου 28 • **ΧΑΝΙΑ:** Μαντωνάκη line - Μυλωγιάννη 6 • **ΛΑΡΙΣΑ:** ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ - Αλ. Παναγούλη 31 • **ΞΑΝΘΗ:** ΤΟ ΕΠΙΠΛΟ: 1ο χλμ. Ξάνθης - Λάγος.

Την ορχήστρα διευθύνει ο κ. υπουργός!

Πρώτη του υπουργική παρουσία, η διεύθυνση συναυλιών στην Ευρώπη με σολίστ τον Γιώργο Νταλάρα. Ο Μίκης Θεοδωράκης μιλάει για τα τέσσερα μετασυμφωνικά έργα που θα παρουσιάσει στο εξωτερικό. Πληθωρικός και ορμητικός, όπως πάντα, οραματίζεται και σχεδιάζει για το μέλλον...

Του **ΑΝΤΩΝΗ Σ. ΑΝΔΡΙΚΑΚΗ**

Φωτ.: Δ. ΜΕΛΙΤΑΣ

Ο Γιώργος Νταλάρας και η Μαρία Δημητριάδη τραγουδούν αυτές τις ημέρες στην Ευρώπη υπό την διεύθυνση του κ. υπουργού άνευ χαρτοφυλακίου.

Αυτή η συνέντευξη ξεκίνησε μ' έναν συνθέτη και τελείωσε μ' έναν υπουργό. Άρχισε μια Παρασκευή απόγευμα στο στούντιο «Θ», κάπου στου Μακρυγιάννη. Ο Μίκης Θεοδωράκης πνιγμένος – όπως πάντα – ανάμεσα σε μουσικούς, φωτογράφους, οπερατέρ, σκηνοθέτες δίνει συνεντεύξεις, κάνει πρόβες και πρέπει να τελειώσει νωρίς, να προλάβει την τελευταία προεκλογική συγκέντρωση της «Νέας Δημοκρατίας», στο Πεδίον του Άρεως.

Καπνίζει – όπως παλιά – άφιλτρο τσιγάρο, φοράει ένα καρώ κόκκινο μάλλινο πουκάμισο, αλλά πρέπει να προλάβει να αλλάξει και να βάλει το κοστούμι για τη συγκέντρωση. Ανάμεσα στις δύο ενδυμασίες εγώ αναζητώ τη σημερινή εικόνα του Μίκη. Είναι άραγε ο κύριος με τη γραβάτα που κάθεται στα πρώτα έδρανα της Βουλής ή ο παθιασμένος επαναστάτης - συνθέτης που τραγουδάει για τους φυλακισμένους όλου του κόσμου; Ο αιώνιος πολυμήχανος, πολυπράγμων Έλληνας, που πιο πολύ από όλους γνωρίζουν κι εκτιμούν στο εξωτερικό. «Μελέτησες;», ρωτάει τον Γιώργο Νταλάρα, που στέκεται δίπλα του για να φωτογραφηθεί. «Γιατί αυτά τα τραγούδια είναι δύσκολα». Κι ο Νταλάρας, με τη σεμνότητα του καλού μαθητή τού εξηγεί πόσο εργάστηκε «κατ' οίκον» την προηγουμένη.

Στο σημείο αυτό ξεχνάω τον πολλαπλό Θεοδωράκη των τραγουδιών και των δηλώσεων, ξεχνώ τον Θεοδωράκη που σαρώνει τα έδρανα της Βουλής εξ αριστερών προς τα δεξιά και μένω στον σημαντικότερο πρέσβη της ελληνικής μουσικής στο εξωτερικό. Γι' αυτό βρέθηκα εκείνο το απόγευμα στο στούντιο «Θ»: για να «ψάξω» καλύτερα μια νέα συνεργασία Θεοδωράκη-Νταλάρα, που αυτές τις ημέρες χαίρεται η Ευρώπη.

Η συνεργασία των δύο χρονολογείται από το 1974, από τις πρώτες μεγάλες συναυλίες της μεταπολί-

τευσης. Από το στάδιο Καραϊσκάκη και τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» το '74, μέχρι τις δύο περσινές συναυλίες με το «Άξιον εστί» στο Ηρώδειο, η συνύπαρξη αυτή έχει προσφέρει συναρπαστικές στιγμές στους Έλληνες ακροατές.

Στις 23 Απριλίου ο Μ. Θεοδωράκης άρχισε μια μεγάλη ευρωπαϊκή περιοδεία, διοργανωμένη από τη Διεθνή Αμνηστία, με σολίστ τον Γιώργο Νταλάρα. Εμφανίζονται σε μερικές από τις καλύτερες αίθουσες της Ευρώπης (Kulturpalast, Δρέσδη, Palais de Beaux Arts Βρυξέλλες, Salle Player Παρίσι) και θα παρουσιάσουν σειρά έργων που ο συνθέτης ονομάζει μετασυμφωνικά. Μας εξηγεί:

«Θεωρώ το συμφωνικό έργο μεγαλοφυές προϊόν της κεντρικής Ευρώπης. Εμείς οι της "περιφερείας" ερχόμαστε μετά τη συμφωνία. Προσεγγίζουμε προς τις συμφωνικές φόρμες διατηρώντας το λαϊκό στοιχείο. Τα έργα αυτά έχουν πολλές τεχνικές της συμφωνικής μουσικής, διατηρώντας την ελληνική ταυτότητα και ιδιορρυθμία τους».

Δεν παίχτηκαν στην Ελλάδα

Για τους παλιούς ακροατές της έντεχνης ελληνικής μουσικής τα έργα αυτά δεν είναι άγνωστα. Πρόκειται για τέσσερα «τραγούδια-ποταμούς», όπως τα ονομάζει ο συνθέτης, που γράφτηκαν στο διάστημα 1968-1970, μέσα στη δικτατορία και σημάδεψαν εκείνα τα χρόνια, αλλά και όσα επακολούθησαν.

«Οι περισσότεροι βυζαντινοί ύμνοι είναι "τραγούδια-ποταμοί". Ξεκινάει ο ψάλτης και πάνω σ' ένα μοτίβο μπορεί να τραγουδάει και μισή ώρα. Το ίδιο επιχειρώ κι εγώ σ' αυτά τα τέσσερα τραγούδια, που η διάρκειά τους είναι από δέκα έως σαράντα λεπτά». Πρόκειται για την **«Κατάσταση πολιορκίας»** σε ποίηση της Μαρίνας, το έργο **«Επιφάνεια-Αβέρωφ»** σε ποίηση Γιώργου Σεφέρη, τη σύνθεση ο **«Επιζών»** σε ποίηση του Τάκη Σινόπουλου και τέλος το **«RAVEN»**, σε ποίηση Γιώργου Σεφέρη, ένα έργο που ο συνθέτης έγραψε στο στρατόπεδο του Ωρωπού, με τη σκέψη σ' έναν άλλο μεγάλο Έλλη- ▶

Την ορχήστρα διευθύνει ο κ. υπουργός!

Δεξιά: Όταν ο Γιώργος Νταλάρας τραγουδούσε το «Κυκλάμινο» από τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» του Γιάννη Ρίτσου. *Κάτω:* Από τα χρόνια της αντιπολίτευσης, όταν η Ελλάδα τραγουδούσε στα γήπεδα τα μέχρι τότε απαγορευμένα τραγούδια του Μίκη.

◄ να συνθέτη, που διερευνούσε τη συμφωνική μουσική, τον Γιάννη Χρήστου.

Αυτά τα τέσσερα έργα θα έχουν την ευκαιρία να απολαύσουν οι ακροατές πολλών ευρωπαϊκών πόλεων. Έργα που δεν παίχτηκαν όσο θα 'πρεπε στην Ελλάδα. Ο Μίκης λέει: «Αυτό δείχνει τις δυσκολίες που είχα ως συνθέτης να έχω ένα μεγάλο σύνολο να κάνω αυτό που θέλω. Γι' αυτό και η πρόταση που ήρθε από τους Γερμανούς με συγκίνησε αφάνταστα και ειλικρινά είναι η πρώτη φορά που πάω σε μια περιοδεία με πραγματική αγαλλίαση. Είναι γεγονός ότι τα έργα αυτά θα πάρουν μιαν άλλη διάσταση, διότι θα δοθούν από δέκα Γερμανούς σολίστες, εικοσιμελή χορωδία και με τον Γιώργο Νταλάρα και τη Μαρία Δημητριάδη. Θέλω να αποδείξω ότι πάνω στη λαϊκή μας μουσική μπορούμε να εφαρμόσουμε όλους τους κανόνες της συμφωνικής μουσικής».

Ύστερα από δύο χρόνια λοιπόν ο Μίκης θα διευθύνει τραγούδια για τους φυλακισμένους, τους εξόριστους και τους κατατρεγμένους. Για τον Γιώργο Νταλάρα αυτή είναι η τρίτη ευρωπαϊκή περιοδεία. Και βέβαια η πρώτη με τον Θεοδωράκη. «Η συνεργασία μου με τον Μίκη είναι πάντα ενδιαφέρουσα. Κι αυτή η περιοδεία είναι μια ακόμα μουσική περιπέτεια, πρόκληση και δέλεαρ λόγω του μουσικού υλικού. Για δύο λόγους είμαι χαρούμενος: ο ένας είναι συναισθηματικός, διότι ο Θεοδωράκης αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα πρόσωπα της μουσικής μου μυθολογίας. Και ο άλλος είναι καλλιτεχνικός, γιατί τα έργα αυτά ξεφεύγουν από τη μορφή του τραγουδιού και προσεγγίζουν τη μορφή του ορατορίου. Για μένα λοιπόν είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα άσκηση. Πάνω απ' όλα όμως είναι τιμή και χαρά μου που θα τραγουδήσω υπό τη διεύθυνση του Μίκη, που είναι ο πιο σημαντικός πρέσβης της ελληνικής μουσικής κουλτούρας σ' όλο τον κόσμο».

«Θα στείλω αξιοκρατικά Έλληνες καλλιτέχνες στη Σουηδία, στο ίδρυμα που φέρει το όνομά μου. Θα πάει ο Χατζιδάκις κατ' αρχήν που δεν τον ξέρουν εκεί»

Αναπόδραστα μια τέτοια συζήτηση καταλήγει στη θέση της ελληνικής μουσικής στην Ευρώπη και στον κόσμο. Ο Μίκης σχολιάζει: «Έχουμε αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα περίπου πεντακόσια τραγούδια διαφόρων συνθετών που είναι αριστουργήματα – από το '50 μέχρι τις ημέρες μας – τα οποία εάν παρουσιαστούν έξω με την κατάλληλη προβολή και προϋποθέσεις θα μπορούσαμε να κατακτήσουμε την παγκόσμια αγορά. Κάποτε, που ο Μαθιόπουλος μου πρότεινε να πάω στην ΕΡΤ, προτίμησα αντί να διευθύνω π.χ. μια συμφωνία του Μπετόβεν με τη συμφωνική της ΕΡΤ, να ζητήσω ένα συμφωνικό σύνολο, ένα λαϊκό σύνολο και ένα χορωδιακό σύνολο να ερμηνεύουν έργα Ελλήνων συνθετών. Να δώσουμε παραγγελίες σε νέους συνθέτες. Να πάρουμε ένα χώρο – είχα προτείνει το κτίριο του FIX – και να κάνουμε με τις ορχήστρες και τη χορωδία μόνο μουσικές τηλεοπτικές εκπομπές, βίντεο κλιπς κ.λπ. Κι έτσι, χρησιμοποιώντας τη μουσική, το τοπίο μας, την ιστορία μας και τους μύθους μας και να κάνουμε ό,τι κάνουν οι Αμερικανοί τώρα και να 'χουμε και κέρδος».

Τραγούδια για την Ευρώπη

Για τον Μίκη Θεοδωράκη «η ελληνική μουσική είναι ένα προϊόν – πέρα από τους συναισθηματισμούς. Ένα προϊόν προς εξαγωγή. Κι όχι μόνο. Μέσα από το τραγούδι οι Αμερικανοί δεν πουλάνε τρόπο ζωής και στη συνέχεια εμπορεύματα και ιδέες; Το τραγούδι έχει τεράστια δύναμη. Αν υπήρχε ένα κράτος που 'χε μια κυβέρνηση που το 'βλεπε ωφελιμιστικά, θα κερδίζαμε πολλά. Έχουμε χιλιάδες υπαλλήλους, οι οποίοι ξεκουράζονται σε διάφορες υπηρεσίες. Θα μπορούσαν λοιπόν να οργανώσουν την προβολή του ελληνικού τραγουδιού προς τα έξω, προς όφελος – και οικονομικό – της Ελλάδας». ►

Την ορχήστρα διευθύνει ο κ. υπουργός!

◀ Η συνομιλία μας διεκόπη απότομα, διότι ο Μίκης Θεοδωράκης έπρεπε να πάει στην προεκλογική συγκέντρωση της «Νέας Δημοκρατίας» στην Αθήνα.

Και ολοκληρώθηκε λίγες μέρες αργότερα στο «Ατενέουμ», όταν ο Μίκης ήταν πια υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου και πρόσεχε ιδιαίτερα τα λόγια του. Μου μίλησε με τον ίδιο ενθουσιασμό για «Πολιτιστικό θαύμα που θα βασίζεται σε τρεις άξονες. Πρώτον: αξιοποίηση, προπαρασκευή, διευκόλυνση δημιουργών και ερμηνευτών. Δεύτερον: υποδομή (σχολεία, θέατρα, ωδεία, συναυλίες, επιχορηγήσεις, συγκροτήματα πολιτισμού) και τρίτον: όλ' αυτά να έρθουν με κάποιον τρόπο σ' επαφή με το λαό». Ο Μίκης μου μίλησε για λέσχες πολιτισμού («10.000 είχαμε βάλει στόχο τότε με τη νεολαία Λαμπράκη») για μια ελληνοκεντρική και ανθρωποκεντρική διάσταση που θέλει να δώσει με ό,τι καταπιαστεί στη νέα κυβέρνηση. Μου μίλησε για «την ψυχική υγεία του λαού που προάγεται όταν ταυτίζεται με έργα τέχνης», και για το εξωτερικό: «Θα στείλω αξιοκρατικά Έλληνες καλλιτέχνες στη Σουηδία, στο ίδρυμα που φέρει το όνομά μου. Θα πάει ο Χατζιδάκις κατ' αρχήν, που δεν τον ξέρουν στη Σουηδία». Χείμαρρος σαν δημιουργός και ασαφής ως υπουργός.

“Μου την έσκασε ο Μητσοτάκης. Έπρεπε να κάνουμε Πάσχα στα Χανιά, ώστε να επαληθευτεί αυτό που είχαμε πει πέρσι...”

«Είμαι ευτυχής που συμπίπτει η ευρωπαϊκή περιοδεία με την υπουργοποίησή μου. Θα 'χω την ευκαιρία να δω πολιτικούς φίλους στην Ευρώπη και φυσικά ανεπίσημα να κουβεντιάσουμε διάφορα θέματα που αφορούν την πατρίδα μας».

Μέχρι τη στιγμή που τελείωνε η συνέντευξη – διότι αν δεν τελείωνε θα γινόταν σήριαλ πια – δεν υπήρχε σαφήνεια σε ό,τι αφορά τις αρμοδιότητες του Μίκη στη νέα κυβέρνηση.

Δεν ξέρω τι θα καταφέρει για τον πολιτισμό, από το νέο του πόστο. Ξέρω όμως πως κάθε κυβέρνηση χρειάζεται έναν καλλιτέχνη. Με την ορμή και το χιούμορ του να δρα καταλυτικά στην ισόγεια καθημερινότητα.

«Μου την έσκασε ο Μητσοτάκης. Έπρεπε να κάνουμε Πάσχα στα Χανιά, έτσι ώστε να επαληθευτεί αυτό που είχαμε πει πέρσι: "Θα βαδίσουμε από τον Επιτάφιο στην Ανάσταση!". Έστω και μ' ένα χρόνο διαφορά. Ε, αυτά τα πράγματα δεν γίνονται και από τη μια μέρα στην άλλη. Φέτος όμως, ως πρωθυπουργός, θα πρέπει να μείνει στην Αθήνα...».

Με το ίδιο χαμόγελο ο κύριος υπουργός αστειεύεται με τη Μαρία Δημητριάδη: «Μη φοβάστε, παιδιά μου. Θα είμαι ο ίδιος στο πόντιουμ. Δεν θα είμαι ούτε πιο αυστηρός, ούτε πιο απαιτητικός...». ■

EAU DE TOILETTE
AFTER SHAVE
ΣΕ 3 ΑΡΩΜΑΤΑ
AXE
MARINE
AXE EAU DE TOILETTE
AFTER SHAVE.
Ο τέλειος συνδυασμός
γαλλικού Eau de Toilette
με την απολαυστική
φρεσκάδα ενός αποκλει-
στικού after shave.
AXE
ΑΦΗΣΤΕ ΤΗ ΓΟΗΤΕΙΑ ΝΑ ΣΥΝΑΡΠΑΖΕΙ

To Johnnie Walker έρχεται.

ΕΧΕΙ Ο ΘΕΟΣ

Για μια ακόμη φορά ο κ. Θεοδωράκης επισκέφτηκε την Κωνσταντινούπολη και την Αγκυρα. Αυτή τη φορά για να συναντήσει τον Τούρκο αριστερό συγγραφέα Αζίζ Νεσίν, αλλά και τον Τούρκο Πρόεδρο, με τον οποίο είχε «απόρρητη» συνάντηση 2 ωρών. Οι «Εικόνες» ήταν εκεί

Από τον ***Κώστα Μαρδά***

1

ΠΡΟΞΕΝΗΤΗΣ σ' ένα ραντεβού Οζάλ–Ψηλού είναι ο Μίκης. Ο υπουργός Επικρατείας (όπως θα ονομαστεί στον προσεχή ανασχηματισμό) πέταξε ξαφνικά στην Πόλη και στην Αγκυρα, στις 8–10 Δεκεμβρίου, για να συναντήσει όχι μόνο τον επιφανή αριστερό συγγραφέα Αζίζ Νεσίν, αλλά και τον εκσυγχρονιστή αρχηγό του τουρκικού κράτους Τουργκούτ Οζάλ.

Οι «Εικόνες» ήταν το μόνο ελληνικό έντυπο που παρακολούθησε βήμα βήμα την αθέατη πλευρά αυτής της ειδικής αποστολής του κ. Θεοδωράκη, ο οποίος πασχίζει με την Επιτροπή Ελληνοτουρκικής Φιλίας να μην ηχήσουν τα τύμπανα του πολέμου στο γαλάζιο Αιγαίο.

Ο λαλίστατος υπουργός έγινε Σφίγγα όσες φορές πιεστικά ρωτήθηκε για το περιεχόμενο του μηνύματος του Ελληνα Πρωθυπουργού που μετέφερε στον Τούρκο πρόεδρο. Φαίνεται, όμως, πως μια συνάντηση κορυφής είναι στα σκαριά, χάρη στη μεσολάβηση του συνθέτη της «Ρωμιοσύνης».

Με το προσωπικό αεροπλάνο του τέως βασιλιά Κωνσταντίνου, ταξίδεψε στην Τουρκία το προηγούμενο Σάββατο ο Μίκης. «Θα καθίσω μεγαλοπρεπώς στη θέση του μεγαλειοτάτου» λέει και διηγείται, δένοντας τη ζώνη του, αυτό που του συνέβη στο Τόκιο, όταν λόγω Ολυμπιακών βρέθηκαν όλοι μαζί σε ταβέρνα, κοινοί θνητοί και γαλαζοαίματοι:

«Ο Ιάπωνας σερβιτόρος κρατώντας το λογαριασμό πλησίασε τον Γλίξμπουργκ και με δέος τον ρώτησε στ' αυτί: Αυτός είναι ο μεγαλειότατος, δείχνοντας εμένα στην άλλη άκρη του τραπεζιού. Οχι, όχι... εγώ είμαι, απάντησε αμήχανα ο Κωνσταντίνος».

Με το γνωστό χειμαρρώδη τρόπο του αναλύει το μεγαλεπήβολο όνειρο μιας ελληνοτουρκικής συμπολιτείας με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη. Αυτό φυσικά μετά από 1.000 χρόνια... Προς το παρόν, στα προσεχή... 100 βλέπει ένα κονσόρτσιουμ Ελλάδας – Τουρκίας – Κύπρου για την εκμετάλλευση του αιγαιακού πετρελαίου, διότι, «έτσι που πάμε, ούτε εμείς θα τα χαρούμε μήτε αυτοί, αλλά οι Αμερικανοί διά του 6ου Στόλου και της Shell...»

2

Καπνίζει πούρο. Κοιτάζει από το παράθυρο τα φώτα της Κωνσταντινούπολης. Προσγείωση. Σμήνη δημοσιογράφων και φωτογράφων στην αίθουσα VIP.

– Κύριε υπουργέ, έχετε διαφοροποιήσει τις θέσεις σας τώρα που είσαστε μέλος της κυβέρνησης;

• Οχι. Ο πρωθυπουργός Μητσοτάκης είναι ανοικτός στο διάλογο.

Παρεμβαίνει ευγενέστατα ο πρόξενος κ. Δανέλης.

– Κύριε υπουργέ, η λιμουζίνα σας περιμένει.

Κατεύθυνση προς το ξενοδοχείο, στην πλατεία Ταξίμ. Στη διαδρομή οι άνθρωποι του προξενείου μας αναφέρουν τα στοιχεία από τα υπο-

3

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΣΤΗΝ "ΟΔΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ"

1.- Πόσο ο Μίκης Θεοδωράκης νοιώθει Τριπολιτσιώτης;

2.- Αγαπητέ Μίκη, έχεις αφιερώσει αρκετές σελίδες στο βιβλίο σου "Οι Δρόμοι του Αρχάγγελου" για την Τριπολιτσά. Όμως μια αναφορά ακόμη και βέβαια για πρώτη φορά από εφημερίδα της, όχι απλώς δεν θα ήταν άσχημη αλλά θα ήταν κι επιβεβλημένη, θα έλεγα. Θέλω να πιστεύω, ότι τα εφηβικά και τα λίγο μετά χρόνια του ανθρώπου είναι αν όχι τα καλύτερα, τα θεμελιακά. Εσύ έζησες τα εφηβικά χρόνια σου στην Τρίπολη και μάλιστα σε μια πολυτάραχη εποχή. Πόσο εκείνα τα χρόνια επηρέασαν διάβρωσαν θετικά τον χαρακτήρα σου;

3.- Ποιά η πρώτη σου εντύπωση ερχόμενος στην Τρίπολη σαν πόλη;

4.- Κρίνε τους ανθρώπους της και παράλληλα τους Αρκάδες, τους οποίους γνώρισες και από τον τόπο εξορίας σου..

5.- Πότε ακριβώς ήρθες στην Τρίπολη, πότε έφυγες και σε ποιά σπίτια κατοίκησες;

6.- Σε ποιό Γυμνάσιο φοίτησες και ποιά ονόματα συμμαθητών σου θυμάσαι; Με ποιούς απ΄αυτούς συνδέθηκες με φιλία, ποιοί χάθηκαν και με ποιούς συνεχίζεις να βλέπεσαι;

7.- Ποιά τα στέκια του Μίκη και των φίλων του στην Τρίπολη και πώς την περνούσατε;

8.- Ποιά πρόσωπα διεδραμάτιζαν τότε τον πρώτο ρόλο στην πόλη;

9.- Πλην μουσικής, ποιά τα σημαντικώτερα γεγονότα που θυμάται ο Μίκης κατά την παραμονή του στην Τρίπολη και που δεν έχουν σχέση μ΄αυτόν;

10.- Μια πεζή ερώτηση: Ποιά τα ωραία κορίτσια και οι ωραίες γυναίκες της εποχής εκείνης στην πόλη; Πώς πλησίαζαν οι νέοι τις νέες τότε; Εσύ ερωτεύθηκες κάποια ή κάποιες απ΄αυτές; Μπορούμε να πούμε ονόματα; Αν δεν παντρευόσουν την καταπληκτική καθ΄όλα σύζυγό σου Μυρτώ, υπήρχε περίπτωση να γίνεις γαμπρός τριπολιτσιώτικης οικογένειας;

11.- Η οικογένειά σου συνδέθηκε με άλλες οικογένειες στην Τρίπολη; Πού σύχναζε και πώς περνούσε τις ώρες του ο πατέρας σου στην Τρίπολη; Ποιές οι εκτός γραφείου σχέσεις του με τον Νομάρχη Βουγιουκλάκη;

extra

- Bahr über Gorbatschow
- Was hinter den neuen Begriffen steckt
- Prominente über die Zukunft der UdSSR
- Die rote Weltkarte
- »Prawda« intern
- Falin-Interview
- Stationen des Kommunismus
- Chinas eigener Weg und die Euro-Kommunisten
- Die Stimmung in der DDR und bei der DKP
- Die Bremser

Σελίδα 155
Μ. Θεοδωράκης

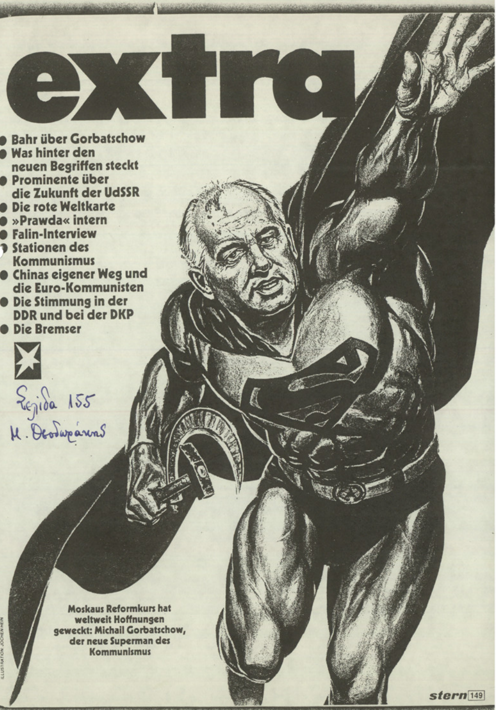

Moskaus Reformkurs hat weltweit Hoffnungen geweckt: Michail Gorbatschow, der neue Superman des Kommunismus

ILLUSTRATION: JOCHEN HEIN

»Gorbatschow ist ein gefährlicher Mann, dem man helfen muß«

Egon Bahr über den Reformkurs in der Sowjetunion und die Frage, ob der Kommunismus reformierbar ist

Egon Bahr, 65, SPD-Abrüstungsexperte und Direktor des »Instituts für Friedensforschung und Sicherheitspolitik an der Universität Hamburg«

Ein Gesellschaftssystem ohne Reformfähigkeit geht zugrunde. Die Frage nach der Reformfähigkeit des kommunistischen Systems wird in den nächsten Jahren beantwortet werden. Gorbatschow hat sich aufgemacht, die Erneuerungskraft eines Systems zu beweisen, in dem er aufgewachsen ist und dessen lebensbedrohende Verkrustungen und Verkalkungen er festgestellt hat. Die Liste seiner Mängelrügen liest sich wie eine umfassende Zusammenstellung westlicher Vorwürfe gegen das Land unter der Herrschaft der KPdSU. Die westlichen Vorwürfe gipfeln darin, daß Marxismus-Leninismus mit der Diktatur des Proletariats zu Stalinismus und all dem führen mußte, was die Welt in den zurückliegenden fast 70 Jahren gesehen hat.

Nur einer, der an die Ideen und Werte glaubt, mit denen er großgeworden ist, kann die Kraft aufbringen, sie zu reformieren. Insoweit liegen alle falsch, die aus einer antikommunistischen Grundhaltung heraus überlegen, wie weit der Mann es ehrlich meine und wie weit er sein System im westlichen Sinne demokratisieren wolle. Erwartungen in dieser Richtung werden mit Sicherheit enttäuscht werden. Gorbatschow kann gar nicht aus seinem »System« springen, er will es auch nicht. Er will die seit Lenins Tod eingetretenen Fehlentwicklungen korrigieren. Er ist ein Visionär. Er kann sich vorstellen, welche Kräfte freigesetzt werden könnten, wenn sein Sozialismus von Dogmatik, Korruption, Gleichmacherei befreit würde.

Falls ihm das gelingt, wäre das mehr als eine Reform; es wäre eine Revolution, in ihrer Bedeutung für die Welt nicht weniger einschneidend als das, was Lenin 1917 begonnen hat.

Was Gorbatschow begonnen hat, ist eine fast übermenschliche Aufgabe. Ob das also gelingt oder ob es eine neue Fehlentwicklung wird, weiß niemand; aber es hat geschichtliche Dimension.

Der Größe der Aufgabe entspricht die Größe des Ansatzes. Wer Gorbatschow fragen würde, ob er nicht zuviel auf einmal und zu schnell mache, bekäme wahrscheinlich zur Antwort, daß es anders nicht gehe. In der Tat: Ein solches Riesenland mit Millionen von Menschen, ihren Erfahrungen, Enttäuschungen und Gleichgültigkeiten in Bewegung zu setzen, Hoffnung zu geben, zum Engagement mitzureißen, erfordert andere Anstöße, als in einer westlichen Demokratie, mit funktionierenden, überschaubaren Mechanismen.

Es wäre nicht das erste Mal, daß Energien in dem Riesenland erlahmen, Anstöße versanden; vielleicht muß das Tempo erhöht werden.

Wer in die Umlaufbahn will, braucht ein Mindestmaß an Antrieb zur Überwindung der Schwerkraft; wer auf der Erde eine Kurve zu schnell nimmt, verliert die Bodenhaftung.

Auch Gorbatschow wird dem Gesetz jedes Reformators nicht entgehen, daß über Erfolg oder Mißerfolg das richtige Tempo und der Blick für das gerade noch Machbare entscheiden. Diese Entscheidung kann nicht von außen getroffen werden. Die augenblickliche Situation läßt sich – nur scheinbar paradox – so formulieren: Es gibt keinen Weg mehr zurück, aber der Punkt der Unumkehrbarkeit ist noch nicht erreicht.

Dabei hört man im Westen viel Kleinkariertes. Daß es Widerstände gibt, ist doch nur selbstverständlich. Von den Privilegierten dort kann man keine größere Zustimmung erwarten als von solchen hier, die ihre Subventionen gern behalten möchten. Man kann nicht davon ausgehen, daß konservative Mehrheiten hier wie drüben durch einige Reden in fortschrittlicher Begeisterung entflammen. Bedenkenträger sind kein westliches Privileg.

Keine Experimente; Weiter so; Was man hat, das kennt man – diese Haltung gibt es in jeder Gesellschaft. Was Gorbatschow schon verändert hat in seinen zwei Jahren, erkennt, wer feststellt, daß es oft dieselben sind, die die sture Unbeweglickeit der sowjetischen Führungen vor einiger Zeit beklagt haben und sich heute Sorgen machen, ob es nicht zu schnell geht.

Es hieße auch das System völlig verkennen, wenn über organisierten Widerstand spekuliert würde. Gorbatschow sitzt fest im Sattel. Die entscheidenden Schritte sind durch Politbürobeschlüsse, das Zentralkomitee und den Parteitag abgesichert. Die Reformen finden eben innerhalb des Systems statt, nicht durch Systemänderungen. Nicht die Bösartigen hat er zu fürchten, nicht die Zweifelnden oder die Dummen, sondern die Mitläufer, die Enttäuschten, die Gleichgültigen, die seine Vokabeln nachplappern, aber ihr Verhalten nicht ändern.

Dabei hat es Gorbatschow leichter als irgend jemand, der ähnliches im Westen versuchen würde. Er kann über die Medien verfügen, über Leute, die man bei uns »Multiplikatoren« nennt, und dies nicht nur im Sinne von Weisungen. Man hat den begründeten Eindruck, daß die Intelligenz auf allen Ebenen, auch in der UdSSR eine Minderheit, sich befreit fühlt und ihn wirklich unterstützt, und das ist bei jeder Entwicklung dieser Art »die halbe Miete«.

Ist es möglich, innerhalb des Systems zu reformieren, ohne das System zu ändern? Natürlich kann man dezentralisieren, großen Kombinaten Entscheidungsbefugnisse geben, sie zu ehrlichen Gewinn- und Verlustrechnungen anhalten. Natürlich kann man mehr Demokratie wagen und dafür sorgen, daß möglichst die Besseren in geheimer

Marx ist für alle da *Als Revolutionär . . .* *. . . als Pensionist . . .*

ZEICHNUNGEN: F. BEHRENDT

. . . als Nationalist . . .

. . . und Spiritist.

Mal im Neo-Look . . .

Wahl zur Verantwortung kommen. Hier sind einige zehntausend Menschen gefragt, die bereit sind, Verantwortung zu übernehmen, Risiken zu laufen.

Das könnte sehr schwer werden, nachdem diese Gruppe der gehobenen Nomenklatura, Funktionäre des mittleren Managements, in Jahrzehnten gelernt haben, vorsichtig zu sein, sich abzusichern, auf die Weisungen von oben zu warten. Wenn Gorbatschow dafür nur einige tausend hat oder gewinnt, dann wird es schwierig. In zwei bis drei Jahren wird ablesbar sein, wie weit das trägt.

Aber es gibt Reformen, von denen man nicht weiß, wie weit sie an Veränderungen des Systems herangehen. Ich meine damit, daß die Vielfalt von Meinungen, die es auch in der Sowjetunion schon immer gegeben hat, nun öffentlich wird, ins Bewußtsein tritt und in öffentliche Diskussionen mündet.

Vor einem Jahr war es vorstellbar, Sacharow von Gorki nach Moskau zu bringen. Aber es war ganz unvorstellbar, daß er im sowjetischen Fernsehen gezeigt würde, aus demselben Saal im Kreml, in dem der Generalsekretär spricht.

Das Aufzeigen von Mißständen in der sowjetischen Presse, also Offenheit, ist nur die Vorstufe von offen ausgetragenen unterschiedlichen Meinungen. Hier ist im Ansatz eine neue Art von Pluralität erkennbar, nicht die Pluralität zwischen unterschiedlichen Parteien wie im Westen, sondern Meinungsvielfalt innerhalb eines Einparteiensystems. Kritische Bemerkungen über Herrn Jelzin, den ersten Mann im Gebiet Moskau, die man heute lesen kann, wären früher ein sicheres Zeichen für den Anfang des Endes seiner Karriere gewesen. Heute braucht es nur ein Zeichen für die neue Ernsthaftigkeit zu sein, daß selbst hochstehende Persönlichkeiten von öffentlicher Kritik nicht ausgenommen werden.

Eine buntere Sowjetunion aber kann auch weniger leicht einzuschätzen sein als bisher.

. . . mal im Salon . . .

ZEICHNUNGEN: F. BEHRENDT

Das Neue Denken haben wir bei Gorbatschow am Anfang überwiegend in der Außenpolitik gefunden. In der Tat: Die Fähigkeit beider Supermächte zur gegenseitig gesicherten Zerstörung hat jede Hoffnung beendet, in einem nuklearen Krieg noch siegen zu können. Dies hat es in der menschlichen Geschichte noch nie gegeben. Alle historischen Vergleiche funktionieren nicht mehr, gemessen an dieser neuen Qualität.

Wir werden also auf unserem klein gewordenen Globus entweder gemeinsam leben oder gemeinsam sterben. Alle, unabhängig vom System oder ihrer Bündniszugehörigkeit, sind Partner der gemeinsamen Sicherheit geworden. Diese Vorstellungen, zuerst von der Palme-Kommission 1981 formuliert, von der SPD vertreten, sind dem neuen Mann aus eigener Überzeugung geläufig.

Es ist sinnlos geworden, Überlegenheiten anzustreben oder erhalten zu wollen. Militärische Überlegenheit ist nicht mehr anwendbar (wer sich von ihr einschüchtern läßt, ist selbst schuld). Aus dieser Erkenntnis heraus hat Gorbatschow alte sowjetische Verhandlungspositionen verändert.

Stabilität ist angestrebt. Logisch: Es muß wasserdicht kontrollierbar sein, daß keiner den anderen betrügen kann. Daran hat die Sowjetunion heute nicht weniger Interesse als Amerika. Und das Ganze darf nicht nur auf atomarem Gebiet, es muß auch auf konventionellem Gebiet passieren. Ja zur Verteidigungsfähigkeit, vielleicht zu einer strukturellen Nichtangriffsfähigkeit.

Aber so etwas hätte natürlich Konsequenzen: Offensives strategisches Denken hätte dann keinen Platz mehr. Dazu hat Gorbatschow sich bereit erklärt. Eine sowjetische Strategie, die den Angreifer offensiv auf dessen Territorium zerschlagen will, müßte geändert werden, weil sie den neuen Gegebenheiten, übrigens auch ihren verbleibenden Mitteln, nicht mehr gerecht würde. Man muß sehen, was daraus in der Praxis wird.

Dies hätte natürlich auch ideologische Konsequenzen: Im Zeitalter der gemeinsamen Sicherheit gibt es keinen gerechten Krieg im bisherigen Sinne mehr; wenn der Untergang der Menschheit droht, ist es sinnlos geworden, hinterher darüber streiten zu wollen, ob die Geschichte gerecht im Sinne des »Fortschritts« war.

Mehr noch: Wer in den Kategorien der gemeinsamen Sicherheit denkt, kann dem »Imperialismus« nicht mehr die Friedensfähigkeit absprechen. In der Konsequenz müssen also bisherige Glaubenssätze der Ideologie verändert werden, jedenfalls so weit das durch Erkenntnisse des Neuen Denkens auf dem Gebiet der Sicherheit erforderlich ist. Für ein System, daß so stark auf ideologischen Pfeilern ruht, kann das tiefe Wirkungen haben.

Koexistenz als friedliches Nebeneinander unterschiedlicher Systeme ist dann auch keineswegs mehr als ein Übergangsstadium zu definieren, zeitlich begrenzt, bis man stark genug ist »zum letzten Gefecht«. Koexistenz wird der Zustand, in dem der bewaffnete Konflikt zwischen Ost und West auch im eigenen Interesse narrensicher ausgeschlossen werden muß,

. . . mal etabliert.

soweit man Geschichte nach vorn überblicken kann.

Das bedeutet auch: Für den friedlichen Wettbewerb der Systeme ist die Geschichte offen; sie hat kein wissenschaftlich ausrechenbares Ziel mehr. Es gibt eine ganze Menge, wo Kommunisten umlernen müssen. Dies als revolutionäre Entwicklung zu bezeichnen ist keine Übertreibung.

Wenn sie stattfindet, wird sich natürlich das Feindbild ändern. Die Bedrohung von außen ent-

fällt als Entschuldigung für eigene Unfähigkeit im Inneren oder als Vorwand zur Disziplinierung gegenüber eigenen Unterlassungen und Fehlern. Es gibt keine Erfahrungen, wie sich eine kommunistische Gesellschaft unter solchen Gegebenheiten entwickelt.

Niemand darf glauben, daß die Wirkungen einer solchen Entwicklung den Westen verschonen würden. Wer würde dann noch vom Reich des Bösen sprechen können? Auch bei uns gibt es psychologische Disziplinierungen gegen die Bedrohungen aus dem Osten, mit denen Versäumnisse oder Schwächen zugedeckt werden. Niemand weiß, wie sich westliche Gesellschaften unter solchen Umständen entwickeln werden.

Es geht gar nicht darum, ob objektiv eine Bedrohung vorlag; das subjektive Gefühl reichte, auf beiden Seiten. Ohne dieses Gefühl, mit der Sicherheit der Kriegsunmöglichkeit, hätten wir den ausschließlich garantiert friedlichen Wettbewerb der Systeme.

. . . als Medizinmann . . .

. . . als Prolo-Punk.

Marx als Marksist . . .

Was will man mehr? Die Geschichte sollte dann entscheiden, welche Vorstellungen für die Gesellschaft und die Menschen besser sind. Da bin ich, bei der Anpassungsfähigkeit, die unser System bisher bewiesen hat, gar nicht pessimistisch. Aber natürlich können sich beide Systeme dann ihre Chancen ausrechnen. Die Geschichte ist wirklich offen, aber wir hätten die Gewißheit, daß es sie weiter gibt.

Welche Folgerungen könnten sich für die Deutschen ergeben, wenn die Entwicklung in der Sowjetunion durch neues Denken, Offenheit, Reformen, weiterläuft? Hier wird sofort deutlich, daß es keine isolierte deutsche Frage gibt. Es würde sich insgesamt mehr um Konsequenzen für das Ost-West-Verhältnis handeln als um das Verhältnis zwischen den beiden deutschen Staaten, die gebunden sind in wirtschaftliche und verteidigungspolitische, gegeneinander errichtete Verträge und Organisationen. Niemand darf vergessen, daß diese Stabilität eine Voraussetzung für eine friedliche Konflikt-Transformation ist und bleibt.

Es ist zu beobachten, daß der außenpolitische Teil des Neuen Denkens bei den osteuropäischen Verbündeten der Sowjetunion fast ungeteilte Zustimmung findet. Er entspricht den eigenen Interessen und gibt Raum für eigene Initiativen.

Bei den innenpolitischen Reformen Gorbatschows, die fast wichtiger sind und tiefer gehen, ist das Echo in Osteuropa komplizierter. Hier kann die DDR darauf hinweisen, ebenso wie Ungarn, daß sie auf dem Gebiete der Wirtschaft durch eigene Maßnahmen der Sowjetunion Anregungen gegeben habe.

Auf der anderen Seite ist heute noch schwer vorstellbar, daß in Ost-Berlin oder Prag etwas Ähnliches läuft wie der Journalistenkongreß in Moskau mit seinen Diskussionen, »kritikfreie Zonen« abzuschaffen. In Moskau konnte ich hören, es sei interessanter geworden, die »Prawda« zu lesen als die »Stimme Amerikas« zu hören. Bevor man ähnliches über das »Neue Deutschland« oder über »Rudé Právo« hört, dürfte noch einige Zeit vergehen.

Wir werden es also mit einem differenzierten Bild zu tun haben. Unterschiedlichkeiten in der Entwicklung, in den Möglichkeiten und in den Interessen der einzelnen Staaten Osteuropas werden deutlicher werden – insofern der Lage in Westeuropa ähnlich, ohne daß damit Grundstrukturen wirtschaftlich, militärisch oder politisch in Frage gestellt werden.

Es gibt eine technisch-wissenschaftliche Revolution. Sie verändert unser Leben mit unheimlicher Macht. Der Westen ist einen Schritt voraus, aber den Erkenntnissen und Ergebnissen der Physik, Chemie und Technik kann sich auch der Osten nicht entziehen. Dies hat Gorbatschow erkannt. Auch dies treibt ihn zur Eile und zu Reformen; wenn seine Welt dort nicht bestehen kann, dann wird sie geschichtlich versagt haben, mit allen sich daraus ergebenden Konsequenzen.

Insofern kann sich der Reformator als Retter fühlen, als einer, der seine Welt fit machen will für den unausweichlichen friedlichen Wettstreit der Systeme, bei dem weder Redensarten noch Beschwörungsformeln, weder Pläne noch gute Absichten entscheiden, sondern die Fakten. Gorbatschow wird nicht bequem für die westliche Welt werden, gerade wenn er Erfolg hat.

Mit der friedlichen Erschließung des Weltraums wird unsere Erde zu einem globalen Dorf. Dann schrumpfen manche heutigen Konflikte oder Probleme. Sie werden klein, überschaubar, lösbar, vielleicht sogar lächerlich, und andere werden entstehen. Die Globalität unserer Probleme nimmt zu. Sie überspringt Grenzen und Systeme. Das gilt für Umweltfragen oder Öl-Probleme ebenso wie für Aids oder Tschernobyl. Die Bewohner des globalen Dorfes müssen sich arrangieren, weil sie Partner des Überlebens werden, also des Lebens.

Das ist der Kern des Neuen Denkens, das wir global brauchen. Insofern will Gorbatschow sein Land nicht nur reformieren, sondern auf die Welt des Jahres 2000 einstellen. Und gleichzeitig sehe ich im Westen, von Reagan bis Thatcher, von Mitterrand bis Kohl, von Craxi bis Andreotti, ein Denken, das sich den Interessen der nächsten Wahlen und der Legislaturperioden unterordnet. Eben das aber darf nicht so weitergehen.

Gorbatschow ist ein gefährlicher Mann, dem man helfen muß.

Echt oder unecht?
Das ist hier die Frage . . .

ZEICHNUNGEN: F. BEHRENDT

»Glasnost« heißt das Zauberwort

Der reformfreudige Michail Gorbatschow hat neue Schlagworte geprägt. Was hinter den Begriffen steht, hat der Moskauer STERN-Korrespondent Mario R. Dederichs aufgelistet

Besjadernij Mir
(Atomwaffenfreie Welt)

Abrüstungsziel oder Utopie – Gorbatschow schlug am 15. Januar 1986 die Abschaffung aller Nuklearwaffen bis zum Jahre 2000 vor. Der zweite Gipfel mit US-Präsident Reagan in Reykjavik im Oktober 1986 scheiterte trotz großer Übereinstimmung, weil Amerika auf dem Weltraumrüstungsprogramm SDI beharrt. Am 28. Februar 1987 bot Moskau ein Separatabkommen über die »Euro-Raketen« an. Die Beseitigung aller Mittelstreckenraketen der Supermächte in Europa rückte »in Reichweite« (Reagan). Weitere Kreml-Offerten: Abrüstungsinspektion vor Ort, Abzug der Kurzstreckenraketen aus DDR und ČSSR, Truppenabbau in Mitteleuropa, Chemiewaffen-Verbot.

Demokratisazija
(Demokratisierung)

Hauptreformziel innerhalb des Systems, allerdings nicht mit westlichem Pluralismus gleichzusetzen. Erstmals schlug Gorbatschow am 20. Januar 1987 Geheimwahlen mit mehreren Kandidaten für den KPdSU-Unterbau, in Staatsbetrieben und Verwaltungen vor, später sogar bei den Sowjetwahlen in ganz Lettland. Sein Ziel: Mobilisierung »von unten«, mit jungen reformfreudigen Funktionären (auch Parteilosen) den unbeweglichen Führungsapparat auf Trab bringen und so die Reform auf eine breite Basis stellen. Ihre Chefs gewählt haben bereits zahlreiche Fabrikbelegschaften in Omsk und im lettischen Jelgava und eine Bezirkspartei in Westsibirien (zwei Kandidaten, geheim).

Dewis Treswost
(Devise Nüchternheit)

Losung zum Kampf gegen den Alkoholismus, im Volksmund »Die grüne Schlange« genannt, unter der vor allem Russen und Ukrainer »entsetzlich leiden« (Gorbatschow). Nach Schätzungen sind jährlich eine Million Alkohol-Tote zu registrieren. Neue Gesetze (17. Mai 1985) reduzieren Wodkaproduktion und -verkauf, bestrafen Trunkenheit härter. Zwischenbilanz: Weniger Unfälle und Verbrechen im Suff, weniger Arbeitsausfälle, aber verstärkte Schwarzbrennerei (130 000 Verurteilungen 1986). Und eine neue »Schlange« wächst heran: Die UdSSR zählt 46 000 Drogensüchtige.

Glasnost
(Transparenz, Offenheit)

Neues Leitmotiv für Presse und Kultur. Die Öffentlichkeit erfährt mehr – nicht alles – über »Negativerscheinungen« (Unglücke, Verbrechen, Fehlentwicklungen, Aids); Zeitungen und Fernsehen wagen sich mit Kritik bis zum Minister. Kritische und einst verbotene Bücher, Filme und Theaterstücke erscheinen. Die Zensur läßt Künstlern größeren Spielraum. Historiker dürfen wieder Stalins Gegner (Bucharin, Trotzki) erwähnen. Bleibende Tabu-Themen: Parteichef und Spitzenorgane der KPdSU sowie die Grundlagen des Sozialismus.

»Dschojnt Wentschurs«
(Gemeinsame Wirtschaftsvorhaben)

Weitestgehende neue Kooperationsform (englisch »joint ventures«) im Außenhandel, die westliches Kapital und Know-how mit Arbeitskraft und Rohstoffen der Sowjets koppelt (bisher 200 Projekt-Offerten). Problem: Von Rubelgewinnen hat der westliche Partner nichts. Mehr bringt die Öffnung für 74 Staatsunternehmen, die direkte Handelskontakte ohne schwerfällige Genehmigungsbürokratie pflegen und – seit dem 1. Januar 1987 – Deviseneinnahmen für West-Importe nutzen dürfen.

Kadry
(Kader)

Das Großreinemachen im verstaubten Funktionärsapparat (Nomenklatura) der Breschnjew-Ära hatte Gorbatschow noch als ZK-Sekretär unter seinem Mentor Andropow 1983 begonnen. Als Parteichef drängte er »Breschnjewisten« wie Romanow, Grischin, Tichonow und Kunajew aus dem Politbüro und zog sich Getreue heran, vor allem im ausführenden ZK-Sekretariat. Gorbatschows Devise: Wer nicht mitzieht, muß weg. Dennoch hielten sich im ZK-Plenum nach dem 27. Parteitag (Frühjahr 1986) viele Reformgegner (60 Prozent), die vor 1982 eingesetzt waren. Privilegien der Nomenklatura werden eingeschränkt. Korrupten Kadern geht es an den Kragen, etwa im Außenhandels- und Innenministerium (sogar Breschnjews Schwiegersohn sitzt wegen Bestechung in Haft).

Nazii
(Nationen)

Dem Vielvölkerstaat (130 Sprachen, nur 52,3 Prozent Russen) hat Gorbatschow nichts Neues zu bieten. Das Nationalitäten-Problem wird diskutiert, aber die sowjetrussische Dominanz wächst eher. Proteste dagegen gelten als »Chauvinismus«, wie etwa die Unruhen in Alma-Ata im Dezember 1986, als ein Russe den kasachischen KP-Chef ersetzte. Im geburtenstarken, moslemischen Zentralasien gärt es.

Nowoje Myschlenije
(Neues Denken)

Von Gorbatschow im August 1986 geprägter Begriff für den Konzeptionswechsel in der Außenpolitik: Es gibt keine Sicherheit mehr ohne Rücksicht auf Sicherheitsinteressen der anderen – Gegenmodell zum »Gleichgewicht des Schreckens«. Die UdSSR bemüht sich verstärkt um Übereinstimmung mit ihren Nachbarn im »Gemeinsamen Haus Europa« und um Aussöhnung mit China. Moskau will seine Truppen aus Afghanistan abziehen, falls die Nachbarstaaten vertraglich garantieren, sich dort nicht mehr einzumischen.

Perestrojka
(Umgestaltung)

Hauptslogan für Gorbatschows neuen Kurs im Inneren und in der Wirtschaft, die »entscheidende Wende« zu neuen Arbeitsmethoden (weniger Zentralplanung, mehr Selbstverantwortung, Rentabilität, Qualitätskontrolle) und Technologien (Computerisierung), Beseitigung von Schlamperei, Korruption, Schwarzarbeit. Durch Beschleunigung (Uskorenije) der wirtschaftlichen Entwicklung und höhere Produktivität, auch durch Betonung des Leistungsprinzips, soll sich das Wirtschaftspotential in 15 Jahren verdoppeln. Soziale Verbesserungen folgen, wenn der hochgesteckte 12. Fünfjahrsplan (1986–90) erfüllt wird (bisherige Bilanz: mager). Perestrojka heißt Zulassung von Privatarbeit bei Restaurant-Kooperativen und Familienfarmen, Handwerk und Nebenerwerb (offiziell verschämt als »Indiwidualnaja Trudowaja Dejatelnost« – individuelle Arbeitstätigkeit – bezeichnet, kurz ITD), aber vor allem »besserer« Sozialismus, Stärkung der Weltmacht. Gorbatschow: »Dazu gibt es keine Alternativen.«

Prawa Tschelowjeka
(Menschenrechte)

Auch hier Ansätze einer Wende, weg von brutaler Dissidenten-Unterdrückung, hin zu mehr Rechtssicherheit (Sakonnost). Spektakuläre Freilassungen (Schtscharanski, Orlow, Begun, Korjagin), vor allem aber das Ende der Verbannung für Andrej Sacharow (Dezember 1986) fanden weltweit Beifall. Emigrationsbereite Juden und Deutsche hoffen auf ihre Chance durch ein neues Ausreisegesetz (1. 1. 1987).

Der STERN fragte, was sie von Gorbatschows Reformkurs halten

Frage 1

Wie sieht die Sowjetunion im Jahr 2000 aus?

Frage 2

Wird die UdSSR dann noch die kommunistische Weltmacht sein?

Lech Walesa

Polnischer Arbeiterführer und Mitbegründer der heute verbotenen Gewerkschaft »Solidarność«, 43

1 Bis zum Jahre 2000 ist meiner Meinung nach noch alles möglich – sowohl große zivilisatorische Fortschritte als auch eine zerstörerische Revolution. Zweifellos sind Reformen in Polen und in den anderen Ländern unseres Lagers nötig. Niemand, der logisch denkt, stellt das in Frage. Wir leben jedoch unter Bedingungen, die der Logik und dem gesunden Menschenverstand widersprechen. Reformen sind eine Herausforderung unserer Zeit. Wenn man die Wirtschaft im sogenannten realen Sozialismus ansieht, so wird es am schwersten sein, hier einen Ausweg aus den Schwierigkeiten zu finden, obwohl es genug bewährte Vorbilder gibt. Das Problem liegt darin, wie man sie umsetzen kann, ohne das ganze Haus zu zerstören, in dem man lebt. Bildlich gesprochen: Aus einem Aquarium kann man eine Fischsuppe machen, aber umgekehrt ist das nicht möglich.

2 Wenn die Reformen, über die man zu sprechen anfängt – und das ist noch nicht genug –, nicht verwirklicht werden, wird sich die Sowjetunion sicherlich noch weiter von den entwickelten Ländern entfernen.

Josef Begun

Sowjetischer Mathematiker, 54, lange Jahre verbannt, 1983 bis Anfang 1987 in Haft, lebt in Moskau

1 Ich bin Jude, und für mich ist die schärfste Frage in diesem Vielvölkerstaat die der nationalen Gleichberechtigung. Jahrzehntelang hatten die Juden hier keine Möglichkeit, ihre Sprache, ihre Kultur und ihre Traditionen zu pflegen. Die Wiederherstellung der bedrängten jüdischen Kultur kann als Wertmesser für die Ernsthaftigkeit der Demokratisierung dienen. Kulturelle Rechte, Kontakte mit Juden im Ausland, das unabdingbare Recht auf Rückkehr nach Israel – all das sind notwendige Bedingungen für die demokratische Genesung der multinationalen sowjetischen Gesellschaft. Ich möchte Optimist sein, die eingeleiteten Veränderungen zeigen das Bedürfnis der Gesellschaft, sich von der Last der geistigen Unfreiheit zu befreien. Aber nur das Volk, das auch dafür kämpft, ist des Glücks und der Freiheit würdig.

2 Ohne Verwirklichung der nationalen Erwartungen all ihrer Völker – auch des jüdischen – wird die UdSSR im Jahre 2000 ein zurückgebliebenes totalitäres Land sein, das weder die Ideale des Kommunismus noch die Grundrechte der Menschen und der Nation erfüllt. Kann ein solches Land eine Weltmacht sein?

Roy Medwedjew

Sowjetischer Historiker und Bürgerrechtler, 61, lebt in Moskau

1 Uns bleibt keine andere Wahl als Beschleunigung und Umgestaltung. Die UdSSR braucht eine neue Entspannung, verminderte Rüstungsausgaben und wirtschaftliche Zuwachsraten von fünf bis sieben Prozent pro Jahr. Wenn wir das Reformprogramm festigen, wird unsere Wirtschaft produktiver und beweglicher. Selbst von der tapferen Gruppe der Reformer kann man jedoch nicht zu viel erwarten. Aber mehr Austausch mit anderen Ländern, mehr private und kooperative Tätigkeit, eine stärkere Rolle des Marktes, weniger Kontrollen in der Kultur und mehr Geduld mit Andersdenkenden können die UdSSR voranbringen. In Warenqualität und Technologie holen wir die USA, die Bundesrepublik und Japan nicht ein, doch der Abstand wird geringer. Das bürokratisch-autoritäre System wird nicht verschwinden, aber die Gesellschaft wird selbständiger und besser versorgt sein. Ohne Entspannung wird jeder Fortschritt langsamer und schwieriger.

2 Ich zweifle nicht daran: Die UdSSR bleibt die kommunistische Supermacht, ihr Einfluß in der Welt bleibt und wird in einigen Regionen sogar zunehmen.

Milovan Djilas

Jugoslawischer Schriftsteller, 75, wegen Systemkritik neun Jahre in Haft, lebt in Belgrad

1 Die Sowjetunion wird im Jahre 2000 militärisch und ökonomisch stärker sein als heute, jedoch wesentlich rückständiger als der Westen. Die Kultur wird beinahe frei sein, es werden nichtmarxistische philosophische und soziale Theorien toleriert. Das gesamte System wird aufwallen, ein Gärungsprozeß beginnen. In Schwierigkeiten werden vor allem die zwischennationalen Beziehungen innerhalb der Sowjetunion geraten und das Parteimonopol des Machtapparates, der Staatsgewalt.

2 Die Sowjetunion wird im Jahre 2000 der stärkste, aber nicht der führende kommunistische Staat sein. Die UdSSR führt auch heute nicht die Welt der kommunistischen Staaten an, zum Beispiel China und Jugoslawien. Und die Staaten, die sie anführt, zum Beispiel die Staaten Osteuropas, werden ihre Verselbständigung fortsetzen.

Mikis Theodorakis

Griechischer Komponist und ehemaliger KP-Parlamentsabgeordneter, 61

1 Die UdSSR ist das reichste Land der Erde. Sie besitzt eine hochentwickelte Infrastruktur, und das Bildungsniveau der Sowjetbürger ist hoch. Nur an einem fehlt es bisher, und Michail Gorbatschow war der erste, der das offen und ehrlich ausgesprochen hat: Das Land braucht Demokratie. Die Tatsache, daß ein Mann wie Gorbatschow in der KPdSU aufsteigen konnte, zeigt, daß diese Partei immer noch lebendig ist.

2 In der Partei, im Staatsapparat, in der Armee und in den Gewerkschaften hat sich eine Bürokraten-Clique breitgemacht, für die Macht reiner Selbstzweck ist. Wenn es gelingt, das Spinnennetz der Bürokratie abzuschütteln, wird die UdSSR im Jahr 2000 die größte Weltmacht sein, nicht nur innerhalb des kommunistischen Blocks, sondern auf der ganzen Erde. Falls Gorbatschow aber scheitert, wäre der Zug der Geschichte für die UdSSR endgültig abgefahren, und das würde auf die kommunistischen Parteien in aller Welt zurückschlagen.

Alessandro Natta

Vorsitzender der Kommunistischen Partei Italiens, 69

1 Ich halte die Initiative der gegenwärtigen Führung der UdSSR in der Innen- wie in der Außenpolitik für authentisch und von großer Wichtigkeit. Sollten sich die Bemühungen auf dieser Linie fortsetzen, dann glaube ich, daß man der UdSSR des Jahres 2000 ein starkes Aufholen im technologisch-wissenschaftlichen Bereich voraussagen kann. Ebenso eine beträchtliche Verbesserung der sozialen Bedingungen und eine konkretere demokratische Teilnahme der Bürger an den wirtschaftlichen und politischen Entscheidungen. Dies im Rahmen eines weltweiten Gleichgewichts, das auf Koexistenz, Sicherheit, Nicht-Einmischung und einem hohen Grad von internationaler Zusammenarbeit beruht.

2 Aufgrund des Verhältnisses von Bevölkerung, Rohstoffen, Landflächen, aufgrund ihrer geschichtlichen Rolle im 20. Jahrhundert und dank der Ergebnisse, die der heute begonnene Reformprozeß wirtschaftlich und politisch möglich macht, wird die Sowjetunion immer mehr einer der Pfeiler der internationalen Beziehungen sein. Allerdings in einer Welt, die begonnen hat, das Zweimächtesystem USA/UdSSR zu überwinden und die einer offeneren und pluralistischeren Ordnung des friedlichen Gleichgewichts entgegengeht.

Heiner Müller

DDR-Schriftsteller, 58, lebt in Ost-Berlin

1 Anders, als ich sie mir 1987 vorstellen kann.

2 Entweder kommunistisch oder Weltmacht. Das eine schließt das andere aus.

Anatoli Schtscharanski,

Sowjetischer Bürgerrechtler, 1977 bis 1986 in Haft. Seit Februar 1986 lebt der 39jährige in Israel

1 Für mich zählt, ob die Sowjetunion im Jahre 2000 die Menschenrechte mehr respektieren wird als heute. Noch vor wenigen Tagen wurde einigen sowjetischen Juden die Ausreise nach Israel verweigert – mit dem Hinweis, daß dieses Ausreiseverbot bis zum Jahr 2000 gilt. Andererseits bleibt der Sowjetunion gar nichts anderes übrig, als sich zu öffnen, die geschlossene Gesellschaft aufzubrechen – jedenfalls, wenn sie den Fortschritt will.

2 Der Erfolg der Reformen hängt wesentlich davon ab, ob und wie die Sowjets ihre wirtschaftlichen Interessen und die Menschenrechte auf einen Nenner bringen können. Dann würde die sowjetische Gesellschaft anders aussehen als heute, wenn sie auch nicht westlichen Idealen entsprechen würde. Wirtschaftlich und technologisch aber würde die Kluft zwischen der Sowjetunion und dem Westen sich weiter vergrößern. Der Erfolg des neuen Kurses hängt wesentlich von dem Erfolg ab, den die chinesischen Kommunisten vorweisen können.

Herbert Mies

Vorsitzender der Deutschen Kommunistischen Partei (DKP), 58

1 Attraktiver. Wie mit der Oktoberrevolution zu Beginn des 20. Jahrhunderts die Welt im vorwärtsweisenden Sinn verändert worden ist, wird die UdSSR zu Beginn des dritten Jahrtausends die Welt verändern – in Gemeinschaft mit allen sozialistischen Ländern als Zukunftsträger der Menschheit. Ihrer Initiative wird es zu verdanken sein, daß dann die Welt möglicherweise frei von Atomwaffen sein wird. Der derzeitige revolutionäre Prozeß der Umgestaltung wird zu einer vollkommeneren sozialistischen Gesellschaft hinführen, die durch die Macht des sozialen und demokratischen Beispiels auf die von Krisen und Widersprüchen gebeutelte kapitalistische Welt wirkt.

2 Sie wird es auch dann noch sein. Aber als solche wird sie sich entsprechend ihrem Willen und ihrer Politik mehr denn je als Gleicher unter Gleichen aller sozialistischen Staaten verstehen. Sie wird sich als Verfechter einer neuen, auf Gleichberechtigung und auf gegenseitiger Achtung beruhenden Weltfriedens- und Wirtschaftsordnung erweisen. Und als eine Kraft geachtet sein, die die Einteilung der Welt in »Große« und »Kleine« überwinden will.

Georges Marchais

Generalsekretär der Kommunistischen Partei Frankreichs, 66

1 Während kapitalistische Länder eine tiefe Krise durchmachen, wollen die Sowjets sozialen Fortschritt, wirtschaftliche Effizienz und die Demokratie vorantreiben, kurz, aus ihrem Staat ein modernes sozialistisches Land machen.

2 Die UdSSR muß nicht unbedingt *die* kommunistische Weltmacht sein. Wir selbst kämpfen für eine sozialistische Gesellschaft. Und wir stellen uns nicht vor, daß ein sozialistisches Frankreich eine zweitrangige, irgend jemandem unterworfene Macht sein soll.

Die Weltkarte des Kommunismus

Gorbatschows Revolution von oben verunsichert nicht nur die Sowjetunion. Die Verbündeten fragen sich, ob sie Moskaus Wende mitvollziehen müssen – und können

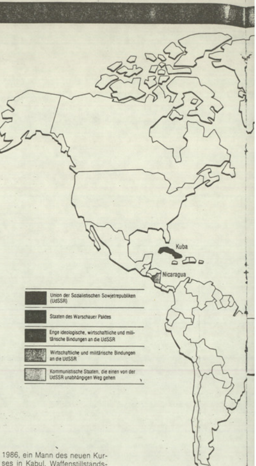

Warschauer Pakt

Bulgarien. Das traditionell freundschaftliche Verhältnis zur UdSSR war nach Gorbatschows Amtsantritt belastet. Partei- und Staatschef Todor Schiwkoff, 75, dienstältester KP-Führer Osteuropas, galt als eingeschworener Breschnjew-Anhänger. Inzwischen begrüßt die Parteispitze, zumindest rhetorisch, die Reformen als »Wendepunkt in der Entwicklung des Sozialismus«. Sofia will die Modernisierung der Wirtschaft beschleunigen: Mehr Selbstverwaltung für Industrie und Banken, Einführung von Leistungslöhnen, Lockerung des staatlichen Devisen-Monopols.

DDR. Die SED begegnet Moskaus Reformkurs mit Vorbehalten (siehe Seite 178).

Polen. »Mit angehaltenem Atem« (Parteichef Jaruzelski) verfolgt die Partei die neue Moskauer Politik. Gorbatschows Reform schwäche nicht den Sozialismus, sondern verhindere seine Erstarrung. Jaruzelski hat es in den eigenen Reihen mit dogmatischen »Betonköpfen« zu tun, die sich einer ideologischen Auflockerung widersetzen.

Rumänien. Nicolae Ceaușescu, der seit mehr als 20 Jahren das Land mit harter Hand regiert, ist ein Gegner des neuen Kurses. Er fürchtet, Reformen könnten Unruhe in die starre Partei tragen und damit auch seine Herrschaft gefährden. Was Gorbatschow anstrebe, so der 69jährige National-Kommunist, sei »ein Schritt zurück«, es verletze Prinzipien des »wissenschaftlichen Sozialismus«.

Tschechoslowakei. Deutlicher als in anderen Ostblockstaaten tragen Befürworter der Reform wie Ministerpräsident Lubomír Štrougal und Gegner wie ZK-Sekretär Vasil Bilak ihre Meinungsverschiedenheiten offen aus. Letztere befürchten, eine Öffnung im Sinne Gorbatschows werde den »Prager Frühling« neu beleben. Mitte März kündigte Staatschef Gustáv Husák weitreichende Reformen in Wirtschaft und Politik und größere Transparenz an: »Wir wollen, daß die Leute wissen, was und wie entschieden wird.«

Ungarn. Als einziges Land im Warschauer Pakt fühlt sich Ungarn durch die Veränderungen im Sowjet-Staat voll bestätigt. Denn bei der Modernisierung der Wirtschaft sind die Magyaren – trotz ökonomischer Rückschläge – den Russen einige Schritte voraus. Das gilt auch für gesellschaftspolitische Reformen, etwa beim Wahlrecht, und für die Entkrampfung der Kulturpolitik. Trotz Sympathie für die sowjetische Öffnung achtet Budapest auf Distanz. ZK-Sekretär Matyas Szürös: »Jede kommunistische Partei ist unabhängig und souverän. Erfahrungen können nicht automatisch übertragen werden.«

Enge Verbündete

Afghanistan. Über 100 000 sowjetische Soldaten stützen im achten Kriegsjahr die kommunistische Regierung gegen die Moslem-Rebellen. Diese politische Last will Gorbatschow loswerden. Erste Gesten: Abzug von 8000 Soldaten im Oktober 1986, ein Mann des neuen Kurses in Kabul, Waffenstillstands- und Versöhnungsangebot an die »Mudschahidin«, Verhandlungen mit Pakistan, das die Rebellen unterstützt.

Äthiopien. Seit Mitte der siebziger Jahre wirtschaftlich und militärisch eng an die UdSSR gebunden. Die Staatspartei unter Mengistu beruft sich auf den Marxismus.

Kuba. Engster Verbündeter der UdSSR in Lateinamerika. Moskau leistet massive militärische und wirtschaftliche Hilfe, ohne die Kuba – durch die USA isoliert – nicht überleben könnte.

Mongolei. 1924 mit Hilfe der Sowjetunion gegründet, ist die Volksrepublik noch heute einer der engsten Alliierten der UdSSR. Gorbatschows Plan, die Sowjet-Truppen abzuziehen, um Peking entgegenzukommen, löst im Land, das über 300 Jahre von China besetzt war, Besorgnis aus.

Nordkorea. Staatschef Kim Il Sung treibt eine geschickte Balance-Politik zwischen Moskau und Peking. Personenkult und Dynastie-Denken kennzeichnen sein diktatorisches Regime.

Vietnam, Kambodscha, Laos. Kein Land erhält mehr Hil-

ZEICHNUNG: HOLGER EVERLING

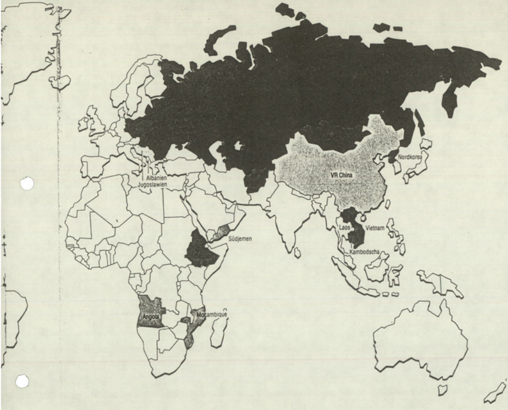

fe von der UdSSR als Vietnam, das noch unter den Folgen des Krieges gegen die USA leidet. Weil diese Milliarden-Summen die Sowjetunion belasten, übt sie Druck auf Vietnam aus, seine kostspielige Besetzung Kambodschas zu beenden. Die neue pragmatische Parteiführung in Hanoi soll außerdem das Verhältnis zu China verbessern. Auch in Laos zielt Gorbatschows Einfluß auf Versöhnung mit China und außenpolitische Öffnung des politisch eng mit Vietnam verbundenen Landes.

Verbündete

Angola und Moçambique. Neben den Wirtschaftsverbindungen intensive Militärbeziehungen. Beide Länder erhalten Unterstützung durch sowjetische und kubanische Militärberater gegen südafrikanische Angriffe und von Pretoria gesteuerte Guerilla-Bewegungen.

Nicaragua. Wegen der Wirtschaftsblockade und militärischen Bedrohung durch die Vereinigten Staaten werden die Beziehungen zu Moskau immer enger. Das Land erhält umfangreiche Waffenlieferungen aus der UdSSR, es gibt jedoch keine sowjetische Militärpräsenz. Ideologisch gehen die Sandinisten ihren eigenen Weg.

Südjemen. Engster Verbündeter Moskaus im arabischen Raum, sowjetischer Flottenstützpunkt auf der Insel Sokotra.

Eigener Weg

Albanien. Die doktrinäre »Arbeiter-Partei« hält sich für die letzte wahre kommunistische Partei. 1948 brach Tirana mit Jugoslawien, 1961 mit der UdSSR, 1978 mit der Volksrepublik China. Das Autarkie-Prinzip (»Keine Auslandsverschuldung!«) erschwert jüngst eingeleitete Wirtschafts-Kontakte zu Westeuropa.

China. Die zweite kommunistische Weltmacht verfolgt bereits seit 1979 unter Deng Xiaoping ihren eigenen Reformkurs (siehe Seite 176).

Jugoslawien. Das kommunistisch regierte, aber blockfreie Jugoslawien bewertet die Reformen in der UdSSR »äußerst positiv«. Sie bestätigen die Jugoslawen in ihrer Kritik am bisher starren Sowjetsystem.

Dritte Welt. Seit der Entkolonialisierung hat die Begeisterung für den »wissenschaftlichen Sozialismus« nachgelassen. Zwar haben auch heute noch viele Länder – besonders in Afrika – den Sozialismus auf ihre Fahnen geschrieben (Algerien, Volksrepublik Benin, Tansania), aber ihr Sozialismus hat mehr mit eigenen historischen und kulturellen Traditionen zu tun als mit Marxismus-Leninismus. Auch ein Land wie Syrien beispielsweise nennt sich sozialistisch. Doch die engen Beziehungen zur Sowjetunion sind vorrangig militärischer Art.

Die »Wahrheit« kommt aus der Sackgasse

Der Moskauer STERN-Korrespondent Mario R. Dederichs besuchte die Redaktion der Parteizeitung »Prawda« und beobachtete, wie seine Kollegen heute die »heilige Aufgabe des sowjetischen Journalismus« erfüllen

Grischin«, stellt sich der gemütlich wirkende Mittfünfziger vor, »Wiktor«. Ich stutze, und er errät meine Gedanken sofort. »Nein, nein«, lacht er. »Keine Verwandtschaft mit *dem* Grischin.« Gemeint ist, ohne daß es einer von uns ausspricht, der Moskauer Stadtparteichef, den Generalsekretär Michail Gorbatschow vor gut einem Jahr gefeuert hat, weil er ihn für die Mißwirtschaft in der sowjetischen Hauptstadt verantwortlich machte. Grischin verlor sein Amt und flog aus dem Politbüro.

Mein Wiktor Grischin dagegen ist voll in Amt und Würden. Seit 15 Jahren leitet er eines der wichtigsten Ressorts bei der wichtigsten Zeitung des Landes: die Leserbrief-Abteilung der »Prawda« (»Wahrheit«), mit 65 Mitarbeitern das größte Ressort im Hause.

Auf Grischins zwei Schreibtischen stapeln sich die Briefe, zu Hunderten gebündelt, aus allen Ecken der UdSSR, zu allen Themen. »Heute habe ich mir schon 500 angesehen und verteilt«, sagt er. Es ist erst früher Vormittag. Zum Feierabend werden es rund 2000 sein.

»Wir erleben jetzt eine der aufregendsten Perioden in der Geschichte unseres Landes«, meint Grischin, »und die Leute fühlen das. Sie schicken uns immer mehr Briefe, und die werden immer interessanter.« Die Leser der Parteizeitung kritisieren, daß »inkompetente Leute« Parteikarriere machen, wollen erfahren, »wie demokratisch« das Politbüro entscheidet und rügen selbst die »Prawda« – als »farblos«, »verworren« und »elitär«.

Kaum eine andere Institution kann das Echo auf Gorbatschows Kampagne für mehr Offenheit und Kritik so gut messen wie die Redaktion der »Prawda«: 1986 gingen 520 000 Leserzuschriften über Grischins Schreibtisch, 80 000 mehr als im Vorjahr. Allein im Februar 1987 waren es 59 000. Und jeder einzelne wird »registriert, aufmerksam gelesen und unbedingt beantwortet«, betont Grischin. Die »Glasnost«-Kampagne habe allerdings nicht erst 1985 angefangen. »Auch früher bekamen wir viele scharfe Briefe. Nur heute veröffentlichen wir mehr.«

Grischin holt eine große Mappe hervor, in der die veröffentlichten Briefe – allein fünf in der letzten Ausgabe – sorgfältig aufgeklebt sind. Leser aus Leningrad beschweren sich über den akuten Mangel an dem Herzmedikament Kordaron, andere über Schlampereien in der armenischen Schuhfabrik »Massis«. Leser diskutierten Leservorschläge, das Moskauer Kaufhaus Gum (»unpassender Kommerz«) vom Roten Platz zu verbannen und seine Hallen für das Historische Staatsmuseum (Gim) zu nutzen – »Gum oder Gim?«

»Die Leute glauben, daß die ›Prawda‹ alles kann«, sagt Grischin. »Im Leben ist es leider nicht so.« Aber die »Prawda« kann zum Beispiel »mit dem Brief in der Tasche«, so der Titel einer Rubrik, zu einem Minister gehen und ihn zur Rede stellen. Hat sich ein Minister schon einmal geweigert, auf angeprangerte Mißstände einzugehen? Der rundliche Grischin grinst: »Noch nie.«

Wie groß die Macht des »Organs des Zentralkomitees der KPdSU« (so der offizielle Untertitel der »Prawda«) ist, zeigte sich um die Jahreswende, als der »Prawda«-Korrespondent in Donezk einen Skandal enthüllte: Der Journalist Wiktor Berchin von der Bergbauzeitung »Sowjetskij Schtjor« war verhaftet worden, weil er einer Korruptionsaffäre in Woroschilowgrad nachgespürt hatte. Im Verhör wollte der örtliche KGB Berchin zwingen, seine Informationen zu widerrufen. Berchin mobilisierte die »Prawda«.

»Zweimal mußten wir uns mit diesem Fall befassen«, erklärt mir der stellvertretende Chefredakteur Jewgenij Grigorjew, »und die Kritik hat gewirkt.« Den dritten Beitrag zum Fall Berchin, auf Seite 1 der »Prawda«, schrieb Geheimdienstchef und Politbüromitglied Wiktor Tschebrikow höchstpersönlich. Er gab bekannt, daß wegen »Verletzung der sozialistischen Gesetze« der lokale KGB-Boss Ditschenko abgesetzt worden sei. Ein Schicksal, das später auch Gebietsparteichef Boris Gontscharenko teilte.

Das war im Sowjet-Journalismus beispiellos: Aufklärungsjournalismus wie im Westen, der zur direkten Konfrontation mit dem KGB führte und dennoch mit einem Sieg der Presse endete. Nur etwas anders als bei den »Watergate«-Reportern Woodward und Bernstein lief es schon. Bevor sich Tschebrikow zu Wort gemeldet hatte, konnte der »Prawda«-Leser die Verwicklung des KGB nur zwischen den Zeilen ahnen. Direkt erwähnt wurde sie nie.

»Vielleicht wußten wir es nicht«, hält sich Grigorjew bedeckt. »Uns interessierten jedenfalls weniger die Details – Wer steckt dahinter? – als das prinzipielle Problem, daß Kritiker verfolgt werden. Das hat hier Bedeutung. Wir laufen nicht hinter Sensationen her.«

Sensationsgeschichten, unter »Glasnost« keine Seltenheit mehr in der Sowjet-Presse, überläßt das ZK-Organ gern anderen. Das Wochenmagazin »Ogonjok« beispielsweise enthüllte, daß die Polizei in Karelien Unschuldige

Vie

folterte und daß in der UdSSR Tausende von Landstreichern leben. Die »Literaturnaja Gaseta« wies nach, daß die Moskauer Lenin-Bibliothek durch Fehler beim U-Bahn-Bau einsturzgefährdet ist – was bisher stets geleugnet wurde. »Sowjetskaja Kultura« berichtete von einer brutalen Ärztin, die ihren geschiedenen Ehemann um 838 Rubel erpreßte, indem sie seinem Baby ein Ohr abschnitt. »Moskowskij Komsomolez« verriet, daß Moskauer Prostituierte von Ausländern 100 Dollar für zehn Minuten kassieren und die Dame »Blocha« (Floh) in fünf Jahren 100 000 Rubel ver-

55

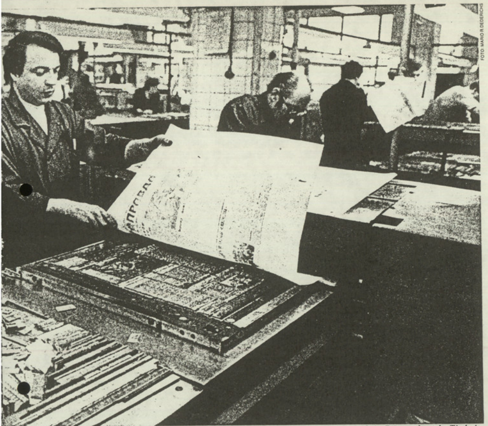

Wie zu Lenins Zeiten wird die »Prawda« immer noch in Blei gesetzt: Metteur in der Moskauer Setzerei beim Bürstenabzug der Titelseite

diente. Die Gewerkschaftszeitung »Trud« meldete, Arbeiter einer Lederfabrik in Gorskij hätten 1986 Tausende von Schuhen geklaut. »Sowjetskaja Rossija« registrierte die Festnahme kaukasischer Schwarzhändler mit 346 Kilo gestohlenem Kaviar.

Die »Prawda« macht dagegen eher Schlagzeilen, indem sie »heiße Eisen« der Politik anpackt. Chefredakteur Wiktor Afanasjew, Mitglied des ZK, verurteilte den »Bürokratismus« bei Auswanderungsanträgen. Gesuche würden so lange verschleppt, bis die West-Presse mit »antisowjetischem Geschrei« irgendeinen Dissidenten zum Helden hochstilisiert habe. Er verlangte nicht, daß sich diese Praxis ändern müsse – er kündigte es an.

Die »Prawda« kritisierte als erste namentlich den verstorbenen Parteichef Leonid Breschnjew wegen »negativer Phänomene«, druckte einen Aufruf zum Verzicht auf alle Funktionärsprivilegien und forderte gar zu »regelmäßigen Säuberungen der Partei« auf. Die Volkswirtschaftlerin Tatjana Sasslawskaja scholt das zentrale Amt für Statistik als politische Bremse, weil es »den Menschen Informationen über ihre eigenen Lebensbedingungen (Umweltverseuchung, Arbeitsunfallraten und Zunahme der Kriminalität) vorenthält«.

Beim Umweltschutz erkämpfte die »Prawda« bemerkenswerte Erfolge. Sie bewirkte die Schließung einer Chemie-Fabrik, die seit Jahren den Baikalsee, »die Perle Sibiriens«, verseuchte. Sie erzwang auch die Aufgabe des gigantischen Flußumleitungsprojekts im hohen Norden, das nach Meinung vieler Experten eine Klimaveränderung und damit eine Katastrophe größten Ausmaßes heraufbeschworen hätte. Solche Veröffentlichungen allerdings gelangen selbst dem Parteiblatt, wie Afanasjew zugab, »nur mit Müh und Not«, sprich »mit Hilfe des ZK-Sekretariats«.

Jeden Tag um elf versammelt sich das Redaktionskollegium der »Prawda« im großen Konferenzsaal im zwölften Stock des Verlagsgebäudes in Moskau. 30 bis 40 Ressortleiter und Redakteure (von insgesamt 500) sitzen um den langen Tisch, Chefredakteur Afanasjew, ein asketischer 64jähriger, der in der Freizeit Wasserski läuft, präsidiert an der breiten Stirnseite vor einer weißen Lenin-Büste. Die Tagesthemen werden vorgetragen. Der Chef entscheidet kurz, oft nur durch

Über 500 000 Leserbriefe pro Jahr: Eine Lenin-Büste im Rücken, leitet »Prawda«-Chefredakteur Wiktor Afanasjew die Redaktionskonferenz

Nicken. Lange Diskussionen gibt es nicht.

In diesem Saal, aber auch in den langen dämmrigen Fluren, an denen die Einzelzimmer der Redakteure liegen, selbst in der Schlußredaktion neben dem Fernschreibraum vermisse ich jede Spur von Hektik. Die Arbeit der »Prawda« läuft wie in einer gutgeölten Maschinerie, leise und störungsfrei. Mehr Aktualität ist offiziell angesagt. Aber wenn es bis zu den Schlußterminen, für die allgemeine Ausgabe um 19 Uhr, für die Stadtausgabe um 23 Uhr, nicht klappt – »nitschewo« (»macht nichts«). Niemand wird der »Prawda« mit irgendeiner Story den Rang ablaufen. Die Redakteure sind selbstbewußt. Fachqualifikation wird großgeschrieben. Sie wissen, daß sie schon etwas Besonderes sind.

»Ich glaube«, sagt Auslandschef Jewgenij Grigorjew, der in den siebziger Jahren Korrespondent in Bonn war und hervorragend Deutsch spricht, »die meisten sowjetischen Journalisten würden gern ›Prawda‹-Leute sein. Doch nicht jeder ist zu dieser Arbeit bereit. Es geht rund um die Uhr, oft ohne freie Tage und Erholungspausen. Die Tätigkeit verlangt große persönliche Opfer, besonders im Familienleben.«

Als ich nach der »ideologischen Schulung« der Redakteure frage, verdüstert sich Grigorjews Blick leicht: »Wer hier arbeitet, teilt selbstverständlich die Prinzipien und die Ideologie unserer Partei. Das ist klar. Es gibt hier keine besondere Schulung. Ich kenne Ihr Land, und auch die abwertende Bedeutung dieses Begriffs . . .«

Auf dem jüngsten Journalistenkongreß ging Afanasjew, der alte und neue Verbandsvorsitzende, auf den Vorwurf ein, Presseorgane der Partei hätten nicht das Recht, KP-Gebietskomitees zu kritisieren. Afanasjew räumte ein: »Die Arbeit des Journalisten in der Parteipresse war und ist in erster Linie Parteiarbeit.« Allerdings seien die Journalisten nicht nur befähigt, sondern auch befugt, »konkrete Kritik« zu äußern. Zu den Tabu-Zonen der Kritik gehört immer noch die Raumfahrtbehörde, die »auf alle Veröffentlichungen ihre eiserne Pfote legt, nach der Standardformel ›Alles in Ordnung!‹« (Afanasjew). Tote Kosmonauten sind kein Thema für die sowjetische Presse.

Die »Prawda« entwickelt sich heute so wie die Partei selbst: Sie ist jetzt kritisch und offener. Gorbatschow schickt die Presse vor, um das geistige Fundament seiner »Umgestaltung« zu legen, um Widersacher und Widerwillige in Staat und Partei aufzuschrekken. Aber auch, um immer wieder zu überprüfen, ob das, was er kritisiert, wirklich geändert wird.

Da tun sich noch einige Journalisten schwer. Afanasjew sieht viele »schwache Mitarbeiter« und »mittelmäßige, die nur ihr Gehalt abarbeiten«. Er verlangt »tadellose« Arbeit. Nur dann könne Kritik greifen: »Einseitigkeit, Faktenverdrehen, Ehrabschneidungen sind unzulässig. Man muß mit den vielen Absprachen und der ›Selbstzensur‹ aufhören. Nur so kann man den Rahmen der gewohnten Themen sprengen.«

Unter Grigorjew führte die »Prawda« zu Jahresbeginn eine neue Meinungskolumne ein: Hier kommen – ungekürzt – westliche Politiker zu Wort, deren Beiträge außenpolitischen Positionen Moskaus widersprechen. Beispielsweise der US-Senator Robert Dole, der die Einhaltung des Salt-II-Vertrags ablehnte, weil die Sowjetunion ihn gebrochen habe. Allerdings wird der »Prawda«-Leser mit solchen ungewohnten Ansichten nicht alleingelassen: Ein Redakteur kommentiert Doles Ansichten bis hin zu dem Vorwurf der »Desinformation«. Grigorjew erklärt solche »Lesehilfe« rein formalistisch: »Schließlich heißt die Rubrik ›Aus verschiedenen Blickwinkeln‹.«

In der Nachrichtenredaktion treffe ich Wladimir Gubarjew beim Zeilenzählen. Wir geraten rasch in eine Diskussion über Tschernobyl. »Prawda«-Reporter hatten als erste ausführlich über die Reaktorkatastrophe berichtet, Gubarjew hat seine Erfahrungen vor Ort sogar in ein Theaterstück eingebracht. Sein Atom-Drama »Der Sarkophag«, in der UdSSR bisher nur auf einer Provinzbühne aufgeführt, wird demnächst in Wien und Hamburg inszeniert.

Obwohl Gubarjew in »Der Sarkophag« Versagen und Vertuschung in der Tschernobyl-Tragödie attackiert, widerspricht er meiner Meinung, daß die sowjetische Bevölkerung über die langfristigen Folgen nicht ausreichend informiert wird. »Wir berichten über alles, was wichtig ist«, beharrt er. Und warum wird nicht gemeldet, daß aserbaidschanischer Tee beispielsweise hochgradig verseucht ist? »Davon weiß ich nichts«, sagt Gubarjew, und dann sofort: »Das kann nicht sein, das stimmt nicht.«

»Prawda« heißt »Wahrheit«, und die Sackgasse, an der Redaktion, Verlag und Druckerei liegen, ist danach benannt – »Straße der Wahrheit«. Es ist eine Straße mit vielen historischen Kurven: Die Zeitung, die am 5. Mai ihr 75jähriges Bestehen feiert, hat immer alle Wendungen der Parteipolitik mitgemacht. Erst war sie Lenins »Fackel der Revolution«. Dann unter Stalin das Richtschwert – eine Verurteilung durch die »Prawda« kam für viele einem Todesurteil gleich. Später geißelte sie den »Personenkult« und Chruschtschows »Subjektivismus«, um danach wieder Breschnjew zu glorifizieren. Heute untersteht sie einem Parteichef, der sagt: »Niemand hat das Recht auf Wahrheit gepachtet.«

Welche Lehren ziehen die Redakteure aus diesen Erfahrungen? »Man muß prinzipientreuer, aktiver und tapferer sein«, sagt Grigorjew. Oder, laut Afanasjew, »das Leben in seiner realen Dialektik, Kompliziertheit, in seinen Widersprüchen, Errungenschaften und Fehlern darstellen. Das ist die heilige Aufgabe des sowjetischen Journalismus«.

Die Leser haben den verordneten Mut zu mehr Offenheit und Lebensnähe honoriert. Die Auflage der »Prawda«, in Moskau und an 55 anderen Orten der UdSSR gedruckt, stieg im vergangenen Jahr von 10,4 auf 11,3 Millionen. Die täglichen sechs Seiten kosten vier Kopeken (etwa 15 Pfennig).

Zum Abschied bekomme ich einen Nachdruck der ersten »Prawda«-Ausgabe geschenkt. Auf der Titelseite steht Stalins berühmter Leitartikel »Unsere Ziele«. Es klingt, als hätte der spätere Diktator schon 1912 »Glasnost« (Offenheit) gepredigt: »Eine mächtige und lebendige Bewegung ist ohne Meinungsverschiedenheiten undenkbar – nur auf dem Friedhof ist die völlige Identität der Ansichten zu verwirklichen.«

Von »Meinungsfreiheit« indes war nie die Rede – weder 1912 noch 1987.

»Die Entwicklung ist nicht mehr umkehrbar«

Interview mit Walentin Falin, langjähriger Sowjet-Botschafter in Bonn und jetzt als Chef der Nachrichtenagentur Nowosti einer der führenden Interpreten des Gorbatschow-Kurses

STERN: Herr Falin, die Deutschen in der Bundesrepublik haben ihr Feindbild geändert. Laut einer STERN-Umfrage im März hat die Russen-Furcht rapide abgenommen, und viel weniger Bundesbürger haben Angst davor, daß Gorbatschow einen Weltkrieg auslöst als Reagan. Zufrieden?

FALIN: Natürlich befriedigt mich das. Es ist nur ein bißchen traurig, daß das so spät kommt, 40 Jahre zu spät. Wir haben auf beiden Seiten durch ein falsches Feindbild viel Zeit verloren. Jetzt dürfen wir in dieser Erkenntnis nicht auf halbem Wege stehen bleiben.

STERN: Sehen Sie in der Regierungserklärung von Bundeskanzler Kohl einen solchen positiven Ansatz?

FALIN: Ich habe weder Grund zur Enttäuschung noch zur Begeisterung. Es sind mehr Fragen gestellt worden als beantwortet – man muß viel zwischen den Zeilen lesen. Die wichtigsten Vorschläge der Sowjetunion bleiben, bis auf den Bereich der Mittelstreckenwaffen, noch ohne Antwort. Kann sein, der Bundeskanzler geht davon aus, daß öffentliche Erklärungen nicht der beste Weg sind, Positionen darzulegen, kann sein, der Außenminister denkt darüber anders.

STERN: Sie erkennen zwischen Kohl und Genscher offene Gegensätze?

FALIN: Aus verschiedenen Positionen der beiden könnten verschiedene Interpretationen von Grundkonzepten entstehen ...

STERN: Droht Ihrer Meinung nach die praktische Politik der Bundesregierung der Sympathie der bundesdeutschen Bevölkerung gegenüber dem neuen Kurs Gorbatschows hinterherzuhinken?

FALIN: Die Öffentlichkeit in der Bundesrepublik scheint mir bei dieser Entwicklung tatsächlich federführend zu sein. Bei der Politik der Bundesregierung sind noch Ansätze einer Neuauflage des Kalten Krieges zu spüren. Auch bei uns gibt es noch eine unerfreuliche interne Unbeweglichkeit. Aber die Voraussetzungen für einen Wandel in unseren Beziehungen sind da: Lassen Sie uns nicht den Katalog der verpaßten Chancen vermehren.

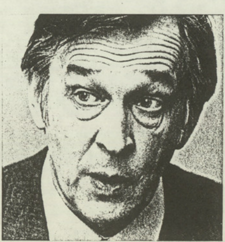

FOTOS: JÜRGEN MÜLLER-SCHNECK

»Bonn sollte uns nicht schlechter machen, als wir sind«

STERN: Was erwarten Sie denn von der Bundesregierung?

FALIN: Sie soll uns nicht besser machen, als wir sind, damit rechne ich bestimmt nicht. Sie sollte uns allerdings auch nicht bewußt schlechter machen und sich nicht zu sehr dem Ton aus Washington anpassen, der dort gegenüber der Sowjetunion herrscht.

STERN: Es gibt im Westen aber auch noch eine Menge Vorbehalte gegenüber der Sowjetunion, viele glauben, daß Reformen in Moskau keine reelle Chance haben. Nach all den Jahren der Verkrustung im Sowjetsystem vor Gorbatschow kann Sie diese Skepsis doch kaum überraschen.

FALIN: Wir sind ja selbst unzufrieden, wie wir unseren Sozialismus praktiziert haben, was insbesonders in den letzten Jahren daraus gemacht wurde. Da ist es natürlich schwer, den Leuten von draußen das Recht abzusprechen, die nicht immer erfreulichen Geschehnisse in der Sowjetunion zu kritisieren. Es gibt bei Ihnen im Westen allerdings viele Mißverständnisse zum neuen Kurs Gorbatschows.

STERN: Beispielsweise die Vorstellung, Gorbatschow werde das System der UdSSR den Demokratien westlicher Prägung angleichen. Er ist doch ein Leninist – oder treibt er die Partei etwa in Richtung Sozialdemokratie?

FALIN: Was wir heute in unserem Land so neu und eindrucksvoll praktizieren, ist nichts anderes als eine Neuentdeckung des gleichen Sozialismus, der in der Oktoberrevolution 1917 konzipiert wurde. Wir gehen zurück zu den Anfangsvorstellungen einer idealen Gesellschaft ...

STERN: ... die aber noch nie und nirgendwo praktiziert wurde.

FALIN: Unsere Revolution war eine der unblutigsten in der Geschichte – die Zeit damals war so reif dafür, daß Waffengebrauch praktisch nicht notwendig war und es mehr symbolischen Charakter hatte, daß sich die Streitkräfte auf die Seite der Revolution schlugen. Es gab eine allumfassende, wahrhaft demokratische Entwicklung. Wir glaubten damals an die Demokratisierung in allen Bereichen unseres Lebens, an die Volksverwaltung, an die Wahl von Volksvertretern – eine Vorstellung, die große Ängste im Ausland hervorrief, weil dort die Massen noch keine solchen Rechte besaßen. Doch dann kam der Bürgerkrieg. Dann kamen die ausländischen Interventionen. Und statt Sozialismus demokratischer Prägung wurde uns ein Kriegs-Kommunismus aufgezwungen, ein Modell, das nun wirklich nicht unserer Wahl entsprach.

STERN: Es gab aber auch einen Niedergang der politischen Führungspersönlichkeiten in Ihrem Land.

FALIN: Richtig. Dieser Niedergang spielt eine entscheidende Rolle. Lenins früher Tod war eine Tragödie von ungeheurem Ausmaß für unser Land.

STERN: Nach so vielen Jahren kann man doch nicht Stalin alle Fehlentwicklungen des Systems in die Schuhe schieben. Wir dachten auch an einen KP-Chef wie Breschnjew. Gehört er nicht zu den Führern, die eine positive Umgestaltung erschwerten?

FALIN: Die Geschichte wird ihr Urteil fällen. Ich kannte Breschnjew sehr gut und über eine sehr lange Zeit. Er hat in den ersten zehn Jahren seiner Tätigkeit viel Gutes getan. Aber nach 1974 ließen seine Kräfte nach, und zwar sehr rapide. Er

hatte keine Überzeugungskraft mehr, keine Dynamik, keine Hartnäckigkeit. Und wenn er noch einmal gute Ideen formulierte, dann fehlte es ihm an Rückhalt in der Partei.

STERN: Fehlte Breschnjew in den letzten Jahren alles, was jetzt Gorbatschow auszeichnet?

FALIN: Sie sagen es.

STERN: Wir wissen, daß Sie auch Gorbatschow persönlich gut kennen. Erzählen Sie uns doch bitte etwas über seinen Führungsstil.

FALIN: Er legt großen Wert darauf, über alle Stimmungen im Volk informiert zu sein. Er bekommt jede Woche Tausende von Briefen. Als ich neulich in der »Prawda« einen Artikel schrieb und einige zitieren wollte, hat er sie persönlich für mich ausgesucht.

STERN: Haben Sie das mit ihm diskutiert, welche Briefe Sie veröffentlichen, oder hat er das angeordnet?

FALIN: Er übergab mir eine Mappe und überließ mir die Endauswahl. Im übrigen: Ich streite gern und oft mit ihm. Es ist seine Methode, mit provozierenden Fragen zu Auseinandersetzungen einzuladen. Er sagt nie: »Ich weiß das besser als Sie.« Dagegen hat er mich schon häufiger aufgefordert: »Sie waren doch dabei. Sagen Sie mir aus erster Hand, wie es war.« Der Mann ist vor allem besser gebildet als frühere KP-Generalsekretäre. Er hat Jura, Landwirtschaft, die marxistisch-leninistische Philosophie studiert. Er hat aus verschiedenen Bereichen systematisch Erkenntnisse gesammelt – gerade das bewegt ihn meiner Meinung nach dazu zu sagen, er wisse noch zu wenig.

STERN: Uns ist immer noch unklar, wohin Gorbatschows Dynamik führen soll. Halten Sie eines Tages ein Mehr-Parteien-System in der UdSSR für möglich, Versammlungs- und Pressefreiheit? Oder sind das für Sie »bürgerliche« Ideale, die der Rückgriff auf die Oktoberrevolution ausschließt?

FALIN: Sie müssen das innerhalb unseres Systems interpretieren: Ausbeutung eines Menschen durch einen anderen wird es bei uns nie geben, wohl aber mehr Leistungsprinzip. Direktoren werden jetzt schon von Belegschaften gewählt, was übrigens nicht unproblematisch ist, weil die sich oft nicht die besten wählen, sondern solche, die die Belegschaft in ihrer Bequemlichkeit am wenigsten stören. Zweifellos geht die allgemeine Entwicklung auch in die Richtung, den Menschen das Recht zu geben, nicht nur zu Hause, sondern wo immer Sie auch wollen, Ihre Meinung zu äußern. Sie sollten mal hören, wie beispielsweise in Betriebsversammlungen gegen die Obrigkeit losgelegt wird.

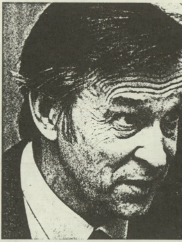

»Ich streite oft und gern mit Gorbatschow«

STERN: Es ist ein qualitativer Unterschied, ob man das System effektiver macht, indem man mehr Kritik innerhalb der Institutionen erlaubt, oder ob man es demokratisch macht, indem man auch grundsätzliche Kritik erlaubt, an der Staatsführung und eben auch am Sozialismus.

FALIN: Auch bei Ihnen in der BRD gibt es Grenzen für Äußerungen. Der Staat darf nicht diffamiert werden.

STERN: Das ist ein weites Feld der Interpretation. Wann kommt eine Generalamnestie für alle Bürgerrechtler in der UdSSR?

FALIN: Im Moment arbeitet man an neuen Gesetzen, die den Rahmen der Meinungsäußerung, den Rahmen der Bewegungsfreiheit abstecken.

STERN: Die sowjetische Presse kritisiert inzwischen schon den KGB und sogar die Armee. Wenn »Glasnost« so weit gefaßt wird, haben Sie da keine Angst, daß Sie bald von einer Welle der Kritik überrollt werden, die vor nichts mehr Halt macht? Geht Gorbatschow möglicherweise zu schnell voran?

FALIN: Mir können die Reformen nicht schnell genug gehen. Die Entwicklung ist jetzt schon nicht mehr umkehrbar. Ob uns der Durchbruch in fünf Jahren oder in zehn Jahren gelingt, ob wir irgendwelche Zwischenetappen durchmachen müssen, das hängt von der Haltung des Auslands und der Bereitschaft der Kader ab. Und von dem Mitziehen der wissenschaftlichen Spitzenkräfte, für die sicher eine Rolle spielen wird, wie sie von den neuen Ideen profitieren, auch materiell profitieren.

STERN: In China hat die Reform zu Studentenunruhen geführt, viele fühlen sich zu einer bürgerlichen Liberalisierung hingezogen. Sehen Sie diese Tendenz in der Sowjetunion überhaupt nicht?

FALIN: Gewiß, es werden Stimmen in diese Richtung laut. Manche suchen in Gorbatschows harter Kritik an den bisherigen Zuständen nach Argumenten dafür, daß der Sozialismus als solcher keine Perspektive mehr hat, daß unsere Probleme mit nicht-sozialistischen Mitteln besser zu lösen wären. Aber das kapitalistische System hat keine überzeugenden Antworten für uns. Eine große Gefahr sehe ich darin für die Sowjetunion nicht.

STERN: Gorbatschow hat selbst zugegeben, daß sein Reformkurs nicht unumstritten ist. Wer sind seine Gegner in der Sowjetunion? Wie stark sind sie?

FALIN: Sein Hauptgegner ist keine Person. Es ist ein Denken, das alte verkrustete Denken. Drei Gruppen in unserem Staat hängen diesem Denken an. Da sind einmal die Passiven, die beobachtet haben, wie in der Vergangenheit die Worte und die Taten auseinanderklafften, die damit unzufrieden waren, daß das Lebens-Niveau stagnierte oder sogar zurückging. Diese Leute sagen, uns wurde immer viel versprochen – warum sollen wir gerade jetzt neuen Versprechungen glauben. Die zweite Gruppe sind die Privilegierten, die durch ihre Funktion die Möglichkeit hatten, auch ihre Verwandten und Bekannten an die richtigen Plätze zu verteilen. Sie sind heute ihren Worten nach für die Umgestaltung, in ihren Taten sind sie Bremser.

STERN: Aber seine Privilegien zu verteidigen, das ist doch nur allzu menschlich.

FALIN: Das ist menschlich auf Kosten anderer und schon deswegen undemokratisch. Demokratie heißt: Alle haben die gleichen Rechte. Und: Die materiellen Vergünstigungen sollen den Leistungen entsprechen. Aber zur dritten Gruppe: Das sind diejenigen, die aus prinzipiellen Gründen nichts von der Umgestaltung halten. Sie denken, die Leute sollen nur das wissen, was für sie nötig ist, und sie glauben,

das Recht, das zu beurteilen, liegt bei ihnen.

STERN: Wie stark sind diese Gruppierungen?

FALIN: Die erste Gruppe ist die größte. Aber Gorbatschow sagt, wir sollen keinen verloren geben für die Reform. Wir können uns nicht die »richtigen« Leute für die Demokratisierung importieren. Wir werden mit denen, die weiter auf Kosten des Staates leben, fertig werden.

STERN: Der Generalsekretär hat angedeutet, daß er seine persönliche Zukunft an den Erfolg der Reform bindet. Eine verkappte Rücktrittsdrohung?

FALIN: Das ist eine Spekulation Ihrerseits. Ich war dabei, als Gorbatschow darüber gesprochen hat. Er sagte nur, jeder sei zu ersetzen, auch er. Freilich, wenn er Grund hätte anzunehmen, daß die überwältigende Mehrheit der Partei nicht hinter ihm steht, daß sich die Bevölkerung gegen ihn stellt, dann würde er sicher nicht um die Funktion des Ersten Mannes kämpfen. Gorbatschows Glück ist, daß er seine Ideen in einem Moment zum Ausdruck brachte, wo die Gesellschaft an einen solchen Mann und an ein solches Konzept zu glauben bereit ist.

STERN: Sind Sie eigentlich sehr enttäuscht darüber, daß Ihr Reformkurs im Ostblock auf so große Vorbehalte stößt?

FALIN: Ich bin mit Ihrer Feststellung so generell nicht einverstanden. Unsere Reformen werden nicht abstrakt für den Welt-Sozialismus vorgenommen, sondern konkret für unser Land. Wir machen kein Geheimnis aus unseren Erfahrungen, gewiß nicht, wir laden andere ein, sie mit offenen Augen zu verfolgen. Aber wir schreiben keine Patentrezepte für andere Länder aus.

STERN: Jedem Staat im Ostblock seinen eigenen Weg zum Sozialismus? Ist das die Umkehrung der Breschnjew-Doktrin, nach der vor jetzt knapp 20 Jahren der »eigene Weg« der Tschechoslowakei von russischen Panzern niedergewalzt wurde?

FALIN: Wir haben längst die Neigung überwunden, für die anderen sozialistischen Länder den Zensor zu spielen.

STERN: Wenn sich eine Entwicklung à la Dubček wiederholte, würden Sie also nicht mehr einmarschieren?

FALIN: In der Geschichte wiederholt sich nichts. Aber ich möchte feststellen, daß vieles an der damaligen Entwicklung in der ČSSR vom westlichen Ausland gesteuert war – das weiß Ihre Regierung so gut wie meine. So unmöglich es für Sie ist, unser Konzept zu akzeptieren, so wenig sind wir bereit, Ihre kapitalistischen Vorstellungen anzunehmen.

»Afghanistan ist für uns eine offene Wunde«

STERN: Keine Annäherung, keine Konvergenz der Systeme?

FALIN: Ich halte davon nichts. Eher schon eine Konvergenz der Interessen. Unsere Interessen in West und Ost werden ähnlicher. Wir sind grenzüberschreitenden Gefahren ausgesetzt, atmen die gleiche Luft, trinken das gleiche Wasser, leiden unter dem gleichen Virus . . .

STERN: . . . Sie meinen Aids, nicht Atom . . .

FALIN: . . . der uns allen Angst macht. Wir haben 28 Fälle registriert, Sie schon viele mehr. Trotz aller ideologischer Unterschiede werden wir immer abhängiger voneinander.

STERN: Wir wissen ein Problem, zu dessen Lösung Moskau sehr viel Konkretes beitragen könnte: Wann ziehen Sie endlich Ihre Truppen aus Afghanistan ab?

FALIN: Afghanistan ist für uns eine offene Wunde. Da sterben unsere Söhne, und wir leisten nicht die Arbeit, die wir ursprünglich in diesem Land leisten wollten. Wir suchen keine militärische Präsenz in Afghanistan.

STERN: Eine wenig überzeugende Aussage, wenn man weiß, daß Sie im Moment noch über 100 000 Soldaten dort stationiert haben, und das im achten Jahr.

FALIN: Wir verlassen Afghanistan so schnell wie möglich. Das hängt aber auch von den USA ab, die dem Nachbarland Pakistan nicht erlauben, auf unsere Bedingungen einzugehen, die allen Beschlüssen der Uno entsprechen. Wenn der amerikanische Waffennachschub für die Banden auf pakistanischem Territorium aufhört, könnte unser Truppenabzug in wenigen Monaten vollzogen sein.

STERN: Herr Falin, erlauben Sie uns zum Abschluß eine private Frage: Sie wurden zum Direktor von »Nowosti« ja noch ernannt. Wenn es jetzt Wahlen gäbe, wie die Reformen es vorschreiben, sind Sie sicher, daß Sie von der Basis gewählt würden?

FALIN: Durchaus nicht. Ich bin den meisten als Chef zu streng. Aber es wäre nicht allzu schlimm, wenn sie mich abwählten – ich bin ja schon im Pensionsalter.

Mit Falin sprachen die STERN-Redakteure Erich Follath und Peter Pragal

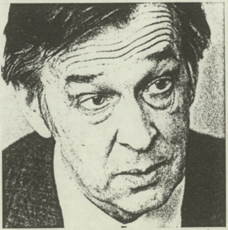

»Mir können die Reformen nicht schnell genug gehen«

Stationen des Kommunismus

Von Marx bis Gorbatschow

Not und Hunger der Arbeiter
Mit der Industrialisierung im vergangenen Jahrhundert entstehen zwei neue Klassen, »Proletarier« und »Kapitalisten«. Die brutale Ausbeutung – hier Kinderarbeit in einem englischen Bergwerk – führt zur Verelendung von Millionen

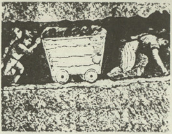

Die Herrschenden schlagen zurück
Mit der »Pariser Kommune« 1871 versuchen die Arbeiter zum ersten Mal, politische Macht zu erringen und die Ausbeutung abzuschaffen. Der Aufstand wird niedergeschlagen. Tausende werden erschossen

Gewehrsalven gegen Demonstranten
Nach dem »Blutsonntag« in St. Petersburg am 9. Januar 1905 entladen sich im rückständigen Rußland die sozialen Spannungen. Der Kampf gegen das erstarrte zaristische System endet zunächst erfolglos

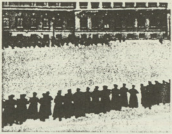

Reformen oder Umsturz?
November 1918. Der Versuch, eine Räterepublik in Deutschland zu etablieren, scheitert. Die Sozialdemokratie geht den Weg der Reform, die Radikalen um Rosa Luxemburg und Karl Liebknecht gründen die KPD. Ähnliche Spaltungen vollziehen sich in vielen Ländern

Die Weltrevolution findet nicht statt
Drei Jahre Bürgerkrieg, Wirtschaftschaos und außenpolitische Isolation führen unter den Bolschewiki zu Fraktionskämpfen. Leo Trotzki (Foto), der vergebens auf die Revolution in anderen Ländern setzt, unterliegt

Der Terror Stalins
In großen Schauprozessen räumt Stalin mit prominenten Gegnern auf. Millionen echter oder vermuteter Oppositioneller werden liquidiert oder in Arbeitslager verbannt. Der Personenkult um Stalin nimmt groteske Formen an

Sterben für Spaniens Freiheit
Der Militärputsch 1936 gegen die spanische Republik ist das Signal für die Arbeiterbewegung, den weiteren Vormarsch des Faschismus zu stoppen. Doch die »Internationalen Brigaden« können den Sieg Francos nicht verhindern

61

»Nichts zu verlieren als die Ketten«

Karl Marx (1818–1883) analysiert mit Friedrich Engels die Gesetzmäßigkeit der gesellschaftlichen Entwicklung. Mit ihrem wissenschaftlichen Sozialismus rufen sie das Proletariat auf, den Kapitalismus zu überwinden

Die Völker hören die Signale

Die Arbeiter organisieren sich in Gewerkschaften und Parteien, auch länderübergreifend (I. und II. Internationale). Die SPD – hier ihr Vorstand mit August Bebel in der Mitte – wird die führende Arbeiterpartei Europas

Proletarier schießen auf Proletarier

Die Arbeiter ziehen mit dem Segen ihrer Parteien für die imperialistischen Interessen ihrer Länder in die Schlachten des Ersten Weltkrieges. Eine linke Opposition entsteht: Sie stellt die Klassen-Interessen über die der Nation

»Alle Macht den Räten!«

Sturz des Zaren im März 1917. Doch die Forderungen des Volkes nach Brot, Land, Frieden bleiben unerfüllt. Getragen von der Radikalisierung der Massen, ergreifen in der Oktoberrevolution die Bolschewiki unter Führung Lenins die Macht

Der sowjetische Weg

Nach langen Kontroversen um den Aufbau des Landes sieht die Kommunistische Partei unter Stalin nur noch einen Ausweg: verstärkte Industrialisierung und radikale Kollektivierung der Landwirtschaft – um jeden Preis

Faschismus – Folter, KZ, Hinrichtungen

Nach der Machtergreifung der Nazis in Deutschland 1933 werden die Arbeiterorganisationen zerschlagen. Kommunisten und Sozialdemokraten verschwinden in den Konzentrationslagern oder kämpfen im Widerstand

Der Krieg, der die Welt veränderte

Über 50 Millionen Tote fordert der Zweite Weltkrieg, 20 Millionen allein in der Sowjetunion. Die Rote Armee trägt entscheidend zum Sieg über die Hitler-Truppen bei, ihr Vormarsch bringt Osteuropa unter den Einfluß Moskaus

Die Großmächte stecken ihre Interessen ab

Auf der Konferenz von Jalta 1945 einigen sich die Noch-Verbündeten Churchill, Roosevelt und Stalin über ihre Machtsphären. Doch bald werden sie zu Feinden. Der Kalte Krieg beginnt

Der Lange Marsch am Ziel
Japanische Besetzung und jahrzehntelanger Bürgerkrieg in China. 1949 siegt die rote Volksarmee über die Truppen Tschiang Kai-scheks. An der Spitze steht Mao Tse-tung, dessen revolutionäre Strategie sich vor allem auf die Bauern stützt

Ein Partisan gegen Moskau
Die jugoslawische Partisanenbewegung befreit das Land vom Faschismus. Selbstbewußt trotzt Josip Broz Tito dem sowjetischen Führungsanspruch. Er geht innenwie außenpolitisch einen eigenen Weg zwischen den Blöcken

Risse im Ostblock
1956: Während Polen unter Gomulka größere Unabhängigkeit von Moskau durchsetzt, wird der Aufstand in Ungarn von der Sowjetarmee niedergeschlagen – in Budapest hatten die Aufständischen die Loslösung von der UdSSR gefordert

Revolution vor Washingtons Haustür
Ein Signal für die Dritte Welt: Die Guerilleros um Fidel Castro stürzen 1959 das korrupte Batista-Regime. Der wirtschaftliche und politische Druck der USA treibt Kuba immer mehr in die Arme der Sowjetunion

Die Jugend des Westens entdeckt Marx
Die Studentenbewegung in den USA und Westeuropa sagt der kapitalistischen Gesellschaft den Kampf an. Mit dem Bild Che Guevaras demonstriert sie für die Befreiung der Dritten Welt

Das Ende des Prager Frühlings
Im August 1968 walzen sowjetische Panzer das Experiment des »demokratischen Sozialismus« in der Tschechoslowakei nieder. Unter Parteichef Alexander Dubček hatte die KP versucht, das System zu liberalisieren

Zurück in die Steinzeit
In Kambodscha will Pol Pot Kommunismus in Form einer egalitären Bauerngesellschaft aufbauen. Die Massenliquidierungen, besonders der städtischen Intelligenz, werden erst durch den Einmarsch der Vietnamesen gestoppt

Coca-Cola in Peking
Die Nachfolger Maos führen tiefgreifende Wirtschaftsreformen durch: Die Bauern produzieren wieder privat, die Industrie wird dezentralisiert, Motor des Handels ist der Markt. Das Land öffnet sich wirtschaftlich dem Westen

Der Tod des Diktators
Josef Stalin stirbt im März 1953. Drei Monate später, am 17. Juni, erheben sich in der DDR die Arbeiter. In den Ländern des Ostblocks bekommen die Kräfte Auftrieb, die größere nationale Selbständigkeit fordern

Das Eis schmilzt
Nikita Chruschtschow prangert 1956 die Verbrechen Stalins an. Innenpolitisch beginnt in der UdSSR die Zeit des Tauwetters, außenpolitisch soll die Konfrontation mit dem Westen durch die »friedliche Koexistenz« abgebaut werden

Der große Bruch der Brüder
Tiefe politische Differenzen – etwa über die »friedliche Koexistenz« und den Zugang Pekings zur Atombombe – führen zur offenen Feindschaft zwischen China und der UdSSR. Am Ussuri (Foto) kommt es 1969 zum Grenzstreit

Der Sieg Davids über Goliath
Nach jahrelangem Dschungelkrieg – hier Napalmopfer – zwingt das kleine Vietnam mit Unterstützung Chinas und der UdSSR die Supermacht USA in die Knie. Die Schwäche Amerikas ermutigt die Befreiungsbewegungen der Dritten Welt

Ein neuer Kurs – Eurokommunismus
Die kommunistischen Parteien Italiens, Frankreichs und Spaniens werfen Dogmen wie das von der »Diktatur des Proletariats« über Bord, kritisieren die Sowjetunion. Sie wollen Sozialismus über parlamentarische Mehrheiten

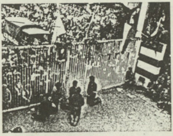

Mit Gott und Lech Walesa
In Polen vertritt die neue Gewerkschaft »Solidarność« ab 1980 aktiv Arbeiterinteressen gegen Partei und Staat. Als ihr mit Unterstützung der katholischen Kirche Millionen zulaufen, wird sie verboten

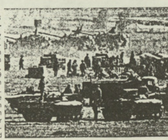

Moskaus schmutziger Krieg
Um die kommunistische Regierung in Kabul vor dem Sturz zu bewahren, marschieren 1979 sowjetische Truppen in Afghanistan ein. Seitdem kämpfen sie erfolglos gegen einen moslemischen Widerstand, der vom Westen unterstützt wird

Frischer Wind mit »Gorbi«
»Glasnost« – Offenheit – heißt das Zauberwort. Gorbatschow verändert die politische, wirtschaftliche und kulturelle Szene der Sowjetunion mit überraschender Dynamik

ILLUSTRATION: SAN FRANCISCO CHRONICLE

Das Ende der »Eisernen Reisschale«

Das Moskauer Reform-Programm läßt die Chinesen kalt: Sie haben ihren Sprung nach vorn schon vor acht Jahren getan. Erich Follath beschreibt, wie die Öffnung zum Westen und die wirtschaftliche Liberalisierung jetzt zu einer Zerreißprobe führt

Es gibt keine zwei Staaten auf der Erde, die einander so fürchten wie die beiden kommunistischen Großmächte Sowjetunion und China. Fast schon paranoide Züge trägt der gegenseitige Alptraum, vom anderen militärisch »eingekreist« zu werden. Beide Parteien fühlen sich als wahre Hüter des Marxismus-Leninismus und bekämpfen deshalb den ideologischen Führungsanspruch des Gegners – gerade jetzt, da in Peking wie in Moskau dramatische Reform-Experimente ablaufen.

Deng Xiaopings Diagnose für China im Dezember 1978 war dieselbe, die Michail Gorbatschow heute für die Sowjetunion stellt: Der bisher praktizierte Sozialismus hat versagt, das System muß radikal reformiert und »demokratisiert« werden. Hier aber enden schon die Parallelen. Deng hat seinem Reich von Anfang an eine viel radikalere Medizin verschrieben.

Die Chinesen behaupteten zwar, sie würden den »Marxismus-Leninismus« nur »weiterentwickeln«, aber sie experimentierten auf einem ganz neuen Weg: mit einer Mischform aus kapitalistischer Markt- und sozialistischer Planwirtschaft, wie sie noch nirgendwo praktiziert wurde. Abgesehen vom Schwerindustrie-Sektor – ausgeklammert bei den Reformen – war die Politik der privaten Leistungsanreize wie auch der Selbstverwaltung der Betriebe durch Manager fast überall erfolgreich. Gorbatschow dagegen hält das freie Spiel der ökonomischen Kräfte nur für ein Mittel, nicht für den Weg: »Manche Genossen sehen Marktmechanismen statt Direktplanung als Rettungsring für die Wirtschaft. Genossen, laßt uns nicht an die Rettungsringe denken, sondern an das Schiff! Unser Schiff muß der Sozialismus sein!«

Die Frage, wie sozialistisch in diesem Sinn China heute noch ist, hat in den vergangenen Monaten zu einem internen Machtkampf geführt. Zwischen denen, die weiterhin genauso viel, wenn nicht gar noch mehr »bürgerliche Liberalisierung« wollen; und denen, die »kapitalistische Tendenzen« zurückdrehen wollen, weil sie glauben, daß die Partei diese »Exzesse« an Freiheiten nicht mehr steuern kann. Die Kontroverse führte zu den Studentenunruhen im Januar und zur Absetzung des als West-Freund geltenden KP-Chefs Hu Yaobang. Reformstifter Deng selbst hielt sich lange heraus. Vor kurzem schließlich wurde eine 25 Jahre alte Deng-Rede veröffentlicht, in der er vor »Verbürgerlichung« der Partei und ihrer Spaltung warnt. Der Verdacht liegt nahe, daß sich Chinas großer »kleiner Mann« gegenüber seinen doktrinären Kritikern rechtfertigen muß.

Was ist schiefgelaufen in China?

Zunächst schien die Öffnung nach Westen, die den Bauern zugestandene Freiheit, anzubauen und zu verkaufen, was sie wollten, sowie die Einführung von Leistungslöhnen und Akkord in den Fabriken nur Positives zu bringen. Die Reformen waren – und sind – höchst populär im Volk. Der Lebensstandard stieg sprunghaft an. In der Erzeugung von Baumwolle, die früher eingeführt werden mußte, wurde China zum Selbstversorger, bei Getreide sogar zum Exporteur. Auf den freien Märkten gab es plötzlich wieder Schweinefleisch zu kaufen, private Restaurants machten, weil billiger, den staatlichen Kantinen Konkurrenz, private Schneider entwarfen phantasievolle Kinderkleidung.

Werbefilme im Fernsehen, in denen für den Durchschnitts-Chinesen unerschwingliche Produkte angeboten wurden, die Neueröffnung der Shanghaier Börse oder der Bau von einst als »erzreaktionär« gebrandmarkten Golfplätzen – das alles fand ein staunendes Interesse. Aber diese unerhörten Neuerungen führten auch zur Wiederbelebung einer menschlichen Eigenschaft, die der real existierende Sozialismus ausgemerzt glaubte: Neid. Denn nicht alle Chinesen profitierten in gleichem Maß von dem Wirtschaftsaufschwung. Die Bauern verdienten in manchen Regionen plötzlich drei- bis viermal soviel wie Professoren; die besonders geförderten Küstenstädte blühten auf, während Millionenstädte im Inneren stagnierten. Und die politischen Kader nutzten ihre »guanxi« (Verbindungen), um in die eigene Tasche zu wirtschaften – in China blühte plötzlich auch die Korruption. Die Armeezeitung schrieb resigniert: »Wenn jedermann nur noch nach Geld und Profit schielt, wie sollen wir denn dann jemals den Kommunismus verwirklichen!«

Manche Chinesen begannen über »Begleiterscheinungen« des neuen chinesischen Wirtschaftswegs zu murren. Da war plötzlich die zuvor kaum bekannte Inflation (1986 gut fünf Prozent). Da wurden Staats-Subventionen für Lebensmittel ebenso wie für Wohnungen eingeschränkt. Und die »Eiserne Reisschale«, das staatlich verbriefte Recht auf einen Arbeitsplatz, zerbrach. Einige Fabrikdirektoren mußten auf Wink von oben unrentable Firmen schließen und Arbeiter entlassen – Peking wollte klarmachen, daß eine Gesellschaft, die den neuen Wohlstand will, auch so-

FOTO: FOCUS

Chinas Reformer Deng Xiaoping – hier mit seinen Enkelkindern in Pekings »Verbotener Stadt« – mußte zurückstecken

ziale Härtefälle in Kauf nehmen muß.

Das chinesische Experiment ist aber keinesfalls durch Widerstand »von unten« ins Stocken geraten. Die Partei drehte zurück, als sie erkennen mußte, daß sie nicht mehr Maß aller Dinge war. Schriftsteller und Maler begannen, sich über den alleinseligmachenden Anspruch der Funktionärsklasse lustig zu machen – und suchten nach anderen, am Westen orientierten Modellen für das Land. Lange tolerierte die Parteispitze, daß in Diskussions-Zirkeln offen ein Mehr-Parteien-System für China gefordert wurde. Doch dann setzten sich die konservativen Ideologen im Zentralkomitee durch. Sie fürchteten, der Angriff auf die zentrale Rolle der Partei führe allmählich zu Auflösungserscheinungen im Riesenreich. Jetzt geht der Satz in Peking um: »Die Winde aus dem Westen bringen nicht nur frische Luft nach China, sie bringen vor allem auch Schmeißfliegen.«

Noch ist Dengs Öffnungspolitik nicht gefährdet. Aber die Reformgegner sammeln ihre Kräfte: doktrinäre Marxisten an der Parteispitze, die sich vor zu viel »Verwestlichung« sorgen; Bürokraten der mittleren Verwaltungsebene, die durch Katzbuckeln aufgestiegen sind und jetzt »Qualitäts-Kontrollen« fürchten; Militärs, die sich um ihre Privilegien und ihren Status im System ängstigen, nachdem der Verteidigungsetat zusammengestrichen wurde. Es sind die gleichen Gruppen, mit denen auch Gorbatschow in der Sowjetunion rechnen muß – sie haben kein Interesse am Wandel.

Die chinesische Partei greift vermehrt wieder auf ideologische Vorbilder der Frühzeit zurück. Der Jugend wird der selbstlose Modell-Soldat Lei Feng als Idol anempfohlen, der in seiner Freizeit alten Damen half und nachts Mao las, um eine »rostfreie Schraube für die große revolutionäre Maschine zu werden«. In Pekings Einkaufstraße Wangfujing liegen die Lei-Feng-Poster freilich wie Blei in den Regalen – Chinas Jugend kauft lieber die gleichfalls angebotenen Bilder eines anderen Idols: Elvis Presley.

Erschrecken in Rom und Paris

Die italienischen Kommunisten verlieren ein liebgewordenes Feindbild. Die bisher Moskautreuen französischen Genossen geraten außer Tritt. Lutz Bindernagel über die neuen Probleme der Euro-Kommunisten

Kaum hatte Michail Gorbatschow vor dem Plenum des Zentralkomitees die »Umgestaltung« von Wirtschaft und Gesellschaft der UdSSR gefordert, da spendeten Italiens Politiker schon Beifall: Als »einen Schritt vorwärts« bezeichnete der sozialistische Ministerpräsident Craxi die Vorschläge. Der christdemokratische Außenminister Andreottí nannte sie ein »wichtiges Signal«. Der republikanische Verteidigungsminister Spadolini sah bereits »neue Zeiten in der UdSSR« anbrechen.

Der Chef der italienischen Kommunisten aber wollte erst mal nachdenken, bevor er sich äußerte. Und als Generalsekretär Natta schließlich zu einem Urteil fand, begrüßte er zwar die »Initiative«, schränkte aber ein: »Die Geschichte hat uns gelehrt, daß die richtigen Ideen und die besten Vorhaben nicht unbedingt auch in die Tat umgesetzt werden.«

Verwundert beklagte sich ein Genosse Michelangeli per Leserbrief an das KPI-Organ »L'Unità« über die kühle Moskau-Berichterstattung des Blattes: »Gorbatschow ist demokratischer geworden als wir. Liegt es vielleicht daran, daß wir ihn links liegen lassen?« In der Tat scheinen die Funktionäre im KPI-Hauptquartier zu befürchten, daß der frische Wind aus Osten nun auch an ihrem eigenen erstarrten Parteiapparat rütteln könnte. Der »Unità«-Chefredakteur mußte in seiner Antwort an den Leser zugeben, daß »uns noch nicht viele Schritte in Richtung auf eine Parteireform gelungen sind«.

Die Wende in Moskau legte den wundesten Punkt der KPI frei: ihre Suche nach Identität. Unvermittelt wurde vielen Genossen klar, wie weitgehend das Profil ihrer Partei bislang von der scharfen Abgrenzung gegenüber dem Sowjet-Modell abhing. Italiens Kommunisten erzielten ihre besten Wahlergebnisse – weit über 30 Prozent –, nachdem ihr inzwischen verstorbener Parteichef Enrico Berlinguer Mitte der siebziger Jahre »Marxismus-Leninismus« und »Diktatur des Proletariats« aus den Statuten hatte streichen lassen. Nach der Verhängung des Kriegsrechts in Polen sagte sich Berlinguer vom Kreml los: »Die vorwärtstreibende Kraft, die ihren Ursprung in der Oktoberrevolution hatte, ist erschöpft.«

Inzwischen scheint Italiens KP ihrerseits die Kraft eingebüßt zu haben, mit dem tiefgreifenden wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Wandel zu Hause Schritt zu halten. In Rathäusern und Regionalparlamenten verlor sie traditionelle Machtbastionen. Und je mehr das Feindbild in Moskau dahinschmilzt, desto deutlicher treten die Blößen des KPI-Programms zutage.

Umgekehrt erschreckte der neue Kurs des Kreml die Kommunistische Partei Frankreichs, gerade weil diese »eine der stalinistischsten in der westlichen Welt geblieben ist« (»Le Monde«). Die gegensätzliche Entwicklung in Moskau und Paris hätte sich nicht eklatanter zeigen können als bei den gleichzeitig Ende Januar einberufenen ZK-Sitzungen der beiden Schwesterparteien. Während Gorbatschow mehr innerparteiliche Demokratie und Offenheit verlangte, versuchte KPF-Generalsekretär Georges Marchais, die kleine Fronde sogenannter »Erneuerer« in seiner Führung mundtot zu machen. Resigniert legten Spitzenfunktionäre ihre Ämter in Zentralkomitee und Politbüro nieder.

Zwar tönt Marchais: »Die vom Genossen Gorbatschow betriebene Politik ist bemerkenswert, und wir unterstützen sie solidarisch.« Doch von einer demokratischen Wahl der Funktionäre unter mehreren Bewerbern, wie es Gorbatschow für die Sowjetunion fordert, ist bei den französischen Genossen nicht die Rede. Für Georges Marchais bleibt der »Demokratische Zentralismus«, die strikte Lenkung der Partei von oben, nach wie vor »das Modernste, was es gibt«.

Die KPF, 1946 noch mit über 28 Prozent die stärkste Partei Frankreichs, ist im vergangenen Jahr auf einen Stimmenanteil von unter zehn Prozent abgesackt. Weniger als 300 000 ihrer vormals 800 000 Mitglieder sind übriggeblieben. Die meisten Intellektuellen haben ihr den Rücken gekehrt. Und nur noch jeder fünfte französische Arbeiter wählt die Kommunisten. »Wir sind nicht mehr im Einklang mit der französischen Gesellschaft«, urteilt Pierre Juquin, einer der letzten noch im Zentralkomitee verbliebenen »Erneuerer«.

»Die KPF läßt sich nicht erneuern«, sagt der schon vor Jahren ausgestoßene Historiker Jean Elleinstein zum STERN, »sie ist unheilbar.« Während italienische Kommunistenführer von Gorbatschow in Moskau mit auffallender Zuvorkommenheit empfangen wurden, glaubt Elleinstein ebenso wie andere Beobachter: Die wenig attraktive KPF »interessiert die Sowjets gar nicht mehr, sie stört sie eher«. Und das Pariser Linksblatt »Libération« meint, der Kreml würde sogar einen Niedergang der KPF bis zur Bedeutungslosigkeit der westdeutschen Kommunisten hinnehmen, wenn er dagegen »in Frankreich eine mächtige Abrüstungsbewegung wie die deutschen Grünen eintauschen« könnte.

Plötzlich ist die »Prawda« ausverkauft

Gorbatschows Reformkurs stürzt die DDR, lange Zeit Moskaus Musterknabe, in Verwirrung. Einige Funktionäre zittern um Macht und Pfründen, andere glauben, daß Ost-Berlin Moskau weit voraus ist. Und die Bürger? STERN-Korrespondent Peter Pragal sammelte Impressionen

Nur einen Brief will ich abgeben. »Ihren Ausweis bitte«, sagt eine weibliche Stimme über Lautsprecher. Durch ein Schubfach, das dem Geldschieber einer Bank ähnelt, verschwindet mein Presse-Paß zusammen mit dem Brief. Die Frau hinter der gläsernen Wand bleibt unsichtbar. Ich weiß, daß sie mich durch die getönte Spiegel-Scheibe beobachten kann. Ich sehe im Spiegel nur mich selber. Ich stehe wie vor einem Automaten.

Die Abschottung, in der Poststelle des Ost-Berliner Außenministeriums praktiziert, ist typisch für den Behörden-Alltag der DDR. Während Michail Gorbatschows »Glasnost«-Kampagne auch mehr Bürger-Freundlichkeit in sowjetischen Amtsstuben verspricht, ist der Umgang zwischen Obrigkeit und Regierten in der SED-Republik nach wie vor stärker von Mißtrauen als von Offenheit bestimmt. Kein Beamter muß begründen, warum zum Beispiel ein Reiseantrag abgelehnt worden ist. Die Machthaber und ihre Bediensteten halten sich lieber an die Devise: Nur nicht in die Karten schauen lassen.

*

Die Ost-Berliner Filiale der sowjetischen Auslands-Nachrichtenagentur »Nowosti« residiert im Pressehaus am Alexanderplatz. Auf einem Tisch liegt ein Stapel Broschüren: Gorbatschows jüngste ZK-Rede auf französisch und spanisch. »Haben Sie die auch auf deutsch?« Die Angestellte schüttelt den Kopf: »Alles schon weg, leider. Aber es sollen wieder neue kommen, vielleicht.«

Der Ansturm auf den ungekürzten Original-Text verrät ein Informations-Defizit interessierter Bürger. Zwar hat der parteieigene Dietz-Verlag nach einer sowjetischen Beschwerde Gorbatschows Ausführungen drucken lassen – das »Neue Deutschland« hatte zuvor nur eine stark verkürzte Zusammenfassung gebracht –, aber nur ein kleiner Teil der Auflage kam in den Buchhandel. Die meisten Exemplare verschwanden stapelweise in Partei-Einrichtungen. Auch die vom sowjetischen Kulturzentrum kostenlos verteilten Gorbatschow-Reden wurden durch eine organisierte Abhol-Aktion des Partei-Apparates praktisch beschlagnahmt. »Die Methode ist vielleicht nicht gerade schön«, räumt ein SED-Genosse ein, »aber sie ist formal unangreifbar.«

*

Partei-Versammlung in einem wissenschaftlichen Institut in Ost-Berlin. Der Referent erklärt die Haltung der SED-Führung zum Moskauer Reform-Kurs. »Wir unterstützen grundsätzlich, was in der Sowjetunion passiert«, sagt der Redner. Aber es gebe auch Punkte, mit denen man nicht einverstanden sei. Zum Beispiel, wenn »gewissenlose Journalisten« die Errungenschaften des Sozialismus in Frage stellten.

*

»Sie können sich den Platz aussuchen«, sagt die Verkäuferin an der Abendkasse der Ost-Berliner Volksbühne. Wenn »Die Garage« gespielt wird, bleiben regelmäßig viele Stühle leer. Dabei ist die satirische Komödie der sowjetischen Autoren Emil Braginskij und Eldar Rjasanow witzig, selbstkritisch und spannend. Aber das wissen die meisten Leute nicht.

»Schon wieder so ein Russenstück«, sagen sie und suchen sich lieber eine andere Vergnügung. Die kritiklose Verherrlichung der »großen Sowjetunion« über viele Jahre hinweg hat das Interesse bei der Mehrheit der DDR-Bürger an Vorgängen im Lande Lenins abgestumpft und verschüttet. Ein Facharbeiter: »Die aufgezwungene Freundschaft steckt uns allen noch in den Knochen.«

*

Studenten, Künstler und Intellektuelle allerdings schauen fasziniert nach Osten und nutzen jede Gelegenheit, sich über die aufregenden Veränderungen im Mutterland des Sozialismus zu informieren. »Für die Vorführung des Spielfilms ›Das Thema‹ sind leider keine Karten mehr vorhanden«, steht auf einer Hinweistafel im »Haus der sowjetischen Wissenschaft und Kultur«. »Wir bitten dafür um Verständnis.«

Wie ein Lauffeuer hat es sich herumgesprochen, daß der mit dem Goldenen Bären auf der Berlinale ausgezeichnete Streifen des Regisseurs Gleb Panfilow auch im Ostteil der Stadt gezeigt wird – die Geschichte eines Autors, der über einen russischen Emigranten schreibt, welcher lieber in Israel vor Heimweh stirbt, als sich in der Sowjetunion anzupassen. Von amtlichen Moskauer Stellen war dieser Film sieben Jahre lang als »untragbar« zurückgehalten worden. Nun beeilen sich die Russen, der DDR zuvorzukommen. »Bin mal gespannt«, rätselt ein Bekannter, »wie lange sich unsere Filmverleiher noch zieren.«

*

»Hab' ich heute nicht mehr. Tut mir leid«, sagt die Zeitungsverkäuferin. Der Kiosk vor dem »Linden«-Hotel gehört zu den wenigen Verkaufsstellen, wo man normalerweise die »Prawda« erhält. Früher blieben die sowjetischen Gazetten meistens unbe-

Mai-Parade 1986

achtet liegen. Das hat sich geändert. Sprachkundige DDR-Bürger finden die Lektüre der Moskauer Blätter wesentlich anregender als die der gedruckten Langweiler aus den eigenen Verlagen. Mancher Interessent ärgert sich mittlerweile schon über ungenutzte Chancen: »Ich hätte beim Russisch-Unterricht in der Schule doch besser aufpassen sollen.«

*

Ein halbes Jahr zum Umdenken

Roland Krönke über einen Aufklärungs-Abend der DKP in Hamburg-Wandsbek

Papiergirlanden hingen noch vom Karneval im Saal. Die Gesichter der Genossen waren ernst. Gespannt warteten etwa 40 Mitglieder und Sympathisanten der Deutschen Kommunistischen Partei (DKP) im Kreisbüro Hamburg-Wandsbek auf den Gast-Referenten. Robert Steigerwald war angekündigt, Experte für ideologische Fragen beim Parteivorstand in Düsseldorf. Einziges Thema des Abends: Gorbatschow und die Folgen.

»Ein Thema, das uns noch lange beschäftigen wird«, wie Steiger-

67.

FOTO: JÜRGEN MÜLLER-SCHNECK

in Ost-Berlin: Auf Plakaten wird Gorbatschow hochgejubelt, doch seine Reformpläne werden von der SED heruntergespielt – bis heute

An einer Pädagogischen Hochschule hat eine Studentin ihre Dissertation vorgelegt. Das Thema erschien ihr unproblematisch: »Über das Erziehungswesen in der Sowjetunion.« Aus Erfahrung weiß die Studentin, daß es bei der Bewertung einen guten Eindruck macht, wenn sie höchste politische Autoritäten zitiert. Also hat sie auch Gorbatschow-Sätze in ihre Arbeit eingestreut. Die Parteileitung der Hochschule, die in ideologisch unsicheren Zeiten nichts falsch machen will, rät der angehenden Lehrerin, die Aussprüche des sowjetischen Generalsekretärs zu streichen: »Schauen Sie doch einmal nach, ob es nicht ein passendes Honecker-Zitat gibt.«

Nur wenige DDR-Bürger glauben, daß der frische Wind aus dem Osten schon bald auch die DDR durcheinanderwirbelt. »Mit alten Köpfen kann man keine neue Politik machen«, sagen selbst Genossen. Aber die betagten Spitzenfunktionäre sitzen noch fest im Sattel. In Ost-Berlin kursiert folgender Witz:

Reagan und Gorbatschow möchten gern wissen, wie die Welt im Jahr 2000 aussieht. Sie lassen sich einfrieren und im Januar 2000 wiederbeleben. Als erstes bestellen beide ihre Lieblings-Zeitungen. »VEB General Motors erfüllt das Plansoll«, liest der US-Präsident im »Wall Street Journal«. »Aktien der Kirow-Werke erreichen Höchststand«, meldet die »Prawda«. »Nun möchte ich mal sehen, wie es in der DDR aussieht«, sagt Gorbatschow und läßt sich das »Neue Deutschland« bringen. Schlagzeile auf Seite eins: »SED-Generalsekretär Erich Honecker zeichnet seinen Stellvertreter, ZK-Sekretär Egon Krenz, mit dem Karl-Marx-Orden aus.«

---

wald etwas außer Atem, weil verspätet, gleich zu Anfang versprach. Drei zentrale Gebiete seien es, die von der neuen Politik geprägt würden: Wirtschaft, Politik und Ideologie. In der »Ökonomie« – wie die Wirtschaft im Kader-Deutsch so schön heißt – komme es jetzt vor allem darauf an, das Wachstum zu beschleunigen. »Die Sowjetunion hat sich in den letzten Jahren sehr langsam vorwärtsbewegt.« Das müsse sich entscheidend ändern, sollten die kapitalistischen Länder endlich eingeholt werden. Dazu sei es aber notwendig, die Maschinenparks besser auszulasten und die technische Revolution, beispielsweise in der Computertechnik, zu meistern. Außerdem brauche die Sowjetunion ein anderes System der regionalen Planung: »Nicht alle Entscheidungen dürfen auf Moskau konzentriert sein.« Ein neuer Typ des ökonomischen Wachstums müsse greifen, der sparsam mit den Rohstoffen umgehe. Parallel dazu sollte das Lohnsystem so reformiert werden, daß kräftige Anreize zur Leistung gegeben seien. Die Kühlschranktür begann zu klappen. Die ersten Zuhörer griffen nach Bier und Mineralwasser.

»Gorbatschow ist sicher ein Glücksfall«, rief der Redner in den Saal, schränkte aber gleich ein: »Wenn es ihn nicht gegeben hätte, wäre ein anderer mit dem Reformkurs gekommen.« In der sowjetischen Politik sei nun der Zwang zur Reform spürbar, ein Zwang, der aus den wirtschaftlichen Veränderungen resultiere. Gorbatschow habe den Regional-Sowjets und den Gewerkschaften mehr Rechte gegeben. »Auch in der Bundesrepublik sollten die Direktoren der Unternehmen wie in der Sowjetunion von der Belegschaft gewählt werden.« Die Zuhörer, die das Referat ruhig verfolgt hatten, lachten zum erstenmal.

Der Reformprozeß in der Sowjetunion, so Steigerwald ungerührt, erhöhe in der Bundesrepublik die Bereitschaft, sich mit Fragen des Sozialismus zu beschäftigen. Dieser habe stark an Attraktivität gewonnen. Das erleichtere auch die Arbeit der DKP. »Zwar müssen wir unsere Probleme selbst lösen, aber Gorbatschow hilft uns sehr.« Bei der sozialistischen Linken in der Bundesrepublik gebe es allenfalls die Sorge, daß der Reformkurs »aus der Hand laufe und zu schnell ablaufe«. Von ihm gehe bereits heute ein Schub auf Westeuropa aus, wie es ihn bisher nur nach den beiden Weltkriegen gegeben habe. Nun könne man den Menschen im Westen beweisen, daß die Sowjetunion eine geschichtliche Etappe voraus sei. Die 40 Zuhörer nahmen es stumm hin.

Steigerwald steigerte sich: »In der Abrüstung können wir den Sowjets heute schon mehr trauen als der Reagan-Mannschaft.« Zweitens sei die Sowjetunion dabei, die technisch-wissenschaftliche Revolution zu meistern. Drittens ringe sie um mehr Demokratie. Wenn die Sowjetunion auf diesem Gebiet Fortschritte mache, sei das gut auch für die Bündnispolitik der DKP. Viertens bewege sie sich in der Frage der Menschenrechte. Dabei wäre es falsch, zu vergessen, daß in den letzten siebzig Jahren unter großen Opfern der Sozialismus aufgebaut wurde. Natürlich gebe es Unterschiede. So sei die DDR in einigen Gebieten weiter entwickelt als die Sowjetunion und habe ihr eigenes Reformprogramm bereits hinter sich.

Höflicher Applaus. Die Zuhörer stellen Fragen. Welche Rolle spielt der ökonomische Anreiz in der Sowjetunion? Wie weit geht die Demokratisierung? Wie stark ist der Widerstand innerhalb der KPdSU gegen den Reformkurs Gorbatschows? Und anderswo?

Steigerwald verteidigt die DDR. Sie könne als »Frontstaat zum Kapitalismus Freiheitsrechte nicht in dem Maße durchsetzen« wie die Sowjetunion. Eine Zuhörerin fühlt sich durch Gorbatschows Reformkurs überrannt. »Ich weiß gar nicht, was ich sagen soll. Ich war zutiefst erschüttert über das, was Gorbatschow gesagt hat. Dinge, die ich vor zwei, drei Jahren verteidigt habe, gelten jetzt nicht mehr.« Steigerwalds Trost: »Mit der Vergangenheit sind wir in einem halben Jahr durch.«

Die Genossen gehen auseinander, wie sie gekommen sind: ernst, mit gefaßten Gesichtern. Der Versammlungsleiter sammelt die Flaschen ein. Die Girlanden bleiben hängen.

Die Bremser auf der Lauer

Funktionäre fürchten um ihre Privilegien, Arbeiter um ihren bequemen Alltagstrott. Mario R. Dederichs über die Front gegen Gorbatschows Reformen in der Sowjetunion

Der verhaltene bis überschwengliche Jubel im Westen über Moskaus neuen Weg darf nicht darüber hinwegtäuschen, daß der Erste Mann im größten Land der Erde zu Hause Millionen Gegner hat. Es wird Front gemacht gegen den Reformkurs von Parteichef Michail Gorbatschow, und nicht zu knapp. Aber es wird darüber – noch – wenig geredet.

»Peinlich und seltsam« findet der Starkolumnist Aleksandr Bowin, einst Breschnjews Redenschreiber, heute Gorbatschows Mann, den versteckten »Kampf um die Beschlüsse eines Parteitages im 70. Jahr der Sowjetmacht!« Seine Sorge: »Neigen wir nicht dazu zu verharmlosen, zu vertuschen, wie scharf der gesellschaftliche Kampf in Partei und Land jetzt ist?«

Der Schriftsteller Sergej Salygin nennt die Gegner die »hausgemachten bürokratischen sowjetischen sozialistischen Konservativen«. Das sind jene Parteifunktionäre, Wirtschaftskader und Gesellschaftsverwalter, die gewohnt waren, daß ihre Befehle unwidersprochen blieben, die eher Stagnation und Apathie in Kauf nehmen als die Gefährdung ihrer Macht und ihrer Privilegien. »Sie haben sich so lange in ihren Ecken gehalten«, kommentiert der Publizist Jegor Jakowlew, »daß sie auch jetzt lieber nicht an die frische Luft gehen, aus Angst vor einer Sauerstoffvergiftung.«

Gorbatschow hat sie aufgeschreckt mit seinen Forderungen nach Umgestaltung und Demokratisierung, nach offener Kritik und geheimen Wahlen. Nun igeln sie sich ein, hoffen, daß sich alles wieder beruhigt. Es ist keine organisierte Opposition, aber eine unübersehbare passive Massenbewegung gegen Gorbatschows Zukunftsträume.

»Ich würde wirklich gern an den Prozeß der Umgestaltung glauben«, schrieb der 31jährige Arbeiter W. Tolkok aus Kriwoi Rog an die Regierungszeitung »Iswestija«, »aber ich sehe, daß vor meinen eigenen Augen etwas ganz anderes passiert.« In seiner Fabrik machten die »Leiter« kein Hehl daraus, daß sie nichts ändern wollen.

Andere, berichtet Ingenieur N. Jurtschenko aus Kaluga, »reiten auf der Woge der Umgestaltung und sind die ersten, die für sich gut gepolsterte Pöstchen unter der neuen Ära beanspruchen«. Selbst Entlassungen, vorgeblich im Interesse der Rationalisierung, nutzen Reform-Bremser, so die »Komsomolskaja Prawda«, »um unbequeme Leute loszuwerden«. Die Buchhalterin Lena Bostushewa beispielsweise flog bei der Eisenbahn in Kalinin, weil sie keine Bilanzen frisieren wollte.

Aber auch »Millionen« von Werktätigen (Gorbatschow-Berater Georgij Arbatow), eine »breite Kraft der Trägheit«, verweigern sich der »Strategie der Beschleunigung«, zumal der Parteichef ihnen »nicht Himmelsmanna, sondern nur die Früchte unserer Arbeit« verspricht. Sie murren über neumodische Qualitätskontrollen und Anti-Alkohol-Gesetze und sehnen sich nach alten Zeiten: »Es muß wieder Wodka rein ins Haus, wir graben Breschnjew wieder aus.«

Wer Eigeninitiative und Mut zum Neuen zeigt, gerät oft unter die Hufe des Amtsschimmels. Ehe Moskaus erstes Privatrestaurant »Russkij Traktir« öffnen durfte, mußten die drei Besitzer eine »Kooperative« gründen und vor Bürokraten ihren Kotau machen. Das Finanzministerium wollte, noch bevor das erste Menü serviert wurde, genaue Einnahmeschätzungen und drohte mit Lizenzentzug. Das Außenhandelsministerium blockierte endlos lange den Kauf einer Espressomaschine aus Italien. Schließlich verbot die Stadtverwaltung den Alkoholausschank und deutete düster an, eigentlich brauchte man ja eher Schnellimbißstuben als solch ein Restaurant für 70 Gäste. Daß es Abend für Abend voll besetzt ist, schert die Bürokraten nicht.

In Tallinn, der Hauptstadt der Sowjetrepublik Estland, hat Gorbatschow kürzlich seinen Widersachern erneut Konsequenzen angedroht: »Derjenige, der die Anforderungen der heutigen Zeit nicht begreift, wird schon morgen weichen müssen.« Bei den höchsten Partei-Organen allerdings ist ihm die Reform in zwei Amtsjahren nur im Parteisekretariat gelungen. Im Zentralkomitee sind immer noch altgediente Kader in der Mehrheit: Sie verhinderten nach dem jüngsten Plenum, daß Gorbatschows Geheimwahl-Pläne in der Schlußresolution erwähnt wurden.

Auch am Gipfel der Macht, im Politbüro, sitzen einige unsichere Kantonisten. Technokraten wie Ministerpräsident Nikolai Ryshkow und sein Vize Geidar Alijew ziehen nur mit, solange sie noch nicht mit Kritik wegen Erfolglosigkeit rechnen müssen. KGB-Chef Wiktor Tschebrikow hält sich nach allen Seiten offen. Staatschef Andrej Gromyko und Ukraine-Boss Wladimir Schtscherbizkij hemmen Gorbatschow, der sie feuern möchte. Neue Leute bekommt er nicht durch.

Und der zweite Mann, Chefideologe Jegor Ligatschow, konterkariert den Ersten gern in Wort und Stil: In Saratow verurteilte er kürzlich alle Hoffnungen auf »politischen Pluralismus« in der UdSSR und putzte, ganz im Gegensatz zu Gorbatschows demonstrierter Jovialität, im Eisenbahndepot einen kritischen Arbeiter herunter. Der knallharte Apparatschik Ligatschow böte sich als neuer Parteichef an, falls Gorbatschow stürzt.

Der Reformer muß vorsichtig sein. Als einer seiner Getreuen beim ZK-Plenum polterte, die neue Politik sollte »mit eiserner Hand« durchgepaukt werden, bremste Gorbatschow: »Nicht mit eiserner, mit kluger Hand.«

Und mit kühlem Kopf. Während die einen ihn zum Teufel wünschen, wollen die anderen ihn »zum Gott machen«, verriet Moskaus oberster Reformer kürzlich dem argentinischen KP-Chef Athos Fava. Gorbatschow hält nichts von Personenkult. Er will die Masse mobilisieren, ehe er zwischen Gegnern und Gefolgsleuten zerrieben wird. Sein Credo: »Wenn es überhaupt einen Gott gibt, dann ist es das sowjetische Volk.«

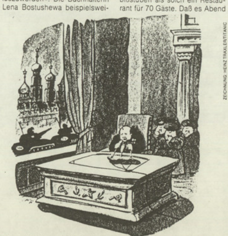

ZEICHNUNG: HEINZ TRAXLER/TITANIC

»Hier spricht die rechtmäßige Regierung der UdSSR. Wir rufen die freie Welt! Helft uns! Helft uns! Unter Bruch des Völkerrechts sind heute morgen um 5.45 Uhr Truppen der Warschauer-Pakt-Staaten in unser Land eingedrungen, um unseren Demokratisierungsprozeß ...«

Verantwortlich: Erich Follath/Peter-Hannes Lehmann. Mitarbeit: Cornelia Bartsch, Doris Cebulka, Mario R. Dederichs, Almut Hielscher, Hans-Ulrich Möller, Herbert Suhr

ZORBAS ORCHESTRA

1 Picc
3 Fl
2 Ob
1 EH
2 Cl
1 BCl
2 Fg
1 BFg
4 Hr
3 Trp
3 Pos
1 Tb
1 Sax
2 Hrf.
2 Bouz.

2 PK
3 Sclagz. [2 Trgl , Tamb.militaire, Xylo, Piatti , 4 Wind Blocks, Metal., Fonet, Glocksp., Cloches, Tamb.basque, TamTam , G.C. , Toms, Bongos]

14 Vl I
12 Vl II
8 Vla
8 Vlc
4 Kb.

Δανία

Δανία

ZORBAS

ACTE 1

SCENE 1 από τό μέτρο 23 ώς τό 120
SCENE 4 από τό μέτρο 19 ώς τό 136
SENE 5 μέτρα 1 - 99
~~[illegible]~~
SCENE 10 μέτρα 1 - 70

ACTE 2

SCENE 11
SCENE 12
SENE 13
SCENE 14
SCENE 15
SCENE 16
SCENE 17
18
20
21
22
23

ALEXIS ZORBAS
Γερμανία

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

SCENE 1 από το Μέτρο 23 ώς τό 346
SCENE 2 ΟΧΙ
SCENE 3 από τό Μέτρο 75 ώς τό τέλος
SCENE 4 ώς τό μετρό 136
SCENE 5 ΟΛΟΚΛΗΡΗ
SCENE 6 (Στα Πεθόγια - Χασάπικο -
ώς τό ΜΕΤΡΟ 68 - από και πηδάμε
κατ'ευθείαν στην :

ΣΚΗΝΗ 9 ΟΛΟΚΛΗΡΗ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΛΟΚΛΗΡΟ

Zorbas-Ballettsuite

1976 stellte der Choreograph Lorca Massine die erste Version einer Zorbas-Ballettsuite von Mikis Theodorakis an der Athener Staatsoper vor. Er benutzte vorwiegend die im Jahre 1966 von Theodorakis für den Film „Zorbas der Grieche" komponierte Musik.
Zehn Jahre später stellte der Komponist eine Art Libretto aus einer Vielzahl verschiedener Werke (diverse Lieder, sinfonische Werke und der Filmmusik) zusammen, das seiner Meinung nach die Geschichte des gleichnamigen Romans von Nikos Kazantzakis musikalisch ausdrückte. Dieses Projekt wurde der Arena von Verona vorgeschlagen, die den Komponisten mit der Orchestrierung der Zorbas-Ballettsuite beauftragte. Für Theodorakis war es eine große kompositorische Herausforderung, die er nach achtmonatiger intensiver Arbeit in Paris bewältigte. Er gab dem neuen Werk ein sinfonisches Gewand und setzte einen großen gemischten Chor sowie eine Mezzosopranistin ein. Das Werk wurde unter der Leitung des Komponisten im Sommer 1988 in Verona uraufgeführt und im Sommer 1990 wiederholt. Seitdem wurde es durch Hunderte von Aufführungen auf der ganzen Welt bekannt. Die integrale Fassung erschien bei Intuition Classics Cologne auf CD.

Kryfen giá Zorba

L E T T E R   O F   I N D E M N I T Y

TO WHOM IT MAY CONCERN

I, THE UNDERSIGNED, HEREBY DECLARE THAT TIMOTHY DOWDALL, OF 15 DUNCAN HOUSE, 7 - 9 FELLOWS ROAD, LONDON NW3, ENGLAND, IS MY LEGAL REPRESENTATIVE AND IS ENTITLED BY ME TO UNDERTAKE ON MY BEHALF THE CONTRACTUAL AGREEMENT WITH A RECORD COMPANY RELATING TO THE RECORDING, REPRODUCTION AND EXPLOTATION OF THE MUSIC OF THE BALLET ' ZORBA ' AND IS FURTHER ENTITLED BY ME TO RECEIVE THE RELEVANT MONIES ON MY BEHALF.

PLACE/DATE:

MIKIS THEODORAKIS

[illegible]

Herrn Dir. Ulrich BURGHARDT
Die Handlung von "ZORBAS" Ballet

L'ACTION

Un lieu anonyme en Grèce.

Arrive un tourist américain qui souhaite participer aux coutumes locales de célébration (il veut jouer au grec).

Il s'éprend d'une jeune fille grecque du nom de Marina (Yorgos, un grec natif du lieu est déjà amoureux d'elle).

Envers John, l'étranger, l'ostilité du peuple est en voie de croissance mais voilà soudain qu'arrive Zorba, un émigré – pas gitan, pas paysan, quelqu'un qui n'appartient à personne – c'est un homme libre, qui noue amitié avec John, comme s'il voulait défier le sort, et lui apprend le vrai sens de la danse, synonyme de libération, ivresse dionysiaque.

Madame Hortense, une soubrette de music hall, marquée par la vie, voit en Zorba la somme de tous ses amants passés.

Zorba se prête au jeu, demeurant cependant toujours libre.

L'animosité de la masse est en train de croître envers Marina et celle-ci est suffoquée par la foule. John, désespéré, est sauvé par Zorba.

Hortense, malade, meurt et Zorba, désespéré, se sauve grâce à la danse à laquelle il se livre, invité par John son élève.

Les deux transmettent un message de danse au peuple, qui s'unit dans une grande pantomime, tout en oubliant ainsi le drame à peine vécu.

Selon Dionyse et les philosophes qui savaient comment danser, Zorba nous transmet la liberté et se montre d'une manière versatile, menteur, avventureux, sage et agressif, en quelques mots un captivant séducteur.

Il danse sa joie et sa douleur, incarnant le mythe populaire de la Grèce.

Ce séduisant personnage lance un message vers l'espace poétique réservée à l'art de la danse.

Celle-ci est dotée de ce sens de liberté impalpable qui bat dans le coeur de tout homme comme dans celui de Zorba.

La musique de Mikis Theodorakis, qui fait danser aimer et combattre le peuple grec, transmet un moment d'immense espoir, un langage universel pour les hommes pleins d'instinct.

DIE HANDLUNG

Ein unbekannter Ort in Griechenland.

Es kommt ein amerikanischer Turist, der an den örtlichen Feierlichkeiten teilnehmen will (er will den Griechen machen).

Er verliebt sich in ein griechisches Mädchen, das Marina heißt (in das Mädchen ist schon Yorgos veliebt, ein Grieche aus dem Ort).

Die Feindseligkeit des Volkes gegenüber John dem Ausländer nimmt zu, es kommt Zorbas, ein Auswanderer – weder Zigeuner, noch Bauer, einer, der zu niemandem gehört – er ist ein freier Mann, der als um das Schicksal zu herauszufordern mit John Freundschaft schließt, indem er ihm den wahren Sinn des Tanzes lehrt, Synonym für Freiheit, dionysischen Rausch.

Madame Hortense, eine Soubrette mit gezeichnetem Leben sieht in Zorbas die Summe all ihrer Liebhaber der Vergangenheit.

Zorbas geht auf das Spiel ein, bleibt aber immer frei.

Die Abneigung der Masse wächst gegenüber Marina, die von der Menge erstickt wird. Der verzweifelte John wird von Zorbas gerettet.

Die kranke Hortense stirbt und der verzweifelte Zorbas rettet sich mit dem tanz, von seinem Schüler John eingeladen.

Die Beiden teilen diese Botschaft des Tanzes dem Volk mit, das sich in einer großen Pantomime vereinigt und so das eben erlebte Drama auslöscht.

Wie Dionysos und die Philosophen, die tanzen können teilt uns Zorbas Freiheit mit und zeigt sich auf die gewandteste, lügnerischste, abenteuerlichste, weiseste und aggresivste Art, in wenigen Worten ein gewinnender Verführer.

Er tanzt seine Freude und seinen Schmerz und verkörpert den Volksmythos griechenlands.

Diese Person, die fasziniertist, sendet eine Botschaft des poetischen Raumes, der die Kunst des Tanzes beinhaltet.

Sie ist mit jenem untastbaren Freiheitissinn ausgestattet, der eigentlich in jedem Menschen wie ein Herz von Zorbas schlägt.

Die Musik von Mikis Theodorakis mit der das griechische Volk tanzt, liebt und kämpft, überträgt ein Moment immenser Hoffnung, eine universelle Sprache für die instinktreichen Menschen.

ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΞΗ

Φέγγει Μέρα

| DANSE DES HOMMES |

Το πρωί ο καιρός [illegible]
[illegible]

| ΕΙΣΑΓΩΓΗ | — 15 mn.

Τ' αηδόνια νερό

	ΣΚΗΝΗ 2	3
ΞΕΝΟΣ	| DIVERTISSEMENT |	4.30
	ΣΚΗΝΗ 3	
ZORBAS ΞΕΝΟΣ ΚΟΡΙΤΣΙ	| ΑΛΟΓΑΚΙ | ΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΙΑ ΟΡΘΑΝΟΙΧΤΑ ΚΑΤΣΕ ΑΠ' ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ ΕΣΥ	2. 10 mn
	ΣΚΗΝΗ 4	
2 Filles Αγόρι ZORBAS ΞΕΝΟΣ	VALSE-Κοκότα | ΖΕΠΠΟΣ |	5 mn
	ΣΚΗΝΗ 5	
ΟΡΤΑΝΣ	ΘΕΜΑ ΟΡΤΑΝΣ | DANSE DE LA JEUNE FILLE |	7 mn
	ΣΚΗΝΗ 6	
10 Hommes L'étranger encerclé	ΣΤΑ ΠΕΡΒΟΛΙΑ ΧΑΣΑΠΙΚΟ (ΝΤΕΚΑ [illegible]) | DANSE D'AMOUR | (2 ΜΙΑΣ) σελ 38	5 mn
	ΣΚΗΝΗ 7	
	Χαρταετοί ΟΡΤΑΝΣ	3 mn

Σύνολο 45 mn

ΣΚΗΝΗ 1

ΦΕΓΓΑΡΙ

Danse des Hommes

ΤΟΝ ΠΑΥΛΟ

Θ'ΑΡΗΣΩ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τ'ΑΘΑΝΑΤΟ ΝΕΡΟ 15 mn

ΣΚΗΝΗ 2

DIVERTISSEMENT ΣΚΗΝΗ 3

ΑΛΟΓΑΚΙ

ΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΙΑ 3 mn

ορθάνοιχτα

ΣΚΗΝΗ 3

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ ΣΟΥ

6

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΡΑΞΗ

ΣΚΗΝΗ 8

Danse Oriental
15 femmes
Zorbas

ΦΙΛΕΝΤΕΜ — 4mn

ΣΚΗΝΗ 9

Χήρα.
20 Hommes
Εφιαλτικό

πελάι από το Ζορμπας — 5mn — 9

ΣΚΗΝΗ 10

Εἶχα ευχαρίστηση για μητέρας

Κοπελα ξένη (Duetto) (Giro)

Ρόδι του | DANSE D'AMOUR ? | ΜΑΡΙΝΑ — 6mn — 15

ΣΚΗΝΗ 11

60 Personnes
Orchestre Zorbas
ΟΡΓΑΝΟ

Γειτονιά Αγγέλων (Εισαγωγή) — 3mn — 18

ΣΚΗΝΗ 12

Mariage Imaginaire

Σύρα ΟΡΓΑΝΟ

| ΓΑΪΤΑΝΑΚΙ | — 6mn — 24

| ΓΚΑΜΗΛΑ ΑΜΗΛΑ | 73

ΣΚΗΝΗ 13

10 Hommes
Κυνηγούν την Κοπέλα

Όταν το άλογο πάει αγρίο (Timpani) — 3mn — 27

ΣΚΗΝΗ 14

Χήρα Κοπέλα Solo (Νύστ) (Giro)

ΜΗ ΓΥΡΙΣΕΙΣ στη σκηνή — 2mn — 29

ΣΚΗΝΗ 15

Σβήνει Κοπέλα (Duetto)

| DANSE D'AMOUR | ολόκληρη

NATALIA MIXAΪLOBA

ΣΚΗΝΗ 16

Αποσπασμα στη Κοπέλα

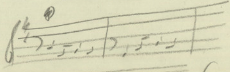

3mn — 32

(τελειώνει με 2 βιολιά)

ΣΚΗΝΗ 17

La danse de Zorba (Coro) [illegible] — 4 mn — 36

ΣΚΗΝΗ 18

[illegible] ORTANS — ΠΑΝΗΓΥΡΙ / ΘΕΜΑ ORTANS — [illegible] 75 — 4 mn — 40

ΣΚΗΝΗ 19

Retour des Temps superficielle — [illegible] — 1.30 min — 46.30

ΣΚΗΝΗ 20

ZORBAS ORTANS — Θέμα Ορτάνς — 2.30 mn — 49.00

ΣΚΗΝΗ 21

Danse de Zorba — ΜΠΟΥΖΟΥΚΙΑ — 57.00

60.00

ΣΚΗΝΗ 22

FINALE

ΚΡΗΤΙΚΟΣ με μαντινάδα [illegible] CORO

ZORBAS

Κανονικά:

SCENA 1
Από το μέτρο (Mesure) 92 Piu Mosso -
έως το μέτρο 261

SCENA 3
SCENA 4
SCENA 5
SCENA 8 - 9 - 10 - 11 - 12. 13. 14
15 - 16 - 17 - 18

SCENA 21, 22, 23.

Δεν κανονικά:
SCENA 2, 6, 7. 19 και 20

ZORBAS

ΜΠΑΛΕΤΟ - ΙΣΤΟΡΙΑ

ΣΚΗΝΗ 1 Χαράζει - Βγαίνουν οἱ ἄντρες.
Στο (22) αρχίζει ὁ Αντρικός Χορός
Στο (92) Φωτίζεται ἡ σκηνή - Μπαίνουν καί οἱ γυναίκες - Γενικός Χορός

ΣΚΗΝΗ 2 Μπαίνει ὁ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ [Βγάζει βιβλίο [illegible]]
Τό Χωριό τον βλέπει παράξενα -
Επιφυλακτικοί - σχεδόν εχθρικοί

ΣΚΗΝΗ 3 Μπαίνει ὁ ΖΟΡΜΠΑΣ
Στο (72) Διάλογος Ζορμπά - Συγγραφέα
ὁ Ζορμπάς προσπαθεῖ - να τον μάθει να χορεύει συρτάκι

ΣΚΗΝΗ 4 Αγάπη καί Καθιστός Χορός
Χαρούμενοι γάμοι από τους δυο πρωταγωνιστές Η ΧΗΡΑ καί ὁ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ξεχωρίζουν

ΣΚΗΝΗ 5 Madame Ortans
[πού τραβάει στο μαγαζί ὁ Ζορμπάς ὁ ὁποῖος προσποιεῖται ὅτι ἔχει ερωτευθεί γι' αυτήν]

ΣΚΗΝΗ 6 Οἱ ἄντρες δείχνουν μία κακή φορά το μίσος της γιά τό ειδύλλιο ΧΗΡΑΣ - ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ
Πρωταγωνιστής ὁ ΜΑΝΩΛΗΣ, ὁ ερωτευμένος με την Χήρα

σ. (69) ~~[illegible]~~ Ερωτικός Χορός ΧΗΡΑΣ - ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

<u>ΣΚΗΝΗ 7</u> Οι άντρες της Χωριού

σσ. (42) Χορός ΟΡΓΑΝΣ

<u>ΣΚΗΝΗ 8</u> Ονειρο [illegible] στον Παράδεισο
Αντρί Χασαπομαίκια

<u>ΣΚΗΝΗ 9</u> Γενικός Χορός

σσ. (110) Σύγκρουση του ΑΝΤΡΕΑ με τη Συγγραφέα στο Χωριό αυτή την Χήρα

<u>ΣΚΗΝΗ 10</u> Η Χήρα τρέχει στον Συγγραφέα Χορός Ερωτικός -

ΤΕΛΟΣ Α ΠΡΑΞΗΣ

ΠΡΑΞΗ 2

ΣΚΗΝΗ 11 Χορός γυναικών στο (48) ό
Ζορμπάς επιστρέφει από την πόλη και δώρα
για Μαρίνα - Ατμόσφαιρα Χαρούμενη

ΣΚΗΝΗ 12 Γάμος Ζορμπά - Ορτάνς με
κουμπάρο τον Συγγραφέα

ΣΚΗΝΗ 13 Χορός γυναικών που δείχνουν
το μίσος της γι' στη Χήρα επειδή κοίταξε
ένα ξένο ~~[illegible]~~

ΣΚΗΝΗ 14 Σόλο Μαρίνας (Χήρα)

ΣΚΗΝΗ 15 Ερωτικός Χορός Μαρίνας - Συγγραφέα

ΣΚΗΝΗ 16 Τό Χωριό θανατώνει την Μαρίνα
Σε (115) θρίαμβος γονιών ιεροτελεστία
του φόνου

ΣΚΗΝΗ 17 Ο Ζορμπάς παρηγορεί τον Συγγραφέα
με Χορό.

ΣΚΗΝΗ 18 Χορός και θάνατος της Ορτάνς

ΣΚΗΝΗ 19 Τα κορίτσια Χαρούμενα
Πανηγυρίζουν τον θάνατο της γριάς Ορτάνς

– ΣΚΗΝΗ 20 Ο Ζορμπάς [illegible]
της κυνηγούς. Στο (20) Χορεύει με
[illegible] ΟΡΓΑΝΟ ορχήστρα

ΣΚΗΝΗ 21 Ζορμπάς και Συγγραφέας
βρίσκουν παρηγοριά στο Χορό
Το Χορό μαθαίνεται σιγά-σιγά
γρήγορος

ΣΚΗΝΗ 22-23 Κορύφωση του Χορού

Zorbas

ΠΡΟΣ τον κ. Άλ. ΚΩΣΤΑΛΑ

κ. Κωστάλα, καλημέρα σας.
Τα στοιχεία που ζητάτε είναι
MULTIGRAM by HITRON
Corso Vittorio Emanuele 30
MILANO
Τηλ. 0039-2-76014411
fax 0039-2-76013411
(Είναι σίγουρα σωστά, τα έχω ελέγξει).

Στοιχεία κασέτας :

AA 002513
Arena di Verona 1990
" Zorba il greco "

Για ό,τιδήποτε άλλο χρειαστεί, τα τηλέφωνά μας
είναι 9214863 και το fax 9236325.

Ευχαριστούμε πολύ,
από το γραφείο του Μ. Θεοδωράκη
Ρένα Παρμενίδου

ZORBA IL GRECO

Ballett von Lorca Massine

nach dem Roman "Alexis Sorbas" von Nikos Kazantzakis

Musik	Mikis Theodorakis
Musikalische Leitung	Mikis Theodorakis
Inszenierung / Choreographie	Lorca Massine
Ausstattung	Ryszard Kaja
Ballettdirektorin	Maria Krzyszkowska
Technische Leitung	Jerzy Bojar / Thomas Jansen
ZORBA	Lorca Massine
JOHN	Slawomir Wozniak
MARINA	Anna Krzyskow
MADAME HORTENSE	Barbara Kryda
YORGOS	Lukasz Gruziel
Sopranistin	Malgorzata Walewska
DIRIGENT	Mikis Theodorakis

Ballett, Chor und Orchester der Nationaloper Warschau

- Änderungen vorbehalten -

Aufführungsrechte: Bureau de Musique Mario Bois, Paris
Hans Sikorski Musikverlage, Hamburg

Beschallungstechnik: HEINTZ Musikhaus · Xanten

Pause nach dem 1. Akt

Es ist nicht erlaubt zu fotografieren, zu filmen, bzw. Video- oder Tonaufnahmen dieser Aufführung zu fertigen.

83

Romiosini

Verlag für zeitgenössische griechische Literatur

DAS PROGRAMM

Lieber Leser!

Sie haben unser neuestes Verzeichnis in Händen und werden feststellen, daß wir wieder einmal nicht wenig getan haben und noch mehr vorhaben ...

Die genannten Erscheinungstermine der Bücher werden wir nach Möglichkeit einhalten, immer aber wird das vielleicht nicht gelingen. Sie wissen, der Romiosini-Verlag ist nicht viel mehr als ein "Einfrau-Betrieb". Wir bemühen uns insbesondere immer auch um die bestmögliche philologische Qualität unserer Editionen und das kostet leider manchmal mehr Zeit als vorgesehen.

Ihre

Niki Eideneier

Die Auslieferungen des Romiosini-Verlages:

- Moll & Eckhardt Buchvertrieb
  Zülpicher Str. 174, 5000 Köln 41
  Tel.: 0221 / 427365 und 427366

- für Österreich: HORA Verlag GmbH
  Hackhofergasse 8-10
  A-1190 Wien-Nussdorf, Österreich
  Tel.: 0222/371580

- für Griechenland: Johannes Buchhandlung
  Edith Ikonomou
  7, Fidiou
  GR-10678 ATHEN, Griechenland
  Tel.: 01/3622768

- für Zypern: "MAM"
  P.O. Box 1722
  Nicosia, Zypern
  Tel.: 02/472744

LITERATUR

Vassilis Alexakis, LEONIDAS' SCHATTEN

Bilderzählungen - eine neue Art von Literatur! In seinen lakonischen Zeichnungen und Texten beschreibt Alexakis das Leben der kleinen Leute in der griechischen Großstadt. Ein humorvolles, aber auch bitter-satirisches Volkstheater in den Kulissen der Mietshäuser Athens. Übertragen von Klaus Eckhardt.

204 Seiten/Paperback/ISBN 3-923728-25-5 DM 19,80

Vassilis Alexakis, TALGO

Die Geschichte eines Koffers und einer Liebe, die schöpferisch und zerstörerisch zugleich durch die Augen einer Frau erlebt und artikuliert wird. Gewöhnlich sind die Menschen irgendwo tief in ihrem Körper versteckt und durch eine Menge Fleisch und Knochen geschützt. Die Liebe holte diese beiden Menschen aus ihrem Schlupfwinkel und machte sie zum Anfassen nahe, zur Zerstörung greifbar. Übersetzt von Niki Eideneier.

204 Seiten/Hardcover/ISBN 3-923728-29-8 DM 19,80

Manolis Anagnostakis

BALLADEN (griechisch-deutsch)

Manolis Anagnostakis' Balladen umfassen eine tatsächlich historische "Zeit", nämlich die Nachkriegszeit bis hin zur Juntaherrschaft in Griechenland, mit ihren "Parenthesen", den "Folgen" und dem "Ziel": Lyrik mit der Wehmut des Epos und dem Schmerz der Realität.

In freiem Vers, mit modernen Ausdrucksmitteln, ironisch , selbstironisch und melancholisch zugleich weicht die Poetik Anagnostakis' vom Etikett einer "Dichtung des Niedergangs" ab und wirkt dem Bewußtsein von einer "verlorenen Generation" entgegen. Übertragen von Niki Eideneier.

288 S. / Paperback / ISBN 3-923728-34-4 DM 29,80

Dimitris Chatzis, DAS DOPPELTE BUCH

Roman um ein Arbeitsemigrantenschicksal in Deutschland - gleichzeitig anhand einer rückschauend erzählten Familiengeschichte ein Buch über die jüngere griechische Geschichte. Übersetzt von Luise Steller.

158 S./Engl.Brosch./ISBN 3-923728-02-6/ DM 19,80

Mit Preisen versehene Titel sind lieferbar. Bestellungen auf noch nicht erschienene Titel werden selbstverständlich gerne vorgemerkt und nach Erscheinen ausgeliefert.

Niki Eideneier (Hrsg.) DIMITRAKIS '86

...um eine Heimat bittend

Literatur-Anthologie von und über Griechen in der Bundesrepublik - die Probleme der Entwurzelung, der Begegnung mit Menschen, des Lebens im fremden Land und der Rückkehr.

168 S./Paperback/ISBN 3-923728-20-4 DM 19,80

Danae Coulmas (Hrsg.), DIE EXEKUTION DES MYTHOS FAND AM FRÜHEN MORGEN STATT

Texte gegen Faschismus und Militärdiktatur in Griechenland von Jorgos Seferis, Jannis Ritsos, Manolis Anagnostakis, Kostas Varnalis, Alexandros Panagulis u.v.a. (Lizenz S. Fischer Verlag)

236 S./Paperback/ISBN 3-923728-17-4/ DM 16,80

Evjenia Fakinu, ASTRADENI - die Sternenbindende

Roman um das junge Mädchen Astradeni, das die vertraute Geborgenheit ihrer Heimatinsel Symi gegen das Leben in der Großstadt Athen tauschen muß. Dort, wo sie frischen Meereswind geatmet hatte, sind es nun die Abgase der Autos; wo vorher Pflanzen, Bäume und Blumen ihre Wurzeln in die karge symische Erde schlugen, bilden hier Hochhäuser dumpfe Straßenschluchten.
Doch ihre Empfindsamkeit führt sie in der neuen Umgebung auf den Grund der Menschen und der Dinge. Der Leere, Gleichgültigkeit und Kälte der Großstadt setzt Astradeni die Kraft ihrer Phantasie entgegen, mit der sie sich jederzeit ihre Heimatinsel lebendig machen kann. Sie ist wie ein Baum, dessen Stamm und Krone Wind und Wetter ausgesetzt sind, dessen Wurzeln aber fest im heimatlichen Boden von Symi stecken. Übersetzt von Ursula Wuckel.

198 S./Paperback/ISBN 3-923728-26-3 DM 19,80

Evjenia Fakinu, DAS SIEBTE GEWAND

Drei Frauen, drei Generationen, drei Geschichten - ein Baum, der die Frauen liebt und ihnen vertraut, die Frauen und ihre großen Leiden. Denn es sind die Frauen, die die Geschichte schreiben, die auf ihren Schultern die prägenden Momente des Lebens tragen. Ist es ein Frauenroman, der hier zwischen den Farben der griechischen Landschaft, weiß, gelb und veilchenblau, hindurchschimmert?
Übersetzt von Karin Wilfling.

124 Seiten/Paperback/ISBN 3-923728-37-9 / DM 16,80

Michalis Ganas, STIEFMUTTER HEIMAT

griechisch-deutsch - Ein in seiner Einfachheit erschütterndes poetisches Werk nach Volksliedart, aus der verwundeten Feder der Emigration im Kindesalter, der schmerzhaften Rückkehr und der nicht endenden inneren Emigration in einer seelenlosen Großstadt. Übertragen von Nelly Weber.

208 Seiten /Paperback/ISBN 3-923728-23-9/ DM 19.80

DIE HEXE VON PATMOS - Griech. Inselmärchen

Eine Sammlung der schönsten griechischen Inselmärchen. Ubersetzt von Inez Diller-Sellschopp mit Illustrationen von Günther Lawrenz.

168 S./Paperback/ISBN 3-923728-09-3 / DM 12,80

Margarita Karapanu

KASSANDRA UND DER WOLF

Die sechsjährige Kassandra lebt im vornehmen Athener Viertel Kolonaki, umgeben von ihrer Familie, dem Hauspersonal und Spielgefährten.

Der klassenbewußten Großmutter verdirbt allein der Anblick einkaufsnetztragender Frauen die Spazierfahrt mit dem Chauffeur. Der senile Großvater fürchtet seine Frau und schleicht sich lieber heimlich zu den Familientoten davon.
Onkel Charilaos ist melancholisch und will sich umbringen - mit Kassandras Hilfe klappt es dann schließlich. Seine Frau, Tante Patra, hat eine besondere Vorliebe für Whisky. Und auch die anderen Personen, die dieses Buch bevölkern, sind seltsam genug ...

Der "gute Wolf" in Kassandras Welt ist der Chauffeur und Hausdiener Petros, ein rotblonder, bisexueller Transvestit. Er dient ihr als Vertrauter und Gespiele - und schließlich als Gelegenheit, unter dem Vorzeichen der häuslichen Frauenübermacht dem Männlichen zu begegnen. Übersetzt von Andrea Schellinger.

ISBN 3-923728-30-1 DM 19,80

Andreas Karkavitsas, DER BETTLER

Roman um Leben und Untaten eines Berufsbettlers im Umfeld der Sozialstruktur und der Geschichte Griechenlands nach der Revolution von 1821. Übersetzt von Ulf-Dieter Klemm - Illustrationen von Fritz Klemm.

182 S./Paperback/ISBN 3-923728-10-7/ DM 16,80

Konstantinos Kavafis, BRICHST DU AUF GEN ITHAKA

Sämtliche Gedichte in neuer deutscher Übertragung von Wolfgang Josing und Doris Gundert (mit Nachwort und Anmerkungen d.Übers. zu den Gedichten).

2.bearb.Aufl./264S./EBr/ISBN 3-923728-03-4 DM 29,80

Alexandros Kotzias, JAGUAR

"Wir sind im Blut ertrunken", sagt Filio zu ihrer Schwägerin Dimitra, als die beiden Hauptfiguren dieses Buches zehn Jahre nach der deutschen Besatzungszeit in Griechenland wieder zusammentreffen. Und Filio hatte sich geschworen, nie wieder zurückzukehren, damals als sie Hals über Kopf mit ihrem Kind in die USA floh, Mann und Heimat verlassend, um dem Morden und Töten, dem Verrat und den Verfolgungen zu entgehen. Die griechi-Geschichte wird lebendig durch diese beiden Zeitzeugen, die keinen Frieden schließen können, weder mit sich selbst, noch untereinander, noch mit ihrer Heimat.
Übersetzung: Hans Eideneier

ISBN 3-923728-39-5 - Erscheint im Herbst 1989

Chrisafis Lolakas, SO WEIT DER HIMMEL REICHT

Roman eines Griechen der Bundesrepublik (auf Deutsch verfaßt). Packend, verwirrend, überraschend - in griechischer Vergangenheit und deutscher Gegenwart - durchzogen von Ironie und Selbstironie und dennoch von der Tragik der Einsamkeit gezeichnet.

144 S./Paperback/ISBN 3-923728-24-7/ DM 16,80

Mairi Makra, DIE GEGENÜBER UND DIE WILDEN VEILCHEN

Ein Märchen (nicht nur) für Erwachsene um den erfolgreichen Uberlebenskampf zweier Kinder in einer sich vermauernden Umwelt. Übersetzt von Klaus Eckhardt, illustriert von K. Walter von Lom und Caroline Riedel.

80 S./Paperback/ISBN 3-923728-18-2/ DM 12,80

Stratis Myrivilis, DAS LEBEN IM GRABE

Der große griechische antimilitaristische Roman, der nicht die heroischen Taten griechischer Freiheitskämpfer verherrlicht, sondern den Schmerz des Menschen, ob Freund oder Feind, zum Hauptthema macht.
Das im 1. Weltkrieg an der Balkanfront spielende Buch prangert die Greuel und Verbrechen des modernen mechanisierten Krieges an. Ein Buch über den Krieg - ein Buch für den Frieden, gewissermaßen "im Osten nichts Neues".
Übersetzt von Ulf-Dieter Klemm.

304 Seiten/Hardcover/ISBN 3-923728-11-5 DM 34,80

Irini Papaioannu

13 STUNDEN UND FÜNF MINUTEN

Zwei Männer, zwei Charaktere, zwei Lebensauffassungen, zwei Reisen in die gleiche Richtung: 13 Stunden und fünf Minuten spannungsgeladenes Ganzes und Detail in der Zeitlupe des Auges, des Ohres und des Tastsinns mit den Schlaglichtern von voraussehbaren und unerwarteten Ereignissen, die die Einöde der Zeit und der Hitze sprengen und den Leser aus dem Alptraum des Tages wachrütteln. Übersetzt von Nelly Weber.

144 S. / Paperback / ISBN 3-923728-31-X DM 16,80

Jannis Ritsos, MONOCHORDE (griechisch-deutsch)

Zum 80. Geburtstag des großen griechischen Dichters erscheint zweisprachig seine aus 236 "einsilbigen" Gedichten bestehende Sammlung "Monochorde": Des Dichters Wort voller Sehnsucht und Weisheit. Übertragen von Asteris Kutulas.

ISBN 3-923728-40-9 Erscheint im Frühjahr 1989

Jannis Ritsos, DIE NACHBARSCHAFTEN DER WELT

Das lyrische Epos des großen griechischen Dichters um Freiheit und Widerstand in Griechenland während der deutschen Besatzung und danach. Übertragen von Erasmus Schöfer.

144 S./Paperback/ISBN 3-923728-12-3/ DM 19,80

SALONIKI ERZÄHLT

Eine Anthologie von Erzählungen zeitgenössischer Schriftsteller aus "Griechenlands heimlicher Hauptstadt" Thessaloniki, das nicht nur durch die Partnerschaft mit Köln "näher" gerückt ist, sondern das stets in der Geschichte und im geistigen Leben Griechenlands eine bedeutende Rolle gespielt hat. Dies prägte eine neue Schriftstellergeneration, die eine neue "salonikianische Schule der Erzählkunst" schuf.

ISBN 3-923728-38-7 - Erscheint im Frühjahr 1989

Jorgos Seferis, GEHEIME GEDICHTE

griechisch-deutsch - Die Bezeichnung "geheime" Gedichte versteht Seferis nicht mystisch oder esoterisch, sondern als eine innere Wendung, die uns trotz eines schmerzhaften und fiebrigen Bewußtseins von Leben und Vergänglichkeit die Bescheidenheit, das Gleichgewicht und die stoische Fügung in das Schicksal lehrt. Dieser Gedichtzyklus ist die Quintessenz des Werkes von Jorgos Seferis. Übertragen von Timon Koulmassis und Danae Coulmas.

110 Seiten/Paperback/ISBN 3-923728-22-0 / DM 16,80

Dido Sotiriu, GRÜß MIR DIE ERDE,
DIE UNS BEIDE GEBOREN HAT

Historischer Roman um das Verhältnis zwischen Türken und Griechen im Vorfeld der "großen Katastrophe von 1922". Anhand eines persönlichen Schicksals wird eindringlich die Politik der Großmächte im 1. Weltkrieg und die blutige Vertreibung der Griechen aus Kleinasien geschildert. Eines der erfolgreichsten Bücher der letzten Jahrzehnte in Griechenland, geschrieben von der Grande Dame der griechischen Prosa. Ein Buch, das durch seine Verbreitung sowohl in Griechenland als auch in der Türkei viel zur griechisch-türkischen Versöhnung beigetragen hat.
Übersetzt von Inge van Meerendonk.

240 Seiten/Paperback/ISBN 3-923728-13-1 DM 24,80

Kostas Tachtsis, DREIMAL UNTER DER HAUBE

Der zeitgenössische Roman Griechenlands schlechthin. Fesselnd schildert Tachtsis durch die Augen zweier Frauen die Gesellschaft Griechenlands vom 1. Weltkrieg bis zur deutschen Besatzung und zum Bürgerkrieg. Neue und eindringliche Aktualität erlangt das Buch durch den brutalen Mord an seinem Autor im Sommer 1988, in einem Milieu, das er so früh so meisterhaft erfaßt und wiedergegeben hatte.
Übersetzt von Wolfgang Josing.

268 Seiten/Paperback/ISBN 3-923728-04-2 DM 29,80

Thanassis Valtinos, DIE LEGENDE DES
ANDREAS KORDOPATIS

Andreas Kordopatis, ein 'Vater' unserer heutigen Arbeitsemigrantengeneration, schildert in seinem persönlichen Schicksal ein Stück Geschichte. Anfang unseres Jahrhunderts will er nach Amerika emigrieren, gelangt unter Schwierigkeiten dorthin, doch ihm wird die Einreise verweigert. Er geht trotzdem illegal an Land ... Übersetzt von Hans Eideneier u.a.

108 S./Engl.Brosch./ISBN 3-923728-01-8/ DM 14,80

Eva Vlami, AM WEBSTUHL DES MONDES

Roman um die Tragik einer Mutterliebe zu ihrem Sohn in der harten Umwelt der griechischen Dorfgesellschaft. Übersetzt von Eleni Enfiezioglou-Simos, illustriert von Maria Bodouroglou.

138 S./Paperback/ISBN 3-923728-21-2/ DM 16,80

die kleine reihe

Kostas Gianacacos, ES WIRD FRÜH DUNKEL ...

(Gedichte griechisch-deutsch)

Nicht allen seiner Gedichte hat der junge Grieche der 2. Generation in der Bundesrepublik diesen melancholischen Ton verliehen: mit Humor, Ironie und Selbstironie durchschreitet er die verschiedenen Phasen seiner jungen Geschichte und versucht ihrer Herr zu werden.
Übertragen von Jens Beucker.

ISBN 3-923728-84-0 Erscheint im Winter 1988/89

Dimitris Lentzis, HANDSCHRIFTLICH

(Gedichte griechisch-deutsch)

Was kostet der Traum, wenn er Wirklichkeit werden soll? Dimitris Lentzis führt uns mit seinen Gedichten auf den Weg des Traumes, sanft und trotzdem wild in Mythologien und Erlebnissen der engen griechischen Provinz, indem er langsam, aber mit sicherer Hand den Körper der Stadt, in der er lebt, betastet.
Wer sagt, daß das Herz des Poeten nicht die ganze Welt erwärmen kann?
Übertragen von Klaus Eckhardt und Jens Beucker.

ISBN 3-923728-83-2 DM 9,80

Argyris Marneros, HOMO TOURISTICUS (Gedichte)

"Ein Gedicht ist wie eine Flaschenpost, die irgendwo an der Küste einer Bücherei auf uns wartet."
Übertragen von Inge van Meerendonk.

ISBN 3-923728-82-4 DM 9,80

Maja-Maria Russu, ANTIPSALM

(Gedichte griechisch-deutsch)

"Die Dichtung ist ein offener Brief an alle".
Die Antwort läßt manchmal lange auf sich warten, aber sie kommt irgendwann.

Eine Auswahl von Gedichten aus dem Werk der jungen Autorin.
Übertragen von Inge van Meerendonk.

ISBN 3-923728-80-8 DM 9,80

DIE SCHWIEGERMUTTER AUS ZUCKER

Märchen aus Kreta, gesammelt v. Maria Amariotu

Ob aus Zucker oder Salz, eine Schwiegermutter bleibt eine Schwiegermutter; ob groß oder klein kann die List Berge versetzen; ob als Gott oder als Teufel kann das Gute oder das Böse über das Schicksal des kleinen Mannes bestimmen.

Herzhaft, frei, sinnlich oder ehrfurchtsvoll kann die kretische Manula nächtelang erzählen, belehren, unterhalten, zu Besinnung anspornen. Mündlich erzählte Märchen zum Lesen, Vorlesen und Nacherzählen greifbar gemacht.
Übersetzt von Inge van Meerendonk.

ISBN 3-923728-81-6 DM 12,80

THEATERTEXTE

Das altgriechische Theater ist auch in der Bundesrepublik Deutschland wie in der ganzen Welt als klassisch berühmt. Das zeitgenössische griechische Theater steht einerseits in dieser Tradition, behauptet sich jedoch andererseits eigenständig in der Konfrontation mit allen modernen Strömungen des Welttheaters. Es verfügt über ein beachtliches Repertoire.
In den letzten Jahren wird auch außerhalb Griechenlands zunehmend von dieser Entwicklung Notiz genommen.

Zur Intensivierung dieser Bekanntschaft und um deutschsprachige Bühnen, Theatergruppen und allgemein Interessierten den Zugang zu den Texten zu ermöglichen, gibt es im Romiosini Verlag die Reihe THEATERTEXTE.

Lula Anagnostaki DIE KASSETTE

Die junge Autorin greift hier bedeutende aktuelle Ereignisse wie z.B. das Attentat auf den Papst auf, mutig und ohne Scheu vor der Verletzbarkeit von Gefühlen. Indem sie dem Stück durch die meisterhafte Schilderung des Alltagslebens einer griechischen Familie einen Rahmen gibt, dringt sie vor zu den existenziellen Fragen.
Übertragen von Nelly Weber und Niki Eideneier.

ISBN 3-923728-71-9 /92 Seiten DM 10,--

Jorjis Christofilakis DER PROVIANTMEISTER

Der Proviantmeister der nationalistischen griechischen Armee der Nachkriegszeit, ein fanatischer Kommunistenhasser, versucht in seiner Stammkneipe ein illegales Nachrichtensystem aufzubauen mit Leuten, die entschlossen sind, sich unter seiner

Führung für die Vernichtung jeglicher linker Elemente mit dem Ziel der endgültigen Machtübernahme stark zu machen.

Das, was sich in diesem Lokal abspielt, ist nicht nur eine Geschichte - oder eine spannungsgeladene Schilderung - verlorener Existenzen, es ist eine Allegorie auf die finsteren Abgründe der neueren politischen Geschichte Griechenlands.

Übersetzt von Fanny Atheras.

ISBN 3-923728-72-7 / 48 Seiten DM 7,50

Panos Ioannidis

PETROS I. ODER DIE BALLADE DER ARODAFNUSSA

Zypern im 14. Jh., der Hof der Luisignans mit den üblichen Intrigen, den Ausschweifungen, der Geldgier und der Ausbeutung des besetzten Landes und der unterdrückten Bevölkerung ist der äußerliche Rahmen dieses Theaterstückes.

Eine hochdramatische Verbindung von mittelalterlicher Welt und dem Rückgriff auf die Volksmuse, mit modernen Stilmitteln und dem meisterhaften Können eines international ausgerichteten Autors.

Übersetzt von Gudrun Rohr.

ISBN 3-923728-73-5 / 114 Seiten DM 12,50

Jorgos Maniotis, GESUNDER MENSCHENVERSTAND

Theaterstück um einen jungen Mann, der an den Hürden des griechischen Bildungssystems und an seiner ehrgeizigen Mutter zerbricht. Übersetzt von Reinhard Heiduk und Katerina Liana.

128 S./ Engl.Broschur/ISBN 3-923728-00-X DM 14,80

Petros Markaris, FREMDGEBLIEBEN

In die Fremde gegangen, vor Fremdem und Fremden gestanden, alles getan, um sich anzupassen, ergo: Fremdgeblieben. Ein Theaterstück, das in vielen in sich abgeschlossenen und trotzdem ineinander verknüpfbaren Szenen den mühevollen Weg des südländischen Menschen in die nördliche Emigration geführt und verführt hat.
Übersetzt von Nelly Weber.

ISBN 3-923728-75-1 78 Seiten / DM 10,--

Jannis Ritsos, CHRYSOTHEMIS

"Die Nichtveränderung, die schöne, erbarmungslose - und niemand gesteht es sich ein."

Der Monolog einer einsamen alten Hausherrin, angelehnt an den Mythos, mit allen Merkmalen der Moderne in surrealistische dichterische Prosa "verpackt".
Übertragen von Asteris und Ina Kutulas.

ISBN 3-923728-74-3 40 Seiten / DM 5,--

Jannis Ritsos DIE RÜCKKEHR DER IPHIGENIE

In der "Rückkehr der Iphigenie" verbindet der weltberühmte Dichter Jannis Ritsos in einem Monolog das altgriechische Thema mit der immer modern bleibenden Thematik von Schuld, Unschuld und Mitschuld. Die Maske des Mythos herunterreißend, bedient er sich moderner Ausdrucksmittel, empfindsam und lyrisch, behutsam und hart, phantastisch und realistisch zugleich.

Übertragen von Asteris Kutulas

ISBN 3-923728-70-0 / 32 Seiten DM 5,--

TAVLI - 12 moderne griechische Einakter

Eine Anthologie zeitgenössischen griechischen Theaters mit Werken von:
Dimitris Kechaidis, Lula Anagnostaki, Jorjis Christofilakis, Mitsos Evthymiadis, Iakovos Kambanellis, Jorgos Maniotis, Kostas Murselas, Marios Pontikas, Nikos Sakopulos, Jorgos Skurtis, Vassilis Tsikliropulos, Dimitris Christodulu.

ISBN 3-923823-00-2 DM 16,80

(Verlag Tavros-Edition / Moll & Eckhardt)

ZYPERN - EDITION

Hans und Niki Eideneier (Hrsg.)

ZYPRISCHE MINIATUREN

Eine erste Auswahl griechisch-zypriotischer Erzähl- und Dichtkunst in deutscher Sprache.

Nicht nur die leidvolle und zugleich so reiche junge Geschichte dieser Insel kommt hier zum Ausdruck, sondern auch die bewundernswerte Eigenschaft ihrer Bewohner, die zu allen Zeiten kämpferisch und zugleich verständnisvoll, in Selbstaufgabe und lebensfroh, mit Kopf und Seele Besetzungen und Nachbarschaft, Verrat und Mitleid, Wiedergeburten und Isolation zu meistern wußten.

304 S. / Paperback / ISBN 3-923728-32-8 DM 29,80

Kostas Montis

AFENDI BATISTAS UND DAS ÜBRIGE ...

Hinter diesem Titel verbirgt sich ein autobiographischer Roman: Afendi Batistas, der legendäre Ahne mit der großen Nachkommenschaft, ist Vorbild und Last des Mannes, der seine Vergangenheit erforschen will. Eine Vergangenheit mit unseligen Kinderjahren, die die Geschichte Zyperns in sich tragen, kunstvoll und vielsträngig erzählt von einem griechischen Autor, den venezianische Abstammung und türkische Nachbarschaft prägten.

Übersetzt von Konstanze Jablonowski.

216 Seiten/Paperback/ISBN 3-923728-33-6 DM 24,80

PRAKTISCHE LANDESKUNDE

Klaus Eckhardt, SO SINGT GRIECHENLAND

Ein Liederbuch mit 76 der bekanntesten griechischen Volkslieder, Rembetika und neueren Lieder.
Mit Noten, Gitarrenakkordbegleitung, Originaltexten in griechischer Schrift und in Lautumschrift, Übersetzung, Erläuterungen und Schallplattenhinweisen.

152 S./Paperback/ ISBN 3-923728-06-9/ DM 19,80

Klaus Eckhardt, MADE IN GREECE

So singt Griechenland II - Weitere 29 Lieder in der bewährten Form des 'Grundwerks'.

80 S./Geheftet/ISBN 3-923728-16-6/ DM 9,80

Klaus Eckhardt SO SPIELT MAN TAVLI

Jeder Griechenlandbesucher hat sicher schon in einem Kafenio den griechischen Männern beim Tavli-Spiel zugeschaut. Eine Spielart des Tavli (Portes) ist hierzulande als Backgammon bekannt, doch der wahre Reiz des Spiels liegt in den verschiedenen Spielvariationen, die den raschen Wechsel von Technik und Taktik erfordern. In amüsanter Form wird hier der Interessierte in alle diese Spielarten eingeführt, Illustrationen und Schaubilder machen das "Lernen" zum Vergnügen.

ISBN 3-923728-28-X erscheint 1989

Kostas Mitropulos, ACH DU LIEBES GRIECHENLAND!

Karikaturen - Mitropulos hat mit viel Humor, bissiger Satire und gekonnter Beherrschung des Zeichenstifts seine Landsleute beobachtet. Die sicher lustigste griechische Landeskunde, die es gibt! Zusammengestellt und übersetzt von Klaus Eckhardt.

120 S./Paperback/ISBN 3-923728-05-0/ DM 16,80

Margret und Rolf Schiel, SO TANZT GRIECHENLAND

Ein praktisches Lehrbuch zum Erlernen griechischer Tänze mit zahlreichen detaillierten Schaubildern zum "Vor-dem-Spiegel-Nachmachen" und den richtigen Schrittfolgen.

132 S./Paperback/ISBN 3-923728-14-X/ DM 19,80

Nelly Weber / Alexis Eideneier

SO KOCHT GRIECHENLAND - Vom Bosporus bis Kreta

Original-originelle Rezepte griechischer Frauen aus Pontos, Konstantinopel, dem griechischen Festland und Kreta ... außerdem: "Nouvelle Cuisine Grecque" - Griechische Küche mit den Mitteln moderner Kochkunst "leicht" gemacht.

ISBN 3-923728-41-7 - Erscheint im Frühjahr 1989

WISSENSCHAFT

H.P. Drögemüller

DAS GRIECHENLAND DER PARTISANEN

Ein historischer Reiseführer

Ein "dunkler Punkt" neuester griechischer Geschichte? Nein, ein entscheidendes Kapitel jener Geschichte des griechischen Widerstandes, das fast drei Jahrzehnte nach seiner Beendigung immer noch ungeschrieben ist.
Weniger die politischen und militärischen Dimensionen der Jahre 1941-1944, sondern mehr die menschlichen Aspekte behandelt H.P. Drögemöller in Wort und Bild mit dem scharfen Blick des Historikers. Er hat unermüdlich alle genannten Orte bereist, viele Beteiligten interviewt, Archive durchforstet und geht mit außerordentlich feinfühligem Verständnis den Ereignissen und ihren Auswirkungen nach.

ISBN 3-923728-36-0 erscheint 1989

Peter Wülfing (Hrsg.)

GESPRÄCHSKREIS EUROPA

über die Situation der Alten Sprachen in elf Ländern.
Berichte zum "Colloquium didacticum classicum XI", das von 1.-5.4.1986 in Tübingen stattfand.

ISBN 3-923728-96-4 DM 10,80

Linos Politis

GESCHICHTE DER NEUGRIECHISCHEN LITERATUR

Das 'offizielle' einbändige Handbuch. Der Autor war Professor für "Neuere Griechische Philologie" an der Universität Thessaloniki, bis er 1969 aus Protest gegen die griechische Militärdiktatur und ihre Methoden zurücktrat. Er starb 1982, kurz nachdem mit der Übertragung seines Buches ins Deutsche begonnen worden war. Übersetzt von Leonore Bung und Stathis Maniatis.

368 S./Paperback/ISBN 3-923728-08-5/ DM 58,--

Heinz Richter, FRIEDE IN DER ÄGÄIS?

Zum griechisch-türkischen Konflikt und der langersehnten Aussöhnung

Nach dem Treffen in Davos scheint eine neue hoffnungsvolle Ära in der Geschichte der beiden Nachbarvölker der Ägäis begonnen zu haben. Wie war die Vorgeschichte? Wie ist der neueste Stand der Dinge? Was sagen die betroffenen Menschen dazu?
Zypern, Ägäis, Thrakien ...
Ein historisch-kritisches Buch über das große Thema des östlichen Mittelmeerraums, nach Archivmaterial dokumentiert, mit eingehenden eigenen Recherchen ergänzt und mit dem klaren Blick des Spezialisten durchleuchtet.

ISBN 3-923728-42-5 - Erscheint im Frühjahr 1989

Heinz Richter

GRIECHENLAND IM 20. JAHRHUNDERT

Der berühmte Historiker, Zypernspezialist und Experte für den Bürgerkrieg schreibt hier ein Buch über das moderne Griechenland und seine Geschichte, die die innere sozio-politische Struktur des Landes geprägt und seine internationale Stellung bestimmt hat. Gestützt auf z.T. noch unbekannte Dokumente ist diese Arbeit wissenschaftlich gehalten und doch spannend zu lesen, sowohl für den speziell Interessierten als auch für den "neugierigen" Griechenland- u. Europafan.

ISBN 3-923728-35-2 erscheint 1989

Hans Ruge, GRAMMATIK DES NEUGRIECHISCHEN

Lautlehre, Formenlehre und Syntax auf kontrastiver Grundlage deutsch-griechisch. Das lang gewünschte Standardwerk der neugriechischen Sprache mit vielen praktischen Beispielen. Der Autor ist Professor für Griechisch an der Universität Stockholm.

2. korrigierte Auflage!
208 Seiten/Paperback/ISBN 3-923728-19-0 DM 34,80

Apostolos Vakalopulos, GRIECHISCHE GESCHICHTE VON 1204 BIS HEUTE

Apostolos Vakalopulos, em. Professor für neugriechische Geschichte an der Universität Thessaloniki, schuf mit diesem Buch das auch für Griechen einzige kompakte Werk über ihre neuere und neueste Geschichte.
Ein Stück europäischer Geschichte bis in unsere Zeit, das dem deutschsprachigen Publikum bisher weitgehend unbekannt geblieben ist. Übersetzt von Danae Coulmas und Nonna Nielsen-Stokkeby.

Ca.250 S./Paperback/ISBN 3-923728-15-8/ DM 48,--

NEOGRAECA MEDII AEVI

Herausgeber: Hans Eideneier

I. Tagungsakten zum internationalen wissenschaftlichen Symposion zur Herausgabe von Texten der Byzantinischen Volksliteratur.

II. Ulrich Moennig, Zur Überlieferungsgeschichte des Mittel- und Neugriechischen Alexanderromans

III. Krasopateras (Kritische Ausgabe der Versionen des 16.-18. Jahrhunderts, besorgt von Hans Eideneier)

Bitte fordern Sie unseren ausführlichen Sonderprospekt an!

Überreicht durch:

κ. ΛΕΥΤΕΡΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟ

Το συμφωνικό έργο του Μ. Θεοδωράκη περιλαμβάνει περίπου 30 συμφωνικά έργα, 15 έργα μουσικής δωματίου, 14 μπαλλέτα και τρεις όπερες.

Τα έργα αυτά έχουν εκδοθεί από τους πιο γνωστούς εκδοτικούς οίκους στο εξωτερικό (πχ. Boosey & Hawkes, Breitkopf & Härtel κλπ).
και έχουν παρουσιαστεί από το Covent Garden, Arena di Verona, London Symphonic Orchestra, Ορχήστρα Lamoureux, Συμφωνική της Lille, Komische Oper Berlin, Μπαλλέτα Ludmilla Tcherina, Μπαλλέτα Maurice Bejart κ.λπ.

Έργα του έχουν διευθύνει μεταξύ άλλων οι Bustindui, Jean Viguier Dimitri Kitayenko (το έργο με την Ανεξαρτησία της Μάλτας το διηύθυνε ο Herbert von Karajan).

Αυτά είναι μερικά ενδεικτικά στοιχεία, που ίσως βοηθήσει να τα έχετε υπ' όψιν σας.

Ευχαριστούμε.

Jacques Lordelleux

Ecole Normal

Jean Viguier

Burtida

The Senate of the United States has issued a formal delaration of welcome to Mr. Mikis Theodorakis on the occassion of his concert tour of North America. The very prestigious honor was offered by Senator Carl Levin of the State of Michigan to the President of the Senate. The motion was accepted by the full Senate during the second session of the 103rd congress. The official message, which was entered on the pages of the Congressional Record, reads as follows:

RECORDS

FAX TRANSMISSION

MINISTERE

MIKIS THEODORAKIS

0030/1/3625489

2 PAGES

T R E S   U R G E N T E   ! ! !

Vera Brandes
P.O. Box 270126
D-5000 Cologne 1
West-Germany
Tel. (0)221/512031
Intuition Records
Telex 8 886 685 vbr d
E-Mail Intuition UK

A4 nach A4

TV5

la télévision
internationale
en français
par satellite

94b

A l' occasion de la visite à Athènes de
M. Patrick IMHAUS, Président de TV5,
le Service de Presse et de Communication de l' Ambassade de France
prie ......Monsieur.........Mikis.......THEODORAKIS
d' assister à une réception
le vendredi **17** décembre
à **19h 30**
à l' Institut Français d' Athènes

Pendant cette soirée, seront projetées les émissions de TV5,
«Référence», consacrées à Mme **Mélina MERCOURI**,
Ministre de la Culture,
et en avant-premières celles de M. **Théodore PANGALOS**,
Ministre délégué aux Affaires Etrangères,
chargé des Affaires Européennes,
et de M. **Mikis THEODORAKIS**, auteur compositeur.

31 rue Sina - Athènes

Cette invitation sera demandée à l' entrée.

Ohne Zweifel ist dies der beste Film
von Costa-Gavras
Pierre Bouteiller - FRANCE INTER
Yves Montand
Ein Film von
COSTA - GAVRAS
Der
unsichtbare
Aufstand
Buch:
Franco
Solinas
Musik: Mikis Theodorakis
Renato Salvatori · O.E. Hasse · Harald Wolff
Jacques Weber · Jean Luc Bideau
Maurice Teynac · Jerry Brouer
Constantin-Film

Der unsichtbare Aufstand

Etat de siège/L´americano. BRD/Frankreich/Italien 1972; 121 Min.; Regie: Constantin Costa-Gavras; Drehbuch: Constantin Costa-Gavras, Franco Solinas; Kamera: Pierre-William Glenn, Silvio Caiozzi; Musik: Mikis Theodorakis; Produktion: Valoria/Reggane/Unidis
Deutsche Erstaufführung: 30. Dezember 1972
Besetzung: Yves Montand (Philip M. Santore), Renato Salvatori (Captain Pes), O. E. Hasse (Charles Lucas), Harald Wolff (Außenminister), Jacques Weber (Miguel), Jean-Luc Bideau (Este), Maurice Teynac (Gampos)
Inhalt: In einem lateinamerikanischen Staat wird der US-Beamte Philip Santore zusammen mit einem amerikanischen Diplomaten und einem brasilianischen Konsul von Rebellen entführt. Im Laufe der unerbittlich geführten Verhöre stellt sich heraus, daß Santore neben seiner eigentlichen Tätigkeit als Verkehrsplaner noch ganz andere Aktivitäten betrieben hat. Als sich die Regierung weigert, die Diplomaten gegen politische Häftlinge einzutauschen, hat für Santore und seine Mitgefangenen die letzte Stunde geschlagen.
cinema-tographische Notizen: Costa-Gavras, Spezialist für politisch gefärbte Thriller, realisierte diesen Streifen in Chile. Deutlich schlägt er sich dabei auf die Seite der Konterrevolutionäre. Die wahre Filmhandlung mußte während der Dreharbeiten in Südamerika allerdings den Regierungsstellen verschwiegen werden, um möglichst ungehindert arbeiten zu können. In der Endfertigung wurde in vielen Szenen deutlich gemacht, daß der Schauplatz der Handlung in Uruguay liegen sollte, auch wenn der Name dieser Bananenrepublik nicht direkt erwähnt wird.
Regisseur: Constantin Costa-Gavras, Jahrgang 1933, war zuerst bei René Clement Regieassistent, bevor er sich 1965 an die Realisierung seines ersten Spielfilms "Mord im Fahrpreis inbegriffen" machte. Zum besonderen Markenzeichen wurden seine geschickt inszenierten Spannungsfilme, die in gleichem Maß den sozialkritischen Hintergrund ihrer Handlung betonen. Dazu gehören vor allem die Werke "Z" (1968), "Vermißt" (1981) und "Verraten" (1988).
Darsteller: O. E. (Otto Eduard) Hasse wurde 1903 in der Nähe von Posen geboren. Er hatte bereits ein Jurastudium hinter sich, als er sich für eine Schauspiellaufbahn entschied und bei Max Reinhardt Unterricht nahm. Zwar spielte er während des Dritten Reiches bereits in zahlreichen Filmen, doch fielen ihm erst nach 1945 dankbarere Aufgaben zu. Zu diesen gehören sein Auftritt in dem Kriegsdrama "Entscheidung im Morgengrauen" (1950), der Hitchcock-Thriller "Ich beichte" (1952) sowie die Kurt-Hoffmann-Komödie "Die Ehe des Herrn Mississippi" (1961). O. E. Hasse verstarb 1978.

cinema

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

① ΕΡΓΑ ΣΥΜΦΩΝΙΚΑ - ΟΡΑΤΟΡΙΑΚΑ (γι Συμφωνική Ορχήστρα-σολίστες και Χορωδία)

(Νέα μαζί ROMANOS - ΒΡΕΙΤΚΟΠΦ - BOOSEY)
Οι Συμφωνίες της σειράς:

Συμφωνία Ν°1 (Breitkopf)
Συμφωνία Ν°2 "
Συμφ. Ν°3 ROMANOS
Συμφ. Ν°4 Breitkopf
Συμφ. Ν°7

② Μουσική Δωματίου

③ Για ~~Αρχ~~ Θέατρο - Αρχαία - Τραγωδία

④ Για Κιν/φο

⑤ Κύκλοι Τραγουδιών
① Όσοι έχουν κυκλοφορήσει (Depot)
② Όσοι είναι σε κομπιούτερ
③ Όσοι σε χειρόγραφα
(Με μόνο το τίτλο για όλα τα έργα)

3

(17) AXION ESTI (Blank Score)
(Spartito)

(23) KARIOTAKIS ~~opera~~ (Blank Score)
(Spartito)
(Παπαγεωργίου - Νικολάου)

(27) ELECTRA (Blank Score)
~~(opera)~~
(Spartito)

(29) ΑΝΤΙΓΟΝΗ (Blank Score)
~~(opera)~~
Spartito

(25) MEDEA (Blank Score)
~~(opera)~~
Spartito

ΚΥΚΛΟΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

4

SCORES FOR VOICE AND PIANO

(73) ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ (8)
(Ποίηση Γιάννη Ρίτσου)

(74) ΕΠΙΦΑΝΙΑ (4)
(Ποίηση Γιώργου Σεφέρη)

(75) ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ (4)
(Γιάννη Θεοδωράκη)

(76) ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ (12)
(Μίκη Θεοδωράκη)

(77) ΜΙΚΡΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ (7)
(Οδυσσέα Ελύτη)

(78) ΚΥΚΛΟΣ ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ (6)
(Τάσου Λειβαδίτη - Δ. Χριστοδούλου)

(79) ΘΑΛΑΣΣΙΝΑ ΦΕΓΓΑΡΙΑ
(Νίκου Γκάτσου)

12

(35) ΙΠΠΗΣ - Ι
MUSIC FOR ANCIENT TRAGEDY

(36) AGAMEMNON
(MUSIC FOR ANCIENT TRAGEDY)

(37) CHOEFORES (ΧΟΗΦΟΡΟΙ)
(MUSIC FOR ANCIENT TRAGEDY)

(38) EYMENIDES
(MUSIC FOR ANCIENT TRAGEDY)

(66) 40 ΠΑΛΑΙΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
(έκδοση Παπαγρηγορίου - Νάκα)

199

(51) SUITE FOR SANTOURI AND SMALL ORCHESTRA
MUSIC FROM THE FILM "JACOB and JOSEPH"
Duration:
Instrumentation:

(15) ETAT DE SIEGE (Brass SCORE)
Spartito
Για φωνή και Piano

(5) ZORBAS (Brass SCORE)
(Ballet)
SOLO PIANO
(Spartito)

149	ΑΡΚΑΔΙΑ I (5)				
150	ΑΡΚΑΔΙΑ II (9)				
151	ΑΡΚΑΔΙΑ III (6)				
152	ΑΡΚΑΔΙΑ IV (3)				
153	ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ (16)				
154	18 ΛΙΑΝΟΤΡΑΓΟΥΔΑ (18)				
155	ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ (12)				

— 156 ΚΑΤΑ ΣΑΔΔΟΥΚΑΙΩΝ (ΠΑΠ-ΝΑΚ)
— 157 PIANO CONCERTO (BREITKOF)
— ~~158 ACTAS DE [illegible]~~
— 158 SUITE No 1 για Piano και Ορχ.
— 159 ΟΙΔΙΠΟΥ ΤΥΡΑΝΝΟΣ (BOOSEY)
— 160 ΣΥΜΦΩΝΙΑ 3 (BREITKOPH)
— 161 ΣΥΜΦΩΝΙΑ 7 (BREITKOPH)
— ~~16 L'AMOUR ET LA MORT (BREITKOPH)~~
— 162 SEXTUOR
— 163 - TRIO
— 164 ΣΥΜΦΩΝΙΑ 2 (BREITKOPH)
— 165 SUITE No 3
— 166 IMAGES D'ANTIGONE (BOOSEY)
— 167 SUITE No 2 (BOOSEY)
— 168 PASSACAILLES ΓΙΑ 2 PIANOS
— 169 SIRTOS ΧΑΝΙΩΤΙΚΟΣ (Πιανο - Κρουστά)
— 170 ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ (ΠΑΠ-ΝΑΚ) (40)
— 171 Επιφάν (Αρκαδία VII)
— 172 Μέγα - Χάος (Αρκαδία VIII)
— 173 Μαουτχάουζεν (4) για φωνή - Πιάνο
— 174 Τα τραγούδια του Αγώνα (14)

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

1	ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ	ORATORIO
2	SADDUZAER PASSION	ORATORIO
3	CANTO OLYMPICO	ORATORIO
4	EPIFANIA - AVEROF	ORATORIO
5	CARNAVAL	SYMPHONIQUE (SUITE BALLET
6	REQUIEM	ORATORIO
7	ZORBAS	SUITE - BALLET
8	KARIOTAKIS	OPERA
9	MEDEA	OPERA
10	ELECTRA	OPERA
11	ANTIGONE	OPERA
12	CANTO GENERAL	ORATORIO
13	ANCIENT WIND	CHAMBER MUSIC
14	SINFONIETTA	SYMPHONIQUE
15	PIANO CONCERTO (BREITKOPH)	SYMPHONIQUE
16	FIRST SYMPHONIE (BREITKOPH)	SYMPHONIQUE
17	ADAGIO	SYMPHONIQUE
18	ETAT DE SIEGE	SYMPHONIQUE
19	RHAPSODIE FOR GUITARE	SYMPHONIQUE
20	RHAPSODIE FOR VIOLONCELLO	SYMPHONIQUE
21	CANTO GENERAL (B) (Symphonic Orchest)	ORATORIO
22	ACTAS DE MARUSIA	FILM MUSIC
23	SUITE N°1 FOR PIANO and ORCHESTRA	Symphonique
24	PHOENICENNES	MUSIC FOR TRAGEDIE
25	RAVEN, for Mezzo Soprano and Strings	SYMPHONIQUE
26	OEDIPUS TYRANNOS (BOOSEY)	SYMPHONIE
27	MARCH OF SPIRIT	ORATORIO
28	MAUTHAUZEN	ORATORIO
29	MYTHOLOGIE	ORATORIO

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ (συνέχεια)

30. SINFONIE N° 3	BREITKOPH	SYMPHONIQUE
31. SINFONIE N° 7	BREITKOPH	SYMPHONIQUE
32. L'AMOUR ET LA MORT	BREITKOPH	SYMPHONIQUE
33. SEXTUOR		CHAMBER MUSIC
34. TRIO		CHAMBER MUSIC
~~35. SADDUCEON PASSION~~		~~ORATORIO~~
36. SINFONIE N° 2	BREITKOPH	SYMPHONIQUE
37. SUITE N° 3		ORATORIO
38. IMAGES D'ANTIGONE	BOOSEY	SYMPHONIQUE
39. SUITE N° 2	BOOSEY	SYMPHONIQUE

SONATINA N°1 pour VIOLON et PIANO (40)	CHAMBER MUSIC	
SONATINA N°2 pour VIOLON et PIANO (41)	"	"
SONATINA pour PIANO (42)	"	"
PETITE SUITE pour PIANO (43)	"	"
PRELUDES pour PIANO (44)	"	"
MELOS pour PIANO (45)	"	"
PASSACAILLES pour 2 PIANOS (46)	"	"
(47) SIRTOS HANIOTIKOS pour PIANO et PERCUSSION	"	"
(48)		
(49) ELUARD pour VOICE et PIANO	"	"
(50) KYKLOS pour VOICE et PIANO	"	"

(51) SUITE FOR SANTOURI And SMALL ORCHESTRA

(52) ΣΥΜΦΩΝΙΑ N° 4

(53) KARIOTAKIS (Version Henning)

(54) ETAT DE SIEGE (spartito)

(55) ZORBAS (spartito)

(56) AXION ESTI (spartito)

(57) KARIOTAKIS (spartito)

(58) ELEKTRA (spartito)

(59) ANTIΓΟΝΗ (spartito)

(60) MEDEA (spartito)

(61) ΙΠΠΗΣ

(62) ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ

(63) ΧΟΗΦΟΡΟΙ

(64) ΕΥΜΕΝΙΔΕΣ

65 4. ΓΙΑΠΩΝΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ (Παπ-Νουκ)

66 ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

67 ΕΠΙΦΑΝΙΑ

68 ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΣ

69 ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ Ν. Α.

70 ΜΙΚΡΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

71 ΚΥΚΛΟΣ ΦΑΡΑ

MIKIS THEODORAKIS
Epifanous 1
11742, ATHENS-GREECE
tel. (1) 92 14 863
fax (1) 92 36 325

AN: D. V. f. M. - Leipzig
Herrn Helmut Döhnert

Sehr geehrter Herr Döhnert,

Vielen Dank fur die Exemplare von 3ten und 7ten Sinfonie, die Sie uns geschickt haben.

Leider gibt es noch viele Probleme mit "Piano Concerto" :

1.- Seite 32, Nummer 29
Gestrichen werden sollen 10 Takte, von Nummer 29 bis Nummer 30 :
Viol. I 3 Soli
Viol. II 3 Soli

2.- Die neue "CODA", (am "Finale" , 3te Teil, Seiten 81-92) die wir Ihnen langst gesendet haben, steht nicht im Exemplar, das wir jetzt bekommen haben.

Sie soll ans Ende der Partitur kommen. (Gestrichen werden soll CODA 𝄌 auf der Seite 80 und von 𝄋 springen wir zu Seite 81.

3.- Das soll auch zu dem Orchester Material zugefugt werden.

4.- Wir möchten Sie daran erinnern, dass Herr Theodorakis bereits vor 15 Jahren dem DVfM -dem Direktor persönlich- eine Kopie des Spartito übergeben hatte. Damals wurde vereinbart, dass die Version für zwei Klaviere im 1984 hätte gedruckt werden sollen.

Es ist sehr dringend für ihn zu erfahren, wann das geschehen soll. Desweiter möchte er wissen, was Sie in nächste Zukunft betreffs der Drucklegung seiner Werke planen.

5.- Wir möchten Sie nocheinmal darauf hinweisen, dass die Akzeptanze symphonischer Werke durch Orchester und Ihre Bereitschaft diese zu spielen, im grossen Masse davon abhängt, ob Sie mit Computer geschrieben sind oder nicht.

Herr Theodorakis erwartet von einem Verlag mit der Bedeutsamkeit des Ihren diese Qualität (besonders beim "Piano Concerto", wo die Abweichung von der Computerqualität besonders gross ist) und zum andern ein Engagement für die Werbung seiner bei Ihnen verlegten Werke.

6.- Unter dem griechischen Text müsste umbedingt die lateinische Umschrift eingefügt werden.

7.- Herr Theodorakis schlägt auch vor eine deutsche bzw englische Version des gesamten Textes auf der ersten zwei-drei Seiten der Partitur abzudrucken.

Wir senden Ihnen wieder die neue CODA und das ganze Spartito und warten auf Ihre Antwort.

Mit freundlichen Grüssen,

Ε. Παρμενίδου

Rena Parmenidou

6.- Unter dem griechischen Text müsste umbedingt die lateinische Umschrift eingefügt werden.

7.- Herr Theodorakis schlägt auch vor eine deutsche bzw englische Version des gesamten Textes auf der ersten zwei-drei Seiten der Partitur abzudrücken.

Wir senden Ihnen wieder die neue CODA und das ganze Spartito und warten auf Ihre Antwort.

Mit freundlichen Grüssen,

Rena Parmenidou

BREITKOF

Σας στέλνουμε την CODA του FINALE (MERS 3) του PIANO CONCERTO. Σελίδες 81 έως 92.

και σας παρακαλούμε

(1) Να μπουν στο τέλος της partitura (δηλ. σβήσετε [illegible] στη σελίδα 80 CODA ⊕ στη σελίδα [illegible] και από το δηλ. πάρτε στη σελ. 81.

(2) Να προστεθεί στα ΥΛΙΚΑ ορχήστρας

Επίσης στέλνουμε την CODA μαζί με όλο το SPARTITO. Υπενθυμίζω ότι ο αντιγραφέας του SPARTITO παρέλειψε προσωπικώς τη διεύθυνση

-2

από Επιδαύρου τη Γεωργία –
περί 15 χρόνια!
~~ΤΟΤΕ ...~~
ΤΟΤΕ αντιμετωπίσαμε ότι δεν
αναπαράγει η VERSION για 2
πιάνα μία το 1984...
Επεξεργασία η κάθε πόσο
του Γιώργου θα υπάρξει
αυτή η ύπαρξη?
Επίσης υπάρχει προγραμματισμός
για αν εκδώσουμε ο
[illegible]?

Breitkopf

PIANO CONCERTO

Δεν υπάρχει η
ΝΕΑ CODA
Ελπίζουμε [illegible] 1 έτος
[illegible] να μου φανερωθεί
και παρακαλώ
να μπει το
τέλος του έργου

Αυτό που υπάρχει
[illegible]
σε ισχύ [illegible]

PIANO CONCERTO

Pero

Α' ΜΕΡΟΣ

Νο 29 ως 32

Viol I 3 Soli
Viol II 3 Soli
διαγράφονται — δεν παίζονται
από το (29) ως το (30)
10 μέτρα

Να ζητηθεί απ' BREITKOF
(μαζί με την αποστολή
των δισκογρ. του Καρύδη)

και από Καρύδη
και Μουλάρα

Επίσης ηχογράφηση
του PIANO CONCERTO
(ALBORG)
του κ. Καρύδη

Πες του κ. Καρύδη

Αοιδός (2η) σελ 32

Διαγράψουν τα

Viol I 3 soli

και Viol II 3 soli

για 10 μέτρα

μεχ. στο Nº 30

Να αφήσει και
τον VERNAKI

στα Νούμερα [17] σελ 137 – 146

και [18] σελ 147 – 157

Αυτή είναι και η τελευταία μου παρατήρηση για την όποια σας μου κατανόηση. – Το έργο είναι πιά αυστηρά ολοκληρωμένο και θα χρειάζεται να δω μια νέα έκδοση του όπου το μέρος της Solistε (Mezzo Soprano) θα είναι γραμμένο με Computer (ή ~~έστω~~ έστω με την ίδια αισθητική που είναι και το υπόλοιπο μέρος) και όχι τόσο πρόχειρα και άτεχνα όπως είναι τώρα. Επίσης θα πρέπει να μπει κάποτε στο score ~~και~~ το κείμενο με λατινική φωνητική γραφή όπως θα πρέπει να υπάρχει η μετάφραση του έργου τουλάχιστον σε 2 γλώσσες (Γερμανικά – Αγγλικά) καθώς και ο ιστορικός σε της πρώτης σελ όπως γίνεται για όλα τα χορωδιακά έργα σε Γερμανικά

Γράφω τώρα σε Ελληνικό Κείμενο

Τέλος στο έργο πρέπει να μπει επισημαίνω στο σχέδιο για το έργο και ο Στην ...

(Breitkopf)

Θέμα 3ης Συνεργασίας

Μετά από γενική πρόβα του Έργου
με την ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ της ΑΡΜΕΝΙΑΣ
στο ΜΕΓΑΡΟΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (12-4-98)
Ο μαέστρος κ. Τσεβαντουριανό διαπιστώθηκε
μετά από μήνυμα της υλικό από τη
Δεκέμβριο του '97 έστειλαν με μεγάλη
καθυστέρηση
Επίσης διαπίστωσε ανομοιότητες μεταξύ
του SCORE και των υλικών του CORO.
Στο Nº 17 του 2ου Μέρους σελ 137
του SCORE η MEZZO SOPRANO δεν
είχε το μέρος του SOLO. ~~Με την~~
~~ευκαιρία αυτή τα ...~~ Καλλιτέχνες!
Με την ευκαιρία αυτή θα σας παρακαλέσω
καλέσω και διαγράψετε από το
SCORE το μέρος της MEZZO SOPRANO

ΡΕΝΟ Να τσεκάρετε την ευρωπαϊκή στη σελ. 51 με τις ~~...~~ Σύνθεση
Να μπουν τα λόγια που λείπουν!!

Α. <u>3η ΣΥΜΦΩΝΙΑ</u>

α) Σοπράνο: με δύο γραφές. Η μία καλή (πολύ λίγες σελίδες), η άλλη κακή. Πιο συγκεκριμένα:

1.- 54 λείπουν τα λόγια

2.- 62-66 κακό

3.- 67 Τύμπανα και Σοπράνο (στο κάτω μέρος της σελίδας) πολύ κολλημένα

4.- 76 λείπουν τα λόγια

5.- Από σελ. 99 καλό

6.- Από σελ. 108 κακό

7.- σελ. 137 κακό μοντάζ, το πρώτο μέτρο μισοσβησμένο

8.- σελ. 143 και επόμενες κακό

9.- σελ. 150 και επόμενες κακό

10.- σελ. 163 λείπουν τα λόγια

11.- σελ. 166 και επόμενες καλό

12.- σελ. 209 και επόμενες κακό

13.- σελ. 224 και επόμενες κακό

14.- σελ. 227 και επόμενες κακό και στραβό

15.- σελ. 230 και επόμενες καλό

16.- σελ. 234 και επόμενες κακό

17.- σελ. 239 και επόμενες καλό

18.- σελ. 252 κακό μέχρι τέλους.

Πρέπει να γραφεί καλά ολόκληρο και να μπουν τα λόγια στα σημεία που λείπουν.
β) Στην αρχή πρέπει να μπουν τα λόγια μεταφρασμένα γερμανικά και αγγλικά.
γ) Πρέπει οπωσδήποτε να μπουν τα λόγια κάτω απ΄τις νότες και στα λατινικά, γιατί έτσι όπως είναι δεν μπορεί να τραγουδηθεί παρά μόνο από έλληνες. (Αυτό είναι πάρα πολύ βασικό).
δ) Πρέπει να γίνει σπαρτίτο. Δηλαδή για σολίστ και χορωδία με συνοδεία πιάνου.

Β. <u>7η Συμφωνία</u>

α) Πρέπει να γίνει σπαρτίτο (Σολίστ και χορωδία με συνοδεία πιάνου)
β) Στην αρχή να υπάρχουν τα λόγια μεταφρασμένα αγγλικά και γερμανικά.
γ) Τα λόγια εδώ κάτω από τις νότες είναι με λατινικά στοιχεία, επομένως είναι εντάξει.

Γ. <u>Άξιον Εστί</u>

Σκέψεις για σένα ή και για την Ραφαέλα, που ΔΕΝ πρέπει ακόμα να κοινοποιηθούν στον Breitkopf:
* Πρέπει οπωσδήποτε να τυπώσουν παρτιτούρα ορχήστρας. Αν δεν το κάνουν, να το πάρουμε πίσω.
* Εφ΄όσον εδώ τυπώνεται ξανά το έργο με τα ελληνικά λόγια, να προτείνουμε να τους δώσουμε τη δισκέτα έτοιμη να βάλουν κάτω απ΄τις νότες τα γερμανικά λόγια και να μοιραστούμε τα έξοδα.

(1) Από την εποχή που η BREITKOPH ανέλαβε τα έργα δεν είχαμε ούτε μία εκτέλεση (τουλάχιστον στα συμφωνικά) με πρωτοβουλία τους. Όσα έγιναν, έγιναν με δική μας πρωτοβουλία: Συναυλίες και Δίσκοι (CD). Είναι φυσικό κάτι τέτοιο? Αν πιστεύουν ότι τα έργα δεν έχουν αξία (ούτε ο συνθέτης τους) τότε γιατί τα κρατούν? (Τα είχαμε πει...) Αν λάβει τα έργα και ο συνθέτης αξίζουν τότε γιατί δεν τα προωθούν?

(2) Η θέση μου στον ΚΑΤΑΛΟΓΟ υποβαθμισμένη. [Μεταξύ της Astori υπάρχουν αυτοί οι επαγγελματίες μέτριοι συνθέτες — που τους προωθούν — και ανάμεσά τους κάποια φορά, υπάρχει και το όνομά μου...]

(3) Οι εκδόσεις θα πρέπει να γίνουν με την τεχνική BREITKOPH. Παράδειγμα η 1 - 3 και 7η Συμφωνία.

ΠΡΩΤΗ Να ξαναγίνει το SCORE και τα ΥΛΙΚΑ σύμφωνα με την Αυθεντική Τεχνική BREITKOPH.

ΤΡΙΤΗ - Επίσης - Εδώ υπάρχουν ελλείψεις. Το ίδιο μέρος της MEZZO έχει μπει με το χέρι. Είναι πολύ πρόχειρο. Έτσι όπως αυτό φαίνονται για την [illegible]. Επομένως το μέρος της MEZZO θα πρέπει να ξαναγραφτεί με Computer και να μπει στη θέση του με μοντάζ.

~~Στ~~ ΕΒΔΟΜΗ

Νά εκπονηθεί καί από ΤΕΛΕΙΑ εύτυχώς Βρεϊτνορη - ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ πλέι ΛΑΤΙΝΙΚΑ καθώς αυτοί ελληνικα-

ΤΡΙΤΗ και ΕΒΔΟΜΗ Δεν υπάρχουν μεταφράσεις ούτε είχαν ενημερωθεί

Χρειάζεται SPARTITO μαζί
οι SOLISTES - και το CORO
με πιάνο

*

Τί πρέπει νά γίνει ώστε τα 3 σύγχρονα έργα νά μεταφραστούν ~~σε~~ παράλληλα στη Κατηγορία του ROMANOS. ?
Εμπρός χρειάζεται — και οι ξένοι και Γερμανοί — ένα Stock σε scores για promotion. Επίσης όταν θα έρχονται καταπείσεται με τ Scores το Romanos και έχει και ΒΡΕΪΤΝΟΡΗ.

*

Στη παρέμβαση σοί αρμόδιον οι νέοι εκπόνησης να θέλουμε οι ΕΚΤΙΜΕΣ.

*

ΤΟ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ
Νά γνωστοποιηθεί ότι έχω τα δικαιώματα μόνο για τη Γερμανία και εφ' όσον τυπώσουν ~~το~~ full score του έργου με το γερμανικό κείμενο

-3

Piano Concerto

Τελευταία υπόσχεση = Αν δούμε στο
Χειμώνα τότε να προτείνουμε στο
συμβιβαστική λύση και <u>αξιοποιούν</u>
το score που γράφεται τώρα εδώ
με computer (+ version για
2 pianos)

Στα Γερμανικά
στη Breitkopf

Για FINALE

Από τό Μέτρο 15 του (2) στη 61

Πάμε

στό τρίτο μέτρο του (17) στη 73

και τελειώνουμε

στό ένατο μέτρο του (17) στη 76

στό τέλος της σελίδας στην εγχάραξη

τα κείμενα

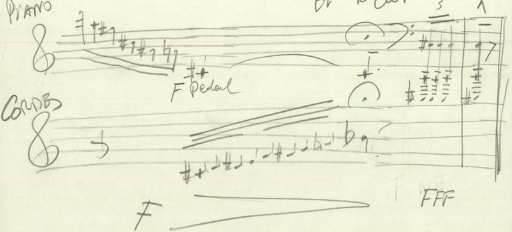

Για Breitkopf

~~Αρχείο~~
~~Φωτογραφία~~ Αρχείου

~~[illegible]~~

① "Ύψιστη Πενία Συμφωνίας" και "Piano Concerto"

Είναι χειρόγραφα στη διανομή του [illegible] όταν τα έργα είχαν παιχτεί για πρώτη φορά.
Τα "υπόλοιπα" στον Verlag όταν υπογράφτηκαν τα συμβόλαια πριν 13-15 χρόνια με τη συμφωνία να παραδοθούν [illegible] ότι θα γίνονταν καινούργια. ~~Τα ψηλά είναι καλά και οι μουσικοί παραχωρήθηκαν~~ [illegible] όπως συνέβη έρευνα.
Τα ψηλά είναι καλά και οι μουσικοί [illegible] γι' αυτό είναι καιρός να [illegible] τις εκτελέσεις των έργων αυτών.
Υπάρχουν [illegible] με το [illegible]
δεν υπάρχουν σχετικά χειρόγραφα [illegible].
~~Επομένως~~ θα [illegible] να έχω μιάν απαίτηση

② "Piano Concerto" Η παρτιτούρα, τα ψηλά ορχήστρας και η version για 2 piano είναι χειρόγραφα δικά μου. Πότε η έκδοση [illegible] τα [illegible];

Την version για 2 piano που έκανα εγώ και [illegible] στο VERLAG [illegible] το 1981. ~~[illegible]~~ Όταν εστάλη το θέμα στη γραφή του 2ου πιάνου ([illegible]) [illegible] ότι δεν έχω στη διάθεσή μου και [struck] ξαναγράφω το 2ο Piano. Έτσι [illegible] και [illegible] το 1984 [illegible] χρόνια ότι η VERLAG θα [illegible]

λάμβανε και βρεί τον μηχανικό που θα
βελτίωνε τις γραμμές του [illegible] [illegible]
και έτσι το 1985 θα υπήρχε η συνωμοσία
[illegible] αν δύο [illegible] και επίσης [illegible]
η συνωμοσία [illegible] και των τυπω-
μένα υλικά
όπως βλέπω τώρα πάει από πίσω
κι από το χρόνια [illegible]...

③ Συνέχεια Νο 3 Συνέχεια με τις [illegible]
που προσθέτετε με τα [illegible] και
[illegible] στην [illegible].
Όσον αφορά για τα λάθη που βρίσκουμε
στις συνωμοσίες [illegible] [illegible] όλα
της [illegible].
Θα αφήνει χρόνο να μου δείξετε το
υλικό για να κάνω εγώ τις έλεγχο.
Σας ευχαριστώ

④ Συνέχεια Νο 7
Ευχαριστώ για την κατανόηση. Όταν
θα είστε έτοιμοι [illegible] με [illegible]
για [illegible] έχω μελετήσει τις
[illegible] σε [illegible] των [illegible] υλικών

Προς BREITKOF

7η Συμφωνία

Για να δοκιμασθεί το έργο
— το ίδιο ισχύει και για την
3η Συμφωνία —
θα πρέπει να γίνει SPARTITO
για τους SOLISTES και
το CORO
με συνοδεία πιάνου.

Ένα άλλο πρόβλημα είναι ότι
υπάρχουν πολλά λάθη στα SCORES
που είναι φυσικό να είναι
Επιπλέον θα και
διορθώνεται -
να κάνετε πειστικότερα? Όχι
κάποια πολιτική διάθεσης
σε έργα? Θα γίνουν επίσης
SCORES με σμίκρυνση?

Α' ΜΕΡΟΣ

Σελ 1 Adagio ma non tropp
MM ♩ = 62

σελ 29 Poco Meno
MM 𝅗𝅥 = 54

σελ 42 Να φύγει το Poco Meno,
και να μπει In Stesso Tempo
MM 𝅗𝅥 = 54

Σελ 46 Allegro ♩ = 132
Να γίνει ♩ = 116

Σελ 64 Meno Mosso ♩ = 144
Να γίνει 𝅗𝅥 = 120

Σελ 67 Το Piu Mosso
να γίνει Agitato ♩ = 167

-2-

Εη 91 Το Andante ♩ = 76

Να γίνει : Tempo Primo ♩ = 62

---

2 - ΜΕΡΟΣ

Το Larghetto ♩ = 60

Να γίνει ♩ = 56

Εη 140 Το Meno Mosso ♩. = 44

Να γίνει: Poco Piu Mosso ♩. = 56

Εη 144 - ~~Το~~ Δεύτερο Μέρος του (40)

Επάνω στο molto Cantabile

Να αφήνει Poco Piu Mosso ♩. = 60

Εη 181 subito Tempo Primo ♩. 114

Να γίνει subito Andante ♩. = 60

VEB Deutscher Verlag für Musik, Karlstrasse IO, 7OIO Leipzig, République Démocratique Allemande:

Kazó –

Oeuvres imprimées:

+ . -2nde symphonie
+) . -Sonatine pour piano
+ . -Liturgia ya ta paidia
+ . -Axion Esti, adaptation pour piano
+ . -Sonatines Nos I et 2 pour violon et piano

Oeuvres à paraître:

-(.)
+ -Ière symphonie
+ -3ème symphonie
+ -Concerto pour piano
+ -7ème symphonie

-.-.-.-.-.-.-.-.-.-.-.-.-.-

BOOSEY

-(.)
+ 1) Image d'Antigone
+ 2) Oedipus Tyrannus
3) Suite No 2

Barefoot Batallion

7257601 – 602 KOA

Καλημέρα σας.

Αγόρασα πρόσφατα αυτό το CD, στο οποίο όπως βλέπετε ο κ. Καπέλας βάζει ένα κομμάτι του Θεοδωράκη, το συρτάκι του Ζορμπά, χρησιμοποιεί τον τίτλο ZORBAS και τις φωτογραφίες του Άντονυ Κουίν και του Άλαν Μπέιτς από την ταινία και μ'αυτόν τον τρόπο πουλάει τα δικά του τραγούδια!

Ο κ. Θεοδωράκης θα ήθελε να σταματήσει να κυκλοφορεί το CD αυτό μ'αυτόν τον τίτλο κλπ.

Εκτός απ'αυτό ίσως σας βοηθά και στην δίκη που κάνετε, γιατί η ΑΕΠΙ έχει δώσει άδεια για "ταινία ασφαλείας και γνησιότητας", φωτοτυπία της οποίας θα δείτε στην επόμενη σελίδα.

123

ZORBAS

the BEST collection

1. ZORBAS, *M. THEODORAKIS* 4:19
2. YPOMONI , *S. XARHAKOS - AL. SAKELARIOS* 2:52
3. NOSTALGO, *I. KAPELLAS* 3:32
4. MONASTIRAKI, *S. XARHAKOS* 3:08
5. NIHTOSE KSANA, *I. KAPELLAS* 2:49
6. KAROTSERI TRAVA, *HATZICHRISTOS* 2:47
7. RETSINA KAI HASAPIKO, *I. KAPELLAS* 3:49
8. APOVRADO, *I. KAPELLAS* 2:25
9. STON PARTHENONA, *I. KAPELLAS* 1:52
10. HORIS ESENA, *I. KAPELLAS* 2:54
11. HOROS GIA OLOUS, *I. KAPELLAS* 3:34
12. VAKHOS, *I. KAPELLAS* 4:15
13. ILIOLOUSTI, *I. KAPELLAS* 3:40
14. ANAMNISIS, *I. KAPELLAS* 3:09
15. AKROTHALASIA, *I. KAPELLAS* 3:07
16. PANO STA KIMATA, *I. KAPELLAS* 3:26
17. MATIA MOU THOLA, *I. PERRIS* 2:32
18. ME TI VARKA THA SE PAO, *I. KAPELLAS* 3:01
19. ONIREVOME ESENA, *I. KAPELLAS* 2:44
20. MALEVIZIOTIKOS, *DOMAINE* 3:39

TOTAL TIME: 64:15

MADE IN GREECE

Αρ. Κατ.:Β 37 / Αρ. Εγκρ.: Νο Ε2 / 443 / 95
BELL®
ΠΑΡΑΓΩΓΗ - ΔΙΑΘΕΣΗ: BELL
ΚΛΕΙΟΥΣ 7 • 173 43 ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ • ΤΗΛ.:/Fax:9762 582

ΤΑΙΝΙΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΓΝΗΣΙΟΤΗΤΑΣ
1646307

↑

124

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

θέλει σημείωμα για το βιβλίο

Άννα Πατάκη

Εκδότρια

Βαλτετσίου 14, 106 80 Αθήνα, Τηλ. 36.15.356 - 36.38.362, Fax: 36.28.950

– Θα γραψετε
προλογο
στο βιβλιο Λιβανελι;

Αγαπησα και
[illegible] θαυμαζω
Νομιζω [illegible] χρειας

– Επισης θελει και ο
Παρασκευοπουλος, σ' ενα
βιβλιο με κειμενα
που ετοιμαζει

Να δουμε

(ναι – οχι)

ΦΑΚΕΛΟΣ "ΤΡΩΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ"

Πρέπει κατ΄αρχήν να υπάρχει μία βάση μουσική, η οποία θα διατρέχει από την αρχή μέχρι το τέλος το φιλμ και θα περιλαμβανει όλες τις περιόδους της μουσικής του Θεοδωράκη με κυρίαρχο το τραγούδι. Ανάμεσα στα τραγούδια θα περιληφθούν μέρη από συμφωνικά έργα, ορατόρια, λειτουργίες, όπερες κ.λ.π. Θα πρέπει να υπάρχει ομοιογένεια, γι΄αυτό ορισμένα τραγούδια πρέπει να παιχτούν ξανά με νέες ορχήστρες. Αυτό θα είναι ο καμβάς στο βάθος.

Η ιστορία.

Υπάρχουν τρεις πρωταγωνιστές: Ο συνθέτης, (ίσως Αχιλλέας), ο φιλόσοφος (ίσως Έκτωρ) και η γυνάικα (Μυρτώ; Ανδρομάχη;). Οι δύο άντρες είναι ίσης σημασίας. Πρέπει να υπάρχει οπωσδήποτε και ο συνθέτης και ο φιλόσοφος. Οι τρεις τους είναι παιδικοί φίλοι. Υπάρχει ανάμεσά τους μια περιρρέουσα αγάπη που καταλήγει σε ερωτική διάθεση. Όταν πρωτογνωρίζονται δεν υπάρχει η διάθεση αυτή. Μετά όμως τα δύο αγόρια ερωτεύονται το κορίτσι και το κορίτσι σχεδόν ερωτεύεται τα αγόρια, όμως δεν υπάρχει κατάληξη, πρόκειται μόνο για μια ατμόσφαιρα.

Η εποχή αυτή είναι τα χρόνια της Τρίπολης. Στο σημείο αυτό πρέπει να φανεί η ελληνική επαρχία της εποχής, η Φύση η ελληνική, η αγάπη των δύο παιδιών για τη Φύση, καθώς και η διάχυτη αγάπη, ο ερωτισμός που υπάρχει διάχυτος όχι μόνο στα πρόσωπα αλλά και στη Φύση. Τα τρία παιδιά ζουν ανέμελα. Ο ένας, ο φιλόσοφος ασχολείται με τον Όμηρο, με τα βιβλία του. Ο άλλος, ο συνθέτης ασχολείται με τη μουσική του. Η εποχή αυτή δίνει την ευκαιρία να γυριστούν πολύ ωραίες σκηνές: Οι εκδρομές στον "πύργο" του Καρλή, μια αυτοσχέδια ορχήστρα, τα πρώτα τραγούδια, οι νυχτερινές καντάδες κάτω από τα παράθυρα των κοριτσιών. Όλα αυτά είναι η πρωτη ατμόσφαιρα. Υπάρχει όμως μια βασική διαφορά χαρακτήρων, που πρέπει εξ αρχής να είναι ορατή. Ο ένας, ο συνθέτης, είναι ο αιθεροβάμων, είναι εκτός πραγματικότητας, ανακαλύπτει την Παγκόσμια Αρμονία, ανακαλύπτει τη μουσική, τα πρώτα ακούσματα της δυτικής αλλά και της ελληνικής λαϊκής μουσικής . Ο άλλος, ο φιλόσοφος, είναι πιο πραγματιστής, θέλει τάξη στην κοινωνία. Ίσως πρόκειται για τα δύο στοιχεία, το απολλώνειο και το διονυσιακό πνεύμα. Μέσα από σκηνές με συζητήσεις ή και μικροεπεισόδια μπορεί να φανεί η διαφορά ανάμεσα στα δύο παιδιά.

Κι έρχεται η πρώτη δοκιμασία, η κατοχή, που ξεκινά με τους Ιταλούς. Μετά μπαίνουν τα γερμανικά στρατεύματα στην πόλη. Γερμανοί στρατιώτες, τανκς, ακριβώς όπως περιγράφονται όλα αυτά στους "Δρόμους τους Αρχάγγελου". (Γερμανοί στρατιωτες που τραγουδούν γερμανικά τραγούδια, η χορωδία που τραγουδάει Σούμπερτ και μπαίνουν οι στρατιώτες και τραγουδούν μαζί, οι αξιωματικοί στο σπίτι του συνθέτη). Και αμέσως ξεκινά η Αντίσταση στην Ελλάδα. Γνωρίζουν τον κομμουνισμό που δημιουργεί και την

Τσίφτσος (συμμαθητής του στο γυμνάσιο - Βλέπε "Δρόμοι του Αρχάγγελου" Α τόμος)

πρώτη αντίθεση ανάμεσα στα δύο παιδιά. (Αντίθεση ανάλογη με κείνη μεταξύ ~~Τσίρκα~~ (;) που είχε όλη τη θέληση να συμμετάσχει στην αντίσταση, διατηρούσε όμως επιφυλάξεις να πάει με το μέρος των κομμουνιστών και Θεοδωράκη που του απαντούσε ότι εφ΄όσον είναι καλή η ιδεολογία πρέπει να μπούμε μέσα και να την κάνουμε όργανο του καλού κατά του κακού). Κι εκεί παίζεται το παιχνίδι. Ο ένας, ο φιλόσοφος, όταν βλέπει οτι οι κομμουνιστές νομιμοποιούν μια δική τους εξουσία μέσω της ιδεολογίας όχι μόνο φεύγει αλλά και οργανώνεται εναντίον τους (π.χ. οργάνωση Χ. Πρέπει να είναι μια οργάνωση πατριωτική, ελλήνων εθνικιστών, που οργανώθηκαν εκεί γιατί το πίστευαν και όχι για να κερδίσουν κάτι. Δεν πρόκειται για οργάνωση συνεργατών των γερμανών).

Πηγαίνουν στην Αθήνα. Ο ένας, ο συνθέτης, στο Ωδείο, ο άλλος, ο φιλόσοφος, στο Πανεπιστήμιο. Εκεί χωρίζουν οι δρόμοι τους κι όταν το κορίτσι σε κάποια σύγκρουση βλέπει τον Έκτορα μαζί με Γερμανούς τον μισεί, διακόπτει κάθε σχέση μαζί του και συνδέεται με τον συνθέτη. Το μίσος της είναι καθαρά πατριωτικό και όχι προσωπικό. Υπάρχει ένα Ιψενικό τρίγωνο που λειτουργεί συνεχώς μέχρι τέλους. Μπαίνουν σε νέες περιπέτειες. Εδώ μπορεί να χρησιμοποιηθεί η σκηνή με τη σύλληψη του συνθέτη από τους Ιταλούς, τους Γερμανούς, οδομαχίες στην Αθήνα, μάχες από σπίτι σε σπίτι από ταράτσα σε ταράτσα, γεγονότα που ποτέ δεν έχουν προβάλει ελληνικά φιλμ.

Στα Δεκεμβριανά ο Έκτωρ αλλάζει στολή και πάει με τους εγγλέζους. Εδώ ταιριάζει και η σκηνή με την εκτέλεση στην αυλή και τα βαρέλια, καθώς και η Πρώτη Συμφωνία. Ο συνθέτης μέσα στις μάχες γράφει μουσική. Έχουμε κι εδώ δύο απόψεις: του άκρατου υπερεθνικισμού (Έκτωρ) και του άκρατου σταλινισμού (συνθέτης). Πρόκειται για τις δύο κυρίαρχες ιδεολογίες που όμως οδηγούν -και οι δύο- στο μηδέν. Έτσι και οι δύο είναι θύματα των δύο αυτών ιδεολογιών. Ο συνθέτης βρίσκεται στη Μακρόνησο, οπότε για πρώτη φορά το κορίτσι πηγαίνει στον Έκτορα που είναι ανώτατος υπεύθυνος στην αστυνομία. Τελικά ο Έκτωρ σώζει από τη Μακρόνησο τον συνθέτη, που όμως δεν γνωρίζει τίποτα για τη μεσολάβηση του Έκτορα. Η σχέση του κοριτσιού με τον Έκτορα είναι άψογη, όμως εκείνος τη μισεί γιατί έχει κάνει την επιλογή της κι εκείνη τον μισεί, τον σιχαίνεται για τη δική του πολιτική επιλογή και παρ΄όλα αυτά υπάρχει πάντα κάτι το ερωτικό στη σχέση τους.

Σιγά-σιγά ο Έκτωρ αποκτά μεγάλη δύναμη και γίνεται πολύ σημαντικός παράγων στη νέα τάξη πραγμάτων (στον χώρο της πολιτικής ή της οικονομίας). Και φτάνουμε στην εποχή της Νεολαίας Λαμπράκη με την αποθέωση του τραγουδιού, του Άξιον Εστί κ.λ.π. Ο Έκτωρ χάνεται πίσω από τον πρόσκαιρο θρίαμβο του συνθέτη. Όμως πάντα στο βάθος υπάρχει σαν απειλή. Ο Έκτωρ γίνεται άνθρωπος της χούντας. Φαινομενικά είναι όλα χαρούμενα, όμως στην πραγματικότητα εκείνος κινεί τα νήματα, εμπλέκεται με αυτούς που έχουν σχέσεις με αμερικανούς, με τη ΣΙΑ, με τα συμφέροντα των αμερικανών που

βλέπουν την Ελάδα σαν Δούρειο Ίππο, με τη μεγάλη συνωμοσία που εξυφαίνεται στο παρασκήνιο και που τελικα ξεσπά στη Δικτατορία.

Ο συνθέτης ιδρύει το Πατριωτικό Μέτωπο. Ο Έκτωρ έρχεται σ΄επαφή με το κορίτσι και τον πατέρα του συνθέτη σε μια προσπάθεια να τον σώσει, να μην τον βρουν πρώτοι άλλοι και τον σκοτώσουν (η γνωστή ιστορία του Λάμπρου που ειδοποίησε τη Συνοδινού και τον Λεοντή για τη σύλληψη Θεοδωράκη). Στο σημείο αυτό κάποιος στη φυλακή πληροφορεί τον συνθέτη ότι είδε το κορίτσι με τον Έκτορα και δημιουργείται εξ αιτίας της παρεξήγησης κρίση στην σχέση τους, ενώ στην πραγματικότητα η κοπέλα προσπαθούσε να τον σώσει.

Ο συνθέτης καταφεύγει σ΄ενα νησί, οι άνθρωποι της χούντας τον ακολουθούν για να τον σκοτώσουν. Ο Έκτωρ πηγαίνει κι αυτός στο νησί για να τον σώσει.

Στην τελική σκηνή οι δυό τους, μόνοι, θυμούνται τη ζωή τους. Ο Έκτωρ μιλάει για τη μοναξιά του, θυμίζει στον συνθέτη ότι αυτός τουλάχιστον έχει την κοπέλα και τη μουσική του. Δεν υπάρχει ελευθερία, ελευθερία είναι ο θάνατος. Η μόνη αλήθεια είναι η Φύση και όπως ο Ίκαρος πρέπει να ταυτιστούμε με τη Φύση. Αγκαλιάζονται και ο Έκτωρ πηδάει από τον βράχο (ή και οι δυό μαζί). Στο σημείο αυτό πρέπει να ακούγεται μια υποβλητική μεγαλόπρεπη μουσική, ίσως η "Κυρά των αμπελιών"

Πρόκειται για ένα άκρως ρομαντική ιστορία που εκτυλίσσεται σε μια άκρως γραφειοκρατική εποχή.

GERT HOF : ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

Ενα ασυνήθιστο φιλμ για τη ζωή ενός ασυνήθιστου ανθρώπου. Πόσο σπάνιο είναι στις μέρες μας να σημαδέψει κανείς τον πολιτισμό μιας εποχής παγκοσμίως όπως έκανε ο Μίκης Θεοδωράκης με την προσωπικότητά του και τη μουσική του.
Η βάση του φιλμ δεν είναι η χρονολογική σειρά των γεγονότων. Είναι οι σταθμοί στη ζωή του, όπου γεγονότα, αισθήματα και μουσική διασταυρώνονται με την ελληνική ιστορία.
Πληγές που άνοιξαν από μίσος και προδοσία, αγάπη και ελπίδα, παρελθόν και παρόν, πόθο και οργή. Το φιλμ μιλά για τραύματα και ουλές. Το φιλμ θέλει να ανησυχήσει, να αφυπνίσει, να ευαισθητοποιήσει. Το φιλμ επιδιώκει να ξαναανοίξει τις επουλωμένες πληγές στη ζωή του Θεοδωράκη και της ελληνικής ιστορίας χρησιμοποιώντας σαν εργαλείο την κινηματογραφική μέθοδο. Είναι μια "τοποθέτηση" για τον αναρχικό Μίκη Θεοδωράκη και την αξιοπρέπεια και το θάρρος του ελληνικού λαού. Το φιλμ ως έκκληση προς τους ανυπεράσπιστους για ανυπακοή. Δεν υπάρχει για τον σκοπό αυτό κανένα πιο τρυφερό εργαλείο από το νυστέρι της κάμερας και το ξίφος της μουσικής του Θεοδωράκη. Γι' αυτό πρέπει η δομή της εξιστόρησης, ο κόσμος των εικόνων του φιλμ, να είναι χαραγμένα από επιβλητικότητα, ριζοσπαστισμό και έλλειψη συμβιβασμού, που θα χαρακτηρίζουν το σύνολο των κινηματογραφικών μέσων.

Το ενδιαφέρον στη θεματολογία του φιλμ για τον Θεοδωράκη είναι οι πολλές πληγές που άνοιξαν στη ζωή του. Η κάμερα πρέπει επομένως να γίνει ένα νυστέρι και να ανοίξει αυτές τις πληγές. Αυτό σημαίνει ότι από τη δική μου οπτική γωνία αποκλείεται οποιαδήποτε διδακτική ή ιστορική θεώρηση.

Το φιλμ για τον Θεοδωράκη πρέπει από τα πρώτα λεπτά να δημιουργεί ένταση και δύναμη και να είναι μια "γροθιά στο στομάχι". Δεν πρόκειται εδώ για μια "επίπεδη" ιστορία αλλά για αγάπη, εξουσία και μίσος. Το φιλμ πρέπει να αρχίζει με το μυστήριο του "είναι", της ύπαρξης, με το Ρέκβιεμ του θανάτου.

Θεωρώ σπουδαίο να τονίσω ότι ναι μεν παίρνουμε σαν βάση τη "ζωή" του Θεοδωράκη, όμως εμένα μ' ενδιαφέρει η ουσία. Γι' αυτό η Μουσική θα παίξει προέχοντα ρόλο και -πολύ βασικό- πρέπει να είναι αμέσως σαφές στον θεατή ότι πρόκειται για μια αφηρημένη, καλλιτεχνική θεώρηση που μας δίνει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουμε ελεύθερα τους χαρακτήρες του έργου.

Προτείνω να αναπτύξω την κεντρική δομή του πρώτου υλικού μαζί με τον Αστέρη Κούτουλα -που γνωρίζει πολύ καλά τον Θεοδωράκη- και την κυρία Κάκια Ιγερινού, που μπορεί μετά να γράψει την υπόθεση σε συνεργασία μαζί μας.

Από πλευράς δομής βλέπω τρεις βασικούς άξονες, στους οποίους θα στηριχθεί το φιλμ:

1.- Ο Μίκης Θεοδωράκης ο ίδιος. Η "ματιά" του Θεοδωράκη μας ανοίγει το δρόμο (το "τούνελ του χρόνου") προς το παρελθόν. Για κάθε επεισόδιο της σειράς θα υπάρχει μια "σκηνοθετημένη σκηνή" με τον συνθέτη. Οπου μας ενδιαφέρει κυρίως "το τοπίο" του προσώπου του και το βλέμμα του. Αυτές οι λήψεις δεν θα έχουν χαρακτήρα ντοκυμανταίρ αλλά θα είναι σκηνοθετημένες. Οι σκηνές αυτές θα είναι πολύ μικρές χρονικά όμως για μένα είναι κεντρικής σημασίας.

2.- Το "τούνελ του χρόνου" του βλέμματος του συνθέτη μας φέρνει σε σημαντικούς σταθμούς της ζωής του Θεοδωράκη και αυτοί πάλι μας οδηγούν στη μουσική του. Τα γεγονότα σε καμμιά περίπτωση δεν θα είναι τοποθετημένα σε χρονολογική σειρά αλλά με βάση το περιεχόμενό τους. Αυτό προσδιορίζει την αισθητική του φιλμ, που θα προέλθει από την μουσική.
Στο επίκεντρο βρίσκονται εκείνοι οι σταθμοί από την Βιογραφία του Θεοδωράκη στους οποίους το προσωπικό συναντάται με το ιστορικό. Κάθε φορά μια τέτοια κεντρική "ιστορία" θα αποτελεί το αντικείμενο του επεισοδίου και θα είναι αυτοτελής. Η ιστορία θα συμπίπτει με ένα σημαντικό ιστορικό γεγονός της εποχής εκείνης.

3.- Σκηνοθετημένες συναυλίες. Σκηνή, σκηνοθεσία, φωτισμός, στήσιμο κινηματογραφικών μηχανών λήψεως της συγκεκριμένης συναυλίας θα πρέπει να σχεδιαστούν και να πραγματοποιηθούν έτσι ώστε να εξυπηρετήσουν το φιλμ μας. Ηδη υπάρχον υλικό μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί, όμως όχι ως δομικό υλικό του φιλμ.
Ο μουσικός Γαλαξίας του συνθέτη θα μας χρησιμεύσει σαν νήμα που θα συνδέσει τις διάφορες εποχές. Θα μπορούσαν να σκηνοθετηθούν για το φιλμ οι ακόλουθες συναυλίες:

Κατά Σαδδουκαίων (Αθήνα)
Οι μεταμορφώσεις του Διονύσου (Passau)
Μήδεια - όπερα (St. Petersburg)
Requiem (Αμβούργο)
Canto General (Ferropolis)
Ζορμπάς μπαλλέτο (Μόναχο)
διάφορες συναυλίες με τραγούδια
κ. ά.

Αυτές οι συναυλίες θα βιντεοσκοπηθούν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν αυτοτελώς για την τηλεόραση και για την αγορά video. Αυτό θα σήμαινε συγχρόνως ένα πρόσθετο εισόδημα για τους παραγωγούς.

Το φιλμ πρέπει από τα πρώτα λεπτά να είναι επιβλητικό και να απορροφά τον θεατή. Με την συνύπαρξη μουσικής, έντασης και ιστορίας πρέπει να προκαλείται στον θεατή η επιθυμία να δει "κι άλλο". Αυτή την πνοή θέλω να δώσω στο φιλμ. Ο ίδιος ο Θεοδωράκης θα είναι η αφορμή για το παρόν και για τις αναδρομές. Μόνο έτσι θα είναι δυνατό να ταυτιστεί ο θεατής με τη μοίρα του "συνθέτη" και με τη μοίρα της Ελλάδας.

Μια πιθανή αρχή:

Μουσική από το Requiem του Θεοδωράκη (Finale) Ολικό πλάνο.

Μια μεγάλη άδεια αίθουσα. Νύχτα. Μέσα στην αίθουσα ένα τραπέζι και μια καρέκλα στην οποία κάθεται ο Μίκης Θεοδωράκης. Ενας προβολέας ανιχνεύει την αίθουσα, φωτίζει ελαφρά το τραπέζι, την καρέκλα και τον Μίκη Θεοδωράκη.

Η κάμερα πλησιάζει σιγά το τραπέζι.

Επάνω στο τραπέζι ένα ρεβόλβερ, ένας γεμιστήρας και σφαίρες. Η κάμερα πολύ κοντά. Τα χέρια του Μίκη Θεοδωράκη.
Γεμίζει τον γεμιστήρα με σφαίρες. Μηχανική κίνηση.

Cut

Το πρόσωπο του Μίκη Θεοδωράκη, μισό σκιά, μισό φως. Το βλέμμα του κατευθύνεται αργά στην άδεια αίθουσα. Το πρόσωπο γεμάτο αμφιβολία και φόβο.

Cut.

Η αίθουσα είναι χιονισμένη. Στους χιονισμένους τοίχους και στο χιονισμένο πάτωμα τρέχει αίμα. Οι πληγές του παρελθόντος αχνίζουν. (αναπνέουν).

Cut

Χιονοθύελλα. Οι τοίχοι της αίθουσας ραγίζουν αργά, δυνατό κρύο φως ξεχύνεται από τις ρωγμές και πέφτει επάνω στον Θεοδωράκη που στέκεται στη μέση της αίθουσας. (Ατμόσφαιρα σταδίου). Οι αναμνήσεις ανοίγουν τις πληγές και ξεσκεπάζουν το παρελθόν.

Διπλοτυπία (Η μια εικόνα εισδύει στην άλλη).

Το μεγάλο κεφάλι ενός επτάχρονου αγοριού με ξανθά μαλλιά που κινείται άρρυθμα.

Η κάμερα συνοδεύει τις άρρυθμες κινήσεις και απομακρύνεται.

Το αγόρι τρέχει σ' ένα ερημικό μονοπάτι στο δάσος, τα δέντρα φαντάζουν τεράστια.

Η κάμερα απομακρύνεται περισσότερο.

Ενα άλλο αγόρι, ο πεντάχρονος Μίκης Θεοδωράκης, τρέχει πίσω από το πρώτο.

Cut

Το χέρι του Μίκη Θεοδωράκη, πολύ κοντά, ρυθμικά, κρατάει ένα τούβλο.

Ολικό πλάνο.

Ο Μίκης πλησιάζει αργά το άλλο αγόρι.

Cut. Η κάμερα κοντά, ρυθμικά.

Ο Μίκης σηκώνει το τούβλο και χτυπά το αγόρι στο κεφάλι.

Cut. Κοντά.

Το αίμα ξεχύνεται στο κεφάλι του αγοριού, τα μαλλιά του βάφονται κόκκινα.

Διπλοτυπία (Η μια εικόνα εισδύει στην άλλη).

Η εικόνα με τα βαμένα από το αίμα μαλλιά του αγοριού αναμιγνύεται με την εικόνα που μας δείχνει τα μαλλιά του Θεοδωράκη. Τα μαλλιά του Θεοδωράκη έχουν χρωματιστεί κόκκινα από κόκκινο σαν αίμα φως.

Η κάμερα απομακρύνεται.

Ο Θεοδωράκης διευθύνει στον ναό του Αγίου Μιχαήλ στο Αμβούργο το έργο του Requiem.

Cut. Ολικό πλάνο.

Ο ναός του Αγίου Μιχαήλ λουσμένος σε εκτυφλωτικό κόκκινο σαν αίμα φως.

Με τις τελευταίες νότες του Requiem τελειώνει η Σκηνή.

Αρχίζει το φιλμ.

GAIL HOLST

THEODORAKIS

Myth & Politics in Modern Greek Music

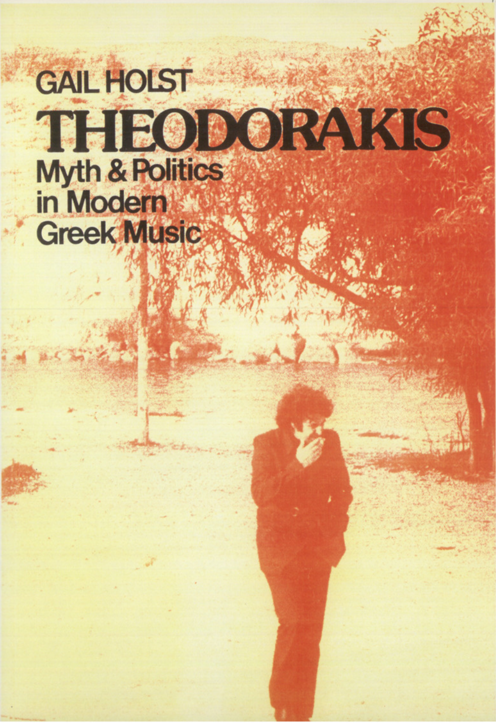

Ein Geschenk

In Griechenland ist es Tradition, daß der Mensch seinen Namenstag feiert. Namenstag ist dann, wenn der Heilige, dessen Namen man trägt, geehrt wird. Der jeweilige Zeitpunkt ist im Kalender vermerkt. Deshalb kann man davon ausgehen, daß die Angehörigen, Freunde und Bekannten einen nicht vergessen. Sie kommen abends mit Blumen, Süßwaren, kunstgewerblichen Gegenständen. Und der Befeierte beschenkt sie: mit einer reichen Speisetafel, einer angeregten Unterhaltung, mit Musik oder dem Fernsehprogramm. Das, was den Geburtstag vom Namenstag unterscheidet, ist, daß man bei ersterem eingeladen wird, beim letzterem nicht. Das, was beide Tage gemein haben, ist, daß jeder schenkt und beschenkt werden kann.

In dieser Hinsicht scheint es die selbstverständlichste Sache der Welt zu sein, wenn Theodorakis sich aus Anlaß seines Geburtstages auf die Bühne stellt, um eine Auswahl seiner Lieder selbst zu interpretieren. Obwohl öfter gefragt wird, was dieser Alte mit der wallenden Mähne, der doch gar keine Stimme hat, auf einer Bühne sucht. Ganz einfach: er sucht jene, denen er geben kann. Sein Name mag daran Mitschuld tragen. THEOS: Gott. DORO: Geschenk. Das Geschenk Gottes. Es sei dahingestellt, ob er das Geschenk der griechischen Götter oder der Überbringer ihrer Geschenke ist. Das läßt sich vielleicht gar nicht trennen. Nehmen und geben zugleich.

Theodorakis in München gibt den Gast ab. Der Gast, der das Geschenk überbringt, beschenkt zugleich. Sich selbst vor allem. Denn nur das ist ein Geschenk, was man selbst gern besäße. Wer sich darüber nicht im klaren ist, wird vergeblich nach dem Sänger rufen, seine Ohren dabei jener "zweiten", unhörbaren Stimme verschließend, die verlangt, daß man ihr lauscht. Sie fordert die Sinne ganz. Was Theodorakis gibt, ist keines dieser Geschenke, die man in einen der wenigen, unlängst eröffneten Läden tragen kann, wenn sie einem nicht zusagen. Es ist gegen kein anderes austauschbar. Höchstens kann man es zurückweisen. Nimmt man es aber an, verkehrt sich sein Charakter. Das Geschenkte verwandelt sich in ein Verlangen. Und das Verlangen ist deine Chance. Theodorakis stellt das auf der Bühne klar: Alles, also die Musik, macht er nur sich selbst zuliebe. Und der MUSIK zuliebe alles: Sein „äußeres" Leben, seine politischen und kulturellen Initiativen der letzten dreißig Jahre hatten wohl nur einen Grund: Einen Dialogpartner für seine Musik zu schaffen. Er habe, sagte er kürzlich, 1960 nach seiner Rückkehr aus Paris nach Athen, sehr schnell begriffen, daß er, um als Komponist zu überleben, ein

Publikum brauchte, das seine Kompositionen auch aufnehmen, verarbeiten könnte. Aber solch ein „Volk" war nur in demokratischen Verhältnissen lebend denkbar - seine elementaren Grundbedürfnisse befriedigt, wie Essen, Bildung, Gesundheitswesen, Meinungsfreiheit usw. Erst dann wäre es frei und in der Lage, künstlerische Schöpfungen zu „konsumieren". Im Griechenland der sechziger Jahre waren diese Voraussetzungen nicht gegeben. Also mußte er - um seine egoistischen kompositorischen Ambitionen zu verwirklichen -, für die Durchsetzung der demokratischen Grundrechte in Griechenland eintreten. Kein ideologisches Konzept also, sondern ein „musikalisches", darum habe er auch niemals parteipolitisch funktioniert. Inzwischen sähe er ein, daß nichts zu machen sei, was er im Grunde bereits vor zwanzig Jahren gewußt habe, aber die Kreter sind nun mal sture Leute. Und nun, offensichtlich eins mit sich selbst, in der Garderobe nach dem Konzert: „Ich müßte die Zuschauer bezahlen, daß sie mir zuhören kommen. Für mich sind diese Konzerte wie eine Wiedergeburt, als würde ich vor den Augen aller meine Seele entblößen, mich ausziehen. Und neue Kraft schöpfen." Dialog als Geschenk, bei dem keiner leer ausgeht.

Ina & Asteris Kutulas

Howard Haskin
Tenor

4 rue de l'Alboni
75116 Paris
FRANCE

Tel. & Fax: (33.1) 40.50.80.32
113077.1304@compuserve.com
http://www.howardhaskin.com

Alessandra MARC
4526 ORR DRIVE
CHANTILLY, VIRGINIA
20151
TEL 703 802-3482
FAX " " -3956

PRIMA

Isabel Wolf
(212) 531-1514
Prima Americas Artists Management Incorporated
788 Columbus Avenue • No. 15A • New York, NY 10025-5936
Fax: (212) 531-1610 • E-mail: americas@primartists.com

GOETHE - INSTITUT KARACHI
PAKISTAN - GERMAN FORUM

CONCERT

by

"THE ERASMUS ENSEMBLE"

Peter Goedhart, Bariton   Frank Minderaa, Oboe
Wim Spruyt, Guitar

arranged by the GOETHE-INSTITUT in cooperation with the NETHERLANDS CONSULATE, Karachi

PROGRAMME

F.S. Geminiani (1680-1762)	Sonate in e kl. andante, allegro, adagio, allegro vivo
Giulio Caccini (1558-1615	Amarilli
Lius de Narvaez (ca. 1500)	Cancion del Emperador (guitar)
Thomas Morley (1557-1603	a. Though Philomela lost her love b, Now is the month of Maying
Henry Purcell (1659-1695)	a. Music for a while b. Man is for the woman made
J.B. Lully (1632-1687)	Air des songes "Persée"
Benjamin Britten (1913-1976)	The sally gardens (Yeats)
Barna Kováts (1911	Sonatina (oboe and guitar)

INTERMISSION

Romancero Gitano for guitar and baritone

Federico Garcia Lorca
music Mikis Theodorakis

Romance del Emplazado

Prendimiento de Antonio el Camborio en el camoni de Sevilla

Muerte de Antonio el Camborio

Muerte de amor

la monja Gitana

Preciosa y el aire

Romance de la pena negra

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τόπος Γέννησης : Βουδαπέστη- Ουγγαρίας
Έτος Γέννησης : 1944
Τόπος Κατοικίας : Αθήνα Κλαδα 45 117.43 Ν.Κοσμος
Τελ. 01.9247548 κιν. 094525531
Υπηκοότητα : Ελληνική
Επάγγελμα: Χορογράφος
Σπουδές : Απόφοιτος Κρατικής Ακαδημίας Χορού και "Διδασκαλίας –Χορογραφία της Όπερας Βουδαπέστης **ALLAMI BALLET INTEZET –BUDAPEST"**
Εμφανίσεις κ'Εργα: Μετά της σπουδές μου,συγκεκριμενα το έτος 1963 εγκαταστάθηκα στην Ελλάδα και εργάστηκα στη **Λυρική Σκηνή (Θέατρο Ολυμπία)** σαν **Πρώτος Χορευτής**. Παράλληλα Χορογράφησα τον" **Ρωμαίο και Ιουλιεττα** "καθώς επίσης το" **Μια Νύχτα στο Φαλακρό Βουνό".**

Από το 1974 άρχισα να εργάζομαι σαν **Πρώτος Χορευτής** σε Θέατρα των παρακάτω Ευρωπαϊκών πόλεων: **Στουτγάρδη-Ντίσελντορφ- Βισμπαντεν-Φρανκφουρτη-Βαρκελωνη-Μαδριτη-Εδιμβουργο** καθώς επίσης σε πολλά Θέατρα της Γαλλια. Στην συνεχεία πήγα στο Βέλγιο όπου εργάστηκα στο **"BALLET ROYAL de WALLONI"** σαν **SOLISTE PRINCIPAL** και μετά στην **TOULOUSE** σαν **DANSEUR-ETOILE.** Επίσης Χόρεψα σε πολλά Φεστιβάλ(Spoletto, Due mondi-Palermo,Caracalla-Roma,Bavaria-Monaco Κ.Α.)κοντά σε Χορευτές οπός : **V.Vasiliev,R.Nureyev, P.Broyer,P.Bortoluzzi E.Maximova,C.Fracci,M.Martinez,Kisybe**
Πέρα από αυτά, δίδαξα και διδάσκω σε πολλά διεθνή κέντρα χορού όπως :Higtower(Cannes),Astaldi(Roma).Sisca,Pecs(Ungaria),Roma-ballet,Compagnia Nazzionale Italiana danza Clasica,Fondazzione Piccini,Teatro Petruzzeli –Bari,Astra Ballet(Roma) Κ.Α.
Σαν χορογράφος χορογράφησα πολλά Κλασικά και Σύγχρονα Έργα στην **ΙΤΑΛΙΑ,ΓΑΛΛΙΑ,ΑΥΣΤΡΙΑ,ΙΣΠΑΝΙΑ,ΒΕΛΓΙΟ.** Κ.Α.

Χορογράφος

Σπουδαιότερες είναι: *Vivaldi-Quatro Staggioni;Schubert-La morte e la fancciula;Albinonni-Omaggio ad Albinonni;Adam-Giselle;Ciaykovsky-Καριοθραυστης ;Delibes-Copellia;Herold Lanchybery-La fille mal gardee(Βραβείο καλλίτερης χορογραφίας Roma 1982)Rymsky-Korsakov Scherezade;Berlioz-Simfonie fantastique(Turnee in tutta Italia Roma,Fermi,Firenze);Mincus-Don Quijotte;Hachiaturian-Gajanee;M.Ηατζιδακι-Il Sorriso della Gioconda(con Astra-ballet Roma Turnee in America,Panamma,Marocco,Spania,Olanda. Κ.Α.*

ΑΤΤΙΛΑ ΣΥΛΒΕΣΤΕΡ

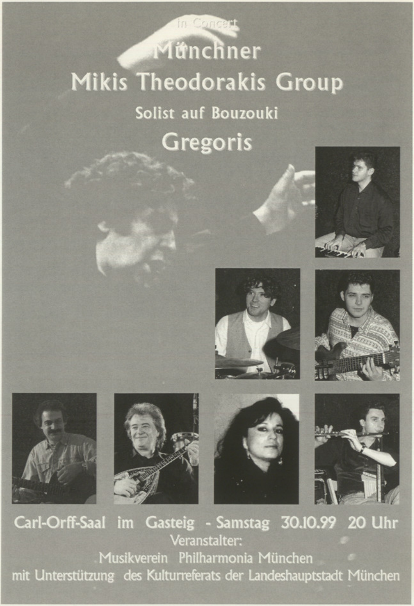
in Concert
Münchner
Mikis Theodorakis Group
Solist auf Bouzouki
Gregoris
Carl-Orff-Saal im Gasteig - Samstag 30.10.99 20 Uhr
Veranstalter:
Musikverein Philharmonia München
mit Unterstützung des Kulturreferats der Landeshauptstadt München

Sehr geehrte Damen und Herren,
liebe Freunde der griechischen Musik,

aus dem Glauben, daß die Musik des in aller Welt bekannten Komponisten Mikis Theodorakis fortlebt in der Seele der Griechen und all derer, die seine Musik lieben, und aus dem Wissen, daß in aller Welt Orchester,
Chöre und Gruppen unter seinem Namen existieren (z.B."Chor Stockholm Mikis Theodorakis" usw.), lag es nahe, im Land, in dem ich lebe und arbeite, etwas Vergleichbares zu schaffen.

Aus enger Freundschaft und nach langjähriger Zusammenarbeit mit Mikis habe ich die Notwendigkeit empfunden, eine Gruppe ins Leben zu rufen, kraftvoll genug, die Gewichtigkeit seiner Musik zu tragen.

Nach zahlreichen mühevollen Versuchen haben wir endlich zusammengefunden.
Was uns verbindet, ist die Liebe zu Mikis´ Musik.
Daraus entstand die
"Münchner Mikis Theodorakis Group"
welcher sieben Musiker angehören:
(alphabetisch)

Alexis Drougas	Drums - Vocal
Christos Papachristos	Flöte - Kaval - Vocal
Daniela	Gesang
Giorgos Papageorgiou	Keyboard - Akkordeon - Vocal
Gregoris Tzistoudis	Bouzouki - Arrang.
Perikles	Gitarre
Theo Mitrentsis	Bass - Vocal

Wir vertrauen auf die Kraft der Musik und darauf, daß sich diese in Ihrem Gesicht widerspiegeln wird.

Αξιότιμοι κυρίες και κύριοι
Αγαπητοί συμπατριώτες φίλοι και φίλες του Μονάχου.

Ριστεύοντας, ότι η Μουσική του παγκοσμίου φήμης Μουσικοσυνθέτη μας Μίκη Θεοδωράκη, παραμένει ζωντανή στις ψυχές τόσο των Ελλήνων, όσο και όλων των ανθρώπων που αγάπησαν την Μουσική του, γνωρίζοντας δε, ότι σε όλον τον πλανήτη υπάρχουν - ορχήστρες, χορωδίες, groupΪs,- κάτω από την ονομασία [π.χ.χορωδία Στοκχόλμης ΜίκηςΘεοδωράκης κ.λ.π.] γεννήθηκε η αναγκαιότητα, στον τόπο που ζώ και εργάζομαι, να δημιουργήσω κάτι παρόμοιο.
Έτσι, λόγω της μακρόχρονης προσωπικής φιλίας και συνεργασίας μου με τον Μίκη, θεώρησα απαραίτητο, να δημιουργηθεί ένα ισάξιο Group, που μπορεί να σηκώσει το βάρος της Μουσικής του.
Μετά απο προσπάθειες, **προσπάθειες,** προσπάθειες ..επιτέλους ΒΡΕΘΗΚΑΜΕ!!!
Κοινό γνώρισμα όλων μας, είναι η αγάπη προς την Μουσική του Μίκη, ώστε να γεννηθεί το"
Münchner Mikis Theodorakis Group ",
το οποίο αποτελείται απο:
(Αλφαβητική σειρά)

Αλέξης Δρούκας	Κρουστά - Τραγούδι
Γιώργος Παπαγεωργίου	Πλήκτρα - Ακορντεόν Τραγούδι
Γρηγόρης Τζιστούδης	Μπουζούκι - Ενορχήστρωση
Ντανιέλα	Τραγούδι
Perikles	Κιθάρα
Τέο Μητρέντσης	Μπάσσο - Τραγούδι
Χρήστος Παπαχρήστος	Φλάουτο - Καβάλι - Τραγούδι

Πρόκειται για κάτι καινούργιο στην Πόλη μας και πιστεύοντας στην δύναμη της Μουσικής, ελπίζουμε να βρεί Έκφραση στο πρόσωπό σας.

1.– Βρέχει στη φτωχογειτονιά (Λειβαδίτης)
2.– Αγάπη (από το Ραντάρ)
3.– Βραδυάζει (Χριστοδούλου)
4.– Στο Περιγιάλι
5.– Τ' όνειρο καπνός

για την Maria Bonet

Altmark – Zeitung Stendal | KULTUR

Künstler hinterließen überzeugende Visitenkarte

Schönebecker Philharmoniker begeisterten mit Mozarts Werken / Musikforum dennoch kaum besucht

Stendal. Die Namenverbindung „Kammer-Philharmonie" des Schönebecker Orchesters erhebt inhaltlich Anspruch auf zweierlei: Philharmonie erweckt Assoziationen zu großen sinfonischen Orchestern beispielsweise in Berlin, Wien oder London mit klangvollen Interpretationen aus dem Schaffen der Komponisten, der Wiedergabe ihrer Sinfonien und Solokonzerte. „Kammer" verbindet der Kenner mit der intim kleinen Besetzung, mit filigran gearbeiteten Musiken für wenige Instrumente. Die Schönebecker Musiker unter Musikalischer Direktion Stefanos Tsailis verbinden beide Möglichkeiten entsprechend ihrer relativ kleinen Stammbesetzung.

Musikalische Vielfalt geboten

Das Konzert am Sonnabend nachmittag im Stendaler Musikforum der Katharinenkirche belegte dieses Programm auf beeindruckende Weise. Es ist sehr schade, daß, vielleicht wegen der Doppelung kultureller Ereignisse – hier Sinfoniekonzert, dort Ball der Fachhochschule – nur rund 80 Besucher im Forum anwesend waren.

Zu Beginn stellte Stefanos Tsailis, der seit zwei Jahren das Orchester führt und sichtbar geformt hat, eine Komposition seines Lehrers Mikis Theodorakis vor: „Oedipus Tyrannos". Bereits hier gelang den Schönebeckern eine künstlerische Demonstration für feingliedrige Streicherklänge, die für den weiteren Verlauf aufhorchen ließ. Aus der Fülle des Mozartrepertoires wählten die Kammerphilharmoniker dessen Konzert für Klavier und Orchester, C-Dur, KV. 415 aus. Ein Brief des Komponisten vermeldet seinem Vater dazu: „Die Concerten sind eben das Mittelding zwischen zu schwer und zu leicht, sind sehr brillant und angenehm in den Ohren."

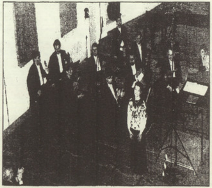

Die herausragenden Schönebecker Kammerphilharmoniker unter der Leitung von Stefanos Tsailis brillierten am Sonnabend im Musikforum Katharinenkirche vor einem eher kleinen Publikum mit Werken Mozarts. Foto: hh

Die junge Lübeckerin Sofja Gülbadamowa bewältigte den Solopart dieses Konzertes mit brillanter Virtuosität in den glitzernden Pianopassagen des ersten Satzes und seiner Durchführung. Sie interpretierte ausdrucksstark stilsicher das anmutige Andante und führte dann im dritten Satz sowohl im Tänzerischen als auch in den Unterbrechungen der flotten Tempos zu voller musikalischer Wirkung. Der Dialog zwischen Orchester und Solisten vollzog sich unter Tsailis Stabführung künstlerisch vollendet, wie eine durchsichtige Seidenstickerei.

Antonin Dvoraks Tschechische Suite beschloß das Konzert. Rhythmus und Instrumentierung belegen den Fakt von der Polka bis zum aufblitzenden Furiant, vom Flötenmotiv und dem Englischhorn. Die anwesenden Besucher entließen ihre Gäste aus der Börde nicht ohne eine Zugabe. Der Furiant der Tschechischen Suite erklang ein zweites Mal gleichermaßen aufreizend, tempostark und musikantisch. hh

Αν θα μπορούσαμε να κρατήσουμε έναν αριθμό CD, θα μπορούσαμε από οικονομικής απόψεως να κρατηθούμε σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Νομίζω ότι η ιδέα είναι πρωτότυπη και θα μπορούσε να "πιάσει".

Με τις καλύτερες ευχές,

Τσάλης

Τα ποιήματα:
"Ο Ήλιος και ο Χρόνος",
γράφτηκαν την 4η, 5η και 6η Σεπτεμβρίου 1967,
στο τέταρτο πάτωμα,
δωμάτιο αριθμός 4,
στα γραφεία της Γενικής Ασφαλείας Αθηνών.

Αθήνα 7 - 9 - 1967
Μίκης Θεοδωράκης

Παραγωγή	Επιμέλεια παραγωγής	Remastering	Εξώφυλλο
Ένωση Οικολόγων για την "ΑΝΟΔΟ"	Δημοσθένης Βεργής	Χρίστος Χατζηστάμου / Athens Mastering	biofighters d.sign

Ο ΗΛΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

1.	Ποτέ, ποτέ, ποτέ	02:28
2.	Γειά σου Ακρόπολη	02:56
3.	Του Ήλιου και του Θανάτου *	02:14
4.	Ήλιε θα σε κοιτάξω στα μάτια	01:17
5.	Επάνω στο ξερό χώμα της καρδιάς μου	02:48
6.	Ανάμεσα σε μένα και τον Ήλιο	01:54
7.	Όταν σταματήσει ο Χρόνος	02:42
8.	Τα κελλιά	01:45
9.	Απαγγελία I **	03:57
10.	Ποτέ, ποτέ, ποτέ	02:28
11.	Απαγγελία II **	00:46
12.	Μέσα στους παραδείσιους κήπους	02:32
13.	Μέσα στους παραδείσιους κήπους	02:32
14.	Απαγγελία III	00:46
15.	Επουράνιοι ποταμοί	01:27
16.	Όταν φωνάζεις	01:04
17.	Στο τέταρτο πάτωμα	02:30
18.	Η οδοντοστοιχία του Ήλιου	01:08
19.	Έκτη Σεπτεμβρίου	01:36
20.	Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής	02:32
21.	Απαγγελία IV **	01:19
22.	Απαγγελία V **	02:11
23.	Απαγγελία VI **	01:09
24.	Γειά σου Ακρόπολη	02:56

*Παίζει πιάνο ο Μίκης Θεοδωράκης - ηχογραφήθηκε το 1968 στη Γερμανία
** Ηχογραφήθηκε το 1968 στη Ελλάδα.
Διεύθυνση ορχήστρας Γιώργος Καπερνάρος.

Ο ΗΛΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ

Μ Ι Κ Η Σ Θ Ε Ο Δ Ω Ρ Α Κ Η Σ

Στις 2 Σεπτεμβρίου του 1967, ένδεκα μέρες μετά τη σύλληψή μου, κάποιος έφερε μολύβι και χαρτί στο κελλί μου. Μέσα στις επόμενες δύο μέρες έγραψα τα 32 ποιήματα που αποτελούν αυτόν τον κύκλο.
Τις νύχτες που ακολούθησαν τις περνούσα με την πλάτη στον τοίχο, ανίκανος να κοιμηθώ, περιμένοντας κάθε λεπτό, κάθε δευτερόλεπτο για τους δήμιους μου. Κάθε κύταρο του κορμιού μου ζωντάνευε όλο και περισσότερο καθώς περίμενα τον θάνατο. Επειδή ο χρόνος κυλούσε απελπιστικά αργά, οραματιζόμουν, ξανά και ξανά, αμείλικτα, τις τελευταίες μου στιγμές. Ο ουρανός ήταν βαθυγάλανος. Η ατμόσφαιρα κατακάθαρη. Τι θα φώναζα πριν το τέλος; Αυτό ήταν το τελευταίο μου άγχος.
Υπάρχει πάντα ένας φρουρός. Εάν είναι εντάξει μιλάμε.
ΖΕΙ, ΖΕΙ, ΖΕΙ! Αλλά τι; Η ομορφιά, η ζωή, η αγάπη! Νομίζω οτι είμαι αθεράπευτα ρομαντικός.
ΖΕΙ, ΖΕΙ, ΖΕΙ! Η Ελλάδα, το Μέτωπο, η Δημοκρατία, το κόμμα!

Κάθε κύταρο του κορμιού μου ζωντάνευε όλο και περισσότερο καθώς περίμενα τον θάνατο.

Ο φρουρός συχνά συμφωνούσε μαζί μου και άλλο τόσο συχνά είχε μια άλλη γνώμη. Η συζήτηση δεν είχε τέλος.
Την αγωνία ακολουθούσε μια ανεξήγητη, απελπισμένη, ευφορία. Ήμουν ευτυχής. Τελικά ο θάνατος δεν είναι και τόσο τρομερός, μπορεί να είναι ακόμα και όμορφος, είπα στον φρουρό. Αλλά κατά τη διάρκεια της ημέρας, με τον Ηλιο, ώρα την ώρα, λεπτό το λεπτό, η Ζωή θριάμβευε. Η Ζωή με ρουφούσε. Σαν αστραπή, τα πρόσωπα των παιδιών μου εισχώρησαν στις σκέψεις μου. Τα παιδιά μου θα έμεναν ορφανά για πάντα. Τα μάτια τους θα αντανακλούσαν πάντα τον πόνο. Έδιωξα αυτές τις σκέψεις από το μυαλό μου. Κάτι μένει που πονάει. Το απόγευμα, το κελλί μου ήταν φούρνος. Ήμουν γυμνός όπως τη στιγμή που με συνέλαβαν. Κοιμόμουν στο τσιμεντένιο πάτωμα, με τα παπούτσια μου για μαξιλάρι. Τα γένια μου μεγάλωσαν, με έτρωγαν. Έτρωγα πολύ λίγο, με τα χέρια. Ήμουν βρώμικος. Καμιά φορά καθόμουν σ' ένα σκαμνί, το μοναδικό έπιπλο που υπήρχε. Περπατούσα πάνω κάτω. Πεντακόσια βήματα πέρα, πεντακόσια βήματα δώθε. Μετρούσα τα κάγκελα. Μπορώ να δω τους ώμους του φρουρού. Φαίνεται κακός. Με μισεί; Γιατί; Πιθανόν να τραγουδούσε τα τραγούδια μου. Πότε θα μου επιτεθεί ; Πότε θα με σύρουν μακριά ; Τα μάτια τους, τα μάτια τους. Εάν τους κοίταζα ίσια στα μάτια, μάλλον θα ντρέπονταν. Θα έπρεπε να ντρέπονταν ! Είμαι αποκαρδιωμένος. Γιατί δεν με σκοτώνουν αμέσως; Τι θα με κάνουν τώρα; Πώς θα με σκοτώσουν; Το μυαλό μου πονάει, το αίμα μου πονάει. Δύο, τρείς, τέσσερις, πέντε, έξι η ώρα το απόγευμα. "ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΙΟΥΣ ΚΗΠΟΥΣ ΤΟΥ ΜΥΑΛΟΥ ΜΟΥ ΕΝΑΣ ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΗΛΙΟΣ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ ΣΤΑ ΦΤΕΡΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ". Κλαίω, ουρλιάζω! Η καρδιά μου είναι ελαφρύτερη. Με σκέφτονται ; Ποιοί ; Κανείς δεν ξέρει οτι είμαι εδώ. 934-303, 934-303, φωνάζω το τηλέφωνο μου ελπίζοντας οτι κάποιος θα με ακούσει. Μπορεί να τηλεφωνήσουν. "Ο ΜΙΚΗΣ ΖΕΙ". Σκέφτομαι τους συντρόφους μου. Ξέρω οτι η Μαρία κι εγώ συλληφθήκαμε την ίδια στιγμή. Με έβαλαν στο αμάξι του Λελούδα, ο Ιάσονας

Κάθε κύταρο του κορμιού μου ζωντάνευε όλο και περισσότερο καθώς περίμενα τον θάνατο.

Κάθε κύταρο του κορμιού μου ζωντάνευε όλο και περισσότερο καθώς περίμενα τον θάνατο.

οδηγούσε. Μάλλον τους συνέλαβαν κι αυτούς. Η Σύλβα κολυμπάει με την κόρη της Έλενα στη Βουλιαγμένη. Στη Σύλβα άρεσε ο Pepino di Capri. Ακούγαμε τη μουσική του Μαρκόπουλου όταν κρυβόμουν στη Φιλοθέη. Το απόγευμα περπατούσαμε στον κήπο. "ΠΟΥΛΙΑ, ΦΥΣΑΡΜΟΝΙΚΕΣ, ΠΗΓΕΣ, ΦΕΓΓΑΡΙΑ". Ο Κώστας, ο Αντώνιος και ο Μπάμπης ήταν μαζί μας. Τώρα θα πεθάνω. Ο Γιάννης και η Ντόρα κάπνιζαν αρωματικά τσιγάρα από την Ξάνθη: "ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΕΧΕΙ ΕΝΑ ΔΥΝΑΤΟ ΑΡΩΜΑ, ΒΑΡΙΑ ΤΣΙΓΑΡΑ ΛΑΜΙΑΣ".
Δεν είμαι ποιητής, την 3η και 4η Σεπτέμβρη του 1967, όταν τα ποιήματα γεννιόντουσαν στο κεφάλι μου που εκραγνυόταν, τα αισθανόμουν να ρέουν το ένα μετά το άλλο μέσα στις φλέβες μου, φέρνοντας μου ηρεμία. Είμαι ένας δημιουργός, θα κατακτήσω τον χρόνο, θα κατακτήσω τον θάνατο.
Είμαι ο χρόνος. Με σκοτώσατε. "ΧΤΕΣ, ΧΤΕΣ, ΧΤΕΣ". Από το σήμερα στο χτες ο χρόνος υπάρχει. Υπάρχω! Από τη στιγμή που έγραψα αυτά τα ποιήματα έγινα μέρος της ανθρωπότητας. Είμαι δυνατός. Κατακτώ. Είμαι ο νικητής! Γι αυτό ο "ΗΛΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ" είναι ένα χρονικό ζωής και θανάτου. Στο τέλος έγινε ένα χρονικό κατάκτησης. Μία πικρή κατάκτηση, ενώ η καρδιά του δημιουργού είναι γεμάτη πόνο για όλους. Για εκείνους που τον βασανίζουν και για εκείνους που τον μισούν.

CAN CD004

ZORBA THE GREEK

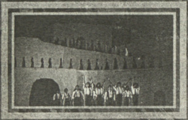

COMPOSED AND CONDUCTED BY
MIKIS THEODORAKIS

ARENA DI VERONA ORCHESTRA

Total running time 1 hour 40 minutes
Compact Disc One
Act 1
Compact Disc Two
Act 2

Zorba the Greek is also available on video

VC4108

A Hitron Production released under licence from The Henry Hadaway Organisation
℗ 1991 Music Collection International
© 1990 Multigram by Hitron

Music Collection International, Strand VCI House, Caxton Way, Watford, Herts, WD1 8UF

HHO

DDD

M I K I S   T H E O D O R A K I S

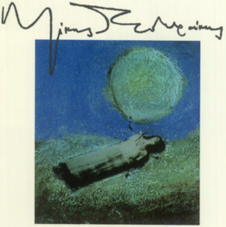

Ο ΗΛΙΟΣ & Ο ΧΡΟΝΟΣ *Ποίηση:* ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ
ΕΠΙΦΑΝΙΑ-ΑΒΕΡΩΦ *Ποίηση:* ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ
Τραγουδούν: ΜΑΡΙΑ ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ ΜΑΡΙΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ
Απαγγέλουν ο GEORGE WILSON & ο YVES MONTAND
THE SUN & THE TIME / EPIPHANIE-AVEROF

M I K I S   T H E O D O R A K I S

ROMANCERO GITANO
Ποίηση: FEDERICO GARCIA LORCA. *Απόδοση:* ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ) *Ποίηση:* ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ
ΑΡΚΑΔΙΑ IV-ΩΔΑΙ *Ποίηση:* ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ
Τραγουδά η ΜΑΡΙΑ ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ
ROMANCERO GITANO/ NOVEL (MYTHOLOGY)/ ARCADIA IV-ODES

Προσεχῶς

Αγαπητέ μου Αντώνη

Χαίρομαι που ξαναδημοσιεύονται τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ. Πιό καλά από μένα θα μπορούσε νά μιλήσει γι' αυτό ~~ο Φώ~~ ο Φώντας Λάδης που έγραψε τη μουσική των τραγουδιών. Που πρωτοτραγουδήθηκαν στον Πέτρο [illegible] το 1966 στο Λυκαβηττό, από το Γιώργο Ζωγράφο. Ήταν θαρρώ ωραία τραγούδια επίκαιρα, καθαρά πολιτικά, γιατί άγγιζαν το πιό καυτό πρόβλημα εκείνης της εποχής. Την Μετανάστευση. Η οποία για άλλους ήταν ευλογία [illegible] και για άλλους εθνική αιμορραγία. Και οι δυο είχαν δίκιο, σύμφωνα με τα συμφέροντά τους. Η ελληνική ύπαιθρος, από την οποία έφυγαν οι πιό πολλοί, είχε αρχίσει νά μεταβάλλεται σέ αληθινή [illegible], έτοιμη νά [illegible] και νά σαρώσει το τοπίο [illegible] κατεστημένο. Έτσι, όσοι ανήκουν σ' αυτό, έβλεπαν με ανακούφιση νά απομακρύνεται ο κίνδυνος αυτός. Όμως όλοι εμείς πού ανήκαμε στις προοδευτικές δυνάμεις βλέπαμε στο [illegible] μας νά αιμορραγεί. Εκατοντάδες χιλιάδες συμπατριώτες μας που πήγαιναν [illegible] και με [illegible] των ελλήνων

φορών θα πηγαίναν σπίτια τα [illegible] το μυαλό και τα μάτια τους. Οι ξένες φωνές οι στιγμές που τα όνειρα της κοινωνικής ανατροπής και της εθνικής ανεξαρτησίας έρχονται να γλυκαίνουν μέσα στις [illegible] των φωνών και από αυτούς της υπομονής μας.

Έτσι η Μεταπολίτευση ~~[illegible]~~ υπήρξε η πρώτη μεγάλη αλλαγή έπειτα από [illegible] της [illegible] για να ακολουθήσει η δικτατορία και τόσα άλλα ώστε να εξαφανίσει και να σβήσει το μεγάλο όραμα για μια δημοκρατική Ελλάδα για την οποία ~~[illegible]~~ τα δάκρυα και το αίμα που χύθηκαν. Είναι όλ' [illegible] ποτάμια.

Φοβάμαι ότι τις χάσαμε ~~[illegible]~~ στον δρόμο όπως τη [illegible] η μουσική και το τραγούδι που τον [illegible] γι' αυτό υπάρχει, για να γλυκαίνει τον αέρα.

Αγαπητοί φίλοι και φίλες,

Η ευγενική και τόσο τιμητική για μένα πρωτοβουλία σας με συγκινεί βαθειά.

Λυπάμαι που δεν μπόρεσα να βρεθώ κοντά σας. Άλλωστε από τα 1963 που πρωτοπάτησα τα χώματα της Κύπρου, κάθε ταξίδι μου είναι για μένα και ένα προσκύνημα...

Όσο αργεί να ανατείλει ο Ήλιος της Δικαιοσύνης, θα υπάρχει μέσα μας αυτή η πληγή να μας βασανίζει. Και σας βεβαιώνω πως δεν έχω πιο ακριβό όνειρο να δω, όσο ζω, από την ευτυχία της Κύπρου που τόσο αγάπησα, όπως όλοι οι Έλληνες.

Χαίρομαι γιατί συνδέετε το όνομά μου με την Ειρήνη και τον Πολιτισμό.

Πράγματι, αν θα ήθελα να μείνει κάτι από μένα, αυτό θα ήταν πέραν από το καλλιτεχνικό μου έργο, η πίστη και οι αγώνες μου για την Ειρήνη.

Ιδιαίτερα σήμερα που η καταπίεση επάνω στους αδύνατους λαούς γίνεται ασφυκτική, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε όλοι και όλες ότι οι όποιες διαφορές που μας χωρίζουν είναι πολύ πιο μικρές και ανώδυνες μπροστά σ' αυτή τη γιγάντια και καθολική εκμηδένιση που μας περιμένει όλους ανεξαιρέτως, φίλους και αντιπάλους, εάν δεν ενώσουμε τις δυνάμεις μας ώστε να δημιουργηθεί το αντίπαλο δέος που θα σταματήσει την καταστροφή.

Και ας μην ξεχνάμε ότι σήμερα παίζεται ό,τι ιερότερο και πολυτιμότερο έχουμε: η ΨΥΧΗ μας. Διακυβεύεται η ΜΝΗΜΗ μας, η ιστορική και πολιτιστική μας κληρονομιά. Η γλώσσα μας. Τα ήθη μας. Η εθνική και ατομική μας ταυτότητα.

Πολλές φορές αναμετρηθήκαμε με τις δυνάμεις του Κακού και βγήκαμε νικητές. Θυμηθείτε: Τα τανκς σκούριασαν όμως τα τραγούδια έμειναν. Στη σημερινή γιορτή, γιορτή μνήμης και ελπίδας, θα είμαι νοερά κοντά σας, σαν μία βεβαιότητα για την τελική δικαίωση του Ανθρώπου που ταυτίζεται με τις ευγενείς ιδέες, συναισθήματα, ελπίδες και έργα.

Σας ευχαριστώ.

Ενα μύνημα από την διευθύντρια...

Αγαπητοί φίλοι,
Ο ρυθμός και η μελωδία είναι έννοιες που συνυπάρχουν με την ανθρώπινη φύση.
Προφανώς αυτός είναι και ο λόγος που τόσο συχνά συναντάμε ανθρώπους που εκφράζουν την επιθυμία να είχαν ασχοληθεί ή να ασχοληθούν στο μέλλον με τη μουσική.

Εξάλλου, αποκαλυπτική είναι μια πρόσφατη αμερικανική έρευνα που διενεργήθηκε σε παιδιά ηλικίας από 3 έως 8 ετών,για καθορισμένο χρόνο και απέδειξε πως ο δείκτης νοημοσύνης των παιδιών που ασχολήθηκαν με τη μουσική αυξήθηκε κατά 35%(!), ενώ των παιδιών που ασχολήθηκαν με η/υ κατά 14%. Επιπλέον, οι μουσικές σπουδές προσφέρουν τη δυνατότητα επαγγελματικής αποκατάστασης με μια εργασία δημιουργική και καταξιωμένη.

Γι αυτούς τους λόγους,θεωρήσαμε αναγκαία την ίδρυση του Σύγχρονου Κορινθιακού Ωδείου, που αποτελεί μετεξέλιξη Μουσικής Σχολής που λειτουργεί εδώ και εννέα χρόνια στον Άσσο Κορινθίας.

Η βάση της παιδείας που προσφέρει το Ωδείο μας είναι κλασσική.Στηριζόμενοι σε αυτή την παιδεία, θα ασχοληθούμε ιδιαίτερα με την Ελληνική Μουσική Σχολή και συνθέτες που την εκπροσωπούν, από την Επτανησιακή Σχολή μέχρι της μέρες μας.

Θα είναι τιμή και χαρά μας να επικοινωνήσουμε με εσάς που επιθυμείτε να γνωρίσετε το θαυμαστό κόσμο της μουσικής.

Με εκτίμηση
Γεωργία Θ. Γιαννακοπούλου

ΠΩΣ ΘΑ ΜΑΣ ΒΡΕΙΤΕ ΣΤΟΝ ΑΣΣΟ

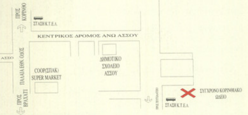

ΠΩΣ ΘΑ ΜΑΣ ΒΡΕΙΤΕ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ

- Άσσος Κορινθίας, Ανδρούτσου 16 Τηλ. 0741-86449
- Κόρινθος, Κολιάτσου 33 Β' Όρ. Τηλ. 0741-81058-29224

Fax 0741-28261 E-mail ggiannak@yahoo.com

ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟ ΩΔΕΙΟ

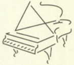

Διεύθυνση : Γ. Γιαννακοπούλου
Υπεύθυνος Σπουδών : Π. Βεντούρας

Σπουδές αναγνωρισμένες από το κράτος

- Άσσος Κορινθίας, Ανδρούτσου 16 Τηλ. 0741-86449
- Κόρινθος, Κολιάτσου 33 Β Όρ. Τηλ. 0741-81058-29224

Fax 0741-28261 E-mail ggiannak@yahoo.com

1496

Το Σύγχρονο Κορινθιακό Ωδείο αποτελεί ένα πολιτιστικό κέντρο που στοχεύει να καλύψει τις ανάγκες του νομού μας για σύγχρονη και αποτελεσματική μουσική εκπαίδευση και παράλληλα να δώσει το στίγμα του σε πανελλήνια κλίμακα με μουσικές και άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες.
Το Ωδείο μας λειτουργώντας στην Κόρινθο και στον Άσσο Κορινθίας στεγάζεται σε σύγχρονες εγκαταστάσεις με ευχάριστο περιβάλλον, πλήρη τεχνικό εξοπλισμό σε όργανα, αίθουσα συναυλιών, δανειστική βιβλιοθήκη και δισκοθήκη.
Το εκπαιδευτικό προσωπικό που στελεχώνει το Ωδείο αποτελείται από καταξιωμένους μουσικούς με καλλιτεχνική δραστηριότητα και παιδαγωγική κατάρτιση.
Κατά τη διάρκεια της χρονιάς πραγματοποιούνται σεμινάρια και συναυλίες πανελλήνιας κλίμακας από καλλιτέχνες διεθνούς κύρους. Οι σπουδαστές μας, από τις μικρές τάξεις μετέχουν σε συναυλίες, εκπαιδευτικές επισκέψεις και άλλες δραστηριότητες.
Επειδή η φιλοσοφία του Σύγχρονου Κορινθιακού Ωδείου είναι πως η μουσική πρέπει να είναι προσιτή σε όλους, τα δίδακτρά μας είναι σε αυτά τα πλαίσια.
Παρέχονται επίσης σημαντικές εκπτώσεις σε συγγενείς α βαθμού και σε μαθητές που σπουδάζουν περισσότερα από ένα όργανα.
Εγγραφές από 1η Σεπτεμβρίου και όλο τον χρόνο. Ειδικά τμήματα ενηλίκων

Σχολές και Τμήματα

Α) Σχολή Ανώτερων Θεωρητικών
1. Ωδική 2. Αρμονία 3. Αντίστιξη 4. Φούγκα

Β) Σχολή Πληκτροφόρων
1. Πιάνο 2. Αρμόνιο

Γ) Σχολή Εγχόρδων
1. Βιολί 2. Βιόλα
3. Βιολοντσέλο
4. Κοντραμπάσσο

Δ) Σχολή Νυκτών
1. Κιθάρα

Ε) Σχολή Πνευστών
1. Φλάουτο 2. Ειδικό τμήμα φλογέρας για παιδιά
3. Άλλα ξύλινα και χάλκινα πνευστά

Στ) Σχολή Κρουστών
1. Τύμπανα 2. Ξυλόφωνα - Μεταλλόφωνα κ.α.

Ζ) Σχολή Φωνητικής Μουσικής, Μονωδία

Η) Σχολή Βυζαντινής Μουσικής

Θ) Σχολή Υποχρεωτικών Μαθημάτων
1.Μουσική Δωματίου 2. Ιστορία Μουσικής 3. Μορφολογία
4. Πρίμα Βίστα 5. Παιδαγωγικά 6. Οργανογνωσία

Παράλληλα με τις καθιερωμένες ωδιακές σπουδές θα λειτουργήσουν και οι παρακάτω ειδικές σχολές :

Α) Χορωδία Νεανική
Μπορούν να συμμετέχουν όσοι νέοι αγαπούν τη μουσική, χωρίς υποχρέωση εγγραφής στο Ωδείο

Β) Σχολή Διεύθυνσης Χορωδίας

Γ) Ορχήστρα Νεανική
Δικαίωμα συμμετοχής έχουν όλοι οι νέοι του νομού Κορινθίας, χωρίς υποχρέωση εγγραφής στο Ωδείο

Δ) Σχολή Προετοιμασίας για τα Α.Ε.Ι.

Ε) Σχολή Ηλεκτρονικών Υπολογιστών
1.Εισαγωγή Στους Η/Υ 2. Βασικά πακέτα 3. Μουσικά Προγράμματα

Στ) Σχολή για Παιδιά 3,5 έως 6 Ετών
Πρωτοποριακή Μέθοδος
1. Πιάνο 2. Βιολί
Πρωτότυπη Μέθοδος Διδασκαλίας σε ολιγομελή τμήματα

Ζ) Σχολή Μουσικής Προπαιδείας
Για παιδιά από 3 έως 8 ετών σε ολιγομελή τμήματα

* Επιπλέον κατά τη διάρκεια της χρονιάς θα πραγματοποιούνται **Ανοιχτά Μαθήματα** για το κοινό στις σχολές της ενόργανης μουσικής,της ορχήστρας και της προπαιδείας.
** Κατά τη διάρκεια του 1997 είχαμε τη χαρά να δούμε μαθήτριά μας της σχολής του πιάνου να διακρίνεται με το 3ο βραβείο στον πανελλήνιο μαθητικό διαγωνισμό που οργανώνει κάθε χρόνο το ΥΠ.ΠΟ.

Φωτεινές Ψηφίδες

Η Κατάρα του Κλαρίνου

ΜΟΥΣΙΚΗ

Η συμφιλίωση του Έλληνα με την ταυτότητά του, δηλαδή με την υπαρκτή ιστορία του, δεν στάθηκε ποτέ κάτι το εύκολο. Πατώντας μόνιμα με το ένα πόδι στη Δύση και τ' άλλο στην καθ' ημάς Ανατολή και κατατρεχόμενοι από μια βαθύτατη απέχθεια προς το «Τούρκικο» είδωλό μας, καταλήξαμε εκεί γύρω στη δεκαετία του '50 σε μια ριζική τριχοτόμηση, που ήταν ταυτόχρονα μουσική, κοινωνική κι ιδεολογική. Ένα μεγαλοαστικό πληθυσμό προσανατολισμένο προς την κλασική δυτική μουσική παιδεία, τη λαϊκή μάζα στριμωγμένη ανάμεσα στις ρούμπες και τ' Αργεντίνικα ταγκό και τον υπό ξεριζωμό λαό της υπαίθρου, καταδικασμένο στο αναμάσημα γυφτοειδών –τάχα δημοτικών– κατασκευασμάτων.

Κι ήρθε ο Χατζιδάκις. Κι άνοιξε τις πόρτες να μπουν ο Τσιτσάνης κι η παρέα του, που είχαν από δεκαετίες σπάσει τις αλυσίδες του αμανέ κι είχαν χαϊδέψει τις δυτικότροπες κλίμακες, με την αθωότητα που τους προσέδινε ο διψασμένος πρωτογονισμός τους.

Κι ήρθε ο Θεοδωράκης, να επιθέσει το στέμμα στο πρώτο πραγματικά λαϊκό ρεύμα μουσικής της νεώτερης Ελλάδας. Και μετά ο Ξαρχάκος. Και μετά οι άλλοι. Ήδη όμως στη Δύση, ένα άλλο μεγάλο ρεύμα σάρωνε τα πάντα στο πέρασμά του. Αλλ' ήταν μια περίοδος γενικής ανάτασης και δημιουργικότητας, κι έτσι δεν άργησαν ο Σαββόπουλος και το Νέο Κύμα να μας συμφιλιώσουν με τον Ντύλαν και τους Ρόλλινγκ Στόουνς, αποδείχνοντας, με τον καλύτερο τρόπο, πως το Rock γεννήθηκε πραγματικά χωρίς πατρίδα. Τα δυο τρίτα λοιπόν συμφιλιώθηκαν, αλλά τι απέγινε το τρίτο; Με εξαίρεση τις απόπειρες κανά-δυο μοναχικών καβαλλάρηδων (Μαρκόπουλος, Χάλαρης), συνέχισε να φυτοζωεί αποκλεισμένο σ' εξαιρετικές μονάχα περιστάσεις γαμοπανηγύρεων.

Κι ήρθε η 21η Απριλίου, η οποία μέσω μιας εξαντλητικής κι «εξυγιαντικής» δίαιτας πατριωτικού κλαρίνου, προκάλεσε εμετικά αντανακλαστικά στις ωριμάζουσες γενιές Ελληνοπαίδων. Κι η δημοτική-βυζαντινή μουσική καταδικάστηκε σαν σέλλα του Κ.Ψ.Μ. style «Ελληνο-Χριστιανικού» ιδεώδους. Αλλά οι χρόνοι –αισίως– παρήλθαν. Κι οι νεότερες γενιές, χωρίς τα στίγματα του παρελθόντος, άρχισαν και πάλι το ατέλειωτο ταξίδι προς τις πηγές, προς τα κομμάτια της μνήμης μας, που πετάξαμε αγανακτισμένοι στο πέλαγος. Δυνάμεις του Αιγαίου και Χαΐνηδες σύραν το χορό κι άλλοι ακόμα ακολούθησαν. Ψηλαφήσαμε το δρόμο και μας άρεσε. Ίσως, η στιγμή της ολοκληρωτικής σύντηξης της μουσικής μας ψυχής να μην αργεί να φτάσει.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Φωτεινές Ψηφίδες

ΦΩΤΟΜΕΤΡΟ

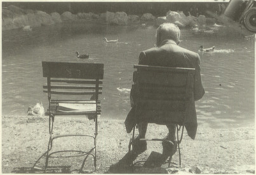

Φωτογραφία: ΦΑΝΗΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Ο χρόνος, θριαμβευτής και ηττημένος!

ΠΟΙΗΣΗ

...Αλλά η τελική κι υψηλότατη μορφή ποίησης στοχεύει στην αποκάλυψη της ουσίας των εννοιών...

Κι όμως πρέπει να βρει ένα Νόημα...

Με τις λέξεις επικοινωνούμε, αυτό το γνωρίζουμε όλοι. Αυτό που συνήθως μας διαφεύγει είναι ότι με τις λέξεις επίσης σκεπτόμαστε. Λέμε ότι η γλώσσα είναι αναπόσπαστο στοιχείο της ανθρώπινης ύπαρξης, επειδή ακόμα κι ο Ροβινσών Κρούσος την είχε ανάγκη, όχι για να επικοινωνήσει, αλλά για να σκεφτεί. Η πρώτη-πρώτη πράξη στην οποία προβαίνει ο Θεός, μετά τη δημιουργία του ανθρώπου, είναι η ονοματοποιία. Τα αντικείμενα του κόσμου λαμβάνοντας το όνομά τους, λαμβάνουν ταυτόχρονα και το νόημά τους. Το προσλαμβανόμενο αντικείμενο «τριανταφυλλιά» παύει να είναι ένα κατακερματισμένο άθροισμα αισθητηριακών προσλήψεων και μεταβάλλεται σε έν-νοια, αυτό που πλέον υπάρχει στο μυαλό μας.

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι τα ζώα χαρακτηρίζονται σαν ά-λογα, όχι επειδή δεν αρθρώνουν λόγο, αλλά επειδή στερούνται της δυνατότητας αντίληψης του λόγου. Κατά την αυτή έννοια ένας άνθρωπος, έστω κι άλαλος, δεν μπορεί να θεωρηθεί σαν ά-λογο ον.

απαντήσεις που θα έδιναν, ο ένας βάσει των γνώσεών του περί φυσικής, ο άλλος βάσει της ποιητικής του αντίληψης κι ο τρίτος βάσει της καθημερινής χρησιμοθηρικής του σύλληψης, θα απείχαν αναγκαστικά έτη φωτός.

Οι περισσότερες παρεξηγήσεις στην ανθρώπινη επικοινωνία είναι αποτέλεσμα της ίδιας της στρεβλότητας του επικοινωνιακού εργαλείου. Κι αν είναι μάλλον εύκολο να συνεννοηθούμε όταν περιοριζόμαστε στην κοινή έννοια «ψαλίδι», είναι σχεδόν αδύνατο να εντοπίσει κανείς κοινά σημεία πρόσληψης σε έννοιες όπως «δικαιοσύνη» ή «Θεός».

Την αδυναμία αυτή της κοινής γλώσσας έρχεται να υπερκαλύψει –και να εκμεταλλευτεί– η Ποίηση. Χρησιμοποιώντας «ανατρεπτικά» το ίδιο το εργαλείο, αποσκοπεί στο φωτισμό πλευρών της ουσίας, κανονικά αδιόρατων στο καθημερινό μας βλέμμα ή και στην ίδια την αποκάλυψη του πυρήνα της ουσίας μιας έννοιας. «Ανατρεπτικά», επειδή πρέπει να υπερβεί τη συμβατικότητα της επικοινωνίας. Κι εδώ ελλοχεύει ο κίνδυνος, που όμως τελικά διαφοροποιεί την πραγματική ποίηση από την ασυναρτησία. Όταν ο Όμηρος μιλάει για τη «ροδοδάκτυλη αυγή», η έννοια «αυγή» εμπλουτίζεται με την

Ημερολόγιο Κεφαλονιάς Λιξούρι

Αφιέρωμα στο ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ

Ο Μίκης Θεοδωράκης, Κρητικός στην καταγωγή, γεννήθηκε στις 29 Ιουλίου 1925 στη Χίο.

Τα παιδικά του χρόνια τα πέρασε σε διάφορες επαρχιακές πόλεις της Ελλάδας: στη Λέσβο και στην Κεφαλλονιά, στον Πύργο και στην Πάτρα, όπου πήρε τα πρώτα του μουσικά μαθήματα και κυρίως στην Τρίπολη, όπου δημιούργησε χορωδία, έδωσε την πρώτη του συναυλία παρουσιάζοντας το έργο του Κασσιανή και πήρε μέρος στην αντίσταση κατά των κατακτητών.

Το 1942 διαφεύγει στην Αθήνα. Από το 1943 φοιτά στο Ωδείο Αθηνών στην τάξη του Φιλοκτήτη Οικονομίδη.

Το 1950 τελειώνει το Ωδείο με δίπλωμα αρμονίας, αντίστιξης και φούγκας.

Από το 1950 έως το 1954 γράφει μουσική για το ραδιόφωνο και τον κινηματογράφο.

Το 1954 φεύγει με υποτροφία στο Παρίσι, όπου εγγράφεται στο Conservatoire και παρακολουθεί μαθήματα μουσικής ανάλυσης μα καθηγητή τον Olivier Messiacn και διεύθυνση ορχήστρας με καθηγητή τον Eugene Bigot. Η περίοδος 1954 - 1960 είναι μια εποχή έντονης καλλιτεχνικής δραστηριότητας στην Ευρώπη. Γράφει μουσική για φιλμ, για Covent Garden, Stuttgard Ballet, το μπαλέτο της Λουντμίλα Τσερίνα.

Κυριότερα έργα του μέχρι το 1960 είναι: "Τρίο", "Μαργαρίτα" (ορατόριο), "Σεξτέτο", "Το πανηγύρι της Ασή-Γωνιάς" (συμφωνικό), "Πρώτη Συμφωνία", "Ελληνική Αποκριά", "Κύκλος" (για φωνή και πιάνο), "Σονατίνα για πιάνο", "Σουίτα αρ. 1, αρ. 2 και αρ. 3 (για ορχήσιμα), "Σονατίνα αρ. 1" και "Σονατίνα αρ.2 για βιολί και πιάνο", "Αντιγόνη" (μπαλέτο), "Έρως και Θάνατος" (για φωνή και ορχήστρα εγχόρδων), "Οι εραστές του Ταρουέλ" (μπαλέτο), "Οιδίπους Τύραννος" (για ορχήστρα έγχορδων) και "Κοντσέρτο για πιάνο".

Από το 1960 αρχίζει να επισκέπτεται συχνά την Ελλάδα και ηχογραφεί εδώ τον πρώτο του κύκλο τραγουδιών, τον "Επιτάφιο" του Γιάννη Ρίτσου.

Το 1962 επιστρέφει οριστικά στην Ελλάδα, ιδρύει την Μικρή Ορχήστρα αθηνών και τον Μουσικό Οργανισμό Πειραιά και δίνει πολλές συναυλίες, ενώ το 1963 ιδρύει την Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη και εκλέγεται πρόεδρός της.

Το 1964 εκλέγεται βουλευτής.

Βασικά έργα της περιόδου αυτής είναι:

α) Κύκλοι τραγουδιών: "Αρχιπέλαγος", "Πολιτεία", "Επιφάνεια".

β) Μουσική για Θέατρο: "Ένας Όμηρος" (Μπρένταν Μπιάν), "Το τραγούδι του Νεκρού Αδελφού", "Όμορφη Πόλη", "Γειτονιά των Αγγέλων"

γ) Μουσική για Κινηματογράφο: "Ζορμπάς" του Μ. Κακογιάννη.

δ) Ορατόρια: "Άξιον Εστί" του Οδυσσέα Ελύτη.

Από το 1967, που ξεσπά η Δικτατορία, ο Μίκης Θεοδωράκης περνά στην παρανομία ιδρύοντας μαζί με άλλους το Πατριωτικό Μέτωπο, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται και αργότερα εκτοπίζεται μέχρι το 1970, όταν μετά την έντονη πίεση προσωπικοτήτων και επιτροπών στο εξωτερικό, που δημιουργήθηκαν με σκοπό την απελευθέρωση του, φεύγει στο Παρίσι.

Στο μεταξύ έχει συνθέσει μεταξύ άλλων:

α) τους κύκλους τραγουδιών: "Ο Ήλιος και ο Χρόνος", "Τα Λαϊκά", οι δέκα "Αρκαδίες", "Τα τραγούδια του Αγώνα", "Τα τραγούδια του Ανδρέα", "Νύχτα θανάτου".

β) τα ορατόρια: "Επιφάνια Αβέρωφ", "Κατάσταση Πολιορκίας", "Πνευματικό Εμβατήριο", "Raven".

Στο εξωτερικό αγωνίζεται για την πτώση της δικτατορίας και την ενότητα των αντιστασιακών δυνάμεων. Δίνει αμέτρητες συναυλίες σ' όλο τον κόσμο, αφιερωμένες στην αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα.

Τα βασικά έργα της περιόδου είναι:

α) κύκλοι τραγουδιών: 18 Λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας και Μπαλάντες.

β) το ορατόριο: "Canto General" του Πάμπλο Νερούντα.

Από το 1974 με την πτώση της δικτατορίας επιστρέφει στην Ελλάδα και συνεχίζει την συνθετική του δραστηριότητα, τις περιοδείες του με συναυλίες τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, ενώ παράλληλα συμμετέχει πάντα στα κοινά (βουλευτής 1981-1986 και 1989 μέχρι 1993). Αναλαμβάνει καθήκοντα Γεν.Δ/ντή Μουσικών Συνόλων ΕΡΤ 1993-94. Παραιτείται.

Τα κυριώτερα έργα της περιόδου αυτής είναι:

α) Κύκλοι τραγουδιών: "Τα Λυρικά", Χαιρετισμοί", "Διόνυσος", "Φαίδρα", "Η Βεατρίκη στην οδό Μηδέν", "Μια θάλασσα γεμάτη μουσική", "Ως αρχαίος άνεμος ", "Πολιτεία Γ", "Ασίκικο Πουλάκη", "Πολιτεία Δ".

β) Μουσική για Θέατρο: "Ορέστεια" ("Αγαμέμνων", Χοηφόροι", Ευμενίδες") σε σκην. Σπ. Ευαγγελάτου και "Αντιγόνη" σε σκην. Μ. Βολανάκη.

γ) Μουσική για κινηματογράφο: "Ιφιγένεια" του Μ. Κακογιάννη.

δ) Ορατόρια: "Θεία Λειτουργία" (Missa Greca), "Λειτουργία 2" (Για τα παιδιά που σκοτώνονται στον πόλεμο), "Requiem" (Ακολουθία εις κεκοιμημένους).

ε) Συμφωνικά: Δεύτερη Συμφωνία, Τρίτη Συμφωνία, Τέταρτη Συμφωνία (των Χορικών), Έβδομη Συμφωνία (Εαρινή), "Κατά Σαδδουκαίων", "Canto Olympico" (γραμμένο για τους Ολυμπιακούς αγώνες του 1992 στη Βαρκελώνη), ADAGIO, ΣΥΜΦΩΝΙΕΤΑ, ΡΑΨΩΔΙΑ ΓΙΑ ΤΣΕΛΟ.

στ) Μουσική μπαλέτου: "Ζορμπάς".

ζ) Όπερες: "Κώστας Καριωτάκης", "Μήδεια", "Ηλέκτρα", "Αντιγόνη".

152

Λαικό Θέατρο Αγίων Θεοδώρων

Πρόσκληση

Το Λαϊκό θέατρο Αγίων Θεοδώρων σας προσκαλεί στην πρεμιέρα του έργου **"ΑΥΤΟ ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΔΕΝ ΤΟ ΛΕΓΑΝΕ ΥΠΟΜΟΝΗ"** του **Νότη Περγιάλη** με εκπληκτική μουσική του **Μίκη Θεοδωράκη** γραμμένη ειδικά για το έργο που θα γίνει στις 29 του Αυγούστου στο πανέμορφο ανοιχτό θέατρο του βουνού (Μπεσκάκι). 9/4/4.

Θάναι για μας μεγάλη τιμή και χαρά να επικοινωνήσουμε μαζί σας.

Η Ελλάδα δεν είναι μόνο η Αθήνα

Ο administrator σας ανακάλυψε αυτό το CD
το οποίο διαφημίζεται στο εξώφυλλο μόνο με το όνομά σας
και της κας Φαραντούρη και στην πραγματικότητα
τα μισά τραγούδια είναι άλλου, του κ. Ψυριώτη.

Κατά τη γνώμη του αυτό είναι πολύ άσχημο, γιατί κάποιος
που θα το αγοράσει, μπορεί να μην καθήσει να διαβάσει τις λεπτομέρειες
που γράφονται στο πίσω μέρος και να νομίσει ότι και τα άλλα που
δεν είναι βέβαια τόσο
καλά, είναι
κι αυτά δικά σας.
Δηλ. είναι
δυσφήμιση για
σας.

Για να σχηματίσετε
γνώμη, σας
στέλνω κασσέτα *
με τα κομμάτια
που δεν είναι δικά
σας, για να κρίνετε
αν μπορείτε να
συνυπάρχετε ή όχι.
Πάντως, ανεξάρτητα
από την ποιότητα
των κομματιών αυτών,
η αλήθεια είναι ότι
στο εξώφυλλο ο τίτλος πρέπει να αντικατοπτρίζει
ακριβώς όλο το περιεχόμενο του δίσκου.

Επομένως ούτως ή άλλως αυτό δεν είναι εντάξει.
Όμως αν επιπλέον τα υπόλοιπα κομμάτια είναι απαράδεκτα
κατά τη γνώμη σας, τότε μπορούμε να τους αντιμετωπίσουμε
πολύ καλύτερα.

* Στην Α' πλευρά είναι του κ. Psirioti και
στην Β' τα δικά σας, αν θέλετε να τα ακούσετε.

1, 2, 3, 4, 5, 9 με Μ. Φαραντούρη
6, 7 με άνδρα που μοιάζει πολύ Καλογιάννη. (ίσως στο 7)
8 ορχηστρικό.

Τα instrumental είναι του Psiriotι
και τα ... songs with bouzouki είναι τα δικά σας ...

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες περνούν από τη διαφωτιστική "μόρφωση" και φθάνουν στην αισθητική "παιδεία" του λαού, στην καλλιέργεια της εσωτερικής, μα και την ευαισθητοποίηση της συνείδησης. Ένας τέτοιος δρόμος μας φέρνει στο Μ.Θ.

Ο ίδιος λέει ότι πολιτισμός είναι να φτάσει ο άνθρωπος ν' αποζητά την επιστήμη και την τέχνη σαν το ψωμί και το νερό! Να γίνουν το ωραίο, η γνώση κι η αλήθεια αναγκαία καθημερινή. Μια εσωτερική λειτουργία κι ανάγκη, όπως η πείνα, η δίψα, ο έρωτας.» Όσα κυριολεκτικά και μεταφορικά ψάλλει.

Ας μάθουμε βήμα βήμα της ζωής του τα βήματα, κι από πού ξεπήδησε η "λάβα της έμπνευσης" του. Χίος 1925, γιος Μικρασιατών προσφύγων. Απ' τον πατέρα του παίρνει το πατριωτικό πάθος. Ακολουθώντας σε τις μεταθέσεις του, πρωτογνωρίζει τη μουσική σε επαρχιακές πόλεις και στο λειτουργικό μέλος, που άκουγε από τη γιαγιά του κι από κληρικούς... "Ανακάλυψα τη μουσική με το αυτί και με το στόμα. Στον Πύργο έγραψα και τα ωραιότερα τραγούδια μου, σε ηλικία 14, 15, 16 ετών. Τους στίχους τους έπαιρνα από τ' αναγνωστικό. Γι' αυτό είναι όλοι οι μεγάλοι ποιητές: Σολωμός, Βαλαωρίτης, Πολέμης, Παλαμάς, Βιζυηνός. Έτσι, άρχισε η συνεργασία μου μαζί τους εξ απαλών ονύχων."

Από τη στιγμή που άκουσε την Ένατη Συμφωνία του Μπετόβεν κεραυνοβολήθηκε τόσο με

τη μελωδία, που αρμόζουμε, σφυρίζε απ' τον κόσμο αυτό». Απ' τα Μαθηματικά που τον ενδιέφεραν στράφηκε στη Μουσική. 1935-38, μαθήματα βιολιού κι αρμονίας στην Πάτρα. 1943, θεωρία στην Αθήνα με το Φιλοκτήτη Οικονομίδη, που είχε πει: «Είναι γεννημένος συνθέτης· θα τον αναλάβω εγώ.

[Στο μεταξύ ξεκινά τη αγωνιστική του πορεία. Εντάσσεται στην ΕΠΟΝ και στον εφεδρικό ΕΛΑΣ Αθήνας. Συλλαμβάνεται επανειλημμένα κι εξορίζεται ποτέ στην Ψυττάλεια, ποτέ στην Ικαρία και πότε στη Μακρόνησο, ως το 1949. Από το '63 οργανώνεται στην ΕΔΑ. Υπήρξε ιδρυτικό μέλος της Δημοκρατικής Κίνησης Νεολαίας «Γρηγόρης Λαμπράκης». Το 1964 πρωτοεκλέγεται βουλευτής.]

Η πρώτη εκτέλεση έργου του από την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών έγινε το '50 μαζί με τους Κουνάδη και Χατζιδάκη ανακάλυψαν πως οι δυνατότητες του ρεμπέτικου μπορούσαν να ζωογονήσουν την έντεχνη μουσική. Από τα ωραιότερα έργα του της εποχής είναι η 1η Συμφωνία και μουσικές υποκρούσεις ταινιών, όπως «Το ξυπόλητο τάγμα», «Εύα», κι άλλων. Το '62 ιδρύει τη Μικρή Ορχήστρα Αθηνών.

Η δημοτικότητά του αυξάνεται λόγω της στροφής του προς τη λαϊκή μουσική, σε συνδυασμό με την αγωνιστική του δράση. Γι' αυτό η απριλιανή δικτατορία απαγορεύει τη μουσική του. «Σ' ονειροπολώ», «Δεν είναι κανένας». Τραγουδιόταν έξω απ' τα σύνορα και τη ώρα που βγαίνανε τα

καράβια από τα ξώρικα και ύδατα [Ο ίδιος κλείστηκε στις φυλακές Αβέρωφ, περιορίστηκε στο σπίτι του, μεταφέρθηκε στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Ωρωπού κι στο σανατόριο Σωτηρία. Το '70, μετά από πιέσεις της διεθνούς κοινής γνώμης, παραδόθηκε στους Γάλλους, που τον έστειλαν στο Παρίσι.]

Με τις συναυλίες του σ' όλο τον κόσμο ο Μ. Θ. πρόσφερε μεγάλες υπηρεσίες στην υπόθεση της απαλλαγής του ελληνικού λαού από τη δικτατορία. [Το '74 επιστρέφει στην Ελλάδα. Από το 1981 έως το '86 διατελεί βουλευτής συμπράττοντας με το ΚΚΕ. Το 1989 συνεργάζεται με τη Ν.Δ., κι επανεκλέγεται βουλευτής στις εκλογές του '89 κι του '90.]

Τιμήθηκε με τα βραβεία Κοκόσκο κι Λένιν, καθώς κι με το Α' Κρατικό Βραβείο Μυθιστορηματικής βιογραφίας για την αυτοβιογραφία του: "Οι δρόμοι του Αρχαγγέλου". Στο συγγραφικό του έργο ανήκει κι ένας τεράστιος όγκος κειμένων - κριτικών, αγωνιστικών κι συνεντεύξεων -, δημοσιευμένων στον τύπο. Μην ξεχνάμε πως ο ορθολογισμός του συνθηκολογεί τελείως έγκυρος στο συναισθηματισμό, τον παροξυσμό του, τόσο στο λέξη, όσο κι στη μελωδία.

Το μουσικό έργο του χωρίζεται σε δυο κατηγορίες. α' έργα για δυτικά όργανα ή μέσα εκτέλεσης, όπου μια πλούσια, συχνά λαϊκότροπη μελωδική φωνή κι μια παροξυντική ρυθμική γω-

νάνια εξωτερικεύονται μέσα από ένα σύμμικτο νεοκλασικό ιδίωμα — «Μαργαρίτα», «Σονάτες», «Αντιγόνη», «Κοντσέρτο για πιάνο», «Σονατίνες», επενδύσεις 22 κινηματογραφικών ταινιών. Σε έργα ελαφρά, όπου συνυπάρχουν τα δυτικά όργανα με το μπουζούκι κ' τον μπαγλαμά — «Άξιον Εστί», το «Αβατήριο του πελεκάνου», κ' τα τραγούδια από τον «Επιτάφιο», τη «Ρωμιοσύνη», τα «Λιανοτράγουδα» του Γ. Ρίτσου, ή την «Επιφάνεια Αβέρωφ» σε ποίηση Σεφέρη κ' το Canto General του Νερούδα. Τα τραγούδια του επηρέασαν μεταγενέστερους συνθέτες ελαφρής μουσικής: Λοΐζο, Λεοντή, Μαρκόπουλο, Ξαρχάκο, κ' άλλους. Έλα το θες..

Ο συνθέτης, στους 150 τίτλους του ενσαρκώνει τη σύνθεση της έντεχνης μουσικής και ανάμεσα στις πατρικές ρίζες (= δημοτικό τραγούδι, βυζαντινό μέλος, ρεμπέτικο), κ' στη Δύση... Μεσολαβούν δύο στάδια για να δημιουργηθεί: «Αισθάνομαι να υπάρχει μέσα μου κατασκευασμένη μια πρώτη ύλη, η οποία κοιμάται. Μια δεδομένη στιγμή αρχίζει να σαλεύει. Αν έχω μπροστά μου ένα ποίημα που μου αρέσει, βγαίνει αυτό το προπλάσμα, αποτυπώνει στις νότες & γίνεται τραγούδι. Αν λειτουργείς ψυχρά, ό,τι βγει δε θα είναι ζωντανό. Αλλ' ό,τι ταιριάζεται με τον άνθρωπο. Στη στιγμή της ταύτισης νιώθεις μια ηδονή, κ' χωρίς να το καταλαβαίνεις γίνεσαι κι αιώνιος, νικάς το θάνατο.»

Σε πρόσφατη συνέντευξη δήλωσε: "Από το λαό που εμπνέομαι. Η μουσική για μένα δεν υπήρξε αυτοσκοπός, είναι κάτι λυτρωτικό. Με βοηθάει δηλαδή να γίνομαι τελειότερος προς ένα σκοπό: να μπορέσω κάποτε να επικοινωνήσω ελεύθερα με αυτό που λέω εγώ 'κέντρο της παγκόσμιας αρμονίας"... Λίγο μετά μας θυμίζει στου ΚΟΣΜΟΥ ΤΗΝ ΑΝΑΦΟΡΑ: "Η πορεία μου πάνω στον πλανήτη Γη είχε πολλές στιγμές ευδαιμονίας... Το χρώμα είναι μια ευλογία· οι μυρωδιές, η ζωή, ο έρωτας και άλλα..." "Ποια είναι η ΣΟΦΙΑ ΑΓΑΠΗ του; "Η μουσική υπήρξε η μεγάλη μου αγαπημένη..." Κι ας τελειώσουμε με λίγα λόγια που μας αφορούν: "Η σύνδεσή μου με το λαό είναι διπλή. Είμαι η φωνή της ψυχής του, το όνειρό του."... ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΟΣ ΚΙ ΕΙΝΑΙ ΓΛΥΚΟΣ...

Mikis Theodorakis

Ein paar Worte zu MEDEA

Mit der Komposition für das antike Drama beschäftige ich mich seit 1960, als ich die Musik zu den "Phönizierinnen" des Euripides schrieb.

Seidem war es mein Traum, nicht nur die Chorteile, sondern eine ganze Tragödie zu vertonen. Wie es zudem in der Antike üblich war. Aber um dies zu wagen, mußte ich zuerst meine "Waffen" ausprobieren.

So beschloß ich vor sieben Jahren, meine erste Oper auf der Grundlage eines eigenen Librettos zu komponieren. Es entstand "KOSTAS KARYOTAKIS. Die Metamorphosen des Dionysos", die das Leben und den tragischen Tod des gleichnamigen griechischen Dichters behandelt.

Etwas später beauftragte mich die Direktion der Arena di Verona ein sinfonisches Ballett auf der Grundlage des thematischen Materials einiger meiner Lieder und meines ZORBAS zu komponieren. So schuf ich das neue ZORBAS-BALLETT, das in der Arena di Verona 1988 und 1990 aufgeführt wurde.

Im ersten Jahr, 1988, standen weiterhin auf dem Programm der Arena neben meinem ZORBAS die Opern AIDA von Verdi und TURANDOT von Puccini. Musikalisch aufgewachsen mit der Sinfonik hatte ich in mir die Schönheit und die Macht der Oper verdrängt. Nun, auch wenn spät, deswegen von Gewissensbissen geplagt, erklärte ich nach der Premiere des ZORBAS, daß ich mich ab jetzt ausschließlich mit diesem Genre beschäftigen werde, und daß ich eine MEDEA, Verdi gewidmet, eine ELEKTRA, Puccini gewidmet, und eine HEKABE, Bellini gewidmet, komponieren würde.

Ich arbeitete zwei Jahre intensiv, ausschließlich an diesem Werk. Ich übersetzte das Stück des Euripides ins Neugriechische und nahm unwesentliche Änderungen vor. Ich führte neben den Frauenchor noch einen Männerchor ein, in Gestalt von Soldaten, Bürgern etc., um einen vierstimmigen gemischten Chor zur Verfügung zu haben. Ansonsten versuchte ich, meine gesamte melodische Ader, die in mir existiert, auszubeuten, um Euripides bei seiner außerordentlichen Analyse der menschlichen Seele zu begleiten. Das war's zudem, was mich zu MEDEA geführt hatte.

Übersetzt von Asteris Kutulas

① Ξάνθη = [illegible] ([illegible])
② [illegible] - [illegible] - [illegible] [illegible] και
[illegible] [illegible] [illegible]

③ [illegible] [illegible] - [illegible] - CD - [illegible]
ΜΗΔΕΙΑ
ΑΝΤΙΓΟΝΗ (Χ[illegible] [illegible])

④ [illegible]: [illegible] [illegible] να [illegible]
[illegible] [illegible] να [illegible]
σε [illegible] - [illegible] [illegible]
τις [illegible] [illegible] και
τα [illegible] [illegible] ?
([illegible] [illegible] .)
(Χ[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] .
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible])
ΛΥΡΙΚΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ
[illegible] [illegible] [illegible] ?
[illegible]: [illegible]

ΔΗΜΟΣ
ΞΑΝΘΗΣ

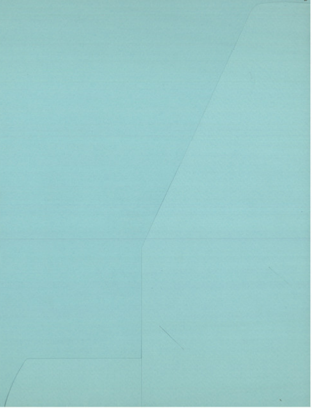

Προς τον κ. ΑΛ. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ

EDITIONS MARIO BOIS
19. Rue de Rocroy
75010 PARIS
Τηλ. 0033-1-42821046
Fax 0033-1-42821019

(Άν λείπει ό κ. BOIS, μπορεῖτε νά συνεννοηθεῖτε μέ τήν γραμματέα του, κ. LILIANE SEGURA).

Ευχαριστούμε.
Άπό τό γραφείο του κ. Θεοδωράκη
Ρένα Παρμενίδου

Αστέρης

[illegible] του "[illegible]" [illegible]
σ' [illegible] [illegible]
ώστε και [illegible] [illegible]
(και [illegible] — εν ανάγκη

Από 5 scores
Συμφωνίες 1. 2. 3 και 7
Piano Concerto
~~[illegible]~~

ΡΕΝΑ ΡΙΖΙΩΤΟΥ

1 σκουβείον ΝΑ κρατηθεί
και το ΠΑΛΛΑΣ

Αν έχουν κοπεί πολλά
εισιτήρια για 2 μέρες

Αναγνωστόπουλος

Σοφικό

des denk i über'n Denki ...

Be-merkenswerte Ansichten über
"Franz" Christian Denkmaier

MANUELA PUCHNER

Studentin, Schiernersdof

"Ich finde es super, daß sich der Christian so stark engagiert - (für Jung als auch Alt, Kulturelles, private Anliegen, Sorgen etc.) - und daß er auch durchzieht, was er sich vorgenomen hat.
Nur ab und zu schlägt er etwas zuviel über die Stränge."

MIKIS THEODORAKIS

Komponist und Dirigent, Athen

Christian Denkmaier habe ich stets als wachen und interessierten Menschen in Erinnerung. Wir sind seit vielen Jahren bekannt und haben zahlreiche Projekte zusammen realisiert. Dazu gehört eines der wichtigsten Konzerte meines Lebens: die Aufführung der Mauthausen-Kantate im gleichnamigen Konzentrationslager bei Linz. Unvergeßlich wird mir aber auch die Eröffnung des Kulturzentrums des Heimatdorfes von Christian bleiben, die Herzlichkeit, die mir dort entgegengebracht wurde.
Ich wünsche ihm, daß er stets der freundliche aber zugleich selbstbewußte und durchsetzungsfähige "junge Mann" bleibt, ganz so, wie ich ihn kennengelernt habe.

MARGARETE KLUG

Studentin, Lamm

"Ich kenne Denki hautsächlich als Jugendchorleiter. Ich bewundere immer wieder sein Durchhaltevermögen und seine Geduld hinsichtlich unserer schlechten Probenmoral.

Er kommt sehr gerne in die Lamm und ziert sich auch nicht, einen Rechen in die Hand zu nehmen, um beim Heuen zu helfen."

MARGARETA AICHINGER

Pensionistin, Traidendorf

"Mir is' er goa net z'wider. I find, daß er auch die alten Leute respektiert, indem er sie freundlich grüßt.
Außerdem denk'i, daß er ganz gute Führungsqualitäten hat."

"Was mir zu Christian Denkmaier einfällt"

D enkend
E infallsreich
N eckisch
K ämpferisch
M usikalisch
A nimierend
I ntegrativ
E rmutigend
R eligiös

C reativ
H erzlich
R ot
I ntuitiv
S pritzig
T atkräftig
I itiativ
A ufrecht
N immermüde

HANS GRUBER

Betriebs-Seelsorger, Linz

Dr. FRANZ DOBUSCH

Bürgermeister der Landeshauptstadt Linz

"Mit einem konkreten Ziel vor Augen geht er geradewegs darauf zu.
Wenn in Neumarkt einer einen Umfahrungstunnel gräbt, dann der Denkmaier."

LISI KAPELLER

Mitarbeiterin des Ars-Electronica-Center, Linz
Steigersdorf

"Es war einmal der Sohn eines Postmeisters, welcher beim Oberschulrat Klavierspielen lernte und kühn entschlossen wagte, aus einer Gruppe von unschuldigen Mädchen, einen wohlklingenden Chor zu formen ...

... es begann mit „la musica“ und entwickelte sich zur Freundschaft. Nicht politische Gesinnung, sondern Menschlichkeit, Tatendrang und Idealismus sind für mich die zählenden Werte an seiner Person."

MANFRED GRUBAUER

Kommerzialrat, Linz

"Politisch gesehen trennt uns Vieles! Trotzdem schätze ich Christian Denkmaier als Gesprächspartner, weil er Standpunkte engagiert vertritt und offen an Dinge herangeht. Er ist ein kompetenter und bisweilen herausfordernder Geschäftspartner, im Sinne von hart aber fair.
Bei seiner Arbeit am Linzer Kulturamt hat er offenbar auch weitreichenden Geschäftssinn entwickelt."

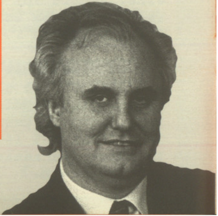

170

Ing. GÜNTER SPENDLINGWIMMER

Baumeister, Neumarkt

"Mir, als heimischem Gewerbetreibenden, fällt zu Christian Denkmaier zu allererst ein, daß er das Motto "Kauf im Ort" ernst nimmt."

Mag. BARBARA PRAMMER

Frauenministerin, Wien

"Christian Denkmaier ist ein Freund der Frauen im besten Sinne. Weil er keiner ist, der es den Frauen leicht macht im Sinne von „Hindernisse aus dem Weg räumen“, sondern einer, der Frauen selbstverständlich gleichberechtigt behandelt und somit auch hohe – zumindest so hohe wie an sich selbst – Ansprüche an Frauen in der Politik stellt.
Er ist einer, der mit seiner Skepsis bezüglich "Quotenregelung" Frauen fordert – und somit fördert. Ein – oft anstrengender – Prüfstein für die Emanzipation."

HORST "Gosi" LEEB

Inh. d. Fachgeschäftes f. Fliesen & Kachelöfen in Gallneukirchen, Trosselsdorf

"Zugegeben, ich hab' schon handwerklich talentiertere Menschen kennengelernt, als den Denkmaier Christian. Dafür scheint aber sonst das meiste, was er "anpackt", Hand und Fuß zu haben. Und das ist auch was wert."

Dr. BRUNO BINDER

Universitätsprofessor und Vizerektor der Uni Linz

"Einst:
Student; wild; an allem interessiert, besonders an Mädchen, Politik und Krawall.
Jetzt:
Sozialdemokrat und Kirchenmusikant; liebt Neumarkt und das Mühlviertel; durch öffentlichen Dienst, Opposition in Gemeinderat und Hausbau domestiziert; kompetent in Beruf und Politik.
Bald:
Bürgermeister von Neumarkt"

172

HERTI WIESMAYER
Lehrerin

ALOIS WIESMAYER
Geschäftsführer der Freiwald-Werkstätten
Neumarkt

"Gemeinderevoluzzer auf dem Weg zur Bürgerlichkeit (Tendenz zum Friseurbesuch steigend), hat viel Zeit für politische Freizeitgestaltung, aktiver Ersatzkooperator von Neumarkt, leidenschaftlich gerne ledig (keine Kinder?). Liebevoll bis lästig beim Erinnern an vergessene Termine. Aerobicdirigent, guter Organisator auch im Privatleben, engagierter Diskutierer (Streitfranzl)."

GUSTAV AUZINGER

Musikschuldirektor in Rohrbach

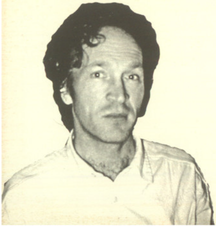

"... eines Tages tauchte ein neuer Orgelschüler auf, ein unverkennbar mühlviertlerischer Knirps aus Neumarkt, der sich als ebenso musikalisch talentiert wie am Üben uninteressiert entpuppte, über ein brillantes Mundwerk verfügte und mich durch seinen unversiegbaren Fundus an phantasievollen und charmanten Ausreden, seine kaum vorhandene Übungszeit betreffend, faszinierte."

GUSTAV LEUTGEB
VOEST-Arbeiter, Neumarkt

"Zuallererst fällt mir zum Denkmaier Christian ein, daß er gut orgelspielen kann. (Wobei ich mir sicher bin, daß der Peer Guntram aus Freistadt, mit dem ich beim Bundesheer war, noch besser spielt). Gut find ich auch, daß sich der Christian Denkmaier in so vielen unterschiedlichen Bereichen wie Musik, Politik oder Raml Wirt engagiert."

WALTER RUHSAM

"Bänka", Neumarkt

"Bundeskaunzla wird da Denki
nie. Za den is a z'goschat.
Owa woarum net Kulturminista?"

Dr. KARIN HAAS

Wirtschaftsredakteurin der OÖ-Nachrichten, Linz

"Christian D. weiß, was er will und tut es, auch wenn er die eigene Partei dabei gegen den Strich bürstet. Und er hat eine Menge Spaß dabei. Obwohl er erst 35 ist, ist er ganz schön etabliert in örtlichem Sinne. In Neumarkt ragen seine Wurzeln so tief in die Erde, daß er es nie – und auch nicht gegen die doppelte Menge Kultur andernorts – tauschen würde."

MARIA REINDL vulgo "Alt-Stieglerin"

Pensionistin, Unterzeiß

"Für mich ist Christian
Denkmaier ein freundli-
cher und sympathischer
Mensch; mehr brauch
i'net.
Und das Politische
interessiert mi'net."

175

WILLI RESETARITS
vulgo "Dr. Kurt Ostbahn"

Musiker, sowie Gestalter der Fernseh- und Radiosendung "Trost und Rat", Wien

"Kenne den Herrn aus meinem Berufsleben: als Veranstalter von zuerst "Schmetterlinge" - und dann Kurt Ostbahn-Konzerten. Unkonventionell, viel Überblick, finanziell korrekt.
Später kam Freundschaft dazu. Aber das ist privat & geht Euch nix an."

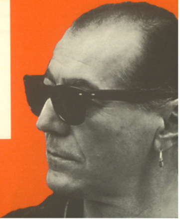

GUNTHER TRÜBSWASSER

Kultursprecher der GRÜNEN-OÖ

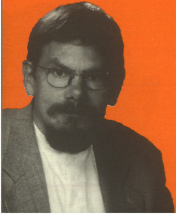

"Möglicherweise wird es Christian auch als Bürgermeister nicht sofort gelingen, den Ort vom Transitverkehr zu befreien. Aber eines ist sicher:

Neumarkt wird die Kulturhauptstadt des Mühlviertels, mit dem reichhaltigsten und spannendsten Konzertprogramm weit und breit."

Dkfm. MAX STOCKINGER

Vorstandsdirektor der ESG - Linz, Dingdorf

"So sehe ich Mag. Christian Denkmaier:

als Politiker - der keine Konfrontation scheut und häufig Extrempositionen einnimmt, um die Menschen zum Nachdenken zu bringen
als verläßlicher Geschäftspartner - hart aber fair in den Gesprächen - der zu den getroffenen Abmachungen steht
als kreativer Kulturmanager - der durch seine Initiativen immer neue Akzente im Kulturleben setzt"

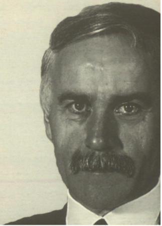

HEINZ LEHNER

Mathematikprofessor
am Oberstufenrealgymnasium der Diözese,
(bei dem F.C. Denkmaier anno dazumal „durchfiel“)

"Christian, damals noch Franz, war schon vor etwa 20 Jahren ein sehr gesprächiger und diskutierfreudiger Mensch. Eine Art von Diskussion mochte er allerdings überhaupt nicht, es waren die Kurvendiskussionen im Mathematikunterricht.

Gut in Erinnerung habe ich noch einige Situationen unserer damaligen Schullandwoche in Graz. Christian ging bei unseren Wanderungen meist barfuß durch die Gegend, dafür aber gerne mit einem älteren schwarzen Anzug. Dabei wurde heftigst über Gott und die Welt debattiert. Den Besuch des Grazer Zeughauses, in dem bekanntlich eine Unmenge alter Waffen und Rüstungen ausgestellt ist, verweigerte er aus pazifistischen Gründen."

177

DIETMAR "Didi" HIRSCH

Elektromonteur, Götschka

"Was mir an Denki gefällt?
Daß er viel mit jungen Leuten zusammenarbeitet und gut zu den Jungen kann. Positiv finde ich auch, daß er oft Feste und Konzerte organisiert.
Denki hat aber auch zwei ziemlich große Schwachpunkte:
1. Sein Durchhaltevermögen in den Neumarkter Wirtshäusern läßt sehr zu wünschen übrig.
2. Er ist sportlich derart unaktiv, daß das schon zum Himmel schreit."

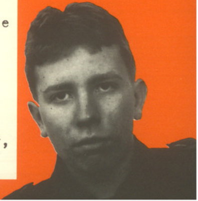

des denk i über'n Denki

"...

"

Aichinger Margareta
Auzinger Gustav
Binder Bruno
Dobusch Franz
Grubauer Manfred
Gruber Hans
Haas Karin
Hirsch Didi
Kapeller Lisi
Klug Margarete
Leeb Horst "Gosi"
Lehner Heinz
Leutgeb Gustav
Ostbahn Kurti
Prammer Barbara
Puchner Manuela
Reindl Maria
Ruhsam Walter
Spendlingwimmer Günter
Stockinger Max
Theodorakis Mikis
Trübswasser Gunther
Wiesmayer Herti & Alois

LOHNINGERgrafik - linz
Druck: Denkmaiyr, GesmbH., Katsdorf · Linz · Wels

★★★★★
GRAND HOTEL
WIESLER
GRAZ

1	Όταν έλθω, Άννα μου	ΜΠΑΛΑΝΤΕΣ
2	Οι στίχοι αυτοί	〃
3	ΑΝΕΚΔΟΤΟ	
4	ΑΝΕΚΔΟΤΟ	
5	Και δε μίλησα κανείς	ΑΝΑΤΟΛΗ
6	Μόνο οι φίλοι μου έχω χάσει	ΡΑΝΤΑΡ (Φορεσιά)
7	Με σημαία και αλεξίπτωτο	ΕΠΙΒΑΤΗΣ
8	Βραδιάζει	ΠΟΛΙΤΕΙΑ Β
9	Ξύπνα δειλά τα μάτια σου (Έκλεισε γλυκά τον έρωτα)	ΠΟΛΙΤΕΙΑ Β
10	Λάθη της λήθης ο χειμώνας	ΑΡΚΑΔΙΑ I.
11	Και μας μιλούν - σαν όπως μας	ΝΥΧΤΑ ΘΑΝΑΤΟΥ
12	Το τελευταίο σύγνεφο	ΔΙΟΝΥΣΟΣ
13	Είχα φυτέψει μιά καρδιά	ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ
14	Βάρκα σου έγινα μοναχή	Θαλασσινά Φεγγάρια
15		Μνήμη σε πέτρα
16	Άγγελος Δραπέτης	ΠΙΚΡΟ ΣΑΒΒΑΤΟ
17	Τριανταφυλλένια λόγια	〃
18	Αυτή σε πλέκει - Θαλασσινή σταγόνα	ΕΠΙΦΑΝΙΑ
19	Κλείδωσα στη φωνή μου	〃
20	Κοιμήθηκα - Κοιμήθηκα (Τεϊκαίτει)	ΜΙΚΡΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

Grand-Hotel Wiesler Ges.m.b.H., Austria,
Telex 311130 grandh
A-8020 Graz, Grieskai 4, Tel. 0316/90 66-0
Fax 0316/90 66-76

26 Στράτα στη στράτα
27 Παιδί Τσιτσάνη μου
28 Εκείνος που μας έγραψε (ΟΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗ)

---

21 Δακρυσμένα μάτια — ΜΠΟΣΤΑΚΗΣ
22 Πού να βρω την ψυχή μου — ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ
23 Πού είν' οι φίλοι μου — ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ
24 ([illegible]) — ΛΑΪΚΑ
25 Αγάπη μου (ΦΑΙΔΡΑ)

1 Να ετοιμασθεί ένα νέο CD (24 τραγούδ.)
Μεταβιβάζεις Βήμα

2 Να οργανωθούν συναυλίες σε ΕΛΛΑΔΑ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

με προγράμματα Α. και Β
και CD Α και Β

3 Η Μαίρη Κούκ είναι για ΓΡΑΦΕΙΟ Δημ. Σχέσεων

4 Ιταλία = Giovanni

5 Ελλάδα = Φορείς - Φίλοι - Γνωστοί

6 Ίσως συνεργασία με Λάτσιο - Ντίνο
Δημοτικό Θέατρο Πειραιά - Παππάς
Λαζόπουλος - Θέατρο REX

7 Να αντιμετωπισθεί απειλούμενη συνεργασία ΚΑΡΝΕΖΗ.
{ΚΑΡΝΕΖΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
{ΚΑΡΝΕΖΗ - ΓΡΗΓΟΡΗΣ.

(Δέχονται λόγω οικονομικά)

① Ζαντή = [illegible] ([illegible])
② Πανσ. - Ροδ. - [illegible] [illegible] και [illegible] [illegible] [illegible]

③ [illegible] Σειρά - Σχόλια - CD - Κασέτα
ΜΗΔΕΙΑ
ΑΝΤΙΓΟΝΗ (Χειρόγραφο Score)

④ Βουτσής: Πρέπει μουσική να υπάρξει [illegible] [illegible] να [illegible]
[illegible] [illegible] - [illegible] [illegible]
τις [illegible] [illegible] και
τα [illegible] [illegible] ?
([illegible] [illegible] .)
(Χειρίζεται [illegible] [illegible]
[illegible]
Αναγνωρισμένο [illegible] [illegible] .
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible])
ΛΥΡΙΚΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ
Μήπως έχουμε [illegible] [illegible] ?
Υπόθεση: [illegible]

ΕΡΓΑ ΣΕ DEPOT

1 Διονυσος
Θαλασσ. Φεγγαρια
Romancero
Ραψωδια Vcello
5 Ραψωδια Κιθαρα
Οκτωβρης '78
MELOS
PASSACAILLES
Μαουτχαουζεν
10 Μνησιπονημα
Suite No 1
Επιφανεια - Αβερωφ
Ζορβας (Spartito)
Αξιον Εστι (Spartito)
15 ΜΗΔΕΙΑ (Score)
ΜΗΔΕΙΑ (Spartito)
ΗΛΕΚΤΡΑ (Score)
ΗΛΕΚΤΡΑ (Spartito)

ΕΡΓΑ ΣΕ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ
(Διασκευή - Computer

Στρατιωτες
Πνευματικο Βαλς
Χαιρετισμοι (Score)
Ραντορ
5 Επιβατης
Μαουτχαουζεν
Τραγουδ. τ. Αγωνα
Ασφαλτ. VIII (Μπιζου - Χαρ.)
Ζωη Αναστροφη
10 Serpico

ΑΝΤΙΓΟΝΗ (Score)
20 ΑΝΤΙΓΟΝΗ (Σπουδές)
Ποιήματα
Αρχαία VI
Συμφωνία Νο 4
Κύκλος Φαραντούρη
25 Αρχαία VII (Εστιών)
Τελετή μέσα στη νύχτα
ΣΟΥΙΤΑ για ΣΑΝΤΟΥΡΙ
(Film ΙΑΚΩΒ)

ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ (Score)
ΦΟΙΝΙΣΣΕΣ
30 ΙΠΠΗΣ
Τελετή (Αγαμέμνων)
Χοηφόρες
Ευμενίδες

Ήρεμα – Κιθάρα
35 Ως Αρχαίος Άνεμος
REQUIEM

Canto Olympico
Raven
Κατάσταση Πολιορκίας (Φωνή - Ακορντεόν)
40 Η Αδελφή μου Αθηνά (" ")
Επιφάνεια - Αβέρωφ
Actas de Marusia (Film)
Henning (5 Έργα)
Καρυωτάκης (Henning)
45 Canto General (Hening)

COSMO ART

PAOLO PONZIANO CIARDI

direttore d'orchestra

Nato a Genova nel 1957, ha iniziato giovanissimo l'attivita' direttoriale.

Accanto agli studi classici ed umanistici ha compiuto a Roma gli studi di Pianoforte, Composizione, Organo e Direzione d'Orchestra, diplomandosi nel 1981.

Vincitore, nello stesso anno, della borsa di studio offerta dal Governo Austriaco, ha poi seguito corsi di perfezionamento in Direzione d'Orchestra e Direzione di Coro presso la Hochschule fur Musik di Vienna, sotto la guida dei maestri Otmar Suitner, Gunter Theuring, Karl Etti.

Sempre nel 1981 ha seguito i corsi dell'Accademia Chigiana di Siena con Franco Ferrara e nel 1980 presso l'Accademia Mozarteum di Salisburgo con Milan Horvat.

Ha intrapreso l'attivita' concertistica nel 1974 esibendosi con Ensemble Cameristici.

Nel 1975 ha fondato l'Orchestra Giovanile Romana, di cui e' stato direttore stabile fino al 1980.

Dal 1982 al 1984 e' stato direttore principale dell'Orchestra Ars Musica di Roma. Dal 1984 invece e' direttore artistico dell'Accademia Strumentale di Roma.

./.

COSMO ART

E' stato ospite di numerose orchestre italiane (Orchestra Sinfonica RAI di Torino, Orchestra Sinfonica di Bari, Orchestra Sinfonica Abruzzese, Symphonia Perusina, Orchestra Sinfonica del Sannio, etc.), e straniere (Orchestra Sinfonica di Praga, Symphonia Ungarica, Budapest Chamber Orchestra, Orchestra Bartok di Budapest, Orchestra da Camera Boema, etc.).

Si e' esibito per le maggiori istituzioni musicali in Italia (Roma, Napoli, Messina, Bari, Taranto, Gorizia, Pordenone, L'Aquila, Urbino, Nuoro, Oristano, Benevento, Arezzo, Venezia, etc.) ed all'estero (Monaco di Baviera, Avignone, La Valletta, Londra, Siviglia, Cadice, Cordova, Hannover, Lisbona, Oporto, Salisburgo, Vienna, Toluca, Cuernavaca, Puebla, Acapulco, Citta' del Messico, Mosca, etc.) ovunque con grande successo di pubblico ed il plauso della critica, collaborando con cantanti e solisti di fama internazionale, tra i quali: Katia Ricciarelli, Simon Estes, Mario Ancillotti, Mariella Devia, e molti altri.

Ha diretto con enorme successo, in stagioni liriche italiane le oper "Il Barbiere di Siviglia" di Rossini, "La Traviata" di Verdi, "L'Elisir d'Amore" di Donizetti.

Nel 1978 ha vinto il Premio Personalita' Europea per l'attivita' svolta. Dal 1982 e' ordinario di Esercitazioni Orchestrali nei Conservatori di Stato.

Sue esecuzioni sono state registrate da radio e televisioni italiane ed estere (RAI, ORF, ORTF, RNE, TVSI, ZDF, ...).

Ha effettuato delle incisioni per la casa discografica ABICI.

Χατζ. 17] 40.
Στυλ. 23]

Ἐπιχορηγ. 50.000

Τραγουδισ. 7
Μουσικοί [illegible] 26

Σορέμη ΕΡΑ 120
Χρονιάδα
Ορχ. Ντίνου Τσο } 120
Χρονιά

Κλειδί [illegible] Καινούργιο

15.000.000
16.000.000

31.000.000
42.000.000

73.000

105.000.000 / 40
2.600.000

| ΜΗΔΕΝ |

ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΧΩΡΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟ

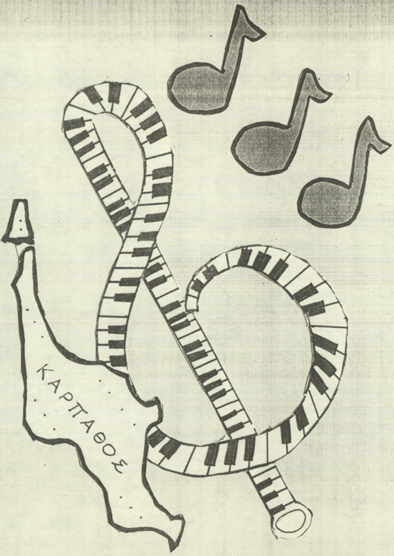
ΚΑΡΠΑΘΟΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΕΣ ΜΑΝΤΙΝΑΔΕΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ:
κ. Μίκη Θεοδωράκη

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΙΑΝΟΥ ΚΑΡΠΑΘΟΥ

(απουσιάζουν πολλοί απ' τη φωτογραφία)

Αγαπητέ Κύριε Θεοδωράκη,

• Στο γράμμα που σας στείλαμε, Μίκη Θεοδωράκη,
Θερμά μας απαντήσατε, μ' αγάπη και μεράκι.

• Απομονωμένοι νοιώθουμε στη Κάρπαθο που ζούμε,
Μα δεν μας αγνοήσατε, και σας ευχαριστούμε.

• Μικρά παιδάκια είμαστε που ζούμε στο Αιγαίο,
Μόνο που θα μας γράφατε θα 'ταν για μας σπουδαίο.

• Κι' όχι απλώς μας γράψατε, μα στείλατε και δώρα!
Λόγια να μας εκφράζουνε, πού θα τα βρούμε τώρα;

• Ποιά μαντινάδα θα βρεθεί; ποιό ποίημα, ποιό στιχάκι;
Να σας ευχαριστήσουμε, Μίκη Θεοδωράκη.

• Κατάπληκτοι εμείναμε, χάσαμε τη μιλιά μας
Σαν φτάσανε τα δώρα σας στα χέρια τα δικά μας!

• Είναι μεγάλη μας χαρά, φανταστική τιμή μας,
που σεις ασχοληθήκατε με τη μικρή σχολή μας.

• Και μύνημα επήραμε απ' τούτη σας τη πράξη:
Σάν μουσουργός, σάν άνθρωπος, σ' όλα είστε εντάξει!

• Σ'όλες τις χώρες ψάξανε, μα βρήκαν στην Ελλάδα
Συνθέτη άξιο αντάξιο για την Ολυμπιάδα.

• Σε σας εμπιστευθήκατε να βρήτε μελωδία,
Ν'εκφράζει τα ιδανικά πού'χαν στην Ολυμπία.

• Η μεγαλοφυΐα σας είν' αναγνωρισμένη,
Τ' αυθόρμητο ταλέντο σας το'χουνε μετρημένοι.

• Είσαστε της πατρίδας μας το πιο λαμπρό αστέρι,
Πού'λαμψε και τιμήθηκε σ'όλα τα ξένα μέρη.

• Το όνομα που έχετε το λέει και λιγάκι,
Πως είστε για τους Έλληνες απ'το <u>Θεό</u> <u>δωράκι</u>!!!

• Ίσως να είναι υπερβολή μια τέτοια επιθυμία,
Να δίνατε στον τόπο μας κάποτε συναυλία.

• Μα σε κονσέρτα ζωντανά δεν τύχαμε ποτέ μας.
Άγνωστα είναι για εμάς, Μίκη αγαπητέ μας.

• Εδώ κανείς δεν φρόντισε για τέτοιες εκδηλώσεις,
Κι' έχουμε ελάχιστες σ'αυτά επάνω γνώσεις.

• Πολλά τα υστερούμεθα στην Κάρπαθο που ζούμε,
Για κάτι το πνευματικό ειλικρινά διψούμε.

• Θα δίνατε μιά προσφορά από τον εαυτό σας
Σε όλους που θαυμάζουμε <u>τόσο</u> το άτομό σας.

• Για τώρα σας προτείνουμε, και θα 'τανε τιμή μας,
Να σας φιλοξενήσουμε δυό μέρες στο νησί μας.

• Ελάτε εις την Κάρπαθο για μια περιοδεία,
Θα ήταν ανεκτίμητη αυτή σας η ιδέα

• Ελάτε στο σχολείο μας δυό λόγια να μας πείτε,
και του ωδείου μαθητές από κοντά να δείτε.

• Ζωντάνια θε να δώσετε στ' ακριτικό νησί μας,
και θα μας ενθαρρύνετε πάνω στη μάθησή μας..

• Και μιά γιορτή Καρπάθικη θα κάνουμε δική σας,
Λύρες, λαούτα και βιολιά θα παίξουν προς τιμή σας.

• Κι' ότι δεν προλαβαίνουμε στη κάρτα μας να πούμε,
Θα ακούσετε τραγουδιστά στο γλέντι σαν βρεθούμε!!!

Με πολύ εκτίμηση, αλλά και αγάπη,

• • • <u>ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΙΑΝΟΥ ΚΑΡΠΑΘΟΥ</u> • • •

(παράρτημα Ελληνικού Ωδείου Αθηνών)

Madeleine JALBERT. De nationalité canadienne, Madeleine JALBERT étudie le piano et le violon aux Conservatoires de Chicoutimi et de Québec puis le Chant à la Faculté de Musique de l'Université de Montréal. Elle poursuit sa formation à Oxford, à Londres puis en Allemagne où elle bénéficie d'une Bourse du Conseil des Arts du Canada). Depuis 1973, elle participe à de nombreux concerts et opéras dans les répertoires classique et contemporain.

LA JEUNE PHILHARMONIE. créée en 1980 et malgré sa jeunesse, La Jeune Philharmonie du Val de Marne dont le chef fondateur est J.J. Werner a déjà un passé prestigieux. En effet cet ensemble de formation professionnelle a une activité intense. Des concerts en France, Belgique, Allemagne, Suède, Finlande, des émissions radiodiffusées ou télévisées, un disque en coproduction avec la RTBF, le concours de grands solistes comme A. JODRY, A. LAGOYA, M.A. ESTRELLA, P. ADURA SKODA, R. CRESPIN, G. POULET reflètent l'activité de cet orchestre qui consacre aussi une grande part de son enthousiasme à l'expression musicale contemporaine.
depuis 1984, l'orchestre est subventionné par le Conseil Général du Val de Marne et par le Ministère de la Culture et de la Communication.
1986, l'orchestre est lauréat du forum des Orchestres amateurs de la région Ile de France.
1987, l'Orchestre est subventionné par la SACEM et Laurent PETITGIRARD devient 1er chef invité de la "JEUNE PHILHARMONIE".

CONCERTS :

FONTENAY-SOUS-BOIS
le 23 Mai à 21 h en l'Eglise Sainte Marguerite. 23 av. de la République
Direction : Lukas KARYTINOS

CHAMPIGNY-MARNE
le 20 Mai à 21 h Centre Culturel Gérard Philipe (TBM).
54 Bd du Château
Direction : Lukas KARYTINOS

VITRY/SEINE
le 4 Juin à 13 h Parc Chérioux. 4 Route de Fontainebleau
Direction : Lukas KARYTINOS

Vendredi
10 h + Dominique
11 Borg

FRESNES
le 13 Juin à 21 h.
Direction : Jean-Jacques WERNER

Imp. SIS/CABGY. 30.42.82.81.

1930

Dans le Cadre de l'Atelier Choral du Val de Marne, organisé par l'ADIAM 94,

Dominique de Williencourt
45 70 86 78 - Vendredi 16.06
10 h.
Violoncelle

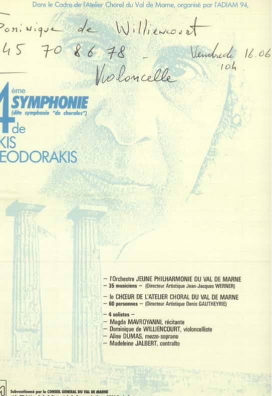

4ème SYMPHONIE
(dite symphonie "de chorales")
de
MIKIS THEODORAKIS

- l'Orchestre JEUNE PHILHARMONIE DU VAL DE MARNE
– 35 musiciens – (Directeur Artistique Jean-Jacques WERNER)
- le CHŒUR DE L'ATELIER CHORAL DU VAL DE MARNE
– 60 personnes – (Directeur Artistique Denis GAUTHEYRIE)
- 4 solistes –
- Magda MAVROYANNI, récitante
- Dominique de WILLIENCOURT, violoncelliste
- Aline DUMAS, mezzo-soprano
- Madeleine JALBERT, contralto

Subventionné par le CONSEIL GENERAL DU VAL DE MARNE
et le Ministère de la Culture et de la Communication – DRAC Ile de France

193 b

Le chant choral est sans doute l'activité musicale la plus pratiquée. Le Val de Marne qui compte plus d'une centaine de chorales est une terre d'accueil pour cette activité artistique, chaleureuse et conviviale.
Chaque année, à l'initiative du Conseil Général, l'ADIAM 94 organise un atelier choral de haut niveau qui reflète cette activité. Le requiem de Verdi en 1987, la tournée de l'Orchestre Audoli avec des chorales du Val de Marne en 1988 en sont les récents exemples.
En 1989, nous avons invité le compositeur Mikis THEODORAKIS, symbôle de la lutte libératrice du peuple grec, à la création française de sa 4ème symphonie.
Musiques d'aujourd'hui et musiques pour tous ont ainsi rendez-vous chaque année avec l'atelier choral du Val de Marne. Pour 1989, je remercie vivement l'ensemble des musiciens et choristes pour ce grand moment musical qu'ils nous offrent.

Michel GERMA
Président du Conseil Général du Val de Marne

Lukas KARYTINOS. Né à Athènes en 1952, Lukas Karytinos étudie au Conservatoire et à l'Université d'Athènes, puis à l'Académie de Musique de Berlin. Actuellement, il est chef d'orchestre attitré à l'Opéra National de Grèce. Il a dirigé tous les orchestres symphoniques grecs ainsi que de nombreuses formations à l'étranger. Il a créé en 1987 la 4ème symphonie de Mikis Théodorakis.

Jean-Jacques WERNER. Chef d'orchestre et compositeur, Jean-Jacques WERNER dirige des orchestres français et étrangers. Passionné par la formation des jeunes à l'orchestre, il a créé l'Orchestre Européen de Jeunes qui est issu de l'EMU (Union Européenne des Ecoles de Musique) et avec lequel il donne des concerts dans toute l'Europe.
Depuis plusieurs années, il dirige le Festival Orchestra et les Ballets d'Indianapolis, ainsi que l'YSO (International Youth Symphony Orchestra) aux USA (Michigan) ainsi que l'Orchestre de la National University de Taïpeh (Taïwan).
Fondateur à la "Jeune Philharmonie du Val de Marne," il déploie à la tête de cet orchestre, une intense activité, notamment en faveur de la musique de son temps.

Mikis THEODORAKIS, est surtout connu en France, à travers ces oratorios populaires tels que "AXION ESTI" (sur les poèmes d'O. Elytis - prix Nobel) et "CANTO GENERAL" (poèmes de Pablo Neruda - prix Nobel), ces musiques de films, ces chansons... auquels il a consacré près de deux décennies.
Depuis 1980, il revient à la musique symphonique qui se trouve alors enrichit de son expérience tournée vers la musique populaire. Il se distingue et même s'oppose à la plupart des compositeurs de notre temps en consacrant une part importante au chant, dans ces œuvres.
Mikis THEODORAKIS a composé sa 4e symphonie en 1986 ; il s'agissait d'une commande de l'Université d'Athènes pour la célébration de son 150ème anniversaire. La première exécution de l'œuvre eut lieu en cette circonstance le 3 Mai 1987 dans la salle PALLAS d'Athènes.
Dans sa 4ème Symphonie, THEODORAKIS fait intervenir dans la première partie les Chœurs des "EUMENIDES" d'ESCHYLE et dans la seconde le chœur des "PHENICIENS" d'EURIPIDE.
Les "EUMENIDES" correspondent à la troisième partie de la trilogie d'ESCHYLE", les deux autres étant "AGAMEMNON" et les "CHOEPHORES" ; les "EUMENIDES" sont les déesses de la vengeance qui poursuivent Oreste matricide. Le thème de l'œuvre est celui de la purification des passions qui dévorent la famille royale des Atrides. Dans ce texte sublime, les angoisses métaphysiques et les conflits de la cité s'entrecroisent. L'œuvre s'achève avec la création d'une nouvelle institution : celle de l'AEROPAGE qui symbolise le passage d'une époque mythique à l'ère historique.
Les "PHENICIENS" présentent une vaste fresque pacifiste. Le thème de cette pièce s'inspire d'une version du mythe des Labdacides ; on y voit appaître Oedipe, Jocaste, Etéocle et Polynice, Créon, Antigone et d'autres figures essentielles à notre culture.

Magda MAVROYANNI. Après des études au Conservatoire d'Athènes (Art Dramatique - Piano) Magda Mavroyanni est l'élève d'Antoine Vitez au Conservatoire d'Art Dramatique de Paris et participe à l'Atelier d'Andreas Voutsinas, parallèlement elle poursuit sa formation musicale à l'Ecole Normale de Musique.
Depuis 1979, elle partage sa carrière entre la Grèce et la France tant au théâtre qu'au cinéma et à la télévision.

Dominique de WILLIENCOURT. Né en 1959 à Lille. Depuis 1977, Dominique de Williencourt obtient tous les Premiers Prix de violoncelle, Aix en Provence, Boulogne-Billancourt, Conservatoire National Supérieur de Musique de Paris auquel il ajoute un Premier Prix de Musique de Chambre.
En 1981, il est lauréat du Concours ROSTROPOVICH dont il devient l'élève "privilégié" en 1984. En 1986, admis à l'unanimité à la Fondation MENUHIN, avec le Trio Gabriel.
A partir de 1981, il commence une double carrière de concertiste et de musicien de chambre.

Aline DUMAS. Aline Dumas est née á Tunis. Lauréate des Concours Internationaux de Verviers 1978 et Toulouse en 1981, elle étudie à l'Ecole de Chant de l'Opéra de Paris, devient artiste soliste dans la troupe de l'Opéra de Lyon puis de Lille.
Depuis 1976, elle participe à des concerts de musiques classique et interprète de nombreux rôles d'opéra et d'opéra comique.

Από Μάνο Γλέζο 194

Συντρόφισσες και Σύντροφοι,
Φίλες και Φίλοι,

Θελήσαμε να συντροφέψουμε την αποψινή μας συγκέντρωση με μια μουσική εκδήλωση.

Κι αυτό γιατί πιστεύουμε πως η πολιτική πρέπει να βαδίζει χέρι-χέρι με τον πολιτισμό και να μιλάει με όλους τους τρόπους στην ψυχή του λαού μας.

Κι ακόμα γιατί ο ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ θα συνεχίσει να αγωνίζεται παρά τις αντίξοες σημερινές συνθήκες και για τον εκπολιτισμό της πολιτικής.

Αναζητήσαμε καλλιτέχνες που **το μουσικό τους έργο** μας συνδέει με τα μεγάλα δημοκρατικά ξεσπάσματα της σύγχρονης εποχής, όπως επίσης και με μεγάλες μουσικές αναζητήσεις.

Το μουσικό έργο, τα τραγούδια του Μίκη Θεοδωράκη σφράγισαν γενιές. Η μουσική του ανήκει σ' όσους μάχονται για τη Δημοκρατία και για μια μεγάλη προοπτική προς το Αύριο.

Τον ευχαριστούμε, λοιπον, θερμά που ανταποκρίθηκε στην αποψινή μας πρόσκληση.

Η σημερινή συναυλία περιλαμβάνει τα έργα:

1) "ΕΠΙΦΑΝΙΑ" σε ποίηση του Γιώργου Σεφέρη. Κύκλος τεσσάρων λαϊκών τραγουδιών ("Κράτησα τη ζωή μου", "Ανθη της πέτρας", "Μέσα στις θαλασσινές σπηλιές", "Το περιγιάλι το κρυφό"), που πρωτοπαρουσιάστηκαν το Νοέμβριο του 1961 και σήμερα ερμηνεύονται από τον Μανώλη Μητσιά με τη Λαϊκή Ορχήστρα της ΕΡΤ.

2) "Μαουτχάουζεν" σε ποίηση Ιάκωβου Καμπανέλλη. Τα τέσσερα τραγούδια που αποτελούν τη Μπαλάντα του Μαουτχάουζεν βασίζονται σε καταστάσεις που περιγράφονται στο ομώνυμο βιβλίο του Ι.Καμπανέλλη, όπου εξιστορείται η ζωή και ο θάνατος στο ναζιστικό αυτό στρατόπεδο συγκεντρώσεων στην Αυστρία. Ο Μ.Θεοδωράκης μελοποίησε το έργο τους τελευταίους μήνες του 1965 και το ηχογράφησε τον Ιανουάριο του 1966. Στη σημερινή εκτέλεση τραγουδά η Νένα Βενετσάνου με την Λαϊκή Ορχήστρα της ΕΡΤ.

3) "Αξιον Εστί" σε ποίηση του Οδυσσέα Ελύτη. Ο συνθέτης άρχισε την μελοποίησή του την Ανοιξη του 1960 στο Παρίσι και ολοκλήρωσε την επεξεργασία του το 1963. Ηχογραφήθηκε και παρουσιάστηκε το 1964 με το Γρηγόρη Μπιθικώτση, τον Μάνο Κατράκη και τον Θόδωρο Δημήτριεφ. Εργο που σημάδεψε την ιστορία της ελληνικής μουσικής και παίχτηκε πολλές φορές από τότε τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.
Στη σημερινή εκτέλεση τραγουδά ο Μανώλης Μητσιάς τα μέρη του λαϊκου τραγουδιστή, ενώ τα μέρη του ψάλτη ερμηνεύει ο βαρύτονος Ανδρέας Κουλουμπής και αφηγητής είναι ο ηθοποιός Νικήτας Τσακίρογλου.

Την Ορχήστρα Σύγχρονης Μούσικής πλαισιώνει η Χορωδία της ΕΡΤ (Διευθυντής ο Αντώνης Κοντογεωργίου) και μαζί η Λαϊκή Ορχήστρα της ΕΡΤ (Διευθυντής ο Κώστας Παπαδόπουλος). Σολίστ είναι επίσης ο Τάσος Διακογιώργης στο σαντούρι, ο Κώστας Παπαδόπουλος και ο Χρήστος Κωνσταντίνου στο μπουζούκι.

Ενα μεγάλο ευχαριστώ, εκ μέρους της Οργανωτικής Επιτροπής σ' όλους τους συντελεστές της αποψινής συναυλίας.

ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΗΣ Γ. ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ

Όταν έχεις να παρουσιάσεις το έργο μιας πολυτάλαντης, πολυσύνθετης, πολυδιάστατης, πολυδύναμης προσωπικότητας όπως ο Μίκης Θεοδωράκης, βρίσκεσαι σε αμηχανία. "Τι να πεις που νά 'ναι αντάξιό του, τί να πρωτοπείς; Όλα σ' αυτόν είναι μεγάλα, όλα στον υπερθετικό βαθμό!"

Τα ερωτήματα, όπως και οι χαρακτηρισμοί, είναι του Γιάννη Ρίτσου.[1] Και συμπυκνώνουν με ευστοχία τα διακριτικά γνωρίσματα του τιμώμενου, αυτά που τον συνδέουν με το ήθος της Κρήτης, επαληθεύοντας τη ρίζα του και την οργανική του σχέση με τον τόπο.

Στο ίδιο υπερθετικό μέτρο μπαίνει και η συγγραφική παραγωγή του Μίκη Θεοδωράκη, η λιγότερο ίσως γνωστή πλευρά της εκρηκτικής δημιουργικότητάς του. Τα βιβλία που έχει εκδώσει στα ελληνικά είναι, ως την ώρα, εικοσιπέντε (25) και αντιστοιχούν σε 31 τόμους. Αν συγχωρείται να εφαρμόσουμε ταξινομικά κριτήρια σ' ένα συγγραφικό έργο που το διαπερνά η ενιαία πνοή του δημιουργού, το ίδιο όραμα, ο ένας σκοπός, θα ξεχωρίζαμε τέσσερις κατηγορίες: κείμενα πολιτικά, μουσικά, πολιτιστικά, λογοτεχνικά.

Α. Τα πολιτικά δοκίμια του Θεοδωράκη αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό μέρος της συγγραφικής του παραγωγής[2]. Είναι η άλλη όψη της μιας και αδιαίρετης αγωνιστικής του δράσης· και μαρτυρούν όχι μόνο την αδιάλειπτη και ολόψυχη συμμετοχή του στα κοινά, αλλά και μια σπάνια πνευματική εγρήγορση και ετοιμότητα απέναντι στα ελληνικά και τα διεθνή πολιτικά προβλήματα. Όπως το ορίζει ο ίδιος, "*η πολιτική δεν είναι ασχολία, δεν είναι επάγγελμα, αλλά καθημερινό καθήκον του κάθε πολίτη απέναντι στην πολιτεία*", δηλ. στην ανθρώπινη κοινότητα.

---

[1] Μίκης Θεοδωράκης, Μαχόμενη κουλτούρα, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1982: 9-10 (Πρόλογος Γιάννη Ρίτσου).

[2] "*Μανιφέστο Λαμπράκηδων*" (1972). "*Το Χρέος*"(ο α΄ τόμος κυρίως, 1971-72). "*Αμεσα πολιτικά προβλήματα*" (1972). "*Οι μνηστήρες της Πηνελόπης*"(1976). "*Δημοκρατική και συγκεντρωτική Αριστερά*" (1976). "*Για μια κυβέρνηση συνεργασίας*" (1977-78). "*Η Αλλαγή. Προβλήματα ενότητας*

Είναι «*το πέρασμα από το ΕΓΩ στο ΕΜΕΙΣ*» (Το Χρέος, τ. Β΄, 421). Ένα αντιπροσωπευτικό παράθεμα:

"Τίποτα δεν είναι πιο αναγκαίο και πολύτιμο για τον Άνθρωπο παρά η Ελευθερία. Αν δεν έχεις τροφή, αν δεν έχεις γνώσεις, αν δεν έχεις ανέσεις, τότε υποφέρεις. Αν δεν έχεις Ελευθερία, τότε δεν υπάρχεις. Γιατί δεν μπορεί να λογαριάζεσαι Άνθρωπος.

Τι είναι η ελευθερία; Ελευθερία είναι η Ευθύνη. Είναι να είσαι υπεύθυνος. Να κρατάς κάθε στιγμή, σε κάθε περίπτωση, το μερίδιο της Ευθύνης που σου αναλογεί μέσα στον καταμερισμό της ομάδας και της κοινότητας.

Ελευθερία είναι να σκέφτομαι, να σχεδιάζω και να αποφασίζω, κάθε στιγμή και σε κάθε περίπτωση, μαζί με τους άλλους, για λογαριασμό μου και για λογαριασμό των άλλων.

Όταν ένας άλλος το κάνει για λογαριασμό μου, είτε άτομο είναι αυτός είτε κόμμα, τότε εγώ δεν είμαι ελεύθερος. Γιατί Ελευθερία είναι το δικαίωμα να είμαι υπεύθυνος κάθε στιγμή, σε κάθε περίπτωση. Ελευθερία είναι ΤΟ ΧΡΕΟΣ".

(Το Χρέος, 1972: εσωτερ. εξώφυλλο)

Θα σχολιάσω δύο σημεία. Το ένα αφορά τη συνάρτηση της έννοιας *ελευθερία* με την έννοια *άνθρωπος*. Γράφει ο συγγραφέας: "αν δεν έχεις ελευθερία τότε δεν υπάρχεις. Γιατί δεν μπορεί να λογαριάζεσαι *άνθρωπος*". Οι συναρτήσεις που δηλώνονται σ' αυτές τις φράσεις μπορούν να κωδικοποιηθούν ως εξής:

απουσία ελευθερίας = ανυπαρξία

απουσία ελευθερίας = αναίρεση της ανθρώπινης ιδιότητας.

Οι αρνητικές αυτές διατυπώσεις υπονοούν μια αναγκαστική συνάρτηση ανάμεσα στους όρους *ελευθερία* και *ύπαρξη, ελευθερία* και *άνθρωπος*. Που σημαίνει ότι απαραίτητος όρος για την ύπαρξη είναι η ζωή "εν ελευθερία", αλλιώς η ζωή δε συνιστά "ύπαρξη", αλλά ουσιαστική ανυπαρξία, ένα ζωντανό θάνατο. Μ' άλλα λόγια, η ανθρώπινη ιδιότητα έχει έναν αναγκαστικόν όρο, την ελευθερία. Άνθρωπος χωρίς ελευθερία δεν είναι άνθρωπος. Η απόλυτη αυτή ιεράρχηση μάς παραπέμπει στη λαϊκή επαναστατική παράδοση, όπως εκφράζεται στο κλέφτικο τραγούδι. Κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο ο πολιορκημένος από τους διώκτες του κλέφτης αρνείται να διαχωρίσει την ατομικότητά του, την υπόστασή του, από την κατάσταση της ελευθερίας. Έτσι θυσιάζει αδίσταχτα τη ζωή του, αρνούμενος να παραδοθεί και να ζήσει, γιατί δεν μπορεί να νοήσει και να δεχτεί μια ζωή υποταγμένη, μια ύπαρξη ταπεινωμένη και εξευτελισμένη. Μέσα στη συνείδησή του

της Αριστεράς". "*Στοιχεία για μια νέα πολιτική*" (1986). "*Πού πάμε*"(1989). "*Ζητείται Αριστερά*"(1990).

ζωή και *ανεξαρτησία* είναι αξεχώριστα, είναι ταυτισμένα με την προσωπικότητά του, με το όνομά του, με την ανθρώπινή του ιδιότητα:

"Όσο 'ν' ο Γκούρας ζωντανός, πασά δεν προσκυνάει.
Πασά 'χει ο Γκούρας το σπαθί, βεζύρη το ντουφέκι."

(Ακαδημία Αθηνών, Α΄, 1962: 245.ΝΒ)

"Εγώ 'μαι η Λένω Μπότσαρη, η αδερφή του Γιάννη
και ζωντανή δεν πιάνομαι εις των Τουρκών τα χέρια."

(Δ. Πετρόπουλος, Α΄, 192.24)

Αυτή είναι η παραδοσιακή *"αντίληψη του προσώπου"*, που η επαναστατική δυναμική της έγκειται στο ότι ακυρώνει τον εκβιασμό της βίας. Κωδικοποιημένη στο σύνθημα *"Λευτεριά ή θάνατος"*, που είχαν κεντημένο στα μπαϊράκια τους οι επαναστάτες, οδήγησε στην ολοκληρωτική αναμέτρηση με τον καταχτητή και στην εθνική απελευθέρωση.

Η "αντίληψη του προσώπου" έχει και μια δεύτερη αναγκαία συνάρτηση· την ευθύνη του ατόμου απέναντι στην ομάδα και στον εαυτό του: "το δικαίωμα να είμαι υπεύθυνος κάθε στιγμή, σε κάθε περίπτωση", όπως λέει ο Θεοδωράκης. Κι αυτό είναι το δεύτερο σημείο που θέλαμε να σχολιάσομε. Για το συγγραφέα, ελευθερία και ευθύνη είναι μια ταυτότητα. Έτσι, το να είσαι υπεύθυνος είναι αναγκαία συνέπεια της ελευθερίας και ουσιώδης όρος της αντίληψης του ανθρώπου.

Ο Θεοδωράκης διατυπώνει με απόλυτη σαφήνεια και πληρότητα το σύστημα αξιών που συνιστά την ελληνική αντίληψη του προσώπου. Και αποδείχνεται ένας αυθεντικός φορέας της παράδοσης και του νεοελληνικού πολιτισμικού προτύπου.

Β. Ο συγγραφέας έχει πλήρη συνείδηση της συνάρτησης ανάμεσα στην κουλτούρα και την πολιτική, στην κουλτούρα και την τέχνη. Γνωρίζει ότι η κουλτούρα δεν είναι μια περιθωριακή δραστηριότητα του ανθρώπου. Είναι ο δομιστικός και σημασιοδοτικός παράγων που ενορχηστρώνει, ενοποιεί και κατευθύνει όλες τις υλικές και πνευματικές δραστηριότητες της κοινωνίας. Γι'αυτό, όταν μιλεί για την κουλτούρα κάνει πολιτική· κι όταν μιλεί για τη μουσική κάνει αγώνα για την κουλτούρα. Έτσι, τα κείμενα πολιτισμικής θεωρίας και προβληματικής είναι δυσδιάκριτα ως αυτόνομη κατηγορία· γιατί εμπεριέχουν τόσο

την τέχνη όσο και την πολιτική[3]. Μέσα απ' αυτά τα κείμενα ο Θεοδωράκης διερευνά τις αντικειμενικές δυνατότητες για ένα κίνημα πολιτιστικής επανάστασης και κοινωνικής απελευθέρωσης. Ενδεικτικός είναι ο τίτλος '*'Μαχόμενη κουλτούρα''*, που ο συγγραφέας τον χρησιμοποιεί επανειλημμένα. Ας ακούσομε ένα απόσπασμα:

"Η ελληνική θρησκεία είναι η Κουλτούρα. Ο λαϊκός μας πολιτισμός δεν σημαίνει για το λαό μας μόνο τέχνη, μονάχα αισθητική απόλαυση. Σημαίνει ακόμα: την αγάπη της ελληνικής γλώσσας, σαν την πεμπτουσία της ελληνικής κληρονομιάς. Την ενότητα του χαρακτήρα και του συναισθήματος της φυλής. Την πίστη στον άνθρωπο και τις μεγάλες αξίες, την ανθρωπιά, την αξιοπρέπεια, την δικαιοσύνη, την τιμή, την λευτεριά. Τη Ρωμιοσύνη. Δηλαδή την ιδιαίτερη, ρωμέικη στάση ζωής, το φιλότιμο, τη λεβεντιά.

Οι βαθύτερες ρίζες του Ελληνισμού είναι η Εθνική μας κουλτούρα. Ανεβάζει τους πολυτιμότερους εθνικούς χυμούς, προς τον κορμό του Έθνους. Χάρη σε αυτούς διατηρηθήκαμε, νικήσαμε τους νικητές μας.

Οι ρίζες είναι τόσο βαθιές και άτρωτες ώστε είναι ικανές να θρέψουν, να στηρίξουν και να υψώσουν ένα γιγάντιο δέντρο. Δηλαδή μας εξασφαλίζουν μεγάλες προοπτικές για το μέλλον του Έθνους.

Από τα συμπεράσματα αυτά πηγάζουν οι ευθύνες και τα καθήκοντα των εκπροσώπων της ελληνικής κουλτούρας. Ιδιαίτερα όταν ο λαός και το έθνος δοκιμάζονται από βαθειές ιστορικές κρίσεις, τότε ο εκπρόσωπος της κουλτούρας γίνεται μαχητής —γίνεται Φεραίος-Σολωμός-Κάλβος-Παλαμάς-Σικελιανός. Παλεύει μαζί με το λαό, μαζί με το έθνος στην πρώτη γραμμή. Και τότε η κουλτούρα γίνεται μαχόμενη.

Για να διαφυλαχτεί η πεμπτουσία της με την εξασφάλιση της νίκης στην υπόθεση του λαού και του έθνους".

(*Περί Τέχνης*, 1976: 38-39=*Το χρέος*, 1972:319-320)

Είναι εντυπωσιακή η ευστοχία των απόψεων του Θεοδωράκη για την κουλτούρα, αν αναλογισθεί κανείς ότι δε βασίζονται σε μια θεωρία του πολιτισμού. Χαρακτηρίζοντας την ελληνική γλώσσα ως την πεμπτουσία της ελληνικής κληρονομιάς διατυπώνει την αρχή της ισοδυναμίας ανάμεσα στη γλώσσα και τον πολιτισμό, που σημαίνει ότι προϋπόθεση για να διατηρηθεί και να αναπτυχθεί ο ελληνικός πολιτισμός είναι η διάσωση της γλώσσας. Ελληνικός πολιτισμός χωρίς την ελληνική γλώσσα δεν μπορεί να υπάρξει. Η αναγκαστική συνάρτηση γλώσσας-πολιτισμού είναι ένα αξίωμα της σύγχρονης πολιτισμικής θεωρίας.

---

[3] Μ' αυτή τη διευκρίνιση παραθέτομε ορισμένους τίτλους: "*Το Χρέος''* τ. Β΄ (κατά ένα μέρος, 1972). "*Περί τέχνης*(1976). "*Κίνημα για τον πολιτισμό και την ειρήνη''*(1976). "*Μαχόμενη κουλτούρα''*(1982). "*Star System''* (κατά ένα μέρος, 1984). "*Κρυμμένες αλήθειες''*(1987). "*Αντιμανιφέστο''*(1989).

Μια άλλη ενδιαφέρουσα άποψη είναι ότι η νίκη και η ήττα ενός λαού κρίνεται όχι στο πεδίο της μάχης, μα στο πεδίο του πολιτισμού. Με το όπλο του πολιτισμού, επισημαίνει, "νικήσαμε τους νικητές μας". Και κηρύσσει την ανάγκη μιας "*μαχόμενης κουλτούρας*", σύνθημα που στη μεταβατική εποχή μας, όπου οι εθνικοί πολιτισμοί κινδυνεύουν από μια αγοραία ισοπεδωτική κουλτούρα του κατώτερου κοινού παρονομαστή, αποχτά στρατηγική σημασία.

Γ. Ένα άλλο σημαντικό τμήμα του συγγραφικού έργου του Μίκη Θεοδωράκη είναι αφιερωμένο στη μουσική[4]. Για την ουσία της προσφοράς του Θεοδωράκη σ' αυτό το πεδίο άλλοι είναι αρμόδιοι να μιλήσουν. Εμείς εδώ θα αρκεστούμε σε τρείς παράπλευρες επισημάνσεις: Η μουσική του Θεοδωράκη εξέφρασε το λαϊκό κίνημα μιας ολόκληρης εποχής. Ανέδειξε και καταξίωσε τη γνήσια νεοελληνική παράδοση του αστικού λαϊκού τραγουδιού, ανυψώνοντάς την, με την έντεχνη καλλιέργεια του είδους, στην περιωπή της μεγάλης τέχνης. Έφερε κοντά στο ευρύ κοινό ορισμένα από τα αριστουργήματα της λογοτεχνίας μας, διερμηνεύοντας το αίσθημα και το φρόνημα του ελληνικού λαού με τη γλώσσα της υψηλής ποίησης. Έτσι πραγμάτωσε μοναδικά το αίτημα της ενότητας ανάμεσα στην Ποίηση και την Πράξη. Χάρη στη μείζονα αυτή συμβολή, αποχτά ενδιαφέρον η παρουσίαση και ο σχολιασμός των αντίστοιχων εκδόσεων και από άλλες συμπληρωματικές απόψεις.

Οι εκδόσεις αυτές διακρίνονται σε δύο ομάδες. Στην πρώτη αντιστοιχεί η δημοσίευση των μελοποιημένων κειμένων (τραγουδιών, ποιημάτων, πρόζας), με σύντομο ή διεξοδικό υπομνηματισμό, με ερμηνευτικά σχόλια ή ανάλυση. Συχνά περιλαμβάνεται και το χρονικό της σύνθεσης των έργων, καθώς και πληροφορίες για τις πρώτες εκτελέσεις.

Η δεύτερη ομάδα κειμένων είναι δοκίμια προβληματισμού για την ελληνική μουσική, για τη σχέση της έντεχνης μουσικής με το λαϊκό τραγούδι, για τη σκοπιμότητα μιας έντεχνης λαϊκής μουσικής, για το χαρακτήρα και τους στόχους της,

[4] Με τη διευκρίνιση ότι υπάρχουν ορισμένες επικαλύψεις ανάμεσα σ' αυτή και την προηγούμενη κατηγορία, ως προς τα περιεχόμενα των τόμων, παραθέτουμε τον κατάλογο των βιβλίων: "*Για την ελληνική μουσική*"(ά έκδ. 1952). "*Το τραγούδι του νεκρού αδελφού*"(1962, 1974). "*Τραγούδια*" επιλογή Έλλης Θεοδωράκη και Ο. Εξάρχου (1964). "*Μουσική για τις μάζες*" (1972). "*Περί τέχνης*"*(εν μέρει)(1976)*. "*Ανατομία της μουσικής*"(1983). "Star system" (1984). "*Κώστας Καρυωτάκης ή Οι μεταμορφώσεις του Διόνυσου*" (1987). "*Όλα τα τραγούδια. Οι στίχοι των τραγουδιών*"(1987). "*Μελοποιημένη ποιήση*" τ.Α΄ .*Τραγούδια*, τ. Β΄ . *Συμφωνικά, Μετασυμφωνικά, ορατόρια* (1997), τ. Γ΄ *Όπερες* <υπό έκδοση>.

για το ρόλο της μέσα στο επαναστατικό κίνημα. Παραθέτουμε ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα:

"Στην Πρώτη Σουΐτα, καταρχήν, βασίζομαι αποκλειστικά και μόνο στο ελληνικό δημοτικό μοτίβο και στους ελληνικούς μουσικούς τρόπους και κλίμακες. Λέγοντας μοτίβο εννοώ πιό πολύ τη «συνείδηση» , τους δυνατούς αρμούς των μελωδιών μας παρά τα δοσμένα ιστορικά τους πρόσωπα. Η εναρμόνισή τους και η αντιπαράθεσή τους βγαίνουν απολύτως μέσα από το περιεχόμενο αυτού του μουσικού υλικού με μια προσπάθεια για δημιουργία μιας ιδιαίτερης νεοελληνικής μουσικής αρμονικής και αντιστικτικής γλώσσας. Όμως, στη βάση του έργου υπάρχει ο ρυθμός, ο αδιάκοπος, ο ατελείωτος, ο ακατάλυτος ρυθμός της Ελλάδας και ιδιαίτερα της Κρήτης. Γι' αυτό και αυτή η αυξημένη χρήση των κρουστών και η θεώρηση του πιάνου σαν να είναι πιότερο όργανο κρουστό, παρά μελωδικό. [...]

Βέβαια, πίσω από τους ρυθμούς τους ελληνικούς και τα εθνικά χρώματα κρύβεται ένα πρόσωπο και μια εποχή. Ο όρος «Διονυσιακή Τραγωδία», παρότι περίτεχνος, είναι εντούτοις ακριβής.

Ο ρυθμός, σαν ένας οδοντωτός σιδηρόδρομος που περνά μέσα από ανώμαλα τοπία, φωτισμένα άλλοτε με φανταστικά φεγγαρόφωτα κι άλλοτε με πανηγύρια, μέσα σε καθρέφτες όπου το πρόσωπο πολλαπλασιασμένο παίρνει τη μόνιμη σύσπαση της αγωνίας, ενώ κατά καιρούς τα φολκλορικά στοιχεία — όπως λ.χ. φούγκα για κρουστά όργανα [...] — έρχονται να μας συμφιλιώσουν με τη ζωή που εδώ ειδικά έχει το φως και το χρώμα της Κρήτης".

(*Περί τέχνης*, 1976: 82-83)

Είναι χαρακτηριστική, σ' αυτό το κείμενο, η μέριμνα του συνθέτη να θεμελιώσει την έντεχνη δημιουργία του πάνω στην ντόπια παράδοση και τις αξίες της. Σχετικά μ' αυτή την επιλογή, η τελευταία διατύπωση περιέχει έναν ενδιαφέροντα συσχετισμό ανάμεσα στη φύση (ιδιαίτερα στο φώς) της Κρήτης και στο αγαθό της ζωής. Η αντίληψη ότι η ελληνική φύση, το ελληνικό φως εμπνέει την αγάπη για τη ζωή είναι χαρακτηριστική μέσα στην ποιητική μας παράδοση, από το Σολωμό ως τον Ελύτη.

Δ. Αφήσαμε τελευταία την κατηγορία των λογοτεχνικών κειμένων, που αντιστοιχούν σε δύο ομάδες: *τα ποιητικά κείμενα* (ποιήματα ή τραγούδια για μελοποίηση) και *τα πεζά:* ημερολογιακά ή αφηγηματικά κείμενα. Στην πρώτη ομάδα ανήκουν τα πρωτότυπα ποιητικά του Θεοδωράκη που περιλαμβάνονται στο δίτομο έργο "*Μελοποιημένη ποίηση*", *καθώς και σε άλλους* τόμους, όπως ''*Το τραγούδι του*

νεκρού Αδελφού'' (1962), και η ενότητα *''Δημιουργία''* από τον Β΄τόμο του *''Χρέους''*.

Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν οι ημερολογιακές καταγραφές που περιλαμβάνονται στο *''Χρέος''* (τ. Β΄) και αλλού, και κυρίως το πεντάτομο αφηγηματικό έργο *"Οι δρόμοι του Αρχάγγελου* (1986-1995), που έχει τον —εν μέρει παραπλανητικό — υπότιτλο ''Αυτοβιογραφία''.

Για λόγους συντομίας θα περιοριστούμε στην ανάλυση αυτού του τελευταίου, που είναι και χρονικά ένα από τα τελευταία έργα του συγγραφέα και πάντως το πιο εκτεταμένο δημιούργημά του. *Οι δρόμοι του Αρχάγγελου* αποτελούν το πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα της πολυδιάστατης συγγραφικής του παραγωγής, καθώς εμπεριέχουν, στην πληρέστερη εκδοχή τους, το μυθικό Σύμπαν και το αξιακό σύστημα του συγγραφέα.

"Οι δρόμοι του Αρχάγγελου'' δεν είναι μια κλασική αυτοβιογραφία. Έχει βέβαια αυτοβιογραφική αφετηρία και πλούσιο βιογραφικό υλικό, αλλά δεν δεσμεύεται από τους κανόνες της ρεαλιστικής γραφής ή από την πρόθεση αντικειμενικής έκθεσης γεγονότων. Χαρακτηρίσαμε τον υπότιτλο "αυτοβιογραφία" παραπλανητικό, γιατί η αντίληψη και η πρακτική του Θεοδωράκη σ' αυτό το έργο δεν ακολουθεί τα πρότυπα γραφής του αυτοβιογραφικού είδους, έτσι όπως καθιερώθηκαν στη δυτική παράδοση από τα χρόνια του Διαφωτισμού. Σύμφωνα μ' αυτά τα πρότυπα, η αυτοβιογραφία μεταφέρει την αυστηρά υποκειμενική εμπειρία ενός ατόμου, που εμφανίζεται ως μια ιστορικά μοναδική και αυτοοριζόμενη οντότητα. Η αντίληψη αυτή βασίζεται σε μια ριζική διάκριση ανάμεσα στο ατομικό και το κοινωνικό, το ιδιωτικό και το δημόσιο, μια αντίληψη που αναγνωρίζει την απόλυτη προτεραιότητα στο ατομικό, που βασίζεται δηλ. σε μια ιδεολογία εντελώς αλλότρια στο συγγραφέα. Ο Θεοδωράκης, αντίθετα —όπως προκύπτει από τους *"Δρόμους του Αρχάγγελου''*—, δεν αναγνωρίζει κανένα δημόσιο ενδιαφέρον στην αυστηρά υποκειμενική εμπειρία. Μεταφέρει στο έργο του τον πυρήνα της συλλογικής και της ιστορικής εμπειρίας που ενυπάρχει στα ατομικά του βιώματα. Έτσι αντιστρέφει τον κανόνα της αυτοβιογραφίας, εκφράζοντας το κοινωνικό μέσω του ατομικού, το αντικειμενικό μέσω του υποκειμενικού, το δημόσιο μέσω του ιδιωτικού. Και αποδείχνει ότι έχει εσωτερικεύσει την ντόπια πολιτισμική παράδοση σ' ένα από

τα πιο ουσιώδη χαρακτηριστικά της, που είναι η αντίληψη ισορροπίας και αρμονίας του ατόμου με την κοινωνία. Θα επανέλθομε αναλυτικότερα σ'αυτό το θέμα.

Στο επίπεδο της έκφρασης η ενοποιούσα αρχή είναι ένας χειμαρρώδης λόγος που σε συμπαρασύρει με τη μαγεία της αφήγησης. Ο λόγος του Θεοδωράκη σου θυμίζει συχνά τη μοναδική ευφράδεια της απλής κρητικιάς γερόντισσας με την έμφυτη αφηγηματική ικανότητα, που λες και έχει αφομοιώσει όλη την πλούσια αφηγηματική παράδοση του τόπου και την έχει κάμει δεύτερη φύση. Κι άλλοτε σε μεταρσιώνει με τις ποιητικές κορυφώσεις, που σου δίνουν την αίσθηση ότι "*πάτησες τη ρόγα της λέξης κι ευωχείσαι κάθε στιγμή από το χυμό της*" (για να χρησιμοποιήσομε μια πολύ ταιριαστή διατύπωση του ποιητή Οδυσσέα Ελύτη).

Ο ρεαλισμός εναλλάσσεται με τη μυθοπλασία, το πραγματικό με το φανταστικό, η ανάλυση με τη σύνθεση, το άμεσο βίωμα με τη διανοητική ερμηνεία, η αφηγηματική με την ποιητική γλώσσα. "*Είδος μεικτό αλλά νόμιμο*''- όπως θά 'λεγε και ο Σολωμός - όπου ενοποιούνται, σε μια οργανική σύνθεση, η πρακτική και η πνευματική εμπειρία, η τέχνη και η ζωή· γεγονός που ευνοεί μια σφαιρική προσέγγιση του δημιουργικού έργου και της προσωπικότητας του συγγραφέα.

Στο επίπεδο των αφηγηματικών περιεχομένων η ενοποιούσα αρχή είναι ένα "πρωτοπρόσωπο κέντρο συνείδησης'', που ελέγχει τη ροή της πληροφορίας μέσω της "φωνής'' ενός αυτοδιηγητικού "παντογνώστη αφηγητή''. Η οπτική γωνία του αφηγητή ορίζεται από μια ετερόχρονη αφήγηση· για την ακρίβεια, αφήγηση εκ των υστέρων γεγονότων που έγιναν σε προγενέστερο χρόνο. Αυτό επιτρέπει στον αφηγητή να αντικρίζει και να εκθέτει τα γεγονότα με την πείρα μιας συνολικής εποπτείας· του παρέχει, μ' άλλα λόγια, τη δυνατότητα μιας ερμηνευτικής προσέγγισης, η οποία αποτελεί εξάλλου ρητή πρόθεση του συγγραφέα.

Αυτή η ερμηνευτική σκοπιά καθιστά θεμιτή την ελευθερία που παίρνει ο αφηγητής απέναντι στις συμβάσεις και τους κανόνες του αφηγηματικού είδους. Μια ελευθερία που του επιτρέπει, λ.χ., να εκθέτει και να σημασιοδοτεί την ιστορική εμπειρία μέσα από χιουμοριστικές συμβολικές μεταφορές, όπως στο παρακάτω παράθεμα.

"Βασανιστές και θύματα, τέκνα της ίδιας διαλεκτικής, όργανα στην υπηρεσία της ίδιας θύελλας, που κάνει τους ανθρώπους να λυγίζουν και να σπάζουν σαν στάχυα.

Εκείνην τη στιγμή, δύο βήματα απ' το θάνατο, ένιωσα σα να βγαίνω από τη μήτρα της μάνας μου της Νύχτας. Αριστερά μου η θάλασσα, μαύρο ποτάμι, γυναικείος κόλπος που

κατεβάζει βρώμικα υγρά, μετά το τέλος τερατογόνου συνουσίας. Ο Γίγας, για δεύτερη φορά, έμελλε να αυνανιστεί πάνω στο αιδοίο της Ιστορίας, που τον περίμενε λαχανιασμένη, με τα σκέλια ορθάνοιχτα, υψωμένα από τον πόθο ως τα ουράνια.

Η μαμά Ελλάς δεν είναι παίξε γέλασε. Γκόμενα σκληρή και άκαρδη, γνώρισε τον Πέρση, το Ρωμαίο, το Σλάβο, το Βενετσιάνο, τον Τούρκο και ό,τι φανταστείς με το μυαλό σου. Όσο για τους εγχώριους, τους κάνει γούστο όσο κρατά το νέο φεγγάρι. Τα αγοράκια τα θέλει στη σούβλα με κρεμμυδάκια και πιπεριές. Εκατό χιλιάδες τέτοια αγοράκια είμαστε στη Μακρόνησο, για το μεζέ της Κυρίας. Στα βουνά, ένθεν κακείθεν, δηλαδή κομουνιστές κι ενθικιστές, χιλιάδες, κρέας καπνιστό με φωτιά, με μπαρούτι ή κατά προτίμηση μπόμπες ναπάλμ.

Στα 1960-65 η ίδια ιστορία. Ο Γίγας υπερέβαλε τον εαυτό του. Τα παιδάκια παστουρμάς απ' το ξύλο του χωροφύλακα για την καρδιά της γόησσας. Οπότε τι να κάνει κι αυτή; Ξάπλωσε ανάσκελα. Και νά σου πάλι ο Γιώργιος Παπανδρέου. Ο δεύτερος αυνανισμός. Δεύτερη τερατογονία. Δηλαδή η Μαντάμ γέννησε Παπαδόπουλο. Γέμισαν και πάλι φυλακές, εξορίες. Τα παιδιά του Γίγαντα πρώτα και καλύτερα για τη διασκέδαση της Κυρίας. Μέσα στις φυλακές σκούζανε από το ξύλο του ΕΣΑτζή και του Ασφαλίτη. Στους δρόμους βραχνιάζανε απ' τα συνθήματα και λαχανιάζανε απ' το κυνηγητό του πολισμάνου."

(*Οι δρόμοι του Αρχάγγελου*, 3, 1987: 31-32)

Χαρακτηριστική πάνω σ' αυτό είναι η τεχνική της *μετάληψης*, δηλ. η παραβίαση της ρεαλιστικής ψευδαίσθησης με την κατάργηση των ορίων ανάμεσα σε διαφορετικά αφηγηματικά επίπεδα ή ανάμεσα στο πραγματικό και το φανταστικό, με τρόπο που πρόσωπα του ενός επιπέδου εισβάλλουν στο άλλο: Λ.χ. «*Ταξίδευα μήνες τελικά έφτασα στην Πορτ-ντε-Σαιν-Κλού είχα πουλήσει όλα τ' άλογά μου, ένα είχε ψοφήσει γιατί το δάγκωσε ένας εφοριακός, κι έτσι μπήκα στο Παρίσι πεζός, νηστικός κι εξαντλημένος*».

Ο ήρωας - αφηγητής περνά, ξαφνικά, από την Κρήτη του 1950 στο Παρίσι του 1910, όπου, γάλλος χωρικός τώρα, φτάνει από την επαρχία του για να πιάσει δουλειά ως βοηθός αμαξά στο μέγαρο του γάλλου πρίγκιπα ντε Πολινιάκ, που — κατά τον αφηγητή— υπήρξε, στις αρχές του αιώνα, ένα από τα διεθνή κέντρα συμφωνικής μουσικής και όπου μπαινόβγαιναν οι πιο διάσημοι συνθέτες της εποχής. Από κει θα περάσει στο μυθικό κόσμο της αρχαίας μυθολογίας, τον κόσμο των θεών και των κενταύρων, μέσα από αφηγηματικές ''αναλήψεις'', από τις οποίες ο αναγνώστης θα πληροφορηθεί ότι ο ήρωας και η γενιά του κατάγονται από διασταύρωση Κενταύρου και γυναίκας ή, για την ακρίβεια, του θεού Απόλλωνα μεταμορφωμένου σε Κένταυρο.

"Το πιό συνηθισμένο, της μιλούσα για τα Ηλύσια Πεδία, την αγαπημένη ιστορία του παππού μου, μετανάστη από χώρα μυθική, την Ελλάδα. Εκεί υπήρχε ένα μεγάλο νησί, με πανύψηλα βουνά, η Κρήτη, όπου ζούσαν οι Κένταυροι. Μισοί άνθρωποι, μισοί άλογα. Η προγιαγιά του παππού μου ήταν κόρη Κενταύρου. Δηλαδή διασταύρωση Κενταύρου και γυναίκας. Γι' αυτόν το λόγο, όλοι εμείς της οικογένειας είχαμε μια μικρή ουρά, ακριβώς πάνω απ' την κωλοτρυπίδα.

Όσο οι γενιές πήγαιναν πρός τα πίσω, τόσο η ουρά ήταν μεγαλύτερη. Φέρ' ειπείν, η ουρά του παππού μου ήταν τόσο μεγάλη, που του ήταν αδύνατο να την κρύψει μέσα στις βράκες του. Η δική μου, μικρότερη, περίπου είκοσι πέντε εκατοστά, έμπαινε θαυμάσια μέσα στο παντελόνι μου, έτσι που κανείς, ως τώρα, δεν είχε υποψιαστεί το μυστικό της καταγωγής μου. Όταν τρέχαμε με την Αναμπέλ, η ουρά ανέμιζε ψηλά, κόντρα στον άνεμο, έτσι που αν μας έβλεπε κανείς από μακριά θα σκεφτόταν: «Τι παράξενο, αλήθεια, αυτό το άλογο, με τις δύο ουρές!»

Τα Ηλύσια Πεδία βρίσκονται δεκατρία ακριβώς χιλιόμετρα νοτιοανατολικά απ' την καλύβα του παππού μου. Εκεί που σήμερα βρίσκεται το χωριό Βατοσυκιά. Ήταν μια κοιλάδα ανάμεσα σε δύο κατάφυτες πλαγιές: ελιές, καρυδιές, αγριοπορτοκαλιές και συκιές. Δέντρα πνιγμένα μέσα σε χίλιους δύο θάμνους, με πολύχρωμα αρωματικά λουλούδια, που δεν έπεφταν ποτέ. Χειμώνα καλοκαίρι, οι πλαγιές ήταν φορτωμένες με καρπούς, άνθη κι αρώματα.

Εκεί ζούσαν απομονωμένες οι Νύμφες. Γυμνές, με μακριά μαλλιά, που τους έφταναν ως τα νύχια των ποδιών τους. Για συντροφιά και υπηρέτες είχαν άγρια ζώα, αφοσιωμένα. Άλλη είχε μια αλεπού, άλλη ένα λύκο, άλλη είχε τράγο ή ταύρο, τίγρη ή πάνθηρα. Η πιό όμορφη, η Αρετή, είχε λιοντάρι. Το ζώο τής έφερνε το φαγητό της, τη συνόδευε στους περιπάτους της και όταν εκείνη ξάπλωνε ή κοιμόταν τη φρουρούσε.

Μια φορά το χρόνο, το πολύχρωμο πουλί, που τα φτερά του είχαν άνοιγμα δύο μέτρα, που είχε ράμφος αετού και λάλημα αηδονιού, ο Πολύδωρος, καθόταν στο δέντρο, πάνω απ' το κρεβάτι της Νύμφης, της εκλεκτής για κείνο το χρόνο, για να της πει ότι ο Δίας, πατέρας των Θεών, την περίμενε στα Ηλύσια Πεδία μπροστά στην πηγή, που έβγαινε μέσα απ' τη ρίζα του αρχαιότερου πλάτανου όλης της Κρήτης. Αυτουνού, που η ηλικία του είναι δύο χιλιάδων και πάνω χρόνων, οι ρίζες του φτάνουν ως την Πελοπόννησο και η κορφή του συναγωνίζεται με τις κορφές των Λευκών Ορέων και του Ψηλορείτη.

Όταν η Νύμφη έφτανε μπροστά στον πλάτανο, ακουμπισμένη στο πιστό της ζώο, μια λάμψη με όλα τα χρώματα της Ίριδας φώτιζε το σύδεντρο και, ως διά μαγείας, οι δώδεκα θεοί του Ολύμπου και οι δεκαεφτά μυθικοί ήρωες παρουσιάζονταν καθισμένοι σε χρυσούς θρόνους, που τους κρατούσαν παγόνια και κύκνοι.

Ξέχασα να πώ ότι στη μια πλαγιά της κοιλάδας ήταν συναθροισμένοι οι νικητές-κένταυροι και στην άλλη οι νικητές-άντρες του νησιού, έτοιμοι να τρέξουν μπροστά στους θεούς κατά ζευγάρια, να πηδήσουν και να παλέψουν —κένταυρος, άνθρωπος— ώστε ο

τελικός νικητής να έχει το δικαίωμα να πλαγιάσει με τη Νύμφη. Σαν τελευταία δοκιμασία, τον περίμενε η πάλη μέχρι θανάτου με το ζώο προστάτη της Νύμφης, που φανερωνόταν την τελευταία στιγμή, ύστερα από διαταγή του Διόνυσου.

Ο Απόλλων συνέθεσε, όπως έκανε κάθε χρόνο, τη μουσική που θα έπαιζαν αυλιτρίδες και κιθαρωδοί. Για το σκοπό αυτό, οι μουσικοί ήταν τοποθετημένοι επάνω στα μεγάλα νούφαρα της λίμνης, έτοιμοι να ξεκινήσουν, με το πρώτο νεύμα του θεού της Μουσικής."

(Οι δρόμοι του Αρχάγγελου, 4, 1988: 21-23).

Η διολίσθηση από το πραγματικό στο φανταστικό και η επιστροφή στη ρεαλιστική αφήγηση γίνεται συνήθως με τον πιο φυσικό τρόπο, ωσάν όλα αυτά να είναι απολύτως αυτονόητα.

Άλλες φορές ο αφηγητής, εκλογικεύοντας φαντασιώσεις και όνειρα, επιχειρεί μια ψυχολογική ή κοινωνιολογική ερμηνεία τους και πάλι ξαναβουτά σ'αυτές, χωρίς να διαλύεται η μαγεία του θαυμαστού, που επανερχόμενο με ποικίλες μεταμορφώσεις, επιβάλλει στον αναγνώστη τη συνύπαρξή του με το πραγματικό.

Έχομε λοιπόν ένα αφηγηματικό Σύμπαν, όπου συνυπάρχουν από τη μια η μιζέρια της ελληνικής επαρχίας του Μεσοπολέμου (με *''τους βρώμικους μαχαλάδες και την ακίνητη ζωή, κρεμασμένη σαν άπλυτο ρούχο πάνω από τη σκοτεινή πόλη''),* οι σκληρές εμπειρίες της Κατοχής και η φρίκη του Εμφύλιου και των στρατοπέδων εξορίας, κι από την άλλη ο μαγικός κόσμος του μύθου και του παραμυθιού, σα μια δεύτερη διάσταση του πραγματικού, όπου όλα είναι δυνατά και όπου κυκλοφορούν, ανάκατα, οι αρχαίοι θεοί με τους χριστιανικούς αγίους.

Υπάρχει μια παράδοση στη λογοτεχνία μας, που εκφράζει —καθώς πιστεύουμε— το συλλογικό φαντασιακό, όπως το βρίσκομε αυτούσιο στις παραδόσεις, τα τραγούδια και τα παραμύθια του λαού.

Πρόκειται για την αντίληψη ότι υπάρχει μια δεύτερη διάσταση σ' αυτό τον κόσμο, που είναι η περιοχή του μυστηρίου και του θαυμαστού και που μας καλεί να την προσπελάσουμε, υπερβαίνοντας τη στενά εμπειρική αντίληψη του κόσμου. Σ' αυτή τη διάσταση, το θαύμα της εμφάνισης του θείου, η "*θεοφάνεια*", είναι μια καθημερινή, οικεία εμπειρία. Είναι άραγε τυχαίο που *Οι δρόμοι του Αρχάγγελου* είναι γεμάτοι από τέτοιες θαυμαστές εμπειρίες; Ας παρακολουθήσομε ορισμένες απ' αυτές:

«Στη Βήσσανη πήγαμε με τον πατέρα μου και άλλους υπαλλήλους από τη Γενική Διοίκηση. Το σούρουπο μαζεύτηκε όλο το χωριό στην πλατεία και τότε βγήκαν όλες μαζί, από ένα στενό, καμιά δεκαριά κοπέλες ως είκοσι χρονών. Όπως μας είπαν, τα ψηλά καπέλα

που φορούσαν τα 'χαν ραμμένα πάνω στο δέρμα του κεφαλιού τους. Φορούσαν μακριά μαύρα φορέματα από χοντρό ύφασμα κι από πάνω ποδιές με χρωματιστά κεντήματα. Στο μέτωπο και στο στήθος είχαν φλουριά. Πήραν θέση στη γραμμή, απέναντί μας, και τότε ακούστηκε η πίπιζα, τσιριχτή σαν κότα που τη σφάζουν, και το νταούλι που έδινε το ρυθμό καθώς το έδερναν με μια βίτσα. Οι κοπέλες πιάστηκαν απ' τα χέρια, η μια έβγαλε μια μεγάλη ψιλή φωνή, και οι άλλες απάντησαν σε άλλο τόνο και άρχισαν, όλες μαζί, να κουνιούνται σαν σκουληκαντέρα.[...]

Βρισκόμουνα μέσα σ' αυτές τις μαύρες σκέψεις και τη βαριά διάθεση, όταν αντιλήφτηκα ότι μια κοπέλα, λίγο πιό μεγάλη από μένα, ίσως δέκα χρονών, με κοιτούσε επίμονα στα μάτια. Φορούσε κάτι κουρέλια, ήταν φυσικά ξιπόλητη, όμως το βλέμμα της ήταν καθαρό και περίεργα φιλικό. Άρχισα λοιπόν να την κοιτώ κι εγώ, και τότε αυτή με πλησίασε. Κανείς δεν την πήρε χαμπάρι, γιατί όλοι ήταν απασχολημένοι με το χορό, και μου λέει σιγά: "Θέλεις να 'ρθεις μαζί μου;" Την ακολούθησα δίχως να το σκεφτώ και σε λίγο βρεθήκαμε μαζί σ' ένα αλώνι, έξω από το χωριό. Σταθήκαμε ο ένας απέναντι στον άλλο και τότε εκείνη προτείνει βιαστικά: "Αλλάζουμε ρούχα;" Φορούσα και πάλι εκείνο το καταραμένο κοστούμι, δηλαδή άσπρο παντελόνι και άσπρο σακάκι με μπλέ γιακά. Και πάλι, χωρίς να το πολυσκεφτώ, με ανακούφιση θα 'λεγα, άρχισα να γδύνομαι. Έβγαλε κι εκείνη το κουρέλι της κι από μέσα ήταν τελείως γυμνή. "Βγάλ' τα όλα, μου λέει, τα θέλω κι αυτά". Έτσι γδύθηκα τελείως. Πήρε τα ρούχα μου και τα τύλιξε προσεχτικά [...]. Τότε ακούστηκαν βήματα και το κορίτσι έκανε να φύγει. —"Πώς σε λένε;" τη ρωτώ— "Παγώνα, και σένα;"— "Μίκη, δηλαδή Μιχάλη. Μιχαήλ..." Πήρε τα ρούχα στη μασχάλη κι εξαφανίστηκε ... Έμεινα μόνος και τότε άκουσα πάλι το νταούλι και την πίπιζα κι ακολουθώντας τον ήχο ξαναβρέθηκα στην πλατεία. Οι κοπέλες χόρευαν ακόμα γύρω γύρω, μα όταν έφτασα γυμνός σάν σαλίγκαρος στη μέση της πλατείας όλα σταμάτησαν... Γύρισα αργά γύρω γύρω μήπως δω τον πατέρα μου και τότε άκουσα πάνω από το κεφάλι μου τα φτερά. "Δώσε μου τα χέρια σου", μου ψιθύρισε ο Αρχάγγελος Μιχαήλ και με σήκωσε στον ουρανό.»

(Οι δρόμοι του Αρχάγγελου, 1, 1986:48-50)

Το θαύμα της "θείας Επιφάνειας" περιγράφεται ακόμα πιο ρητά στο ακόλουθο παράθεμα:

«Έγινε σιωπή κι ο Απόλλωνας άρχισε να την ντύνει με τους ήχους της θεϊκής του φλογέρας. Όλοι συγκινήθηκαν βαθιά και οι θεοί δάκρυσαν ... Όταν τελείωσε η σύνθεση, ο Δίας έδωσε με βαριά φωνή, γιατί ζήλευε τον Κένταυρο, το σύνθημα για το αγώνισμα.

Βλέπει η Ανεμώνη τον Κένταυρο να πλησιάζει ξαναμμένος από το πάθος. Ήδη, κάτω από τα σκέλια του το όργανό του μεγάλωνε με γοργό ρυθμό, τόσο, που ακουμπούσε στη γη. Χτυπούσε με δύναμη την ουρά του, ενώ στο ανθρώπινο πρόσωπό του η έκφραση γινόταν όλο και πιο δαιμονική. Με τα δύο του χέρια την αρπάζει και τη σφίγγει. Και η Ανεμώνη είναι έτοιμη να φωνάξει "Παραδίνομαι", όταν ο Απόλλωνας, μεταμορφωμένος σε

αέρα της αγκαλιάζει το κορμί και της ψιθυρίζει: "Μείνε. Σε λίγο ο αόρατος αετός θα τον πάρει ψηλά στον ουρανό κι εγώ θα πάρω την μορφή του". Πραγματικά και ενώ ο αετός έχωνε τα νύχια του στο κορμί του Κένταυρου και τον σήκωνε ψηλά, ο Απόλλωνας, μεταμορφωμένος σε Κένταυρο, κρατούσε στην αγκαλιά του την Ανεμώνη. Μείωσε αμέσως το οργανό του στην πρώτη ταχύτητα. Όμως, ο μέγας Φοίβος δεν αρκέστηκε σ' αυτό. Το πέος του τώρα πήρε το θεϊκό σχήμα, όπως ταιριάζει στους αθάνατους, και καθώς αγκάλιαζε σφιχτά την Ανεμώνη, της ψιθυρίζει: "Δές με τα μάτια σου και πές μου". Και τότε αυτή, κοιτώντας μυστικά ανάμεσα στα στήθη της, που είχαν γίνει μυτερά από τον πόθο, είπε: «Πέος θεού». Κι από τότε πήρε το ονομά *Θεοφανώ*, δηλαδή *φανέρωμα θεού*.

Τότε μπήκε μέσα της ο Απόλλων κι αυτή είχε την αίσθηση ότι έμπαινε ολόκληρη η Κρήτη, με τα βουνά της και τους κάμπους της. Και τα Ηλύσια Πεδία, η λίμνη, τα δέντρα με τους καρπούς και οι ανθισμένοι θάμνοι. Τέλος, ένιωσε να την πλημμυρίζει η θάλασσα, το Κρητικό Πέλαγο στο Βοριά και το Λιβυκό στο Νότο. Και κοιμήθηκε αποκαμωμένη στην αγκαλιά του Απόλλωνα, που την απίθωσε προσεχτικά πάνω στην χλόη...

Ύστερα από εννιά μήνες, που τους πέρασε κρυμμένη στις σπηλιές και στα δάση, τρώγοντας μόνο καρπούς απ' τα δέντρα και πίνοντας νερό απ' τις πηγές, η Ανεμώνη-Θεοφανώ γέννησε κάτω από μια αγριοπορτοκαλιά την προγιαγιά μου, που της έδωσε το όνομα Χλόη, γιατί το πρώτο της στρώμα ήταν το πράσινο χορτάρι. Κι από τη Χλόη ξεκίνησε η γενιά μου, που 'χει καταγωγή ανθρώπου και Κένταυρου, όμως, στην πραγματικότητα, ο Κένταυρος ήταν ο Απόλλωνας μεταμφιεσμένος σε Κένταυρο.»

(Οι δρόμοι του Αρχάγγελου, 4, 1988:29-30)

Η αίσθηση που προκύπτει απ' αυτά τα παραθέματα είναι μια σύζευξη ορθολογισμού και μυστικισμού, σύζευξη χαρακτηριστικά νεοελληνική, που απορρίπτει τον ακραίο ρασιοναλισμό και απελευθερώνει όλες τις ψυχοπνευματικές δυνατότητες του ανθρώπου. Από το Σολωμό ως τον Ελύτη, το μυθικό Σύμπαν των νεοελλήνων ποιητών εκφράζει την αντίληψη της ενότητας υλικού και πνευματικού κόσμου, την ιδέα του παγκόσμιου Μονισμού (*"έν το πάν")*, ιδέα κατεξοχήν ελληνική από τον καιρό των προσωκρατικών και η οποία, καθώς μαρτυρούν *"Οι δρόμοι του Αρχάγγελου"*, αποτέλεσε πνευματικό βίωμα του Ήρωα - αφηγητή· βίωμα που ο συγγραφέας - ξεκινώντας από τη μουσική - το συνδύαζε με την αντίληψη της παγκόσμιας αρμονίας:

«Ο Παλαμάς πίστευε ότι ο ρυθμός στην ποίηση — το ρυθμικό περπάτημα — συμβολίζει το ρυθμό που κυβερνά το Σύμπαν. Εγώ ως μουσικός, θα πρόσθετα και την Αρμονία. Δε θέλει πολλή φιλοσοφία να συμφωνήσει ο οποιοσδήποτε ύψωσε το βλέμμα του στον έναστρο ουρανό και είδε τη ρυθμική αρμονία που καθορίζει την κίνηση των άστρων. Ποιός είναι όμως ο Νόμος που τα καθορίζει όλ' αυτά; Η Αρχή και το Τέλος, που λένε οι

προφήτες, ο Συμπαντικός Νούς; Ο Θεός; Πίστευα τότε ότι η Τέχνη, κυρίως, είναι η μόνη δύναμη που μπορεί να δημιουργήσει μέσα μας το μικρόκοσμο, σε πλήρη αντιστοιχία με τον Κόσμο. Να μεταφέρει το Νόμο, που καθορίζει την Αρμονία του Σύμπαντος, μέσα μας. Να μας κάνει τον καθένα μας μικροσκοπικά ηλιακά, και γενικά αστρικά, συστήματα. Ώστε, ο καθένας από μας να «κουρδιστεί» σύμφωνα με το Διάστημα που μας περιβάλλει. Να εναρμονιστεί η εσωτερική μας αρμονία με την Παγκόσμια. Και να γίνουμε έτσι μόρια ζωντανά της μίας και μόνης Αρμονίας. Αυτή η τελείωσή μας αντιστοιχούσε, για μένα, με τον υπέρτατο σκοπό της ζωής. Ειδεμή, είμαστε φρόκαλα που κινούνται τείδε κακείσε μέσα στους ανέμους της ζωής, ωσότου μεταβληθούμε σε σκόνη. Η Τέχνη, με τους αρμονικούς νόμους που τη δημιουργούν, μπαίνοντας μπροστά στο νου και την ψυχή του ανθρώπου, κάνει να κινούνται (νούς και ψυχή) κατ' εικόνα και ομοίωσή της. Δηλαδή, μεταφέρει το Νόμο που τη δημιουργεί (η Τέχνη) μέσα στον Άνθρωπο. Όμως αυτός ο Νόμος δεν είναι άλλος από το Νόμο του Σύμπαντος, της Ολικής Δημιουργίας. Οπότε, ο μυημένος συνταυτίζεται με την Παγκόσμια Αρμονία. Ζει!»

(Οι δρόμοι του Αρχάγγελου, 1, 1986:140-141)

Η ιδέα της Παγκόσμιας Αρμονίας έχει μια φιλοσοφική αφετηρία, που ανάγεται στην θεωρία του Πυθαγόρα, και μια βιωματική αφετηρία, που αφορά τη σχέση του ανθρώπου με τη φύση και το Σύμπαν. Η παραδοσιακή σχέση του ανθρώπου (και του πολιτισμού) με τη φύση όπως εκφράζεται στη νεοελληνική κουλτούρα, λαϊκή και λόγια, είναι μια σχέση στενής οικειότητας και αρμονίας, που πηγάζει από ένα συλλογικό βίωμα, το οποίο συμβολοποιείται στην αρχετυπική σχέση: *άνθρωπος - φύση = μάνα -γιός*. Το σχήμα διερμηνεύει την πίστη στην κοινή καταγωγή όλων των όντων από την ίδια μήτρα και συνεπάγεται την αρμονική συμβίωση με όλα τα πλάσματα της φύσης και τον αυθόρμητο σεβασμό προς το φυσικό περιβάλλον. Η αντίληψη αυτή στους ποιητές μας, ιδιαίτερα στο Σολωμό, Παλαμά, Σικελιανό, Ελύτη αναπτύσσεται σε μια υλιστική οντολογία, σύμφωνα με την οποία η φύση είναι η πηγή όλων των αξιών· και η σύμμετρη βίωση προς τα πρωτογενή ζωικά κίνητρα και αιτήματα γίνεται το σύνθημα για έναν ριζικό αναπροσανατολισμό του ανθρώπινου πολιτισμού, προκειμένου να βρει τον αυθεντικό προορισμό του· ένα αίτημα που εκκρεμεί από τον καιρό του Σικελιανού.

Όπως θα δούμε στη συνέχεια, το βίωμα αυτό είναι οικείο στον Ήρωα - αφηγητή του έργου που εξετάζομε από τα τρυφερά του χρόνια:

«Είναι φυσικό, μετά από όλα αυτά, να πιστεύω ότι μπορούσα, λ.χ., να πετώ σαν τα πουλιά η να βρίσκομαι μέσα στο νερό όπως τα ψάρια. Κανένας δεν ήταν σε θέση να με πείσει για το αντίθετο. Μονάχος μου απορούσα, γιατί δεν μπορούσα να μένω στην τρύπα

του βράχου, μέσα στη θάλασσα, όπως ο φίλος μου ο κόκκινος κάβουρας. Ημουν υποχρεωμένος να βγάζω το κεφάλι μου στον αέρα κάθε λίγο και λιγάκι και ένιωθα πραγματικά άσχημα, όταν ο κάβουρας με κοίταζε, με κείνα τα στρόγγυλα ματάκια του, ειρωνικά. Οι δικοί μου, φαίνεται, πως κάτι είχαν μυριστεί, γιατί η επίβλεψη είχε γίνει πολύ σφιχτή. Κάποιο απόγιομα, καθόμαστε με τον παππού μου το Γιάννη πάνω από τη μάντρα και βλέπαμε τη θάλασσα, όπου οι άλλοι έκαναν μπάνιο. Τότε ξαφνικά μου ήρθε η επιθυμία να πετάξω, σαν πουλί. Άλλωστε οι συνθήκες ήταν ιδανικές. Η μάντρα είχε δύο μέτρα ύψος, μετά υπήρχε ο δρόμος και από κεί, ως την αμμουδιά, είχαμε άλλα δύο μέτρα. Σύνολο, τέσσερα μέτρα ύψος και κάπου δέκα μήκος. «Παππού, του λέω, έλα να πετάξουμε ως τη θάλασσα» και, πριν εκείνος προλάβει να με πιάσει, άνοιξα τα χέρια μου σαν φτερούγες και όρμησα στο κενό.»

(Οι δρόμοι του Αρχάγγελου, 1, 1986:28)

Είναι ενδιαφέρον να επισημάνομε ότι το βίωμα της ενότητας με τη φύση (πηγή του θρησκευτικού βιώματος, κατά το Σικελιανό) συνδυάζεται μέσα στο έργο με την αναζήτηση του θεού. Η παρουσία του θεού μέσα στη φύση είναι μια παραδοσιακή ελληνική ιδέα. Και συνδέεται με την αντίληψη ότι αυτός ο κόσμος είναι η περιοχή του κάλλους, του αγαθού και του θείου, ένας εγκόσμιος παράδεισος, περιοχή ολοκλήρωσης των όντων. Εδώ βρίσκονται όλες οι αξίες και φυσικά, η θεότητα. Την ίδια αντίληψη θα τη βρούμε να εκφράζεται με περίσσεια μέσα στο έργο:

«Πρωί πρωί, διάλεξα το πιό ψηλό μουλάρι, το σκαρφάλωσα και, πριν προλάβει κανείς να το πάρει χαμπάρι, είχα φτάσει ένα χιλιόμετρο μακριά. Άφησα το ζώο να με πηγαίνει όπου θέλει. Άλλωστε δεν είχα σκοπό. Το μόνο που ήθελα ήταν να δούνε ότι λείπω, να φοβηθούνε, να τα παρατήσουν όλα και να τρέχουνε να με γυρεύουνε, σαν τρελοί. Ήταν μια καλή εκδίκηση, σκεπτόμουν.

— Προς τα πού πάμε; με ρώτησε το μουλάρι.

— Πήγαινε όπου θες, δεν έχω πρόγραμμα.

— Ξέρεις ποιό είναι το πρόβλημά σου; επιμένει.

— Δεν έχω κανένα πρόβλημα, του απαντώ νευριασμένος για την αδιακρισία του.

— Άκου να δεις, μου λέει, εγώ δε μοιάζω μ' αυτούς τους κουτοχωριάτες, που τους κοροϊδεύεις με τα παιδιά που πηδούν σαν ακρίδες και κάτι άλλα που κινούν τα πλοία στη θάλασσα. Εγώ είμαι μουλάρι και τα 'χω τετρακόσια! Ξέρεις τι σου λείπει;

— Τι μου λείπει;

— Σου λείπει που είσαι ο Αρχάγγελος Μιχαήλ και δεν έχεις φτερά!

Έπιασε το σφυγμό μου. Πραγματικά το μουλάρι τα 'χε τετρακόσια και δεν μπορούσα να το ξεγελάσω, όπως τους άλλους. Έπρεπε να του πώ την αλήθεια. Σκέφτηκα λίγο μετά γυρίζοντας το κεφάλι με ρώτησε εμπιστευτικά:

— Γιατί σ' το 'κανε αυτό ο Θεός;

— Ποιός Θεός;

— Ο Θεός! Ένας είναι ο Θεός. Δεν τον έχεις δεί;

— Πού να τον δω;

— Περίεργο! Ούτε τον είδες ούτε του μίλησες...

Έπεσε και πάλι βαθιά σιωπή. Προχωρούσαμε τώρα σε μια πλαγιά. Δεξιά μου χίλια μέτρα ψηλά βουνό, ζερβά μου χίλια μέτρα χαμηλά χαράδρα. Στο βάθος, σαν φίδι, άστραφτε το ποτάμι. Η πυκνή βλάστηση έκανε δύσκολο το πέρασμα. Όμως το μουλάρι, λες και σουλατσάριζε σε πλατεία. Τι στο διάολο, μάτια είχαν τα πόδια του και πατούσαν τόσο βέβαια και στέρεα; Να το θαυμάσεις!

— Ξέρεις τι λέω, ξανάπιασε πάλι την κουβέντα, κατά το μεσημεράκι. Να σε πάω σε κείνη την κορφή και να σ' αφήσω. Το βράδυ να πλαγιάσεις ανάσκελα και να κοιτάς καλά τον ουρανό. Ίσως τον δείς.

— Το Θεό;

— Για ποιόν σου μιλάω;

— Πού κάθεται;

— Ψάξε ανάμεσα στ' αστέρια. Θα δείς το θρόνο του. Τότε φώναξέ τον δυνατά.

— Και θα μ' ακούσει;

— Φυσικά! Τι Θεός είναι; Όλα τ' ακούει!

— Και τι να του πω;

— Πές του πως ξέχασε να σου βάλει τα φτερά.

Πράγματι το σούρουπο φτάσαμε στην κορφή κι εγώ κατέβηκα. Το ευχαρίστησα, το χαιρέτησα και πήγα να ψάξω μέρος για να πλαγιάσω. Είδα γύρω μου όλη την Ήπειρο και τη λίμνη, και πιό πέρα νόμιζα πώς διακρίνω την Κένυα και την Αργεντινή και τόσες τόσες άλλες μυθικές χώρες, που τις γνώριζα απέξω κι ανακατωτά. Το μουλάρι χάθηκε πίσω από τα βράχια. Αποσύρθηκε διακριτικά, για να μ' αφήσει να μείνω μόνος με το Θεό. Σε λίγο νύχτωσε και γύρω γύρω οι βροντές ακολούθησαν τις αστραπές, που φώτιζαν τα βουνά ως τα πέρατα της γης. Ξάπλωσα και άρχισα να κοιτάζω προσεχτικά τον κατάμαυρο ουρανό. Είδα έναν έναν τους αστερισμούς στη θέση τους, όπως ήταν και στη Λέσβο. Μόνο που τα φωτεινά αστέρια και προπάντων ο Βέγας, που τον θαυμάζω, είχαν τώρα πάρει θέση αλλιώτικη, σαν να γέρνανε προς τη γή. Ξαφνικά άρχισε να πέφτει μια βροχή αστερίσια, φωτεινή και τότε είπα μέσα μου: «Καλό σημάδι. Φαίνεται πώς σε λίγο θα φανεί ο Θεός». Κάρφωσα το βλέμμα μου μέσα σε μια μαύρη τρύπα. «Ίσως είναι ο διάδρομος που θα περάσει», σκέφτηκα. Και περιμένοντας ... περιμένοντας να φανεί, με πήρε ο ύπνος. Το πρωί νά σου το μουλάρι, αντάμα με το ήλιο, από πάνω μου.

— Λοιπόν;

— Τίποτα. Δεν τον είδα.

— Αυτά τα πράγματα, προσθέτει στοχαστικά, δεν είναι εύκολα. Θέλουν υπομονή... Πρέπει να δοκιμάσεις ξανά! Ωστόσο, πάμε να φάμε και να πιούμε κάτι, γιατί θα λιώσουμε στα πόδια μας. Ανέβηκα στη ράχη του και σε λίγο βρεθήκαμε κάτω από 'να καταρράκτη. Ούτε κι εγώ είχα καταλάβει πόσο διψούσα.

— Κάνε και μπάνιο, μου λέει. Μόνο που το νερό είναι παγωμένο, χρειάζεται προσοχή. Μετά θα μπώ κι εγώ να μην το βρωμίσω με τις αλογόμυγες, που με τρελάνανε.

Σε λίγο πεινάσαμε. Φυσικά το μουλάρι είχε άφθονο χόρτο μπροστά του. Αφού μάσησε μια δύο φορές, σαν να κατάλαβε τη σκέψη μου, μου λέει:

— Έλα να σε πάω σε καμιά αγριαχλαδιά, να ξεγελάσεις την πείνα σου...

Βγήκαμε σε ξέφωτο γεμάτο βαλανιδιές, θάμνους και στη μέση η αγριαχλαδιά, φορτωμένη καρπούς. Μόνο που σύρριζα στον κορμό της είχαν κάνει οι οχιές φωλιά και λιάζονταν ευτυχισμένες και ξέγνοιαστες.

— Πώς ν' ανέβω, λέω στο μουλάρι, θα με δαγκώσουν!

— Πρόσεξε μόνο μην τις πατήσεις. Διαφορετικά δεν έχουν λόγο να σε πειράξουν. Τι νομίζεις πως είναι, άνθρωποι;

Πήρα θάρρος και πλησίασα, και πραγματικά καμιά οχιά δε μού 'δωσε σημασία. Μόνο η πιό μεγάλη, την είδα που στραβοκοίταζε να δει πού θα πατήσω. Εγώ όμως προσεχτικός και ευγενής προσπάθησα να μην τους ταράξω τη σιέστα. Ήταν άλλωστε μια τόσο θαυμάσια μέρα, που σε καλούσε σε ξεκούραση και ρεμβασμό. Σκαρφάλωσα στο δέντρο κι άρχισα να μασάω με όρεξη τους στυφούς καρπούς...»

(Οι δρόμοι του Αρχάγγελου, 1, 1986:46-48)

Με την αντίληψη που εκφράζει αυτό το παράθεμα συνδέεται ένα χαρακτηριστικό βίωμα πληρότητας και ευδαιμονίας, που τροφοδοτεί την πίστη στο αγαθό της ζωής κι ένα ανεξάντλητο αίσθημα χαράς και πληρότητας, που σε ορισμένους ποιητές και ορισμένες παραδόσεις, εμπνέει το αίσθημα μιας εγκόσμιας αθανασίας.

Μ' αυτά τα βιώματα θα συναπαντηθεί ο ήρωας - αφηγητής επιστρέφοντας από την εξορία στον πάτριο τόπο. Έτσι θα περάσει —μ' έναν υπαινικτικό συμβολισμό, κατά το αρχέτυπο σχήμα Θάνατος - Ανάσταση, —από τη νοσηρότητα του στρατοπέδου συγκέντρωσης στην υγεία των ζωικών αξιών:

«Τότε άρχισαν να 'ρχονται σε μικρές παρέες αγόρια και κορίτσια που μόλις είχαν φάει κι είχαν πιεί και βρίσκονταν σε ευθυμία. Γελούσαν κι έλεγαν αστεία. Μιλούσαν όλοι μαζί και το κατάστρωμα γέμισε με την τραγουδιστή κρητική διάλεχτο. Μού 'καναν εντύπωση, τόσο ωραία μοντέρνα κορίτσια και να μιλούν με τόσο χοντρή και χωριάτικη προφορά. Είχαν μείνει γνήσιοι, αν και φοιτητές στην Αθήνα. Κάθε τους κουβέντα μύριζε ερωτικό παιχνίδι. Αστεία και πειράγματα με νόημα. Άχ, πόσο φορτωμένες σέξ ήταν οι

φωνούλες των κοριτσιών. Ίσως το κλίμα της Κρήτης να κάνει τις γυναίκες τόσο πολύ γυναίκες. Μέσα στο φώς του φεγγαριού γούρλωσα τα μάτια για να δώ καλύτερα τις λεπτές σιλουέτες των κοριτσιών, που λικνίζονταν με χάρη καθώς απαντούσαν στα πειράγματα των αγοριών. Μια δύο φορές φτάσανε πολύ κοντά μου. Φευγαλέες ματιές. Ποιός όμως — ή μάλλον ποιά— να δώσει προσοχή σ' ένα φαντάρο — ναυάγιο αληθινό — που καθόταν σα βάτραχος μέσα στη σκοινένια κουλούρα, χωρίς να κουνιέται. Ας με κοιτάξει μια όμορφη κι ας πεθάνω, σκεφτόμουν. Όμως, όσο κι αν γούρλωνα τα μάτια, καμιά δε με πρόσεξε και τότε γύρισα με παράπονο το κεφάλι να δώ τη θάλασσα —ένα απέραντο ασήμι— που αυτή, το γνώριζα, με αγαπούσε.

Τότε τα παιδιά πιάσανε τις μαντινάδες. Πώς βρέθηκε κι ένας βρακοφόρος με το λαούτο του να παίξει συρτό χανιώτικο κι όλοι το ρίξανε στο χορό. Με τέτοιο φεγγάρι και τέτοιον καιρό, κανείς δεν είχε όρεξη για ύπνο. Ώσπου ο ουρανός άρχισε ν' ασπρίζει. Δε θα 'χε χαράξει καλά καλά και μπροστά μας φάνηκε ένα κομμάτι βουνό, κάτασπρο, να αιωρείται ψηλά στον ουρανό. «Τα Λευκά Όρη», ακούστηκε μια φωνή κι όλοι τρέξανε στην κουπαστή. Τότε σηκώθηκα και κούτσα κούτσα έφτασα στην άκρη άκρη της πλώρης και στήθηκα μπροστά απ' όλους.

Μπροστά μου η Κρήτη —πίσω μου όλος ο κόσμος. Είχα τεντωθεί κι είχα ψηλώσει. Νά 'μαι και πάλι «οδηγός πλοίων»! Αυτή τη φορά αρμενίζω το σαπιοκάραβο των προγόνων μου.»

(Οι δρόμοι του Αρχάγγελου, 3, 1987:183)

«Οι λαϊκοί οργανοπαίχτες τραγουδούν και παίζουν συγχρόνως. Ο ένας λύρα. Ο άλλος μαντόλα. Ανέβηκαν στο τραπέζι το Σάββατο το απόγιομα και κατέβηκαν τη Δευτέρα το πρωί. Όλες αυτές τις ώρες, το τραγούδι και ο χορός δε σταμάτησαν ούτε για μια στιγμή. Και ο ρυθμός σπάνια άλλαξε: Συρτός Χανιώτικος. Κάθε που τελείωνε ο ένας χορός και πριν αρχίσει ο άλλος, σηκώνεται ο καβαλιέρος και βάζει χρήματα στα πόδια των μουσικών. Συχνά κρατά δύο κούπες κρασί και τους κερνά. Πέντε ως έξι γυναίκες πιάνονται απ' τα χέρια, παίρνουν θέση και τον περιμένουν. Ο άντρας μένει πάντα πρώτος. Οι γυναίκες αλλάζουν. Εκείνη που τον στηρίζει με το μαντίλι, για να κάνει φιγούρες, χορεύει μαζί του, οι υπόλοιπες κάνουν απλά βήματα περιμένοντας τη σειρά τους. Και ο χορός τελειώνει, αφού ο καβαλιέρος χορέψει όλες τις ντάμες του. Κατέβηκα δύο τρεις φορές στο υπόγειο του καφενείου κι άκουσα από πάνω μου το ρυθμό απ' τα πόδια των χορευτών. Το ξύλινο πάτωμα, σαν ένα πελώριο τύμπανο, επαναλάμβανε ασταμάτητα τον ίδιο ρυθμό. Ο όγκος του ήχου ήταν τόσος, που σε λίγο είχα την αίσθηση πως χορεύει η Κρήτη. Η, μάλλον, πως προχωρεί μέσα στο χρόνο, σκαρφαλώνοντας σαν τον οδοντωτό σιδηρόδρομο στα σιδερένια δόντια του ρυθμού.

Φώλιασε τότε μέσα μου αυτή η ρυθμική φάλαγγα, που συνδυάστηκε με την ασπρόμαυρη ιερατική κίνηση του αρσενικού και τον πολύχρωμο παγανιστικό κυματισμό του θηλυκού. Νότες και άνθρωποι έγιναν μέσα μου ένα. Ήχοι και μύθοι μπερδεύτηκαν στο

νού μου. Σαν οδοντωτός σιδηρόδρομος, αντιστρέφω το παράδειγμα, η μουσική σκαρφαλώνει επάνω στα συμμετρικά δόντια της Κρήτης, σ' ένα αέναο ταξίδι, χωρίς αρχή και τέλος.

Θεωρώ εκείνες τις ώρες, της μέρας και της νύχτας, στο Κολυμπάρι, πολύ σημαντικές για μένα. Γιατί απέκτησα ένα νέο μουσικό θεμέλιο, που πάνω του θα έχτιζα τη νέα μουσική μου.»

(Οι δρόμοι του Αρχάγγελου, 4, 1988:267)

Μια ιδέα που επανέρχεται με μεγάλη εμμονή μέσα στο έργο του Μίκη Θεοδωράκη (όχι μόνο το λογοτεχνικό) είναι το αίτημα της εναρμόνισης του ατομικού με το κοινωνικό. Είναι ένα ακόμη κοινό σημείο του Θεοδωράκη με την ποιητική μας παράδοση· ένα στοιχείο που χαρακτηρίζει ειδικότερα τους ποιητές της Αριστεράς, από το Γιάννη Ρίτσο ώς την πρώτη μεταπολεμική γενιά.

Η ισορροπία ατόμου - συνόλου είναι μια παραδοσιακή αντίληψη, που εκφράζεται στην οργάνωση της αρχαίας πόλης - κράτους, όπως και στις ελληνικές κοινότητες της τουρκοκρατίας. Η αντίληψη αυτή, όπως προκύπτει από τη λογοτεχνική παράδοση της τελευταίας πεντηκονταετίας, αποτελεί επίσης βασανιστικό βίωμα των διανοουμένων της Αριστεράς, που μολονότι η ιδεολογική τους ένταξη τους υπαγορεύει να δεχτούν την απόλυτη προτεραιότητα του συλλογικού έναντι του ατομικού, εκείνοι, οδηγημένοι πιθανότατα από ένα κριτήριο που τροφοδοτείται από τη νεοελληνική πολιτισμική παράδοση, τείνουν προς μια εξισορρόπηση των δύο πόλων, που βασίζεται στην αντίληψη της ατομικής ευθύνης έναντι του συνόλου και της συλλογικής ευθύνης έναντι του ατόμου. Το ίδιο διαπιστώνομε και στο έργο του Μίκη Θεοδωράκη. Όπως μας λέει ο Ήρωας—αφηγητής, για να πραγματωθεί η κοινωνική Αρμονία, χρειάζεται απαραίτητα να ολοκληρωθεί το άτομο. Γιατί μόνο μ' αυτή την προϋπόθεση θα μπορέσει να υπερβεί το ατομικό ένστικτο και να γίνει υπεύθυνος παράγοντας σε μια ισορροπία ατόμου-κοινωνίας. Η κοινωνία που οραματίζονται οι δικοί μας ποιητές και συγγραφείς της Αριστεράς δεν αποτελείται από μια υποταχτική μάζα αλλά από ελεύθερες και υπεύθυνες προσωπικότητες. Αυτό το κριτήριο καθορίζει τους κοινωνικούς τους αγώνες. Ας ακούσομε τον αφηγητή:

«Ο μαρξισμός ήρθε σε μια κρίσιμη εποχή για μένα, γιατί έπρεπε να λύσω, μέσα στη σκέψη μου, τη θέση του "άλλου". Ο άλλος ήταν ως τότε ο αρνητικός, ο εχθρικός, ο κακός. Όμως, γιατί; Σε πολύ μεγάλες γραμμές, υποδέχτηκα και ενστερνίστηκα αυτήν τη νέα για μένα κοινωνική θεωρία και γενικότερα φιλοσοφία, σαν ένα όπλο, ώστε η ζητούμενη Αρμονία

να επιτευχθεί και σε κοινωνικό επίπεδο. Ο μαρξισμός, πίστεψα, είναι η θεωρία που εναρμονίζει τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Φυσικά, για να φτάσει σ' αυτό το επίπεδο, πίστευα ότι θα πρέπει να λυθούν μια σειρά σοβαρά προβλήματα, που εμποδίζουν τον άνθρωπο να αναπτύξει την προσωπικότητά του σε τέτοιο βαθμό, ώστε να είναι ικανός να εναρμονίζει τις όποιες δραστηριότητές του μέσα στο κοινωνικό σύνολο [...].

Δεν είδα τότε την Τέχνη σαν ένα από τα μέσα για την, ας την αποκαλέσουμε, "κοινωνική εναρμόνιση". Όπως το προσπάθησα, λ.χ., στη δεκαετία του '60, επιστρατεύοντας στο λαϊκό τραγούδι τον έντεχνο λόγο — τη λόγια ποίηση, και με τις διάφορες μορφές που έδωσα στο τραγούδι, όπως τον κύκλο α, β, και γ βαθμού, το λαϊκό ορατόριο και τη μετασυμφωνική μουσική. Υπήρξε τότε μια "εναρμόνισμένη συμμετοχή" μαζών, γεγονός που με οδήγησε στη σκέψη, μήπως ήταν η έντεχνη λαϊκή μουσική που δημιουργούσε αυτό το φαινόμενο, οπότε βρισκόμαστε στην αποκάλυψη μιας "τέχνης για τις μάζες". Μια ομαδική "απογείωση" από την πεζή καθημερινότητα προς την περιοχή της ονειρικής πραγματικότητας, με τη συνεργασία και του μαρξισμού, δηλαδή μιας συγκεκριμένης κοινωνικής πολιτικής δράσης, με στόχο την απολύτρωση του ατόμου, μέσα στα πλαίσια της απελευθέρωσης του κοινωνικού συνόλου. Με τα δύο αυτά στοιχεία — προσωπική απολύτρωση, κοινωνική απελευθέρωση — πίστευα ότι πάμε πιο γρήγορα και πιο ουσιαστικά προς την κατάκτηση της εναρμόνισης των μελών μιας δοσμένης κοινωνίας και επομένως προς την κοινωνική Αρμονία.»

(Οι δρόμοι του Αρχάγγελου, 1, 1986:141-142)

Η άλλη εκδοχή της σχέσης ατόμου - κοινωνίας είναι αυτή που πραγματώνεται στον τύπο του Ήρωα - Προμάχου, που είναι έτοιμος κάθε στιγμή να προκινδυνεύει και να θυσιάζεται για χάρη του συνόλου. Η τάση αυτή εμπεριέχει μια υπέρβαση του ατομικού ενστίκτου, ως ενστίκτου αυτοσυντήρησης και κυριαρχίας. Ο ήρωας καταξιώνεται στην κοινή συνείδηση ευεργετώντας το σύνολο ή θυσιάζοντας την ίδια τη ζωή του: που σημαίνει πως για τον ήρωα υπάρχουν αξίες που υπερβαίνουν την ατομική ζωή. Αυτή είναι η νεοελληνική *αντίληψη του προσώπου*, που ο Μίκης επαναβεβαιώνει επαναληπτικά, με τη ζωή και με το έργο του.

«Εν πάση περιπτώσει, κι αν τα πράγματα δεν ήταν έτσι, η ποίηση με δίδασκε ότι το τίμημα της αγάπης είναι το ξύλο και η μαύρη φυλακή. Όμως, ο ποιητής δεν είναι πρόβατο πρόθυμο να ακολουθήσει βελάζοντας από ευγνωμοσύνη το σφαγέα του. Είναι οδηγός, πλαστουργός, μαχητής, γιατί η μοναξιά του και η πάλη με τον εαυτό του τον καθαρίζουν από τα ζιζάνια που καθηλώνουν το λαό στην άσφαλτο και τον ανυψώνουν να αντιμετωπίσει με ξεκούμπωτο πουκάμισο το αγιάζι του κόσμου:

«Ακούστε. Εγώ είμαι ο γκρεμιστής, γιατί είμαι εγώ ο χτίστης,
ο διαλεχτός της άρνησης και ο ακριβογιός της πίστης.

Και θέλει και το γκρέμισμα νου και καρδιά και χέρι.
Στου μίσους τα μεσάνυχτα τρέμει ενός πόθου αστέρι.
Κι άν είμαι της νυχτιάς βλαστός, του χαλασμού πατέρας,
πάντα κοιτάζω προς το φώς το απόμακρο της μέρας [...]
Των πρωτογέννητων καιρών η πλάση με τ' αγρίμια
ξανάρχεται. Καλώς να 'ρθεί. Γκρεμίζω την ασκήμια».

Τι φοβερή επίδραση είχαν μέσα μου οι παρακάτω στίχοι, μπορείτε εύκολα να το φανταστείτε: *«Είμ' ένα ανήμπορο παιδί που σκλαβωμένο τόχει*
το δείλιασμα κι όλο ρωτά και μήτε ναί μήτε όχι
δεν του αποκρίνεται κανείς και πάει κι όλο προσμένει
το λόγο που δεν έρχεται, και μια ντροπή το δένει...»

(«Ο ΓΚΡΕΜΙΣΤΗΣ» αφιερωμένο στον Ίωνα Δραγούμη).

Είναι τάχα μόνο αυτό το βιβλίο του Παλαμά που με επηρέασε; Σίγουρα όχι. Είχε όμως, οπωσδήποτε, η παλαμική ποίηση — στο πρώτο μάλιστα άγγιγμά της — μιαν άλλη γεύση. Αβρότερη, εγκεφαλικότερη, φιλοσοφική, συνδύαζε την ομορφιά με το στοχασμό. Σαν να 'ταν λαξεμένη πάνω σε πεντελικό σκληρό μάρμαρο. Ένιωθες τον κόπο του ποιητή. Τη βαριά του ανάσα, καθώς έσκυβε μέσα του να δώσει μορφή στις σκιές. Από το βιβλίο αυτό άλλωστε «έπαιρνα» την πνευματική τροφή μου με το λογικό μου κι άλλοτε με τη διαίσθηση. Σπούδασα έτσι την πρώτη μου φιλοσοφία, μέσα από την ομορφιά των νοημάτων και των εικόνων, σαν να είχαν οι ιδέες τα χρώματα του Θεόφιλου.»

(Οι δρόμοι του Αρχάγγελου, 1, 1986:145)

Θα κλείσομε επισημαίνοντας μια ακόμη ιδέα του έργου, που συνδέεται με την παράδοση: την αντίληψη του τραγικού, που ο Μίκης Θεοδωράκης συσχετίζει συχνά με τα συμφωνικά του έργα.

Στο επίπεδο των αξιών το τραγικό συνδέεται με τη σύγκρουση ανθρώπου - θεού, σύγκρουση που αποτελεί τον πυρήνα της τραγωδίας. Η σύγκρουση αυτή έχει δύο εκδοχές: ο άνθρωπος σέβεται τους θεούς αλλά δεν υποτάσσεται στη βούλησή τους· διατηρεί την ανεξαρτησία του. Το παράδειγμα του Προμηθέα είναι χαρακτηριστικό· παραβαίνει την εντολή των θεών για να υπηρετήσει τους ανθρώπους. Για να εκτιμήσομε τη διαφορά, ας το παραβάλομε με το παράδειγμα του Αβραάμ, λ.χ., που είναι πρόθυμος να θυσιάσει τον ίδιο το μοναχογιό του, για να υπακούσει στην εντολή του θεού του.

Η άλλη εκδοχή της σύγκρουσης ανθρώπου-θεού είναι η αξίωση υποκατάστασης του θεού από τον άνθρωπο, όπως στην περίπτωση του δικού μας κρητικού Διγενή:

"*Να 'χεν η γης πατήματα κι ο ουρανός κερκέλια,*

να πάθιουν τα πατήματα, νά 'πιανα τα κερκέλια,
ν' ανέβαινα στον ουρανό να διπλωθώ να κάτσω,
να δώκω σείσμα τ' ουρανού, να βγάλει μαύρο νέφι,
να κάμει χιόνι στα βουνά και το νερό στσι κάμπους''.

(Γιάνναρης 150. 159)

Το βίωμα αυτό το είχε μέσα του ο Ήρωας -Αφηγητής *των Δρόμων του Αρχάγγελου:*

«Νιώθω βαθιά μου ένα αγιούπα — να με τρώει και να με θεμελιώνει! — Κι είμ' έτοιμος να υψώσω το μέτωπό μου — και να σηκώσω τα στήθη μου — στα ύψη των Θεών — κι είμ' έτοιμος να πώ: *Θεοί, Θεοί, γεννήθηκε ο Θεός σας* — Νιώθω βαθιά μου την υπέρθεη πνοή που θα σας υποτάξει! Το 'πα και μούγκρισε ο τόπος — στην ιερήν ορμήν του λόγου — κι απόρησαν τ' ανήξερα πουλιά — και σώπασαν την προσευχή — τα χόρτα συντριμμένα σαλευτήκαν — και τ' άνθη μαραθήκαν — κι ως κι ο λαμπρός ο ήλιος πού 'σμιγε σ' ερωτικά αγκαλιάσματα — πιο πίσω απ' τα βουνά του κάμπου με τη Γη — έτρεξε να κρυφτεί απορημένος — κι ευθύς ήρθε και σκέπασε την πλάση — νύχτα άφεγγη βαθιά και σιωπηλή».

[...] Σε άλλο κείμενο, με τίτλο "Ο Σωκράτης στη φυλακή", θα γράψω «όποια βάρκα εναντιωθεί στο κύμα θα συντριφτεί. Μα πάντα ένα τέτοιο σύντριμμα είναι και μια νίκη. Πρέπει να διαλυθείς για να μείνεις ακέραιος στον Αιώνα των Αιώνων».

(Οι δρόμοι του Αρχάγγελου, 1, 1986:100-101)

Στο επίπεδο των κοινωνικών αγώνων η υπέρβαση αυτή πραγματώνεται με τον άνθρωπο-θεό. Στο έργο που μας απασχολεί παίρνει την ακόλουθη μορφή:

«Τη «Συμφωνία αρ. 1» την έβλεπα σαν μια σύγχρονη Τραγωδία. Το σκηνικό, ένας άδειος χώρος, όπου στο μέσον υπήρχε ένας χορταριασμένος βωμός. Οι χορωδοί, γυναίκες και άντρες, είναι χωρισμένοι σε δύο ομάδες: τους λευκούς και τους μαύρους. Δηλαδή με λευκούς και μαύρους χιτώνες. Υπήρχε ο Άνθρωπος, η Ψυχή, η Φωνή, ο Κορυφαίος. Το πρώτο ποιητικό σχεδίασμα δείχνει ότι η αρχική μου ιδέα με οδηγούσε πολύ κοντά στη φόρμα της Τραγωδίας, μέσα από την οποία ο σύγχρονος άνθρωπος θα προσπαθούσε να βρει απάντηση στο κύριο για μένα πρόβλημα: το υπαρξιακό. Σιγά σιγά, όταν ήρθε και η μουσική, κατέληξα στο Ορατόριο, από την πλευρά της μορφής. Όσον αφορά το περιεχόμενο, η Μάχη του Δεκέμβρη και η «επαγγελματοποίησή» μου στο κομουνιστικό κόμμα, ευθύς μετά, με οδήγησαν σε μια επίκαιρη λύση-κάθαρση: ο Θεός ήταν η εργατική τάξη! Έτσι έθεσα τελεία και παύλα στις «μεταφυσικές» μου περιπλανήσεις.»

(Οι δρόμοι του Αρχάγγελου, 1, 1986:210)

Τελειώνοντας θα επανέλθουμε στον τίτλο, όπου υπάρχει μια ευδιάκριτη "σημειωτική". Σ' ένα ρεαλιστικό επίπεδο ανάγνωσης, ο Αρχάγγελος Μιχαήλ είναι ο προστάτης άγγελος του ήρωα-αφηγητή, που είναι συνώνυμος με το συγγραφέα Μίκη

Θεοδωράκη. Μια εικόνα που δημοσιεύεται στον 3ο τόμο του έργου, εικόνα-κειμήλιο της οικογένειας Θεοδωράκη από τη Μ. Ασία, παρέχει την αναγκαία "πιστοποιητική λειτουργία". Η προστασία του Αρχάγγελου, όπως είδαμε, εκδηλώνεται ενεργά μέσα στο έργο. Από την άλλη, ο χαρακτηρισμός "Αυτοβιογραφία" κάτω από τον τίτλο "*Οι δρόμοι του Αρχάγγελου*" υποδηλώνει μια ταύτιση του ήρωα-αφηγητή (και, κατ' επέκταση, του Μίκη Θεοδωράκη) με τον Αρχάγγελο, που παραπέμπει σε μια υψηλή συνείδηση αποστολής: στο ρόλο του Ήρωα-ηγέτη και του Ήρωα-Προμάχου. Στα εσωτερικά εξώφυλλα των πέντε τόμων εναλλάσσονται *ο Αρχάγγελος Μιχαήλ* με τον "*Αρχάγγελο με το πολυβόλο*" (χαρακτικό του Α. Τάσσου), εναλλαγή που σηματοδοτεί μια ισοδυναμία και ταυτόχρονα, μια εναλλαξιμότητα των ρόλων, πολύ εύγλωττη μέσα στα συμφραζόμενα του επαναστατικού κινήματος της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου.

Φίλοι συμπατριώτες, όπως είδαμε, ο Μίκης Θεοδωράκης κουβαλεί μέσα του όλες τις αξίες που συνιστούν την νεοελληνική πολιτισμική παράδοση. Είναι κυριολεκτικά μια ζωντανή συνείδηση της Ρωμιοσύνης. Στους δύσκολους καιρούς που περνούμε είναι ένα κεφάλαιο για τον τόπο και για την ανθρωπότητα.

Λέει ο Μιτεράν προλογίζοντας το έργο του "*Οι μνηστήρες της Πηνελόπης» (1975:13):*

"*Τον βλέπω να προχωρεί με τις γιγάντιες δρασκελιές του''*. Και θυμούμαι πάλι τον κρητικό Διγενή:

«Τα όρη εδρασκέλουνε, βουνού κορφές επήδα,
χαράκι' αμαδολόγανε και ριζιμιά ξεκούνιε...»

Τέτοιος ο Θεοδωράκης, σαν το Διγενή, που η λαϊκή φαντασία τον βλέπει ακόμη σήμερα απολιθωμένο στη μορφή του Γιούχτα.

Να μας ζήσει, λοιπόν, σαν τα βουνά της Κρήτης!

La Voix

murmurante
douce
tendre
caressante

violante
mordante
furieuse

combattante
dénonçante
accusante

grecque

amère
joyeuse
joyeusement amère
amèrement joyeuse

farouche
rauque
retentissante
pénétrante
désespérée

muette

douloureusement criante
électrisante
puissante
rebelle

vivante
vivante
vivante

grecque

M. Rizzi
20 Bvd. H. Clement
4064 Esch-Alzette-Luxembourg

4 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΥΜΦΩΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ SOLISTES ΚΑΙ ΧΟΡΩΔΙΑΣ

1.-	2.-	3.-	4.-
ΟΙΔΙΠΟΔΑΣ PIANO CONCERTO (Peer Salo) ΠΡΩΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ (Συμφωνική Ορχήστρα CAPELLA Αγίας Πετρούπολης)	ADAGIO RAVEN (Χατζιάνο-Μπάλτσα) REQUIEM Χορωδία-Ορχήστρα CAPELLA Αγίας Πετρούπολης	ΜΗΔΕΙΑ (Θεοδωρίδου) 3η Συμφωνία (Χατζιάνο)	ΗΛΕΚΤΡΑ (Χατζιάνο-Μπάλτσα) 7η Συμφωνία (Χατζιάνο-Μπάλτσα)

Άλλες Ιδέες

α) ΗΛΕΚΤΡΑ (Κοντσερτάντε)
ΜΗΔΕΙΑ (Κοντσερτάντε)
ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ (Κοντσερτάντε)

Αποσπάσματα

β) CANTO GENERAL

MIKIS THEODORAKIS
Epifanous 1
117 42, Athens-GREECE
tel. (301)9214863, fax 9236325

To: Mr. Bernt Lindekleiv

Dear Bernt,

I received your message with a delay, because I was not in Athens. I can send you following translation of Canto General in english from the booklet of the CD. You can find also a translation in German in the booklet of the same CD, if you need.

Unfortunately Mr. Theodorakis still does not feel very well, doctors said that he should not do anything at least till the end of this year and maybe more and so he can not make an interview or photos or anything for the film. He is sure that you can understand.

Except of this page I send you six more pages with the translation. Please, could you leave me a message that everything is o' key? I will be in Athens on Friday.

Thank you very much.

With my best regards,

Rena Parmenidou

1. SOME BEASTS

It was the twilight of the iguana.

From its glistening battlement
a tongue
darted into the verdure,
the monastic anteater trod
the jungle with melodious feet,
the guanaco fine as oxygen
in the wide brown heights
was wearing boots of gold,
while the llama opened candid
eyes in the delicacy
of the world covered with dew.
The monkeys wove
an interminably erotic thread
on the shores of dawn,
leveling walls of pollen
and startling the violet flight
of the butterflies from Muzo.
It was the night of the cayman,
the night pure and pullulating
with snouts emerging from the ooze,
and from the somnolent swamps
an opaque thud of armor
returned to the earthy origin.

The jaguar touches the leaves
with its phosphorescent absence,
the puma bolts through the foliage
like a raging fire,
while in him burn
the jungle's alcoholic eyes.
Badgers scratch the river's feet,
sniff out the nest
whose throbbing delight
they'll attack with red teeth.

And in the depths of the almighty water
lies the giant anaconda
like the circle of the earth,
covered with ritual clays,
devouring and religious.

2. I AM GOING TO LIVE (1949)

I am not going to die. I'm departing now,
on this day full of volcanoes,
for the multitudes, for life.
Here I've settled these matters
now that the gangsters strut
with "western culture" in arms,
with hands that murder in Spain,
and the gallows that swing in Athens
and the dishonor that governs Chile
and bring my story to a close.
I'm staying here
with words and people and roads
that await me again, and pound
on my door with their starry hands.

3. THE LIBERATORS

Here comes the tree, the tree
of the storm, the tree of the people.
Its heroes rise up from the earth
as leaves from the sap,
and the wind spangles the whispering
multitude's foliage,
until the seed falls
again from the bread to the earth.

Here comes the tree, the tree
nourished by naked corpses,
corpses scourged and wounded,
corpses with impossible faces,
impaled on spears,
reduced to dust in the bonfire,
decapitated by ax,
quartered by horse,
crucified in church.

Here comes the tree, the tree
whose roots are alive,
it fed on martyrdom's nitrate,
its roots consumed blood,
and it extracted tears from the soil:
raised them through its branches,
dispersed them on its architecture.
They were invisible flowers -
sometimes, buried flowers,
other times they illuminated
its petals, like planets.

And in the branches mankind
harvested
the hard corollas,
passed them from hand to hand
like magnolias or pomegranates,
and suddenly, they opened the earth,
grew up to the stars.

This is the tree of the emancipated.
The earth tree, the cloud tree,
The bread tree, the arrow tree,
the fist tree, the fire tree.
The stormy water of our nocturnal
epoch floods it,
but its mast balances
the arena of its might.

At times, the branches broken
by wrath fall again,
and a foreboding ash
covers its ancient majesty:
just as it survived times past,
so too it rose from agony
until a secret hand,
countless arms, the people,
preserved the fragments,
hid invariable trunks,
and their lips were the leaves
of the immense divided tree,
disseminated everywhere,
walking with its roots.
This is the tree, the tree
of the people, of all the peoples
struggling for freedom.

Look at its hair:
touch its renewed rays:
plunge your hands into the factories

where its pulsing fruit
propagates its light each day.
Raise this earth in your hands,
partake of this splendor,
take your bread and your apple,
your heart and your horse
and mount guard on the frontier,
at the limits of its leaves.

Defend the destiny of its corollas,
share the hostile nights,
guard the cycle of the dawn,
breathe in the starry heights,
sustaining the tree, the tree
that grows in the middle of the earth.

4. TO MY PARTY

You have given me fraternity
toward the unknown man.
You have joined the strength
of all the living.
You have given me the country
again as in a birth.
You have given me the freedom
that the loner cannot have.
You taught me to kindle kindness,
like fire.
You have given me the rectitude
that the tree requires.
You taught me to see the unity
and the difference among mankind.
You showed me how one being's pain
has perished in the victory of all.
You taught me to sleep in beds
hard as my brothers.
You made me build on reality
as on a rock.
You made me adversary of the
evildoer and wall of the frantic.
You have made me see the world's
clarity and the possibility of happiness.
You have made me indestructible
because with you I do not end in myself.

5. LAUTARO (1550)

The blood touches a gallery of quartz.
The stone grows where the drop falls.
That's how Lautaro is born of the earth.

Lautaro was a slender arrow.
Our father was elastic and blue.
His tender years were nothing but silence.
His adolescence was dominion.
His youth a driving wind.
He prepared himself like a long spear.
He accustomed his feet to the cascades.
He trained his dead in the thorns.
He executed the guanaco's trials.
He lived in snowy dens.
He stalked the eagles' food.
He clawed at the crags' secrets.
He tended the fire's petals.
He nursed on cold springtime.
He was burned in the infernal gorges.
He was hunter among the cruel birds.
His hands were tinged with victories.
He read the night's aggressions.
He sustained sulphur landslides.

He became velocity, sudden light.

He aquired Autumn's slowness.
He labored in invisible lairs.
He slept on the glaciers's sheets.
He followed the arrows' path.
He drank wild blood on the trails.
He wrested treasure from the waves.
He loomed like a menacing god.
He ate in every kitchen of his people.
He learned the lightning's alphabet.
He scented out the scattered ashes.
He cloaked his heart with black furs.
He deciphered the smoke's
spiraling plume.
He was made of taciturn fibers.
He was oiled like the olive's pith.
He became crystal of hard transparency.
He studied to become a cyclone.
He struggled to temper his blood.

Only then was he worthy of his people.

6. THE BIRDS ARRIVE

All was flight in our land.
The cardinal, like drops
of blood and feathers,
bled the dawn of Anáhuac.
The toucan was a lovely
box of shining fruit,
the hummingbird preserved
the original sparks of dawn,
and its minuscule bonfires
burned in the still air.

Illustrious parrots filled
the depths of the foliage,
like ingots of green gold
newly minted from the paste
of sunken swamps,
and from their circular eyes
yellow hoops looked out,
old as minerals.

All the eagles of the sky
nourished their bloody kin
in the uninhabited blue,
and flying over the world
on carnivorous feathers
the condor, murderous king,
solitary monk of the sky,
black talisman of the snow,
hurricane of falconry.

The ovenbird's engineering
made of the fragrant clay
sonorous little theaters
where it burst forth singing.

The nightjar kept
whistling its wet cry
on the banks of the cenotes.

The Chilean pigeon made
scrubby woodland nests
where it left its regal gift
of dashing eggs.

The southern lark, fragrant
sweet autumn carpenter,
displayed its breast spangled
with a scarlet constellation,
and the austral sparrow raised
its flute recently fetched
from the eternity of water.

Wet as a water lily,
the flamingo opened the doors
of its rosy cathedral,
and flew like the dawn,
far from the sultry forest
where the jewels dangle
from the quetzal, which suddenly
awakens, stirs, slips off, glows,
and makes its virgin embers fly.

A marine mountain flies
toward the islands, a moon
of birds winging South,
over the fermented islands
of Peru.
It's a living river of shade,
a comet of countless
tiny hearts
that eclipse the world's sun
like a thick-tailed meteor
pulsing toward the archipelago.

And at the end of the enraged
sea, in the ocean rain,
the wings of the albatross rise up
like two systems of salt,
establishing in the silence
with their spacious hierachy
amid the torrential squalls,
the order of the wilds.

7. SANDINO (1926)

It was when the crosses
were buried
in our land - they were spent,
invalid, professional.
The dollar came with aggressive teeth
to bite territory,
in America's pastoral throat.
It seized Panama with powerful jaws,
sank its fangs into the fresh earth,
wallowed in mud, whisky, blood,
and swore in a President
with a frock coat:
"Give us this day our
daily bribe."
Later, steel came
and the canal segregated residences,
the masters here, the servants there.

They rushed to Nicaragua.

They disembarked, dressed in white,
firing dollars and bullets.
But there a captain rose forth,
saying: "No, here you're not putting
your concessions, your bottle."
They promised him a portrait
of the President, with gloves,
ribbons, and patent leather
shoes, recently acquired.
Sandino took off his boots,
plunged into the quivering swamps,
wore the wet ribbon
of freedom in the jungle,
and, bullet by bullet, he answered
the "civilizers."

North American fury
was indescribable: documented
ambassadors convinced
the world that their love was
Nicaragua, sooner or later
order must reach
its sleepy intestines.

8. NERUDA REQUIEM AETERNAM

Tears shed for the living
Enslaved America
Enslaving the world
Shedding a sea of tears
Our last ray of light
Now dominated by dwarves
Motherless earth
NERUDA REQUIEM ETERNAM

1. UNITED FRUIT CO.

When the trumpet blared everything
on earth was prepared
and Jehova distributed the world
to Coca-Cola Inc., Anaconda,
Ford Motors and the other entities:
United Fruit Inc.
reserved for itself the juiciest,
the central seaboard of my land,
America's sweet waist.
It rebaptized its lands
the "Banana Republics,"
and upon the slumbering corpses,
upon the restless heroes
who conquered renown,
freedom and flags,
it established the comic opera:
it alienated self-destiny,
regaled Caesar's crowns,
unsheathed envy, drew
the dictatorship of flies:
Trujillo flies, Martínez flies,
Ubico flies, flies soaked
in humble blood and jam,
drunk flies that drone
over the common graves,
cirus flies, clever flies
versed in tyranny.

Among the bloodthirsty flies
the Fruit Co. disembarks,
ravaging coffee and fruits
for its ships that spirit away
our submerged lands' treasures
like serving trays.

Meanwhile, in the seaports'
sugary abysses,
indians collapsed, buried
in the morning mist:
a body rolls down, a nameless
thing, fallen number,
a bunch of lifeless fruit
dumped in the rubbish heap.

2. VEGETATION

To the lands without
name or numbers,
the wind blew down from other domains,
the rain brought celestial threads,
and the god of the impregnated altars
restored flowers and lives.

In fertility time grew.

The jacaranda raised its froth
of transmarine splendor,
the araucaria, bristling with spears,
was magnitude against the snow,
the primordial mahogany tree
distilled blood from its crown,
and to the South of the cypress,
the thunder tree, the red tree,
the thorn tree, the mother tree,
the scarlet ceibo, the rubber tree
were earthly volume sound,
territorial existence.

A newly propagated aroma
suffused, through the interstices
of the earth, the breaths
transformed into mist and fragrance:
wild tobacco raised
its rosebush of imaginary air.
Like a fire-tipped spear
corn emerged, its stature
was stripped and its gave forth again,
disseminated its flour, had
corpses beneath its roots,
and then, in its cradle, it watched
the vegetable gods grew
wrinkle and extension, sown
by the seed of the wind
over the plumes of the cordillera,
dense light of germ and nipples,
blind dawn nursed
by the earthly ointments
of the implacable rainy latitude
of the enshrouded torrential nights,
of the matinal cisterns.
And still on the prairies,
like laminas of the planet,
beneath a fresh republic of stars,
the ombú, king of the grass, stopped
the free air, the whispering flight,
and mounted the pampa, holding it in
with a bridle of reins and roots.

Arboreal America,
wild bramble between the seas,
from pole to pole you balanced,
green: treasure, your dense growth.

The night germinated
in cities of sacred pods,
in sonorous woods,
oustretched leaves covering
the germinal stone, the births.
Green uterus, semina!
American savanna, dense storehouse,
a branch was born like an island,
a leaf was shaped like a sword,
a flower was lightning and medusa,
a cluster rounded off its résumé,
a root descended into the darkness.

3. AMOR AMERICA (1400)

Before the wig and the dress coat
there were rivers, arterial rivers:
there were cordilleras, jagged waves where
the condor and the snow seemed
immutable:
there was dampness and dense
growth, the thunder
as yet unnamed, the planetary pampas.

Man was dust, earthen vase, an eyelid
of tremulous loam, the shape of clay -
he was Carib jug, Chibcha stone,
imperial cup or Araucanian silica.
Tender and bloody was he,
but on the grip

of his weapon of moist flint,
the initials of the earth were written.
No one could
remember them afterward: the wind
forgot them, the language of water
was buried, the keys were lost
or flooded with silence or blood.

Life was not lost, pastoral brothers.
But like a wild rose
a red drop fell into the dense growth,
and a lamp of earth was extinguished.

I am here to tell the story.
From the peace of the buffalo
to the pummeled sands
of the land's end, in the accumulated
spray of the antarctic light,
and through precipitous tunnels
of shady Venezuelan peacefulness
I searched for you, my father,
young warrior of darkness and copper,
or you, nuptial plant, indomitable hair,
mother cayman, metallic dove.
I, Incan of the loam,
touched the stone and said:

Who
awaits me? And I closed my hand
around a fistful of empty flint.
But I walked among Zapotec flowers
and the light was soft like a deer,
and the shade was a green eyelid.

My land without name, without America,
equinoctial stamen, purple lance,
your aroma climbed my roots up
to the glass
raised to my lips, up to the slenderest
word as yet unborn in my mouth.

4. EMILIANO ZAPATA

When sorrows multiplied
on the land, and desolate thorns
were the peasants' estate
and, like yesteryear, rapacious
ceremonial beards and whips,
then flower and fire on the gallop ...

Borrachita me voy
hacia la capital

the land rent by knives
reared up in the transitory dawn,
from his bitter den the peon
fell like husked corn
upon the vertiginous solitude.

a pedirle el patrón
que me mandó llamar

Then Zapata was land and dawn.
On the entire horizon the multitude
of his armed seed appeared.
In an attack of waters and frontiers
Coahuila's ferrous fountainhead,
Sonora's stellar stones:
everything joined his forward march,
his agrarian tempest of horseshoes.

que si se va del rancho
muy pronto vol verá

Distribute bread, land:
I'll follow you.
I renounce my celestial eyelids.
I, Zapata, depart with
the cavalries' morning dew,
a gunshot from the prickly pears
to the pink-walled houses.

...cintitas pa tu pelo
no llores por tu Pancho...

The moon's asleep on the saddles.
Death, stacked and distributed,
lies with Zapata's soldiers.
Beneath the heavy night's bastions
the dream hides his destiny,
his somber incubating sheet.
The bonfire draws the vigilant air:
grease, sweat, and nocturnal
gunpowder.

...Borrachita me voy
para olvidarte...

We asked for a homeland
for the humiliated.
Your knife divides the patrimony
and gunfire and charges put punishments
and hangman's beard to flight.
Land is distributed with a rifle.
Dusty peasant, don't wait,
after your sweat, for the true light
and heaven parceled on your knees.
Rise up and gallop with Zapata.

...Yo la quise traer
ijo que no...

Mexico, obstinate agriculture, beloved
land distributed among the dark:
your sweaty centurians rose up
from the swords of maize to the sun.

From the snowy South I've come to
sing to you.

Let me gallop in your destiny and take
my fill of gunpowder and ploughshares.

...Que si habrá de llorar
pa qué volver...

5. INSURGENT AMERICA (1800)

Our land - wide land, wilderness -
was filled with murmurs, arms, mouths.
A mute syllable kept burning,
congregating the clandestine rose,
until the meadows shook,
trampled by metals and gallops.

Truth was hard as a ploughshare.

It broke the earth, established desire,
sank in its germinal propaganda,
and was born in the secret springtime.
Its flower was silent, its gathering of light
repulsed - he collective yeast,
the hidden banners' kiss
was beaten back,
but it rose up breaking the walls,
uprooting the jails from the soil.

The dark race, its cup,
received the repulsed substance,
dispersed it in the marine limits,
crushed it in indomitable mortars.
And it emerged with its pages hammered
and springtime on the road.
Yesterday's hour, noontime,
today's hour again, hour awaited
between the minute expired
and the newborn,
in the bristling age of the lie.

O homeland born of woodcutters,
of unbaptized children, carpenters,
those who gave, like a rare bird,
a drop of winged blood,
today you'll be born harshly,
whence the traitor and the jailer
believe you're submerged forever.

Today, as then, you'll be born of the
people.

Today you'll emerge from the coal
and the dew.
Today you'll come to shake the doors
with bruised hands, with bits
of surviving soul, with clusters
of expressions that death
did not extinguish,
with intractable tools
hidden beneath your tatters.

Theodorakis had been working for a long time on his final version of *Canto General*. In January 1971 he had been the guest of Allende and Neruda in Chile and had heard settings of some of the poems of Canto General by various Chilean composers. He decided to set some poems himself as a gesture of solidarity and friendship with the people of Chile and because he felt drawn to the culture. He began composing in Paris and presented the original version of the work for the first time on his tour of South America in 1972. In 1973 he was to have presented it again in South America, with Neruda reading his own poetry at some of the performances. He spoke to Neruda on the telephone from Argentina to arrange the details of the performance in Santiago stadium the following week. That was the week that made Santiago stadium infamous as the place where, amongst others, the Chilean composer Victor Jara was tortured and killed. It was not until the Festival de l'Humanité in September 1974 in Paris that *Canto General* was performed in its final version. By then Greece was free and Chile had become a cause for international leftist concern.

When he composed *Canto General*, Theodorakis believed that he might never see Greece again. He enjoyed living in Paris because he thought it represented the best of western European civilisation, but as a Greek he could never feel really at home there. His South American tour was not only the most successful of his overseas tours in terms of audience response; but he and his musicians felt themselves to be among familiar people. As a composer, Theodorakis knew he must take his inspiration not only from literature, but from direct contact with people. It seemed that he had found a possible solution to his problems as an exile. He would adopt South America as his new homeland, and its people and poetry as his new source of inspiration. This is why he had retained the original Spanish of

Neruda. His *Canto General* is, in some ways, an overture to the Chilean people, a plea for acceptance as well as an attempt to effect a musical amalgamation of two cultures. As such it lies, like Theodorakis's classical works, almost outside the scope of this book, but it was received in Greece with such enthusiasm that it must be considered at least as an important digression from his role as a national composer.

Greeks were enthusiastic about *Canto General* for a number of obvious reasons. The performances were the first concerts given by Theodorakis on his return to Greece. The parallel between the Chilean coup and what happened in Santiago stadium with their own recent history when political prisoners had been herded into the Athens hippodrome, was striking. The anti-US references in poems like 'United Fruit' and 'America Insurecta' were listened to with relish by an audience who blamed the CIA and American business interests for seven years of tyranny. Besides, *Canto General* is a marvellously exciting piece of music. There was enough rhythmic and melodic interest to capture any sympathetic audience, but it was not understood as *Axion Esti* was understood. It could never become part of Greek popular culture because it couldn't be sung. And despite the obvious references to Latin American rhythm and instrumentation, and the occasionally brilliant settings of Neruda's text, it doesn't fully belong to the popular culture of Chile. It is, in a sense, an international work, a fact which was emphasised in Theodorakis's public performances by the use of the Paris Philharmonia Choir and the Percussions of Strasbourg, a French and Argentinian pianist together with Theodorakis's Greek singers and orchestra.

In terms of his own development as a composer, *Canto General* represents Theodorakis's most important exploration of rhythm to date. Ever since *Epitaphios,* the traditional asymmetrical rhythms of Greece had been a source of inspiration to him. He had extended and juxtaposed them in ways that were unfamiliar to Greek audiences, but there was always a strong suggestion of an underlying dance rhythm in his popular works. One of his most effective uses of juxtaposed rhythms, as I pointed out in chapter 5, was the insertion of bars of 5/8 at the climactic points in the 6/8 metre of 'The Smiling Boy' (familiar as the theme music of the film *Z).* In *Canto General,* Theodorakis has expanded the technique of juxtaposed rhythms into

a more abstract concept of rhythmic organisation which still, however, relies on Greek traditional rhythms as well as South American rhythms as its main source of inspiration. In the long, polyrhythmic sections of 'Vegetaciones', 'Vienen los Pajaros', 'Algunas Bestias' or 'Los Libertadores', Theodorakis is no longer dealing with variations on traditional patterns so much as exploring the fundamental division of rhythm into groups of twos and threes.

It is not easy for musicians unfamiliar with traditional Greek rhythms to perform Theodorakis's works in the way he conceived them. As a conductor he may fail to give a clear beat with his hands but his body is always moving in perfect rhythm like a dancer's. He will say to his Greek orchestra, 'No, not like that! It's a slow tsamiko.' A Greek drummer will automatically shift the pattern of accents into the dance rhythm he is accustomed to. The process is more than the shifting of accents; it is a 'felt' rhythm, something difficult to convey in normal notation as a 3/4 metre or a 9/8 metre. In a work like *Canto General,* in which regular metric patterns are rarely established, it is important to understand the underlying rhythmic sense of each section of the music.

'Vegetaciones', for example, opens with a series of bars in different metre — 8/8, 9/8, 7/8, 5/8, — but the metre which is established as a *rhythm* is 5/8 and if you listen to a recording of the work you will 'feel' the five as a dance rhythm. It is in fact a common Greek folk rhythm of 3+2:

Musical Example 70

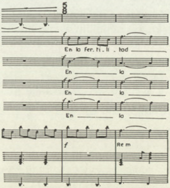

In the passage beginning 'el jacaranda elevaba spuma...' (no. 3 on the score) the swinging rhythm of five is abandoned. It is a lyrical passage in the text and Theodorakis draws attention to it by a change in his rhythmic writing. The basic divisions of the metre are still groups of three alternated with two or four, but no rhythm is established. The accents fall on the words he wishes to stress rather than on regular strong beats.

At no. 6, a new melody and mood is introduced with the words 'eran volumente' (it was the mass of the earth, it was the sound). Here there is a briefly established slow waltz rhythm before the grand climax of '...eran territoria les existencias...' The choir echoes the solo and then supports it with a rhythmic chant mostly on a single syllable and pitch, before the 5/8 of the opening section is restated. What is interesting is that both Greek and non-Greek listeners respond to these rhythmic sections with great enthusiasm, often clapping their hands or stamping their feet. This is, I believe, because such sections of the work are written in traditional dance patterns.

In 'Vienen los Pajaros' the patterns are more complex but again there are fundamental rhythmic units which are expanded and contracted. The opening pattern of eight, for example, is an ornamented version of the first part of the melodic phrase to follow:

Musical Example 71

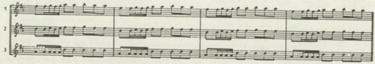

It prepares the ear for the rhythm and melody of the opening section and suggests, with its semi-quaver trill, the twittering of the birds. It is re-iterated throughout the piece in the accompaniment. The three bar phrase of the opening melody is divided into bars of 7, 5 and 8. In the melody the 8 is simply a sustained note, but the accompaniment restates the melody of the introduction. The passage which follows is notated in 5/8, but unlike the 5/8 of 'Vegetaciones' it is not a rhythm, but a series of bars in different metre. The listener is aware of a general rhythmic pattern of threes established by accents across the

232

bars. At no. 1, the 7, 5, 8, of the opening section returns and is immediately recognised as a familiar rhythm. It may be going too far to say that this opening section of 'Vienen los Pajaros' is 'in' 20, because the pattern is broken constantly, but like the fives of 'Vegetaciones', it is performed in such a way as to create a definite feeling of rhythm. Such complex metres occur in the traditional music of Macedonia and the Pontos. They are always stressed in patterns of twos and threes although they may be thought of in larger units of fives or sevens. What makes them exciting to the listener is hard to explain. It is not simply their strangeness to western ears. The Greeks who are accustomed to them from childhood still regard combinations of metre as exciting.

As in 'Vegetaciones', there is a climactic central section of 'Vienen los Pajaros' where the vocal writing is left unadorned. Again the choir is used as a percussive as well as a harmonic element, chiming the ends of phrases like a bell:

Musical Example 72

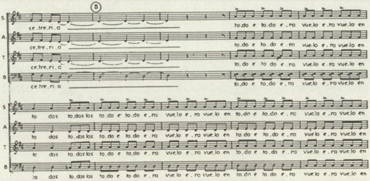

The solo which begins at no. 6 is a typical Theodorakis melody, beginning on a series of notes of identical pitch followed by three descending notes. It is one of the passages written expecially for the powerful voice of Farandouri. The orchestra seems an afterthought as the melody rises above it. Again, the time indications vary from bar to bar but the passage has a strong feeling of triple rhythm:

Musical Example 73

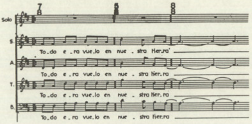

The melodic writing of *Canto General* is not so consistently inspired as that of *Axion Esti* but there are several fine passages. Most of them are reserved for Farandouri but one of the most beautiful melodies is sung by the baritone soloist, Petros Pandis. It is the opening melody of 'America Insurecta'. The imagery of the poem as well as its theme of revolt are reminiscent of Ritsos's 'Romiossini':

> *This earth of ours, boundless, isolated,*
> *Full of mouths, conversations, hands,*
> *A syllable of silence catches fire*
> *Picking the forbidden rose*
> *Till the plains sigh*
> *With the sound of galloping and metal.*
>
> *The truth was as hard as a plough...*

Theodorakis sets the opening lines to a majestic melody supported by simple chords and arpeggios:

Musical Example 74

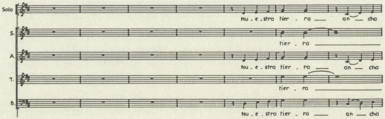

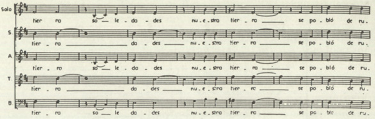

The first solo ends with a dramatic section describing the breaking of the prison walls. It marks a division in the text and the music from the preparation for revolt to the revolt itself. Again Theodorakis was writing with a specific voice in mind. Pandis is a dramatic baritone. His vocal ornamentation on the last notes of the passage bear little relation to what appears on the score. In performance, this coda evokes a round of applause from Greek audiences who may not understand the text but who recognise a roar of anger when they hear one.

It is only after this dramatic solo that 'American Insurecta' becomes a rhythmic piece. Again there are bars of various metre — 8, 5, 6, 2, 3, — but the rhythmic character of the section is determined by the repeated triplet patterns which betray, like many parts of *Canto General,* the influence of the South American music which Theodorakis had recently become interested in.

Canto General is not an integrated work in the same way as *Axion Esti.* Its sections are units which can be performed independently or with some variation in the order of presentation. Its overriding character is determined by its rhythmic writing. It is a unique work in the body of Theodorakis's composition and, I believe, in the repertoire of modern music. It is in some senses a popular work, in others, a contemporary classical composition. In *Axion Esti,* the popular style sections were distinguished from the classically influenced sections of the work not only by the writing but by the use of popular instruments and a popular singer. In *Canto General* there is no such distinction between the sections and the vocal and instrumental writing both require classically trained performers. What distinguishes it from most classical compositions is the use of

traditional rhythmic patterns. It is, in a way that no other modern work I know of approaches, truly polyrhythmic. It is unfortunate that there are no recordings yet available which do it justice.

If Chile had not suffered the same fate as Greece and had the Greek dictatorship not fallen, it is interesting to speculate on what direction Theodorakis's composition might have taken. So far the works he has composed since the liberation of his country have been disappointing compared to this grand-scale piece. Perhaps it was time for Theodorakis to break away from his national boundaries and seek new inspiration. But the moment he had waited for, the fall of the dictatorship, brought Theodorakis home and distracted him, at least for the time being, from any thoughts of becoming less nationally orientated. Greece lay at his feet and he entered it like a conquering hero.

Αγαπητή Μαρία

Σχετικά με το CANTO GENERAL

1 - Θέλω να αλλάξω τη σειρά και γι' αυτό προτείνω αυτή που θα δεις στο σχετικό σημείωμα

2 Το LAUTARO είναι γραμμένο για καθαρή φωνή TENORE. Και γι' αυτό με τη γυναικεία δεν ακούγεται τόσο καθαρά. Θα ήταν ιδανική π.χ. η επιτυχημένη συμμετοχή του Τσεφάρη. Όμως επειδή αυτό δεν γίνεται σωστά μόνη έχω στο OSLO κανονίσει κάτι...

3 - Εάν περάσει μέσα και η ARIA τότε τα μέρη θα πρέπει να μεταφερθούν κάπως ισόρροπα. Τι λες?

Για το FINALE του America Insurrecta να τραγουδήσουν και οι τρεις μαζί - επαναλαμβάνοντας κείμενο Μουσικό που θα πρέπει να βγάλει τη Μαγεία και το μεγαλείο

Αυτά για να σ' το μεταφέρω

Σε φιλώ, Ίσως πιο αγαπητό σου θαυμαστή

και πιο μεγάλο του συνεργάτη σου

Δικός σου Μίκης

ALGUNAS BESTIAS — Magia Φ

Petros Π.

* VOY a VIVIR — Magia Φ

* LOS LIBERTADORES — Magia Φ

VIENNEN LOS PAJAROS

X REQUIEM. — TENOROS

* LAUTARO — Petros Π.

X A MI PARTIDO — Petros Π

X LA UNITED FRUT

X SANDINO — Petros Π.

* AMOR AMERICA — Afiea Z.

X ZAPATA — Magia Φ

VEGETACIONES

* AMERICA INSURECTA — Petros Π

1 × ALGUNAS BESTIAS (Μ·Φ)
× VEGETATIONES (Α Σ.)
× VIENNEN LOS PAJAROS (Μ·Φ)
× LA UNITED FRUIT (Π·Π·)
~~5 REQUIEM CORO~~
5 LAUTARO TENOR
A MI PARTIDO (ΠΠ)
ZAPATA CORO — διάχωρον
SANDINO [Π·Π·]
~~10~~ AMOR AMERICA [Α·Σ]
10 × VOY A VIVIR [Π·Π·]
× LOS LIBERTADORES [Μ·Φ]
× REQUIEM CORO
13 × AMERICA INSURECTA [Π·Π· Μ·Φ·]

ΝΕΑ ΕΠΙΛΟΓΗ

ROMANUS

Στη καινούργια ΕΚΔΟΣΗ του CANTO-GENERAL να μπει η έκταση της κάθε φωνής SOLO με την ένδειξη ότι μπορεί να τραγουδηθεί από MEZZO ή TENORO ή BARYT. κλπ ανάλογα με την έκταση.

1) SANDINO Λείπει Flute III
2) ALGUNAS BESTIAS OK.
3) VOY A VIVIR Λείπει το Bass Drum
4) LA UNITED FRUIT Co. Λείπει PERCUSSION 4
5) LOS LIBERTADORES (Η παρτιτούρα γράφει Elec. Bass το υλικό έχει double bass)
6) VIENEN LOS PAJAROS : το ίδιο ↑
7) VEGETACIONES OK
8) AMERICA INSURRECTA OK.

- ΟΛΑ ΑΥΤΑ έχουν 2 ΠΑΡΤΙΤΟΥΡΕΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ το καθένα
- ΤΑ 1, 2, 3, 4, 6 και 7 έχουν 2 SPARTITO
- ΤΑ 5 και 8 1 SPARTITO

---

9) AMOR AMERICA OK.
10) LAUTARO Δεν έχει timpani (απ' ό,τι είδα από τα κασέ μάλλον δεν έχει.)
11) NERUDA REQUIEM Δεν έχει double bass, percussion 3 ενώ έχει 2 percussion 3 (ή παρτιτούρα στο κασέ δεν έχει d.bass, αλλά δεν καταλαβαίνω αν έχει Perc. 3)
12) A MI PARTIDO OK
13) A EMILIANO ZAPATA OK.

- ΑΥΤΑ ΤΑ 5 ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΠΑΡΤΙΤΟΥΡΑ ΜΑΕΣΤΡΟΥ (Porter)
- ΤΑ 9, 10, 11, 13 ΕΧΟΥΝ 2 SPARTITO
- ΤΟ 12 ΕΧΕΙ 1 SPARTITO

ΤΑ 9 - 13 επειδή δεν έχουν παρτιτούρες, τα έλεγξα με βάση τα προηγούμενα.
Δηλ. 2 πιάνα, 3 flutes, 3 κιθάρες, double bass,
5 percussions και timpani.

Οι Εποχές έρχονται και παρέρχονται και αφήνουν πίσω τους τα αποτυπώματά τους. Ένα τέτοιο αποτύπωμα επάνω στην εποχή του και στο Χρόνο είναι και το CANTO GENERAL του Pablo Neruda. Και δεν ήταν μόνο η Ποίηση στις λέξεις που προκαλούσε αφορισμούς ο ποιητής μέσα από την εποχή του [illegible] η Ποίηση όλου του κόσμου. !
Εποχή μας [illegible] η αέναη ανθοφορία και τα χελιδόνια που έρχονται κάθε χρόνο [illegible] το [illegible] που εκεί δεν έρθει - Ήταν όλα τα συναισθήματα που θα μας συγκινούσαν που [illegible] και όσα αφορούσαν να γίνουν "αποτύπωμα" [illegible] ανάμεσα [illegible] [illegible] για να τα [illegible] στην εποχή της γνωριμίας.
Δεν αμφιβάλλω. αφού [illegible] Ιδέες και [illegible] είναι ένα και το αυτό - θα μου πείτε: Μια αύρα που δεν υπάρχει λέξη... Πώς το λέει αυτό ? Πόσοι οι άνθρωποι καθώς [illegible] [illegible] νέοι [illegible] και [illegible] ? Ας μη μας αποπροσανατολί-ζουν οι [illegible] άλλων εποχών... Ο [illegible] [illegible] το DNA του ανθρώπου. Χωρίς αυτό είναι αναγκαίο, [illegible], [illegible].

ΔΕΙΓΜΑ

Σ° Αυτή τη Γειτονια

ΝΑΚΑΣ

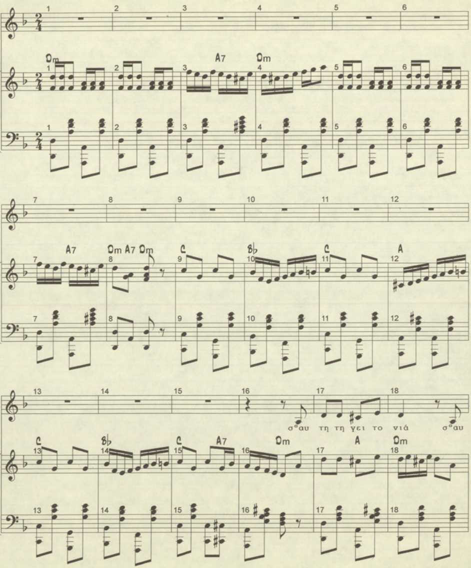

O.K.
Να αλλάζουμε τόνους
με τους οποίους το CANTO να βρίσκεται
στο μέσον του πενταγράμμου. Π.χ. για
το τραγούδι αυτό: εγώ θα έγραφα
μία 4η ψηλότερα
(Sol m)

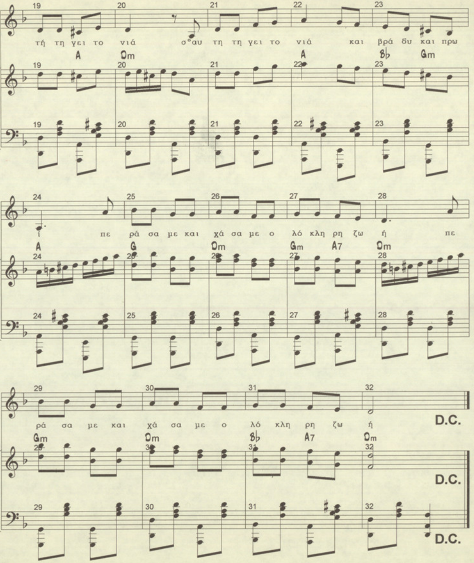
τή τη γει το νιά σ'αυ τη τη γει το νιά και βρά δυ και πρω
A Dm A B♭ Gm
ί πε ρά σα με και χά σα με ο λό κλη ρη ζω ή πε
A G Dm Gm A7 Dm
ρά σα με και χά σα με ο λό κλη ρη ζω ή
Gm Dm B♭ A7 Dm
D.C.
D.C.
D.C.

Η αποστάσεις ανάμεσα στις νότες είναι .. αντικανονική. Φαίνεται ότι ο γράφων δεν γνωρίζει μουσική. Να τα δείξει σε κάποιον γνώστη.

Ένα το χελιδόνι (δημοτικό)

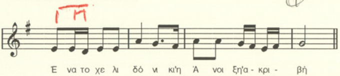

Με το λύχνο του άστρου (βυζαντινό)

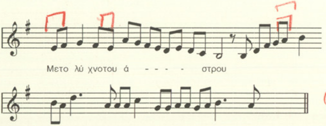

O.K

Τής αγάπης αίματα (δημοτικό)

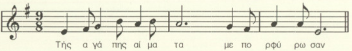

O.K

Τής Δικαιοσύνης Ήλιε (δημοτικό)

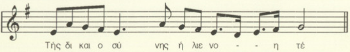

O.K

→ Πίσω.

(βιβλίο ΝΑΚΑ Φ.)

Αυτό είναι το δείγμα
για τα μουσικά παραδείγματα
της Εισαγωγής του Β' τόμου.
"Στοιχεία της μουσικής και παράδοση"

Θα χρησιμοποιηθεί στο στήσιμο σαν
φωτογραφία: θα σκαναριστεί και
θα σμικρύνει όσο χρειάζεται
για να κολλήσει στα κείμενα.

Τι πρόβλημα υπάρχει;
Έχει λάθη;

Συνέντευξη Τύπου

Κυρίες και κύριοι εκπρόσωποι των μέσων ενημέρωσης,

Σήμερα, εδώ, στον ιερό τόπο της Ολυμπίας έχουμε την τιμή να φιλοξενούμε τον συνθέτη που «έκανε τους πόθους και τα πάθη της φυλής» τραγούδια.

Τον συνθέτη που το μεγάλο του φυσικό παράστημα δείχνει αμελητέο μπρος στο πνευματικό και ηθικό παράστημα.

Τον Μίκη Θεοδωράκη, τον Μίκη που από παιδιά αγαπήσαμε και ακολουθήσαμε γοητευμένοι από τη δημιουργία του.

Θέλω ενώπιον σας να ευχαριστήσω το μεγάλο μας συνθέτη για την εξαιρετικά τιμητική επιλογή του να πραγματοποιήσει την πρεμιέρα της Λαϊκής Όπερας «Το τραγούδι του νεκρού αδερφού» στα πλαίσια του πρώτου διεθνούς φεστιβάλ Ολυμπίας.

Πιστεύω πως το διήμερο της παρουσίας του έργου του Μίκη Θεοδωράκη αποτελεί το πιο σημαντικό βήμα στερέωσης και καταξίωσης για τον νεοσύστατο αλλά το μάλα ελπιδοφόρο πολιτιστικό μας θεσμό.

Σας ευχαριστώ.

Κ. α.

246

Αντιστασιακά ενθυμήματα

Μέρος 37ο

Στην Αρκαδία, από πολύ νωρίς, είχαμε ιδρύσει την ΠΟΕΝ δηλ. την Παναρκαδική Οργάνωση Ελεύθερων Νέων, από τις γραμμές της οποίας σημειώναμε κάθε δυνατή δράση: Ιδεολογική, αντιστασιακή, μορφωτική, πολιτιστική, οικονομική.

Αυτά, από την ώρα και τη στιγμή που πάτησαν το βέβηλο πόδι τους οι κατακτητές στην πατρίδα μας, ως τις 23 Φλεβάρη 1943 που ιδρύθηκε η ΕΠΟΝ δηλ. η Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων.

Η είδηση σ' εμάς έφθασε στις αρχές Μάρτη, της ίδιας κατοχικής χρονιάς. Παρά την αρχική δυσφορία, προσχωρήσαμε σ' αυτή, διότι κατανοήσαμε ότι η ένταξή μας σ' ένα όργανο πανελλήνιας κλίμακας, θα έφερνε καλύτερα αποτελέσματα.

Συνεχίσαμε, λοιπόν, τις προσπάθειές μας με αμείωτη ένταση, με όλους τους τρόπους που διαθέταμε, ή που κατορθώναμε να επινοήσουμε. Τώρα, μάλιστα, νιώθαμε πιο δυνατοί, διότι είχαμε την αίσθηση της ευρύτερης συσπείρωσης και της ενιαίας καθοδήγησης.

Με την προηγούμενη, τη δική μας οργάνωση, σχεδιάζαμε να κάνουμε μια σημαντική πατριωτική εκδήλωση, με την ευκαιρία της εθνικής γιορτής της 25ης Μαρτίου, που κοντοζύγωνε. Το σχέδιό μας ολοκληρώθηκε και πραγματοποιήθηκε, με τη νεοπαγή οργάνωση. Τώρα πια, θα δρούσαμε ως ΕΠΟΝίτες.

Με άκρα μυστικότητα, όπως απαιτούσαν οι συνωμοτικοί κανόνες της εποχής, έκαναν τις σχετικές ζυμώσεις, συναντήσεις, συνεδριάσεις, από την κορυφή ως τη βάση, όλες οι πατριωτικές οργανώσεις: η ΕΠΟΝ πρώτα και κύρια, διότι ήταν δική της η πρωτοβουλία. Ακολουθούσαν το ΚΚΕ και το ΕΑΜ, που πρόσφεραν στήριξη και συμπαράσταση, με την πείρα και τη γνώση τους.

Ο σκοπός μας, ήταν σαφής: να συγκεντρωθούμε στο μνημείο των Προκρίτων, να καταθέσουμε στεφάνια και να ψάλουμε τον Εθνικό Ύμνο. Όπως θα γινόταν σε ομαλές συνθήκες ελευθερίας, αλλά χωρίς το γνωστό τελετουργικό, λόγω της ξενικής κατοχής.

Χρόνος τέλεσης του προγράμματος, η παραμονή της 25ης Μαρτίου 1943 ώρα 11 το πρωί. Από τις δέκα κιόλας, άρχισαν να συρρέουν στην πλατεία του Άρεως νέοι, νέες, εσωσχολικοί και εξωσχολικοί, αλλά και μεγαλύτεροι, όλων των ηλικιών, αμφοτέρων των φύλων.

Οι προετοιμασίες που είχαν προηγηθεί, υπήρξαν άψογες, μεθοδικές και αποδοτικές. Ώρα δέκα, τα καταστήματα έκλεισαν όλα, πειθαρχώντας θεληματικά, πρόθυμα και αβίαστα, σε σχετική προειδοποίηση που είχαμε φροντίσει να κάνουμε, πόρτα σε πόρτα.

Στεφάνια κατέθεσαν και τα τρία Γυμνάσια: το Πρώτο και Δεύτερο Αρρένων, το Θηλέων, η Παιδαγωγική Ακαδημία, η νεολαία εξωσχολικών και οι διανοούμενοι. Λόγος για οργανώσεις δεν έγινε καθόλου. Σαν να μην υπήρχαν. Για να φανεί ότι η κίνηση ήταν αυθόρμητη, με κέντρο τον ενθουσιασμό και τον πατριωτισμό της νεολαίας.

Έτσι, θα είχαμε ένα εύλογο ελαφρυντικό, σε περίπτωση που θα ανοίγαμε λογαριασμούς με τους κατακτητές, πράμα που δεν άργησε να γίνει, όπως θα ιδούμε πιο κάτω.

Τιμητική προσφώνηση μπροστά στο μνημείο, έκανε το αξέχαστο λεβεντόπαιδο, ο Γιώργος Τόμπρος, με συμπυκνωμένα περιεκτικά και ενθουσιώδη λόγια. Ακολούθησε ο Εθνικός Ύμνος από μια μικρή ομάδα στην αρχή, και με ευρύτατη συμμετοχή του κόσμου, σχεδόν ταυτόχρονα. Αμέσως μετά, όλο εκείνο το πλήθος των πατριωτών που είχε κατακλύσει την Πλατεία του Άρεως, άρχισε να ψέλνει αυθόρμητα, το γνωστό εμβατήριο "Μαύρη είναι η νύχτα στα βουνά...".

Ακριβώς εκείνη τη στιγμή που η πατριωτική έξαρση είχε φθάσει στο αποκορύφωμα, άρχισαν να καταφθάνουν στρατιωτικά, ιταλικά τμήματα. Ευτυχώς, το έμαθαν κατόπιν εορτής. Ως τη μεγάλη στιγμή που ακούστηκαν οι παλλαϊκές ιαχές, δεν είχαν υποψιασθεί το παραμικρό.

Υπήρχε ακόμη, αραγής ενότητα και ομοψυχία. Κυρίαρχο στοιχείο, ενωτικό και μαχητικό, ήταν ο πατριωτισμός. Κανείς δεν διενοήθη να μεταφέρει ούτε την ελάχιστη πληροφορία στην πλευρά των κατακτητών. Το μυστικό διαφυλάχθη επτασφράγιστο, στο αεροστεγές σεντούκι της αμόλευτης, της γενναίας και ανυπότακτης αρκαδικής ψυχής. Τα ρήγματα και τα χάσματα άρχισαν αργότερα, με τη διαβολική υπονομευτική και διχαστική παρέμβαση των ξένων.

Την ευθύνη για την τήρηση της τάξης, την είχαν ακόμη οι Ιταλοί. Οι Γερμανοί, έμεναν παντελώς αμέτοχοι. Τους απασχολούσαν μόνο τα πολεμικά μέτωπα, ενώ όλα τα άλλα, τα έβλεπαν "αφ' υψηλού" με αδιαφορία και ηγεμονική απάθεια.

Διοικητής της Καραμπινιερίας στην Αρκαδία με έδρα την Τρίπολη, ήταν ο συνταγματάρχης Φεστούτσιο. Με δική του διαταγή ήλθαν τα ένοπλα αστυνομικά τμήματα, να διαπιστώσουν τί ακριβώς γίνεται και να πάρουν τα κατάλληλα μέτρα. Ακροβολίστηκαν ολόγυρα στην πλατεία και προσπαθούσαν να εγκλωβίσουν τα πλήθη, που άρχισαν να διαρρέουν, αφού η τελετή είχε ολοκληρωθεί, απερίσπαστα και αδιατάρακτα.

Οι Ιταλοί στρατιώτες ήσαν ένοπλοι, ενώ οι αξιωματικοί που τους οδηγούσαν, κρατούσαν προτεταμένα πιστόλια, "με τον δάκτυλον εις την σκανδάλην". Είναι αλήθεια, ότι στην αρχή ήσαν επιφυλακτικοί, δεν είχαν πρόθεση να κακοποιήσουν κανένα. Όταν όμως άκουσαν το γνώριμο σύνθημα "Αέρα!... Αέρα!..." που ξεστόμισε μια ομάδα πολεμιστών του Αλβανικού, τότε αγρίεψαν τα πράγματα.

Οι Ιταλοί προσπαθούσαν να κάνουν συλλήψεις. Άλλους νεαρούς έπιαναν, άλλοι τους ξέφευγαν κι άλλους άφηναν μόνοι τους να ξεγλιστρήσουν, κινούμενοι από συναισθήματα συμπάθειας και ανεξικακίας. Το είχαν αυτό οι Ιταλοί. Οι περισσότεροι, φέρονταν με κατανόηση και ανθρωπιά. Όχι μόνο σ' αυτή την περίπτωση, αλλά και σε άλλες. Αντίθετα με τους Γερμανούς, που ήσαν αμείλικτοι και ανελέητοι.

Κατάφεραν, τελικά, να συλλάβουν γύρω στους εκατό νεολαίους. Ύστερα από πρόχειρη ανάκριση, άφησαν τους περισσότερους. Κράτησαν κάτι προκλητικούς και μαχητικούς. Όπως τη νεαρή Λίλικα Βασιλοπούλου, που είχε χαστουκίσει έναν [illegible] τα [illegible]. Τον Μίκη Θεοδωράκη, τον ανυπότακτο, τον ατίθασο και [illegible]. Τον ουρανομήκη Μίκη, που όρθωσε το πελώριο ανάστημά του και πήγε να "καταχεριάσει" έναν Ιταλό αξιωματικό, "που είχε στο κεφάλι φτερό και στο δεξί του χέρι πιστόλι" όπως ιστορεί ο ίδιος. Κι ακόμη μερικούς άλλους νεαρούς, που δεν θέλησαν να προσποιηθούν τον αδιάφορο περιπατητή, ή να κάνουν τον μισοκακόμοιρο, για να ξεγελάσουν τους δεσμώτες τους.

Πάντως, ύστερα από μερικές ημέρες κράτησης, τους άφησαν όλους. Σ' αυτό βοήθησε πολύ και η διαβεβαίωση του Γιάννη Βουγιουκλάκη, που ήταν κατοχικός Νομάρχης, ότι τα παιδιά δεν είχαν καμιά πρόθεση να προκαλέσουν τις δυνάμεις κατοχής, αλλά διέπραξαν μια επιπολαιότητα. Επιστρέφοντας στο σπίτι, θα ασχολούνται στο εξής, μόνο με τα βιβλία τους.

Όσο για μένα, ήμουν υπεύθυνος της ΕΠΟΝ στην Παιδαγωγική Ακαδημία, της οποίας η συμμετοχή ήταν καθολική, αυθόρμητη και αποφασιστική. Πήρα εντολή να στέκομαι μπροστά στο Δικαστήριο, να επικοινωνώ με τους καθοδηγητές με συνδέσμους και να διαβιβάζω στη βάση τις αποφάσεις τους, που ήταν ενδεχόμενο να αλλάζουν, από στιγμή σε στιγμή.

Οι καθοδηγητές της εκδήλωσης, ήσαν: Ο Γιώργης ο Εψιλον, του ΕΑΜ: κατά κόσμον Νίκος Μοιρόπουλος, από το Γεράκι Λακωνίας. Ο Γιώργης ο Κάππα, του ΚΚΕ: κατά κόσμον Παναγιώτης Σπυρόπουλος, από του Κυνηγού Μεσσηνίας. Ο Χριστόφορος Αναστασόπουλος, που ήταν και άμεσος καθοδηγητής μου. Ο Παρασκευάς Δημόπουλος, ο άσπιλος αγωνιστής. Και ο Πάτης Παρασκευόπουλος, άρτι διορισθείς ως Νομαρχιακός Γραμματέας της ΕΠΟΝ Αρκαδίας, έλκων την καταγωγήν εκ Καλαμάτας.

Όλα καλά, ώσπου βρέθηκα ξαφνικά, μαζί με άλλους νεαρούς συναγωνιστές μου, στον κλοιό μιας ομάδας Ιταλών στρατιωτών. Μας κράτησαν κάπου δέκα λεπτά. Ο ευγενικός λοχίας τους, μας κοίταξε συγκαταβατικά κι αμέσως, μας άφησε ελεύθερους. Πώς του ήλθε η καλή ιδέα, δεν μάθαμε ποτέ. Αν ζει, ας δεχτεί, νοερά, την ευγνωμοσύνη μας.

Χρυσόστομος Κριμπάς

(συνεχίζεται)

Debarcadère de Pêcheurs et Bains à Salonique.

کده: دکز حماملری و بالقجیلر اسکله‌سی

ieber Bruder!
Komme Mittwoch in Winterthur an
mit Gruss H. B.

ΕΛΛΑΔΑ - GREECE - GRECE - GRIECHENLAND

καθηγήτρια
Γεωργία Τσέργα
Σκιάθου 3, 54646
Θεσσαλονίκη, 14ο Γυμν.
Θεσ/νης 031-424-704

Μίκη Θεοδωράκη,
σου ευχόμαστε από τα βάθη της ψυχής μας
«Χρόνια Πολλά» προσδοκούμε να συνεχίσετε να είστε τόσο δημιουργικός και παραγωγικός όπως τώρα»

Με τις ευχές μας σας στέλνουμε κάποιες απ' τις λινογραφίες, που δημιουργήσαμε εμπνευσμένοι απ' το «Άξιον Εστί» του Οδυσσέα Ελύτη

Οι μικροί μαθητές
της Γ' γυμνασίου
του 14ου Θεσ/νίκης

Printed in Greece by J. Rekos Ltd., Tel. 031/696.587

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Αποβάθρα ψαράδων και τα Λουτρά στη Θεσσαλονίκη.
THESSALONIKI: The fishermen's quay in Thessaloniki. (Old card-postal). 11046.Y

Greek Summer

"Λινογραφία" Κωνσταντίνα Σαξώνη «Χαίρε...η χρυσίζοντας τον άνεμο»

«Λινογραφία» Γεωργία Χριστοφίδου
Προμετωπίδα του Γ. Μόραλη για το
«Άξιον Εστί»

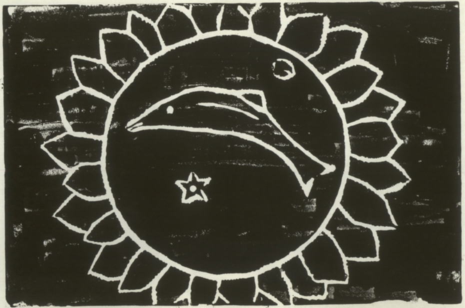

«Λινογραφία» Στέλλα Τριανταφύλλου «Ήταν ο ήλιος με τα άξονά του...»
«Ίπποι πέτρινοι με τη χαίτη ορθή και γαλήνιοι αμφορείς και λοξές δελφινιών ράχες»

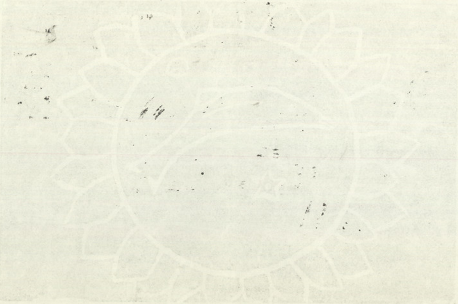

1 Λινοχαρακτική, Κωνσταντίνος Λυμπέρης <<Αγάπης μυστικές με τα πρώτα λόγια του Υμνου>>

<<Ενα το χελιδόνι...>>

«Λινογραφία» Λίνα Τσιαυφη

"Λινογραφία" Όλγα Σιδηροπούλου

"Λινογραφία" Κατερίνα Παπαθανασίου

<u>ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΗΝ "ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛ/ΤΥΠΙΑ" (Άρης Βασιλειάδης)</u>

1.- Στα παιδικά σας χρόνια εξ αιτίας των συχνών οικογενειακών μετακινήσεων, κάποιες στιγμές νοιώθατε ξένος προς τους συμμαθητές, τους γείτονες και ίσως και την κοινωνία. Το γεγονός αυτό πώς επηρέασε την καλλιτεχνική φυσιογνωμία σας;

Μ.Θ. Υποθέτω ότι τα βιώματα της παιδικής μας ηλικίας καταγράφονται βαθειά μέσα μας και γι΄αυτό θεωρούνται σημαντικά, καθώς παίζουν κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση του ψυχικού κυρίως κόσμου του κάθε ανθρώπου. Οι τραυματικές εμπειρίες σ΄αυτή την ηλικία μπορεί να οδηγήσουν σε ακραίες καταστάσεις. Η ταύτιση της ζωής σου με την Τέχνη αποτελεί κι αυτή μια ακραία περίπτωση ενεργητικής μορφής, από την άποψη ότι επιλέγεις ένα δρόμο δύσβατο, μοναχικό και κυρίως άγνωστο που δεν ξέρεις πού θα σε βγάλει, αν ποτέ σε βγάλει πουθενά. Εγώ αυτή την άσκηση στη μοναξιά υποχρεώθηκα να την αρχίσω άθελά μου πριν καλά-καλά γνωρίσω τον κόσμο. Τελικά μου έκανε καλό. Γιατί πριν γνωρίσω τον κόσμο άρχισα να γνωρίζω τον εαυτό μου.

2.- Υπήρξε κάποια προσωπικότητα που να έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα σας στα παιδικά σας χρόνια;

Μ.Θ. Φυσικά οι γονείς μου.

3.- Στα νεανικά σας χρόνια γράφατε ότι "όλες οι Τέχνες συνενωμένες, μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα να γνωρίσουν την Αρμονία του Παντός". Σήμερα εξακολουθείτε να το υποστηρίζετε;

Μ.Θ. Πρόκειται για μια ουτοπία, δεδομένου ότι είναι σχεδόν αδύνατο να βρεθεί ένα σχετικά σημαντικό σύνολο που θα κατορθώσει να βγεί μέσα από τον κύκλο των παραγωγικών σχέσεων , ώστε να διαθέτει τον αναγκαίο <u>ελεύθερο χρόνο</u> για ένα παρόμοιο εγχείρημα. Φυσικά δεν φτάνει μόνο να απαλλαγεί κανείς από τον φόρτο δουλειάς που του επιβάλλουν οι κοινωνικές συνθήκες. Θα πρέπει παράλληλα να έχει καλλιεργήσει στο έπακρον τον πνευματικό και ψυχικό του κόσμο.

Αυτό όμως δεν εμποδίζει τον οραματιστή δημιουργό να απευθύνεται μέσα από την σκέψη και την αισθητική του πράξη σε ένα <u>ιδεατό σύνολο</u> ή ακόμα και σε ιδεατά άτομα. Το κέρδος απ΄αυτή τη σχέση θα είναι το έργο. Πάντως είναι βέβαιο ότι για να υπάρξει πλήρης απογείωση με στόχο την ταύτιση με το Συμπαντικό Κέντρο της Αρμονίας, μας χρειάζεται περισσότερο από μια Τέχνη. Κάτι εγνώριζαν γι΄αυτό οι Αθηναίοι, όταν με την Τραγωδία δεν έκαναν τίποτε άλλο από το να ενώνουν περισσότερες Τέχνες όπως Λόγο και Όρχηση, Μουσική και Χορό.

4.- Οι φυλακές και οι εξορίες σίγουρα σας επηρέασαν ως μουσικό. Μπορούμε να πούμε ότι έπαιξαν σημαντικό ρόλο;

Μ.Θ. Σημαντικότατο.

5.- Έχετε πει ότι η μητέρα σας σας έδωσε την καλλιτεχνική έφεση και ο πατέρας σας την πατριωτική, την αγωνιστική και την πολιτική. Αλήθεια, έχετε καταφέρει να εναρμονίσετε μέσα σας την Τέχνη και την Πολιτική; Σε ποιό σημείο πιστεύετε ότι τέμνονται αυτά τα δύο ρεύματα και πώς αυτό μπορεί να αποβεί θετικό για την κοινωνία;

Μ.Θ. Κι αυτό το πρόβλημα το είχαν λύσει οι αρχαίοι Αθηναίοι. Στη νεότερη ιστορία της Αντίστασης κατά του Φασισμού επίσης υπήρξαν απαντήσεις στην πράξη. Δεδομένου ότι η Πολιτική τότε ήταν το διαβατήριο του καθενός για να περάσει στο χώρο της αξιοπρέπειας και του χρέους απέναντι στη συνείδησή του. Εάν ο οποιοσδήποτε πολίτης δεν κάνει πολιτική, μεταβάλλεται σε ανδράποδο. Ένα νούμερο μέσα σε ένα άβουλο κοπάδι.

Ο Αισχύλος παράγγειλε να γράψουν στον τάφο του μόνο την ιδιότητα του στρατιώτη που γνώρισαν οι Πέρσες στον Μαραθώνα. Δηλαδή του Πολίτη. Γιατί θεωρούσε προφανώς ότι η δυνατότητά του να εκφράζεται καλλιτεχνικά οφειλόταν στο γεγονός ότι τόσο αυτός όσο και οι συμπολίτες του ασκούσαν ενεργό πολιτική. Και ο Σοφοκλής υπήρξε στρατηγός. Ο δε Γιάννης Ρίτσος κατά τη διάρκεια της χούντας δεν κάθησε στο σπίτι του. Έκανε πολιτική. Σ΄ένα ξερονήσι δεσμώτης. Για να είμαστε σήμερα εμείς ελεύθεροι.

Όμως για να επιστρέψω στην Τέχνη, ποιά είναι η πιο ουσιώδης ιδιότητά της; Η απελευθερωτική της φόρτιση. Τέχνη σημαίνει ελευθερία. Και γι΄αυτό απευθύνεται σε ελεύθερους. Ο καλλιτέχνης που έχει συνείδηση της φύσης του έργου του, αν θέλει το έργο αυτό να έχει σωστούς και ολοκληρωμένους αποδέκτες, θα πρέπει να συμβάλει στο να γίνουν ελεύθεροι, να είναι ελεύθεροι, γιατί μόνο έτσι ολοκληρώνεται η προσπάθειά του.

Αυτή η στάση λέγεται Πολιτική και είναι η μόνη πραγματική πολιτική. Γιατί δεν θεωρεί τον εαυτό της ως αυτοσκοπό -όπως γίνεται συνήθως- αλλά ως ένα μέσον για να οδηγηθεί ο Πολίτης μέσω της ελευθερίας σε πλήρη ψυχική, πνευματική και ηθική άνθιση.

6.- Ηγηθήκατε μιας σημαντικής "μορφωτικής επανάστασης". Ποιοί είναι οι καρποί αυτής της προσπάθειας;

Μ.Θ. Είτε χάθηκαν είτε δεν είναι ορατοί δια γυμνού οφθαλμού.

7.- Παρατηρούμε στη μουσική σας πορεία μια προσπάθεια να γεφυρωθεί η Ελληνική μουσική δημιουργία με την αντίστοιχη Δυτική. Με ποιό τρόπο πιστεύετε πως θα ευοδωθεί η προσπάθεια αυτή;

Μ.Θ. Η Τέχνη είναι ενιαία με κοινή αφετηρία για τους λαούς της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής, την Ελληνική. Όλοι οι κανόνες της Φιλοσοφίας, της Τέχνης, της Αισθητικής, καθώς και όλες οι μορφές Τέχνης ξεκινούν απ΄την αρχαία Ελλάδα. Ακόμα και η συμφωνική μουσική σύμφωνα με τις περιγραφές που έχουμε για τα Ίσθμια.

Θα προσέθετα εδώ σχετικά με τη συμφωνική μουσική ότι ο Παρθενώνας - καθώς και οι άλλοι ναοί- αποτελεί την πρώτη αποτύπωση σε μάρμαρο των μετέπειτα ηχητικών ναών των μεγάλων συμφωνικών έργων. Ο ίδιος ο Γκαίτε τον είχε αποκαλέσει "παγωμένη μουσική" ! Πράγματι, ίσως για πρώτη φορά στην ιστορία του ανθρώπου αποτυπώθηκαν με τόση τελειότητα οι κανόνες της συμπαντικής αρμονίας. Μετά την αρχιτεκτονική των ελλήνων οι συμφωνιστές πλησιάζουν περισσότερο προς αυτό το ιδεώδες. Δηλαδή αποτυπώνουν πληρέστερα από κάθε άλλη τέχνη το Αρμονικό ιδεώδες.

Αν υποτεθεί ότι η αρχαία ελληνική τέχνη υπήρξε μια κολοσσιαία δεξαμενή πνεύματος, μετά την εισβολή των ρωμαίων και ως τις μέρες μας, η ροή αυτού του αποθέματος προς το μέλλον έστω και μέσα από λεπτές φλέβες, μέσα από αόρατα τριχίδια υπήρξε κατ΄αρχήν ο αγωγός της ελληνικής γλώσσας, στη δε μουσική οι αρχαίοι ελληνικοί μουσικοί τρόποι πέρασαν στις κλιμακες της βυζαντινής και της δημοτικής μουσικής.

Στον τομέα της Μουσικής οι κεντροευρωπαίοι προχώρησαν προς την εναρμόνιση και την πολυφωνία, που είναι άλλωστε το μοναδικό αισθητικό τους επίτευγμα, δεδομένου ότι όπως είπαμε, όλες τις άλλες μορφές τέχνης τις πήραν από τους έλληνες.

Ήδη στο χώρο του τραγουδιού η σχολή Τσιτσάνη προχώρησε προς την εναρμόνιση. Τί ήταν αυτό; Δυτικό; Ελληνικό; Ήταν κατά την άποψή μου μια αναγκαστική πορεία μέσα στον κόσμο της Μουσικής που σε μας είχε ανακοπεί λόγω των ιστορικών συγκυριών. Χωρίς την τουρκοκρατία η εναρμόνιση και η πολυφωνία θα είχαν βρει τη θέση τους στην ελληνική μουσική της εποχής. Όπως σας είπα ήδη, ακόμα και η συμφωνική μουσική -αυτό το μέγα επίτευγμα των κεντροευρωπαίων- προϋπήρχε μέσα στις αρμονικές σχέσεις των αρχαίων ελληνικών ναών. Πράγματι οποιοσδήποτε έχει ασκήσει τον πνευματικό του κόσμο και κυρίως αυτός που αισθάνεται και σκέπτεται με αρμονικούς ήχους, ευθύς ως βρεθεί μπροστά σε ένα αρχαίο ναό και προπαντός στον Παρθενώνα, η ηχητική του σκέψη δεν μπορεί να γίνει τίποτε άλλο παρά συμφωνική. Που σημαίνει ότι η αρχιτεκτονική των ήχων μας οδηγεί στο "χτίσιμο" ηχητικών ναών με τέλειες αναλογίες που αντανακλούν τον συμπαντικό νόμο της Αρμονίας.

8.- Αν υποθέσουμε ότι "τραγωδία είναι η υπέρβαση του ανθρώπου ως τα ακραία όρια της φύσης του", τότε η "λυρική τραγωδία" τί αντιπροσωπεύει;

Μ.Θ. Η Λυρική Τραγωδία είναι απλά κι αυτή Τραγωδία. Με τη διαφορά ότι ο λόγος εκφέρεται ως Μέλος και οι συναισθηματικές και όχι μόνο φορτίσεις του κειμένου σχολιάζονται και προβάλλονται με τον συμφωνικό ήχο. Με άλλα λόγια ο Λυρισμός προσθέτει στην Τραγωδία ένα νέο επίπεδο, μια νέα διάσταση, που απευθύνεται κυρίως στο Υπερλογικό, ενώ το κείμενο, ο Λόγος κυρίως στο νοηματικό, το Λογικό. Θεωρητικά η Λυρική Τραγωδία θα πρέπει να είναι η πιο ολοκληρωμένη μορφή συνεργασίας των Τεχνών.

9.- Πώς μια αρχαία ελληνική τραγωδία μεταμορφώνεται σε σύγχρονο λυρικό δράμα;

Μ.Θ. Κατ΄αρχήν με την ταύτισή μας με τα σύμβολα και τους ήρωες. Αυτό θα μας βοηθήσει να βρούμε τις δικές μας απαντήσεις στα προσωπικά μας άγχη και αδιέξοδα. Από αδύναμα φρόκαλα εκτεθειμένα στους ανέμους των συρμών μπορεί να συνενωθούμε πάνω στο μαγνήτη της προαιώνιας Σοφίας και της Συνολικής Ευαισθησίας των Μύθων απ΄όπου αν είμαστε γόνιμοι μπορεί να μπολιαστούμε την Μεγάλη Ηρεμία των Μυστικών Νοημάτων που θα μας οδηγήσουν σε προοδευτική ταύτιση με τους συμπαντικούς αρμονικούς νόμους. Θα γίνουμε Όντα που γεύονται με όλες τους τις ίνες τη συγκλονιστική Ουσία της Ζωής. Διαφορετικά θα ζήσουμε και θα πεθάνουμε περνώντας πλάϊ στη δωρεά της ζωής σαν μυρμήγκια που προχωρούν σκυφτά το ένα πίσω απ΄το άλλο.

10.- Μέσα στο πλαίσιο της αναβάθμισης της Τέχνης έχετε εκφράσει την επιθυμία για παρακολούθηση της παράστασης όχι από απλούς θεατές-χειροκροτητές αλλά από -αν είναι εφικτό- μύστες. Ποιό είναι ακριβώς το όραμά σας για την Τέχνη;

Μ.Θ. Για κάθε σύνθετο στοχαστικό-λυρικό έργο απαιτείται πνευματική άσκηση. Έτσι ο γνήσιος εραστής της Τέχνης οφείλει κατ΄αρχήν να είναι ένας αθλητής του πνεύματος. Από κει και πέρα για να γίνει Μύστης θα πρέπει να εντάξει την κατάκτηση της πνευματικής δημιουργίας μέσα σ΄ένα ευρύτερο και βαθύτερο σχέδιο ολοκλήρωσης της προσωπικότητάς του. Μέσα σε μια θρησκεία, θα έλεγα, όπου θεός είναι ο πυρήνας της Αρμονίας. Πρακτικά, για να συλλάβεις όλα τα μυστικά νοήματα ενός αξιόλογου πνευματικού έργου, δεν αρκεί να παρακολουθείς μια παράσταση ή μια συναυλία σαν πελάτης που αγόρασε μια θέση. Είναι βέβαιο, ότι δεν θα γνωρίσεις παρά μόνο τις εξωτερικές-εντυπωσιακές πλευρές του.

Στην περίπτωσή μας -εννοώ τους νεοέλληνες- πιστεύω ότι έχουμε όλη τη φόρτιση της εθνικής μας παράδοσης για να γίνουμε "μύστες", φτάνει να μας προσφερθεί το πνευματικό και αισθητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα ανακαλύψουμε τη νέα θρησκεία με τα σύμβολα και τους κώδικες που θα παραπέμπουν από άλλους δρόμους στον ίδιο στόχο: στη συμπαντική Αρμονία.

Παραδέχομαι πάντως ότι σήμερα η προοπτική προς αυτή την κατεύθυνση έχει γίνει περισσότερο δύσκολη, γιατί διαπιστώνω κι εγώ με δέος ότι έχει προσβληθεί επικίνδυνα το κύτταρο της εθνικής μνήμης και συλλογικής μας ευαισθησίας. Οι έλληνες -με την ποιοτική διάσταση της λέξης- μειώνονται επικινδύνως, όπως μειώνονται και οι άνθρωποι (επίσης με την ποιοτική έννοια) γενικώς. Καθώς το Σύστημα αδειάζει συστηματικά τον "έσω κόσμο" υποκαθιστώντας τον με "προϊόντα". Με δυό λόγια οι Νόμοι της Αγοράς μπορεί να καταστούν μοιραίοι για το μέλλον του Ανθρώπου και του Έλληνα ως κληρονόμου και φορέα Αξιών. Φυσικά θα γεννηθούν και θα κυριαρχήσουν νέες "αξίες" που όμως πιθανώς δεν θα έχουν καμμιά σχέση με αυτό που θεωρούσαμε έως τώρα ανθρώπινο πολιτισμό.

11.- Σε ποιούς μουσικούς τομείς θεωρείτε ότι έχετε πρωτοπορήσει;

Μ.Θ. Μόνο όσοι γεννούν, όσοι δημιουργούν από το Τίποτα Πνευματική Ζωή, πρωτοπορούν. Ακόμα και ένα απλό όμως ζωντανό τραγούδι αποτελεί πρωτοπορεία σε σχέση με διακηρύξεις προθέσεων που μπορεί για μια στιγμή να θαμπώνουν, όμως είναι καταδικασμένες να γίνουν σκόνη γιατί είναι θνητές.

Όσο με αφορά προσωπικά, μονάχα ο χρόνος θα δείξει κατά πόσο υπήρξα πρωτοπόρος, δηλαδή κατά πόσο μπόρεσα να γεννήσω πνευματική ζωή ανεξάρτητα αν η μορφή της ήταν ένα τραγούδι, ένα συμφωνικό έργο, ένα λαϊκό ορατόριο ή μια Λυρικη Τραγωδία.

12.- Πώς οι "νόμοι της Παγκόσμιας Αρμονίας" μπορούν να μεταδοθούν μέσα από ένα μουσικό έργο;

Μ.Θ. Για τη Φύση είναι απλό γιατί οι αρμονικοί νόμοι περνούν μέσα σε όλες τις βαθμίδες του φυτικού και ζωικού βασιλείου. Τη δυσαρμονία τη δημιουργεί ο άνθρωπος γιατί είναι δέσμιος της ανασφάλειας που τον διακατέχει απ΄τη μια πλευρά και της καταστροφικής δύναμης με την οποία τον έχει προικίσει η φύση απ΄την άλλη. Έτσι μονάχα με την πνευματική δημιουργία μπορεί να εναρμονιστεί με τους διάχυτους φυσικούς νόμους που τον περιβάλλουν και να γίνει άξιος της δωρεάς της ζωής. Κάθε είδος πνευματικής δημιουργίας, που είναι προϊόν γένεσης και στοχασμού, εμπεριέχει το σπέρμα των Νόμων της Παγκόσμιας Αρμονίας.

13.- Είστε κυρίαρχος των ήχων ή εξαρτιέστε απ΄αυτούς;

Μ.Θ. Το ένα συμπληρώνει το άλλο. Ο δημιουργός, σαν τον καπετάνιο, δέχεται την καταιγίδα και στη συνέχεια προσπαθεί να την αποταμιεύσει στα πανιά του πλοίου για να την μεταβάλει σε ενέργεια. Αυτός ο κανόνας ισχύει και στην Τέχνη. Διότι δεν αρκεί να είσαι ο εκλεκτός των ανέμων της δημιουργίας. Θα πρέπει να έχεις την ψυχική καλλιέργεια και τη στοχαστική ενέργεια για να τους δώσεις αισθητική ζωή και μορφή. Οι μεγάλοι δημιουργοί είναι αυτοί που εξισορρόπησαν θαυμαστά αυτά τα δύο στοιχεία. Όσοι είναι ζωντανοί προσπαθούν και όπως είπα μονάχα ο χρόνος θα αποφανθεί -αν καταδεχτεί μάλιστα να το κάνει- για το αποτέλεσμα.

14.- Ένας μεγάλος καλλιτέχνης αφιερώνοντας τη ζωή του στην Τέχνη συχνά καταλήγει να φθείρει τον εαυτό του, να αναλώνεται από την υπερπροσπάθεια, να θυσιάζεται. Μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι η αρετή ωθεί ως ένα βαθμό, προς την αυτοκαταστροφή;

Μ.Θ. Ποτέ! Ό,τι ωραιότερο μπορεί να χαρακτηρίσει τους ανθρώπους -με τα ισχύοντα ακόμα μέτρα και σταθμά- είναι αυτή η ανάλωση. Το κερί που λιώνει, πολλαπλασιάζει τη φθαρτή του ύπαρξη μέσα στην άφθαρτη φλόγα. Το φως που εκπέμπει όχι μόνο το δικαιώνει αλλά και το θωρακίζει απ΄τη φθορά.

15.- Ο ταλαντούχος καλλιτέχνης τελικά είναι ένας "εισβολέας" ή ένας φορέας κοινωνικής ισορροπίας;

Μ.Θ. Η Τέχνη για να επιτελέσει την εξισορροπιστική της αποστολή, δεν πρέπει να έρχεται απ΄έξω -σαν ένας ξένος εισβολέας- αλλά να αναβλύζει μέσα από τη συλλογική ευαισθησία και μνήμη μιας δοσμένης κοινωνίας. Πιστεύω ότι σήμερα αντιπαλεύουν ακριβώς αυτές οι δύο αντιλήψεις. Η Τέχνη εισβολέας και η Τέχνη εκ βαθέων. Εγώ υπηρέτησα και υπηρετώ τη δεύτερη κι αυτό με φέρνει σε αντίθεση με τους παράγοντες και τους μηχανισμούς της πρώτης. Αυτή είναι η αντίθεση. Αυτό είναι το πρόβλημα. Που στις μέρες μας το κάνει ιδιαίτερα δύσκολο για μας η επικράτηση της ηλεκτρονικής τεχνολογίας με την ιδιαίτερη σχέση της με τη μουσική. Αυτός κι αν είναι Εισβολέας με το Ε κεφαλαίο. Και τί έγινε; Ποτέ άλλοτε η ελληνική κοινωνία δεν υπήρξε τόσο ανισόρροπη όσο στις μέρες μας. Η εκ βαθέων Τέχνη λειτουργεί άλλωστε και σαν ρίζα. Τί κάνουν λοιπόν τα κομένα δέντρα τα εκτεθειμένα στον άνεμο του Εισβολέα; Χορεύουν, έως ότου σωριαστούν και καταντήσουν καυσόξυλα...

16.- Ο θάνατος για σας είναι τμήμα της πυραμίδας της αλήθειας ή το περίγραμμα της ζωής;

Μ.Θ. Ο φυσικός θάνατος σημαίνει την επιστροφή στην αρχική μας κατάσταση, στο Τίποτα, απ΄όπου ξεκινήσαμε για να διανύσουμε τη δική μας ο καθένας καμπύλη. Για τον Αιώνιο Φυσικό Κόσμο αυτό δεν σημαίνει τίποτε, αφού εκατομμύρια άστρα γεννιούνται και σβήνουν κάθε στιγμή. Ένα αέναο παιχνίδι πνοής και φθοράς, ζωής και θανάτου μέσα στο Άπειρο με τα εκατομμύρια Γαλαξίες που την έκτασή του, την Αρχή του και τους Νόμους τουδεν θα συλλάβουμε ποτέ. Όμως γιατί μονοπωλούμε οι άνθρωποι τη χαρά της ζωής σε βαθμό που να θέλουμε να την προεκτείνουμε και μετά θάνατον; Δεν θα πρέπει τάχα να έχει με τα δικά του μέτρα την ίδια αίσθηση και κάθε τι που κινείται, που αναπνέει, που αναπτύσσεται, που ζει, από τους Ήλιους ως τις παπαρούνες; Και όμως όλα υποτάσσονται στο Νόμο της Αρχής και του Τέλους. Για μας μένει η ανθρώπινη κοινωνία, ο ανθρώπινος πολιτισμός. Ίως θά ΄λεγα η ανθρώπινη ματαιοδοξία. Είμαστε πιο τυχεροί από όλα τα άλλα δημιουργήματα που γεννιούνται και πεθαίνουν, γιατί εξακολουθούμε να υπάρχουμε μετά το τέλος μέσω όλων αυτών που αφήνουμε πίσω μας. Τις πράξεις και τα έργα μας.

17.- Σε μια πρόσφατη συνέντευξή σας, αναφερόμενος στην Ηλέκτρα, είπατε ότι έλκεστε από το Απόλυτο. Ποιά είναι τα στοιχεία αυτής της έλξης και πού σας έχει οδηγήσει αυτή η πορεία;

Μ.Θ. Μπορώ πια να βλέπω χωρίς να με βλέπουν.

18.- Ποιός είναι ο σοβαρότερος κίνδυνος για τον Άνθρωπο στον σύγχρονο πολιτισμό;

Μ.Θ. Η αδιαφορία.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΣΤΗΝ "ΑΥΓΗ"
(ΠΟΛΥ ΚΡΗΜΝΙΩΤΗ)

1.- 70 χρόνια Μίκης. 70 χρόνια μοναξιά της κορυφής. Τί αποτελεί το αντίβαρο σ΄αυτή τη μοναξιά, πώς βιώνεται;

Μ.Θ. Όσο πίσω κι αν κοιτάξω τη ζωή μου, θα βρω πρόσωπα, χαμόγελα, χειρονομίες, χρώματα, συγκινήσεις να με συντροφεύουν. Σαν τα αποδημητικά πουλιά ήξερα πού θα βρω κάθε φορά το καταφύγιό μου. Έτσι δεν με τρόμαζαν οι ωκεανοί και οι παγωμένες πεδιάδες, που έβλεπα από κάτω μου. Η ερημιά -"η ερημία του πλήθους"- για να γίνω σαφέστερος. Το πιο σημαντικό ήταν για μένα το "πλαίσιο", ο "μικρόκοσμος", που θα με κρύψει απ΄τους άλλους, που θα με προστατέψει και θα μου χαρίσει την απαραίτητη γαλήνη, ώστε μόνος εγώ και ο εαυτός μου να συνεχίσουμε ανενόχλητοι το ασταμάτητο παιχνίδι μας: τη συλλογή νέων και νέων και νέων "ήχων". Έζησα "ηχητικά" τη ζωή μου, χωρίς να μ΄αγγίξουν οι θόρυβοι. Κι αυτό γιατί -όπως είπα- μου δόθηκε το χάρισμα να κερδίζω τη μοναξιά μου με τη βοήθεια της αγάπης προσώπων, συγγενών και φίλων, που σχημάτιζαν ζωντανό φράγμα γύρω μου κι εγώ πανευτυχής στο μέσον, συντροφιά με τη Μουσική -τον Παρθενώνα των Ήχων.

Έτσι είμαι γαλήνιος, γιατί τελικά δεν με άγγιξαν οι τρικυμίες και οι θύελλες. Ίσως μόνο ηχητικά! Και κυρίως γιατί είχα σε κάθε περίπτωση τη δωρεά της αγάπης, της δικής μου και των άλλων.

2.- Και ο μικρόκοσμος του Μίκη Θεοδωράκη (γονείς, οικογένεια, φίλοι), τί ρόλο παίζει;

Μ.Θ. Ο "μικρόκοσμος" είναι ό,τι ομορφότερο μας προσφέρει η ζωή. Έξω απ΄αυτόν αρχίζει η ζούγκλα της τροπικής μας κοινωνίας με τους ένστολους κροκόδειλους και τους δηλητηριώδεις όφεις Ανωνύμων Εταιριών και Κρατικών παραγόντων. Και μην εμπιστευθείς, προς Θεού, τους χαζοχαρούμενους καταναλωτικούς πιθήκους: είναι ύπουλοι και σαρκοβόροι. Από τη Ζούγκλα μ΄αρέσει το πυκνό της φύλλωμα και οι μυστηριώδεις ήχοι -φτάνει να το βλέπω από ψηλά και να τους ακούω από μακριά.

Έχω γράψει για όλα αυτά στους "ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ", όπως κάποιος που επαληθεύει αριθμητική πράξη, για να σιγουρευτεί. Σιγουρεύτηκα κι έτσι μπορώ να πω, ότι η ζωή μου υπήρξε το άθροισμα των "μικρόκοσμων", που με κράτησαν ψηλά, λες και καθόμουν σε φανταστική αιώρα, πάνω απ΄τη Ζούγκλα και κάτω απ΄τον έναστρο ουρανό, με τα ποτάμια των άστρων που ξεκινούν και καταλήγουν στο Νόμο της Παγκόσμιας Αρμονίας, τη Μόνη Αλήθεια.

6.- Η μουσική τελικά εξημερώνει τα ήθη;

Μ.Θ. Η μουσική που χτυπά το δέρμα και τις στιγμιαίες αισθήσεις, δεν είναι μουσική αλλά ήχοι. Συνήθως μας εξαγριώνει. Στα τελευταία δε χρόνια, εξαθλιώνει.

Η Μουσική, η μόνη και αληθινή είναι αυτή που βρίσκεται μέσα μας. Στον κάθε άνθρωπο. Μόνο που κοιμάται... Κι αυτή που έρχεται απ΄έξω, έχει την ιδιότητα να την ξυπνά... Εάν και όταν έλθει, εάν και όταν ξυπνήσει η Μουσική που είναι μέσα μας, τότε γινόμαστε ένα με την Συμπαντική Αρμονία. Ανεβαίνουμε δηλαδή στο ανώτατο σκαλί της ανθρώπινης ευτυχίας. Της γαλήνης. Της τελείωσης.

7.- Άραγε ποιό τραγούδι θα ψιθυρίζατε σ΄ένα παιδί απ΄τη Βοσνία;

Μ.Θ. Ένα μυριόφωνο τραγούδι. Μια ιαχή. Μια κραυγή βγαλμένη μέσα από μυριάδες στήθη, που θα ανηφορίζουν τη Σταδίου και θα κατηφορίζουν την Πανεπιστημίου με κατάρες για τους "δολοφόνους των λαών..." . Τί κρίμα, αυτός ο πονηρός ετεροχρονισμός, που παγίδεψε, ξεγέλασε και τελικά κούρασε και απογοήτευσε την αλλοτινή ατίθαση νειότη μας: "ΕΟΚ και ΝΑΤΟ το ίδιο Συνδικάτο...". Και τώρα που πέταξαν τη μάσκα και που βομβαρδίζουν, ερημώνουν, καίουν, σκοτώνουν ανενόχλητοι στη γειτονιά μας, οι έλληνες και η ελληνική νεολαία περί άλλα τυρβάζουν... Απίστευτο, αλήθεια, μου φαίνεται... Τόσο πονηροί και τετραπέρατοι οι μεν. Τόσο αφελείς και εύπιστοι οι άλλοι.

Κάπως έτσι συνέβη και στα 1967, ως φαίνεται, για να γράψω μέσα στο κελλί μου, στη Μπουμπουλίνας:

Όταν πλάγιασα στην αμμουδιά
οι λουόμενοι πέσαν στη θάλασσα
όταν μπήκα στη θάλασσα
οι λουόμενοι βγήκαν στην αμμουδιά
όταν πνίγηκα
οι λουόμενοι πήγαν στα σπίτια τους
κι όταν αναστήθηκα
ήταν πια αργά
οι λουόμενοι μπήκαν στ΄αυτοκίνητά τους.

ΡΑΧΟΚΟΚΑΛΙΑ...

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΣΤΟΝ ΓΙΩΡΓΟ Ε. ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΓΙΑ ΤΟ "ΕΝΑ"

\- Πριν από αρκετά χρόνια βρεθήκατε στην πρωτοπορία ενός πολιτιστικού κινήματος, το οποίο όχι απλώς τάραξε τα νερά στο χώρο της λεγόμενης ελαφράς και της λαϊκής μουσικής, αλλά ανέτρεψε το ισχύον τότε καθεστώς.

Δρομολογήθηκε τότε μια νέα πορεία του τραγουδιού με αναγεννητικές προθέσεις και υποσχέσεις, που είχε μάλιστα και την στήριξη του μεγαλύτερου μέρους της κοινής γνώμης. Σήμερα από την απόσταση μιας τριακονταετίας και πλέον:

\- Πώς κρίνετε εκείνη την αφετηρία και την εξέλιξη που είχε η πορεία του ελληνικού τραγουδιού;

\- Οι συνεργάτες σας, εκείνοι που εμπνεύσθηκαν από σας, οι μιμητές σας και οι διάδοχοί τους, πού νομίζετε ότι οδήγησαν το ελληνικό τραγούδι; Κάνετε ένα θετικό απολογισμό;

Μ.Θ. Δεν είμαι σε θέση να γνωρίζω, πού βρίσκεται σήμερα το ελληνικό τραγούδι, γιατί δεν παρακολουθώ ραδιοσταθμούς και δεν συχνάζω σε κέντρα. Είμαι ωστόσο ευχαριστημένος από τη συγκομιδή μελωδικού υλικού, όπως καταγράφτηκε στα τραγούδια των δεκαετιών του ΄50 έως ακόμα και του ΄80. Για τον λόγο αυτό, σαν υπεύθυνος για τα Μουσικά Σύνολα της ΕΡΤ, αναβάθμισα την Ορχήστρα Ποικίλης Μουσικής με τη φιλοδοξία να γίνει η μήτρα, μέσα απ΄την οποία να αξιοποιηθεί και να λάμψει όλος αυτός ο μοναδικός μελωδικός πλούτος.

΄Αλλωστε αυτή υπήρξε η φυσική πορεία της Μουσικής ιστορικά. Δηλαδή πρωτοπαρουσιάστηκε σαν απλά τραγούδια και χοροί σαν μελωδίες και ρυθμοί, που τα πήραν οι έντεχνοι συνθέτες και τους έδωσαν καινούριες φόρμες βασισμένες σε νέες τεχνικές εσαεί εξελισσόμενες.

Ο Σούμπερτ λ.χ. ήταν διάσημος πιο πολύ για τα τραγούδια του παρά για τα συμφωνικά του έργα, τα περισσότερα και τα σημαντικότερα απ΄τα οποία δεν πρόφτασε εξ άλλου να τα ακούσει, γιατί πέθανε νωρίς. Μόλις 29 ετών...

Βλέπουμε λοιπόν, ότι στα τέλη του 18ου αιώνα και στις αρχές του 19ου, μεγάλοι συνθέτες όπως οι Μότσαρτ, Μπετόβεν, Σούμπερτ, Σούμαν, Μπραμς, παράλληλα με τα έργα μουσικής δωματίου, για ορχήστρα ή για όπερα έγραψαν τραγούδια (στη Γερμανία τα ονομάζουν "Λίντερ").

Στον αιώνα μας, με κορύφωση τις τελευταίες δεκαετίες, υπήρξε μια πλήρης όχι μόνο απομάκρυνση αλλά και αντίθεση ανάμεσα στο τραγούδι και το συμφωνικό έργο.

Η δική μου εξήγηση γι΄αυτό, είναι ότι στέρεψε η έμπνευση. Κι αυτή η στειρότητα μπορεί να κρυφτεί πίσω από βαρύγδουπες μουσικές κατασκευές, όχι όμως πίσω απ΄το τραγούδι. Γιατί εκεί, στην δυνατότητα της γένεσης μιας πρωτογενούς μελωδίας, συνίσταται η αξία ή όχι ενός οποιουδήποτε μουσικού, οποιασδήποτε Σχολής.

Εγώ προσωπικά είχα την τύχη να ζήσω σε μια εποχή και σε μια χώρα, όπου άνθισε για μια περίοδο το τραγούδι. Τραγουδοποιός ο ίδιος αλλά παράλληλα και συνθέτης, τί πιο φυσικό απ΄το να θελήσω να εκφραστώ με τραγούδια αλλά και με συμφωνικά έργα.. Βλέποντας τη βαθειά μουσική (και όχι μόνο) επίδραση των τραγουδιών μου, στο σύνολο θα έλεγα του λαού μας, βάλθηκα απ΄τις αρχές του ΄60 να γράψω συμφωνική μουσική που να βγαίνει μέσα απ΄τα τραγούδια μου και γενικότερα τη μελωδική μας παράδοση. ΄Ετσι συνέθεσα λ.χ. το ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ.

΄Οπως ήταν φυσικό, από ένα σημείο και πέρα, όταν το τραγούδι -για χίλιους δυό λόγους- έπαψε να λειτουργεί σωστά μέσα στο λαό μας, παραιτήθηκα συνειδητά από τη "διεκδίκηση" μιας θέσης στην ενεργό τραγουδιστική πραγματικότητα, γιατί έπαψε να έχει οποιαδήποτε σχέση με κείνο που γνωρίσαμε κάποτε σαν ελληνικό τραγούδι. Εξ άλλου και η στάση του λαού άλλαξε απέναντί του. Αλλοίμονο αν πιστεύουμε, πως ό,τι είναι ήχος, είναι ταυτόχρονα και μουσική. ΄Η αν θεωρούμε, πως αποτελεί <u>τραγούδι</u> ο,τιδήποτε τραγουδιέται απ΄τους οποιουσδήποτε.

΄Ομως αν αυτή η μαγική σχέση, που υπήρχε κάποτε, χάθηκε, σκεπάστηκε κάτω από τόνους ηχητικής στάχτης, αυτό δεν σημαίνει ότι σταμάτησε η δημιουργική προσπάθεια -τουλάχιστον απ΄την πλευρά μου. Εξ άλλου υπάρχουν πάντα κάποιοι ιδανικοί ακροατές, στους οποίους απευθύνεται ο συνθέτης. ΄Ετσι γεννιέται το νέο μουσικό έργο κι αυτό νομίζω πως μετράει σε τελική ανάλυση.

Στην περίπτωσή μου κι αν όλα εξελισσόταν ομαλά, χωρίς χούντες και μετα-χούντες, είμαι απόλυτα βέβαιος, πως έργα όπως οι Συμφωνίες μου ΤΡΙΤΗ και ΕΒΔΟΜΗ, το ΚΑΤΑ ΣΑΔΔΟΥΚΑΙΩΝ, οι όπερές μου ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ και ΜΗΔΕΙΑ θα είχαν απ΄την πρώτη στιγμή την ίδια βαθειά σχέση με τον λαό μας, όπως είχε το ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ, το ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ ή το CANTO GENERAL στην εποχή τους. Φυσικά στην ουσία την έχουν... μόνο που ο λαός μας δεν το ξέρει ακόμα ή δεν του επιτρέπουν να το ξέρει. Το πρόβλημα για μένα είναι καθαρά... τεχνικό. Για να μην πω... πολιτικό. Αυτή η σημερινή εικόνα ενός λαού σε περίοδο άκρατου ευδαιμονισμού, μου φέρνει στη σκέψη ένα στίχο του Μιχάλη Κατσαρού, που αναφερόταν στο... Μάγο Εσκαβάντε: "΄Ηταν τυφλός, όμως δεν το εγνώριζε κι έτσι ευτυχούσε...".

2.- Παρακολουθείτε τα "επιτεύγματα" του κακώς εννοούμενου εμπορικού τραγουδιού; Κάντε μας ένα σχόλιο τόσο για το "φιλολογικό" όσο και για το μουσικό του περιεχόμενο. Πού οφείλεται κατά τη γνώμη σας η μεγάλη απήχηση που έχει σε ένα μέρος του κοινού;

Μ.Θ. Νομίζω, ότι κάπου μπερδεύουμε το ελληνικό κοινό με τους θαμώνες των νυχτερινών κέντρων ή τους αγοραστές δίσκων ή τους ακροατές-θεατές ειδικών εκπομπών. Κι αυτό γίνεται γιατί αυτό το ορισμένο κοινό κάνει μεγάλη φασαρία. Επιδεικνύεται, χαλάει λεφτά, συντηρεί ένα οικονομικό σύμπλεγμα με τεράστια συμφέροντα (Νυχτερινά κέντρα-Εταιρίες δίσκων-Κοσμικές στήλες-Διαφημίσεις), που με τη σειρά τους επιδεικνύουν αυτό το "κοινό" και το συντηρούν κερδίζοντας έτσι άπειρα χρήματα και αδιαφορώντας αν αυτό που προσφέρουν έχει τη σφραγίδα "υγειονομικής" υπηρεσίας. Αν μάλιστα αποδεικνύεται στην πράξη, ότι ο καλός πελάτης στη βαθειά νύχτα του ευδαιμονισμού του βρίσκει πως "όσο πιο σάπιο τόσο πιο νόστιμο" είναι αυτό που του προσφέρεται, ποιός θα τους εμποδίσει;
Αν λοιπόν όλος αυτός ο φαύλος κύκλος των επιδεικνυομένων και επιδεικνυόντων αποκαλείται "ελληνικό κοινό", τότε οι έλληνες θα πρέπει να είναι μετανάστες στη χώρα τους!

3. Ο Μάνος Χατζιδάκις έφυγε από την ΕΡΤ το 1977 σχεδόν απηδιασμένος. Με την μέχρι τώρα εμπειρία που αποκτήσατε από τη συνεργασία σας με την ελληνική ραδιοτηλεόραση, πώς κρίνετε εσείς τα πράγματα; Παραμένει ελκυστική για σας η δραστηριότητα που αναπτύσσετε στον τομέα αυτόν;

Μ.Θ. Όπως ασφαλώς γνωρίζετε, έχω παραιτηθεί από τη θέση του Γενικού Διευθυντή Μουσικών Συνόλων. Μπορώ όμως να μιλήσω για την ως τώρα ολιγόμηνη πείρα μου, που αποκτήθηκε κυρίως σε μια περίοδο έξαρσης των μουσικών και των χορωδών, που θέλοντας να σώσουν τα Μουσικά Σύνολα από κάποια προαποφασισθείσα διάλυση και συγχρόνως να δείξουν και την αξία τους, δέχθηκαν να προσφέρουν επί πολλούς μήνες <u>μονομερώς</u> περισσότερες ώρες εργασίας απ΄όσες ήταν συμβατική τους υποχρέωση. Δυστυχώς οι εκλογές ήρθαν στη χειρότερη για μας στιγμή. Δηλαδή τη στιγμή της υλοποίησης από την άλλη πλευρά (κυβερνητική και ΕΡΤ) των δύο βασικών υποχρεώσεών της:
1) Αύξηση αποδοχών με τη μορφή επιδομάτων και
2) Μονιμότητα (οι έκτακτοι αποτελούν τα 3/4 του δυναμικού).
Με άλλα λόγια τα Μουσικά Σύνολα κινδυνεύουν να βρεθούν και πάλι στο σημείο μηδέν από θεσμικής πλευράς.

Διότι η αλήθεια είναι, ότι η μονιμότητα εγκρίθηκε

απ΄το τελευταίο Διοικητικό Συμβούλιο πριν τις εκλογές. ΄Ομως εμποδίστηκε στη συνέχεια η υλοποίησή της απ΄τους συνδικαλιστικούς εκπροσώπους των ίδιων των μουσικών, γιατί πίστευαν, ότι κάτι τέτοιο μπορεί να επηρεάσει κομματικά. Τα δε επιδόματα σταμάτησαν κι αυτά, ενώ είχαν ουσιαστικά εγκριθεί, λόγω της ίδιας κοντόφθαλμης νοοτροπίας...

Βέβαια από την άλλη πλευρά υπάρχει το θετικό έργο, που κατά γενική αναγνώριση επιτελέσαμε και μια πρωτοφανής πραγματικά μουσική εξόρμηση.

΄Οσο για μένα, τί να πω; Πιστευω, ότι όλα αυτά που ο λαός μας τα πληρώνει απ΄το υστέρημά του, Ορχήστρες, Λυρικές σκηνές, Ραδιοφωνία, Μέγαρα, ό,τι τέλος πάντων έχει να κάνει με τη Μουσική, έχουν μια ιδιαίτερη σχέση με οποιονδήποτε έχει προσφέρει στον τομέα αυτό, άρα και με μένα, που επί τόσες δεκαετίες ζυμώθηκα με τα μουσικά πράγατα της χώρας. Κάποιος που θεωρείται μέσα κι έξω απ΄τη χώρα του, δεμένος τόσο στενά με την Ελληνική Μουσική, δεν είναι δυνατόν να βρίσκεται συνεχώς έξω από τα δημόσια μουσικά δρώμενα, που επαναλαμβάνω τα συντηρεί το υστέρημα του ελληνικού λαού. ΄Ομως στην Ελλάδα ό,τι είναι φυσιολογικό και αυτονόητο, σπάνια συμβαίνει. Γι΄αυτό, όταν με πρωτοβουλία των μουσικών της ΕΡΤ ανέλαβα να διαδραματίσω ένα ρόλο που θεωρώ ότι μου ανήκε, για πρώτη φορά στη ζωή μου, ειλικρινά δεν το πίστεψα, μιας και ανήκω στους πολίτες μιας ειδικής κατηγορίας...Ας μην επεκταθώ όμως περισσότερο σ΄αυτό το θέμα. Πολλές φορές σκέφτομαι, ότι η μουσική μου μπορεί να μην είχε πάρει αυτή τη διεθνή απήχηση, αν τα πράγματα ήταν πιο βολικά για μένα στη χώρα μου. ΄Αλλωστε ευτυχώς η μουσική είναι διεθνής γλώσσα και η ανθρώπινη καρδιά δεν έχει σύνορα.

4.- ΄Οταν σήμερα διευθύνετε μια συναυλία, λ.χ. το ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ, νοιώθετε, υποθέτω, πίσω σας ένα ακροατήριο συγκινημένο. ΄Ενα μέρος του κοινού αυτού αναπολεί το παρελθόν κι ένα άλλο (νεότερης ηλικίας) συγκινείται ίσως, χωρίς να έχει αναμνήσεις. Πόσα άλλαξαν στη σχέση με το ακροατήριό σας ανάμεσα σε μια συναυλία του 1964 και μια σημερινή; Οι συναυλίες σας τότε ήταν διαμαρτυρία, ήταν μέρος του κοινωνικού αγώνα, του οποίου ήσασταν ένας πρωταγωνιστής, ήταν μια πολιτική πράξη. Πολλοί σχολιάζουν με σημασία, ότι και σήμερα είναι μια (άλλη) πολιτική πράξη. Τί απαντάτε;

Μ.Θ. Το ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ και η υποδοχή του απ΄το ελληνικό κοινό τριάντα χρόνια μετά την πρώτη του εμφάνιση, δίνει νομίζω μιαν ανάγλυφη απάντηση στα περί "κοινού". Υπάρχει "κοινό" και "κοινό". Και το δικό μου είναι πλατύ, βαθύ και ανεξάντλητο. Κάθε φορά που διευθύνω, νοιώθω όπως λέτε στην πλάτη μου την ίδια μέθεξη. Η μυστική σχέση που με ενώνει με το κοινό, ωριμάζει τόσο μέσα όσο κι έξω απ΄την Ελλάδα. Κι αυτό το αίσθημα μου δίνει φτερά. Τα τελευταία χρόνια απ΄ τη δεκαετία του ΄80 έως σήμερα οι ρυθμοί της εργασίας μου είναι εξοντωτικοί. Δεν υπάρχει μέρα που να έχω δουλέψει λιγότερο από πέντε ώρες στη μουσική μου. Αισθάνομαι ότι βρίσκομαι στην κορύφωση της ωριμότητας, γι΄αυτό θέλω να χαρίσω στους ανθρώπους μουσικά δώρα, που να τους εκφράζουν ολοκληρωτικά. Και είναι από σεβασμό, εκτίμηση και γνώση της ωριμότητας και των απαιτήσεων των ιδανικών ακροατών (που αποτελούν το άλας της σύγχρονης κοινωνίας, ακριβώς γιατί δεν φαίνονται σ΄αυτές τις εποχές τις σκεπασμένες με ψεύτικα ρούχα), που συνθέτω όσα έργα συνέθεσα σ΄αυτά τα τελευταία 15 χρόνια. Σας είπα και πιο πριν, ότι η σχέση των έργων αυτών με τους σημερινούς έλληνες είναι βαθειά. ΄Οσοι τα ανακαλύπτουν, το ξέρουν.

΄Οσο για την πολιτική πλευρά της μουσικής και των συναυλιών μου, θα σας έλεγα, ότι αν με τον όρο "πολιτική" εννοείτε την καλλιτέρευση ως και την αλλαγή της κοινωνίας, σήμερα περισσότερο από ποτέ η Μουσική και γενικώτερα η Τέχνη είναι φορτωμένη με βαρειές ευθύνες, γιατί είναι η Μουσική και η Τέχνη που καλούνται να δώσουν όχι μόνο την ιδανική, αλλά και την άμεση κοινωνική και επομένως πολιτική λύση. Κι αυτό γιατί οι αλματώδεις εξελίξεις, που επέφερε στις σύγχρονες κοινωνίες η τεχνολογική επανάσταση, οδήγησαν μέσα από βαθειές κοινωνικές αλλαγές σε μια νέα κορυφαία αντίθεση, που αυτή τη στιγμή είχε βασικά και κύρια πολιτιστικό χαρακτήρα.

΄Αλλωστε αυτοί οι στόχοι θα έπρεπε να είναι το περιεχόμενο μιας σύγχρονης ευρωπαϊκής Αριστεράς. Για το σκοπό αυτό εδώ και χρόνια συμμετέχω ενεργά σε σεμινάρια, συνέδρια, συναντήσεις στην Ευρώπη και μπορώ να πω, ότι οι προτάσεις μας σχετικά με τη μείωση του χρόνου εργασίας και τον ελεύθερο χρόνο είναι πρωτοποριακές, απ΄την άποψη ότι ενώ οι άλλοι -Λαφονταίν, Ροκάρ- τον αντιμετωπίζουν με καθαρά οικονομικά κριτήρια, εμείς τοποθετήσαμε εξ αρχής τον ελεύθερο χρόνο σαν προϋπόθεση για την τελείωση του ανθρώπου με την ενεργό συμμετοχή του στη δημιουργία ενός σύγχρονου πολιτισμού κατά το πρότυπο της κοινωνίας της Αθήνας του 4ου π.Χ. αιώνα. Στο βιβλίο μου ΑΝΤΙΜΑΝΙΦΕΣΤΟ που δημοσιεύθηκε αυτούσιο στην FRANKFURTER RUNDSCHAU και σχολιάστηκε ευρύτατα, τονίζω μεταξύ άλλων, ότι από δω και στο εξής, Δημοκρατική

Κοινωνία θα αποκαλείται εκείνη που προσφέρει περισσότερες "ανθρωπομονάδες" στους πολίτες της... Δεν μπορώ εδώ να εξηγήσω, τί εννοώ με τη λέξη αυτή. Μόνο ότι οι ανθρωπομονάδες, που συνιστούν τη συνολική δυναμική του ανθρώπου -σωματική,ψυχική, διανοητική- αναπτύσσονται μόνο σε κείνους που διαθέτουν πλούσιο ελεύθερο χρόνο. Έως σήμερα οι άνθρωποι αυτοί υπήρξαν οι εξαιρέσεις, μιας και ανήκαν σε νησίδες κοινωνικά προνομιούχων. Η άποψή μου είναι ότι η τεχνολογική επανάσταση μας προσφέρει ρεαλιστικές δυνατότητες να υψώσουμε όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες κατ΄αρχήν της Ευρώπης, στο επίπεδο των προνομιούχων. Αν κάποτε οι πρίγκηπες -που είχαν το μονοπώλιο της πρόσβασης στην Τέχνη και του "συνομιλητή" με τους δημιουργούς των έργων Τέχνης και Πολιτισμού- αποτελούσαν ελάχιστες μειοψηφίες, σήμερα υπάρχουν οι δυνατότητες να δημιουργήσουμε μια κοινωνία 300 εκατ. πριγκήπων! Δηλαδή "συνομιλητών" με τους σύγχρονους δημιουργούς πνευματικών και καλλιτεχνικών έργων κατά το πρότυπο της αρχαίας Αθήνας για τους πολίτες της οποίας δημιούργησαν -ή μάλλον συνδημιούργησαν μαζί τους- τα έργα τους οι μεγάλοι φιλόσοφοι, επιστήμονες και καλλιτέχνες εκείνης της εποχής. Το 'μυστικό"; Ο πλούσιος ελεύθερος χρόνος , που διέθεταν τότε στην Αθήνα, η οποία υπήρξε η πρώτη και η τελευταία κοινωνία της ιστορίας, που απελευθερώθηκε ολοκληρωτικά, γιατί κατά τον Μαρξ "βγήκε έξω απ΄τον κύκλο της παραγωγής".

5.- Σε γενικές γραμμές το καλλιτεχνικό σας έργο βασίζεται στην ελληνική μουσική παράδοση. Πιστεύετε, ότι ως δημιουργός έχετε ακόμη να αντλήσετε και άλλο, ανεκμετάλλευτο ίσως υλικό από τη δεξαμενή αυτή και να το επεξεργαστείτε προς άλλες κατευθύνσεις ή νομίζετε πως οι μέχρι τώρα προτάσεις σας για δημιουργική αφομοίωση του αρχέτυπου υλικού, δεν έχουν ακόμα εξαντληθεί; (Για παράδειγμα σας αναφέρω δύο διαφορετικές καλλιτεχνικές προτάσεις για την προσέγγιση της παραδοσιακής μουσικής από λογίους μουσικούς: η μια είναι εκείνη του Μανώλη Καλομοίρη και η άλλη του Μπέλα μπάρτοκ).

Μ.Θ. Για μένα οι δύο κορυφαίες προτάσεις στον τομέα της μουσικής σύνθεσης είναι εκείνες του Στραβίνσκυ και του Σοστακόβιτς. Ίσως με επηρέασαν περισσότερο απ΄τους άλλους, γιατί νομίζω, ότι η προσωπική μουσική ρίζα και φόρτιση σε σχέση με τη μουσική-δημοτική μας παράδοση συνταιριάζει με τη μουσική του πρώτου, ενώ σε σχέση με το δικό μου προσωπικό-υποκειμενικό ψυχικό-ιδεολογικό κόσμο, βρίσκεται πιο κοντά στον δεύτερο.

Με πρώτο τον Μπετόβεν και στη συνέχεια περνώντας απ΄τον Σούμαν τον Μπερλιόζ, τον Τσαϊκόφσκυ, τον Μπραμς, γοητεύτηκα εξ αρχής με τη

φόρμα της Συμφωνίας. Γεγονός που δείχνει, ότι το υποκειμενικό στοιχείο μέσα μου είχε ανάγκη να εκφραστεί σε προσωπικό επίπεδο αγνοώντας τις εθνικές μουσικές ρίζες, το μουσικό φολκλόρ της πατρίδας μου. Γνωρίζοντας πόσο δύσκολο ήταν το εγχείρημά μου και όπως δεν είμαι απ΄ αυτούς που οι γάλλοι τους ονομάζουν brillants -που λάμπουν, που πιάνουν γρήγορα πουλιά στον αέρα, μιας και για να καταλάβω κάτι θα πρέπει πρώτα να το σπουδάσω σχολαστικά, ρίχτηκα στη μελέτη των "ιερών" μουσικών κειμένων. Απ΄την άλλη πλευρά η εποχή μου μού έβαζε συνεχώς προβλήματα συνειδησιακά, που απαιτούσαν συμμετοχή. Δηλαδή το αντίθετο απ΄αυτό που είχα ανάγκη, την αναδίπλωση στον εαυτό μου για την καλλιέργεια με τη μάθηση, την άσκηση και τη σύνθεση του υποκειμενικού-προσωπικού μουσικού μου κόσμου. Όμως η "συμμετοχή" με τη μορφή του προσωπικού ρίσκου, της προσφοράς, της θυσίας ως ακόμα και της αντιμετώπισης του ίδιου του θανάτου, κατάλαβα, πως ήσαν στοιχεία δοκιμασίας απαραίτητα για τη σωστή ωρίμανση του υποκειμενικού-προσωπικού. Αν διαβάσετε τους ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ, θα διαπιστώσετε, ότι οι δοκιμασίες, στις οποίες υπέβαλα τον εαυτό μου, δεν έγιναν για τους άλλους -που απ΄την πρώτη στιγμή μου ήσαν εχθρικοί- αλλά για τον "ίδιο εμένανε". Γι΄αυτό άλλωστε γράφω το βιβλίο αυτό. Δεν θυσιάστηκα παρά μόνο για τον ίδιο τον εαυτό μου. Γιατί εκείνος ζητούσε την τέλεια αισθητική -αρμονική- έκφραση μέσω της μουσικής. Μιας μουσικής απόλυτα προσωπικής, απόλυτα πρωτότυπης, που να αναδύεται μέσα από τα βάθη του τίποτα, για να δημιουργήσει ένα νέο μουσικό ηχητικό Σύμπαν. Πίστεψα νωρίς στην Συμπαντική Αρμονία και στον υπέρτατο Νόμο της, που άλλοι τον ονομάζουν Θεό. Είπα, πως ο μοναδικός δρόμος λύτρωσης και ολοκλήρωσης περνά μέσα απ΄τη δυνατότητα να συγχρονιστείς με τον Νόμο αυτόν. Και γι΄αυτό δεν υπάρχει παρά ένας τρόπος: Η μάθηση, η άσκηση, η δημιουργία απ΄τη μια πλευρά και η δοκιμασία απ΄την άλλη, για να επαληθευτεί η ρήση του Μπετόβεν: "Ο πόνος με ενώνει με το Θεό".

Αυτή λοιπόν είναι η κύρια μουσική τάση μου. Που είχε σαν καρπούς τα έργα Μουσικής Δωματίου της περιόδου ΄45-΄50: Την ΠΡΩΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ (1948-52), το ΕΛΕΓΕΙΟ ΚΑΙ ΘΡΗΝΟΣ (1942), τη ΔΕΥΤΕΡΗ και ΤΡΙΤΗ ΣΟΥΪΤΑ ΓΙΑ ΟΡΧΗΣΤΡΑ, τον ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΤΥΡΑΝΝΟ, την ΑΝΤΙΓΟΝΗ, τα ΚΑΤΑ ΣΑΔΔΟΥΚΑΙΩΝ ΠΑΘΗ, τη ΔΕΥΤΕΡΗ, ΤΡΙΤΗ, ΤΕΤΑΡΤΗ και ΕΒΔΟΜΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ μου, το REQUIEM, τον ΚΩΣΤΑ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ, τη ΜΗΔΕΙΑ και τώρα την ΗΛΕΚΤΡΑ. Σημειώνω τα κυριώτερα έργα μου, ανάμεσα στα οποία διακλαδώνονται τα τραγούδια μου. Δένονται μαζί τους τόσο, που απαραίτητα θα πάρω ένα μοτίβο από δω για να το βάλω εκεί, έτσι ώστε όταν κάποτε τελειώσω το έργο μου, να παραμείνει ένα μικρό ηχητικό Σύμπαν ενιαίο, ένας ηχητικός κόσμος στη συχνότητα της συμπαντικής Αρμονίας. Αν τα κατα-

φέρω, αν πάρω τελικά επαφή με το Νόμο της Συμπαντικής Αρμονίας, τότε θα θεωρήσω, ότι θα έχω λυτρωθεί. ΄Ολα τα άλλα είναι για μένα δευτερεύοντα.

Στο Παρίσι γνωρίζω ουσιαστικά το ελληνικό φολκλόρ. Βρισκόμαστε στα 1954, πέντε μόλις χρόνια μετά την αποκάλυψη της μυστικής Κρήτης απ΄τον Θεριανό στα βουνά των Σφακιών. Αυτή η Κρητική ρίζα, η διονυσιακή, με ενοχλεί για όσο διάστημα προσπαθώ σκάβοντας βαθειά μέσα μου να ανακαλύψω το εντελώς προσωπικό μουσικό στίγμα, προκειμένου να δημιουργήσω το δικό μου, το μοναδικό αρμονικό ηχητικό Σύμπαν. ΄Ομως ο Θεριανός με συμφιλιώνει με την Κρητική μουσική. ΄Οχι όλη. Αλλά αυτή που οδηγεί μέσω της διονυσιακής έξαρσης στην αυτοκαταστροφή... Ο φυσικός πόνος με το ξέσκισμα της σάρκας, ήταν το βασικό στοιχείο της λύτρωσης και μέσω αυτής, της ταύτισης με το Νόμο της Συμπαντικής Αρμονίας.

Με όλες αυτές τις εμπειρίες και τις σκέψεις, συνθέτω την ΠΡΩΤΗ ΣΟΥΙΤΑ για ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΚΑΙ ΠΙΑΝΟ, το κατ΄εξοχήν διονυσιακό έργο μου, που πιστεύω, πως απηχεί ένα κομμάτι της ψυχής της αληθινής Κρήτης. Του Διονύσου.

Πολύ αργότερα (1985) συνθέτω τον "ΔΙΟΝΥΣΟ" και ανακαλύπτω τον Ασίκικο, τον δικό του χορό, σε συνδυασμό με τους "Δρόμους", που ο ίδιος άλλωστε μας τους φέρνει και μας τους δωρίζει ύστερα από την περιπλάνησή του στην Ανατολή.

΄Ομως όλα αυτά τα αντικειμενικά μουσικά στοιχεία, τα παραδοσιακά, δεν τα χρησιμοποίησα, παρά μόνο στην περίπτωση που έβγαιναν από μέσα μου. ΄Ησαν δηλαδή στοιχεία, που μου παραδόθηκαν. Αταβιστικά. Τα βυζαντινά, τα δημοτικά, τα κρητικά, τα λαϊκά, τα ανακάλυψα μέσα στις δικές μου μνήμες, όπως αποτυπώθηκαν στα κύτταρά μου, μαζί με τις ιδιομορφίες στα επίπεδα του Νου, της Ψυχής και του Χαρακτήρα.

Αν δεν ήταν έτσι, δεν θα τα χρησιμοποιούσα, γιατί θα με ξεστράτιζαν απ΄το βασικό μουσικό μου άξονα, που όπως σας είπα είναι υποκειμενικός-προσωπικός και αποτελεί το μοναδικό όργανο για να εκπληρώσω τον σκοπό για τον οποίο πιστεύω, ότι μπορώ να δικαιολογήσω το πέρασμά μου απ΄αυτόν τον πεπερασμένο βιολογικά κόσμο.

ΒΡΑΔΥΝΗ (Γιάννης Αλεξίου)

1.- Η προετοιμασία σας για την παρουσίαση των έργων σας "Ηλέκτρα", "Μήδεια" και "Αντιγόνη" μου γεννά το ερώτημα πώς αντιλαμβάνεστε την σχέση της συμφωνικής μουσικής με την Αρχαία Ελλάδα.

Μ.Θ. Μπορώ να πω ότι έγινα συνθέτης μελοποιώντας συγχρόνως και αρχαίους έλληνες ποιητές. Η μελέτη και αργότερα η μουσική αντιμετώπιση της κλασσικής Τραγωδίας γέννησε μέσα μου την ανάγκη να αναζητηθούν καινούρια μέσα μουσικής έκφρασης και κυρίως νέες μουσικές φόρμες. Επομένως η σχέση μου με τους αθηναίους ποιητές υπήρξε μακρά. Δεν τους είδα ποτέ μουσειακά αλλά σαν ένα ζωντανό κομμάτι της σύγχρονης σκέψης και αισθητικής έκφρασης. Οταν αποφάσισα να προχωρήσω στη σύνθεση της "Μήδειας"-"Ηλέκτρας"-"Αντιγόνης", το έκανα με την αίσθηση ότι έχω να κάνω με τρία <u>αρχέτυπα</u> του ανθρώπινου είναι και της συμπεριφοράς του μπροστά στην υπέρτατη δοκιμασία. Από μια άποψη η διαδικασία αυτή εκφράζει το δικό μου "θρησκευτικό" συναίσθημα, δηλαδή τη στάση μου μπροστά στο προαιώνιο πρόβλημα της Ζωής.

2.- Ποιά έργα σας είναι επηρεασμένα από την Αρχαιότητα και πόση απήχηση είχε στον κόσμο αυτή η μουσική σας γέφυρα με τις ρίζες του πολιτισμού μας;

Μ.Θ. Νομίζω ότι συνειδητά είναι η πρώτη φορά που προτείνω στο ελληνικό κοινό ένα σύνθετο έργο εμπνευσμένο από την Αρχαιότητα σε τόση έκταση και ένταση. Λέω "συνειδητά", γιατί πιστεύω ότι ακόμα και στο τελευταίο μου τραγούδι υπάρχει εν σπέρματι η ιστορική συνέχεια κυρίως μέσω των μουσικών τρόπων του Βυζάντιου που δεν ήταν κι αυτό παρά ένας σταθμός προς τις αρχέγονες ρίζες της ελληνικής μουσικής. Η επαφή και η ζύμωση του ελληνικού κοινού με τα έργα αυτά είναι βέβαιο ότι θα δημιουργήσει ένα γενικότερο ενδιαφέρον, όπως έγινε πριν τρεις δεκαετίες για την νεοελληνική ποίηση. Ελπίζω οι νεότερες γενιές να ευαισθητοποιηθούν προς μια αισθητικη-ιστορική κατεύθυνση που θα τους βοηθήσει να λύσουν πολλά προβλήματα, κυρίως αυτά που έχουν σχέση με τον σύγχρονο κόσμο, την ηγεμονική καταπίεση της τεχνολογίας με το αντίστοιχο έλλειμμα πνευματικής ουσίας στη ζωή τους.

3.- Οι κεντροευρωπαίοι συνθέτες πιστεύετε ότι έχουν καταφέρει να αγγίξουν τον μέσο ακροατή και αν ναι, πού έγκειται η επιτυχία τους;

Μ.Θ. Δεν νομίζω ότι ένας κεντροευρωπαίος μπορεί να έχει την ίδια σχέση με κείνη του πεφωτισμένου έλληνα. Αλλωστε μέσα στα έργα τους φαίνεται καθαρά η μετάθεση των μύθων και των ηρώων στα πλαίσια των δικών τους κόσμων.

4.- Ποιός από τους κλασσικούς είναι πιό κοντά στον ψυχισμό σας;

Μ.Θ. Ο Σοφοκλής.

5.- Υπάρχει κάποιος θεωρητικά μεγάλος δημιουργός που δεν σας άγγιξε;

Μ.Θ. Ασφαλώς. Δεν είναι δυνατόν να ταυτίζεσαι με τους πάντες.

6.- Πόσο επαναστατικός υπήρξατε στη συμφωνική σας πλευρά;

Μ.Θ. Η σχέση μου με τη συμφωνική μουσική είναι πολυσήμαντη και πολύπλοκη. Γιατί είχα να αντιμετωπίσω την δεδομένη άρνηση του μεγάλου ελληνικού κοινού σ' αυτήν την κατ' εξοχήν τέχνη των κεντροευρωπαίων. Των Φράγκων! Οφειλα να συμφιλιώσω τους συμπατριώτες μου μέσω των έργων μου με ηχητικές καταστάσεις που κατά τη γνώμη μου βοηθούν στην ανάδειξη της ουσίας του έργου. Βλέπε λ.χ. το "Αξιον Εστί", όπου πλάϊ στα λαϊκά όργανα τοποθετώ τους συμφωνικούς ήχους. Γι' αυτό πιστεύω ότι για να κριθεί σωστά η συμφωνική μου πλευρά θα πρέπει να αποκολληθεί από τα δυτικά τεκταινόμενα και να αναλυθεί μονάχα σε σχέση με την προσωπική μου προσπάθεια να δημιουργήσω ένα μουσικό σύμπαν στη χώρα μου, που να απηχεί τις πολιτισμικές μας καταβολές και ανάγκες και που να απευθύνεται στους νεοέλληνες -βασικά.

7.- Πόσο δύσκολο είναι να καταξιωθείτε στη συνείδηση του απαιτητικού κοινού της κλασσικής μουσικής και πώς θα επιδιώξετε να το καταφέρετε, μιας και αυτό αποτελεί το όνειρό σας, όπως είπατε πρόσφατα με αφορμή τη συνεργασία σας με την "Εναρμόνια";

Μ.Θ. Δεν συμφωνώ μαζί σας... Τί θα πει "απαιτητικό κοινό"; Είπα και πιό πριν ότι ο νεοέλληνας έχει ψυχικά και πνευματικά κατάλοιπα που τον εμποδίζουν να δεχτεί ορισμένες κατ' εξοχήν εκφάνσεις της δυτικής κουλτούρας και ανάμεσά τους πρώτη τη συμφωνική μουσική. Δεν είναι θέμα καθυστέρησης αλλά επιλογής. Παράλληλα ο νεοέλληνας έχει μια πλούσια γηγενή και ζωντανή μουσική παράδοση, που ικανοποιεί τις ψυχικές του ανάγκες. Αν ορισμένοι στράφηκαν προς τη δυτική κουλτούρα, χαλάλι τους. Δεν σημαίνει όμως αυτό ότι αποτελούν κάτι το ξεχωριστό. Το να μιλάς τρεις γλώσσες σου δίνει ένα επαγγελματικό πλεονέκτημα. Αν μάλιστα δεν γνωρίζεις καλά την ελληνική, τότε είσαι υποδεέστερος και του τελευταίου χωριάτη, που γνωρίζει και χρησιμοποιεί σωστά τη μητρική του γλώσσα.

8.- Από πού αντλείτε τον ρομαντισμό της συμφωνικής σας πλευράς;

Μ.Θ. Ο όρος "ρομαντισμός" παραπέμπει σε δυτικά πρότυπα. Προτιμώ τον Λυρισμό που είναι διάχυτος στην ελληνική φύση, στη ελληνική παράδοση και που με πλημμυρίζει κάθε στιγμή. Ακόμα και συμφωνική...

9.- Γιατί το κράτος δεν έχει αγκαλιάσει την πλευρά σας αυτή και δεν τύχατε ως τώρα της υποστήριξης που αξίζατε και της υποστήριξης που θα θέλατε;

Μ.Θ. Το κράτος πρέπει να είναι κραταιό για να κατακρατεί, να καταφοβίζει και να "καναλιζάρει" τους υπηκόους του εκεί που αυτό θέλει. Γιατί έχει τη δική του λογική που υπηρετεί τα δικά του συμφέροντα. Δηλαδή την ολίγων δυνατών που αντιμετωπίζουν τους Λαούς σαν κοπάδι.

Δοξάζω τη θεά Αθηνά που με διαφύλαξε έως τώρα από αμαρτωλούς εναγκαλισμούς με αδίστακτους εξουσιαστές.

Πάντοτε -ανέκαθεν- ένοιωσα και πίστεψα σαν αντιεξουσιαστής. Λυπάμαι γιατί δεν έπεισα τους συμπατριώτες μου, που προτίμησαν τη σιγουριά της αγέλης. Δικό τους πρόβλημα. Ομως όπως βλέπετε, επέζησα και το έργο μου βγαίνει κάθε φορά καθαρότερο και νεότερο μέσα από τις λάσπες με τις οποίες η εξουσία και τα όργανά της το λούζουν κατά περιόδους. Στην περίπτωσή μου εφαρμόζεται κατά γράμμα ότι μου αρκεί η αγάπη του Λαού.

10.- Κάποιες φορές υπάρχει ένα γεγονός στη ζωή μας που είναι ικανό να μας αλλάξει ολόκληρη τη ζωή. Σε σας υπάρχει κάτι που θα ήταν ικανό να αλλάξει την καλλιτεχνική σας πορεία αν συνέβαινε;

Μ.Θ. Οχι! Ποτέ!

11.- Υπάρχουν άνθρωποι που τους θαυμάζετε γιατί δεν φοβήθηκαν τη ζωή, όπως εσείς;

Μ.Θ. Πάρα πολλοί. Κυρίως ανώνυμοι. Σύντροφοι στους δύσκολους καιρούς που ξεχάστηκαν...

Συνέντευξη στην δ. Στίκα, φοιτήτρια του Μουσικού Τμήματος του Ιονίου Πανεπιστημίου (Κέρκυρα) και του Universite de Paris - Sorbonne/Paris IV, UFR de Musique et Musicologie, Maitrise de Musique.

1.- Το 1959 (συνέντευξη στα "ΝΕΑ", 20.8.1959) πιστεύατε ότι "οι ξένοι αγνοούν την ελληνική μουσική" και ότι δεν υπήρχε "ελληνικό έργο ολοκληρωμένο για να προβληθεί και να σταθεί στο εξωτερικό". Έκτοτε ποιά η θέση κατά την άποψή σας της ελληνικής μουσικής στο εξωτερικό;

Μ.Θ. Έκτοτε συνέβησαν πολλά. Στη χώρα μας, με αρχή τη δεκαετία του ΄60, αναπτύχθηκε το έντεχνο λαϊκό τραγούδι που καθιερώθηκε σαν μια καθ΄όλα επάξια μορφή μουσικής έκφρασης με σύγχρονο εθνικό χαρακτήρα. Ο κύκλος τραγουδιών, το Λαϊκό Ορατόριο, τα Μετασυμφωνικά έργα ήταν προτάσεις στην αναζήτηση μιας νέας φόρμας που να εκφράζει πιστά το νέο περιεχόμενο. Πιστεύω λοιπόν ότι το τεχνολογικό χάσμα που μας χώριζε από τη Δύση ως ένα βαθμό καλύφθηκε ενώ παράλληλα στον όρο σύγχρονο εμείς προσθέσαμε το ζωντανό -αυτό που αφορά τον σύγχρονο άνθρωπο σαν ιστορική παρουσία, αξία και δύναμη και όχι μόνο σαν μια μειοψηφία αποκομένη απ΄τον σύγχρονο προβληματισμό εκείνον που διαμορφώνει το μέλλον του ανθρώπου.

2.- Στα 1960 ("Κριτική", τεύχος 9, έτος Β΄, Μάϊος-Ιούνιος 1960) θεωρούσατε ότι "οι περισσότεροι τομείς της μουσικής ζωής στην Ελλάδα νοσούν σοβαρά" και υπογράψατε μαζί με τους Έλληνες συνθέτες Αργύρη Κουνάδη, Γιάννη Ξενάκη, Γιάννη Παπαϊωάννου, Δημήτρη Χωραφά και Φοίβο Ανωγειανάκη το "Σχέδιο Προγράμματος για την αναδιοργάνωση της ελληνικής μουσικής". Προτείνατε μεταξύ άλλων την ίδρυση Έδρας Μουσικολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Πρόταση που υλοποιήθηκε μόλις στα μέσα της δεκαετίας του ΄80, με την ίδρυση έδρας Μουσικολογίας αρχικά στο Πανεπιστήμιο θεσσαλονίκης, μετά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και τέλος το 1992 στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, στην Κέρκυρα.
- Θεωρείτε ότι τα προγράμματα σπουδών που εφαρμόζονται στα τρία αυτά Πανεπιστήμια είναι πλήρη;
- Ότι συντελούν στην προώθηση και ανάπτυξη της μουσικής στην Ελλάδα;
- Ότι οι νέοι μουσικοί έχουν αρκετές ευκαιρίες επαγγελματικής απασχόλησής τους στην Ελλάδα ή θα αναγκάζονται να φύγουν στο εξωτερικό για να κάνουν καριέρα (όπως στη δεκαετία του ΄60 και του ΄70;)

Μ.Θ. Δυστυχώς η επταετής παρέμβαση της Δικτατορίας (1967-74) διέκοψε και σε συνέχεια ανέκοψε την αναγεννητική προσπάθεια στον τομέα της Ελληνικής Μουσικής και γενικότερα της Ελληνικής Τέχνης. Αμέσως μετά η ελληνική κοινωνία παγιδεύτηκε στη λογική της καταναλωτικής κοινωνίας ενώ παράλληλα ο Λαϊκισμός κυρίευε τους τομείς της Πολιτικής και της ψυχαγωγίας με κυριώτερο θύμα το έντεχνο λαϊκό τραγούδι. Το ρολόϊ της ιστορίας γύρισε 20-30 χρόνια πίσω. Έτσι μετά το νέο χτύπημα, η προσπάθεια για την οποία μιλήσαμε, μένει αυτή τη στιγμή στο περιθώριο της εθνικής μας ζωής. Με αποτέλεσμα στην ωδειακή παιδεία γενικώς να κυριαρχεί η μονόπλευρη δυτικότροπη διδασκαλία. Φοβάμαι ότι και στα Πανεπιστημιακά τμήματα Μουσικολογίας κυριαρχεί η ίδια μουσική αντίληψη και ιδεολογία. Το κίνημα της Έντεχνης Λαϊκής Μουσικής και τα όσα επιτεύγματά του δεν αποτελεί αντικείμενο έρευνας.

Μ.Θ. Στη δεκαετία του ΄90 παγιώθηκε στη χώρα μας το συμπαγές κίνημα πλειοψηφίας σαν αποκύημα του καλπάζοντος λαϊκισμού της προηγούμενης δεκαετίας. Το κίνημα αυτό εκφράζεται και εκφράζει τον αμοραλισμό στον τομέα της πολιτικής και των ευθυνών του πολίτη, την παραοικονομία στον τομέα της εθνικής οικονομίας, τη χυδαιότητα στον τομέα της κοινωνικής συμπεριφοράς, τη νεοβαρβαρότητα στον τομέα της ψυχαγωγίας και των δημοσίων σχέσεων, τον οππορτουνισμό στον τομέα των ιδεών. Με δυό λόγια το κίνημα αυτό τοποθετείται στην αντίπερα όχθη αυτού που μάθαμε να αποκαλούμε "ελληνικές αξίες". Έτσι σήμερα οι ελληνικές αξίες, σε κάθε χώρο, βρίσκονται σε άμυνα. Προσπαθούν να μείνουν στην επιφάνεια με μεγάλη δυσκολία, γιατί βρίσκονται στο περιθώριο της εθνικής μας ζωής. Μέσα σ΄αυτές τις συνθήκες ένα σύγχρονο "πολιτικό τραγούδι" θα χανόταν μέσα στη θάλασσα της αδιαφορίας και της ρηχότητας που καλύπτει τα πάντα.

7.- Στην "Ανατομία της Μουσικής" γράφετε ότι "η σύνθεση προσδιορίζεται σαν τέχνη και σαν επιστήμη". Στις μέρες μας όπου ο καθένας μπορεί να "συνθέσει" με τη βοήθεια ηλεκτρονικού υπολογιστή, μήπως η σύνθεση παύει να είναι τέχνη και γίνεται "ά-τεχνη";

Μ.Θ. Προς το παρόν δεν βρέθηκε το υποκατάστατο του ανθρώπου σε κανένα τομέα. Πολύ περισσότερο στον τομέα της Τέχνης και της Μουσικής. Το computer μπορεί να αποβεί θετικό μόνο εφ΄όσον εκφράζει πιστά την ανθρώπινη σκέψη και θέληση. Έτσι γίνεται ένα ακόμα τεχνικό μέσον στη διάθεση του ανθρώπου-δημιουργού. Από μόνο του δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο από "κύμβαλον αλλαλάζον".

8.- Θα μπορούσατε να μου πείτε κάτι για τη σύνθεση της "Πολιτείας Δ΄" για την εργασία μου στο Πανεπιστήμιο;

Μ.Θ. Η "Πολιτεία Δ΄" δεν είναι για μένα τίποτε άλλο εξόν από μια σειρά τραγούδια, απλά, ζωντανά, προορισμένα να ακουστούν και να τραγουδηθούν από ανθρώπους.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΑ ΝΕΑ (Πάνος Γεραμάνης)

1.- Τί καινούργιο φέρνουν οι "Σερενάτες" στη σημερινή άγονη και ισχνη περίοδο του ελληνικού τραγουδιού;

Μ.Θ. Οι "Σερενάτες" είναι δέκα νοσταλγικά, θά 'λεγα ρομαντικά τραγούδια, που συνέθεσα πάνω σε ποιήματα του Λευτέρη Παπαδόπουλου σε διάφορους καιρούς. Νομίζω ότι τα τελευταία τα έγραψα πέρυσι το καλοκαίρι. Διάλεξα πλατειές μελωδίες που κινούνται μέσα σ΄ένα οικείο για τον νεοέλληνα μουσικό κλίμα, για τη φωνή της Μαρίας Φαραντούρη. Δεν εννοώ φυσικά αυτόν τον "ήχο" που μας κουφαίνει με χίλιους τρόπους και που εξυπηρετεί άλλους σκοπούς. Αναφέρομαι στο μουσικό κλίμα το γνήσια νεοελληνικό που μας συντροφεύει τόσα χρόνια τώρα, που ζει δυνατά μέσα μας και που καμμιά δύναμη ή συμφέροντα δεν στάθηκαν ικανά να το σβήσουν.

2.- Ποιό μουσικό είδος καλύπτει το νέο σας έργο; Οι στίχοι του σε ποιό βαθμό σας εκφράζουν; Τί μηνύματα μπορούν να δώσουν;

Μ.Θ. Ανήκουν και οι "Σερενάτες" στη λυρική στροφή που εγκαινίασα μετά τα "Λυρικά" του Λειβαδίτη (1976). Οι στίχοι, ερωτικοί, νοσταλγικοί, ελληνολατρικοί, εκφράζουν το απαύγασμα της εμπειρίας και ωριμότητας του τεχνίτη και τον ίδιο δρόμο ακολουθεί και η μουσική.

3.- Πιστεύετε πως οι "Σερενάτες" με τη φωνή της Μαρίας Φαραντούρη θα ξαφνιάσουν;

Μ.Θ. Η Μαρία Φαραντούρη θα ξαφνιάσει, όπως έγινε πρόσφατα και με τα "Poetica". Η φωνή της ενώ κέρδισε σε βάθος, ξαναααπόκτησε παράλληλα την παλιά της λάμψη. Έτσι σκεφτήκαμε μαζί ότι ήρθε η ώρα να ξαναπεί περισσότερο λαϊκότροπα τραγούδια, με την έννοια ότι θα είναι πιο εύκολο να τραγουδηθούν.

4.- Πώς αποφασισατε μέσα σε λίγο (σχετικά) χρονικό διάστημα από την κυκλοφορία της "Πολιτείας Γ΄" (με Μητσιά-Γαλάνη) και της "Πολιτείας Δ΄" (με Γαϊτάνο) να προχωρήσετε σε ένα νέο έργο;

Μ.Θ. Έχω ανάγκη στο τραγούδι να ακολουθώ πολλούς παράλληλους δρόμους, που όλοι μαζί ολοκληρώνουν και ικανοποιούν το ΙΔΑΝΙΚΟ μου για το τραγούδι. Αυτό το έκανα πάντα από την εποχή που έγραφα και παρουσίαζα παράλληλα κύκλους όπως τη "Πολιτεία Α΄" και τα "Επιφάνια". Τη "Δραπετσώνα" και το "Κράτησα τη ζωή μου".

Έτσι και τώρα.

Η "Βεατρίκη στην οδό μηδέν", η "Πολιτεία Γ΄", το "Ασίκικο Πουλάκη", η "Πολιτεία Δ΄" και οι "Σερενάτες" αποτελούν παράλληλους τραγουδιστικούς δρόμους με έναν κοινό παρονομαστή, την ευαισθησία μου, μέσα στην οποία στάζει το μελωδικό βασικά υλικό.

5.- Ο κόσμος και ιδιαίτερα η νέα γενιά κατάλαβε το νόημα των νέων σας έργων;
Ποιά είναι η γνώμη σας σ΄ένα τέτοιο ζήτημα;

Μ.Θ. Το μόνο που γνωρίζω είναι ότι η ειλικρίνεια και η γνησιότητα στη διαδικασία ολοκλήρωσης του καλλιτεχνικού έργου είναι τα δύο βασικά στοιχεία που ανταποκρίνονται στις πνευματικές και ψυχικές ανάγκες του κοινού και ιδιαίτερα των νέων. Σήμερα υπάρχουν αντικειμενικές δυσκολίες για να φτάσει το γνήσιο έργο στο πλατύ κοινό. Όμως έστω κι αν μπορέσει να πάει σε πολύ μικρότερο απ΄ό,τι αξίζει ακροατήριο, αυτό φτάνει για να στερεωθεί, ν΄απλώσει ρίζες και μια μέρα να κυριαρχήσει. Πάρτε το παράδειγμα το δικό μου: Πριν καλά-καλά ξεκινήσω, τα τραγούδια μου απαγορεύτηκαν από το Κράτος. Έκτοτε προχωρώ από απαγόρευση σε απαγόρευση. Σήμερα δεν είναι το Κράτος αλλά οι ...κραταιοί. Το ίδιο μου κάνει. Το τραγούδι μου και πάλι θα νικήσει.

6.- Τί θα ήταν αυτό που θα μπορούσε να επηρεάσει τη νέα γενιά ν΄ακούει και να τραγουδά τον σημερινό Θεοδωράκη; Μια γενιά με τις δικές της αναζητήσεις, με τις καθ΄υπαγόρευσιν συνήθειες, με τα οράματα του 2000; Γιατί πιστεύουμε ότι και το έργο σας σήμερα, αυτό το κολοσσιαίο έργο παγκόσμια αναγνωρισμένο, δίνει μεγάλες προοπτικές στην μουσική τέχνη, στη ζωή και στη διασκέδαση.
Πώς πιστεύετε ότι αυτή η σπουδαία δουλειά μπορεί να μεταδοθεί στους νέους ανθρώπους;

Μ.Θ. Κανείς δεν βρίσκεται πιο κοντά στις καινούργιες γενιές από κείνους που αγωνίστηκαν σοβαρά και θυσιάστηκαν για να είναι σήμερα αυτές σε καλλίτερη μοίρα από εμάς. Έχουν ένστικτο οι νέοι. Τους λείπει η πληροφόρηση. Μπροστά στη μνήμη τους οι "Κραταιοί" κατασκευάζουν ομίχλες. Όμως παρ΄όλα αυτά παρατηρούμε σήμερα μια στροφή της νεολαίας προς το γνήσιο τραγούδι. Δειλή αλλά υπαρκτή. Στα στάδια και σε άλλους μεγάλους χώρους παιδιά 15-25 ετών τραγουδούν με στεντόρεια φωνή τα παλια μου τραγούδια. Ποιός τους τα έμαθε; Από ποιό Σταθμό τα ακούν; Από τον Σταθμό της συλλογικής Μνήμης όταν το καθαρό αεράκι διαλύει τις ομίχλες. Λίγο υπομονή χρειάζεται και στην πατρίδα μας θα ξαναατνηχήσουν οι μαγικοί νεοελληνικοί ήχοι και στίχοι που έκαναν τις γενιές των ελλήνων να ψηλώσουν.
Όσον αφορά το ευρύτερο έργο μου πρέπει να πω ότι ζω τα τελευταία χρόνια της ζωής μου με τη σκέψη πως θα ρθει η ώρα που η ελληνική νεολαία θα καταλάβει ότι πρόκειται για έργα που τελικά ανήκουν σ΄αυτήν, μιας και ο βασικός άξονας που με οδηγούσε στη δημιουργία υπήρξε η αποτύπωση της συλλογικής μας μνήμης εκτοξευμένης στο μέλλον.

7.- Μετά την πρωτοβουλία σας για προσέγγιση με τα Σκόπια με την παρουσίαση του έργου σας "Ζορμπάς" και την αποθέωση που γνωρίσατε, θα υπάρξει κάποια νέα προσπάθεια για διάλογο από τη μία ή την άλλη πλευρά ώστε μέσα από την μουσική τέχνη να έρθουν πιο κοντά οι ηγέτες και οι λαοί;

Μ.Θ. Υπάρχει και συνεχίζεται η προσπάθεια που εγκαινίασε η σύσταση των "επιτροπών φιλίας μεταξύ των Λαών Ελλάδας και Τουρκίας" στα 1986.

Σ΄αυτή την κρίσιμη για τις σχέσεις μεταξύ των δύο κυβερνήσεων εποχή αποφασίσαμε με τον Zulfu Livaneli να πραγματοποιήσουμε σειρά κοινών συναυλιών στην Ευρώπη: Βερολίνο, Φρανκφούρτη, Στουργκάρδη, Βρυξέλλες, Παρίσι. Η πρωτοβουλία μας βρήκε ήδη μεγάλη απήχηση στους έλληνες και τούρκους εργαζόμενους, καθώς και στους άλλους ευρωπαίους. Έτσι στη Γερμανία λ.χ. ο υπουργός εξωτερικών οργανώνει στη Βόννη για τον Λιβανελί και μένα δείπνο και δεξίωση, ο αρχηγός των σοσιαλδημοκρατών κ. Λαφονταίν απηύθυνε εγκάρδιο μήνυμα που θα μπει στο πρόγραμμα της συναυλίας και θα παρευρεθεί στην πρεμιέρα μας στο Βερολίνο. Ανάλογες πρωτοβουλίες ανέλαβαν πρωθυπουργοί και άλλοι ιθύνοντες των γερμανικών κρατιδίων.

Όμως για μας το πιο συνταρακτικό γεγονός είναι το ότι στην πρώτη τους συνάντηση υπό την αιγίδα του ΟΗΕ τα ελληνοκυπριακά και τουρκοκυπριακά κόμματα αποφάσισαν ομόφωνα να μας καλέσουν να πραγματοποιήσουμε την κοινή συναυλία μας στην πράσινη γραμμή στην Κύπρο και ειδικά στο κλειστό αεροδρόμιο της Λευκωσίας, για να την ακούσουν έλληνες και τούρκοι -ηγέτες και λαός- καταργώντας τις διαχωριστικές γραμμές.

8.- Τέχνη, πολιτισμός και πολιτική. Τρία πράγματα στα οποία έχετε στρατευτεί από τα εφηβικά σας χρόνια μέχρι σήμερα. Πιστεύετε ότι όπως εξελίχθηκαν στην πρωτοβουλία σας με τα Σκόπια, θα υπάρξει κάποιο αποτέλεσμα για τους λαούς Ελλάδας και γειτονικής χώρας;

Μ.Θ. Έχουμε απόλυτη επίγνωση των δυνατοτήτων μας ο Λιβανελί κι εγώ, καθώς και όλα τα υπόλοιπα μέλη των επιτροπών.

Δεν αλλάζεις τα ισχυρά συμφέροντα και τις αιώνιες προκαταλήψεις μόνο με τραγούδια και φιλικές πρωτοβουλίες. Όμως βοηθάς να αλλάξει το κακό κλίμα, κάποιους τους προβληματίζεις, ενώ άλλους είναι πιθανόν να τους φανατίζεις πιο πολύ. Το σπαθί που θα κόψει τον Γόρδιο Δεσμό είναι φτιαγμένο από ιστορική ευθύνη. Ανάλογα με τις εποχές αλλάζουν τα πρόσωπα που την αναλαμβάνουν. Σε συνθήκες κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και μάλιστα με πρωθυπουργικές υπερεξουσίες, είναι ο πρωθυπουργός που επωμίζεται στο ακεραιο αυτό το χρέος ξεπερνώντας τα εμπόδια, ειδικά αυτά που συνδέονται με το περίφημο "πολιτικό κόστος".

Πιστεύω ότι σήμερα οι συνθήκες είναι περισσότερο από κάθε άλλη φορά ώριμες για να διαλυθούν τουλάχιστον οι ομίχλες των παρανοήσεων. Τουλάχιστον είναι καιρός να μάθουμε τί ακριβώς συμβαίνει με τις σχέσεις με τη γειτονική χώρα. Αν όλα όσα λέγονται είναι πραγματικότητα ή επιτήδεια προπαγάνδα όσων έχουν συμφέρον να κρατούν τεταμένες τις σχέσεις.

<u>ΕΛΕΝΑ ΑΒΡΑΜΙΔΟΥ και ΓΙΑΝΝΑ ΤΙΤΟΚΗ</u>

1.- Ακριβώς

2.- Τα όνειρα ως προς τους άλλους, που είχα εξιδανικεύσει μέσα μου. Σε ό,τι αφορά την προσωπική μου διαδρομή, τους ηθικούς και πνευματικούς στόχους που είχα βάλει, έχω τη συνείδησή μου ήσυχη. Πιστεύω ότι στους δύσκολους για όλους καιρούς έκανα το χρέος μου, ορθώθηκα με όλες μου τις δυνάμεις απέναντι στην αδικία και τη βία, υπερασπίσθηκα τους αδυνάτους, δεν πτοήθηκα μπροστά στους ισχυρούς. Υπηρέτησα πιστά το κοινωνικό ιδεώδες που εξ αρχής είχα δημιουργήσει μέσα μου και που μόνο ως προς τους γενικούς στόχους ταυτίζονταν με την Αριστερά.

Πίστεψα με όλες μου τις δυνάμεις σε ένα μέλλον πιο ανθρώπινο για την πατρίδα μου και τον κόσμο όλο και αγωνίστηκα γι' αυτό. Από την άλλη πλευρά, την πνευματική, δεν επαναπαύθηκα σε όποια δώρα μου έδωσε η φύση αλλά εργάσθηκα σκληρά για να προσφέρω στην τέχνη μου στέρεη τεχνική θωράκιση, ώστε να αντέχει στις δοκιμασίες των ανθρώπων και του χρόνου. Νομίζω ότι δημιούργησα τελικά ένα έργο πλούσιο, σε όλα τα είδη της μουσικής και ευτύχησα με τις τρεις Λυρικές Τραγωδίες να πλησιάσω τον στόχο που έθεσα για τον εαυτό μου από την εποχή που έφηβος δεν μπορούσα να πιστέψω σε βάθος ότι μια μέρα θα γινόμουν ικανός να τιθασσεύσω τους ήχους σύμφωνα με τα όνειρά μου.

Για όλα αυτά λοιπόν αισθάνομαι πλήρης. Και μπορώ να πω ότι είμαι ευτυχής, γιατί αξιώθηκα ακόμα να περιβάλλομαι από τη ζεστασιά της οικογένειάς μου και των φίλων μου.

Να για ποιούς λόγους αυτό το <u>τίποτα</u> που δυστυχώς στις μέρες μας γιγαντώνεται, δεν μπόρεσε και δεν μπορεί να με αγγίξει.

3.- Η "στράτευση" σε όλους τους καιρούς προϋποθέτει μια θεία τρέλλα. Ποιος την έχει σήμερα; Και για ποιό λόγο; Προσωπικά είμαι περήφανος γιατί κάποτε στρατεύθηκα. Αδιάφορο αν τα γεγονότα πήραν την τροπή που πήραν τελικά. Σήμερα, εκτός από την Τέχνη, η μόνη "στράτευση" που βλέπω, είναι στην υπηρεσία του ανθρώπινου πόνου. Και γιατί όχι, κάθε πόνου. Μήπως τα ζώα και τα δέντρα δεν πονούν;

4.- Δυστυχώς μόνο με περισσότερο χρήμα. Ομως υπάρχει τελικά καλό ή έστω καλλίτερο χρήμα; Οταν μπλεχτείς σ' αυτές τις ιστορίες, τελικά βρωμίζεις. Μόνο όταν ο άνθρωπος πονέσει πολύ, μα πάρα πολύ, μπορεί ν' αρχίσει να σκέφτεται τους σωστούς τρόπους που θα τον απαλλάξουν από τα σημερινά αδιέξοδα.

5.- Πώς; Τα έργα Τέχνης και γενικά οι Αξίες χρειάζονται "μεταφορικά μέσα" για να κυκλοφορήσουν. Και αυτοί που τα κατέχουν, γνωρίζουν δυστυχώς τη σημασία της Τέχνης και των Αξιών. Ετσι αν δεν τους εξυπηρετούν, τις πνίγουν, αφήνοντάς τες στο περιθώριο της ζωής. Ευτυχώς υπάρχουν ακόμα παρακαταθήκες που τις κουβαλούν οι απλοί άνθρωποι μέσα τους. Κι αυτή είναι η τελευταία μας ελπίδα: οι απλοί άνθρωποι, φορείς Αξιών. Φτάνει ν' αντέξουν...

6.- Αν δεν έχουν αυτοί, τότε ποιοί το έχουν; Αν αυτοί που εκφράζουν το κοινό όραμα και τήν κοινή συνείδηση, αυτοί που έχουν γίνει η συνισταμένη χιλιάδων και χιλιάδων ανθρώπων δεν μπουν μπροστά, για να υπερασπίσουν αυτά τα κοινά όνειρα και τις κοινές κατακτήσεις, τότε ποιος θα μπει; Να γιατί η Εξουσία τους φοβάται και γι' αυτό προπαγανδίζει με όλα τα μέσα τη θεωρία πως τάχα οι άνθρωποι του Πνεύματος πρέπει να στέκονται υπεράνω. Να γίνονται με άλλα λόγια δέντρα που πετούν ! Χωρίς ρίζες. Και τελικά καυσόξυλα.

7.- Οπως η Εξουσία επιζητεί τη δημοσιότητα για να επιβάλλεται, το ίδιο θα πρέπει να κάνει και η κάθε δύναμη αντιεξουσίας. Γιατί η δύναμή της βρίσκεται μόνο στην αποδοχή της από το Λαό. Και ο Λαός για να πιστέψει και να γίνει δύναμη κρούσης, πρέπει να γνωρίζει καλά και τους μεν και τους δε.

8.- Αυτές οι συνεχείς και κυκλικές (από όλες τις πλευρές) κατά καιρούς απαγορεύσεις, αποτελούν τον μεγαλύτερο τίτλο τιμής για τη Μουσική μου. Και την καλλίτερη απόδειξη για τον έντονο και αληθινό απελευθερωτικό - αντιεξουσιαστικό της χαρακτήρα, που τόσο φόβο και πανικό προκαλεί στους εκάστοτε δυνατούς -κάθε είδους.

<u>ΓΙΑ ΤΟΥΣ "ΓΙΑΤΡΟΥΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ"</u> (Υπ' όψιν κ. Γιαννιτσιώτη)

1.- Ο "ανθρωπισμός" έχει αποτελέσει πηγή έμπνευσης για το μουσικό σας έργο;

Μ.Θ. Κάθε γνήσιο έργο Τέχνης έχει επίκεντρο τον Ανθρωπο. Με άλλα λόγια εκπέμπει ανθρωπισμό. Βλέπουμε έτσι ότι απ' όλα τα έργα του ανθρώπου η καλλιτεχνική δημιουργία είναι η μόνη που από τη φύση της δεν μπορεί να έχει σχέση με τις αρνητικές πλευρές της ανθρώπινης δραστηριότητας και συμπεριφοράς. Αν ο άνθρωπος είναι κτήνος και άνθρωπος, η Τέχνη εκφράζει τον πυρήνα του ανθρώπου.

2.- Τί έχετε αποκομίσει από τα ταξίδια σας σε χώρες που έχουν υποστεί την παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Μ.Θ. Ειλικρινά θα πρέπει να σας εξομολογηθώ ότι με ενδιαφέρουν τα ανθρώπινα δικαιώματα που καταπατούνται μέσα στην ίδια τη χώρα μου, γιατί στο κάτω-κάτω αυτά με αφορούν προσωπικά. Και για το λόγο αυτό η γενικευμένη υποκρισία που κυριαρχεί στο προσκήνιο της εθνικής μας ζωής, με αηδιάζει. Για να το πω πιο απλά, πιστεύω ότι αυτός που με την αδιαφορία, τη δειλία ή την συνενοχή του καλύπτει τα λάθη τα δικά του, <u>δεν έχει δικαίωμα</u> να συμπεριφέρεται ως εισαγγελέας.

Κατά τα άλλα γυρνώντας στις γειτονιές του κόσμου απεκόμισα μόνο πληγές. Δεν υπάρχει δυστυχώς χώρα στον κόσμο -και φυσικά και στην Ευρώπη- που να μην καταπατά με τον α ή τον β τρόπο τα ανθρώπινα δικαιώματα.

3.- Η πορεία της δικής σας ζωής είναι μια μαρτυρία. Εχοντας βιώσει τόσεςε εμπειρίες και ίσως αντίξοες καταστάσεις, διατηρείτε αισιοδοξία για τον άνθρωπο;

Μ.Θ. Δεν μπορώ να πω ψέμματα: Οχι ! Ιδιαίτερα σήμερα που ξεκινά μια νέα εποχή με την προώθηση της Νέας Τάξης Πραγμάτων -της απόλυτης κλιντονικής εξουσίας- οι οιωνοί για το μέλλον της ανθρωπότητας είναι μαύροι, κατάμαυροι.

4.- Είσαστε άνθρωπος ανήσυχος και συχνά έχετε δεχθεί πυρά για τις τοποθετήσεις - "μετακινήσεις" σας. Ποιές είναι οι αμετάβλητες αξίες που σας ωθούν στην αναζήτηση της δικής σας Ιθάκης;

Μ.Θ. Υπήρξα και παρέμεινα αμετανόητος στην πορεία που εξ αρχής χάραξα: Αφ' ενός καλλιτεχνική δημιουργία με επίκεντρο τον σημερινό άνθρωπο με τα πάθη και τις ελπίδες του και ακόμα πιο ειδικά τον έλληνα, και αφ' ετέρου την υπεράσπιση σε κάθε περίπτωση και από κάθε μετερίζι των βασικών αρχών που βοηθούν τον άνθρωπο να παραμείνει άνθρωπος: της Ελευθερίας, της Δημοκρατίας, των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της Κοινωνικής Δικαιοσύνης.

5.- Εχοντας αναπτύξει δραστηριότητα εσείς ο ίδιος γύρω από ανθρωπιστικά θέματα, ποιό είναι κατά τη γνώμη σας το στοιχείο που θα αποτελέσει έναυσμα κινητοποίησης και όχι απλά ευαισθητοποίησης σε μια εποχή που τόσα λέγονται για την κρίση ανθρωπίνων αξιών;

Μ.Θ. Αυτή τη στιγμή το κύριο είναι η συνειδητοποίηση του νέου ολοκληρωτισμού. Από πού προέρχεται και πώς αντιμετωπίζεται.

6.- Τί γνώμη έχετε για τις οργανώσεις που έχουν σαν στόχο την περίθαλψη ευπαθών πληθυσμών; Είναι σε θέση να συμπληρώσουν τα κενά ή τις ελλείψεις του κρατικού μηχανισμού;

Μ.Θ. Είναι ό,τι καλλίτερο θα μπορούσε να συμβεί σε μια εποχή κατά την οποία καλλιεργούνται τα άγρια ένστικτα και μεταβάλλεται η κοινωνική μας ζωή σε ζούγκλα.

7.- Αν δεχθούμε ότι κάθε ιατρική-ανθρωπιστική βοήθεια είτε μέσα είτε έξω από την χώρα μας είναι πολιτική θέση και βούληση, είναι δείγμα πολιτισμού, πιστεύετε ότι το Ελληνικό κράτος και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις έχουν σταθεί αντάξια της βαριάς πολιτισμικής και ανθρωπιστικής κληρονομιάς μας απέναντι στα ανθρωπιστικά προβλήματα των γειτονικών λαών;

Μ.Θ. Το ελληνικό κράτος είναι ακόμα βαθειά νυχτωμένο σε σχέση με τον βασικό του προορισμό που είναι να υπηρετεί τον απλό πολίτη. Θα λέγαμε ότι το αντίθετο ακριβώς συμβαίνει. Οτι δηλαδή ο απλός πολίτης -σαν ένα είδος σύγχρονου δουλοπάροικου- οφείλει να υπηρετεί το Κράτος. Ποιό Κράτος; Τί κρύβεται πίσω απ' αυτή την σχεδόν μεταφυσική έννοια;

Βλέπετε, οι Λαοί έχασαν τις δύο μεγάλες ιστορικές ευκαιρίες που διάνοιξαν η γαλλική και η σοβιετική επανάσταση. Και από τις δύο δυστυχώς ξεπετάχτηκαν ολοκληρωτικές εξουσίες, γεγονός που έδωσε την ευκαιρία στους μόνιμους ταξικούς εξουσιαστές να εκμοντερνίζονται και να προσαρμόζουν κάθε φορά την δική τους διαρκή οικονομική, κοινωνική και πολιτική εξουσία.

Και το σημερινό ελληνικό κράτος βγαίνει μέσα από την ήττα των λαϊκών δυνάμεων και αποτελεί μια σύγχρονη μορφή αντεπαναστατικής εκσυγχρονισμένης καταπιεστικής εξουσίας. Γι' αυτό βρίσκεται σε απόλυτη εναρμόνιση με τα διεθνή διευθυντήρια: ΝΑΤΟ, Ευρώπη, Pax Americana. Που αυτή τη στιγμή εξελίσσονται στην πιο επικίνδυνη βάρβαρη και βρωμερή μορφή παγκόσμιας εξουσίας ξεκινώντας από την ολική καταστροφή ενός ολόκληρου λαού, του σερβικού, έτσι σαν ένα πρώτο δείγμα γραφής για τις κυριαρχικές και άγριες διαθέσεις τους.

Ειλικρινά δεν νομίζω ότι ο ελληνικός λαός βρέθηκε ποτέ σε τέτοιο δραματικό δίλημμα. Γιατί σήμερα βρίσκεται ολόψυχα στο πλευρό του σερβικού λαού και αύριο θα εξαναγκαστεί να γίνει συνεργός στην εξόντωσή του. Πιστεύω ότι η ντροπή που θα μας σκεπάσει θα μας συνοδεύει σαν εφιάλτης στους αιώνες των αιώνων.

κ. ANTONIO FERRARI

1-2.- Κύριε Θεοδωράκη, πριν από μερικές μέρες ανακοινώσατε ότι σταματάτε να δίνετε συναυλίες, αποσύρεστε από τη διεθνή σκηνή και στο εξής θα αφιερωθείτε στη σύνθεση και την έκδοση των έργων σας. Τι σας ώθησε σ' αυτή την απόφαση; Κουραστήκατε μήπως από τον τρόπο που γίνεται η μουσική σήμερα;

Μ.Θ. Κουράστηκα γενικώς! Η διεύθυνση της ορχήστρας απαιτεί όπως ξέρετε, μεγάλη σωματική και ψυχική δύναμη. Ιδίως έργα σύγχρονα, όπως τα δικά μου, όπου οι ρυθμοί ιδιαίτερα απαιτούν ξεχωριστή ένταση από τον μαέστρο.

Είπα λοιπόν να σταματήσω τώρα που είμαι ακόμα όρθιος. Αλλωστε νομίζω ότι ένας συνθέτης είναι πάντοτε παρών δια του έργου του. Από την άλλη πλευρά φυσικά με ενοχλεί αυτή η υπερεμπορευματοποίηση που έχει εισβάλει στον χώρο της μουσικής, ακόμα και της συμφωνικής, και που μοιραία έχει αλλάξει τη σχέση μεταξύ των καλλιτεχνών και του κοινού.

3.- Αντιπροσωπεύετε περίπου 50 χρόνια ελληνικής μουσικής. Από αυτά τα 50 χρόνια τι κρατάτε και τι πετάτε (γενικά, όχι από το δικό σας έργο).

Μ.Θ. Δεν πετάω τίποτα, γιατί πιστεύω πως όλοι οι σταθμοί σ' αυτή την μεγάλη πορεία ήσαν φυσικοί και αναγκαίοι. Για όσους δεν είναι έλληνες, υποθέτω ότι φαίνεται απίστευτος αυτός ο δεσμός της μουσικής μου με τον απλό λαό. Πρόκειται για μια ιδιομορφία που οφείλεται στην ιστορική παράδοση και τις κοινωνικές συνθήκες που στη χώρα μας παρουσιάζουν την δική τους ιδιαιτερότητα. Το γεγονός πάντως είναι ότι η μουσική -βασικά το τραγούδι- αποτελεί το πιο πολύτιμο αγαθό μετά την ελευθερία για τον απλό έλληνα πολίτη.

4.- Ησασταν στην πρώτη γραμμή στον αγώνα κατά της στρατιωτικής δικτατορίας. Σήμερα, 32 χρόνια μετά, ο πρόεδρος Κλίντον έφτασε να πει ότι οι ΗΠΑ πρέπει να παραδεχθούν πως έκαναν λάθος να υποστηρίξουν το καθεστώς των συνταγματαρχών. Πώς εκτιμάτε αυτή την έκφραση καθυστερημένης συγγνώμης;

Μ.Θ. Είναι οπωσδήποτε θετικό το γεγονός όταν ένας Πρόεδρος των ΗΠΑ παραδέχεται δημόσια τις ευθύνες της χώρας του για ένα έγκλημα που έγινε σε βάρος ενός λαού. Ομως αυτή η συγγνώμη ήρθε πολύ αργά και θα πρόσθετα ότι είναι υποκριτική, όταν διαπιστώνει κανείς ότι η λογική του συμφέροντος χωρίς σεβασμό σε αρχές και σε εθνικά και ανθρώπινα δικαιώματα, που οδήγησε τότε τις ΗΠΑ να μας βυθίσουν για επτά ολόκληρα χρόνια στη νύχτα της Δικτατορίας εξακολουθεί να διέπει και τις σημερινές αποφάσεις των ηγετικών της κύκλων. Το έμβλημα δυστυχώς παραμένει το ίδιο: "Ο θάνατός σου η ζωή μου" και αλλοίμονο σ' αυτόν που θα βρεθεί στο δρόμο τους.

5.- Αγωνιστήκατε με πολύ κουράγιο για τη βελτίωση των σχέσεων Ελλάδας-Τουρκίας, ακόμα και όταν ένα μέρος του ελληνικού λαού αμφισβητούσε τις πρωτοβουλίες σας. Σήμερα Ελλάδα και Τουρκία μοιάζουν λιγότερο μακρινές. Θεωρείτε ότι υπήρξατε κατά κάποιο τρόπο πρωτοπόρος της "διπλωματίας των σεισμών"; Συμβάλατε κι εσείς στη μεταστροφή της κοινής γνώμης;

Μ.Θ. Δεν είμαι εγώ αυτός που θα αξιολογήσει πρωτοβουλίες και ενέργειες προς την κατεύθυνση της ελληνοτουρκικής φιλίας στις οποίες συμμετείχα. Πιστεύω πάντως ότι κάθε πρωτοβουλία πολιτών, από όπου και αν προέρχεται και με οποιοδήποτε αντικείμενο, συμβάλλει λίγο ή πολύ στη διαμόρφωση των πνευμάτων και των εξελίξεων.

6.- Θεωρείτε ότι η Τουρκία, που στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει ακόμα πολλά βήματα να κάνει, είναι αρκετά ώριμη να εισέλθει ως ισότιμο μέλος στην Ευρωπαϊκή Ενωση;

Μ.Θ. Οπωσδήποτε όχι. Ομως εξετάζοντας το πρόβλημα από μια διαφορετική σκοπιά σκέφτομαι μήπως όχι μόνο η πιθανή ένταξη αλλά ακόμα και η προοπτική της ένταξης βοηθήσει τον τουρκικό λαό να κερδίσει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που του στερεί το στρατιωτικοκρατικό κατεστημένο. Επίσης ως έλληνας είμαι πεπεισμένος ότι όσο θα πλησιάζει η Τουρκία προς την Ευρώπη τόσο θα μειώνονται οι εντάσεις που χωρίζουν τις δύο χώρες μας, οι οποίες εντάσεις προέρχονται κι αυτές από το ίδιο κατεστημένο. Τέλος βλέπω ότι θα υπάρξουν θετικές εξελίξεις για την επίλυση του κυπριακού προβλήματος. Για όλους αυτούς τους λόγους είμαι υπέρ της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, βεβαίως με τους όρους που έθεσε η Κοινότητα στη Σύνοδο του Λουξεμβούργου.

7.- Στο τέλος του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο πήγατε ο ίδιος να συναντήσετε τον Πρόεδρο Μιλόσεβιτς. Πώς κρίνετε εσείς, ένας καλλιτέχνης τέτοιου μεγέθους και τέτοιας ευαισθησίας, τον άνθρωπο που τόσοι σε όλο τον κόσμο θεωρούν δικτάτορα και πολλοί ακόμα και σφαγέα;

Μ.Θ. Κατ' αρχήν συνάντησα τον Μιλόσεβιτς ως Πρωθυπουργό της Γιουγκοσλαυίας.

Δεν συμμερίζομαι την άποψή σας και νομίζω, ως Βαλκάνιος, είμαι σε θέση να γνωρίζω πολύ καλλίτερα από πολλούς ευρωπαίους τι ακριβώς συμβαίνει στην περιοχή μου. Είναι γνωστό ότι όχι μόνο εγώ προσωπικά αλλά η συντριπτική πλειοψηφία των ελλήνων έχουμε αποδείξει χειροπιαστά πόσο ενάντιοι είμεθα σε κάθε είδους τυραννία, δικτατορία και φυσικά πολύ περισσότερο σε κάθε είδους σφαγείς... Αλλωστε νομίζω ότι αρχίζουν σιγά-σιγά να βλέπουν το φως της μέρας δημοσιεύματα σε έγκυρα φύλλα των ΗΠΑ και της Ευρώπης που παραδέχονται ότι υπήρξε μια γιγαντιαία επιχείρηση παραπληροφόρησης με στόχο τον επηρεασμό της κοινής γνώμης. Δεν υπήρξε λένε γενοκτονία... Ομως θυμηθείτε, αυτή υπήρξε η μοιραία λέξη για να φανατιστεί η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη εναντίον των σέρβων και ειδικά του Μιλόσεβιτς...

Θα μου επιτρέψετε να εξακολουθώ να πιστεύω ότι έγινε μεν έγκλημα αλλά έγινε βασικά από την αντίθετη πλευρά των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ. Που πρώτον περιφρόνησαν την διεθνή νομιμότητα καταργώντας τον ΟΗΕ και επιβάλλοντας με αυτοδικία την "νέα τάξη πραγμάτων". Δεύτερον προσέβαλαν την εθνική ακεραιότητα ενός κυρίαρχου κράτους. Τρίτον βομβάρδισαν ανελέητα με βόμβες εμπλουτισμένες με το ισόποσο πολλών ατομικών βομβών σε ουράνιο σκοτώνοντας δύο χιλιάδες αθώους πολίτες (ανάμεσά τους και Κοσοβάροι, για την προστασία των οποίων έγινε υποτίθεται η στρατιωτική επέμβαση, αλλά και πεντακόσια παιδιά) και καταστρέφοντας Νοσοκομεία, Σχολεία, Εργοστάσια, Γέφυρες και χιλιάδες κατοικίες.

Τέταρτον υποθάλπουν τη γενοκτονία των Σέρβων στο Κόσοβο που συντελείται με την ανοχή των Νατοϊκών δυνάμεων "κατοχής". Αυτά είναι τα πραγματικά εγκλήματα που έγιναν μόνο και μόνο για να εξυπηρετηθούν οικονομικά και στρατηγικά συμφέροντα βασικά των ΗΠΑ, ενώ τα περί γενοκτονίας κ.λπ. ήσαν απλά προσχήματα. Αυτό αποδεικνύεται και από την στάση τους απέναντι στα εγκλήματα που συνέβησαν εις βάρος Κούρδων και Αρμενίων στην Τουρκία.

Αλλωστε η αλήθεια αρχίζει πλέον να αποκαλύπτεται σε δημοσιεύματα μέσα στις ίδιες τις ΗΠΑ και την Ευρώπη. Ακόμα και ο διαβόητος κ. Τζεϊ Σέην, porte parole του ΝΑΤΟ, ομολόγησε δημόσια τις υπερβολές της προπαγάνδας και την σατανικότητα των βομβαρδισμών. "Ασφαλώς έπρεπε να υπάρξει διαφορετικός τρόπος αντιμετώπισης της κρίσης", κατέληξε.

Υπάρχει όμως ένας ακόμα λόγος που εμάς τους έλληνες μας φέρνει κοντά στους Σέρβους. Είναι η κοινή μας Αντίσταση απέναντι στις δυνάμεις του Αξονα, που σε μας κόστισε πεντακόσιες χιλιάδες και στους Σέρβους πάνω από ένα εκατομμυριο νεκρούς. Την ίδια εποχή οι Κροάτες, οι Σλοβένοι και οι Κοσοβάροι σχημάτιζαν Μεραρχίες υπό τις διαταγές του Χίτλερ και του Μουσολίνι συμμετέχοντας στις σφαγές των Αντιστασιακών, ενόπλων και αόπλων αδιακρίτως. Πώς να μη σκεφτεί κανείς ότι κατά κάποιο τρόπο τα φαντάσματα του φασισμού και του ναζισμού παίρνουν ετεροχρονισμένα την εκδίκησή τους...

Και ας μην ξεχνάμε το ρόλο της Γερμανίας στην αναγνώριση της Κροατίας, του χαϊδεμένου παιδιού των Ναζί, που πυροδότησε τον εμφύλιο πόλεμο με τα χιλιάδες θύματα και θύτες από όλες τις πλευρές, τη διάλυση της Γιουγκοσλαυίας και την μεταβολή των Βαλκανίων σε πυριτιδαποθήκη υπό τον απόλυτο έλεγχο των ΗΠΑ...

Επι τέλους εμείς οι Βαλκάνιοι σας ρωτάμε εσάς τους Ευρωπαίους και τους Αμερικανούς: Για ποιο λόγο ενδιαφέρεστε τόσο πολύ για μας; Μας θεωρείτε ανίκανους να λύσουμε μονοι μας τα προβλήματά μας; Τι θα λέγατε αν βομβαρδίζαμε εμείς τις χώρες σας και στέλναμε τα στρατεύματά μας για να σας...σώσουν;

8.- Θεωρείστε τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς ένας μεγάλος μουσικός, αλλά συγχρόνως μια σημαντική πολιτική μορφή. Ποιος από τους δύο ρόλους είναι για σας πιο σημαντικός; Θα σας ικανοποιούσε το Νόμπελ για την ειρήνη, για το οποίο είχατε προταθεί;

Μ.Θ. Είμαι ένας άνθρωπος που έζησε στο κέντρο των μεγάλων τυφώνων του αιώνα μας: Παγκόσμιος Πόλεμος, Ξένη Κατοχή, Εθνική Αντίσταση, Εμφύλιος Πόλεμος, Στρατιωτική Δικτατορία. Φορτισμένος με μουσική, έπρεπε κατ' αρχήν να αντιμετωπίσω όλες αυτές τις ιστορικές προκλήσεις σαν πατριώτης και υπεύθυνος άνθρωπος και πολίτης και παράλληλα να εκφράσω αυτό που είχα μέσα μου. Ηταν φυσικό τα συγκλονιστικά ιστορικά γεγονότα να επηρεάζουν τις αποφάσεις μου. Ετσι για μεγάλα διαστήματα ξένοι κατακτητές και εγχώριοι δήμιοι αποφάσιζαν για μας... Πιστεύω ότι προσπάθησα να κάνω ό,τι καλλίτερο μπορούσα. Στην πολιτική, που μου επιβλήθηκε από τα γεγονότα, επιστρατεύτηκα με μοναδικό στόχο την υπεράσπιση της ελευθερίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Από την άλλη πλευρά η Μουσική υπήρξε μια βαθειά υπαρξιακή αναγκαιότητα για μένα, πηγή ευτυχίας και προσωπικής ολοκλήρωσης που μου χάρισε τη μοναδική πληρότητα που μπορεί να γνωρίσει ένας θνητός από τη στιγμή που βρήκε τέτοια ανταπόκριση στους συνανθρώπους μου.

9.- Στη ζωή σας είχατε κατά καιρούς διαφορετικές πολιτικές συμπάθειες. Περάσατε από την Αριστερά στην υποστήριξη της Δεξιάς, για να επιστρέψετε τελικά ξανά στην Αριστερά. Τις αλλαγές αυτές σας τις υπαγόρευσε η πολιτική ζωή της Ελλάδας ή αποτέλεσαν μέρος της προσωπικής σας πορείας;

Μ.Θ. Δεν είχα ποτέ διαφορετικές πολιτικές συμπάθειες. Από την εποχή της Εθνικής Αντίστασης συνδέθηκα με την Αριστερά και από τότε παρέμεινα πιστός στα ιδανικά της. Από τα οποία το μέγιστο υπήρξε η αγάπη για τον Λαό και την Πατρίδα. Σε κάποια περίπτωση συνειδητοποίησα ότι ένας πολιτικός της Δεξιάς, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, μπορούσε να ωφελήσει σε κείνες τις συνθήκες τον Λαό και την Πατρίδα, για την ανατροπή της Χούντας και την αποκατάσταση της Δημοκρατίας, και το βροντοφώναξα! Μήπως γι' αυτό έπαψα να είμαι Αριστερός; Οπως ξέρετε, η ίδια η ζωή με δικαίωσε...

Αργότερα συνεργάστηκα με τη Νέα Δημοκρατία και τον Κ. Μητσοτάκη. Μην ξεχνάτε όμως ότι την ίδια περίοδο συνεργάστηκε μαζί του το ΚΚΕ και η υπόλοιπη Αριστερά. Και μάλιστα σε κυβερνητικό επίπεδο. Οσο λοιπόν αυτοί έγιναν δεξιοί, άλλο τόσο έγινα κι εγώ. Και δεν κατανοώ αυτή την επιμονή να κρίνουμε τους άλλους με δύο μέτρα και δύο σταθμά.

Ναι, είναι αλήθεια ότι δεν ανήκω σε κανένα κόμμα. Ομως νομίζω ότι η ιδεολογική ταυτότητα του καθενός πρέπει να κρίνεται από την όλη συμπεριφορά του, τη στάση του, τα συμφέροντα που υπηρετεί, τους αγώνες του και το έργο του. Που στην περίπτωσή μου παντού και πάντοτε υπηρέτησαν τους ίδιους στόχους: της Αριστεράς.

10.- Υπήρξατε Υπουργός της Κυβέρνησης Μητσοτάκη. Τι σας άφησε αυτή η εμπειρία; Μπορεί ένας καλλιτέχνης που εξ ορισμού θεωρείται άνθρωπος ελεύθερος απο δεσμούς εξουσίας, να γίνει υπουργός, να συμμετάσχει δηλαδή ενεργά σε θεσμούς εξουσίας;

Μ.Θ. Η εποχή εκείνη υπήρξε ακραία. Και όπως σας είπα και πιο πριν, τόσο ακραία, ώστε να οδηγήσει τους δύο ιστορικούς ηγέτες της Αριστεράς, τον Χαρίλαο Φλωράκη Γεν. Γραμματέα του ΚΚΕ και τον Λεωνίδα Κύρκο Πρόεδρο της ΕΑΡ (Ελληνικής Αριστεράς), να καθήσουν στο ίδιο τραπέζι με τον Κ. Μητσοτάκη και να συνεργαστούν επί εννέα μήνες σε κυβερνητικό επίπεδο. Το ίδιο ακριβώς έκανα και εγώ με διαφορετικό τρόπο... Τι δείχνει αυτό; Οτι για μας τους Αριστερούς, εκείνη τη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή το ΠΑΣΟΚ και ο Ανδρέας Παπανδρέου αντιπροσώπευαν μεγάλο κίνδυνο για τον Λαό μας και γι' αυτό θα έπρεπε να συνεργαστούμε ακόμα και με τους παραδοσιακούς πολιτικούς μας αντιπάλους, προκειμένου να τον αντιμετωπίσουμε. Και σε ό,τι με αφορά, πιστέψτε με, η συμμετοχή μου στην συγκεκριμένη κυβέρνηση υπήρξε συμβολική, γιατί έτσι έπρεπε να είναι, μιας και το μόνο που επεδίωκα ήταν να επιστήσω την προσοχή των πολιτών στον κίνδυνο που διέτρεχε η πατρίδα και ο λαός μας λόγω της διαφθοράς μέσα στην οποία είχε εμπλακεί το συγκεκριμένο κόμα. Ηταν μια ακραία δραματική πράξη, η οποία με εξέθεσε γυμνό στα βέλη των αντιπάλων μου και για την οποία είμαι υπερήφανος, δεδομένου ότι απέδειξα ότι είχα το θάρρος και τη δύναμη να ξεπεράσω τον ίδιο τον εαυτό μου για το κοινό συμφέρον.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ "ΕΥ" (Χαρωνίτης)

1.- Μια προσωπικότητα όπως εσείς, που έχετε παράξει πολιτισμό και ιστορία, που έχετε δώσει νόημα στη ζωή όλων των Ελλήνων εδώ και πολλές δεκαετίες και που έχετε εμπνεύσει γενιές, ποιο βλέπετε ότι μπορεί να είναι το όραμα των ανθρώπων - ειδικά των νέων- αυτή την εποχή, στο γύρισμα του αιώνα και της χιλιετίας; Ποιες μπορεί να είναι οι παράμετροι που μέσα στο ξεκίνημα ενός "ιστορικού παγετώνα" (όπως έχετε χαρακτηρίσει αυτή την περίοδο), μπορούν να φωτίσουν το τούνελ, να δώσουν ελπίδα ή και να οδηγήσουν στην ευτυχία τον σύγχρονο άνθρωπο;

Μ.Θ. Νομίζω ότι δεν είμαι κατάλληλος για να μιλήσω σχετικά με το "όραμα των ανθρώπων" σήμερα, δεδομένου ότι γεννήθηκα και γαλουχήθηκα κάτω από τον αστερισμό ενός συλλογικού οράματος, ενώ τώρα, μετά από μια περίοδο αμφισβήτησης της συλλογικότητας, ο μέσος άνθρωπος οδηγείται προς την κατεύθυνση μιας κακώς νοούμενης "ατομικότητας", αφού αποτελεί μέρος ομαδοποιήσεων με κριτήρια οικονομικά.

Δεν ξέρω ακόμα εάν ισχύουν σήμερα οι δικές μας εμπειρίες από την εποχή που μπαίναμε και μεις στον "ιστορικό παγετώνα" του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1940). Τότε κρατηθήκαμε από την πνευματική κληρονομιά μας -κυρίως την ελληνική. Αυτή υπήρξε η πρώτη αντίστασή μας και πρέπει να πω ότι γεμίσαμε τις μπαταρίες της ψυχής μας, ώστε να περάσουμε τη μεγάλη δοκιμασία με το χαμόγελο στα χείλη.

2.- Ολη η πορεία σας σηματοδοτείται από μια αστείρευτη δημιουργική και κοινωνική δράση, από καλλιτεχνικά έργα κορυφαία και από αγώνες που επέδρασαν καταλυτικά στη ζωή όλων μας και τελικά την διαμόρφωσαν κατά ένα βαθμό. Μέσα σ' όλη αυτή την "υπερδραστηριότητα", ποια είναι η σημασία των "απλών" ανθρώπινων στιγμών; Ο έρωτας, η φιλία, η οικογενειακή θαλπωρή αποτελούν τη βάση της δημιουργίας και το εφαλτήριο για την ανάπτυξη του ανθρώπου; Οι "στιγμιαίες" απολαύσεις της ζωής είναι ο εξισορροπητικός παράγοντας στην πορεία για κάτι μεγαλύτερο; Η επιδίωξη της ευτυχίας πρέπει να είναι ο "στρατηγικός" στόχος του κάθε ανθρώπου;

Μ.Θ. Η ουσιαστική, η δυνατή, η πραγματική ευτυχία. Αυτή που στηρίζεται επάνω στα μεγάλα, τα δυνατά και τα ουσιαστικά αισθήματα του ανθρώπου. Πιο πριν μίλησα για την συλλογικότητα εκείνης της εποχής. Ομως ας μη φανταστεί κανείς ότι είμαστε στρατιώτες αποκομένοι από την καθημερινότητα της ζωής. Το αντίθετο συνέβαινε. Η συλλογικότητα ήταν περισσότερο μια ιδέα, ένα όραμα που μας ενέπνεε γιατί βλέπαμε μπροστά μας ανοιχτούς ορίζοντες. , Βεβαίως όταν έπρεπε, αφήναμε οικογένειες, γειτονιές, επάγγελμα και φίλους, για να τρέξουμε ομαδικά εκεί που μας καλούσε το καθήκον, ένα καθήκον που εμείς είχαμε διαλέξει για τον εαυτό μας.

Ομως κατά τα άλλα είμαστε κολλημένοι επάνω στη ζωή. Γήινοι, ανθρώπινοι, παθιασμένοι, διψασμένοι για αγάπη, έρωτα, φιλία, περιπέτεια... Ολα γύριζαν γύρω μας με άξονα την οικογένεια με τις καθημερινές της χαρές και λύπες, την αγαπημένη μας και τους στενούς μας φίλους. Ζούσαμε τη ζωή μας κάθε στιγμή. Τρέχαμε ομαδικά στη θάλασσα, σκαρφαλώναμε στα βουνά, περπατούσαμε ώρες ατελείωτες στους δρόμους της Αθήνας. Μας άρεσαν όλα! Τα χρώματα, οι μυρωδιές, τα κορίτσια, τα τραγούδια και οι ταινίες στο σινεμά... Στο βάθος δεν θέλαμε τίποτε άλλο... Να προστατεύσουμε αυτή τη δική μας ζωή. Να τη διαιωνίσουμε.

Να την κάνουμε καλλίτερη χωρίς μαύρα στίγματα. Και γι' αυτό και μόνο γι' αυτό ήμαστε έτοιμοι να θυσιάσουμε ακόμα και τη ζωή μας, που τόσο πολύ αγαπούσαμε.

3.- Η συνεχής σας πολιτική δραστηριοποίηση (πολλές φορές σε χώρους φαινομενικά ασύνδετους ή και ασυμβίβαστους μεταξύ τους) σας έχει εμπλουτίσει με τις εμπειρίες της άμεσης και σε βάθος γνώσης των πραγμάτων και των διαπλοκών της "επαγγελματικής" εξάσκησης της εξουσίας. Με ποιο τρόπο και μέσα από ποιες παραμέτρους και διαδικασίες πιστεύετε πως θα μπορέσει ο νέος άνθρωπος να αποκτήσει εμπιστοσύνη και να δώσει πραγματικό νόημα ζωής και πράξης στον όρο "πολιτική";

Μ.Θ. Η ωριμότητα για μένα ήρθε νωρίς. Ωριμότητα ως προς τη θέση μου στον κόσμο, στην πατρίδα μου, στην κοινωνία των ανθρώπων. Με ωρίμασαν οι ιστορίες του πατέρα μου για τις Επαναστάσεις στην Κρήτη και τις προδοσίες των ισχυρών. Η πρώιμη φυλάκισή μου από τους κατακτητές και τα βασανιστήρια από ιταλούς, γερμανούς, άγγλους και έλληνες. Η αποκάλυψη της δωρεάς της μουσικής που με απογείωνε από τη θλιβερή πραγματικότητα. Ετσι "ψήλωσα" μέσα μου σε βαθμό που να βλέπω την ελληνική πραγματικότητα με ένα διαφορετικό μάτι από τους άλλους. Υπήρχαν εποχές μετά το 1940, όπου ο ιστορικός άνεμος σε καλούσε να ενταχθείς, να δώσεις το χέρι σου στον πλαϊνό σου, που πάλευε για τον ίδιο σκοπό με σένα. Αυτές ήταν για μένα οι μόνες "πολιτικές" μου επιλογές: Εθνική Αντίσταση, Εμφύλιος, Δημοκρατικοί αγώνες. Αντιδικτατορική πάλη. Ενότητα προοδευτικών δυνάμεων. Οταν κόπαζαν αυτά τα κυριαρχικά ρεύματα, τα νερά λιμνάζανε, η θάλασσα μεταβαλλόταν σε έλος με βατράχια. Αυτά είναι για μένα τα πολιτικά κόμματα σε στιγμές άπνοιας. Και τότε οι επιλογές μου γίνονταν με αποκλειστικό κριτήριο, τί πρέπει να κάνω για να βγούμε από το τέλμα...

Οπως είπα όμως πιο πριν, πλήρωσα ακριβά γι' αυτή την ανεξαρτησία μου. Σήμερα χαίρομαι γι' αυτό και εξακολουθώ να πιστεύω ότι η Πολιτική (με Π κεφαλαίο) δεν γίνεται με οπαδούς αλλά με Πολίτες (επίσης με Π κεφαλαίο).

4.- Στη διάρκεια των αγώνων σας και της καλλιτεχνικής σας πορείας έχετε γυρίσει πρακτικά όλο τον κόσμο, έχετε έρθει σ' επαφή με όλους τους λαούς και έχετε γνωρίσει πλήθος προσωπικοτήτων (πολιτικών, πνευματικών, καλλιτεχνικών κλπ.). Ποιες χώρες, ποιοι λαοί και ποιες προσωπικότητες σας εντυπωσίασαν περισσότερο και επέδρασαν με τρόπο καταλυτικό επάνω σας; Από τις προσωπικότητες αυτές ποιους θα χαρακτηρίζατε περισσότερο "ευζωιστές"; Ποιοι ήξεραν να απολαμβάνουν πραγματικά τη ζωή τους;

Μ.Θ. Οταν βγήκα από την Ελλάδα, είχαν περάσει μόλις πέντε χρόνια απ' τον Εμφύλιο. Ημουν ολόκληρος μια πληγή. Διαμαρτυρόμουν, πονούσα, επαναστατούσα στην ιδέα ότι η χώρα μου αδικήθηκε. Πίστευα ότι την όποια πρόοδο, ευημερία, εξέλιξη που έβλεπα, μας την είχαν κλέψει. Ετσι, παρ' ό,τι έζησα πολλά χρόνια έξω και γνώρισα πολλές χώρες και λαούς, δεν μπόρεσα ποτέ να απαλλαγώ απ' αυτή την ιδέα. Τελικά δεν μου άρεσε καμμία χώρα, δεν με θάμπωσε κανένας λαός, δεν ζήλεψα τίποτα απ' ό,τι είδα, δεν με συνεκλόνισε καμμία προσωπικότητα. Και κάθε φορά που το αεροπλάνο έφτανε στα σύνορα της Ελλάδας, ένοιωθα μέσα μου ένα κύμα βαθειάς ευτυχίας να με κατακυριεύει. Και τώρα κάθε ταξίδι έξω από τον τόπο μου, με πονάει.

5.- Ενας άνθρωπος που έχει υποστεί άπειρες διώξεις και έχει περάσει ποικίλες στερήσεις -παράγοντας όμως ομορφιά και ελπίδα μέσα από αυτές- είναι σίγουρα ο μόνος που μπορεί να εκτιμήσει πλήρως το "απολαυστικό" περιεχόμενο της ζωής σε όλες της τις διαστάσεις (έρωτας, χιούμορ, σεξ, φαγητό, όνειρα, κρασί κ.λπ.) Θα μπορούσατε να μας περιγράψετε το νόημα της "καλής", της "απολαυστικής" ζωής, του "ευ ζην";

Μ.Θ. Η τελευταία κρίση με τις ευρωπαϊκές διοξίνες, όπως είδαμε, ξαναέφερε στην επιφάνεια την ποιότητα και την ανωτερότητα των γηγενών προϊόντων και γενικά της ελληνικής διατροφής. Αυτό νομίζω ότι το γνώριζαν πάντα οι κάτοικοι της ελληνικής υπαίθρου, οι οποίοι σε πείσμα των καιρών επιμένουν να διαφυλάσσουν τους δικούς τους τρόπους και ρυθμούς ζωής. Στις μεγάλες πόλεις έφτασαν οι κάθε είδους ξένες τοξίνες (όχι μόνο τροφικές αλλά και πολιτιστικές) με αποτέλεσμα οι ευτυχείς κάτοικοι να χάσουν όχι μόνο την υγεία τους αλλά και την ψυχή τους.

Πάντως σε γενικές γραμμές ο έλληνας αντιστέκεται στους ξενόφερτους τρόπους ζωής. Εχει δικά του ωράρια, ρυθμούς ζωής, συνήθειες, τρόπους διασκέδασης. Δικές του γεύσεις και απολαύσεις. Εχει κυρίως δικά του μέτρα και σταθμά. Δική του κλίμακα αξιών. Δική του στάση ζωής. Και από όλα τα "ευ ζην" που τον χαρακτηρίζουν, είναι αυτή η περιφρόνηση απέναντι σε κάθε μορφή καταπίεσης και βίας που προτιμώ. Λες και αναβιώνει ο αναρχικός Διόνυσος που επειδή ακριβώς αγαπά τον έρωτα, το χιούμορ, το σεξ, το φαγητό, τα όνειρα και το κρασί, ξέρει τί θα πει ζωή, ώστε να βροντοφωνάζει μονάχα αυτός ΟΧΙ στα συνδικάτα του θανάτου, απογυμνώνοντάς τα από τα άθλια δήθεν "ανθρωπιστικά" τους προσχήματα.

6.- Είσαστε γνωστός ευζωιστής -αν όχι πραγματικός...καλοπερασάκιας! (Από παλιά ήδη υπάρχει το παροιμιώδες "επιχείρημα" διαφόρων αντιπάλων σας πως εσείς, ένας κομμουνιστής, διαθέτετε βίλα και κότερο!). Μανιώδης καπνιστής, λάτρης των πούρων, γνώστης της ευφραντικής ιδιότητας του οίνου, θαυμαστής του ωραίου (και του αληθινού) φύλου... Μιλήστε μας λίγο για όλα αυτά τα θέματα (γυναίκα, πούρο, σεξ, ταξίδια, φαγητό, κουβέντα με φίλους, έρωτας, κρασί). Με ποιο βαθμό θα τα αξιολογούσατε όλα αυτά;

Μ.Θ. Ας μην είμαστε υπερβολικοί... Ολες αυτές τις φήμες τις γνωρίζω. Αλλωστε, όταν το μπορούσα, τις καλλιεργούσα κι εγώ ο ίδιος, γιατί ήθελα ο λαός να έχει για μένα την εικόνα του άνετου, του πλούσιου, του δυνατού...

Δυστυχώς όμως οι φήμες δεν μπορούν να αντικαταστήσουν την πραγματικότητα... Προχουντικά διέθετα ένα τρεχαντήρι second-man, για το οποίο χάλασαν τον κόσμο οι πολιτικοί μου αντίπαλοι. Το βάφτισαν πολυτελές κότερο... Μακάρι να το είχα... Γιατί αγαπώ απίστευτα τη θάλασσα, ξέρω να την κουμαντάρω, δεν τη φοβάμαι. Μονάχα να είχα ένα γερό σκαρί, να χάνομαι στην αγκαλιά της. Ε, αυτό δεν το απόκτησα και ούτε θα το αποκτήσω ποτέ.

Από κει και πέρα τα τρομερά μου πάθη είναι ένα ποτηράκι κρασί μετά το γεύμα και δυο πούρα παρτάκας την ημέρα. Οταν δεν βρίσκομαι σε περιοδεία, μένω με τη Μυρτώ στο σπίτι. Σπάνια δεχόμαστε επισκέπτες εκτός απ' τα παιδιά και τα εγγόνια μας... Αυτή η απόλυτη γαλήνη μας ξεκουράζει και μας ευχαριστεί όσο τίποτε άλλο.

Βλέπετε ότι στις περιοδείες μας στο εξωτερικό, η ζωή μας είναι πολύ έντονη. Αεροπλάνα, αεροδρόμια, ξενοδοχεία, εστιατόρια, πρόβες, συναυλίες, συνεντεύξεις, δεξιώσεις. Ουσιαστικά έως σήμερα, τους έξι μήνες του χρόνου τους περνάμε σε ταξίδια. Επειτα σε κάθε χώρα έχουμε τους φίλους μας, που δεν μας αφήνουν με τίποτα. Η ζωή μας γίνεται έντονη, γεμάτη συγκινήσεις, αγωνίες, κούραση. Σαν κορωνίδα σε όλα αυτά έρχονται οι αίθουσες συναυλιών, το μεγάλο κοινό, το θερμό χειροκρότημα και φυσικά, σαν ανταμοιβή, το γεύμα μετά τη συναυλία, με τους φίλους. Εκεί επιτρέπω στον εαυτό μου να πιει λίγο παραπάνω. Τα περισσότερα εστιατόρια μας είναι γνωστά και οι μαιτρ γνωρίζουν την αδυναμία μου για το Williams Poirot και το ακριβό Μπορντώ.

Εξ άλλου η συμφωνία με τη Μυρτώ είναι να μου αγοράζει μια κούτα Μοντεχρήστο μετά από κάθε συναυλία. Ανάβω λοιπόν στο τέλος του γεύματος και το Μοντεχρήστο μου και είμαι βασιλιάς. Βεβαίως μετά θα πάρω απαραιτήτως δυο κόκκινα χαπάκια ύπνου, ειδεμή οι νότες θα βουίζουν ως το πρωί στο κεφάλι μου.

Συνήθως την επομένη η Μυρτώ θα σηκωθεί νωρίς να ετοιμάσει τις βαλίτσες, να πάει μόνη της για πρωινό, που το λατρεύει και μένα θα με ξυπνήσει μόνο ένα τέταρτο πριν αφήσουμε το ξενοδοχείο για το αεροδρόμιο.

Από την τόσο ευχάριστη υπερένταση "ξεχρεώνουμε" στην Ελλάδα με την γαλήνια ζωή μας για την οποία σας μίλησα πιο πριν...

7.- Ποια γυναίκα από όλες αυτές που έχετε γνωρίσει (μέσα ή έξω) σας έχει εντυπωσιάσει περισσότερο και γιατί;

Μ.Θ. Εύκολη απάντηση: Πρώτα η μητέρα μου και μετά η γυναίκα μου. Η πρώτη με "διάλεξε". Τη δεύτερη τη διάλεξα εγώ.

8.- Πώς απαντάει ο Μίκης Θεοδωράκης στις καθημερινές απολαυστικές προκλήσεις για ξεκούραση και χαλάρωση -σε όλα αυτά που τον απομακρύνουν στιγμιαία από την ένταση της καλλιτεχνικής και δημιουργικής του δραστηριότητας; Παραδίδεται άνευ όρων στο κάλεσμα των σειρήνων (τηλεόραση, ταινίες Τζέϊμς Μποντ, γουέστερν κ.λπ.) και μπαίνει ευχαρίστως στο trip της "μεγάλης απόδρασης";

Μ.Θ. Γελάω με τους σοβαροφανείς. Ισως γιατί είμαι το αντίθετό τους... Η εικόνα που θέλουν να δείχνουν προς τα έξω είναι ότι κάθε στιγμή τους απασχολούν τα σπουδαία. Οταν θέλουν να ξεκουραστούν διαβάζουν ποίηση, στο μπάνιο φιλοσοφία και στις συναναστροφές επιδίδονται σε πνευματικούς ακροβατισμούς.

Εγώ είμαι πιο απλός, πιο γήινος. Εξαντλώ όλη την πνευματική και ψυχική μου δύναμη στην εργασία μου. Συνήθως δουλεύω 5-6 ώρες εντατικά και μετά θέλω να χαλαρώσω, να διαβάσω εφημερίδα, να δω τηλεόραση, να κουβεντιάσω για τα καθημερινά... Σ' αυτές τις στιγμές που το μυαλό μου ξεκουράζεται, έρχονται συχνά διορθωτικές ιδέες και τότε τρέχω ξανά στα χειρόγραφά μου.

Ανέκαθεν υπήρξα φανατικός του βιβλίου και του κινηματογράφου. Διαβάζοντας και βλέποντας αφήνω τη φαντασία μου να καλπάζει και να ξεφεύγει από τα καυτά προβλήματα της εργασίας μου.

Πράγματι είναι καμμιά φορά τόσο "οδυνηρές" οι στιγμές της σύνθεσης, που απαιτούν αποστασιοποίηση που μόνο ένα ανάλαφρο περιβάλλον μπορεί να μου προσφέρει.

Παλιότερα, όταν κυκλοφορούσα, οι παρέες μου στην ταβέρνα ήταν οι άνθρωποι του χωριού, με τους οποίους βρισκόμουν στο ίδιο μήκος κύματος, δεδομένου ότι σ' αυτές τις στιγμές δεν μ' αρέσει τίποτα πιο πολύ απ' αυτό που ο λαός ονομάζει καλαμπούρι, που βγάζει γέλιο αγνό, φωτεινό και σωτήριο. Ναι, σ'αυτό μπορώ να πω ότι υπήρξα μαιτρ!

9.- Αν ο Μίκης Θεοδωράκης ήταν σήμερα 20 χρόνων, στο σύγχρονο κοινωνικό πλαίσιο αλλά με όλη την πλούσια πείρα και γνώση του παρελθόντος, με ποιες προτεραιότητες θα οργάνωνε τη ζωή του, ποιους στόχους θα έβαζε, ώστε να έχει την όσο το δυνατόν πληρέστερη και απολαυστικότερη ζωή;

Μ.Θ. Μη με ρωτάτε τέτοια... Καμμιά φορά λυπάμαι, γιατί σκέφτομαι πως γεννήθηκα σε λάθος εποχή. Αγάπησα στη ζωή μου πρώτα τη Γυναίκα, μετά τη Μουσική και τέλος τη Θάλασσα. Δε λέω και στην εποχή μας είχαμε όμορφα κορίτσια. Ομως τα πιο πολλά ήταν κρυμμένα, καταπιεσμένα, ντροπαλά, απλησίαστα... Αυτό που συμβαίνει σήμερα, είναι πρωτοφανές.. Τόσο πολλά πανέμορφα κορίτσια, το ένα ωραιότερο από το άλλο και που όλα ντύνονται προκλητικά, συμπεριφέρονται προκλητικά, είναι πραγματικά ένα θέαμα που σε τρελλαίνει... Τί θα 'θελα; Να γινόμουν για δυο μόνο εικοσιτετράωρα Διόνυσος, να πάρω μαζί μου 10, 20, 30 νύμφες σκεπασμένες με ροδοπέταλα και να χαθούμε όλοι μαζί αν όχι στον Παρνασσό, εμένα μου φτάνει και το δάσος του Φιλοπάππου που το έχω απέναντί μου...

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ **(Κλεοπάτρα Σωφρονίου)**

1.- Πολλοί μιλούν για μια νέα πολιτιστική επανάσταση μέσω των κομπιούτερ: οι δυνατότητες επικοινωνίας είναι απεριόριστες, η ροή των πληροφοριών είναι ως επί το πλείστον μη ελεγχόμενη, η γνώση στα χέρια του καθενός από εμάς. Με άλλα λόγια το ιντερνετ ως πλατφόρμα εκδημοκράτησης της κοινωνίας. Συμφωνείτε;

Μ.Θ. Δεν έχω δυστυχώς εξοικειωθεί με τον κόσμο του Ιντερνετ. Καταλαβαίνω ότι πρόκειται για έναν νέο κόσμο που προσφέρει απεριόριστες δυνατότητες επικοινωνίας καθώς και περισσότερες ευκαιρίες στο ευρωπαϊκό κοινό για πληροφορίες, γνώσεις και πιθανόν για καλλιτεχνική καλλιέργεια.

2.- Πού εντοπίζετε τα όρια και τους κινδύνους της ηλεκτρονικής εποχής;

Μ.Θ. Νομίζω ότι θα πρέπει να δοθεί προσοχή, ώστε να μην συμπιεσθεί η ανθρώπινη προσωπικότητα, γιατί υπάρχει κίνδυνος εκμηδένισής της.

3.- Πολλοί μουσικοί αξιοποιούν τις δυνατότητες που προσφέρει ο υπολογιστής. Εσείς αντίθετα δείχνετε μια προτίμηση για κλασσικές φόρμες όπως η συμφωνία και το ορατόριο με συμφωνική ορχήστρα και "ζωντανά" όργανα. Ασχοληθήκατε ποτέ με κάποιο έργο για συνθεσάιζερς;

Μ.Θ. Η σχέση του συνθέτη με την τεχνολογία θα πρέπει να είναι εξισορροπημένη. Ήδη ακόμα και με το πιάνο πολλοί μουσικοί γλιστρούσαν στην ευκολία που παρέχει η γοητεία των πιανιστικών-ηχητικών δυνατοτήτων.

Προσωπικά θεωρώ ότι η σύνθεση -ιδιαιτέρως η συμφωνική- είναι τόσο πολύπλοκη, που μονάχα μέσα στον ανθρώπινο εγκέφαλο μπορεί να συλληφθεί και να ολοκληρωθεί. Από κει και πέρα ο συνθέτης θα πρέπει να μπορεί να περάσει όλον αυτόν τον μουσικό κόσμο που δημιούργησε μέσα στο μυαλό του κατ' ευθείαν στο πεντάγραμμο δίχως τη μεσολάβηση οποιουδήποτε οργάνου. Και φυσικά δίχως τη μεσολάβηση ακόμα και του computer που είναι οπωσδήποτε φτωχότερο σε σχέση με τον ανθρώπινο εγκέφαλο. Τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τη συμφωνική μουσική αλλά ακόμα και την απλή μουσική δημιουργία που αποτελεί ένα <u>θαύμα</u> απροσπέλαστο από την οποιαδήποτε τεχνολογία.

4.- Οι συνθέσεις σας συνδυάζουν στοιχεία από Στραβίνσκυ, Μπάρτοκ και δημοτική μουσική. Πώς οδηγηθήκατε σ' αυτή τη μείξη;

Μ.Θ. Είναι φυσικό η κάθε γενιά των συνθετών να φυτεύεται επάνω στο χώμα που άφησε η προηγούμενη. Στην περίπτωσή μου η αναφορά των Στραβίνσκυ - Μπάρτοκ καλύπτει μόνο ένα μου μέρος. Αυτό της κοινής μας κληρονομιάς σε μουσικές φολκλορικές με ιδιάζουσα προσωπικότητα: ρωσική, ουγγρική, ελληνική. Όμως σε ό,τι με αφορά, η κύρια πλευρά του έργου μου πηγάζει από την ανάγκη μου να εκφράσω καταστάσεις δραματικές. Θα έλεγα ότι η Τραγωδία απετέλεσε το καλλιτεχνικό μου ιδεώδες και είμαι ευτυχής που ολοκληρώνω το όνειρο της ζωής μου συνθέτοντας τις τρεις Λυρικές Τραγωδίες (όπερες), την "Μήδεια", την "Ηλέκτρα" και την "Αντιγόνη".

5.- Στη δεκαετία του πενήντα, την εποχή που στο Ντάρμστατ γραφόταν κεφάλαια της μοντέρνας μουσικής, εσείς γυρίζετε την πλάτη στην έντεχνη ευρωπαϊκή μουσική και αφοσιώνεστε για 20 χρόνια σχεδόν αποκλειστικά στο λαϊκό τραγούδι. Στο γερμανικό κοινό είναι γνωστή η πολιτική σας ιστορία. Τι σας ώθησε σ' αυτή την απόφαση; Ήταν τα κίνητρα πολιτικοκοινωνικά ή κυρίως μουσικά;

Μ.Θ. Και τα δυο. Δεν θεώρησα ποτέ την Τέχνη σαν πρόσχημα για εγκεφαλικά παιχνίδια και θεαματικούς πειραματισμούς. Βεβαίως ιδιαίτερα στη μουσική υπάρχει πάντοτε η ανάγκη για ανανεώσεις στα εκφραστικά μέσα, γεγονός που απαιτεί συνεχή έρευνα και πειραματισμούς. Όμως όλα αυτά τα γνωσιολογικά, εγκεφαλικά, πειραματικά αποτελούν το μέσον, για να οδηγηθούμε στον σκοπό μας που είναι κατά βάση συναισθηματικός - ψυχικός - ενοραματικός με όχημα τη μουσική φαντασία.

Στην περίπτωση της "σχολής" Ντάρμστατ κ.λπ. είχαμε αναστροφή του μέσου σε αυτοσκοπό. Κατά τη γνώμη μου από την προσπάθεια αυτή έλειψε παντελώς η Μουσική και γι' αυτό άλλωστε είχε το γνωστό τέλος.

Δεν έστρεψα όμως την πλάτη μου μόνο ως συνθέτης αλλά και ως πολίτης. Ίσως γιατί η αγωγή μου απαιτούσε από μένα να απευθύνομαι ως δημιουργός στον ζωντανό πολίτη, τον μορφωμένο, τον προβληματισμένο και τον υπεύθυνο και όχι μόνο σε μια ολιγάριθμη ομάδα δήθεν μυημένων που δεν γνωρίζω για ποιο λόγο τοποθετούν τον εαυτό τους υπεράνω των άλλων. Αυτό ίσως να συνέβαινε σε άλλες εποχές. Όμως με τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ο Άνθρωπος-Λαός είχε αναδειχθεί σε πρωταγωνιστή της Ιστορίας. Για να γίνω λοιπόν κι εγώ αντάξιός του και για να συμμετέχω στη διαρκή και επίπονη προσπάθεια για τη συνεχή βελτίωση και απελευθέρωσή του θα έπρεπε ως πολίτης να πληρώνω κι εγώ όπως ο καθένας το τίμημα και ως καλλιτέχνης να προσπαθώ να εκφράσω την περιρέουσα συναισθηματική και ψυχική φόρτιση μένοντας πιστός στον εαυτό μου.

6.- Έργα όπως ο Επιτάφιος, το Άξιον Εστί, μοιάζουν σαν να πηγάζουν κατ' ευθείαν από την ψυχή της Ελλάδας. Τραγουδήθηκαν και τραγουδιώνται ακόμα, είναι κομμάτι της νεοελληνικής ιστορίας. Σήμερα δεν γράφονται πια τέτοια τραγούδια-θρύλλοι. Γιατί άραγε;

Μ.Θ. Θα μου επιτραπεί να θεωρώ ότι και τα μεταγενέστερα έργα μου με αποκορύφωμα την Τριλογία των Λυρικών Τραγωδιών ("Μήδεια", "Ηλέκτρα", "Αντιγόνη") βρίσκονται στο ίδιο μήκος κύματος με τον "Επιτάφιο" και το "'Αξιον Εστί". Εκείνο που άλλαξε δεν είναι η μουσική μου αλλά το κοινό της πατρίδας μου, καθώς υποβλήθηκε σε δύο επώδυνες και αντιπνευματικές δοκιμασίες: την Χούντα και την Μεταπολίτευση.

7.- Πώς εκτιμάτε την εξέλιξη της ελληνικής μουσικής σήμερα;

Μ.Θ. Μου είναι δύσκολο να απαντήσω

8.- Υπάρχουν νέοι έλληνες τραγουδοποιοί που εκτιμάτε;

Μ.Θ. Υπάρχουν μερικοί, όμως λείπει η εκρηκτική προσωπικότητα που θα προσέθετε κάτι εντελώς καινούριο στη μουσική μας.

9.- Συγκεκριμένοι τραγουδιστές όπως η Μαρία Φαραντούρη έχουν συνδεθεί με τη μουσική σας. Συνθέτετε κάποιες φορές για μια συγκεκριμένη φωνή;

Μ.Θ. Όταν έχεις την τύχη να έχεις συνεργάτες όπως η Φαραντούρη, τότε και βέβαια εμπνέεσαι από τη φωνή της.

10.- Εδώ και κάποια χρόνια αγαπάτε να τραγουδάτε ο ίδιος στις συναυλίες σας. Δεν σας ικανοποιούν οι σημερινοί τραγουδιστές;

Μ.Θ. Η δική μου συμμετοχή στο κλείσιμο των συναυλιών μου δεν είχε να κάνει με την ποιότητα των τραγουδιστών μου. Έγινε σιγά-σιγά και καθιερώθηκε ως μια διαφορετικού τύπου επικοινωνία, περισσότερο άμεση, σχεδόν "ερωτική" θα έλεγα, που άρεσε και στους άλλους και σε μένα.

11.- Τι σημαίνει για σας η επαφή με το κοινό κατά τη διάρκεια μιας συναυλίας;

Μ.Θ. Ίσως το μέγιστο δώρο από όσα μου χάρισε η Φύση.

12.- Σε τι διαφέρει το κοινό στη Γερμανία από ένα αμιγές ελληνικό κοινό;

Μ.Θ. Το κοινό στην Γερμανία και γενικώτερα στο εξωτερικό πρώτα ακούει τη μουσική μου και μετά παρακολουθεί τον "μύθο" μου. Στην Ελλάδα συμβαίνει το αντίθετο.

13.- Μια μερίδα του γερμανικού κοινού συνδέει το όνομά σας αποκλειστικά με το "Ζορμπά" και το "Συρτάκι". Σας ενοχλεί αυτή η ισοπέδωση;

Μ.Θ. Με φτωχαίνει...

14.- Το πρόσωπό σας είναι για μας τους νεοέλληνες ταυτισμένο με την ιδέα του κριτικά σκεπτόμενου καλλιτέχνη, του αγωνιζόμενου, πολιτικά ενεργού συνθέτη. Ποιες δυνατότητες πολιτικής παρέμβασης έχει ένας καλλιτέχνης σήμερα;

Μ.Θ. Εξαρτάται από την ιστορική στιγμή. Η απήχηση λ.χ. της παρέμβασής μου στην υπόθεση Οτσαλάν, πριν ενάμισυ περίπου χρόνο, έδειξε ότι η φωνή του καλλιτέχνη σε καίρια θέματα, αν είναι σωστή, τότε μπορεί ακόμα και να ξεπεράσει σε πειθώ ακόμα και εκείνη των πιο υπεύθυνων πολιτικών παραγόντων.

15.- Σε κείμενα και συνεντεύξεις σας τονίζετε συχνά τον ελληνοκεντρισμό της μουσικής σας. Πώς ορίζετε το μοντέρνο πρόσωπο της ελληνικότητας σήμερα;

Μ.Θ. Η ελληνικότητα είναι ένα σύνθετο θέμα που δεν περιγράφεται με λίγες λέξεις. Θα έλεγα ότι είναι ένα κράμα ιστορικής και πολιτιστικής παράδοσης. Όμως για μένα έχει μεγαλύτερη σημασία η φιλοσοφική στάση απέναντι στο φαινόμενο της ζωής, όπως την αποτύπωσαν οι αρχαίοι έλληνες διανοητές και καλλιτέχνες.

16.- Εδώ και κάποια χρόνια αγωνίζεστε για την ειρηνική προσέγγιση του ελληνικού και του τουρκικού λαού. Πώς εκτιμάτε το μέλλον και κυρίως πώς βλέπετε την ιδέα της ενωμένης ευρώπης;

Μ.Θ. Πρόκειται για μια αναπόφευκτη πορεία, φτάνει να τηρηθούν οι κανόνες του παιχνιδιού. Εγώ λ.χ. δεν θα δεχόμουν η χώρα μου να είναι μέλος μιας Ενωμένης Ευρώπης υπό την επικυριαρχία δύο-τριών μεγάλων δυνάμεων. Και νομίζω ότι ούτε και οι υπόλοιποι έλληνες θα δεχτούν να γίνει η Ελλάδα μια γερμανική είτε γαλλογερμανική επαρχία. Τότε καλλίτερα μόνοι μας και ό,τι συνεπάγεται αυτό.

Το ίδιο και για τη συνεργασία με την Τουρκία. Γιατί υπάρχει συνεργασία απ' τα πάνω και συνεργασία απ' τα κάτω. Εάν φυσικά αυτά τα δύο συνδυαστούν, αυτό θα ήταν το ιδεώδες.

17.- Τα τελευταία χρόνια έχετε στραφεί και πάλι στη συμφωνική μουσική. Ποιος ο λόγος;

Μ.Θ. Κάνετε λάθος. Συνθέτω πάντοτε κύκλους τραγουδιών. Και μου είναι δύσκολο κάθε φορά να επισημαίνω πόσο προσβλητικό είναι το γεγονός ότι οι παρασιτικοί κύκλοι που λυμαίνονται σήμερα το Ελληνικό Τραγούδι -που είναι κατά κάποιο τρόπο και δικό μου σπίτι- με το να με αποκλείουν νομίζουν ότι έτσι θα αποκτήσουν ποτέ το δικαίωμα να θεωρούνται μέλη της οικογένειας των ελλήνων συνθετών - τραγουδοποιών.

18.- Μπαλέτο, μουσική για τον κινηματογράφο και το θέατρο, κύκλοι τραγουδιών, όπερα βασισμένη στην αρχαία ελληνική τραγωδία. Η μουσική σας μοιάζει να πηγάζει πάντα από ένα μύθο, μια ιστορία. Υπάρχει κάποιο έργο που θα θέλατε να μελοποιήσετε σήμερα και γιατί;

Μ.Θ. Αυτή τη στιγμή συνθέτω τη "Λυσιστράτη" σε μορφή Λυρικής Κωμωδίας και αυτό προς το παρόν μου αρκεί.

19.- Ποια είναι τα μελλοντικά σας μουσικά σχέδια;

Μ.Θ. Η ολοκλήρωση της Εκδόσεως των μουσικών μου ΑΠΑΝΤΩΝ.
Η συνέχιση των ηχογραφήσεων έργων μου με συμφωνικά συγκροτήματα κα ερμηνευτές.
Και τέλος η εποπτεία της παρουσίασης των έργων μου.

<u>ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΣΤΟΝ κ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ</u>
<u>ΓΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ</u>

1.- Δηλώσατε, ότι δεν μπορείτε πια να επικοινωνήσετε με το ελληνικό κοινό. Τί αλλοίωσε τη σχέση σας;

Μ.Θ. Οι Εξουσίες: Κυβερνητική-Κρατική και κυρίως οι λεγόμενοι ΒΑΡΩΝΟΙ ΤΩΝ MEDIA, που έχουν κάνει μεταξύ τους τραστ και ελέγχουν ασφυκτικά τύπο, ραδιόφωνο και τηλεόραση. Είναι γνωστό, ότι ιδίως οι τελευταίοι, για άγνωστους λόγους με έχουν βάλει στο INDEX σε μια νέα προσπάθεια να με θάψουν ζωντανό.

2.- Οι ίδιοι λόγοι δεν ισχύουν στις επαφές σας με τους έλληνες μετανάστες;

Μ.Θ. Νομίζω, ότι είναι πολύ πιθανό οι ίδιοι αυτοί κύκλοι να καταβάλλουν ανάλογες προσπάθειες και στον χώρο αυτό.

3.- Αξίζει τον κόπο να αφοσιωθούν στον ελληνισμό προσωπικότητες από το χώρο της τέχνης;

Μ.Θ. Οι προσωπικότητες δεν γίνονται, γιατί το θέλει κάποιος, ούτε είναι σωστό να πει κανείς, τί πρέπει να κάνουν. Όμως είναι αυτονόητο, ότι η κάθε άνθρωπος, που αληθινά είναι προσωπικότητα κι αν ακόμα δεν επιστρατεύεται για τη χώρα του, το έργο και η παρουσία του φτάνουν, για να εκφράσουν τις αξίες του λαου του. <u>Από κει και πέρα είναι ύπόθεση του ίδιου του Λαού το πώς θα τις αξιοποιήσει</u>.

4.- Η ελληνική μουσική μπορεί να αποτελέσει τον έλληνα πρόξενο στο εξωτερικό;

Μ.Θ. Δεν ξέρω για την ελληνική μουσική. Εκείνο που γνωρίζω είναι ότι εδώ και τριάντα χρόνια σε χιλιάδες συναυλίες στις πέντε ηπείρους επικοινωνώ με το διεθνές κοινό. Πέρα απ΄τη μουσική μου, την ελληνική ποίηση και τους έλληνες ερμηνευτές, είναι φανερό ότι προβάλαμε μια πτυχή της σύγχρονης Ελλάδας. <u>Αυτή που δυστυχώς όλο και λιγότερο προβάλλεται μέσα στην ίδια τη χώρα μας</u>. Και λέω "δυστυχώς", <u>γιατί πιστεύω, ότι με την Τέχνη μας εκφράσαμε την καλλίτερη στιγμή της Ελλαδικής υπόστασης. Την ουσία της ελληνικής συνείδησης και ψυχής</u>.

5.- Η μουσική, όπως και η τέχνη παραμένει το μοναδικό μέσον έκφρασης και ενότητας του ελληνισμού και του κόσμου;

Μ.Θ. Έτσι φαίνεται.

6.- Έρχονται στις συναυλίες σας ξένοι και πώς αντιδρούν;

Μ.Θ. Έρχονται κατά 90% ξένοι και είναι γενικά υπέροχοι, γιατί οι περισσότεροι είναι ήδη γνώστες και θαυμαστές. Μόνο στις ΗΠΑ είχαμε σχετική πλειοψηφία ελληνική. Στη Γερμανία υπήρχαν φορές που δεν υπήρχε ούτε ένας έλληνας σε συναυλίες μου.

7.- Πότε δώσατε την πρώτη σας συναυλία στο εξωτερικό;

Μ.Θ. Λαϊκή Συναυλία έδωσα για πρώτη φορά στη Γερμανία, στα 1964: Μόναχο και Στουτγκάρδη, με 90% ακροατήριο ελλήνων. Συμμετείχε η Μαρία Φαραντούρη στο πρώτο της ξεκίνημα.

8.- Από τότε μέχρι σήμερα, πόσα πράγματα έχουν αλλάξει για τους έλληνες μετανάστες;

Μ.Θ. Την ίδια εποχή περιόδευσα για πρώτη φορά ως Βουλευτής της ΕΔΑ. Στη συνέχεια πολλές φορές ως Πρόεδρος των Λαμπράκηδων και του Πατριωτικού Μετώπου. Στα 1964 οι έλληνες μετανάστες ήταν καταπτοημένοι και δεν έβλεπαν τη στιγμή να γυρίσουν πίσω στην πατρίδα. Η Εξουσία, εχθρική μαζί τους. Δεν υπήρχαν ελληνικά σχολεία, ούτε νόμοι που να τους προστατεύουν από την εκμετάλλευση και τη βία των αφεντικών. Κάναμε παράνομες συγκεντρώσεις πλάϊ σε ποτάμια. Μέσα στα εργοστάσια μας κυνηγούσαν οι φρουροί με τα λυκόσκυλα. Ο γερμανός ιδιοκτήτης της PELIKAN , που η Φρειδερίκη τον είχε κάνει πρόξενο της Ελλάδας στο Ανόβερο, με πέταξε έξω απ΄το γραφείο του -που ήταν η έδρα του ελληνικού προξενείου- γιατί πήγα να διαμαρτυρηθώ για τη συμπεριφορά απέναντι στους συμπατριώτες μας.

Απ΄την άλλη μεριά υπήρχε πίστη, ενθουσιασμός και δίψα για Ελλάδα. Τη σωστή Ελλάδα των Μεγάλων Ιδανικών και της Ελληνικής Τέχνης.

9.- Τί σήμαινε τότε και τί σημαίνει τώρα μια συναυλία στο εξωτερικό;

Μ.Θ. Τότε πίστευα, ότι εκπροσωπώ ένα ευρύτερο κίνημα Λαϊκό και πνευματικό, που πράγματι στη χώρα μας ήταν ζωντανό και εν πλήρει δράσει.

Σήμερα, που εδώ στην Ελλάδα όλα αυτά είναι νεκρά, που αποτελούν παλιές αναμνήσεις, εκπροσωπώ μόνο τον εαυτό μου με την πεποίθηση ότι το έργο μου και οι ιδέες μου εκφράζουν ένα ζωντανό αλλά φιμωμένο κομμάτι του λαού μας ακόμα και σήμερα.

Πέρα όμως απ΄αυτό πιστεύω στο έργο μου και στους νέους δρόμους που έχει ανοίξει και δεν έχω καμμιάν αμφιβολία, ότι μια μέρα, έστω και αργά, θα δικαιωθώ. Γι΄αυτό και εργάζομαι ασταμάτητα.

10.- Πέστε μου κάποια χαρακτηριστικά περιστατικά που θυμάστε από τις συναυλίες σας στο εξωτερικό.

Μ.Θ. Είναι αμέτρητα.

11.- Υπάρχουν πολλοί φίλοι σας μετανάστες, που έχουν παραμείνει στο εξωτερικό; Τί λένε, τί τους κρατάει μακριά από την πατρίδα;

Μ.Θ. Βασικά η ίδια η Πατρίδα, που ως γνωστόν τρώει τα καλλίτερα παιδιά της.

12.- Πόσο διαφορετικές είναι οι εκδηλώσεις των μεταναστών στις συναυλίες σας από εκείνες των ελλήνων μέσα στη χώρα;

Μ.Θ. ΄Οπως σας είπα, έχω καιρό να δω στις συναυλίες μου πλειοψηφία μεταναστών.

13.- Ποιό είναι το σημερινό κοινό σας σε σχέση με τη δεκαετία του ΄60;

Μ.Θ. Τα οράματα της δεκαετίας του ΄60 ήταν τα μόνα που θα μπορούσαν να μας πάνε μπροστά. Η Εθνική Αναγέννηση ήταν για μας μονόδρομος. Χτυπήθηκε όμως λυσσαλέα από μέσα κι από έξω, από εχθρούς και φίλους, με αποτέλεσμα σήμερα για πρώτη φορά να κυριαρχεί στη ζωή μας η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ σε τέτοια έκταση και βάθος και προπαντός χωρίς αντίδραση στην Αντίδραση.

Σήμερα έχω την αίσθηση, ότι δικαιώθηκα για όσα έλεγα και έπραττα σχετικά με την κρίση της Αριστεράς και το ρόλο του ΠΑΣΟΚ στην Εθνική μας ζωή. Η πρώτη βοήθησε τον δεύτερο να γίνει εξουσία, αφήνοντας ασφυκτικά απ΄έξω απ΄την εθνική μας ζωή το αριστερό λαϊκό κίνημα, με αποτέλεσμα να ατονήσει το Λαϊκό Προοδευτικό μας κίνημα , ο εγγυητής της Εθνικής μας Αναγέννησης. Σήμερα δεν με χτυπούν ξανά τυχαία. Γιατί με τη Μουσική μου, το Πολιτιστικό κίνημα και τις πολιτικές μου απόψεις και επιλογές, έδειξα στις μεγάλες μάζες, ότι η Εθνική Αναγέννηση <u>είναι εφικτή</u>. Επομένως σήμερα αποτελώ την "κακή συνείδηση" όσων ανέβηκαν στις Εξουσίες εκμεταλλευόμενοι τα οράματα της Αριστεράς και ένα πραγματικό κίνδυνο για τους Νέους Εξουσιαστές, δεδομένου ότι εκφράζω μέσα στις λαϊκές μάζες την ελπίδα να ξαναγίνουμε ακέραιοι, αληθινοί και ενεργητικοί ΄Ελληνες, όπως είμαστε στο πρόσφατο παρελθόν.

14.- Οι έλληνες μετανάστες μπορούν να γίνουν οι πρεσβευτές της Ελλάδας στο εξωτερικό;

Μ.Θ. ΄Οσοι δεν είναι βραχυκυκλωμένοι απ΄την Αθήνα, ναι.

15.- Οι έλληνες του εξωτερικού μήπως αντιπροσωπεύουν περισσότερο την ελληνική ψυχή;

Μ.Θ. ΄Ολοι οι αληθινοί και ελεύθεροι έλληνες αντιπροσωπεύουν την ελληνική ψυχή. Ελλάδα και Ελευθερία είναι έννοιες ταυτόσημες. Οι συμβιβασμένοι, οι γονατισμένοι, οι πουλημένοι, οι εθνικά, πνευματικά και ψυχικά βάρβαροι, ακόμα κι αν έχουν 100 ελληνικά διαβατήρια , δεν είναι έλληνες με την ουσιαστική έννοια. Εγώ τους αποκαλώ ομόγλωσσους. Αν και κακοποιούν ακόμα και την ελληνική μας γλώσσα.

16.- Ποιά κυρίως προβλήματα αντιμετωπίζουν οι μετανάστες;

Μ.Θ. Αυτά τα γνωρίζετε εσείς... Υποθέτω πάντως, πως το μέγιστο θα πρέπει να είναι ο καημός για την Ελλάδα.

17.- Τί θα μπορούσε και δεν κάνει το ελληνικό κράτος;

Μ.Θ. Να είναι ΕΛΛΗΝΙΚΟ.

18.- Μετά τη Γερμανία πού θα δώσετε συναυλίες;

Μ.Θ. Στη Δανία, Πολωνία, Λένινγκραντ, Αυστραλία.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Μ. ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛ ΠΑΙΣ

1.- Αμφιβάλλω αν υπήρξε ποτέ έλληνας Ζορμπάς. Κι αν υπήρξε θα επρόκειτο για μεμονωμένες περιπτώσεις. Για εξαιρέσεις. Στην πραγματικότητα ο Ζορμπάς είναι γέννημα της φαντασίας του Νίκου Καζαντζάκη. Δηλαδή ενός ανθρώπου ασκητικού, αφιερωμένου στην πνευματική άσκηση σε βάρος της απλής ανθρώπινης ζωής, τόσο πολύ ώστε να αισθανθεί την ανάγκη για να εξισορροπήσει, να δημιουργήσει έναν ανθρώπινο χαρακτήρα γήινο, που να πατά γερά επάνω στη γη και που να χαίρεται με όλο του το σώμα και το πνεύμα τις απλές χαρές της ζωής και κυρίως τη Μουσική και τον Χορό.

Ομως ο Καζαντζάκης πήγε πιο μακριά: έκανε τον Ζορμπά σύμβολο. Βάζοντας απέναντί του τον ίδιο του τον εαυτό (Τζων) οργάνωσε μια σύγκρουση ανάμεσα σε δύο φιλοσοφικούς τρόπους για την αντιμετώπιση της δωρεάς της ζωής βγάζοντας τελικά νικητή το πνεύμα του Χορού, δηλαδή τον Διόνυσο!

2.- Η ταινία, όπως ήταν φυσικό, στηρίχτηκε περισσότερο στα πρόσωπα και τις καταστάσεις. Εκεί ο μουσικός παίζει ένα βοηθητικό ρόλο. Στο Μπαλέτο η Μουσική είναι ο πρωταγωνιστής. Ομως στο συγκεκριμένο έργο συνυπάρχουν με τα μουσικά θέματα της ταινίας πολλές άλλες μουσικές μου που χωρίς να το δηλώνουν υπηρέτησαν το πνεύμα της διονυσιακής λύτρωσης και μάλιστα μ' έναν άμεσο τρόπο, δηλαδή σαν τραγούδια και χοροί που έγιναν αποδεκτά και οικεία από τον ελληνικό λαό, τόσο ώστε να τα θεωρεί σχεδόν λαϊκά -δικά του.

Είναι λοιπόν ο μουσικός κόσμος ενός λαού και μιας εποχής -κυρίως της δεκαετίας του '60- όπου η φιλοσοφία του Ζορμπά (δηλαδή να γίνουμε όλοι αντάξιοι της δωρεάς της ζωής) οδήγησε σε μια στάση ζωής χιλιάδες ανθρώπους που σήμερα αναγνωρίζονται μέσα σ' αυτές τις μουσικές. Το γεγονός αυτό καθιστά το μπαλέτο Ζορμπά ένα ντοκουμέντο φιλοσοφίας και ζωής ενός ολόκληρου λαού, που φυσικά στο αρχέτυπο Ζορμπάς είδε και πήρε τα κοινωνικώς αποδεκτά δηλαδή τη χαρά της ζωής και τη δύναμη της Τέχνης ως στοιχεία για την οικοδόμηση μιας πιο ανθρώπινης και αληθινής κοινωνίας.

3.- Ο Λόρκα Μασίν γεννήθηκε και μεγάλωσε μέσα στην καρδιά του κλασσικού χορού. Οταν ήρθε στη Ελλάδα και γνώρισε τους σύγχρονους ελληνικούς λαϊκούς χορούς (ζεϊμπέκικο, χασάπικο, καλαματιανό) γοητεύτηκε και θέλησε από τότε να τους μυθοποιήσει εντάσσοντάς τους μέσα στην τεχνική του κλασσικού μπαλέτου. Είναι αυτός που είδε ότι στο έργο μου υπήρχαν τα στοιχεία εκείνα που θα τον βοηθούσαν ώστε με τα καινούρια κινησιολογικά κίνητρα (ως χορευτική απεικόνιση των νέων ρυθμών και μελωδιών) να δώσει στον σύγχρονο έντεχνο χορό μια νέα πνοή. Και νομίζω ότι τα κατάφερε. Η όλη σύλληψη και χορογράφηση του Ζορμπά αναδεικνύεται σε ένα μνημειώδες χορευτικό έργο.

Εκείνο που έχει τη μεγαλύτερη σημασία για μένα είναι ότι η υψηλή τεχνολογική πλευρά της χορογραφίας δεν έγινε σε βάρος της αμεσότητας του έργου. Θα έλεγα ακόμα ότι η ροή του έργου είναι τόσο άμεση, ζωντανή, αληθινή, που πολλές φορές να "κρύβει" την υψηλή και πρωτοποριακή τεχνική και γενικά χορογραφική σύλληψη, που είναι βέβαιο ότι κάποια μέρα θα κατατάξει τη συγκεκριμένη χορογραφία του Μασίν ανάμεσα στα μεγάλα επιτεύγματα της εποχής μας.

4.- Πρώτον η οικουμενικότητα του χαρακτήρα του Ζορμπά. Δεύτερον η αντιπαράθεση δύο κοσμογονικών φιλοσοφικών αντιλήψεων και η επιτυχής προσωποποίησή της. Τρίτον η κρυφή επιθυμία του κάθε σύγχρονου ανθρώπου να απαλλαγεί από τα δεσμά της μίζερης ομοιόμορφης και ορθολογικής ζωής που μας επιβάλλουν οι σύγχρονες εξουσιαστικές δυνάμεις. Τέταρτον ο αληθινός και ανεπιτήδευτος μουσικός κόσμος ακριβώς γιατί απηχεί την ψυχή ενός σύγχρονου μεσογειακού λαού και πέμπτο η ιδιοφυής χορευτική απεικόνιση όλων αυτών με χορευτικά σύνολα που βρίσκουν άμεση απήχηση μέσα στη φαντασία του απλού σύγχρονου θεατή και ακροατή.

5.- Δεν ξεχωρίζω κανένα. Για μένα ο Ζορμπάς - μπαλέτο είναι ένα ενιαίο σύνολο. Ενα ενιαίο έργο.

6.- Δεν επιλέγω εγκεφαλικά τίποτε. Εκφράζομαι με τη μουσική, επομένως δημιουργώ ο ίδιος μουσικά υλικά που λόγω της καταγωγής μου δεν μπορεί παρά να είναι ελληνικά. Επομένως δεν έχω πρόβλημα ελληνικότητας. Είμαι η ελληνικότητα! Φυσικά στηρίζομαι σε τεχνικές που προέρχονται τόσο από την ελληνική ιστορική παράδοση είτε από την ευρωπαϊκή. Και είναι φυσικό να τις θεωρώ ως βοηθητικά στοιχεία.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΣΤΟΝ ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟ

1.- Είστε ο πιο γνωστός σ΄όλο τον κόσμο Έλληνας. Τα τραγούδια σας αγαπήθηκαν, άγγιξαν και αγγίζουν εκατομμύρια ψυχές, έχουν τραγουδηθεί, τραγουδιούνται και θα τραγουδιούνται από εκατομμύρια χείλη. Πώς στέκεται ο Μίκης Θεοδωράκης απέναντι στο έργο του Μίκη Θεοδωράκη; Πώς στέκεται ο Μίκης Θεοδωράκης απέναντι στον Μίκη Θεοδωράκη;

Μ.Θ. Δεν το σκέφτηκα ποτέ. Ίσως γιατί δεν έπαψα να ταυτίζω τον εαυτό μου... με τον εαυτό μου. Χαίρομαι πάντως γιατί τώρα, στην αρχή του τέλους διαπιστώνω πως δεν σπατάλησα το χρόνο μου σε περιττά και άχρηστα. Αφήνω ένα έργο, μπορώ να πω, πολύ πιο σημαντικό από κείνο που πίστευα στο ξεκίνημα πως θα μπορούσα να δημιουργήσω. Κι αυτό κυρίως χάρη στην εργατικότητα και στην αγάπη που είχα και που έχω για τη δουλειά μου.

Και ενώ ξεκίνησα να δημιουργήσω ένα έργο αποκλειστικά έντεχνο-συμφωνικό, η τύχη με ευλόγησε ώστε σε μια δεδομένη στιγμή να διοχετεύσω την πρώτη ύλη που είχα μέσα μου προς τις περιοχές του έντεχνου-λαϊκού, δηλαδή του τραγουδιού, πράγμα που έδεσε με τους ανθρώπους, χαρίζοντάς μου μια μοναδική ευτυχία, ό,τι καλλίτερο μπορεί να γνωρίσει κανείς στη ζωή του.

1Α.- Πόσο μπορεί κανείς να συνειδητοποιήσει κανείς τόσο μεγάλα μεγέθη, όταν πρόκειται μάλιστα για τον εαυτό του;

Μ.Θ. Αυτό το πλάτεμα, αυτό το αγκάλιασμα λαών δεν έρχεται μόνο του. Πλάθεται με τον καιρό και κυρίως με τις εμπειρίες. Έτσι σιγά-σιγά το συνηθίζεις κι αρχίζεις και συ να νοιώθεις ότι ο κόσμος είναι το σπίτι σου.

Στη δική μου περίπτωση αυτό το πλάτεμα και το αγκάλιασμα είχε εκτός από το τραγούδι (που δεν έχει σύνορα) και τη φόρτιση ενός παγκόσμιου ιδεώδους: της ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης που στις δεκαετίες του ΄60 και του ΄70 φλόγιζαν τους λαούς και ιδιαίτερα τους νέους. Εκατομμύρια νέοι παρακολούθησαν τις εκατοντάδες συναυλίες μου, πάντα όρθιοι, με σφιγμένες γροθιές και δάκρυα στα μάτια, με ιαχές και συνθήματα που ήσαν κοινά στην Ευρώπη και στη Νότια Αμερική, στο Ισραήλ και στην Τύνιδα, στις ΗΠΑ, στον Καναδά και στην Αυστραλία.

Χιλιάδες αγόρια και κορίτσια περικύκλωναν το πάλκο στο τέλος της συναυλίας φωνάζοντας "Πάρε μας μαζί σου". Στη Βηρυττό και στο Όσλο, στο Αμβούργο και στη Λίμα. Το "Πάρε μας μαζί σου" σήμαινε τον φλογερό πόθο για τη δημιουργία μιας στρατιάς από νέους και νέες όλων των φυλών και εθνοτήτων, που τότε πίστευαν ότι ήταν ικανοί να αλλάξουν τη Μοίρα του Κόσμου.

Πριν όμως απ΄αυτή την ασύλληπτη εμπειρία, οφείλω να αναφερθώ στα δικά μας. Γιατί αυτό το αγκάλιασμα και η ταύτιση με τα πλήθη και ιδιαίτερα με τους νέους, ξεκίνησε στη χώρα μας τη δεκαετία του ΄60. Και ήταν πολύ πιο σημαντική για μένα, γιατί έχοντας ζήσει τον εμφύλιο και το μούδιασμα του λαού, ήμουν παρών και μάλιστα ενεργώς στο βαθμιαίο ξύπνημά του. Δεν υπάρχει συναρπαστικώτερη εμπειρία για μένα από κείνες τις πρώτες συναυλίες στα 1960 και ΄61 στις μουδιασμένες πολιτείες που ήσαν τότε οι Σέρρες, η Δράμα, η Καβάλα, τα Τρίκαλα, η Λάρισα, η Βέροια, η Νάουσα. Τα πλήθη να σπάζουν τον κλοιό της Χωροφυλακής και να μπαίνουν ορμητικά στον κινηματογράφο της Λάρισας πνίγοντας τη σκηνή με κόκκινα τριαντάφυλλα. Πόσες και πόσες παρόμοιες σκηνές στην Κοζάνη, στο Αγρίνιο, στη Λευκάδα...

Και μετά αυτά τα ρυάκια των γενναίων, των πρώτων ακροατών που έσπαγαν την τρομοκρατία ακούγοντας Ρίτσο και Λειβαδίτη, να γίνονται ποτάμια και να μη μας χωρούν πια όχι οι κλειστοί χώροι αλλά τα Στάδια της Ελλάδας και της Κύπρου.

Ξέρετε τί σημαίνει, οι ακροατές σου να ταυτίζονται δυναμικά, ενεργητικά, με πάθος ψυχής και εγρήγορση νου με τους ήχους και τους στίχους που κυριαρχούν μεγαλόπρεπα μέσα στην ιερή σιγή των χιλιάδων και χιλιάδων που γνωρίζουν ότι συμμετέχουν στη Μεγάλη Λειτουργία της Ελληνικής Τέχνης και παράλληλα να νοιώθεις, να γνωρίζεις, πως αυτοί οι ίδιοι ακροατές με τα φωτεινά πρόσωπα έχουν αποφασίσει να αλλάξουν τον κόσμο με κάθε θυσία;

Αμφιβάλλω αν υπήρξε στην ιστορία των λαών παρόμοια συγκλονιστική συγκυρία. Και τα έργα μου εκείνης της περιόδου (καθώς και τα έργα των άξιων δημιουργών) με τη σφραγίδα των ποιητών, υπάρχουν για να πιστοποιήσουν την έλλειψη κάθε δημαγωγίας, ευκολίας, λαϊκισμού. Αντίθετα Τέχνη, Δημιουργοί, Ερμηνευτές και Λαός ενώθηκαν σε μια υψηλή περιοχή ποιητικών στοχασμών, μουσικής έξαρσης και ιδεολογικής ανάτασης.

2.- Αν κάποτε τα τραγούδια μας (για μας), η έμπνευση και η δημιουργία (για σας) ήταν οι αγώνες, η Αριστερά, ο λαός, οι έρωτες, ο μύθος, το όνειρο, σημαντικά πρόσωπα και η ιστορία τους, σήμερα, τί μπορεί να κινητοποιήσει, τί εμπνέει τον συνθέτη, τον δημιουργό;

Μ.Θ. Ίσως επειδή ανέβηκα τόσο πολύ ψηλά, θα έπρεπε να "τιμωρηθώ" μ΄αυτόν τον ανελέητο αποκλεισμό μου -ώστε να νοιώθω σαν εξόριστος στη χώρα μου- που διαρκεί δεκαετίες και που θα πρέπει κάποτε κάποιοι να βρουν το θάρρος να εξηγήσουν το πώς και το γιατί. Ωστόσο δέχομαι τη μοίρα μου. Δεν έχω παράπονο. Οσάκις ζήτησα τον κόσμο -κυρίως στις συναυλίες- ήρθε πυκνός σαν άλλοτε, αλλά διαφορετικός. Όμως για μένα είναι αργά για αναλύσεις, εξηγήσεις και διαβήματα.
Εξακολουθώ να δημιουργώ ωσάν τα πλήθη με τα φωτεινά πρόσωπα να είναι γύρω μου. Βεβαίως είναι για μένα απογοητευτικό να δίνω σε τακτά διαστήματα το δημιουργικό μου παρών με δίσκους είτε με βιβλία που προβάλλονται με κάθε τρόπο στο εξωτερικό και "θάβονται" με κάθε τρόπο στο εσωτερικό από τα γνωστά κέντρα, ώστε να μη φθάσουν τελικά στον αποδέκτη τους, στον κόσμο. Ορισμένοι με συμβουλεύουν: "Σταμάτα, δεν αξίζει ο κόπος, μειώνεσαι". Όμως εγώ δεν μπορώ να κάνω διαφορετικά. Και θελω να πιστεύω ότι οι αυριανοί πολίτες της χώρας μου θα ανακαλύψουν και θα εκτιμήσουν την προσφορά μου των δύο και πλέον τελευταίων δεκαετιών.

3.- Τελευταία, αν και πάντοτε ήσασταν σε υψηλά επίπεδα στην αγάπη του λαού, υπάρχει ένα ρεύμα, μια ευρύτερη αποδοχή από κοινωνικά και πολιτικά στρώματα. Ένα ευρύτερο αγκάλιασμα που παίρνει εθνικά-οικουμενικά χαρακτηριστικά. Γιατί, πιστεύετε, συμβαίνει αυτό;

Μ.Θ. Η εξήγηση που δίδω είναι θλιβερή. Και κατά κάποιο τρόπο σηματοδοτεί τη βασική αιτία του ανομολόγητου αλλά καλά σχεδιασμένου παραμερισμού μου. Η στρόφιγγα που είχε κλείσει την επικοινωνία με το έργο μου, για ορισμένους άνοιξε σιγά-σιγά ευθύς ως δήλωσα και έδειξα ότι παραιτούμαι από την ανάμιξή μου στα κοινά!

Φανταστείτε ότι αυτό το πιο σπουδαίο που ήθελα να αποδείξω με την ως τότε στάση μου, ότι δηλαδή οι πνευματικοί άνθρωποι έχουν καθήκον να ενδιαφέρονται ενεργητικά για τη Μοίρα του τόπου τους και του λαού τους, αυτό λοιπόν το Μέγιστο θα έπρεπε να το αρνηθώ δημόσια, για να επιτραπεί σ΄ένα μεγάλο τμήμα του λαού μας να με... ξαναπλησιάσει, να με ξαναανακαλύψει και ίσως να με συμπαθήσει.

Από την άλλη πλευρά αυτή η κατάσταση είχε κι ένα ευτυχές αποτέλεσμα. Γιατί ποτέ άλλοτε δεν ενδιαφέρθηκα τόσο αποκλειστικά για το έργο μου. Έτσι έχω δοθεί ολόψυχα στην ανάδειξή του, πράγμα που με γεμίζει και με κάνει ευτυχή. Εκεί όμως που νοιώθω άβολα -σχεδόν ξένος- είναι όταν τυχαίνει να με καλέσουν, συνήθως για τιμητικές γιορτές, γιατί ξαφνικά ανακαλύπτω ότι δεν έχω να πω τίποτα.

Όμως προσοχή! Όλα αυτά δεν σημαίνουν ότι δεν έχω επίγνωση της εκτίμησης που διαθέτω σε πολλές σημαντικές χώρες του κόσμου. Που σημαίνει ότι όποτε θελήσω να δηλώσω κάτι είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα φιλοξενηθεί στα εγκυρότερα έντυπα του κόσμου. Καταλαβαίνετε λοιπόν πόσο μεγάλη είναι η ευθύνη μου. Γι΄αυτό έχοντας συναίσθηση ότι η χώρα μας διέρχεται μια λεπτή και κρίσιμη καμπή, είμαι πάντα ιδιαίτερα προσεκτικός, κυρίως όσον αφορά τα μεγάλα εθνικά θέματα, όπως έκανα πρόσφατα με τα Σκόπια είτε με τη συνάντησή μου με τον Κίνκελ για τα ελληνοτουρκικά είτε με τις δηλώσεις μου εναντίον κάποιων αντισιοναλιστικών εκδηλώσεων με τις οποίες παρενέβην με τη βεβαιότητα ότι εκφράζω μια καθολική άποψη που βρίσκεται σε συμφωνία με τους υπευθύνους διαχειριστές των εθνικών μας θεμάτων τους οποίους στη φάση αυτή θεωρώ ότι καθήκον μας είναι να συνδράμουμε δείχνοντας προς τα έξω την πρέπουσα εθνική ομοψυχία.

4.- Δημιουργός εν ενεργεία και ενεργός πολίτης σήμερα ο Μίκης Θεοδωράκης. Επίτιμος δημότης Τριπόλεως, Καλαμαριάς, Πανοράματος και δεκάδων άλλων πόλεων. Για πολλούς επίτιμος έλλην πολίτης. (Παράκληση από Μ. Θεοδωράκη να αφαιρεθεί, θα σας εξηγήσω τηλεφωνικώς).
Ο Μίμης Ανδρουλάκης μίλησε για νέα ημερομηνία γεννήσεώς σας στον 21ο αιώνα. Και εσείς υπαινιχθήκατε μια νέα αρχή. Τί σημαίνει αυτό για το δημιουργικό, καλλιτεχνικό και πολιτικό γίγνεσθαι;

Μ.Θ. Ζω ελληνικά σε ελληνικές πόλεις, πολίτης των ελληνικών πόλεων. Μα και όταν ήμουν άγνωστος, η μεγάλη μου χαρά ήταν να περπατώ την Ελλάδα και να την βιώνω συμμεριζόμενος πάντα τις χαρές και τα πάθη της.

Η Καλαμαριά υπήρξε πάντοτε για μένα η αιφνίδια ξαστεριά της Θεσσαλονίκης. Είναι αλήθεια πως στην εποχή των Λαμπράκηδων δεν υπήρχε εβδομάδα που να μην την επισκεφθώ. Και γι΄αυτό συγκινήθηκα που ο δήμαρχός της Θρασύβουλος Λαζαρίδης πέρασε από τις τάξεις των Λαμπράκηδων. Κι έτσι αυθόρμητα τον ρώτησα "Είναι μήπως η επιστροφή;" "Ναι", μου είπε, "Τα όνειρα παίρνουν εκδίκηση". Η τελετή έγινε στο Βαλκανικό Πολιτιστικό Κέντρο Νεότητος κι εμείς τις εποχές εκείνες κάναμε Κέντρα Πολιτισμού καλύβες και σταύλους και τους στολίζαμε με βιβλία και δίσκους. Πώς να μη συνδέω τις εποχές; Πώς να μη χαρώ; Να μη συγκινηθώ;

Ο Ανδρουλάκης γνωρίζει πως η προσπάθεια ταφής μου δεκαετίες πριν πεθάνω, στέρησε από τον ελληνικό λαό την πλειονότητα των έργων μου αλλά και την ουσία της προσφοράς μου. Ένα τέτοιο "θάψιμο" σκέφτηκε, μπορεί στο τέλος-τέλος να αποδειχθεί καλό, δεδομένου ότι διατηρήθηκα φρέσκος, ώστε να ξαναγεννηθώ για τους νέους έλληνες τους χωρίς παρωπίδες και κόμπλεξ, τους απολύτως ελεύθερους και αγνούς, άξιους μιας πνευματικής προσφοράς που έγινε γι΄αυτούς.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΛΛΕΓΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

1.- Ποιά χρόνια της ζωής σας έχουν επηρεάσει περισσότερο το έργο σας;

Μ.Θ. Κάθε δεκαετία στη ζωή μας σφραγίζει την ανάπτυξη και την πορεία μας και ιδιαίτερα οι τρεις πρώτες. Τα παιδικά χρόνια, η εφηβεία, η εποχή της ωριμότητας... Εχει σημασία, νομίζω, ότι πρώτα φορτίζεται και διαμορφώνεται το υποσυνείδητό μας και μετά η έλλογη πλευρά μας. Αυτό σημαίνει ότι οι παραστάσεις, οι εμπειρίες, οι χαρές και τα τραύματα της πρώτης δεκαετίας μας σφραγίζουν για πάντα. Προσωπικά αναγνωρίζω ότι η καλλιτεχνική μου φύση υπήρξε το δημιούργημα αυτής της περιόδου, μαζί φυσικά με όσα κουβαλούσα μέσα μου. Παράλληλα τα εξωτερικά γεγονότα συμβάλλουν σε ίση μοίρα στη διαμόρφωση του χαρακτήρα, της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς.
Η δική μου εφηβεία συνέπεσε με κοσμοϊστορικά γεγονότα που μας συγκλόνισαν: Παγκόσμιος πόλεμος. Κατοχή. Αντίσταση. Εμφύλιος. Ήταν λοιπόν φυσικό τα χρόνια εκείνα να με σφραγίσουν ανεξίτηλα.

2.- Ποιές είναι οι βασικές αρχές σας για τον άνθρωπο, τη ζωή και την τέχνη;

Μ.Θ. Η Ζωή αποτελεί αυτή καθ'εαυτή θεϊκή Δωρεά. Επομένως οφείλουμε να την εκτιμήσουμε σωστά και να την ζήσουμε με όλους τους πόρους της ύπαρξής μας. Η Ζωή αποτελεί μέρος της Συμπαντικής Αρμονίας που όπως γνωρίζουμε έρχεται από το Πουθενά και πηγαίνει στο Πουθενά. Εκείνο όμως που έχει σημασία είναι ότι επιβάλλει παντού το Νόμο της, που είναι ο Νόμος της Συμπαντικής Αρμονίας. Αυτό σημαίνει για τον άνθρωπο-άτομο και το άτομο-κοινωνικό μόριο, πως τότε μόνο μπορεί να γίνει αντάξιος της θεϊκής Δωρεάς, που είναι όπως είπαμε η Ζωή, εάν επιβάλει στον εαυτό του και στις σχέσεις του με τους άλλους αυτόν το Νόμο της Συμπαντικής Αρμονίας.
Η Τέχνη και ιδιαίτερα η Μουσική αντανακλούν πιστά αυτόν το Νόμο, προσπαθούν να τον αναπαράγουν μέσα από πνευματικά έργα που στην ουσία αποτελούν μακρινές αντανακλάσεις του αστρικού και του φυσικού κόσμου συμβάλλοντας στην αρμονική εξέλιξη του ανθρώπου, ώστε να γίνει άξιος της Δωρεάς.

3.- Σας έχει τιμήσει η Ελλάδα για το έργο σας. Τί γνώμη έχετε για τη βοήθεια της Πολιτείας στους πνευματικούς δημιουργούς;

Μ.Θ. Με την ελπίδα πως η Ελλάδα θα γίνει κάποτε μία και ενιαία, ζήσαμε ωστόσο έως τώρα βιώνοντας πάνω στο πετσί μας την ύπαρξη περισσότερων "Ελλάδων". Ακόμα και σήμερα δυστυχώς εξακολουθώ να θεωρώ πολλές πραγματικότητες στη χώρα μας εντελώς ξένες. Κράτος, Πολιτεία, Άρχουσες Τάξεις, Εξουσίες, χθες και προχθές τις θεωρούσα εχθρικές, σήμερα το πολύ-πολύ μου είναι αδιάφορες. Επομένως εάν με αγνοούν, εάν δεν με τιμούν, πράττουν καλώς και για κείνες και για μένα. Άλλωστε την επιτυχία και την ικανοποίησή μου την μετρώ με το κατά πόσον το έργο μου βρήκε και βρίσκει απήχηση μέσα στους απλούς ανθρώπους.

4.- Τί γνώμη έχετε για τη σημερινή πνευματική δημιουργία στην χώρα μας;

Μ.Θ. Απάντησα ήδη. Δυστυχώς επιβεβαιώνεται ακόμα τραγικά ο αντιπνευματικός χαρακτήρας της Πολιτείας και των συναφών της. Όπως λ.χ. των σημερινών ΜΜΕ, που λειτουργούν περισσότερο ως παραρτήματα της Ελλάδας των Εξουσιών, παρά της Ελλάδας των λαϊκών και πολιτιστικών παραδόσεων.

Σαν τον μυθικό Οδυσσέα ο σύγχρονος πνευματικός δημιουργός βρίσκεται στο σημείο της διάβασης ανάμεσα στη Σκύλα-Εξουσία και στη Χάρυβδη-Δημαγωγία. Η Δοκιμασία είναι μεγάλη, γιατί του λείπουν τα παραδοσιακά στηρίγματα όπως ήταν κάποτε τα προοδευτικά και ελεύθερα τμήματα του ελληνικού λαού και προ πάντων η εμπνευσμένη και ορμητική νεολαία. Η πρωτοφανής έλλειψη ενδιαφέροντος, προ πάντων των νέων, για την χθεσινή και τη σύγχρονη πνευματική δημιουργία, είναι τραγική και θέτει σε τρομερή δοκιμασία τον μαχόμενο σκληρά και μοναχικά έλληνα πνευματικό δημιουργό.

5.- Πώς εξηγείτε το φαινόμενο του λαϊκισμού, που έχει κατακλύσει το τραγούδι τα τελευταία χρόνια;

Μ.Θ. Αντανακλά την ηθική και πνευματική σήψη, που επέβαλε στη χώρα μας η κυριαρχία των γνωστών πολιτικών δυνάμεων που αποφάσισαν να εξοντώσουν από τα μέσα το αλλοτινό απόρθητο φρούριο του ελληνικού προοδευτικού κινήματος. Δεν χάνει ατιμωρητί την ψυχή του ένας λαός... Και είναι πολλοί και διάφοροι αυτοί που συνέτειναν σ΄αυτό. Δυστυχώς ο λαός μας δεν τους βλέπει είτε δεν θέλει να τους δει ακόμα... Κι έτσι ο "λαϊκισμός" στο τραγούδι θα εξακολουθεί να κρατάει γερά, μιας και είναι φαινόμενο όχι τόσο καλλιτεχνικό όσο κοινωνικό-πολιτικό.

6.- Σε τί θα λέγατε ένα κατηγορηματικό "ΟΧΙ" ;

Μ.Θ. Στο ψέμα και στην ασχήμια.

7.- Τί θα μπορούσε να πει ένας πνευματικός άνθρωπος του μεγέθους σας σε μας τους νέους, σε μια δύσκολη εποχή σαν αυτή που περνάμε σήμερα;

Μ.Θ. Να υπερβείτε τα "φράγματα" μέσα στα οποία σας κλείνουν με χρυσές καδένες. Να βγείτε από τα φανταχτερά σας κλουβιά και να πετάξετε πέρα από τον αόρατο κύκλο που δημιουργεί γύρω σας η βιομηχανία του γνωστού τρόπου ζωής που μας επιβάλλουν ξένα κέντρα αποφάσεων. Εάν δεν το κάνετε γρήγορα αυτό, θα γίνετε χωρίς να το καταλάβετε <u>εξαρτήματα</u> μέσα στη βιομηχανία της ολικής καταστροφής του ανθρώπου και του έλληνα. Έτσι όσα σας ανέφερα για το Νόμο της Συμπαντικής Αρμονίας πάνε περίπατο. Γιατί τα διεθνή κέντρα, από τα οποία απορρέει η Νέα Τάξη πραγμάτων έχουν στηρίξει την οικονομική και επομένως και την πολιτική τους δύναμη επάνω στην Άρνηση της Αρμονίας. Επάνω στη Δυσαρμονία, την Ασχήμια και τον θάνατο της ίδιας της Ζωής, όπως εξ άλλου φαίνεται καθαρά σήμερα με την καταστροφή του περιβάλλοντος, που τείνει να πάρει έκταση βιβλικής καταστροφής.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΣΤΗΝ "ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ"

1.- Τί θέλετε να δείξετε συνεργαζόμενος με τον Λιβανελί; Μαθαίνω ότι η πρωτοβουλία σας έχει μεγάλη ανταπόκριση στην Ευρώπη. Θα μου πείτε περισσότερα γι΄αυτό;

Μ.Θ. Απεχθάνομαι τη βία και τον πόλεμο και θεωρώ ότι το μίσος μεταβάλλει τον άνθρωπο σε κτήνος. Η γενιά μου τα γνώρισε όλα αυτά και το κύριο καθήκον της είναι να προφυλάξει τις νεότερες γενιές να μη ζήσουν τα ίδια.

Εμείς, στην εποχή μας, είχαμε τον "πατροπαράδοτο" εχθρό του Έθνους στο Βορρά. Οι Βούλγαροι, οι Σλαύοι, οι αιμοδιψείς Ρώσοι κομμουνιστές. Τώρα ο δείκτης του ρολογιού γύρισε προς Ανατολάς. Αύριο ο Νότος και μεθαύριο; Όλα σκοπιμότητες που χαλκεύονται από σκοτεινές δυνάμεις που θέλουν τους λαούς διηρημένους, χωρισμένους με μίση και αν είναι δυνατόν και με αίμα, για να τους έχουν καλλίτερα στο χέρι, όπως συμβαίνει σήμερα με τον ελληνικό και τον τουρκικό λαό.

Επομένως, Λιβανελί σημαίνει για μένα την αντίδραση των πολλών, των πατριωτών, των δημοκρατών, των ανεξάρτητων, των προοδευτικών και των ειρηνόφιλων και στις δύο πλευρές του Αιγαίου.

Σημαίνει ακόμα συνειδητοποίηση του χρέους μας να μην αφήσουμε τις δυνάμεις του κακού να μεταβάλουν τις χώρες και τους λαούς μας σε σωρούς ερειπίων και πτωμάτων.

Και με την ευκαιρία αυτή θα πρέπει να υπενθυμίσω ότι εμείς των επιτροπών για την ελληνοτουρκική φιλία δηλώσαμε εξ αρχής ότι δεν φιλοδοξούμε να υποκαταστήσουμε τις κυβερνήσεις μας. Μοναδικός μας στόχος είναι να φέρουμε πιο κοντά τους δύο λαούς μας. Να συζητήσουμε, να πληροφορηθούμε, να άρουμε τις παρεξηγήσεις. Και έτσι να προετοιμάσουμε το έδαφος για τυχόν ειρηνευτικές πρωτοβουλίες σε κυβερνητικό επίπεδο.

Μείναμε ωστόσο σύμφωνοι με την κοινή μας Διακήρυξη του 1986, ότι η φιλία και η συνεργασία των δύο λαών μας θα πρέπει να στηρίζεται σε δύο αμετάθετες αρχές:
1) Αλληλοσεβασμός της εδαφικής ακεραιότητας και
2) Ενιαία και ανεξάρτητη Κύπρος χωρίς την παρουσία ξένων στρατευμάτων.

Όπως βλέπετε, εμείς που υπογράψαμε με τους τούρκους της αντίστοιχης επιτροπής που ιδρύθηκε στην Τουρκία αυτή τη Διακήρυξη, δεν δεχθήκαμε ούτε υποψία αμφισβήτησης όχι μονο για κάποια βραχονησίδα αλλά ούτε και για σπιθαμή ελληνικής γης, θαλάσσης , αέρος.

Χτες βράδυ ακούγοντας τον έλληνα υπουργό των εξωτερικών νόμιζα ότι άκουγα αυτά που διακηρύσσουμε πάνω από 10 χρόνια τώρα. Ότι δηλαδή αν ο δημοκρατικός λαός στην Τουρκία πάρει τις τύχες του στα χέρια του, θα δημιουργηθεί μια Τουρκία δημοκρατική, απαλλαγμένη από τα βάρη της, που θα είναι ευπρόσδεκτη στην Ευρώπη και ότι μάλιστα το κέρδος το δικό μας από αυτην την ένταξη μιας δημοκρατικής Τουρκίας στην Ευρώπη θα είναι πολύ μεγάλο.

Αυτό κάνουμε κι εμείς με τον Λιβανελί και τους άλλους των Επιτροπών. Βοηθάμε όσο μπορούμε τα δημοκρατικά-προοδευτικά στοιχεία μέσα στην Τουρκία να δυναμώσουν, να αντισταθούν στις εφόδους των αντιδραστικών, των ισλαμιστών, των γκρίζων λύκων και να περάσουν σε επίθεση μεταβάλλοντας την Τουρκία μια μέρα σε μια δημοκρατική, φιλειρηνική χώρα. Και είναι βέβαιο ότι η δική μας βοήθεια σ΄αυτό το γιγάντιο έργο είναι πολύτιμη.

Όμως έτσι θα λυθεί και το δικό μας πρόβλημα γιατί η ανοιχτή πληγή με την Τουρκία καταδικάζει την οικονομία και την κοινωνία μας σε στασιμότητα. Μόνο εφ΄όσον κλείσουν τα ανοιχτά εθνικά μας μέτωπα μπορούμε να ελπίζουμε σε πραγματική κοινωνική-εθνική ανάπτυξη.

Σ΄αυτή την εξόρμηση που θ΄αρχίσει τον Μάη, θα δοθούν 10 συναυλίες σε αντίστοιχες Ευρωπαϊκές πόλεις με πρώτη το Βερολίνο, όπου θα έχουμε ο Λιβανελί κι εγώ συναντήσεις με τον Λαφοντέν (ηγέτη των σοσιαλδημοκρατών), τον Κίνκελ, υπουργό των εξωτερικών που θα μας παραθέσει γεύμα, τον Γκύντερ Γκρας, τον Δήμαρχο του Βερολίνου και άλλες προσωπικότητες. Στις συναυλίες μας συμμετέχει δωρεάν η μεγάλη χορωδία της Όπερας του Βερολίνου. την δεκαμελή ορχήστρα την αποτελούν έλληνες, τούρκοι και γερμανοί μουσικοί. Με τον Λιβανελί καθόμαστε πλάϊ-πλάϊ και τραγουδάμε εναλλάξ από ένα τραγούδι. Το "Χρυσοπράσινο Φύλλο" μπροστά σ΄ένα πελώριο χάρτη της ενιαίας Κύπρου θα το τραγουδήσουμε μαζί. Εξ άλλου σε κοινή συνεδρίαση τα ελληνοκυπριακά και τουρκοκυπριακά κόμματα αποφάσισαν ομόφωνα να μας καλέσουν -υπό την αιγίδα του ΟΗΕ- να δώσουμε τη συναυλία μας αρχές Ιουνίου στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας, που θα ανοίξει για να δεχτεί ελληνοκύπριους και τουρκοκύπριους που θα καθήσουν μαζί με τις ηγεσίες τους και φυσικά και χιλιάδες ευρωπαίους ειρηνόφιλους που δηλώνουν από τώρα συμμετοχή.

2.- Νορβηγια, Σκόπια, Λένινγκραντ, Θεσσαλονίκη ΄97, συνεργασία με τον Λιβανελί, Κύπρος, "Ζορμπάς" κα φτάσαμε ήδη στο καλοκαίρι. Από την άλλη πλευρά κυκλοφόρησε η "Πολιτεία Δ΄", ο δίσκος "Poetica", το βιβλίο του Πετρίδη για τον "Πολιτικό Θεοδωράκη". Αλήθεια, δεν κουράζεστε ποτέ;

Μ.Θ. Ίσως δεν έμαθα να κάνω στη ζωή μου τίποτε άλλο που να με γεμίζει και να με ευχαριστεί τόσο όσο η δημιουργία και η παρουσίασή της. Ζω όταν γράφω και όταν παίζω μουσική. Λιγότερο όταν διαβάζω, όταν ακούω και όταν γράφω γενικώς. Ζω επίσης όταν υπάρχουν γύρω μου έντονα γεγονότα. Όταν υπάρχει ιστορική δίνη που τυλίγει τους πάντες και τα πάντα και που αν τελικά βγεις σώος μέσα απ΄αυτήν, δεν είσαι πια ο ίδιος.

Όταν όμως λείψει το ένα ή το άλλο -η Μουσική είτε η Δίνη- αρχίζω να κουράζομαι. Και αν ποτέ λείψουν και τα δύο, τότε υποθέτω ότι δεν θα έχω λόγο να υπάρχω.

3.- Συνεχίζετε μια καριέρα γεμάτη και μοναδική: γράφετε όπερες, συμφωνικά έργα, λαϊκά τραγούδια, ποίηση, βιβλία, πολιτευθήκατε, βγήκατε βουλευτής,περάσατε από διάφορα κόμματα, έχετε δύο παιδιά, πέντε εγγόνια. Υπάρχει κάτι που ακόμα ονειρεύεστε;

Μ.Θ. Από πολύ νωρίς έδωσα μέσα μου μεγάλο βάρος στην πνευματική καλλιέργεια και δημιουργία. Εάν ήμουν "τέρας" και δεν μ΄ενδιέφερε απολύτως τίποτα γύρω μου, παντελώς ΑΔΙΑΦΟΡΟΣ, θα κλεινόμουν σ΄ένα εργαστήριο γεμάτο βιβλία και προπαντός παρτιτούρες, όπου νύχτα-μέρα θα μελετούσα και θα συνέθετα. Τίποτε άλλο. Ίσως τότε, μετά από 30-40 έτη συνεχούς μελέτης και εργασίας να κατάφερνα να πλησιάσω τον ΠΥΡΗΝΑ απ΄όπου πηγάζει η μυστική γοητεία της ΑΡΜΟΝΙΑΣ. Τώρα πια είναι αργά. Έχω επίγνωση των αποτελεσμάτων της προσπάθειάς μου.

Δυστυχώς σπατάλησα τον χρόνο μου κι έτσι το πιο πολύ που μπορώ να πω ότι έκανα είναι να ακούσω και να αποτυπώσω κάποια μακρινή ηχητική ανταύγεια του Μαγικού Πυρήνα της Συμπαντικής Αρμονίας. Άλλοι προχώρησαν πολύ περισσότερο από μένα και τους είμαι ευγνώμων. Μου έδωσαν ό,τι καλλίτερο γνώρισα σ΄αυτή τη ζωή.

Όμως σε αντάλλαγμα αυτής της μεγάλης απώλειας μου δόθηκε η χάρις να γνωρίσω όσο λίγοι άνθρωποι την καταλυτική πνοή των ανθρώπων. Των αληθινών ανθρώπων. Δηλαδή αυτών που παίζουν κορώνα-γράμματα την ψυχή και τη ζωή τους.

4.- Νομίζω όμως, ότι δεν ολοκληρώσατε τους "Δρόμους του Αρχάγγελου". Δεν γράψατε τον επίλογο. Γιατί δεν συνεχίσατε, μήπως γιατί θα ενοχληθούν κάποιοι, ή μας το φυλάτε για έκπληξη;

Μ.Θ. Δεν ξέρω. Ίσως γιατί έπαψα να νοιώθω γύρω μου την παρουσία των άλλων. Φορές-φορές έχω την εντύπωση ότι είμαι μόνος, ριγμένος σε μια έρημη χώρα. Χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια απο μέρους μου για να φανταστώ ιδανικά και ίσως ανύπαρκτα πρόσωπα, ώστε να μπορέσω να απευθυνθώ ως καλλιτέχνης σε κάποιον. Δεν ξέρω. Μπορεί και να συμβαίνει το αντίθετο. Δηλαδή οι άλλοι, οι συγκάτοικοί μας σ΄αυτή τη χώρα να μη με βλέπουν και να μη με ακούν πια. Ίσως να έγινα με τον καιρό άϋλος και "άηχος". Ώστε για ποιόν να γράψω; Για όσους δεν βλέπουν και για όσους δεν με ακούν;

5.- Ένα από τα έργα σας που φέτος θα παρουσιαστεί στο εξωτερικό και μάλιστα σε αρκετές πόλεις είναι και ο "Ζορμπάς". Εκείνος του Καζαντζάκη και του Κακογιάννη ήταν ένας χωρικός απομονωμένος, με τις πληροφορίες, τις ιδέες και την έκφραση της εποχής. Σήμερα που ζούμε στην κοινωνία της πληροφορίας, που η εργατική τάξη δεν είναι απομονωμένη, πώς φαντάζεστε τον σύγχρονο Ζορμπά; (Τί δουλειά θα έκανε, τί μουσική θα άκουγε, τί θα τον ξεχώριζε από τον διπλανό του;).

Μ.Θ. Εγώ δεν "εκμοντέρνισα" ποτέ μέσα μου τον Ζορμπά. Μ΄αρέσει να τον τοποθετώ στην εποχή του Καζαντζάκη. Όπως μ΄αρέσει να φαντάζομαι τους ήρωες λ.χ. του Ντοστογιέφσκυ να γλιστρούν σαν ίσκιοι στο Πέτρογκραντ εκείνων των καιρών.

Ο δικος μου Ζορμπάς είναι μια στιγμή της ζωής μου και της ζωής της Ελλάδας. Είναι η εποχή του "Επιτάφιου" και των άλλων τραγουδιών μιας εποχής που είχε το προνόμιο να σφραγίζει την προηγούμενη και να γεμίζει με νοσταλγία και τύψεις τις επόμενες, όπως τη δική μας.

Ο Ζορμπάς του Καζαντζάκη ήταν, όπως λέτε, ένας χωρικός. Ο Ζορμπάς ο δικός μου ήταν ένας Λαμπράκης που το μυστικό της ζωής του ήταν οι "άλλοι" -η νέα κοινωνία που οραματιζόταν να χτίσει και που θα είχε για θεμέλια τους δικούς του ρυθμούς.

Σήμερα αυτοί οι Ζορμπάδες μόνο στα βάθη της φαντασίας μας μπορεί να υπάρξουν. Γιατί τους έχουν θάψει προσωρινά τόνοι από σελι λόϊντ -πλαστικές εικόνες και πλαστικοί ήχοι. Σήμερα Ζορμπάδες που να αναγεννώνται όπως ο Φοίνικας μέσα στο συλλογικό όνειρο, δεν υπάρχουν. Γιατί απλούστατα δεν υπάρχει συλλογικό όνειρο. Υπάρχουν πολλές μουσικές μοναχικές που σβήνουν πριν καλά-καλά υπάρξουν. Σηματοδοτούν ίσως πιστά τους χιλιάδες καθημερινούς μοναχικούς θανάτους μέσα στην έρημη χώρα.

Εγώ όμως τα αγνοώ όλα αυτά. Με το "Ζορμπά" ξαναδίνω το όνειρο και με την "Αντιγόνη" ξαναβρίσκω τους φοβισμένους που έχουν κρυφτεί πίσω απ΄τους θάμνους της στέππας.

6.- Η τηλεόραση σήμερα, όπως άλλωστε και πολλά περιοδικά, υμνούν ένα πρότυπο σύγχρονου Έλληνα που τα σκορπάει στον Καρρά, που δεν έχει ενδοιασμούς να πατήσει επί πτωμάτων και εκτονώνεται στα γήπεδα. Αυτή η εικόνα είναι τόσο εκτεταμένη όσο υπερηφανεύεται πως είναι;

Μ.Θ. Υπάρχει η μουσική που μας κάνει να θυμόμαστε κι εκείνη που μας κάνει να ξεχνάμε. Και οι δύο είναι αναγκαίες. Ένα 50%-50% δείχνει πως το κοινωνικό σύνολο είνα ψυχικά ισορροπημένο. Σήμερα φτάσαμε να θέλουμε 99% να ξεδώσουμε, να διασκεδάσουμε, να ξεφαντώσουμε, να ξεχάσουμε. Γιατί; Γιατί οι πιο πολλοί δεν θέλουν να θυμούνται; Αποστρέφονται τη λειτουργία της μνήμης όπως έχει καταγραφεί στα λαϊκά και στα έντεχνα λαϊκά τραγούδια; Στις βαθειές μυστηριακές μας μελωδίες και στις μαγικές λέξεις των στίχων; Ποιός φοβάται την ψυχή του; Ένας λαός που φοβάται την ίδια του την ψυχή είναι εκτροχιασμένος, απελπισμένος, άρρωστος. Και η κοινωνία, ανισόρροπη.

7.- Δεν υπάρχει η άλλη πλευρά των πραγμάτων;

Μ.Θ. Υπάρχει μέσα στους κήπους των ποιητών.

8.- Ποιός τελικά είναι υπεύθυνος γι΄αυτό το είδωλο; Πώς δημιουργήθηκε; (Φταίει η Αριστερά η οποία δημιούργησε κοινωνικά και πολιτικά στερεότυπα τόσο καταπιεστικά, ώστε όταν κατέπεσαν, να στρέψουυν τους πιο αδύναμους στο άλλο άκρο;).

Μ.Θ. Να μην τα φορτώνουμε όλα στην Αριστερά. Σε κάθε περίπτωση στον αιώνα μας και μετά την Οκτωβριανή επανάσταση η Αριστερά ήταν αμυνόμενη. Η Pax Americana που κυριαρχεί στις μέρες μας είχε γεννηθεί περίπου την ίδια εποχή, στις αρχές του αιώνα μας και όπως φάνηκε, τίποτα δεν μπόρεσε να τη σταματήσει. Καταβρόχθισε στην αρχή ό,τι δεν της άρεσε μέσα στην ίδια της τη χώρα. Εν συνεχεία τη Λατινική Αμερική. Συμμάχησε με τους Σοβιετικούς, για να εξοντώσει τους στρατοκράτες της Ιαπωνίας και τους ναζί της Γερμανίας. Καταβρόχθισε εν συνεχεία τους Ιάπωνες, τους Γερμανούς, τους Ευρωπαίους, τους Ασιάτες πλην της Κίνας. Και τέλος συνέτριψε τους Σοβιετικούς και τους άλλους Ανατολικούς, καθώς και τους υπόλοιπους Αριστερούς σε κάθε χώρα. Επομένως όλα τα πρότυπα μας έρχονται και θα μας έρχονται στο μέλλον από τη χώρα-φάρο: τις ΗΠΑ.

Στο τέλος των εποχών θα επιζήσουν μόνο όσοι λαοί διατηρούν ρίζες στη γη τους, στη μνήμη τους, στον συλλογικό πολιτισμό τους. Όλοι οι άλλοι θα γίνουν μέτοικοι στην υπηρεσία του Λαού-Άρχοντα αναμασώντας τα πάσης φύσεως υποπροϊόντα και πρότυπά του.

9.- Έχετε πει ότι σπαταλήσατε τη ζωή σας για ένα συλλογικό όνειρο και ότι εισπράξατε την αχαριστία και τη χλεύη των επιγόνων. Γιατί νοιώθετε κάτι τέτοιο, μετά από τόσες τιμές και τόση αγάπη διεθνώς;

Μ.Θ. Το τίμημα δεν είναι οι τιμές αλλά η αίσθηση ότι το έργο, οι ιδέες και το παράδειγμά σου καρποφόρησε μέσα στους άλλους. Προς το παρόν όμως όσοι φλυαρούν σήμερα και μονοπωλούν το λόγο και την παρουσία στη χώρα μας, μοιάζουν πράγματι αχάριστοι και χλευαστικοί. Κι αυτό μου είναι ανυπόφορο. Θέλω να ελπίζω ότι είναι περαστικοί. Αποτελούν μόδα που θα περάσει. Ότι οι άνθρωποι που αγάπησα και με αγάπησαν υπάρχουν και ότι κάποτε θα ρθουν σπάζοντας το νόμο της σιωπής στην οποία τους έχουν καταδικάσει.

10.- Τελικά ο Μίκης Θεοδωράκης τί είναι; "Αριστερός", "σκληροπυρηνικός", "μετασταλινικός κομμουνιστής";

Μ.Θ. Ελεύθερος άνθρωπος.

11.- Τί χάθηκε με τον Παπανδρέου και τί στα αλήθεια ήρθε με τον Σημίτη;

Μ.Θ. Από το 1940 η Ελλάδα στιβάζεται με νεκρούς, με ιδέες, με όνειρα, με πληγές και με ελπίδες. Με νίκες και με λάθη, μπρος-πίσω, πάνω-κάτω, εν τούτοις πιάσαμε το άπιαστο: Δώσαμε ψυχή και όραμα στο Λαό μας. Όλα αυτά χάθηκαν οριστικά με τον Παπανδρέου. Και φυσικά δεν είναι ο Σημίτης που θα τα επαναφέρει. Γιατί φοβάμαι ότι είναι πια πολύ αργά...

2.- Ποιοί άνθρωποι σας στήριξαν στις δύσκολες στιγμές σας;

Μ.Θ. Νομίζω ότι στις πολύ δύσκολες ώρες ο κάθε άνθρωπος είναι υποχρεωμένος να στηριχτεί μόνο στις δικές του δυνάμεις. Το ίδιο κι εγώ δεν μπορούσα να αποτελώ εξαίρεση... Κάθε φορά που θα έφτανα στα έσχατα όρια της δοκιμασίας, είμαστε μόνο δύο: Εγώ και ο εαυτός μου...

3.- Αν κάνατε σήμερα μια αναδρομή στο παρελθόν σας, τί θα θέλατε να αλλάξετε;

Μ.Θ. Όταν ήμουν μικρός, γύρω στα 13 μου χρόνια, είχα επιλέξει τη μοναχική πορεία... Η λέξη κατοχή, η αντίσταση, ο μαρξισμός με συμφιλίωσαν με τους άλλους... Τώρα μετανιώνω γι΄αυτό... Σπατάλησα τη ζωή μου για ένα συλλογικό όνειρο που έγινε ερείπια, ενώ όσοι θυσιαστήκαμε γι΄αυτό εισπράξαμε την αχαριστία και την χλεύη των επιγόνων... Ανατριχιάζω με τη σκέψη ότι έδωσαν τη ζωή τους τόσες χιλιάδες νέοι και νέες για να κυριαρχούν και πάλι στη ζωή μας οι ίδιοι αρνητικοί, χυδαίοι και ύποπτοι κύκλοι, το ίδιο σκοτεινό κύκλωμα που τους δολοφόνησε...

Επομένως δεν θα άλλαζα τίποτα, γιατί αποδείχθηκε πως δεν μπορώ να τον αλλάξω. Μόνο θα άλλαζα τον εαυτό μου. Αν το μπορούσα...

4.- Σε στιγμές καλλιτεχνικού αδιεξόδου, τί σας βοήθησε να επανέλθετε σε περιόδους δημιουργίας;

Μ.Θ. Ευτυχώς απ΄την πλευρά αυτή, της Τέχνης, δεν βρέθηκα έως σήμερα μπροστά σε αδιέξοδα.

5.- Σαν αγωνιστής μιας παλιότερης εποχής, που πέρναγε μια κρίση, τί θα προτείνατε στους σημερινούς νέους, οι οποίοι αναζητούν παραδείγματα για να στηριχθούν καθώς εισέρχονται στον αγώνα της κοινωνικής ζωής;

Μ.Θ. Κατ΄άρχήν θα μου επιτρέψετε να μην αποδεχθώ τον χαρακτηρισμό του "αγωνιστή μιας παλιότερης εποχής". Βέβαια οι εποχές αλλάζουν, οι μορφές καταπίεσης και βίας της εξουσίας αλλάζουν, επομένως και οι τρόποι αντίστασης αλλάζουν. Σήμερα μπορεί κανείς να αγωνίζεται και να αντιστέκεται με ένα κείμενο, με ένα τραγούδι, με τη σιωπή του και πάνω απ΄όλα πάντα με τη στάση ζωής του.

Στους σημερινούς νέους θα έλεγα να είναι αληθινοί. Να είναι οι ίδιοι. Να μη φορούν μάσκες. Και να έχουν το θάρρος να λένε "όχι" στη βία, στο ψέμα και στην ασχήμια.

6.- Ποιό από τα τραγούδια σας αγαπάτε περισσότερο;

Μ.Θ. Σχεδόν με όλα μου τα τραγούδια, καθώς και με όλο μου το έργο έχω ιδιαίτερους με το καθένα δεσμούς. Γιατί όλα αποτελούν γεννήματα κορυφαίων για μένα στιγμών, σημαντικών εσωτερικών αναζητήσεων, κρίσεων που έβρισκαν τη λύση τους σε κάθε συγκεκριμένο έργο. Κάθε έργο, και το πιο μικρό, αποτελεί ένα σταθμό προσωπικής κάθαρσης. Επομένως είναι σημαντικό για μένα.

7.- Ποιοί είναι οι στόχοι και τα μελλοντικά σας σχέδια;
Μ.Θ. Σ΄αυτή την περίοδο οι προσπάθειές μου έχουν δύο κύριες κατευθύνσεις. Η μία αποβλέπει στο παρελθόν και η άλλη στο μέλλον.
Στην πρώτη ανήκουν τα ακόλουθα σχέδια:
Α. Τρία βιβλία, μέσα στα οποία θα γίνει προσπάθεια να περιληφθεί το σύνολο αν είναι δυνατόν του έργου και της δράσης μου και που πρόκειται να κυκλοφορήσουν προσεχώς:

α) "Ο μουσικός Θεοδωράκης", ολοκληρωμένη εργογραφία από τον Αστέρη Κούτουλα (Εκδόσεις Λιβάνης)

β) "Θεοδωράκης-Τραγούδια". Το σύνολο των στίχων-ποιημάτων που έχουν μελοποιηθεί και έχουν κυκλοφορήσει σε δίσκους. (Εκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ, β΄έκδοση, βελτιωμένη) και

γ) "Ο πολιτικός Θεοδωράκης" με επιμέλεια του Παύλου Πετρίδη, καθηγητή της Πολιτικής Επιστήμης στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, όπου υπάρχουν βασικά τα σπουδαιότερα πολιτικά μου κείμενα και οι σπουδαιότερες πολιτικές μου πρωτοβουλίες των τελευταίων 50 ετών (Εκδόσεις ΠΡΟΣΚΗΝΙΟ).

Β. Η βαθμιαία έκδοση και κυκλοφορία από τις μουσικές εκδόσεις ROMANOS του συνόλου του μουσικού έργου μου, όπως λ.χ. των 700 περίπου τραγουδιών που θα παρουσιαστούν σε αυτοτελείς τόμους ανά κύκλους τραγουδιών για φωνή και πιάνο. Υπολογίζεται ότι η προσπάθεια αυτή θα έχει ολοκληρωθεί σε 3-4 χρόνια από σήμερα. Παράλληλα τυπώνονται και θα κυκλοφορήσουν σταδιακά τα συμφωνικά-μετασυμφωνικά-ορατοριακά και λυρικά έργα. Είναι ήδη έτοιμα το "Πνευματικό Εμβατήριο", το "Άξιον Εστί", το "Canto General", το "Canto Olympico", το "Carnaval", η "Sinfonietta", το "Raven", το "Κοντσέρτο για κιθάρα", το "Requiem", το "Adagio", το "Largo", το ορατόριο "Κατά Σαδδουκαίων", οι όπερες "Καρυωτάκης","Μήδεια", "Ηλέκτρα", "Αντιγόνη" κ.λ.π. Υπενθυμίζω ότι τα περισσότερα συμφωνικά έργα (Συμφωνίες 1,2,3,4 και 7, "Piano Concerto", "Images d' Antigone") έχουν εκδοθεί από τους εκδότες Breitkopf (Γερμανία) και Boosey & Hawkes (Αγγλία).

Στη δεύτερη προσπάθειά μου προς το Μέλλον ανήκουν η ολοκλήρωση της σύνθεσης της "Αντιγόνης" που θα παρουσιαστεί τον Νοέμβριο του '97 στη Θεσσαλονίκη (Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης) με σκηνοθέτη τον Μιχάλη Κακογιάννη. Σημειώνω ότι η σύνθεσή της άρχισε τον Μάϊο του '95 και συνεχίζεται έκτοτε με προοπτική να ολοκληρωθεί σε 2-3 μήνες από σήμερα. Κύκλοι τραγουδιών: στην κατεύθυνση της Πολιτείας Γ΄ και Δ΄ και του δίσκου "Ασίκικο Πουλάκη" θα παρουσιάσει προσεχώς τις "Σερενάτες" με τη Μαρία Φαραντούρη. Στην κατεύθυνση της "Βεατρίκης" είναι έτοιμα τα "Λυρικώτερα" που θα παρουσιαστούν με τη Μαρία Φαραντούρη και τον Νίκο Τσούχλο στις 18 Νοεβρίου στο Μέγαρο. Τώρα συνθέτω τα "Λυρικώτατα". Παράλληλα ηχογραφώ συστηματικά τα μεγάλα συμφωνικά έργα μου για να αφήσω πίσω μου τη δική μου αντίληψη ερμηνείας. Έτσι στο Λενινγκραντ έχω ήδη ηχογραφήσει με τη Συμφωνική Capella την "Πρώτη Συμφωνία" και το "Carnaval" που κυκλοφορεί προσεχώς στη Γερμανία, ενώ τον Μάϊο θα ηχογραφήσω το "Requiem" με τη χορωδία της Capirua που θεωρείται μια από τις καλλίτερες του κόσμου. Απ΄την άλλη μεριά συνεχίζω να συγγράφω τους "Δρόμους του Αρχάγγελου". Έχουν δημοσιευθεί έως σήμερα οι πρώτοι πέντε τόμοι (Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ) που καλύπτουν τη χρονική περίοδο (1925-1954). Πρόκειται για αναμνήσεις-κλειδιά για την κατανόηση του μουσικού έργου μου και γενικώτερα για τη στάση ζωής που επέλεξα.

Τέλος ουσιαστικά ζω περίπου 6 μήνες το χρόνο εκτός Ελλάδος, καθώς δίνω συναυλίες με έργα μου σε διάφορα μέρη του κόσμου. Κι αυτό αποτελεί για μένα την πιο μεγάλη και ίσως τη μοναδική ψυχική απόλαυση -μετά τη σύνθεση φυσικά- για την οποία δεν θα μπορούσα να απαντήσω αν με ρωτούσαν "συνθέτετε για να ζείτε ή ζείτε για να συνθέτετε;"...

8.- Ποιά είναι η πιο χαρακτηριστική ανάμνησή σας από τον χώρο του Σχολείου;

Μ.Θ. Μιλάμε για την περίοδο 1946-47, όταν η Σχολή ευρίσκετο στην Πλατεία Κυριακού. Ήμουν ακόμα μαθητής του Ωδείου Αθηνών. Με σύστησε ο Μενέλαος Παλλάντιος στον κ. Ζηρίδη, που με προσέλαβε μάλλον πειραματικώς και εκτάκτως. Άλλωστε είχα αρχίσει να είμαι καταζητούμενος από την αστυνομία, η οποία και με συνέλαβε για να με εξορίσει στην Ικαρία (Ιούνιος 1947), πριν προλάβω να τερματίσω το πρώτο και μοναδικό έτος υπηρεσίας στη Σχολή.

Δίδασκα δύο φορές την εβδομάδα. Τα απογεύματα. Απ΄το μεσημέρι ανέβαινα στην τάξη η οποία διέθετε πιάνο. Εκεί γευμάτιζα την ολίγον ξηράν τροφήν της εποχής και στη συνέχεια μελετούσα τα μαθήματα του Ωδείου. Το μάθημα Μουσικής περιελάμβανε ιστορία της μουσικής και διδασκαλία τραγουδιών. Ήσαν συνθέσεις μου εκείνης της εποχής σε στίχους Β. Ρώτα και άλλων, που μπορείτε να βρείτε στο διπλό CD "40 Τραγούδια για παιδάκια και παιδιά".

Η μοναδική δυσκολία μου -θα έλεγα αληθινό άγχος- ήταν τα κορίτσια, που δεν τα είχα καθόλου συνηθίσει. Στο σπίτι μας είμαστε μόνο αγόρια, με αποτέλεσμα να τρομοκρατούμαι αν τύχαινε να βρεθώ μόνος μέσα σε παρέα κοριτσιών. Έτσι και στην τάξη. Φαίνεται μάλιστα πως είχαν καταλάβει τη συστολή μου και οι πιο ζωηρές έπαιρναν τις πρώτες θέσεις, με κοίταζαν προκλητικά, χαμογελούσαν με νόημα... Ήταν φανερό ότι μ΄έπαιρναν στο ψιλό. Όμως μου ήταν αδύνατο να αντιδράσω. Κοκκίνιζα. Απέφευγα το βλέμμα τους... Παρ΄όλα αυτά συχνά τα έχανα. Έτσι εγένετο χάβρα και τότε ενέσκηπτε στην τάξη ο κ. Ζηρίδης. Θυμάμαι πως με προέτρεπε να είμαι αυστηρός... Πώς να του πω ότι αν και 21 ετών ήμουν άβγαλτος και ντροπαλός, σε σημείο να με κάνουν να τα χάνω 2-3 πονηρά κοριτσόπουλα που βάλθηκαν να με βασανίζουν; Έτσι η εξορία που μου προσέφερε τόσο απλόχερα το Ελληνικό Κράτος έγινε δεκτή με ... ανακούφιση, γιατί με απήλλαξε από ένα ψυχικό μαρτύριο, που δυστυχώς δεν μπόρεσα να το ξεπεράσω ποτέ. Πράγματι μου είναι δύσκολο να αντιμετωπίσω σαν ομιλητής την οποιαδήποτε τάξη... Σε κάθε βλέμμα των μαθητών ο νους μου γυρίζει σε κείνα τα πανέμορφα κορίτσια που διασκέδαζαν με τη δυστυχία μου.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΣΤΗΝ "ΗΜΕΡΑ" ΠΑΤΡΩΝ

1.- Πρόσφατα δήλωσες ότι η διαδρομή σου ως πολίτης, ως δημόσιο πρόσωπο και ως καλλιτέχνης ήταν ένας σπαραγμός.

Μ.Θ. Ή εποχή όπου ορμώμενος από τα ιστορικά γεγονότα αλλά και τη δική μου πνευματική ωρίμανση αποφάσισα να ακολουθήσω ένα συγκεκριμένο ιδεολογικό ρεύμα ήταν φορτωμένη με διασταυρούμενες δοξασίες, "πιστεύω", παραδόσεις, ιδανικά. Σπρωγμένος από τον ατίθασο χαρακτήρα μου και το ορμητικό ταμπεραμέντο μου πήδησα πάνω στο τραίνο της Αριστεράς που τότε έτρεχε με ιλιγγιώδη ταχύτητα. Έχοντας όμως στο βάθος της σκέψης μου μιαν ανεπαίσθητη Αμφιβολία που δυστυχώς, όσο περνούσε ο καιρός, οι εξελίξεις την μεγάλωναν για να φτάσουμε στις περιόδους της γενικευμένης κρίσης της Αριστεράς, όπου αν και η Αμφιβολία είχε πλέον πλήρως επιβεβαιωθεί και γιγαντώσει, εγώ έπρεπε να συνεχίζω... Γιατί; Φοβάμαι ότι κανείς δεν θα με πιστέψει σήμερα αν πω ότι η ζωή που έζησα στο παρελθόν ζύγιζε μέσα μου περισσότερο από το παρόν και το μέλλον. Γι' αυτό ζητούσα να μείνω πιστός σ' αυτήν και τους χαμένους συντρόφους μου... Εξ ου και ο "σπαραγμός" γιατί οι επιλογές μου ειδικά από το '70 και πέρα ήταν εν γνώσει μου καταδικασμένες, όμως εγώ δεν μπορούσα να κάνω διαφορετικά. Έπρεπε να μείνω πιστός στα προδομένα οράματα της νιότης μου, αυτά που με διαμόρφωσαν και με έκαναν να είμαι αυτός που είμαι.

2.- Νοιώθεις διαψευσμένος, αισθάνεσαι εγκλωβισμένος ανάμεσα σε ανθρώπους χωρίς όνειρα;

Μ.Θ. Θα έλεγα ότι για μας τους εκατοντάδες χιλιάδες έφηβους της ελληνικής Αριστεράς από την εποχή του Δεκέμβρη του 1944 κι έπειτα, η Πολιτική κατάντησε η τέχνη του ανέφικτου. Παλεύαμε, υποφέραμε, θυσιαζόμαστε για την Μεγάλη Ουτοπία. Στην αρχή δεν το ξέραμε. Όμως σιγά-σιγά όλο και περισσότεροι αρχίσαμε να το καταλαβαίνουμε. Ορισμένοι έφευγαν. Όμως για κείνους που έμεναν εν γνώσει τους ότι δεν θα δουν ποτέ τα όνειρά τους να παίρνουν σάρκα και οστά, η ζωή τους γινόταν όλο και πιο δύσκολη. Γιατί δεν είναι καθόλου εύκολο να βλέπεις να θερίζουν οι άλλοι αυτά που έσπειρες εσύ με τόσο μόχθο και τόσες θυσίες.

3.- Κάποτε η πολιτική και όσοι ασχολούνταν σοβαρά με αυτήν, έγραφαν ή έγιναν ιστορία. Σήμερα;

Μ.Θ. Θα παρομοίαζα τα ιστορικά γεγονότα με τα στάδια της ηφαιστειακής δραστηριότητας. Εσωτερική ζύμωση. Έκκρηξη. Λάβα. Πάγωμα της λάβας. Άγονη εποχή. Εξέλιξη προς την γονιμότητα κ.λπ. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, η Αντίσταση και ό,τι ακολούθησε έως χτες ακόμα, ήταν οι εποχές της Έκκρηξης και της Λάβας. Είναι λοιπόν φυσικό οι ιστορικοί βρυχηθμοί και οι βιβλικές καταστροφές να γεννούν μύθους και ήρωες... Πάει όμως καιρός που η λάβα άρχισε να παγώνει. Τώρα θα πρέπει να μάθουμε να ζούμε επάνω σε γυμνούς βράχους εκτεθειμένοι στο κρύο και στον άνεμο που απειλεί να μας σαρώσει... Έτσι πολιτική σήμερα είναι να ξέρεις να μπήγεις τον πάσαλο βαθειά στα σκληρά πετρώματα, να κάνεις επιτήδειους κόμπους για να δένεις όσο γίνεται πιο γερά την Σκηνή του Έθνους πριν την πάρουν τα 9 μποφώρ και μείνουμε εκτεθειμένοι στη βροχή και στον πάγο των Καιρών και γίνουμε λεία των αδηφάγων δεινοσαύρων που καραδοκούν πάνω από το κεφάλι μας.

Πρέπει να μάθουμε να ζούμε με την εποχή μας κρατώντας από το παρελθόν αυτό που μας βοηθά να επιβιώσουμε και αν είναι δυνατόν να προχωρήσουμε ... προς την γονιμότητα.

4.- Τι σημαίνει για σένα αριστερά, ιδίως στην εποχή μας;

Μ.Θ. Η σκιά του παρελθόντος παραμένει ακόμα τόσο καταλυτική, ώστε αν επιχειρήσεις έστω να ανιχνεύσεις την πεμπτουσία της Αριστεράς σε εντελώς καινούρια μονοπάτια, θα σε κοιτάζουν όλοι με γουρλωμένα μάτια λες και είσαι Αρειανός ή κάτι χειρότερο: πράκτορας... Όμως η ζωή είναι εδώ και μας βάζει όλους σε καθημερινή δοκιμασία... Οι απαντήσεις σου στις προκλήσεις των καιρών σε τοποθετούν αυτομάτως στην πρόοδο ή στη συντήρηση... Τον τελευταίο καιρό ειδικά, ορισμένες επιλογές από ορισμένους μας άφησαν άφωνους...

5.- Ο καλλιτέχνης στις μέρες μας θεωρείται διασκεδαστής. Εσύ δεν έπαψες να πιστεύεις ότι είναι "επαναστάτης". Πόσο αναγκαία είναι σήμερα η τέχνη που δείχνει να κυριαρχείται από τους εμπόρους θέτοντας στο περιθώριο τους δημιουργούς;

Μ.Θ. Τείνω να πιστέψω πλέον ότι ανεξάρτητα από τα οικονομικά και κοινωνικά επίπεδα (θα 'λεγα και τα μορφωτικά με την έννοια της στενής επαγγελματικής κατάρτισης) που μπορεί να κατακτηθούν, ο Λαός είναι αδύνατον να εξυψωθεί ομοιόμορφα για να γίνει κοινωνός της μεγάλης, της ουσιαστικής τέχνης. Πάντοτε θα επιπλέει στην επιφάνεια της "θάλασσας-λαός" ένα στρώμα ελαφρότερο, επιρρεπές σε ελαφρότερα έως ελαφρότατα ερεθίσματα κάθε είδους. Έτσι εάν θέλεις να συναντήσεις τα καθαρά νερά, τότε ... γίνε δύτης. Και μην παραπονιέσαι. Αν ψάξεις, θα βρεις αυτούς για τους οποίους σμίλεψες το πνευματικό σου έργο. Έστω κι αν χρειαστεί να φτάσεις στο βυθό.

6.- Έχεις γράψει κάπου για τρεις συντεταγμένες στις οποίες πίστεψες στη ζωή σου: τη λαϊκή μουσική, την ελληνική ποίηση και τη συμφωνική μουσική. Πόσο νομίζεις ότι προβάλλεται σήμερα το συμφωνικό σου έργο;

Μ.Θ. Από ποιους και για ποιους να προβληθεί; Εδώ και δεκαετίες ήταν φανερό ότι οδηγούμαστε σ' ένα ολισθηρό κατηφορικό δρόμο που θα μας πήγαινε εκεί που φτάσαμε. Το δυστύχημα είναι ότι η προοδευτική πλειοψηφία του λαού μας έτρεχε χαζοχαρούμενη προς τον κατήφορο κι αλλοίμονο σ' όποιον είχε διαφορετική άποψη. Επομένως το σημερινό επίπεδο της σχεδόν αποπνικτικής αποπνευματοποίησης του ελληνικού λαού το κερδίσαμε με το σπαθί μας. Ποτέ ένας λαός δεν ήταν τόσο αντάξιος της μοίρας του όσο ο σημερινός... Φυσικά μερικοί μερικοί δεν δεχόμαστε αυτή την κατάσταση και κάνουμε ό,τι είναι δυνατόν να συνεχίσουμε το δημιουργικό μας έργο και να το προβάλουμε τουλάχιστον σ' αυτούς που εξακολουθούν να μας εκτιμούν και να μας αγαπούν. Έτσι μαθαίνουμε σιγά-σιγά να εκτιμούμε την ποιότητα στη συμπεριφορά και στη δεκτικότητα πολεμώντας κάτω από αντίξοες συνθήκες, κατά την ιστορική ρήση των Σπαρτιατών στις Θερμοπύλες "Θα πολεμήσουμε υπό σκιάν"...

7.- Αλήθεια, τι είναι λαϊκή μουσική; Πολλοί, νέοι κυρίως, θεωρούν το ρεμπέτικο ως λαϊκή μουσική. Εσύ τι λες; Ακούς ρεμπέτικα;

Μ.Θ. Εξαρτάται τι σημαίνει για σένα "λαός". Στην δεκαετία του '60, τότε που έκανα κατάχρηση των όρων "Λαϊκή Μουσική" - "Λαϊκή Συναυλία" - "Λαϊκό Ορατόριο" - "Λαϊκή Τραγωδία" κ.λπ., ο Λαός για μένα ήταν ένα καθαρό ποτάμι με γάργαρα νερά που έτρεχε ορμητικά προς το μέλλον. Ήταν τα χιλιάδες αγόρια και κορίτσια που αποφάσισαν να κερδίσουν τη δημοκρατία καιτην ελευθερία ανεβασμένα στο όχημα της Ποίησης και του Τραγουδιού. Μετά το 1974 άρχισε η αντεπίθεση - αντεπανάσταση στην προσπάθειά μας, με σκοπούς ολοφάνερους. Ήθελαν να τσακίσουν το καλλιτεχνικό μας δημιούργημα, γιατί δεν τους βόλευε και τα κατάφεραν τελικά να γονατίσουν τη νεολαία κυρίως προσπαθώντας να την μεταπλάσουν κατ' εικόνα και ομοίωση του "λαού" εκείνου (επρόκειτο ουσιαστικά για περιθωριακούς) που προσκυνούσε τη μαύρη και τον τεκέ. Δεν τους άρεσε ο Ρίτσος και ο Ελύτης. Ήθελαν τα κορίτσια μας να εκστασιάζονται πάνω στη "γλυκειά μαστούρα". Να μαστουρώνουν ιδεολογικώς και αισθητικώς...

Στο τέλος η "μαστούρωσις" έγινε κοινωνική πληγή -χιλιάδες νέοι και νέες μαραίνονται και πεθαίνουν κυριολεκτικά πια και όχι μόνο αισθητικά και ιδεολογικά.

Όταν εμείς προβάλαμε το ρεμπέτικο, ξεχωρίσαμε την μουσική του αξία και ενσωματώσαμε τα ισχυρά του στοιχεία στο έργο μας, με τη βεβαιότητα ότι αυτό που κάναμε ήταν τόσο ισχυρό και τόσο ουσιαστικά λαϊκό, που δεν θα κινδύνευε ποτέ να ανατραπεί από ένα παρελθόν -να το πούμε λούμπεν- που θα έπρεπε να το προβάλλουμε και να το τιμούμε αποκλειστικά για τα θετικά του και <u>ποτέ για τη μυθολογία του</u>, που έπρεπε στο κάτω κάτω να χυθούν ποταμοί αιμάτων για να σβηστεί μια για πάντα από τον χάρτη της Ελλάδας... Ήταν η μυθολογία του γονατισμένου, του πρεζάκια, του προσκυνημένου που ήρθε να σαρώσει η ίδια η ιστορία που ανέδειξε τον καινούριο Μύθο, του ασυμβίβαστου, του ολοκληρωμένου, του ελεύθερου.

8.- Πώς ονειρεύεσαι μια ελληνική μουσική μέσα σε μια ευρωπαϊκή κοινωνία ελλήνων στο μέλλον;

Μ.Θ. Δεν την ονειρεύομαι. Θέλω να πιστεύω πως σε ό,τι με αφορά, την έφτιαξα. Και στο κάτω κάτω αυτή είναι η κληρονομιά που σας αφήνω. Αν τώρα αυτό που λέω σας φαίνεται υπερβολικό, αυτό σημαίνει πως άδικα δημιούργησα και αγωνιζόμουν τόσα χρόνια τώρα. Βεβαίως και κάθε άλλος είναι ελεύθερος να πει "αυτό είναι το έργο μου". Άλλωστε τι άλλο είναι η πνευματική Ελλάδα; Μήπως δεν είναι το σύνολο των έργων όλων των άξιων ελλήνων δημιουργών; Άμποτε η Πολιτεία να αποφασίσει με ποιους τρόπους θα αξιοποιήσει όλη αυτή την πολύτιμη κληρονομιά. Αυτή άλλωστε θα είναι η πιο σημαντική μας συμβολή για τη δημιουργία, αύριο, του ευρωπαϊκού προσώπου της Τέχνης.

9.- Τι θα έπρεπε να διδάσκεται στα Ωδεία εκτός από μουσική;

Μ.Θ. Τα Ωδεία είναι μια δύσκολη ιστορία. Ξεκίνησαν από τη διδασκαλία της Ευρωπαϊκής Μουσικής. Και παρ' ό,τι πέρασαν περίπου 150 χρόνια από τη δημιουργία του πρώτου Ωδείου, δεν πήραν ακόμα είδηση ότι υπάρχει και γηγενής μουσική. Κάθε είδους...

10.- Συχνά αναφέρεις ως κανόνα ζωής την προσπάθεια του ανθρώπου να ταυτιστεί με το ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΣΥΜΠΑΝΤΙΚΗΣ ΑΡΜΟΝΙΑΣ. Πώς το εννοείς;

Μ.Θ. Είναι μια καθαρά υποκειμενική άποψη, που γεννήθηκε όταν περνώντας το κατώφλι της εφηβείας ένοιωσα την ανάγκη να τακτοποιήσω μια για πάντα τις σχέσεις μου με τον εαυτό μου. Επέλεξα την οδό της εσωτερικής Αρμονίας. Και πόσο χάρηκα όταν ο δρόμος της Μουσικής που ακολούθησα είχε ακριβώς το ίδιο αντικείμενο... Υπήρχε όμως και η αυξανόμενη μεταφυσική αγωνία, που κι αυτή καλύφθηκε όταν διαπίστωσα ότι δεν θα πρέπει να αναζητούμε τίποτα πέραν της Συμπαντικής Αρμονίας, γιατί αυτό είναι ακατόρθωτο και επομένως μάταιο. Ένας Γαλαξίας με δισεκατομμύρια άστρα και σε απόσταση 50 δισεκατομμυρίων ετών φωτός, ένας άλλος και μετά ένας άλλος. Δισεκατομμύρια Γαλαξίες με δισεκατομμύρια άστρα χωρισμένοι με δισεκατομμύρια έτη φωτός... Ο άνθρωπος δεν θα πρέπει να συντριβεί, να μηδενιστεί κάτω απ' αυτό το ασήκωτο βάρος του Άναρχου, του Άπειρου, του Ανεξήγητου... Γιατί είναι κι αυτός τμήμα του Νόμου που κινεί τα πάντα... Επομένως γίνε κι εσύ συνειδητά μέρος αυτού του Νόμου που τον χαρακτηρίζει η Αρμονία, από το Άτομο έως το Σύμπαν. Και θα ευτυχήσεις.

11.- Το 1937 βρίσκεσαι, δωδεκάχρονος, στην Πάτρα. Εδώ μαθαίνεις βιολί κι εδώ γράφεις τα πρώτα σου τραγούδια. Τελευταία ανακηρύχτηκες και επίτιμος δημότης της πόλης. Πόσο ζωντανή υπάρχει η σχέση σου με την πόλη;

Μ.Θ. Από τις πιο δυνατές απ' όσες κρύβονται στα βάθη του εαυτού μου. Σα να άνοιγαν διάπλατα για πρώτη φορά τα μάτια μου και ανακάλυπτα τον κόσμο. Ευτυχώς για μένα η Πάτρα τότε, στα 1937-38, ήταν πολύ διαφορετική από τις υπόλοιπες πόλεις που γνώρισα. Έτσι, όλα μου φαίνονταν όμορφα, επιβλητικά, γοητευτικά. Νομίζω πως αυτή η αίσθηση υπήρξε γόνιμη για την ψυχική μου κυρίως αγωγή. Είναι πολύ σημαντικό να νοιώθεις ευτυχισμένος στα κρίσιμα παιδικά χρόνια από την Πόλη και τους ανθρώπους της. Πόσο θα ήθελα να ξανακαθήσω στα Ψηλαλώνια ή να πάω να συναντήσω τους γονείς μου στην προβλήτα, στον Φάρο, όπου τα πλοία της γραμμής περνούσαν τόσο ξυστά που έβλεπες καθαρά τις φωτισμένες καμπίνες από τα φινιστρίνια... Έτσι κάθε φορά που σκέπτομαι να 'ρθω στην Πάτρα, η καρδιά μου γεμίζει από ένα αίσθημα ευφορίας, λες και ο χρόνος έμεινε ασάλευτος, λες και με περιμένουν οι φίλοι μου να πάμε βόλτα στα αγαπημένα μας μέρη...

12.- Στους "Δρόμους του Αρχάγγελου" γράφεις, αναφερόμενος στην Πάτρα, ότι ξανοιγόσουν στον Πατραϊκό κόλπο, στην αγκαλιά της μεγάλης σου αγάπης -μαζί με τη Μουσική- της θάλασσας. Μουσική, θάλασσα, έννοιες θηλυκές. Τι είναι ο έρωτας, πόσο σε επηρέασε στο έργο σου, τι διαφέρει από την αγάπη;

Μ.Θ. Όταν το πρωί ξυπνώ μελαγχολικά γιατί είδα όνειρο πως με άφησε η αγαπημένη μου. Αυτός ο πόνος του χωρισμού ήταν το μαχαίρι που χάραζε πιο βαθειά τη φλούδα για να τρέξει το ρετσίνι του γλυκύτερου πόνου που μπορεί να γνωρίσει ο άνθρωπος: τον Έρωτα.

13.- Τι είναι για σένα ο θάνατος; Στους "Μνηστήρες της Πηνελόπης" γράφεις πως δεν είναι μια αφηρημένη έννοια αλλά ένας φίλος που τον καλείς σε χορό.

Μ.Θ. Έτσι που το λες, μπορεί να νομίζει κανείς πως ο χορός μπορεί να είναι φοξ τροτ ή ταγκό... Ο δικός μου ο Χάρος στα βουνά της Κρήτης, όπως ξέρεις, χορεύει ζεϊμπέκικο, καθώς του παίζουν ο Λάκης και ο Κώστας τα "Περβόλια"... Κακά τα ψέματα. Το χειρότερο στον θάνατο είναι ότι θα πάψεις να βλέπεις αγαπημένα πρόσωπα, τοπία, χρώματα, θάλασσες και μουσικές. Και φυσικά και συ θα λείπεις - κυρίως για όσους σε αγαπούν και θα τους πληγώσει πολύ η απουσία σου. Αυτή είναι η τραγωδία του θανάτου. Η αγάπη η δική σου και η αγάπη των άλλων. Γιατί χωρίς την αγάπη, ο θάνατος είναι ένα απλό πέρασμα από μια κατάσταση σε μιαν άλλη. Και φυσικά εάν είσαι τυχερός και πεθάνεις ξαφνικά, εσύ ποτέ δεν θα το μάθεις. Μέσα στην σκέψη σου που πιθανόν να διαιωνίζεται μέσω των μορίων σου, θα εξακολουθείς να ζεις. Κάτι είναι κι αυτό.

14.- Τι είναι ελευθερία; Για τους Έλληνες έχεις γράψει ότι το τραγούδι και ο χορός είναι το πιο ωραίο σύμβολο της ελευθερίας.

Μ.Θ. Από όλες τις έννοιες της Ελευθερίας, την Εθνική, την Κοινωνική, την Προσωπική, εγώ θα σταθώ στην ατομική, την εσωτερική, την πνευματική. Που πιστεύω πως είναι και η σπουδαιότερη, γιατί δίνει δύναμη στον άνθρωπο να καλλιεργηθεί και να γίνει τόσο δυνατός, ώστε να μπορεί να αντιμετωπίζει τυραννία και τυράννους από ένα σκαλοπάτι πιο πάνω. "Αφ' υψηλά όμως έπεσεν ο πτερωθείς", μας λέει ο Κάλβος και αυτός ο <u>πτερωθείς</u> είναι ο πραγματικά ελεύθερος. Ώστε ελεύθερος μπορεί να είναι κι αυτός που είναι έτοιμος για την μοιραία πτώση. Ο τολμών, ο κινδυνεύων. Άλλωστε πώς αλλοιώς θα δεις τα κάθε είδους δεσμά να ξετυλίγονται κάτω από τα πόδια σου όπως ο Ίκαρος τα "νησία", εάν δεν ξεδιπλώσεις "τα φτερά" του λυτρωμού σου "τα μεγάλα";
Τότε, εάν πετάξεις ελεύθερα με τα δικά σου φτερά, είναι βέβαιον ότι θα τραγουδήσεις. Όμως τι; Κάτι που να ταιριάζει με το απέραντο του γαλάζιου του ουρανού και της θάλασσας κι αυτού του ασήκωτου βάρους που είναι ο πόνος της αληθινής, της υπέροχης και ουσιαστικής ζωής...

15.- Η τέχνη μπορεί να λειτουργήσει τελικά ως πράξη αυτογνωσίας; Πώς βλέπεις την παράσταση του ΔΗΠΕΘΕ Πάτρας βασισμένη στη ζωή και στο έργο σου;

Μ.Θ. Όλοι οι παράγοντες του ΔΗΠΕΘΕ Πάτρας μου προσφέρουν ένα απαράμιλλο δώρο: Ένα καθρέφτη να δω τη ζωή μου, ενώ βρίσκομαι ακόμα στη ζωή! Πώς να τους ευχαριστήσω; Όμως η ζωή μου καθώς προχωρεί επάνω στο σώμα και την ψυχή της Ελλάδας, δεν αντικατοπτρίζει μόνο το δικό μου πρόσωπο αλλά και τα χιλιάδες πρόσωπα με τα οποία μοιράστηκα γεγονότα και εμπειρίες. Τα τραγούδια μου φύτρωσαν επάνω σ' αυτό το γόνιμο χώμα των κοινών βιωμάτων και γι' αυτό έγιναν οικεία, ώστε συχνά να εκφράζουν τη συλλογική ευαισθησία...

Δεν είναι λοιπόν μια αυστηρά προσωπική διαδρομή που ασφαλώς θα προσέβαλλε την προσωπική μου σεμνότητα, αλλά μια συλλογική ιστορική διαδρομή σημαδεμένη από ανθισμένες πληγές και τα άνθη της: Ιστορίες, όνειρα, αυταπάτες και τραγούδια. Με δυο λόγια ένα μεθυστικό ταξίδι στα πελάγη μιας μυθοποιημένης Ελλάδας που άλλοι θέλουν να την διαγράψουν και άλλοι να την κρατήσουν ζωντανή ιδιαίτερα για τη νέα γενιά που τόσοι πολλοί βάλθηκαν να τη λοβοτομήσουν. Το γεγονός ότι αυτό συμβαίνει στην Πάτρα, μου φέρνει μοιραία στα χείλη τον στίχο του ποιητή "Και θα λάβουνε τα όνειρα εκδίκηση". Μονάχα που η δική μου η "εκδίκηση" έχει αυτή τη μεγάλη μαγεία μιας θεατρικής - μουσικής παράστασης με τη φιλοδοξία και τη σφραγίδα ενός Σταθμού -τουλάχιστον σε ό,τι αφορά την προσωπική μου διαδρομή.

Χ.Χ.

1.- Αύριο -το 2004 δηλαδή- έρχεται η Ολυμπιάδα. Αργήσαμε; Θα προλάβουμε; Θα τα καταφέρουμε;

Μ.Θ. Εδώ περάσαμε μια Χούντα και δεν θα περάσουμε και μια Ολυμπιάδα;

2.- Με ποιο έργο σας θα υποδεχθείτε τους αθλητές του κόσμου όλου;

Μ.Θ. Με τον "Κολόμβο". Είναι καλό;

3.- Η Ολυμπιάδα κινδυνεύει από την τρομοκρατία;

Μ.Θ. Η τρομοκρατία κινδυνεύει από την Ολυμπιάδα.

4.- Ο πρώην βουλευτής της Ν.Δ. Παπαδημητρίου, σε συνέντευξή του στο "Έθνος" ζήτησε -ως θύμα της 17 Νοέμβρη- να δοθεί αμνηστεία εφ' όσον τα μέλη της παραδοθούν. Συμφωνείτε;

Μ.Θ. Ποια μέλη; Πρόκειται για "μέλη";

5.- Αλήθεια, τι μουσική μπορεί να ακούει ένας τρομοκράτης;

Μ.Θ. Αυτός ο συγκεκριμένος; Ρωτήστε τον.

6.- Με ποιο τραγούδι σας θα καλούσατε τους τρομοκράτες να παραδοθούν;

Μ.Θ. Προτιμώ ένα του Μάνου: "Εκεί ψηλά στον Υμηττό".

Υπάρχουν ορισμένα αναπόφευκτα ευχάριστα βάρη που θα πρέπει να τα δέχεσαι εν ονόματι των δεσμεύσεών σου έναντι των άλλων. Αλλωστε η σημειολογία της παρουσίας μου παραπέμπει σε πτυχές της εθνικής μας ζωής σοφά θαμένες στο συλλογικό μας υποσυνείδητο. Αν κάποιος όπως εγώ ευτύχησε να τις αναστήσει, σε πείσμα όλων και να τις αποτυπώσει σε έργα πνευματικά, οφείλει να πληρώνει κάπου-κάπου το τίμημα μιας δημοσιότητας, μέσα από την οποία αναδεικνύεται τελικά η τραυματισμένη συλλογική μας μνήμη.

Οταν στα 1961 αποφάσισα να εγκαινιάσω τη μορφή της Λαϊκής Συναυλίας, για να σπάσω τους φραγμούς που έστηνε γύρω από το έργο μου η Εξουσία, γνωρίζετε μήπως πού έκανα την πρώτη Συναυλία; Στην Ελευσίνα! Γιατί; Γιατί μέσα στη δική μου σκέψη υπήρχε, θα έλεγα, η ιερή πίστις ότι το πάντρεμα Ποίησης και Μέλους παραπέμπει στις αρχέγονες ρίζες. Λίγο πριν τα μεσάνυχτα, της 31ης Δεκεμβρίου, όταν τελείωσα τη διεύθυνση του Αξιον Εστί, μου είπαν ότι θα πρέπει να γυρίσω και με το χέρι μου να δείξω τα Προπύλαια -επαναλαμβάνοντας στην ουσία αυτό που ήθελα να κάνω με την πρώτη μου Λαϊκή Συναυλία.

Ετσι, χωρίς να το θέλουν, επιβεβαίωσαν εκείνο που υπήρχε μέσα μου πριν 40 χρόνια σαν απόκρυφη σκέψη. Εκείνη τη στιγμή η δικαίωσή μου -τουλάχιστον απέναντι στα δικά μου όνειρα- υπήρξε πλήρης.

Η δική μου απάντηση υπήρξε βασικά η δημιουργία μέσα απ΄το χάος (που ένοιωσα μέσα μου όταν για πρώτη φορά μπόρεσα να σκύψω και να δω την ψυχή μου, τον εαυτό μου μέσα στον κόσμο) ενός μικρού "σύμπαντος" με αστέρια, αστερισμούς και Γαλαξίες, ενός δικού μου κόσμου, που ξεκίνησε με λέξεις και ήχους, για να πλουτίσει αργότερα με κείνα που είπα πιο πριν, τα πολύχρωμα οράματα της ουτοπίας που ζήσαμε.

Ομως η βασική μου ύλη υπήρξε ο Ηχος, η Μελωδία, η Μουσική... Δεν μ'άρεσε ποτέ να δημιουργώ έναν μικρό πλανήτη και μετά να τον εγκαταλείπω στη μοναξιά του διαστήματος. Γνώριζα, ότι κι αν ακόμα οι άνθρωποι τον αγαπήσουν και τον κρατήσουν για ένα διάστημα μέσα τους, η μοίρα του εν τούτοις είναι να ταξιδέψει μια μέρα ολομόναχος στη μοναξιά του χρόνου. Ετσι απ'την αρχή αποφάσισα τα έργα μου να ανήκουν σ'ένα ευρύτερο σχέδιο, να είναι μέρη ενός μεγάλου ενιαίου ηχητικού πίνακα, τόσο μεγάλου όσο η διάρκεια της ζωής μου...

Ευτύχησα να γνωρίσω εν ζωή τη μέθη της μέθεξης ανάμεσα στο έργο μου και τους άλλους. Είδα τα έργα μου να ριζώνουν σε ξένες ψυχές, ν'απλώνουν κλαδιά και να ανθίζουν... Τί άλλο, αλήθεια, είναι μια πλατεία, ένα στάδιο, ένας δρόμος γεμάτος ανθρώπους, που ομαδικά τραγουδούν ένα τραγούδι σου, παρά ένας ολάνθιστος κάμπος; Αυτό το πέτυχα, το έζησα κι ακόμα και τώρα εξακολουθώ να το ζω και να το θεωρώ σαν τη μέγιστη ευλογία των ουρανών... Ομως αυτοί οι ίδιοι οι ουρανοί διψούν ως φαίνεται και οι ίδιοι για το πνευματικό φως που εκπέμπουν μικροί και μεγάλοι πνευματικοί ήλιοι... Εργα πνευματικής δημιουργίας, που όσο τελειότερη είναι η κατασκευή τους, τόσο μεγαλύτερη και διαρκέστερη είναι η λάμψη τους. Διεισδύουμε έτσι στον κόσμο της έλλογης παρέμβασης, που τη ζωική πρώτη ύλη θα την αναμοχλεύσει, θα την αναλύσει εις τα εξ ων συνετέθη και με τα στοιχεία της θα επιχειρήσει να δημιουργήσει τέλειες μορφές πνευματικής ζωής, πνευματικούς κόσμους που μέσα τους βρίσκονται συμπιεσμένα το ένα πλάϊ στο άλλο τα θεμέλια πάθη του αρχέγονου, που είναι η ψυχή του ανθρώπου.

Αυτή η πλευρά μου -του "έντεχνου" πνευματικού εργάτη- παραμένει εν πολλοίς άγνωστη, πρώτα και κύρια γιατί η λάμψη της περιόδου των τραγουδιών υπήρξε εκτυφλωτική και όλα τα άλλα γύρω μου τα βύθισε σε προσωρινό σκοτάδι. Ομως δεν παύει να είναι η πιο σημαντική... Και η πιο ενδιαφέρουσα, μιας και ηθελημένα καταργώ τα σύνορα ανάμεσα στο λαϊκό και το έντεχνο.

Το έντεχνο-λαϊκό του τραγουδιού μου γίνεται η βάση για να περάσω στο συμφωνικό, όπως το λέμε, στη μουσική τραγωδία, στη λυρική ολοκλήρωση. Για μένα όλες οι τεχνικές είναι νόμιμες, χρήσιμες, ωφέλιμες, όταν υπηρετούν τον βασικό μου στόχο. Ολες οι μορφές των ήχων, οι πηγές τους, οι συνδυασμοί τους, ανατολικοί, δυτικοί, έντεχνοι, λαϊκοί, είναι καλοδεχούμενοι στο εργαστήρι που έχει σα σκοπό να ντύσει ηχητικά ένα ζωντανό σώμα, με καρδιά, νου, φλέβες και σάρκες πνευματικές και όχι ένα ρομπότ με υλικά που όσο κι αν ξαφνιάζουν για μια στιγμή, ηλεκτρόδια είναι στο βάθος και λαμαρίνες, που κάποτε θα σκουριάσουν, έως ότου γίνουν σκόνη.

Ωστε η πρόκληση της ζωής είναι να απαντάς κάνοντας ζωή; Φυσικά... Κι απ'όλα τα είδη ζωής, ποιό είναι αυτό που αντέχει περισσότερο στο χρόνο; Η πνευματική... Το πνευματικό δημιούργημα. Αυτό αντέχει... Και η αντοχή του και η διάρκειά του δεν είναι παρά μια μορφή αθανασίας. Μια νίκη στο θάνατο, τον τελικό μας νικητή... Εκτός κι αν με το πνευματικό έργο υψωθούμε εκεί που δεν μπορεί να μας φτάσει το αρπακτικό του χέρι.

Έτσι είναι, θα 'λεγα, συλλογική και όχι αποκλειστικά προσωπική η νίκη πάνω στο θάνατο, όταν η κοινωνία μιας εποχής μπορεί να εκφραστεί και να αναγνωριστεί μέσα στην πνευματική δημιουργία...

Η περίοδος που ξεκίνησε στα 1985 με τη σύνθεση του "ΚΩΣΤΑ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ", είναι σίγουρα για μένα η πιο σημαντική και η πιο συναρπαστική. Στο διάστημα που προηγήθηκε (1980-85) ολοκλήρωσα το CANTO GENERAL προσθέτοντας άλλα έξι στα πρώτα 7 μέρη. Συνέθεσα την ΤΡΙΤΗ και ΕΒΔΟΜΗ Συμφωνία μου. Τη ΝΕΚΡΩΣΙΜΗ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ (Requiem). Προετοιμάζοντας τις συνθέσεις του ΚΑΤΑ ΣΑΔΔΟΥΚΑΙΩΝ, του μπαλλέτου ΖΟΡΜΠΑΣ και της ΤΕΤΑΡΤΗΣ Συμφωνίας (1987). Ενώ παράλληλα στον τομέα του τραγουδιού πραγματοποιούσα μια διπλή στροφή: η μια προς την κατεύθυνση της "Ανατολής" (ΔΙΟΝΥΣΟΣ-ΠΙΚΡΟΣΑΒΒΑΤΑ-ΑΣΙΚΙΚΑ) και η άλλη προς την κατάκτηση ενός ολοένα και περισσότερο γενικευμένου και ολοκληρωμένου Λυρισμού (ΦΑΙΔΡΑ - ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ - ΩΣ ΑΡΧΑΙΟΣ ΑΝΕΜΟΣ - ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ - Η ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΜΗΔΕΝ - ΜΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ ΓΕΜΑΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ κ.λ.π.).

Οδηγημένος έτσι σε ακραίες προσωπικές κατακτήσεις τόσο στο Συμφωνικό όσο και στο Μελωδικό-τραγουδιστικό τομέα, αισθάνθηκα τελικά ώριμος για να περάσω σ'αυτό που απ'την πρώτη στιγμή έθεσα σα στόχο ως συνθέτης και πνευματικός δημιουργός: τη Λυρική Τραγωδία. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ, ΜΗΔΕΙΑ, ΗΛΕΚΤΡΑ και τώρα ΑΝΤΙΓΟΝΗ, μου επέτρεψαν επί τέλους να μεταβάλω αυτή τη Μοναξιά, για την οποία σας μίλησα στην αρχή, σ'έναν αληθινό ήλιο, που με το φως και τη θέρμη του προσέφερε ένα νόημα στη ζωή μου. Πιστεύω το αληθινό και το τελικό.

Ακόμα, σε όλα αυτά τα τελευταία δέκα χρόνια, υψώθηκα και ωρίμασα μέσα μου τόσο ώστε να γίνω απόλυτος κυρίαρχος του δημιουργικού μου έργου σε όλη του τη διάρκεια, δηλαδή εδώ και μισό αιώνα. Μπορώ έτσι να γυρίσω στην α μελωδία της β εποχής και να τη σμίξω με την γ μουσική ανάπτυξη της δ περιόδου. Δημιουργώ έτσι στη Μοναξιά μου, επί τέλους, το ενιαίο Μουσικό Σύμπαν, για το οποίο πιστεύω ότι γεννήθηκα και έζησα. Ζω συντροφιά όχι μόνο με το Λόγο αλλά και με τις "φοβερές" σκιές του Ευριπίδη και του Σοφοκλή. Με τον Αισχύλο δονήθηκα την εποχή της ΟΡΕΣΤΕΙΑΣ (ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ-ΧΟΗΦΟΡΟΙ-ΕΥΜΕΝΙΔΕΣ), που τη θεατρική μουσική συνέθεσα στην ίδια τελευταία δεκαετία.

Αλλά και άλλοι αρχαίοι θεοί και ημίθεοι, καθώς και νεότερες ιερές σκιές Ποιητών και Ηρώων με συντροφεύουν, καθώς ρίχνω φωτεινές ακτίνες για να ενώσω τους μοναχικούς πλανήτες, τον ένα με τον άλλο, να σπείρω την ουσία του ενός πάνω στην επιφάνεια του άλλου, να τους τακτοποιώ σε ηλιακά συστήματα και ηχητικούς Γαλαξίες. Ετσι ώστε σήμερα να μπορώ να δω το έργο μου σαν μια ενότητα να ταξιδεύει στο χρόνο αδιαφορώντας στο βάθος για τη σχέση του με τους άλλους, μιας και ο λόγος ύπαρξής τους εκπληρώθηκε ουσιαστικά... Οπως είπα, εν γνώσει μας αντικαταστήσαμε την πραγματικότητα με την ουτοπία. Με το ιδεώδες όπως το βιώναμε μέσα μας, ανεξάρτητα και ενάντια προς την αμετάκλητα παντοδύναμη ελαφρότητα του κοινωνικού γίγνεσθαι.

Υπάρχει, το καταλαβαίνω, μια έντονα πεσιμιστική διάθεση στην περιγραφή που κάνω σχετικά με μένα, τη δημιουργία μου και τους άλλους. Για μένα αντίθετα αυτός ο φαινομενικά πεσιμισμός αποτελεί την άμυνα και συγχρόνως την ενεργητική απάντηση-επίθεση σε μια κατεστημένη τάξη πραγμάτων, που δεν είναι ακόμα ορατή απ'τους πολλούς.

Όλα αυτά τα στοιχεία θα τα βρείτε μέσα στη Σουίτα αυτή. Γεγονός που την κάνει ένα έργο άγριο, πρωτόγονο, που δεν χαρίζεται σε κανένα και που γι΄αυτό απαιτεί απόλυτη προετοιμασία απ΄όλες τις πλευρές και για να ερμηνευτεί και για να ακουστεί.

Το Πιάνο Κοντσέρτο γράφτηκε λίγο αργότερα πάλι στο Παρίσι. Ήταν παραγγελία. Στο πρώτο μέρος υπάρχει διάσπαρτη η ΤΕΤΡΑΧΟΡΔΙΚΗ γραφή, οριζόντια και κάθετη. Το δεύτερο ξεκινά με ΣΕΙΡΑ. Και στο τρίτο ξανάρχεται η Κρήτη ανάμικτα με τζαζίστικα ακούσματα και συστήματα bi-tonal.

Το Κοντσέρτο είναι έργο με γαλήνιο ύφος. Ίσως γιατί θέλησα να του δώσω όσο γίνεται περισσότερο κλασσική δομή με σύγχρονα υλικά και να δώσω ακόμα στο πιάνο μια γραφή όσο γίνεται περισσότερο απομακρυσμένη από τα ρομαντικά κυρίως κλισέ. Μια γραφή τολμηρή και αρκετά δύσκολη για τον σολίστα, όμως παράλληλα αρκετά ασκητική, γεγονός που απαιτεί ιδιαίτερη ευαισθησία και φαντασία για να αναδειχθεί ο πραγματικός χαρακτήρας του έργου.

Αθήνα, 13.IV.98

3.- Από τους "Λιποτάκτες" στην "Ηλέκτρα", από τον "Επιτάφιο" στην "Βεατρίκη". Η διαδρομή μεγάλη, οι συναντήσεις σας με το ελληνικό και διεθνές κοινό αμέτρητες. Μέσα σ'αυτή τη δίνη της δημιουργίας, ποιός πιστεύετε ότι είναι ο κυρίαρχος άνεμος, που διαπνέει το έργο σας;

Μ.Θ. Και στις τρεις μεγάλες περιόδους της ζωής μου, στην εποχή της Μοναξιάς, την εποχή της Ουτοπίας και τώρα την καινούρια εποχή της Μοναξιάς, η πνευματική δημιουργία υπήρξε πηγή ψυχικής ευδαιμονίας και λόγος ύπαρξης. Ολα τα υπόλοιπα τα απέρριψα, επειδή τα θεωρούσα κατώτερα από την πρόκληση της ζωής. Γιατί η ζωή είναι δωρεά. Είναι όμως προπαντός πρόκληση... Πόσο μπορείς και πώς μπορείς να την αντέξεις... Γιατί το βάρος της είναι ασήκωτο... Εμείς το κάναμε ασήκωτο με τους Μύθους, τις φαντασιώσεις και τα όνειρα, που αν και καλά κρυμμένα μέσα μας, εν τούτοις μας οδηγούν. Να ζήσεις σαν φυτό, να ζήσεις σαν δίποδο που τρώει, κοιμάται και αναπαράγεται, είναι η φυσιολογική πορεία είτε στον ανόργανο κόσμο είτε στον οργανικό, όταν δεν έχεις Εγκέφαλο. Μνήμη. Οπτασίες... Οταν όμως το DNA σου είναι εκ γενετής φορτωμένο με όλα αυτά και πολλά άλλα, τότε είσαι καταδικασμένος να επιλέξεις, αν το μπορείς, τη δική σου απάντηση στην πρόκληση της ζωής.

ΛΑΘΟΣ Η ΛΕΞΗ "ΛΑΘΟΣ"

Αγαπητέ μου Κώστα,

Διαβάζοντας το σημερινό κομμάτι της συνέντευξης που κάναμε μαζί πριν λίγες μέρες, παρατηρώ ότι χρησιμοποίησα μια λέξη που θα μπορούσε να προκαλέσει παρερμηνείες: τη λέξη "λάθος".

Βέβαια από το όλο κείμενο της συνέντευξης νομίζω ότι είναι σαφές, όμως δεν βλάπτει να το τονίσω για μια ακόμη φορά, ότι τίποτα απ΄όσα αναφέρω δεν θεωρώ ότι δεν έπρεπε να το κάνω. Η ανάμιξή μου στην πολιτική με την ΕΔΑ π.χ. κατέληξε στη σχέση μου με τη Νεολαία Λαμπράκη και τους κοινούς μας αγώνες, πολιτιστικούς και κοινωνικούς. Δεν ήταν λοιπόν λάθος. Έτσι και στα υπόλοιπα. Και ίσως πρώτα απ΄όλα στο θέμα Καραμανλή, όπου πάντα πίστευα και πιστεύω ότι η επιλογή μου ήταν ορθή -κι ας ήταν για μένα καθαρά "πολιτική αυτοκτονία"- την συμμεριζόταν το 54% του ελληνικού λαού, αναγνωρίσθηκε -εκ των υστέρων ως συνηθως- από τους πολεμίους της και βοήθησε στο ομαλό πέρασμα από την κατάσταση στην οποία βρισκόμασταν στην αποκατάσταση της Δημοκρατίας. (Μην ξεχνάμε ότι άρχισα να υποστηρίζω τη λύση Καραμανλή με κείμενά μου το 1969, εξόριστος στη Ζάτουνα και όχι βέβαια μετά το 1974).

"Λάθος" ήταν όλα αυτά για την δική μου εικόνα, για τη δική μου ψυχολογία, που βρέθηκα να δέχομαι επί 30 συνεχή έτη τη λάσπη και την παραμόρφωση των όσων πίστευα από τα διάφορα κέντρα.

Όμως φυσικά ποτέ δεν μετάνιωσα που διάλεξα να υποστηρίξω κατά καιρούς θέσεις που πιστεύω ότι ωφέλησαν το σύνολο -κι ας είχαν για μένα τις γνωστές συνέπειες- και δεν θα ήθελα να υπάρχει σε κανένα η παραμικρή αμφιβολία γι΄αυτό.

Σ΄ευχαριστώ.

Φιλικά,

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ

(Εστάλη στον Κώστα Ρεσβάνη)

Κύκλος Μίκης Θεοδωράκης

(Βρυξέλλες)

Εδώ και πέντε χρόνια, ο Γιάννης και η Άννα Λάσα ιδρύσαν στο Βέλγιο σύλλογο με την ονομασία «Κύκλος Μίκης Θεοδωράκης».

Ο στόχος του είναι η ανταλλαγή πληροφοριών, καθώς και η σύσφιξη των δεσμών μεταξύ των φίλων και θαυμαστών του Μίκη.

Πηγαίνουν στις συναυλίες του, στο εξωτερικό ή στον τόπο τους, και κάνουν συχνά παρέες ακούγοντας τη μουσική του.

Η Άννα διαβάζει ελληνικές εφημερίδες για να μεταφράσει ό,τι βρίσκει σχετικά με τον Μίκη. Στα 1995, ο Γιάννης και η Άννα Λάσα έκδοσαν μερικώς τη γαλλική μετάφραση του τετάρτου τόμου της αυτοβιογραφίας του, *Οι Δρόμοι του Αρχάγγελου*, και τώρα θα εκδόθηκε εξ ολοκλήρου, πιθανόν στην Ελβετία.

Στις Βρυξέλλες, δημοσιεύουν επίσης το περιοδικό *Ακτίς*, του οποίου κυκλοφορεί το ένατο τεύχος (είναι εικονογραφημένη μετάφραση της *Ακολουθίας εις Κεκοιμημένους*).

Στο Πάσχα και στα Χριστούγεννα, στέλνουν τις ευχές του σύλλογου τους με ελλινηκό ποίημα, μεταφρασμένο στα γαλλικά.

Προσεχώς, θα ήθελαν να εκδόσουν τη γαλλική μετάφραση του *Αντιμανιφέστου* του Μίκη.

Cercle Mikis Theodorakis — Mikis Theodorakis Ring

AXION ESTI
Oratorio populaire de Mikis Theodorakis

STANISLAS
Choeur et Orchestre

Chers membres du choeur et de l'orchestre,

Il ne vous aura pas échappé qu'autour du thème d'*Axion Esti*, des prises vidéo ont été réalisées. Il y a en tout 11 vidéocassettes, chacune d'une durée de 45 minutes, «remplies au maximum». Six bandes rassemblent des prises de vues de notre premier concert à l'église de Raamstraat, les cinq autres montrent nos premiers efforts pour arriver à une assez bonne exécution d'*Axion Esti* et s'achèvent sur le voyage de nos concerts en Grèce. Etant donné que ces bandes recèlent beaucoup de bonnes choses et qu'il serait dommage de ne pas employer au montage de multiples prises de vue, j'ai décidé de constituer deux vidéocassettes distinctes. En bref, en voici le contenu :

Vidéo n° 1 : Le (premier) «concert-Raamstraat»

Le film restitue intégralement le concert, qui a eu lieu le 23 avril dernier à l'église Saint-Nicolas et Compagnons. Le concert est capté de trois côtés différents par des caméras vidéo. Le montage de cette vidéocassette est dû à Dick van Bleiswijk. Dick est naturellement tributaire des images et du son pris le 23 avril. A vrai dire, la qualité du son n'est pas toujours ce qu'on aurait souhaité. Mais vous pouvez quand même escompter un montage professionnel du film, avec de parfaites transitions de l'image et du son d'une caméra à l'autre. Le professionnalisme de Dick garantit la chose ! Le film est soigné, la sonorisation laisse à désirer. La durée totale du film est d'environ 135 minutes et, l'un dans l'autre, c'est un beau souvenir d'une bonne exécution. Outre l'oratorio (incluant les trois récitatifs), on a aussi veillé à restituer l'environnement du concert (public, allocutions, etc.)

Vidéo n° 2 : Depuis Hoeven jusqu'en Grèce

Ce film a un tout autre caractère. La meilleure description que je peux en donner est celle de «documentaire vidéo amateur», sur la naissance de notre *Axion Esti* au sein et aux alentours du Collège Stanislas, sur le week-end à Hoeven et sur nos expériences en Grèce. Le film est composé avec des moyens de montage simples. Il rassemble surtout beaucoup de souvenirs agréables, pour ceux qui se sont rendus en Grèce. Naturellement, cette vidéocassette montre essentiellement nos concerts et, dans un autre ordre de succession, de nombreux fragments d'*Axion Esti*. Le film accorde aussi de l'attention aux événements qui ont encadré les concerts.
Ainsi, on peut entendre quelques allocutions qui typent le voyage et on peut voir les réactions du public hellénique lors de nos exécutions. Nos promenades dans Athènes (l'Acropole, le Musée National, Plaka), Mycènes, Nafplion et Olympia sont aussi restituées, de même que les adieux aux familles qui nous ont hébergé à Khaïdari, une excursion à la plage du Golfe de Corynthe, des petites réunions musicales, etc. La durée du film est de 140 minutes.

Bram Panman

Les vidéocassettes sont réalisées en Super-VHS, c'est-à-dire la plus haute qualité de vidéo amateur. Après vos commandes, les bandes seront dupliquées en copies VHS par un magasin renommé. Ce n'est pas bon marché mais, on nous l'a garanti, la copie aura la même qualité que la bande originale. Date limite de commande, le 3 juillet.

Les bandes peuvent être commandées isolément ou de manière combinée. Précisez clairement ce que vous désirez :
vidéo n° 1
vidéo n° 2
vidéo n° 1 et n° 2

Traduit du néerlandais
par Elisabeth De Wilde,
adapté par Anne Lhassa.

<u>ADRESSE UTILE</u> :

Stanislascollege
Wertplantsoen 71
NL-2613 GK Delft
<u>NEDERLAND.</u>

Cercle Mikis Theodorakis

PHOTOGRAPHIES D'ARCHIVES

DU CERCLE MIKIS THEODORAKIS

CONCERNANT LES ŒUVRES SUIVANTES:

1. **"HONEYMOON", FILM DE MICHAEL POWELL INCLUANT LE BALLET "LOS AMANTES DE TERUEL" DANS UNE CHORÉGRAPHIE DE LEONIDE MASSINE (1958) – 3 PHOTOS.**

2. **"LES AMANTS DE TERUEL", BALLET DE LA COMPAGNIE LUDMILA TCHERINA MIS EN SCÈNE PAR RAYMOND ROULEAU DANS UNE CHORÉGRAPHIE DE MILKO SPAREMBLEK (1959) – 5 PHOTOS.**

3. **"LES AMANTS DE TERUEL", FILM DE RAYMOND ROULEAU D'APRÈS LE BALLET PRÉCITÉ (1961-62) – 2 PHOTOS.**

NOTE: LES CHANSONS AU GÉNÉRIQUE DE CE SECOND FILM ONT ÉTÉ INTERPRÉTÉES PAR ÉDITH PIAF, LA BANDE MUSICALE ÉTANT CONFIÉE À L'ORCHESTRE LAMOUREUX SOUS LA DIRECTION DE KRASSIMIR SINUS.

DOSSIER RASSEMBLÉ PAR ANNE LHASSA

Aktis - Les Rayons de la Grèce

Anne et Jean Lhassa, 8, avenue George Bergmann, 1050 Bruxelles. Tél. /Fax : 00 32 2 673 43 90

330

Σας ευχαριστώ

Χελέν Κέλλερ

Cercle Mikis Theodorakis * Mikis Theodorakis Ring *

AKTÍS

Les Rayons de la Grèce

Cercle Mikis Theodorakis — Mikis Theodorakis Ring

(Aktis - Les Rayons de la Grèce)

Anne et Jean Lhassa, 8, avenue George Bergmann, 8
1050 Bruxelles. Belgique.

332a

Alex. Séon.

Καλό Πάσχα !

3326

Εκείνος που μας χάθηκε

Εκείνος που μας χάθηκε,
μην είναι μέσα στο κρασί,
μην είναι μέσα στο φιλί
και στ' άγιο μεσημέρι ;
Μην είν' αυτός ο άνεμος
που μας μιλάει βαθιά ;
Μην είν' αυτός ο άνεμος,
μην είναι, ποιος το ξέρει ;

Δάκρυ δάκρυ θα τον βρούμε,
το χαμένο ουρανό !
Πόνο πόνο θα τον πούμε,
το θαμμένο μας καημό !

Εκείνος που μας έφυγε,
μην είναι μες στην Άνοιξη,
μέσα σε σύννεφα βαριά,
μην είναι πρωτοβρόχι ;
Μην είναι μέσα στις ιτιές
και στα πικρά τραγούδια ;
Μην είν' ο χτύπος της καρδιάς
κι η ρίζα στα λουλούδια ;

Δάκρυ δάκρυ θα τον βρούμε,
το χαμένο ουρανό !
Πόνο πόνο θα τον πούμε,
το θαμμένο μας καημό !

Δημήτρης Χριστοδούλου.

Celui qui a disparu parmi nous

Celui qui a disparu parmi nous,
ne serait-il pas dans le vin,
ne serait-il pas dans le baiser
et la sainte culmination du jour ?
Ne serait-ce pas ce vent
qui parle au tréfonds de nous-mêmes ?
Ne serait-ce pas ce vent,
ne le serait-ce pas, qui sait ?

Larme après larme, nous le trouverons,
le ciel perdu !
Peine après peine, nous la dirons,
notre douleur ensevelie !

Celui qui nous a quittés,
ne serait-il pas dans le Printemps,
dans les nuages lourds,
ne serait-ce pas la première pluie ?
Ne serait-il pas au coeur des saules
et des chansons amères ?
Ne serait-ce pas le battement du coeur
et, dans les fleurs, la racine ?

Larme après larme, nous le trouverons,
le ciel perdu !
Peine après peine, nous la dirons,
notre douleur ensevelie !

Dimitris Khristodoulou,
trad. Anne Lhassa.

333a

A travers cet *Anti-Manifeste*, Mikis Theodorakis prend position contre la culture de la violence, qui robotise l'être humain et amenuise son énergie créatrice. En qualité d'artiste, il dit bien haut son sentiment sur ce problème qui nous concerne tous et c'est avec une volonté de rénovation complète qu'il nous incite à un mouvement de réaction.

Photo : Mikis Theodorakis et Anne Lhassa (Munich, 23 novembre 1996).

AKTIS

Mikis Theodorakis — AKTIS — Anti-Manifeste

MIKIS THEODORAKIS

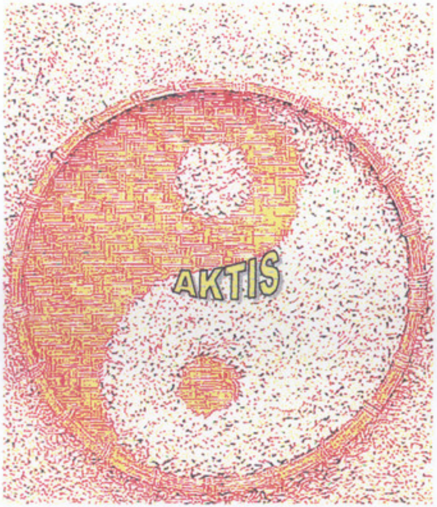

Anti - Manifeste

"Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ":

Συνέδριο στη Θεσ/νίκη, όπου απαντήσαμε ότι δεν θα πάτε.
Σας προτείνουν να γράψετε ένα κείμενο για τον τρόπο που "μιλάει" η μουσική, για την "γλώσσα" της.
Κάθε Τέχνη έχει τη δική της "γλώσσα". Ένας ζωγραφικός πίνακας, ο Παρθενώνας, ένα μουσικό έργο, "μιλούν" στους ανθρώπους με τον δικό τους τρόπο. Πώς "μιλά" η Μουσική;
* Πώς μιλάει η μουσική σε σας;
* Πώς μιλάει η μουσική σας στον κόσμο;
* Πώς μιλάτε εσείς στους ακροατές σας μέσω της μουσικής;

Επί μέρους ερωτήσεις (που όμως δεν είναι ανάγκη να απαντηθούν μεμονωμένα, σας τις δίνουν μόνο γιατί ζητήσατε έναυσμα, το κείμενο μπορεί να είναι ενιαίο), είναι οι εξής:
- Πώς εκφράζεται ο συνθέτης μέσα από την Μουσική;
- Πώς συνθέτει ο δημιουργός όταν δεν υπάρχει κείμενο;
- Ποια είναι τα ερεθίσματα;
- Τί προσπαθεί να μεταδώσει στον ακροατή;
- Πώς επιλέγει το κείμενο για την μελοποίηση;
- Πώς εκφράζεται ο στίχος; Αποδίδεται απλώς ή προεκτείνεται με τη μουσική;
Υπάρχουν τραγούδια σας, στα οποία ο ακροατής καταλαβαίνει καλύτερα τον στίχο απ' ό,τι όταν τον διαβάζει.
π.χ. "Να ξέρεις. Εγώ οδηγώ μες στη θλιμμένη χώρα". Η επανάληψη του "Να ξέρεις" δίνει μια άλλη διάσταση, άλλο βάθος στον στίχο. Ακόμα το "Κι εκείνα που' χα χρόνια να σου πω -να σου πω". Επίσης "Στο παζάρι του Φονιά" η επανάληψη "αγάπη, αγάπη, αγάπη μου" κάνει ασύγκριτα πιο τραγική την αίσθηση αυτού που ακούει το τραγούδι. Ακόμα ποτέ δεν έχει κανείς πιο ζωντανή την εικόνα και πιο έντονη την αίσθηση της απέραντης γαλήνης από ό,τι ακούγοντας τραγουδισμένο με την μουσική σας τον στίχο "Κλείνω τα μάτια γυρεύοντας το μυστικό συναπάντημα των νερών κάτω απ' τον πάγο..." Τα παραδείγματα βέβαια είναι άπειρα. Ισως αυτό συμβαίνει με όλα ανεξαιρέτως τα τραγούδια σας.
Τι πιστεύετε λοιπόν εσείς; Εντείνει, προεκτείνει τον στίχο η μουσική ή απλώς τον αποδίδει;
- Ο τρόπος που διευθύνετε δεν είχε ποτέ σχέση με τον άψυχο τυπικό τρόπο διεύθυνσης κάποιου που σπούδασε διεύθυνση ορχήστρας και κάνει καλά τη δουλειά του. Εχει σχέση κι αυτό με τον τρόπο που "μιλά" η μουσική στο κοινό σας;
- Εχετε πει ότι ο σκοπός σας όταν μελοποιείτε ένα ποίημα, είναι να υπηρετήσετε τον στίχο. Πολλές φορές όμως είναι τέτοια η δύναμη της μουσικής σας, που σε μας τους ακροατές δίνεται η εντύπωση ότι ο στίχος ήταν απλώς το πρόσχημα, το έναυσμα, για να "βγει" αυτή η μουσική. Οτι λειτουργεί όπως θα μπορούσε να λειτουργήσει μια εικονα, μια είδηση, δηλαδή σαν κάτι που ενεργοποιεί απλώς τον μηχανισμό της δημιουργίας, που από κει και πέρα παίρνει τον δικό της δρόμο, σχεδόν ανεξάρτητα από τον στίχο. Είναι τελείως λανθασμένη αυτή η άποψη;
- Η εισαγωγή στα τραγούδια σας είναι μια ξεχωριστή μουσική κι όχι κάτι που υπάρχει επειδή έτσι συνηθίζεται. Σε άλλους συνθέτες νομίζει κανείς ότι βάζουν μερικές νότες στην αρχή, μόνο και μόνο για να υπάρχει κάτι πριν μπει ο τραγουδιστής. Σε σας είναι μια ξεχωριστή υπέροχη μελωδία. Τα παραδείγματα είναι άπειρα. Τι θέλετε να πείτε με την εισαγωγή;

- Ποια είναι η γλώσσα του κάθε οργάνου; Πώς "ακούτε" εσείς τον ήχο του κάθε οργάνου; Πώς χρησιμοποιείτε το καθένα;
- Ποια είναι η γλώσσα της κάθε φωνής; Πώς ακούτε εσείς την κάθε φωνή; (σοπράνο, μέτζο, άλτο, τενόρο, μπάσο κ.λπ.) Πώς αποφασίζετε ποιο είδος φωνής αποδίδει καλύτερα τον Χ ρόλο σε κάποια σας όπερα;
- Από ποια ανάγκη γεννήθηκαν τα τραγούδια στα οποία έχετε γράψει εσείς ο ίδιος τον στίχο;
- Η απαγόρευση της μουσικής σας από τη χούντα αφορούσε όλα τα είδη της μουσικής σας. Πιστεύετε ότι η ορχηστρική (συμφωνική ή άλλυ είδους) μουσική σας θεωρήθηκε επικίνδυνη, διότι ο κόσμος γνωρίζοντας ότι είναι η μουσική ενός αγωνιστή, ενός φυλακισμένου ή εξόριστου, θα την έκανε λάβαρο ακόμα κι αν ήταν συμφωνική-ορχηστρική ή μήπως εκτός από αυτό η μουσική έχει τη δική της γλώσσα και φοβήθηκαν τα μηνύματα που μπορούσε να "πει" στον κόσμο ακόμα και μόνη της, χωρίς στίχο;
- Ενδιαφέρον είναι εφ'όσον εξετάζουμε τον τρόπο που μας "μιλάει" η μουσική, αυτό που παρατηρείται σε αρκετά τραγούδια σας: Ο γρήγορος ρυθμός σε θλιμμένους στίχους (π.χ. Επιστολή κ.λπ.) ή το αντίθετο. Πώς λειτουργεί αυτή η "αντίθεση" στον τρόπο που εκφράζουν το ίδιο νόημα η μουσική και ο στίχος;
- Παραμένοντας στο θέμα της "ανεξαρτησίας" της μουσικής από τον στίχο που μελοποιεί: Τι δείχνει το ότι πολλές φορές κάποια μουσική σας χρησιμοποιείται σε άλλο έργο σας σε τελείως άλλο ρόλο; (Χρησμός-Αρια Μήδειας, Φαίδρα-Αρια Αντιγόνης, Πέλαγο-Ορχηστρικό στην Αντιγόνη κ.λπ.). Μήπως κι αυτό δείχνει ότι η μουσική δεν είναι και τόσο άρρηκτα δεμένη με τον στίχο που μελοποίησε αρχικά κατά τη γνώμη σας;
- Επίσης για το ίδιο θέμα: Η μουσική σας είναι γνωστή, συγκινεί ή ξεσηκώνει το ξένο κοινό πολλές φορές και περισσότερο από το ελληνικό παρά το ότι δεν καταλαβαίνει τον στίχο. Πώς "μιλάει" τότε η μουσική σας στους ξένους;

Κάτι αντίστοιχο ίσως συμβαίνει με το Κάντο Χενεράλ στο ελληνικό κοινό των συναυλιών του '75, που ενώ δεν κατανοούσε απόλυτα τα λόγια, το αποδέχθηκε με τον μεγαλύτερο ενθουσιασμό.
- Η μουσική αναγκαστικά μιλά στον ακροατή μέσω ενός μουσικού οργάνου ή μιας φωνής. Είναι γνωστό ότι είναι άλλο "τραγουδώ" ή "παίζω" και τελείως άλλο "ερμηνεύω". (Αυτό αποδείχθηκε με τον καλλίτερο τρόπο με τη δική σας ερμηνεία των τραγουδιών σας). Πού έγκειται αυτή η διαφορά; Τι κάνει τελικά ο τραγουδιστής ή ο μουσικός που με τη φωνή ή το μουσικό όργανο "ερμηνεύουν" πραγματικά ένα τραγούδι ή ένα μουσικό κομμάτι;
- Η επιθυμία σας να ενορχηστρώνετε πολλές φορές τραγούδια για μεγάλη συμφωνική ορχήστρα έχει σχέση με το θέμα μας; Πιστεύετε δηλαδή ότι στη νέα μορφή τους "μιλούν" καλύτερα ή διαφορετικά στο κοινό; Ή υπάρχει άλλος λόγος που σας κάνει να δοκιμάζετε την νέα μορφή του έργου;
- Τι άλλο θα μπορούσατε να μας πείτε για τα εκφραστικά μέσα, τη "γλώσσα" της Μουσικής;

Σαν σήμερα πριν 5 χρόνια έφυγε από κοντά μας ο Μάνος Χατζιδάκις.

Όμως έκτοτε εξακολουθεί να είναι ζωντανός και να συντροφεύει κάθε στιγμή της ζωής μας.

Όσο θα υπάρχουν Ελληνες, η μεγάλη, η αθάνατη μουσική του θα εξακολουθεί να ζει για πάντα μέσα στις καρδιές τους.

Στα 1963, πριν 36 χρόνια, κάναμε μαζί την "Μαγική Πόλη" στο Θέατρο ΠΑΡΚ.

Τότε διηύθυνα σε πρώτη εκτέλεση το "Είμαι αητός χωρίς φτερά" με ερμηνευτή τον Γρ. Μπιθικώτση.

Σήμερα θα παρακαλέσω τον Γιώργο Νταλάρα να μας το τραγουδήσει σαν ένα ελάχιστο φόρο τιμής στη μνήμη του μεγάλου Συνθέτη.

1997-98